

DE SLEESWIJK-HOLSTEINSCH E OORLOG,

VAN

1848—1851.

DOOR

L. MULDER,

1^e Luitenant der infanterie aan de Koninklijke Akademie voor de Zee- en Landmagt.

(*Vervolg van N°. 11, 6^e Deel, Blz. 501.*)

III.

Gevecht bij Bau. Onderhandelingen tusschen de Pruissen en Denen. Verandering in het opperbevel bij de Pruissische divisie. Beschouwing van den toestand der bondstroepen.

Op den 9^{den} April rukte de Deensche voorhoede, uit 1 bataillon, 1 korps jagers, 1 eskadron huzaren en 4 stukken geschut bestaande, over den Lijgte Kroeg (lichte kroeg) op Bau aan; ten zes uur werden de eerste schoten gewisseld en ten half negen het dorp aangegrepen, terwijl de overste v. SCHLEPPGREGEL terzelfder tijd met 1 bataillon, 1 korps jagers en 4 stukken, ongeveer de helft van het zijkorps dat hij onder zijne bevelen had,

over Holbi vooruitrukte, en de andere helft zich over Hönschnap op Krusau en den Kopermolen dirigeerde, om den verdediger door een schijnaanval op te houden, terwijl zijn linker vleugel zou worden omgetrokken.

De zes kompagniën en 2 stukken, die het centrum van de Sleeswijk-Holsteinsche positie vormden, waren zoo verdeeld, dat twee daarvan het dorp Bau bezet hielden en de vier overige in en bij Niehus stonden, waar ook de twee stukken bleven, die men niet in het voorwaarts gelegen Bau durfde wagen. Het is duidelijk dat de zwakke bezetting van dit dorp zich zonder artillerie niet lang tegen de groote overmagt kon staande houden; werkelijk was de Deensche voorhoede in drie kwartier meester van dit punt, en maakte den Ochsenweg vrij, door de Sleeswijk-Hol-

steiners naar de zijde van Niehuus te dringen.

Twee kompagniën hadden dit dorp bezet en twee andere stonden dicht er achter in reserve; de twee stukken geschut waren op eene hoogte opgesteld en openden hun vuur op den vijand, die, na Bau genomen te hebben, op den Ochsenweg deboucheerde. Eene Deensche batterij van 4 stukken bragt, door middel van een hevige granaatvuur, weldra deze artillerie tot zwijgen, zoodat toen de positie van Niehuus gevaarlijk bedreigd werd. De luitenant-kolonel BAUDISSIN, die hier als oudste officier het bevel voerde, gelastte nu den majoor v. KINDT, die de twee in reserve staande kompagniën aanvoerde, hiermede eene stelling op den zuidelijken dalrand der Meyn-Aue te nemen, die zoolang te verdedigen tot Niehuus ontruimd was kunnen worden, en daarna tot dekking van den terugtogt eene tweede stelling bij Clues te nemen. Deze rukte wel op naar de zijde van den Ochsenweg, maar in plaats van zich hier hardnekkig te verdedigen, nam hij, na eenig verlies te hebben geleden, den terugtogt naar de ten noorden van Flensburg gelegen hoogten aan, met zulk een spoed, dat eenige afdeelingen van de vervolgende Deensche voorhoede Clues reeds bereikten, toen BAUDISSIN zich nog in Niehuus bevond.

Intusschen volbragt de 1ste Deensche infanterie-brigade, uit drie bataillons bestaande, onder den kolonel v. BULOW, de voorgenomen omtrekking van den linker vleugel, door over Froslev naar Harrislev voort te rukken en greep de daar geposteerde twee kompagniën, onder den ka-

pitain SCHMIDT, met hevigheid aan. Deze verdedigde zich hardnekkig en trok langzaam en van elke stelling, die het terrein aanbood, partij trekkende, naar de zijde van Flensburg terug. Toen hij evenwel doodelijk gewond was geworden, ging de leiding bij deze troepen verloren en alleen aan de bemoeijing van den Pruisischen luitenant der huzaren v. GRÜTER had men het te danken, dat er nog eenige orde bewaard bleef.

Intusschen verdedigde de luitenant-kolonel BAUDISSIN zich nog een uur lang in het defilé van Niehuus tegen den hevige opdringenden vijand, tot dat hij tusschen 10 en 11 uur voormiddags berigt ontving dat de Sleeswijk-Holsteiners nog slechts in bezit waren van de hoogten ten noorden van Flensburg, waarop hij tot den terugtogt besloot. Hij bereikte tegelijk met de beide in tirailleurs opgeloste kompagniën van den linker vleugel ten 12 uur even vóór den vijand de stad, en werd opgenomen door de reserve, die de generaal v. KROHN op de hoogten ten zuiden van Flensburg had opgesteld, en waarbij de majoor v. KINDT zich reeds had aangesloten.

Terwijl het hier beschreven gevecht bij Bau, Niehuus en Harrislev plaatsgevonden had, was het Deensche zijkorps in twee kolonnes tegen Krusau en den Kopermolen opgerukt, en had den Sleeswijk-Holsteinischen regter vleugel in een levendig gevecht gewikkeld. De kapitein MICHELSEN, die hier het bevel voerde, en geen kennis droeg van het gevecht in het centrum en op den linker vleugel, bood, niettegenstaande hij groote verliezen leed, gedurende

verscheidene uren eenen hardnekkigen tegenstand, en nam eerst omtrent 12 uur des middags, toen de Deensche omtrekingskolonne reeds op de hoogten ten noorden van Flensburg naderde, den terugtogt langs den straatweg aan. Een levendig vuur van de Deensche schepen dwong hem evenwel, den straatweg te verlaten en zich in het boschrijke terrein te werpen, waardoor hij vechtend terugtrok, hoewel niet meer in staat, de stad nog vóór de Deensche kolonnes te bereiken.

De belangrijke stellingen in het noorden van Flensburg, waren op dit oogenblik reeds door de Denen bestormd en bezet geworden, waardoor een groot gedeelte van het 2de jagerkorps en vele studenten en Turner afgesneden en gevangen genomen werden. De kapitein MICHELSEN zelf was zwaar gewond en viel met verscheidene andere officieren in 's vijands handen. Totaal opgelost en verstrooid verdedigden eenige Sleeswijk-Holsteinsche afdeelingen zich nog hardnekkig in de voorstad van Flensburg, en werden hier handgemeen met een eskadron Deensche dragonders, die, in weerwil van het ongunstige terrein, eenen aanval op hen deden. Het eskadron verloor hierbij aan dooden en gewonden 1 officier, 9 man en verscheidene paarden. De officier was gesneuveld; van de beide andere officieren werd den ritmeester het paard onder het lijf doodgeschoten, dat van den luitenant gewond, zoodat hij zich met de sabel in de vuist moest doorslaan.

Tusschen 2 en 5 uur in den namiddag was Flensburg geheel in het bezit der Denen.

De Deensche kavallerie-brigade, onder den generaal v. WEDELL, die eerst bestemd was geweest de groote omtrekking te verrigten, waartoe later de infanterie-brigade van den kolonel v. BÜLOW gedisigneerd werd, was met eene haar toegevoegde batterij van Medelby en Holt over het Schutterhuus naar Bau opgerukt, en had, toen dit dorp genomen was, order gekregen, in de rigting van Froslev vooruit te gaan, welke beweging gelijktijdig met die der twee infanterie-brigaden uitgevoerd werd.

De Sleeswijk-Holsteinsche kavallerie had in den nacht van den 8ten op den 9^{den} April met het vrijkorps, dat zich bij haar bevond, voorwaarts van Haudewitt gebivakkeerd en den 9^{den} des morgens vroeg een weinig ten westen van Flensburg positie genomen. Tusschen 11 en 12 uur voormiddags had zij van den generaal v. KROHN bevel gekregen, naar het kantonnement in Haudewitt te rukken, welk bevel zich niet laat verklaren en waarvoor men te vergeefs eenige reden zoekt. De eskadrons waren juist in hunne kwartieren teruggekeerd, toen het bevel, om weder voorwaarts te rukken, gegeven werd, welks uitvoering met den meest mogelijken spoed en niet zonder verwarring geschiedde.

Tegenover de Deensche kavallerie-brigade, die op den Ochsenweg vooruitrukte, nam de Sleeswijk-Holsteinsche kavallerie eene stelling op het vrije terrein achter Gottrupel, doch nam den terugtogt aan, toen de vijand, tot op 7—800 pas genaderd, eene batterij demaskeerde, die met kartetsen begon te vuren. De Deen-

sche kavallerie volgde tot aan het boschje van Haudewitt, maar werd daar tegengehouden door het vuur van het vrijkorps, dat aan den boschrand was opgesteld. De Sleeswijk-Holsteinsche kavallerie zette intusschen haren terugtogt zonder oponthoud naar Langstedt en later naar Sleeswijk voort; de vrijkorpsen volgden.

De Deensche kavallerie meende voor het Handewitter boschje halt te moeten maken, om de ondersteuning der infanterie af te wachten, die in dit terrein volstrekt noodzakelijk was. Bij de aankomst dezer laatste rukte de generaal v. WEDELL op den molen, die zuidwestwaarts van Flensburg gelegen is, aan, waar men de vervolging opgaf van de Sleeswijk-Holsteinsche troepen, die nu al sedert een uur in vollen terugtogt waren, en eene stelling nam, onder welker bescherming het Deensche leger Flensburg binnenrukte.

Het Sleeswijk-Holsteinsche detachement, dat, zoo als wij gezegd hebben, in en bij Glücksburg opgesteld was geworden, om de bij Holdnaes gelande Denen te observeeren, werd in den morgen van den 9^{den} eveneens aangegrepen, door drie Deensche kompagnïen, ondersteund door het vuur van eenige kanonneerbooten, en moesten dien ten gevolge het slot van Glücksburg ontruimen, hoewel de Denen, wegens hunne geringe sterkte aan geene vervolging konden denken.

De Prins FREDERIK was den 8sten omtrent den middag met zijnen staf van Rendsburg vertrokken, om zich naar het leger te begeven. Voortdurend in de meening zijnde, dat de Denen zoo spoedig niet zouden aanvallen, bleef hij 's nachts in

Sleeswijk, bragt een gedeelte van den morgen aan den Idstedter Krug door, waarheen den vorigen dag pionniers gezonden waren, om die positie voor het geval van een terugtogt te verschansen, en zette daarna de reis naar Flensburg voort, waar hij omtrent den middag aankwam, toen er reeds niets meer te verhelpen viel.

De generaal v. KROHN had op de hoogte ten zuiden der stad de zwakke reserve opgesteld, waar de uit het gevecht terugtrekkenden zich bij haar aansloten.

Het bevel werd nu tot den algemeenen terugtogt gegeven, en wel voor de troepen die voor en in Flensburg gestaan hadden, eerst op Idstedt, voor die van Glücksburg op Wedelspang, om daar stellingen te nemen.

Het bataillon, dat den vorigen dag in Sleeswijk binnengerukt was, kreeg onverwijld bevel in die stelling te rukken, en daar tot opname der terugtrekkende troepen bereid te staan.

De terugtogt der meeste troepen had in volkomen oplossing, in de wildste verwarring plaats. Het was niet mogelijk er eenige orde in te brengen, hoewel de vijand uit zijne laatste stelling zelfs geen pas voorwaarts deed. Van de vrijkorpsen geraakten eenige zelfs zoo uit de algemeene rigting van den terugtogt, dat zij elkander eerst aan de westkust van het land terugvonden, en over Friederichsstadt den weg naar Rendsburg zochten.

Onder zoodanige omstandigheden gaf Prins FREDERIK het plan, om bij Idstedt stand te houden, spoedig op, en de terugtogt werd naar Sleeswijk voortgezet, waar

men in den avond aankwam. Hier besloot de Prins:

«met zijne troepen in Angeln (de landstreek ten noorden en noordwesten van Sleswijk) eene flankstelling te nemen, en begunstigd door het, door vele heggen en wallen doorsneden terrein, en ondersteund door de wapening der bewoners, een verdedigingsoorlog te voeren, tot dat de Pruisische en de bondstroepen tot het offensieve zouden overgaan.»

Hij schreef in den volgenden nacht hierover eigenhandig aan den kolonel v. BONIN, en verzocht dezen, hem te ondersteunen door het zenden van eenige officieren, aan welke zijne troepen zulk een groot gebrek hadden, en die tot uitvoering van dit plan zoo hoognoedig waren.

Maar ook dit voornemen werd weder opgegeven, de terugtocht den 10^{den} tot Groot-Wittensee voortgezet, en daar de vijand zeer ver achtergebleven was, den 11^{den} met den overgang over de Eider en het kanaal, ten oosten van Rendsburg, besloten. Ten zuiden dezer rivier werden de troepen in verschillende dorpen ingekwartierd, terwijl de vrijkorpsen, vereenigd onder het bevel van den Pruisischen 1sten luitenant v. GERSDORF, aan gene zijde eene voorpostenlinie vormden. Men ging nu met allen ijver aan het reorganiseeren en het voltallig maken.

De generaal HEDEMANN maakte, zoo als wij gezegd hebben, nadat hij in het bezit was van de hoogten ten zuiden van Flensburg, op den 9^{den} April, den dag van het gevecht, geene verdere toebereidselen om van de overwinning door eene vervolging

partij te trekken. Waarschijnlijk kon hij den toestand, waarin zij tegenpartij zich bevond, niet vermoeden, meende waarschijnlijk, dat hij tot nu toe alleen met de voortroepen te doen gehad had, vreesde het zamentreffen met een nog intact gebleven hoofdkorps, of dacht aan eene ondersteuning, welke de bevolking van Angeln, die de Denen vijandig was, aan het geslagene leger bieden kon. Mogelijk hield hij zijne eigene troepen, die dan ook van den vroegen morgen af reeds onder de wapens en meer dan twaalf uren in onafgebroken beweging en verscheidene uren in gevecht geweest waren, voor te vermoeid om dien dag nog meer inspanning van hen te kunnen vergen. Hij-zelf heeft zich later over zijne beweegredenen niet uitgelaten, maar de luitenant-kolonel LASSOË (1), chef van

(1) De chef van den generalen staf v. LASSOË, was een der uitstekendste officieren van het Deensche leger, en even als men bij de keuze van den opperbevelhebber geene acht op de anciënniteit had geslagen, zoo was ook de chef van zijnen staf een der jongste generale stafofficieren. Maar deze keuze werd, zoo als niet bij den generaal HEDEMANN het geval was, gebillijkt door de schitterende eigenschappen en de energie van LASSOË, die de *ziel van het hoofdkwartier* genoemd werd. Hij stierf aan het hoofd van een bataillon ligte infanterie bij Idstedt den heldendood, naarwelijks 40 jaren oud zijnde. Onder de weinige werken die over den Sleswijk-Holsteinschen veldtocht van de Deensche zijde uitgekomen zijn, bekleedt natuurlijk zijn werk, hoewel van geringen omvang, eene voornaame plaats. Nadat een Deensch officier (waarschijnlijk de kapitein der artillerie DINESEN) in 1849 een werk over den Sleswijkschen oorlog van 1848 geschreven had, gaf LASSOË in dat zelfde jaar een geschrift uit, getiteld: *Anmaerkninger til «Den Slesvigske Erig i 1848, ved en officer af Armeen»*, waarin hij vele punten van DINESEN's werk bevestigt, volledig maakt, of tegenspreekt, en dat daardoor bij de weinige bronnen, die van de Deensche zijde voorhanden zijn, van veel waarde is.

zijnen generalen staf, vermeldt dat de troepen volstrekt rust noodig hadden. Zooveel is zeker, dat door het niet vervolgen de Sleeswijk-Holsteinsche armee het gevaar van eene geheele vernietiging ontgaan is.

Zelfs op den 10^{den} April kwam de Deensche armee niet dadelijk in beweging. De Koning werd met de garde in Flensburg verwacht, en men zeide dat de troepen voor hem eene revue zouden passeeren, wat evenwel niet geschied is; maar het was toch reeds laat in den voormiddag, toen de marsch werkelijk begon.

Het hoofdkorps rukte voorwaarts langs den straatweg, de kavallerie sloeg de landwegen, westelijk daarvan, in; het zijkorps marcheerde door Angeln. Een duidelijk bewijs dat de Denen met den toestand van de Sleeswijk-Holsteinsche troepen niet bekend waren, levert de omstandigheid op, dat zij met de grootstmogelijke voorzigtigheid, ja schroomvalligheid, voorwaarts rukten en het geheele terrein op het nauwkeurigste onderzochten, waardoor de marsch slechts zeer langzaam voortgezet kon worden, en des avonds omtrent halfweg Sleeswijk de kwartieren betrokken werden. Den volgenden dag werd Sleeswijk bezet, de troepen in en om die stad gekantonneerd en een bataillon met twee stukken naar Missunde gedetacheerd, om dit gewichtige punt te bezetten.

Te gelijker tijd had de marine hare operatiën zuidwaarts voortgezet. De kommandeur PALUDAN kwam reeds den 12^{den} April met twee sloomschepen en twee korvetten voor Eckernförde aan, en be-

zette de onverdedigde stad met eene afdeeling scheepssoldaten, die later door eene kompagnie uit Missunde vervangen werden.

De verliezen, welke van beide zijden in het gevecht bij Bau geleden waren, bedroegen

bij de Denen:

5 officieren en 11 man gesneuveld,
5 " en 74 " gewond;

bij de Sleeswijk-Holsteiners:

50 man gesneuveld,
8 officieren en 120 (155?) man gewond;
(vijf der gewonde officieren zijn later gestorven);
4 officieren en 770 man gevangen.

Ook de gewonden waren bijna alle door de Denen gevangen genomen.

Na den ongelukkigen afloop van het gevecht bij Bau, waardoor de Sleeswijk-Holsteinsche troepen geheel gedesorganiseerd geworden waren, en terwijl de Duitsche bondstroepen nog te ver verwijderd waren, bleef de taak, om het Duitse grondgebied voor eenen inval der Denen te beschermen, geheel aan de bij Rendsburg staande Pruisen overgelaten. De overste BONIN erkende het gewigt daarvan, en verzuimde niets om in de eerste plaats de vesting Rendsburg onder alle omstandigheden te kunnen blijven bewaren. De inundatie ten zuiden der vesting werd gesteld, het geschut op de wallen gebragt, en verder alles tot de verdediging voorbereid. Daar de Sleeswijk-Holsteinsche kavallerie de voorpostendienst

den eersten dag nog niet verrigten kon, en zijne troepen tot nog toe alleen uit infanterie bestonden, trok hij de voorgeschovene troepen in engere kantonnementen te zamen, liet een deel daarvan des nachts in allarmhuizen doorbrengen en voortdurend de toegangen van de Sorg door veldwachten en patrouilles bewaken. Om intusschen de manschappen voor te bereiden op de bijzondere vechtwijze, die ten gevolge van de eigenschappen van het terrein gevolgd zou moeten worden, werden door alle bataillons gevechtsoefeningen gehouden, in het met knicken doorsneden terrein om de vesting. Daarenboven had ieder bataillon eene pionniersectie, uit timmerlieden en dergelijken geformeerd, die in alles geoefend werden, wat in zoodanig terrein noodig is om zich vrije baan te maken.

Den 11^{den} April bezette de Sleeswijk-Holsteinsche kavallerie, die zich eenigermate hersteld had, den overgang bij Sorgbrück en patrouilleerde tot Tetenhusen, Kropp en Owschlag. Het Eiderstedtsche vrijkorps te paard bezette den overgang aan den Stentenmolen, patrouilleerde tot Brechendorf, hield links verbinding met Sorgbrück en regs over Groot Wittensee met de posten van een vrijkorps, die zich van daar tot aan de golf van Eckernförde uitstrekten. Het fuselierbataillon van het regiment Alexander, werd op den straatweg tusschen Rendsburg en Sorgbrück vooruitgeschoven, om de kavallerie tot *repli* te dienen.

Den 10^{den} April, des avonds ten 10 uur, ontving de kolonel BONIN eene dépêche van den minister van oorlog, waarin hij

gemagtigd werd voorwaarts te rukken, indien hij zich sterk genoeg daartoe achtte, maar in dat geval een parlementair naar het Deensche hoofdkwartier te zenden, om nogmaals de bedoelingen van het Pruisische gouvernement, hetwelk in deze niet als vijand, maar als bemiddelaar handelde, bloot te leggen en op een wapenstilstand aan te dringen.

De nederlaag bij Bau was bij het afzenden dezer dépêche nog niet in Berlijn bekend, en onder de tegenwoordige omstandigheden kon de kolonel BONIN nog aan geen vooruitrukken denken; hij trachtte dus door onderhandelingen tijd te winnen, waarbij de vordering, dat de zaken hersteld zouden worden op den voet waarop zij vóór het uitbreken der vijandelijkheden stonden, op den voorgrond werd gezet: met andere woorden, dat het Deensche leger het grondgebied van Sleeswijk zou ontruimen, of ten minste, zoo als men wil (wat evenwel niet met zekerheid is bekend geworden) (1), dat het zich in de stelling terugtrok, die het voor het begin der vijandelijkheden ten noorden van Tondern en Flensburg bezet had. De 18de April werd als de termijn gesteld, waarop een beslissend antwoord gewacht werd.

De uitslag van deze onderhandelingen kon niet twijfelachtig zijn, vooral bij den toestand waarin het Deensche gouvernement zich bevond tegenover de zeer opgewondene en op het uiterste aandringende stemming eener magtige partij in het land.

(1) Volgens het werk: *Aktenstücke zur neuesten Schleswig-Holsteinschen Geschichte*. Leipzig 1852.

Wanneer zijn voorstel afgeslagen werd, was BONIN vast besloten, op den 19^{den} April, den dag waarop hij zijne laatste versterkingen verwachtte, de voorbereidende maatregelen tot zijne militaire operatiën te treffen en ze op den 20sten te beginnen. Hij begreep de voordeelen, welke er voor Pruisen, met betrekking tot zijne stelling in Deutschland, uit voortvloeijen moesten, wanneer men niet zeggen kon, dat, nadat zijne laatste troepen aan de Eider waren aangekomen, er een uur verloren gegaan was, om met de wapens in de hand voor de Deutsche zaak op te treden. Hij was van meening dat Pruisen de eerste moest zijn in dien strijd, en dat het staatkundig gewigt van zijn vaderland zeer verhoogd zou worden, wanneer Pruisische troepen alleen het begin gemaakt en den goeden uitslag bevochten zouden hebben; en daar hij meende sterk genoeg te zijn, om, met de 8000 man, die hij dan onder zijne bevelen zou hebben, vereenigd met ongeveer 4000 Sleeswijk-Holsteiners, de Denen aan te tasten, die hij op niet veel meer dan 8000 man schatte, hoewel de berigten van 15000 man spraken, was hij slechts bezorgd, dat de aankomst van het Deutsche bondkorps den Pruisen dien roem ontnemen zou. Werkelijk waren deze troepen sedert den 14^{den} reeds op marsch naar den Eider, en kon men berekenen dat er reeds een aanzienlijk gedeelte van in Rendsburg zou kunnen aangekomen zijn, eer men met de operatiën daar eenen aanvang zoude hebben kunnen maken.

Terwijl intusschen de kolonel v. BONIN de bovenbedoelde onderhandelingen met het

Deensche hoofdkwartier voerde, en alle maatregelen nam om in het beslissende oogenblik tot krachtig handelen gereed te zijn, was, ten gevolge van den, door het gebeurde bij Bau, geheel veranderden stand van zaken, door het Pruisische gouvernement besloten geworden, de troepen in Holstein aanzienlijk te versterken, en wel met 4 bataillons infanterie, 2 eskadrons huzaren en eene halve rijdende batterij. Hierbij werd tevens besloten, dat de luitenant-generaal Vorst RADZIWILL het opperbevel zou voeren, dat de generaal-majoor v. MÖLLENDORF het kommando van zijne brigade (de beide regimenten grenadiers en het schützenbataillon der garde) zou overnemen, en de kolonel v. BONIN dat over de brigade, uit de overige zeven bataillons geformeerd, zou behouden.

Reeds den 17^{den} April kwam de Vorst RADZIWILL te Hamburg aan, en schreef nog denzelfden dag aan den kolonel v. BONIN, met verzoek het plan te ontwerpen tot eene dislocatie der verwacht wordende troepen in enge kantonnementen bij Rendsburg, en gaf bevel vóór zijne aankomst niet tot het offensieve over te gaan, daar hij onmiddellijk met den Hannoverschen generaal HALKETT, die tot opperbevelhebber der vereenigde bondstroepen benoemd was, in overleg zou treden.

Te gelijker tijd verspreidde zich onder de Pruisische troepen te Rendsburg het gerucht, dat de generaal HALKETT het bevel over de gezamentlijke strijdkrachten slechts zoolang zou voeren, tot dat de Prins van Pruisen, den broeder des Konings, zou aangekomen zijn, aan wien, in overleg met den Koning van Hannover,

het ooperbevel zou gegeven worden. Hoewel hiertoe werkelijk het voornemen bestond is het evenwel later niet ten uitvoer gebragt geworden.

Den 18^{den} April, des middags, kwamen de generaal HALKETT en de luitenant-generaal RADZIWILL in Rendsburg aan, en gaf de kolonel BONIN het kommando over, terwijl hij te gelijker tijd, als een bewijs van de tevredenheid des Konings, tot generaal-majoor werd bevorderd.

Reeds den 10^{den} April, den dag na het ongelukkige gevecht bij Bau, had de generaal HALKETT, uit zijn hoofdkwartier te Harburg een dringend verzoek van den Koning van Sleeswijk-Holstein-Sonderburg-Denemarken naar Hannover gezonden, om zoo spoedig mogelijk met de Hannoversche troepen naar Rendsburg te komen, daar de Sleeswijk-Holsteiners, na een hevige gevecht op den 9^{den}, sterk door de Denen bedreigd werden en Flensburg hadden moeten ontruimen; daarop was echter een antwoord van den Koning van Hannover gevolgd, hetwelk bepaaldelijk verbood, de Elbe over te trekken, voor dat alle troepen geconcentreerd waren. Van Oldenburg kwam den 11^{den} in Harburg het berigt, dat de Groothertog 2 bataillons en eene halve batterij tot versterking van de bondsgroepen had doen oprukken, met voorstel, die troepen op het Oldenburgsche Vorstendom Lubek te dirigeeren, waaraan gevolg gegeven werd. Het Brunswijksche contingent, uit een bataillon infanterie en eene batterij van zes stukken bestaande, kwam den 15^{den} te Harburg aan, terwijl dien selfden dag de tijding kwam, dat een

tweede bataillon bevel gekregen had naar Holstein op te rukken.

Hoewel de 15de April bestemd was tot den overgang van de bondsdivisie over de Elbe, kwam den 15^{den} onverwachts het bevel den overtocht te beginnen, hetwelk onmiddellijk ten uitvoer gebragt en den volgenden dag voortgezet werd.

Het dralen van het Hannoversche gouvernement, om de bondsdivisie voorwaarts te doen rukken, en de meermalen herhaalde aanbeveling, om vooral niets te ondernemen eer de geheele troepenmagt vereenigd was, zijn naar ons inzien enkel of ten minste grootendeels aan staatkundige redenen toe te schrijven. Wel kan het zijn, dat het Hannoversche ministerie van oorlog een veel te hoog denkbeeld had van de sterkte des Deenschen legers; maar zeer waarschijnlijk komt ons dat niet voor, op het oogenblik, dat de kolonel BONIN het voornemen opvatte, om met de Pruisen alleen, met medewerking van de Sleeswijk-Holsteiners, reeds op den 15^{den} een aanval op het Deensche leger te doen. Het schijnt als of in die dagen altijd nog de hoop op eene andere uitkomst bestond, en men van de zijde van Hannover zoolang mogelijk de beslissende maatregelen wilde uitstellen. Nog meer grond voor dit vermoeden vinden wij in de order, welke de generaal HALKETT den 14^{den} uit Hannover ontving, waarin onder anderen gezegd wordt, dat Z. M. tot nu toe zijne troepen slechts had willen gebruiken, om de zelfstandigheid van het Hertogdom Holstein te beschermen; maar nu door eene dépêche van den Pruisischen Ambassadeur aan het ministerie van

buitenlandsche zaken kennis had gekregen van het gevoelen der Pruissische regeering, en dien ten gevolge de vroegere instructie in zooverre veranderd werd, dat de bondstroepen ook in het Hertogdom Sleeswijk ter samenwerking met de Pruissische troepen mogten binnenrukken.

Deze vergunning bewees het voornemen om de Hertogdommen krachtiger bijstand te bieden en meer in overeenstemming met Pruisen te handelen, waartoe, behalve de politieke beweegredenen, ook de groote ontevredenheid des Konings over de vele buitensporigheden door de Denen in de Hertogdommen gepleegd, sterk zal medegewerkt hebben. Maar zelfs toen nog, hoewel de generaal HALKETT nu meerdere vrijheid tot zelfhandelen gegeven werd, kon Hannover, door de omstandigheden welligt gedrongen, niet tot eene krachtige handeling besluiten, want in eene instructie van den 16^{den} April, waarbij onder anderen aan genoemden generaal het opperbevel over de geheele Deutsche krijgsmagt gegeven werd, heet het verder:

«De luitenant-generaal HALKETT wordt nog verwittigd, dat ook Engeland zich tot bemiddeling aangeboden heeft. Morgen zal daarvan aan de Pruissische regeering kennis gegeven worden. De Engelsche bemiddeling zal gemakkelijker gemaakt worden, wanneer de Denen in hunne stellingen ten noorden van den Eider niet zonder noodzakelijkheid aangegrepen worden. De luitenant-generaal HALKETT zal daarom, wanneer hij uit Berlijn geene andere instructiën ontvangt, elken aanval op genoemde Deensche stellingen zoe-

ken te vermijden, zoolang de zekerheid van zijn korps dien niet noodzakelijk maakt.

«Evenwel,» werd er bijgevoegd, «moet de luitenant-generaal HALKETT zijne positie op het Holsteinsche grondgebied volkomen verzekeren; kan hij dit niet zonder de Denen over den Eider te drijven, dan moet hij dit doen, zonder op tijdingen uit Berlijn te wachten.»

Den 17^{den} April verliet de generaal HALKETT met zijn staf Altona en vestigde zijn hoofdkwartier naar Hellinghusen (tusschen Hamburg en Rendsburg), waar hij den 18^{den} de volgende legerorder uitvaardigde:

«Het kommando over de mobiele divisie van het 10de legerkorps overnemende, roep ik den troepen een hartelijk welkom toe, en hoop bij hen dezelfde bereidwilligheid te vinden, welke zij mij in het jaar 1845 betoond hebben (1). Nu roept ons een ernstiger doel; wij trekken onze in nood verkeerende Deutsche broeders te hulp.

«Wij gaan welligt bezwaren en ontberingen te gemoet, maar wij zullen nimmer vergeten dat wij in het land van onze Deutsche bondgenooten zijn, welke wij hulp en bijstand en bescherming tegen iederen aanval op hunne personen en eigendommen verschuldigd zijn.

«Komen wij met den vijand in aanraking, zoo zullen wij den ouden roem van

(1) De generaal HALKETT had in den herfst van dat jaar het bevel gevoerd over het 10de Deutsche bondskorps, dat bij Lüneburg tot gemeenschappelijke oefening bijeengetrokken was. Vele der officieren van het Holsteinsche contingent stonden nu aan de Deensche zijde.

den Duitschen naam waardiglijk weten te handhaven.

(get.) HALKETT,
Luitenant-Generaal.

Te gelijker tijd werd er eene orde van *bataille* uitgegeven, volgens welke de in-deeling was als volgt:

Voorhoede :

De 3de infanterie-brigade, bestaande uit:

Eene afdeeling Mecklenburgsche jagers ;
Twee bataillons Brunswijksche infanterie ;
Een bataillon Hannoversche ligte infanterie ;
Twee eskadrons Mecklenburgsche dragonders ;
Drie eskadrons Hannoversche huzaren ;
Eene batterij Brunswijksche artillerie van zes stukken ;
Eene afdeeling Brunswijksche pionniers.

Hoofdkorps :

De 2de infanterie-brigade :

Twee bataillons Oldenburgsche infanterie ;
Twee bataillons Mecklenburgsche infanterie ;
Eene halve batterij van 4 stukken Oldenburgsche artillerie ;
Eene halve batterij van 4 stukken Mecklenburgsche artillerie.

De 1ste infanterie-brigade :

Zes bataillons Hannoversche infanterie ;
Eene batterij 9de van 8 stukken, Hannoversche artillerie.

Reserve-kavallerie :

Zes eskadrons Hannoversche dragonders ;
Eene rijdende batterij van 6 stukken Hannoversche artillerie.

De gezamentlijke sterkte der geheele divisie was 11129 man, 2225 paarden en 28 stukken geschut.

Hierop begaf zich de generaal HALKETT naar Rendsburg, waar hij het opperbevel aanvaardde. De termijn, welken de generaal-majoor v. BONIN, zoo als wij vroeger vermeld hebben, den Denen gesteld had tot ontruiming hunner positie, was op dien dag afgelopen en hij, zoowel als de Vorst RADZIWILL, drongen er ten sterkste bij den generaal HALKETT op aan, nu tot het offensieve over te gaan, en de groote, zoowel moreele als politieke en militaire voordeelen, die een aanval op dezen oogenblik aanbod, niet verloren te doen gaan ; maar, hoe weinig ook het passieve afwachten met het persoonlijk karakter van den met roem bekenden opperbevelhebber overeenkwam, hij zag zich de handen gebonden door zijne bepaalde instructie, welke hem verbood aan te vallen, wanneer de zekerheid van de troepen, die hij onder zijne bevelen had, het niet dringend vorderde ; en dit was werkelijk het geval niet.

Voor dat wij in ons verhaal verder gaan, willen wij eerst nog, even als wij bij de overige reeds vermelde troepenafdeelingen gedaan hebben, een blik slaan op het materieel, de bijzondere sterkte en eenige taktische bijzonderheden van de bondstroepen.

Wat vooreerst de manschappen betreft, deze troepen bestonden, met uitzondering van de Hannoversche kavallerie en rijdende artillerie, voor het grootste gedeelte uit jonge soldaten van $\frac{1}{2}$ tot hoogstens $2\frac{1}{2}$ jarige werkelijk dienstdiensttijd. De als uitzondering genoemde troepen-afdeelingen daarentegen bezaten, ten gevolge van de eigenaardige wijze waarop zij voltallig gehouden werden, zeer vele oude soldaten, zelfs verscheidene die meer dan tien en zelfs meer dan vijftien jaren dienst telden. Het krachtige en welgevormde slag van menschen, 't welk het vaderland dezer troepen, voornamelijk de landlieden, onder de meeste overige Deutsche staten, zoo gunstig onderscheidt, werd in alle afdeelingen talrijk vertegenwoordigd. Niet minder voortreffelijke bewijzen van den hoogen trap waarop de aankweeking van een goed paardenras daar te lande staat, leverden de kavallerie, zoowel van Hannover en Mecklenburg, even als de artillerie van die staten en van Oldenburg en Brunswijk. Wat de manschappen der infanterie aangaat, waren vooral de beide Oldenburgsche en het Mecklenburgsche garde-bataillon rijk aan groote, sterk gebouwde menschen. Het Hannoversche bataillon ligte infanterie en de Brunswijksche infanterie, toonde veel geschiktheid tot de krijgsdienst. De Hannoversche en Mecklenburgsche kavallerie-afdeelingen behoeften, zoowel wat de manschappen als de paarden aangaat, voor geene garde-kavallerie onder te doen. Ook muntten in dit opzigt de Hannoversche en Brunswijksche artillerie uit, hoewel ook de beide andere een voortreffelijk voorkomen hadden.

Van de officieren hadden de oudere alle, ja bij de Hannoversche troepen ook vele kapiteins en ritmeesters, reeds in de oorlogen van NAPOLEON meer of minder rijke ondervinding opgedaan. Vooral onder de Hannoversche en Brunswijksche officieren waren er nog vele, die jaren lang op het Iberische schiereiland den oorlog medegemaakt hadden. De generaal HALKETT voerde daar reeds, op nog zeer jeugdigen leeftijd, als hoofdofficier een bataillon bij vele gelegenheden met onderscheiding aan, en bij Waterloo was hij het, die CAMBRONNE, den man, voor wien de poëzij later het schoone woord heeft uitgedacht: "*La garde meurt, elle ne se rend pas!*" eigenhandig gevangen nam.

Wat de bewapening aangaat, zoo voerden:

bij de infanterie:

de Hannoversche en Mecklenburgsche linie-infanterie gewone gladde, de Oldenburgsche en Brunswijksche troepen daarentegen getrokken (van twee trekken voorziene) percussiegeweren met bajonet. Van de ligte troepen waren bij het Hannoversche bataillon de onderofficieren met jagerbussen, de overigen met getrokken bajonetgeweren (van zeven trekken voorzien) gewapend, terwijl de Mecklenburgsche jager- en Schützen-kompagnie daarentegen korte gladde bajonetgeweren (het Fransche *voltigeur*-geweer) hadden. Bij de Hannoversche linie-infanterie waren ook alle onderofficieren, en per kompagnie 10 man, die bijzonder voor de ligte dienst bestemd waren, met getrokken geweren gewapend. Overigens diende nog de gewone

infanterie-sabel of de hartsvanger tot zijgeweer, uitgenomen bij de Oldenburgsche infanterie, waar alleen de onderofficieren sabels droegen.

Bij de kavallerie:

waren alle troepen als hoofdwapen van de kromme sabel zonder korf voorzien; tot vuurwapen hadden de Mecklenburgers eene karabijn en een pistool per man, de Hannoveranen daarentegen twee pistolen, ieder voorzien van eene inrigting om een kolf aan te schroeven, waardoor zij tevens als karabijn gebruikt konden worden.

Bij de artillerie:

was het materieel van de Hannoverische en Brunswijksche batterijen in de hoofdzak naar het Engelsche, dat der Mecklenburgsche halve batterij naar het nieuwe Pruissische, dat der Oldenburgers naar het Saksische systema ingerigt.

De houwitser van de beide eerstgenoemden waren of lange van 24 pond (2 bij de 9te batterij), of van 12 pond (een bij elke 6te batterij van 6 stukken). De bespanning der Hannoverische 9te batterij was van 8, die van alle overige van 6 paarden per stuk.

Tot lijfsverdediging waren de Hannoverische rijdende artilleristen, even als de beredene onderofficieren en stukkenrijders van alle veldbatterijen, met kavallerie-sabels en pistolen, de veld-artilleristen daarentegen of met de gewone infanterie-sabel, of met regte fachinen messen gewapend.

Wat de overige uitrusting aangaat, kan hier nog opgemerkt worden, dat met

uitzondering van de Hannoverische infanterie, die nog met den korten rok was gekleed, de wapenrok algemeen was; verder dat men alleen bij de Oldenburgsche en de Mecklenburgsche infanterie van linie, de Hannoverische dragonders en rijdende artilleristen, even als bij de Brunswijksche artilleristen, den helm aantrof; terwijl de geheele Hannoverische infanterie en de Mecklenburgsche dragonders nog den chacot, de Brunswijksche infanterie en de Mecklenburgsche jager- en Schützenafdeeling het kepi met panache droegen.

Voor de pionniërdienst waren er, behalve de eigenlijke pionniër-afdeelingen, bij elke infanterie nog bijzondere inrigtingen, hetzij dat er afzonderlijke sectiën toe geformeerd werden, zoo als bij de Oldenburgers, of wel, dat er, zoo als bij de Mecklenburgers, in de kompagniën manschappen waren, die, zoo als zulks bij de Pruisen ook het geval is, gereedschappen droegen, of wel werden de gereedschappen op pakpaarden medegevoerd, om, in geval van noodzakelijkheid, aan geschikte soldaten te worden afgegeven, hetgeen bij de Hannoverische en Brunswijksche infanterie was ingevoerd.

Wat de sterkte der onderdeelen aangaat, zoo vinden wij vermeld, dat bij de Hannoveranen het sterkste bataillon ongeveer 750 man telde en het zwakste 560; de bataillonssterkte der overige contingenten bedroeg gemiddeld tusschen de 600 en 750 man, terwijl de kavallerieregimenten, in 2 of 5 eskadrons verdeeld, ongeveer 500 paarden telden.

De bataillons infanterie waren alle in

4 kompagniën verdeeld, die op drie gelederen gerangeerd waren, uitgenomen de Hannoversche, de Oldenburgsche en de Mecklenburgsche afdeeling ligte infanterie, die op twee gelederen stond.

Enkele taktische bijzonderheden, die ons voorgekomen zijn, willen wij hier nog opteekenen. Bij de Hannoveraansche infanterie, werden de 40 man per compagnie, die, zoo als wij boven gezegd hebben, met getrokken geweren gewapend waren, wanneer het bataillon vereenigd was, tot eene afzonderlijke sectie te zamen gevoegd, en door een' daartoe gedesig-neerden officier gekommandeerd. Zij waren bestemd om den opmarsch en den aftogt van het bataillon te dekken, vijandelijke scherpschutters op eenen afstand te houden, voor- en achterhoeden te vormen, enz. Buitendien werden bij die infanterie, wanneer deze 40 manschappen niet toe-

reikend waren, geheele kompagniën uitgezwermd, terwijl het overige van het bataillon in gesloten orde als reserve bleef. Eene eigenaardigheid dezer infanterie is het vasthouden aan de linie-taktiek, in navolging van de Engelschen, maar die evenwel in het doorsneden terrein van Sleeswijk zeer weinig kon worden toe-gepast.

De Oldenburgsche infanterie gebruikt het 1ste en 8ste peloton harer bataillons tot tirailleurs, om de verschillende bewegingen en evolutiën te dekken; maar als het tirailleurgevecht op groote schaal gevoerd moet worden, vormt zij, even als de onze, compagnies-kolonnen.

Overigens volgden, met geringe wijzigingen, de Duitsche troepen over het algemeen de Pruisische krijgsinrigtingen na.

(Wordt vervolgd.)

OVER DE RESULTATEN VAN ZEE-EXPEDITIEN

MET BETREKKING

TOT DEN AANVAL OP KUSTEN EN DE KUSTVERDEDIGING.

Dit belangrijke, aan voorbeelden rijk, vertoog komt voor in het *Beiheft* van het *Militair Wochenblatt*, 1^e kwartaal 1854. Wij achten de overneming daarvan in onze kolommen dubbel waardig, niet slechts uithoofde der tegenwoordige krijgsgeschiedenissen in het noorden en zuiden van het oostelijk Europa, maar ook omdat het van blijvend nut kan zijn, tot vestiging der denkbeelden opzigtelijk de verdediging onzer kusten, zoo in 't vaderland als in onze overzeesche bezittingen.

De Redactie.

Er is schier geen onderwerp in het geheele gebied der krijgswetenschappen, waaromtrent zoo verschillende en tegenstrijdige meeningen heerschen, dan over hetgeen oorlogsschepen tegen kustverdedigingen hebben uitgerigt. De meening welke onder het volk, zelfs ook onder militairen, zoowel in Engeland, Frankrijk en Duitschland, als in Noordamerika, het meest verbreid is, kent aan de scheepsbatterijen een overwigt toe, waartegen wallen en muren slechts ten halve beschermen, en laat strandbatterijen door linesschepen en

fregatten derwijze vernielen, dat hare verdediging een dol waagstuk toeschijnt, hetwelk zonder uitzigt op eenig gevolg, slechts met den wissel ondergang der verdedigers moet eindigen. Gelukkig bestaat dit groote vermeende gevaar alleen in de verbeelding, en maakt bij een nader onderzoek spoedig plaats voor de overtuiging, dat oorlogsschepen strandbatterijen meer vreezen, en ook meer te vreezen hebben, dan omgekeerd het geval is. Deskundigen, lieden van het vak, hebben dit heerschend vooroordeel reeds sedert lang met woorden en in geschrifte bestreden, doch hebben tot nu toe slechts weinigen voor hun gevoelen kunnen winnen; en niettegenstaande reeds de generaal GASSENDI in zijn voortreffelijke *Aide-Mémoire* de ligtgeloovigheid bespot, welke de scheepsartillerie muren laat vergruizen en batterijen vernielen, heeft hij nogtans de schrikbeelden niet kunnen verbannen door latere bulletins weder verbreid. Zoo zegt hij: «Het is van veel belang het vooroordeel weg te nemen, dat oorlogsschepen fortten kunnen vernielen, niet alleen omdat het onwaar is, maar wijl het aan de kusten een noodeloos schrik verbreidt. Immers de

Risbank (eene schans aan de kust) van Duinkerken was dikwijls genoeg een hinderpaal voor de Engelschen, en hunne schepen hebben haar in den loop der tijden niet vernield. De citadel van Havre en de kleine toren aan den mond der haven, staan nog ongedeerd. De torens op het eiland Tathiou (tusschen la Hogue en St.-Vaast) waren eeuwen lang den Engelschen een doorn in 't oog, en evenwel staan zij er nog. De forten van St.-Malo, het kasteel van Taureau, de kasteelen van Bertheaume en Camaret (bij Brest), de kleine citadellen van Port-Louis, van Belle-Isle, enz., zij staan allen nog ongeschonden; en, men kan hierbij voegen, zij staan er nog op dit oogenblik.

«Ik acht het dus,» alzoo gaat GASSENDI voort, «van het grootste belang dat allen, die de zaken beter kennen, tegen een vooroordeel te velde trekken, wat aan zoovelen schrik heeft ingeboezemd, bepaaldelijk hen, welke Houat, Hédic (eilanden bij Quibéron) en het eiland Aix (bij Rochefort) moesten verdedigen, waar het geschut niet vernield was, en de vrees alleen tot de overgaaf leidde.»

Houdt men eenmaal voor waar het overwigt dat scheeps- op landbatterijen zouden hebben, dan zeker zijn de gevolgtrekkingen gegrond nopens het gevaar waarmede de kusten door zee-expeditiën bedreigd worden, en wordt het begrijpelijk, hoe zelfs *het feit*, dat gedurende den ganschen tijd van de Republiek en het Keizerrijk de Fransche kusten nagenoeg geheel verschoond gebleven zijn, de bezorgdheid niet weg te nemen was, en dat vijandelijke landingen en bombardementen, nu

gelijk voorheen, schrikbeelden voor de kustbewoners gebleven zijn.

In den jongsten tijd is dit onderwerp weder het eerst in Amerika ernstig ter spraak gebracht. Na het ontstaan van den twist tusschen Engeland en de Vereenigde Staten over het Oregon-gebied, verscheen in Apalachicola een vlugschrift over de verdediging van 't land, waarin de meening werd voorgedragen, dat bevestigingen tot verdediging van de kust niet alleen onnut, maar zelfs schadelijk zouden zijn, wijl zij niet bestand waren tegen de aanvallen van oorlogsschepen, en slechts eene versnippering van de troepen en geldmiddelen ten gevolge zouden hebben. Tot staving van dit gevoelen werd beweerd, dat er in de oude zoewel als in de nieuwe wereld naauwelijks eene enkele haven was, die, door oorlogsschepen aangevallen, niet was vernield of bemagtigd, en werd daaruit de zonderlinge paradoxe stelling afgeleid, dat men kustforten en strandbatterijen buiten het bereik van de projectielen der oorlogsschepen moest aanleggen. Ten slotte werd de verdediging der kust door de vloot als het beste en krachtigste middel voorgesteld.

Deze denkbeelden werden het eerst in de Nieuw-Yorksche dagbladen op goede gronden bestreden, en later verscheen aldaar een degelijk en zaakrijk geschrift van den luitenant-ingenieur HALLECK, waarin al de bovenstaande beweringen van punt tot punt werden wederlegd. Dit geschrift werd in het begin van het jaar 1844 door den Secretaris van Staat der Vereenigde Staten aan het Congres aangeboden, en het gevolg daarvan was, dat

aanzienlijke sommen werden toegestaan tot den aanleg van versterkte punten, ter verdediging van de belangrijkste kustgedeelten.

Nauwelijks waren in Amerika de debatten over dit punt gesloten, toen in Frankrijk de brochure: *Des forces navales de la France*, nieuw opzien baarde en aan de zee-expeditiën een gewigt toekende, die zij nimmer gehad hebben en die zij waarschijnlijk ook nimmer verkrijgen zullen. Onder anderen komt daarin voor:

«De geheele uitgestrektheid onzer kusten is voor de stoombooten genaakbaar. Een leger, te Portsmouth of in de Theems op eene stoomvloot ingescheept, kan na weinige uren tijdsverloop eene landing doen en met bommen onze steden, arsenalen en handelsschatten vernielen. — Wanneer eene oorlogsverklaring ons verrast, kunnen wij welligt reeds den daaraanvolgenden dag beleven, dat Duinkerken, Boulogne en Havre, die tegen een bombardement niet beveiligd zijn, in de asch gelegd worden.»

Lijnregt in strijd hiermede staat het gevoelen van NAPOLEON, waar hij in een brief aan den minister van oorlog van den 9^{den} September 1809, over de bombardementen sprekende, zegt: *Ils ne sont comptés pour rien à la guerre*, en, daargelaten zelfs zijn groot gezag, weten wij toch, uit hetgeen onder zijne heerschappij aan de Fransche kust voorgevallen is, dat hij regt heeft. Nog niet lang geleden is ook in den *Spectateur militaire*, in de N^{os} van December 1846 en Januarij 1847, eene wederlegging van het geschrift des Prinsen van JOINVILLE verschenen, waar-

7. D. N°. 1.

van de schrijver was de luitenant-kolonel der genie ARDENT, en waarin belangrijke opmerkingen en feiten nopens de kustverdediging voorkomen.

Zoodanig is ongeveer tegenwoordig de stand der zaak. Wij willen thans, alvorens verder te gaan, de historische feiten zelve laten getuigen.

Om de bouwstoffen, die zich daartoe voordoen, niet te veel op te hoopen en tot een gemakkelijk overzicht te regelen, heeft men die in zes afdeelingen gesplitst.

De eerste afdeeling handelt over hetgeen eene vloot heeft verrigt tot het afweren van vijandelijke expeditiën van hare kusten.

De tweede afdeeling, over de resultaten der landingen aan eene vijandelijke kust.

De derde afdeeling, over het aandeel van oorlogsschepen aan de verovering van versterkte plaatsen en afgelegen eilanden.

De vierde afdeeling, over het forceren van havens en van hare toegangen door oorlogsschepen.

De vijfde afdeeling, over de bombardementen van kustplaatsen door vijandelijke vlooten.

De zesde afdeeling, over de aanvallen van oorlogsschepen op afzonderlijke kustbatterijen en verschansingen.

1e AFDEELING.

Wat eene vloot tot het afweren van vijandelijke expeditiën van hare kusten verrigt heeft.

1) De Spaansche zeemagt onder PHILIPS II was schier onmetelijk. Met de

schatten van Indië en Amerika, waarover die Vorst beschikte, was de uitrusting eener vloot van 150 à 200 zeilen geen overdreven onderneming. Desniettegenstaande was deze zeemagt slechts van luttel belang voor de kustverdediging; hoe weinig zij daartoe kon verrigten bleek in 1596. Engeland en de Vereenigde Provinciën vielen Cadix met eene vereenigde vloot van 170 schepen aan; deze vloot zeilde de haven van Cadix binnen, zonder dat zij bij hare nadering door de Spaansche vloot zelfs maar gezien werd. Bij haar terugkeer zeilde diezelfde vloot een groot gedeelte der Spaansche kust langs, zonder eenigen tegenstand van de ontelbare schepen der Spaansche marine te ontmoeten.

2) In 1744 zeilde eene Fransche vloot van 20 schepen, met 22000 man landingstroepen aan boord, van Brest naar de Engelsche kust, zonder eenigen tegenstand van de overmagtige Engelsche vloot te ontmoeten, die onder Sir JOHN NORRIS uitgelopen was om haar den weg af te snijden. De landing der troepen werd door een storm verhinderd, welke de vloot noodzaakte om te keeren en veiligheid aan de Fransche kust te zoeken.

5) In het jaar 1755 zeilde eene Fransche vloot van 25 linie- en vele kleinere schepen naar Amerika. Negen van die schepen keerden naar Frankrijk terug en de overige liepen de St.-Laurens-golf in. Eene Engelsche vloot van 17 linesschepen en verscheiden fregatten was uitgelopen om de Fransche te ontmoeten, maar beide vlooten zeilden tijdens een dikken mist elkander voorbij,

en de Fransche schepen bereikten, op twee na, behouden Quebec.

4) In 1759 blokkeerde een Britsche vloot, onder den commodore BAGS, eene Fransche vloot in de haven van Duinkerken. De laatstgenoemde bediende zich van eene gunstige gelegenheid om den vijand te ontsnappen, bedreigde de kust van Schotland, deed eene poging op Carrickfergus in Ierland en kruiste aldaar tot omstreeks Februarij 1760, zonder een enkel Engelsch schip te ontmoeten, alhoewel 61 Engelsche linesschepen aan de kusten van Engeland en Frankrijk waren gestationneerd, en verscheiden daarvan den vijand op het spoor zochten te komen.

5) Toen de Franschen in het jaar 1796 het leger van den generaal HOCHÉ van Brest naar Ierland poogden over te brengen, werden van Englands zijde de krachtigste maatregelen genomen om de Fransche vloot op haren overtogt aan te vallen. De Engelsche vloot in het Kanaal, ongeveer 50 linesschepen sterk, was onder lord BRIDGEPORT te Spithead gestationneerd. Sir ROGER CURTIS kruiste met eene kleinere magt meer westwaarts; de vice-admiraal COLPOYS bevond zich met 15 linesschepen op de hoogte van Brest en Sir EDWARD PELLEW (later lord EXMOUTH) bewaakte buitendien de haven met een klein eskader fregatten.

De Fransche vloot, 44 schepen sterk, met 25000 man landingstroepen aan boord, liep niettemin onbemerkt de haven uit, bereikte behouden de haven van Bantry in Ierland, niettegenstaande zij acht dagen voor de overvaart en drie voor de landing der troepen besteedde; het grootste ge-

deelte der schepen zou voorts gelukkig te Brest teruggekomen zijn, waren zij niet door storm beloopt geworden. Slechts een enkel schip werd door de geweldige magt, die Engeland uitgerust had, vermeerderd.

De uitkomst dezer expeditie, zegt ALISON in zijne Geschiedenis van Europa, was leerzaam voor beide partijen.

Voor Frankrijk: wijl er uit bleek

- 1) dat eene zee-expeditie veel gewaagder dan eene expeditie te land is;
- 2) dat zelfs eene groote vloot slechts eene kleine magt aan boord nemen kan;
- 5) dat onvoorziene ongelukken op zee menigmaal de best beraamde ondernemingen doen mislukken.

Voor Engeland: wijl het hieruit zien kon

- 1) dat eene overmagt op zee niet altijd tegen een vijandelijken inval beveiligd;
- 2) dat zijne bezittingen, in weerwil der tegenwoordigheid zijner overmagtige zeemagt, zestien dagen lang voor den vijand blootstonden, en dat noch de bekwaamheid, noch de dapperheid zijner zeelieden, maar alleen de woede der elementen het van 't gevaar op zijn kwetsbaarst punt, bevrijd had.

Terwijl deze gebeurtenissen de vrees voor een inval van de zeezijde verminderen en het al te groote vertrouwen op eene overmagt ter zee verzwakken, geven zij daarentegen het bewijs, dat de eenige grondslag waarop elke mogendheid, die van een eilandenrijk zelfs niet uitgezon-

derd, met vertrouwen steunen kan, alleen moet gezocht worden in een goed gedisciplineerd leger, gepaard met den vaderlandslievenden zin der bevolking, en in eene sterke, doeltreffende bevestiging der kusten.

De gebeurtenissen welke hierop volgden, bevestigden de waarheid dezer opmerking.

6) In het volgend jaar, 1797, zeilde een Fransch eskader van 2 fregatten en 2 sloepen, ongestraft de Engelsche vloot voorbij, vernielde de schepen in de haven van Ilpacombe in Ierland, en zette troepen aan de kust van Wales aan land.

7) In het jaar 1798 kon de sterke Britsche zeemagt de landing van het leger des generaals HUBERT, in de baai van Killala in Ierland, niet verhinderen, en in de laatste helft van datzelfde jaar ont kwam aan het eskader van Sir J. B. WARREN eene Fransche afdeeling van negen schepen en 5000 man, welke de kust van Ierland gelukkig bereikte.

8) In hetzelfde jaar 1798 liep de groote Fransche vloot, onder NAPOLEON, bestaande uit 20 linieschepen, 20 kleinere oorlogsvaartuigen en een groote menigte transportschepen, te zamen 500 zeilen, met 40000 man troepen aan boord, den 19^{den} Mei uit de haven van Toulon en zeilde naar Maltha. Zij werd door NELSON achtervolgd, die zijn koers regtstreeks naar Alexandrië nam, wijl hij zich verzekerd achtte dat de Fransche vloot naar Egypte bestemd was. De Franschen maakten echter eenen grooten omweg en hielden koers naar Candia, zoodat NELSON nog vóór hen ter reede van Alexandrië kwam,

en hen daar niet vindende, keerde hij om, zeilde over Caramania en Candia naar Sicilië, zonder den vijand te ontmoeten; hierop keerde hij naar Alexandrië terug, vond de Fransche vloot in de baai van Abukir ten anker, viel ze aldaar aan, en behaalde den 1sten Augustus de gedenkwaardige overwinning aan den Nijl.

Gaat men de niet groote uitgestrektheid der Middellandsche zee na, het aanzienlijk getal Fransche schepen, voorts dat de beide vlooten in den nacht elkander voorbijstevenden, zonder dat NELSON den vijand in 't gezigt kon krijgen, of van koopvaarders iets van hem vernemen kon, dan kan men daarnaar de waarschijnlijkheid afmeten, waarmede men op zee den vijand den weg kan afsnijden.

9) Niet minder merkwaardig is het ontkomen eener andere vloot uit Toulon in het voorjaar 1805, welke NELSON eerst langen tijd in de Middellandsche zee opspoorde, haar toen naar de West-Indiën volgde, terwijl zij tusschen de eilanden door aan hem ontkwam en naar Europa terugkeerde; vergeefs waren zijne daaropvolgende pogingen om de vijandelijke vloot aan de Portugesche kust, in de baai van Biskaye, en voor het Kanaal te bereiken, en dat hij haar den 21sten October eindelijk aantrof in de baai van Trafalgar, had alleen daardoor plaats, dat de vereenigde vloot, op hare overmagt vertrouwende, welke zij door onderscheiden versterkingen bekomen had, bereid was den slag aan te nemen.

Langer dan een jaar had NELSON zijn vijand met de grootste zorgvuldigheid in Toulon bewaakt, waarop deze eindelijk,

toen hij van alles voorzien en zeilvaardig was, zeewaarts liep, zonder door het blokade-eskader bemerkt te worden; en toen VILLENEUVE eenmaal uitgelopen was, was NELSON geheel en al in 't onzekere nopens de rigting waarheen de Fransche vloot had koers gezet; en zocht haar te vergeefs aan de Egyptische kust. Laatstgenoemde vloot was inmiddels in de Middellandsche zee door storm belooopen en verstrooid geraakt, had zich te Toulon weder verzameld, was andermaal uitgelopen en had zich daarop den 9^{den} April met de Spaansche vloot te Cadix vereenigd. Van hier was zij naar de West-Indiën gestevend, weder naar Europa teruggekeerd en eerst laat in het najaar had de voormelde slag plaats.

Deze voorbeelden bewijzen hoe gering de waarschijnlijkheid is, op zee een vijand die ontwijken wil te ontmoeten, en hoe weinig de grootste ijver, de rustelooste werkzaamheid en de grootste bekwaamheid deze ongunstige kansen kunnen verminderen. Den Engelschen ontbrak het noch aan moed, noch aan bekwaamheid en waakzaamheid, zoodat er geen twijfel kan bestaan of zij hebben al het mogelijke gedaan. Wij maken derhalve de gevolgtrekking hieruit op: dat zelfs eene sterkere zeemagt hare eigene kusten niet genoeg tegen vijandelijke aanvallen kan beveiligen, en dat het meest geraden is den vijand in sterke stellingen aan de kust te ontvangen, en aldaar zijne aanvallen af te slaan.

2° AFDEELING.

Uitkomsten van de landingen aan eene vijandelijke kust.

Daar wij reeds in de eerste afdeeling van de verschillende pogingen der Franschen tegen de Iersche kust gewaagd hebben, en de kleinere expeditiën naar afgelegen kusten en eilanden later hare plaats zullen vinden, behoeven wij hier hoofdzakelijk nog slechts van die landingen te spreken, die op de kusten eener onafhankelijke mogendheid op het vaste land ondernomen werden, om op vijandelijken grond vasten voet te zetten.

1) Den 27ten Mei 1588 liep de Armada, onder den Hertog MEDINA SIDONIA, uit de haven van Lissabon. PHILIPS II had ze voor de verovering van Engeland uitgerust, en daarvoor vele millioenen schats besteed, terwijl hij zich gezegd land vooraf door Paus SIXTUS V ten geschenke had laten geven. Het lot dezer Armada of onoverwinnelijke vloot is bekend en behoeft geen verdere vermelding.

2) In 1627 zeilde eene Engelsche expeditie van 120 schepen, met 7000 man troepen, naar het Fransche eiland Ré, landde aldaar in Julij en belegerde de citadel. Den 8ten November kwamen eindelijk 4000 Franschen tot ontzet aan, die nu de Engelschen met groot verlies terugvloegen. LEDIARD verhaalt in zijne *Histoire navale d'Angleterre*, dat vijf regimenten Engelschen het leven er bij lieten.

3) In 1694 deed de Engelsche generaal TALMARSH, met 61 oorlogsschepen en vele kanonneersloepen, eene poging op Brest, wat door VAUBAN verdedigd werd. De

Engelschen landden nabij het fort Camaret, maar werden onmiddellijk aan het strand aangevallen en met een verlies van 2000 gesneuvelden, verdrinkenen en gevangenen teruggeslagen. Een Hollandsch schip werd genomen, drie Engelsche en eene kanonneersloep door de kustbatterijen in den grond geboord, en de generaal TALMARSH doodelijk gekwetst, zoodat hij kort daarna te Plymouth stierf.

4) In 1710 beproefden de Engelschen bij Cette te landen, maar werden door den Hertog VAN NOAILLES, die met 1900 man toegesnel was, terstond genoodzaakt zich weder in te schepen.

5) In 1757 kruiste eene Engelsche vloot van 17 linieschepen, 9 fregatten, 2 bombardeer-vaartuigen en 100 transportschepen, met een korps van 11000 man, aan de kusten van Normandye en Bretagne, zonder eene poging tot landing te wagen. Eindelijk vergenoegde zij zich met het bombarderen van het fort, op het eiland Aix, welks kommandant den moed liet zinken, zoodat hij, zonder tegenstand te hebben geboden, kapituleerde.

6) In 1758 rusteden de Engelschen drie expeditiën tegen de Fransche kust uit. De eerste voerde in 't geheel niets uit; de tweede eindigde met den overhaasten terugtogt van een Engelsch korps, hetwelk bij Saint-Servan geland was; de derde maakte zich van de toen nog geheel opene stad Cherburg meester; doch op het eerste berigt dat de Franschen in aantogt waren, staken de Engelschen de stad in brand en scheepten zich weder in. Zij deden daarop andermaal eene landing in de kleine baai van Saint-Brieux,

waar de Franschen hun den terugtogt afsneden en bijna geheel vernielden; 5000 man sneuvelde, verdronken of werden krijgsgevangen gemaakt.

7) De jaren 1758 en 1759 waren bijzonder ongelukkig voor de Fransche vloot, zoodat zij de Engelschen de zee vrij moest laten; deze ondernamen evenwel niets en belegerden slechts in 1761 het fort op het eiland Belle-Isle, hetwelk na twee maanden kapituleerde, wijl er geen schepen waren om het bijstand te brengen. Gedurende den zee-oorlog van 1778 tot 1785 viel er niets vermeldenswaardig aan de Fransche kust voor.

8) In het jaar 1795 rusteden de Engelschen eene expeditie tegen Quiberon uit, welke hun ongeveer 20 millioen gulden kostte. De in die wateren gestationeerde Fransche vloot was omstreeks 50 schepen, met 1600 stukken geschut, sterk. Lord BRIDGEPORT viel ze met 14 linieschepen, 5 fregatten en verscheiden kleinere vaartuigen, in 't geheel met 1500 stukken aan boord, aan, veroverde een gedeelte der vloot en noodzaakte het overschot in de haven van Lorient bescherming te zoeken. Nadat de Fransche vloot verstrooid was stевenden de Engelschen, zonder tegenstand te ontmoeten, in de baai van Quiberon. Deze baai, zegt BRENTON in zijne geschiedenis van de Engelsche marine, is de beste aan de Fransche kust, en welligt de beste die er bestaat om een leger aan land te zetten. De bewoners der omliggende streken waren in openbaren opstand tegen de Republiek en gereed de Engelschen met open armen te ontvangen. De Vendeërs hadden hunne

medewerking toegezegd en een aanzienlijk korps Royalisten in het zuiden van Frankrijk begunstigde de onderneming. Een korps van 10000 man werd aan land gezet, wapenen en kleedingstukken voor een nog grooter getal Chouans waren medegebragt. Een aanval op St.-Barbe mislukte echter, en de generaal HOCHÉ hield in zijne verschansingen met 7000 man een korps van 18000 man vast, hetwelk zonder schutsweer op het smalle schiereiland ingesloten was. Door nog meer landingstroepen versterkt, beproefden de bondgenooten andermaal voorwaarts te rukken, maar zij werden geslagen en bijna geheel verstrooid.

9) Den 21sten Julij 1799 deden de Engelschen en Russen een inval in Noord-Holland met eene vloot van 14 linieschepen en 10 fregatten, te zamen omstreeks 1100 stukken geschut voerende, en met een groot getal transportschepen, welke een leger van 56000 man overvoerde. De eerste afdeeling werd door stormachtig weder veertien dagen ter hoogte van de kust opgehouden. De geheele afdeeling landde eindelijk bij afdeelingen binnen den tijd van eenige dagen. Eene aanzienlijke partij oranjegezinde lieden in 't land, zag de onderneming met genoegen aan, en de Prins van Oranje zelf deed eene demonstratie aan de Oostvriesehe grenzen.

De Bataafsche vloot welke de kust moest verdedigen, bestond uit 8 schepen van 74 tot 50 stukken, 5 fregatten en eene korvet, liggende onder Texel; voorts aan het Nieuwe Diep, uit 5 linieschepen, 5 fregatten, 5 Oost-Indische Kompagnieschepen en andere vaartuigen. Zij deed echter weinig

of niets voor de verdediging en stak spoedig de Oranjevlag op. De magt der Bataven en Franschen bedroeg in den beginne niet meer dan 12000 man, zij werden echter later tot 22000 en eindelijk tot 28000 man versterkt. Er werden verscheiden onbesliste gevechten geleverd, maar de bondgenooten konden nergens vasten voet krijgen, en waren ten laatste genoodzaakt te kapituleren, nadat zij 6000 man verloren hadden. Zoodanig — zegt ALISON — was de uitslag der grootste expeditie, welke tot nog toe uit de Engelsche havens was uitgelopen.

10) De expeditie naar het eiland Walcheren in het jaar 1809. Schoon ook deze expeditie mislukte, is zij toch menigmaal als een bewijs voor de snelheid van maritime ondernemingen, alsmede van de gemakkelijheid aangehaald, waarmede eene zeemagt vestingwerken voorbijzeilen of ze tot zwijgen brengen kan. Het beloop der zaak was aldus.

NAPOLEON had tot bescherming en vermeerdering zijner zeemagt op de Schelde bevolen, zoo te Vlissingen als te Antwerpen, uitgestrekte fortificatiewerken, scheepswerven en arsenalen aan te leggen. Naauwelijks was met den bouw daarvan een begin gemaakt, toen de Engelschen besloten zijne vloot in de Schelde te bemagtigen of te vernielen. Vlissingen was in slechten staat van verdediging, en Antwerpen op dat tijdstip bijna geheel weerloos; de wallen waren vervallen en zonder geschut, en het garnizoen bestond slechts uit omtrent 200 invaliden en rekruten. NAPOLEON'S leger was aan den Donau en in Spanje.

De aanvallende Engelsche zeemagt bestond uit 57 linesschepen, 25 fregatten, 55 oorlogssloepen, 28 bombardeersloepen, 56 kleinere vaartuigen, 82 kanonneerbooten en eene ontelbare menigte transportschepen, met een' verbazenden artillerietrein en meer dan 40000 man troepen, waaronder 5000 ruiters. De geheele expeditie, onder CHATAM en STRACHAN, telde, volgens ALISON, 100000 man, en de voorbereidselen voor het inschepen van de troepen en het materieel hadden twee maanden geduurd.

Den 20sten Julij landden de troepen op het eiland Walcheren en belegerden Vlissingen, hetwelk zich, achttien dagen na de landing en twee dagen nadat de belegeringsbatterijen haar vuur geopend hadden, overgaf. Deze batterijen waren met 52 stukken zwaar geschut gewapend. De aanval aan de Schelde-zijde geschiedde door 7 of 8 linesschepen en eene groote flotille bombardeervaartuigen.

De Scheldemond was te breed om van uit de vesting verdedigd te worden; het grootste gedeelte der vloot zeilde alzoo buiten bereik van het vestinggeschut haar voorbij en voer de Schelde op. 28 Dagen na de landing der eerste troepen was het hoofdkwartier tot halfweg Antwerpen gekomen. Hier was intusschen reeds veel veranderd. De vesting was weder hersteld en gewapend, en een talrijk leger, onder BERNADOTTE, aldaar verzameld.

De Fransche en Bataafsche vloot, die zich bij de komst der Engelschen voor den riviermond bevond, was naar Antwerpen teruggeweken en lag bovenwaarts de stad ten anker.

Ter zake dezer veranderde omstandigheden, trokken de Engelschen allengs weder terug, en zagen den 1sten November van al het veroverde af, nadat zij door ziekten en in de gevechten omstreeks 10000 man verloren hadden.

Hetgeen deze expeditie aan geld en menschen gekost had was verbazend, en schoon beiden niet gespaard werden, had de geheele expeditie toch zeer weinig resultaten opgeleverd. Men ziet hier onmiskenbaar uit het overwigt van fortificatiewerken als verdedigingsmiddel tegen landingen. De werken te Vlissingen konden de Schelde niet eens geheel beheerschen, en alzoo het binnenloopen der vijandelijke schepen niet verhinderen; nogtans vertraagden zij de operatiën der Engelschen zóólang tot in Antwerpen een leger ter verdediging was verzameld, en verijdelden alzoo de geheele onderneming. Men heeft dikwijls beweerd dat de scheepsbatterijen de vesting overwonnen hadden, maar dat is geenszins het geval, gelijk wij zoo aanstonds zullen zien. De Engelsche kolonel MITCHEL zegt:

«De schepen hadden zulk een vreeslijk vuur tegen de vestingwerken geopend, dat Fransche officieren, die bij de veldslagen van Austerlitz en Jena waren tegenwoordig geweest, verklaarden dat de kanonnaden in die veldslagen, bij dit schieten vergeleken, slechts kinderspel waren geweest. Hoe groot was nu wel de werking van dat vreeslijk vuur? Ik” — dus gaat hij voort — «kan als ooggetuige die vraag beantwoorden: Toen ik den dag na de kapitulatie het vestingsfront aan de Schelde langs ging, vond ik de borstwering

nergens van belang beschadigd en slechts één onbruikbaar stuk geschut, hetwelk waarschijnlijk door het springen eener bom was gedemonteerd, doch waarvan het nog onzeker was of die niet van de landbatterijen was gekomen.”

11) De expeditie der Franschen in het jaar 1830 tegen Algiers. De vloot, die 55000 man aan boord had, telde 104 oorlogsschepen van allerlei charter (er waren 11 linesschepen, 24 fregatten en 7 stoombooten bij). Het konvooi bestond uit 487 koopvaardijsschepen en 85 vaartuigen voor het ontschepen der troepen. Zes maanden tijds had de uitrusting dier vloot gekost; de inscheping duurde veertien dagen; het landen der troepen ging wel is waar snel, maar de ontscheping van het materieel duurde bijna even lang als het inschepen. Het belegeringsgeschut verscheen eerst den 25sten Junij voor Algiers, terwijl de vloot reeds den 14^{den} te Sidi-Ferruch aangekomen was.

De uitslag dezer expeditie is bekend, maar even bekend is het ook welke offers Algiers reeds aan de Franschen heeft gekost, ofschoon zij daar geene geregelde militaire organisatie tegenover zich hadden; en men kan gerust beweren dat Frankrijk deze verovering reeds lang zou hebben moeten prijsgeven, als het in eenen Europeschen oorlog ware gewikkeld geworden.

Onder de vele krijgstogten die uit Europa tegen het Amerikaansche vaste land werden ondernomen, zullen wij de belangrijkste uit den nieuweren tijd vermelden.

12) In het jaar 1743 hadden de Nieuw-Engelschen Louisburg in Fransch Kanada aangevallen, hetwelk zich, na een beleg van 49 dagen, wegens gebrek aan levensmiddelen overgaf. Frankrijk zond hierop ter herovering der plaats eene expeditie af van 40 oorlogs- en 58 transportschepen, met 5500 landingstroepen en wapenen voor 40000 Kanadiërs. De schepen werden echter door een' storm verstrooid en het ontwerp daarna opgegeven. Later bij den vrede kwam Louisburg weder aan Frankrijk.

13) In 1757 zond Engeland eene vloot van 15 linesschepen, 18 fregatten en vele kleinere vaartuigen, met een korps troepen van 12000 man aan boord, tegen Louisburg af. Toen het echter bleek dat de Franschen aldaar 17 linesschepen en een garnizoen van 6000 man hadden, werd van den aanval afgezien.

14) In het volgende jaar 1758 stevende eene tweede Engelsche expeditie van 20 linesschepen, 18 fregatten, met 14000 man aan boord, daarheen. In de haven van Louisburg bevonden zich toenmaals slechts 5 linesschepen en 6 fregatten, waarvan drie in den mond der haven gezonken waren; het garnizoen bestond ook slechts uit 2500 man. De Engelsche vloot ondernam echter niets tegen de haven en de stad, en liet de belegering geheel over aan de landtroepen onder den generaal WOLF. Na twee maanden kapituleerde de vesting.

In den oorlog van het jaar 1814, tusschen Engeland en de Vereenigde Staten, zijn er twee merkwaardige expeditiën ondernomen, de eene tegen Washington

en Baltimore, de andere tegen Nieuw-Orleans.

15) De eerste werd bekroond met de verovering en verbranding van Washington, door kapitein GORDON, met eene afdeling van 8 schepen, die 175 stukken geschut voerden. De stad werd overrompeld en slecht verdedigd, want de bezetting in het fort Washington nam de vlugt toen eene enkele bom er in gevallen was, die nog niet eens eenige schade had aangerigt. De kommandant werd dan ook oogenblikkelijk uit de dienst ontslagen.

De geheele expeditie was 40 schepen sterk, met 6000 man landingstroepen. Terwijl dit korps bij North-Point landde, naderden 16 bomschepen en fregatten het nabijgelegen fort Mac-Henry, en begonnen hetzelfde gedurende 25 uren te bombarderen. De schepen hadden 1500 bommen geworpen, waarvan er 400 binnen de wallen sprongen, zonder evenwel de werken aanzienlijk te beschadigen en zonder het garnizoen schrik aan te jagen. Het fort was overigens met stukken van te klein kaliber gewapend, zoodat het de schepen niet werkzaam kon beschieten; toen echter booten afgezonden werden om een storm te beproeven, sloeg men dien krachtig af. De gelande troepen wilden hierop naar Baltimore oprukken, maar werden door eenige, door den generaal SMITH in der haast opgeworpen verschansingen opgehouden en tot den terugtocht genoodzaakt. Nadat de troepen weder ingescheept waren, verliet de vloot de Chesapeake. Het geheele resultaat dezer expeditie bestond dus slechts in het aangerichten van eenige verwoestingen.

16) De expeditie van Sir EDWARD PACKENHAM tegen Nieuw-Orleans, en zijne landing in Louisiana, den 27sten December 1814, was nog ongelukkiger. 13000 Engelschen werden aan de kust door 6000 man slecht gewapende, maar goed verschanste militie, onder den generaal JACKSON vastgehouden. Na tien of twaalf dagen lang gevechten te hebben geleverd, werden de Engelschen tweemaal geslagen, verloren 3000 man, hun opperbevelhebber en twee andere generaals, en moesten ten laatste overhaast, in den nacht van den 17^{den} op den 18^{den} Januarij 1815, weder op hunne schepen veiligheid zoeken, met achterlating hunner gekwetsten en het verlies van 14 stukken geschut, terwijl verscheidene met troepen overladen booten zonken.

17) Op het laatst van het jaar 1828, toen de negentien Staten der nieuwe Republiek Mexiko, wegens de keuze eens Presidents, in eenen burgeroorlog werden gewikkeld, ontwierp Koning FERDINAND VII van Spanje het plan om Mexiko weder te veroveren, en zond alzoo, onder den admiraal LABORDE en den generaal BARRADOS, eene expeditie uit, welke den 27sten Julij 1829 bij Puenta de Xeres, in de golf van Mexiko, landde. SANTE ANNA, de bevelhebber der Mexicaners, sloot de Spanjaarden geheel in en noodzaakte ze den 11^{den} September eene schandelijke kapitulatie te sluiten, volgens welke zij ongewapend naar Havannah moesten terugkeeren.

Trekken wij nu het een en ander te zamen nopens de landingen die ondernomen werden, om op eene vijandelijke

kust vasten voet te zetten, dan blijkt er uit, dat overal waar zij met een vijand, die eene geregelde militaire organisatie bezat, te doen hadden, en waar de inwoners gezind waren zich te verdedigen, het oogmerk mislukte, en dat zij het land waarvan zij uitgezonden werden, wel op tienmaal meer kosten te staan kwamen dan zij den vijand schade toebagten.

Geheel anders waren daarentegen de resultaten waar vlooten werden gebruikt, om troepen op eene veilige of reeds gewonnen operatiebasis te brengen, of om bondgenooten te ondersteunen, of om het eigen leger versterking en verpleging toe te voeren.

Hiertoe behooren:

1) In den zevenjarigen oorlog de expeditie der Russen, welke in 1761 aan den generaal ROMANOW, voor de belegering van Colberg, artillerie-materieel en 4000 man troepen toevoerde.

2) In 1808 de landing van een Britsch leger, onder den generaal WELLESLEY (den lateren Hertog van WELLINGTON), in Portugal, ter ondersteuning van den Portugezen opstand tegen NAPOLEON, en voorts al de expeditiën welke van 1808 tot 1815 aan de legers, die in Spanje tegen de Franschen stredden, versterking aanvoerden, of hen bescherming verleenden en opnamen als zij door den vijand benaauwd werden, gelijk bijv. de inscheeping van een Engelsch korps, onder den generaal MOORE, te Corunna, den 17^{den} Januarij 1809.

Verder, het ontwijken der Spaansche troepen van het eiland Funen, waarmede het volgende plaats had. Na den vrede van Tilsit zond NAPOLEON het korps van

BERNADOTTE, waarbij zich 16000 Spanjaarden bevonden, ter hulp der Denen tegen de Zweden. De opstand in hun vaderland had ook bij deze troepen weérklank gevonden, en eensklaps namen 9000 man, onder den markies DE LA ROMANA, den 11^{den} Augustus 1808 van het eiland Funen de wijk aan boord van Engelsche schepen, om hunne landslieden tegen de Franschen bij te staan. Den 30sten September landden zij, met Engelsche troepen vereenigd, te Santander.

4) Nog schitterender dan al het voorgaande, was de uitkomst van de landing van het Engelsche leger in 1815 in België.

Het hierboven opgegeven getal feiten zal voldoende zijn, om, in tegenoverstelling met het vroeger gezegde, den eigentlijken werkkring der zee-expeditiën te bepalen. Wij kunnen derhalve het besluit opmaken: dat landingen, die alleen ondernomen werden om zich op eene vijandelijke kust vast te zetten, haar doel over 't geheel genomen misten, en geen invloed op den oorlog in 't groot gehad hebben; dat daarentegen landingen en zee-expeditiën, die bestemd waren om, 't zij het eigen leger, 't zij bondgenootschappelijke legers te versterken, doorgaans met een' gunstigen uitslag bekroond werden.

5° AFDEELING.

Over het aandeel dat oorlogsschepen aan de verovering van vestingen en verwijderde eilanden gehad hebben.

1) Bij de verovering van Jamaica door eene Engelsche vloot, ten tijde van Crom-

WELL, in 1655, had er geen ernstig gevecht tusschen de schepen en de forten plaats. De landtroepen, ten getale van 5000 man, onder den generaal VENOLES, dwongen het verdedigingskorps tot eene kapitulatie, en de hoofdstad werd daarna bij onderhandeling overgegeven. De vloot had zoo weinig bijstand geboden, dat een der commissarissen openlijk verklaarde, dat zij het vermoeden van verraad op zich geladen had.

Dezelfde vloot, onder den admiraal PENN, 50 schepen sterk, deed daarop een' aanval op Hispagnola, maar werd, na een beleg van eenige weken, met groot verlies teruggeslagen.

2) Verovering van Carthagena, in Columbia. De verovering van Carthagena in het jaar 1585, was uitsluitend aan landtroepen te danken; de vloot diende alleen tot middel van transport en nam geen deel aan den strijd.

De verovering door de Franschen in 1697, geschiedde insgelijks door landtroepen. De belegeringsartillerie van de landtroepen legde den wal in bres, die daarop bestormd werd. De schepen hadden ook hier slechts tot transportmiddel gediend.

Een aanval der Engelschen in het jaar 1741 mislukte ten eenemale, alhoewel hij met 50 linesschepen en een groot getal kleinere schepen ondernomen werd. De geheele vloot telde 124 zeilen en 2682 stukken geschut; zij had 16000 zeelieden en 12000 man troepen aan boord.

De middelen van verdediging bestonden in tien onvolledige forten en batterijen. Negen daarvan (de wapening van de tiende

is niet bekend) waren te zamen met 222 stukken geschut gewapend van allerlei kaliber. Een gedeelte dier stukken was echter te klein om de schepen te kunnen bereiken. Een dier negen forten, met 83 stukken geschut gewapend, was echter nog in 't geheel niet gereed; twee andere, te zamen van 71 stukken geschut, waren kort voor den aanval opgeworpen en eerst zóóverre gereed, dat slechts 13 stukken geschut achter eene fachine-bekleeding konden geplaatst worden. Carthagena zelve was met 160 stukken geschut gewapend, en de eenige aanval die tegen de stad ondernomen werd, bestond in eene enkele poging met eene vlottende batterij. De geheele bezetting in de forten bedroeg 4000 man. De belegering duurde 40 dagen, waarop de Engelschen zich weder inscheepten en met groot verlies aftrokken. Bij eene enkele poging om het fort St.-Lazarus meester te worden, hadden zij 600 man verloren.

3) De verovering van Carthagena in Spanje, in het jaar 1706, was alleen eene politieke handeling, waarbij volstrekt geene verdediging plaats had. De expeditie werd namelijk ondernomen, nadat men door Dr. CAMPBELL onderrigt was, dat de inwoners slechts op de komst eener Engelsche vloot wachteten, om zich voor KAREL III te verklaren. De vloot kwam den 1sten Junij aan en den volgenden dag was men het reeds over de voorwaarde van overgave eens geworden.

4) Verovering van Porto-Bello in Columbia, door den Engelschen admiraal VERNON in 1740. De vloot van VERNON bestond uit zes linieschepen, met 380

stukken geschut en 2493 man, met eene kleine magt landtroepen. De eerste aanval geschiedde op het fort Iron, hetwelk met 78 stukken geschut en eene ingezonken batterij van 22 stukken geschut gewapend was, maar slechts een garnizoen van 500 man had. De aanval werd door den *Hamton-court*, een schip van 70 stukken, geopend, hetwelk in 25 minuten tijds 400 kogels afzond. De overige schepen volgden, maar hunne vereenigde pogingen waren niet in staat eene bres in het fort te leggen, zoodat een korps matrozen en soldaten afgezonden werd, om een aanval van de landzijde te beproeven. Deze troepen klommen op elkanders schouders in de schietgaten en bestreden de bezetting door geweervuur; 40 man kapituleerden, de overige waren reeds ontvloden. Gloria-Castle en St.-Jeronimo aan het andere gedeelte van de haven, werden beiden niet aangevallen, alhoewel zij 120 stukken geschut en 400 man bezetting hadden.

Dr. CAMPBELL zegt in zijne geschiedenis van de Britsche marine: «Men moet erkennen dat de gemakkelijke verovering van den admiraal VERNON gedeeltelijk aan de lafheid der Spanjaarden moet toegeschreven worden, die het eerste fort overgaven, alvorens er bres was geschoten, en de beide andere vóórdát zij aangevallen werden. Gloria-Castle had een langer beleg kunnen uithouden, en zoo zijne batterijen behoorlijk waren bediend geweest, zou de invaart in de haven uiterst gevaarlijk, zoo niet onmogelijk geweest zijn.»

Een ander even geloofwaardig Engelsch schrijver zegt: «De Spanjaarden verlieten

de forten, en hunne moedeloosheid was zoo groot, dat zij zich zonder eenig bloedverlies overgaven. De admiraal VERNON had grootere moeite met de vestingwerken te vernielen, dan ze te veroveren."

Eene poging tot verovering dezer plaats, was reeds vroeger door den admiraal HOSIER met een aanzienlijk Engelsch eskader beproefd; «maar» zegt Dr. CAMPBELL, «na eene belegering van meer dan zes maanden, ligtte hij het anker en zeilde naar Jamaica, na zoodanig menschenverlies geleden te hebben en nadat het eskader zich in zulk een' ellendigen toestand bevond, dat ik niet besluiten kan in de bijzonderheden van die ongelukkige gebeurtenis te treden, waarvan ik hartelijk wenschte dat zij uit de jaarboeken onzer geschiedenis kon gewischt worden."

5) Expeditiën tegen Guadeloupe. De eerste werd in het jaar 1759 door den Commodore MOORE uitgevoerd; zij bestond uit 10 linesschepen, eenige fregatten en kanonneerbooten, in 't geheel gewapend met 1000 stukken geschut; voorts uit 60 transportschepen met zes linieregimenten, een detachement ingenieurs en artilleristen, en een groot getal vrijwilligers van de Engelsche eilanden, in 't geheel omstreeks 6000 man.

De verdediging bestond in eene citadel en verschillende open strandbatterijen, met omstreeks 100 stukken geschut in 't geheel. De verschillende bezettingen op het geheele eiland bestonden uit 5 kompagniën geregelde troepen, te zamen nauwelijks 100 man bedragende.

De schepen kwamen hier werkelijk met de batterijen in gevecht; zij waren, vol-

gens de door eenige Engelsche schrijvers opgegeven slagorde, volgenderwijs geplaatst:

De *Leon* van 60 stukken tegenover de batterij I van 9 stukken.

De *Buford* van 70 stukken en de *Panther* van 60 stukken, tegenover de batterij III van 12 stukken.

De *Berwick* van 74 stukken tegenover de batterij IV van 7 stukken.

De *Rippon* van 60 stukken tegenover de batterij V van 6 stukken.

De *St.-George* van 90, de *Cambridge* van 80 en de *Norfolk* van 74 stukken tegenover de citadel, die met 47 stukken was gewapend.

Hoedanig de andere schepen waren geplaatst en tegen welke batterijen zij hun vuur moesten openen, is onbekend. Eenige Engelsche schrijvers zeggen dat de citadel met 45 stukken gewapend was, en dat de *Berwick* een 66^r was; in 't overige stemmen zij overeen.

De aanvallende zeemagt stond hier in verhouding tot die der verdediging als 7 : 1; en hoe was de uitkomst? Eenige batterijen werden beschadigd, maar de wallen der citadel hadden, volgens BEATSON (1), niets geleden en geen harer stukken was gedemonteerd. Het garnizoen werd ten laatste door de dapperheid der gelandde Engelsche troepen verdreven, de stad vermeesterd en het geheele eiland, na een strijd van drie maanden, veroverd. In het geheele beloop van dit krijgsfeit is dus geen genoegzame grond te vinden,

(1) R. BEATSON, *naval and military memoirs of Great-Britain, 1717—1783.*

om daarnit tot de overmagt van scheepsbatterijen op strandbatterijen te besluiten.

De tweede vermeestering van het eiland Guadeloupe, gebeurde in het jaar 1794 en werd bijna geheel door landtroepen uitgevoerd. De expeditie bestond uit 18 oorlogsschepen, met 700 à 800 stukken geschut en omstreeks 7000 landingstroepen. Een deel dier troepen werd, onder bescherming van het vuur der *Winchelsea*, in de nabijheid van eenige kleine batterijen aan land gezet. De stad was echter geheel van bezetting ontbloot en werd zeer spoedig door de gelande troepen vermeesterd. De Engelschen lieten daarop een aanzienlijk eskader achter, om zich van 't bezit des eilands te verzekeren; maar de Franschen vonden niettemin middel hunne fortten weder in staat van verdediging te stellen, en kort daarna, toen deze behoorlijk verdedigd werden, wezen zij de vereenigde aanvallen van den admiraal JERVIS en van den generaal GREY af.

6) Aanvallen op Martinique. Dezelfde expeditie onder den commodore MOORE, die in 1759 Guadeloupe aanviel, deed nog in hetzelfde jaar eene poging op Martinique. In weerwil van de groote overmagt die de Engelschen op de bezetting van Port-Royal hadden, bleven al hunne pogingen, om de batterijen tot zwijgen te brengen en om op het land vasten voet te zetten, vruchteloos, zoodat zij genoodzaakt waren van den aanval af te zien en de troepen weder in te schepen, nadat verscheiden schepen aanzienlijk beschadigd en vele menschen gedood of gekwetst waren. De vloot zeilde hierop

naar St.-Pierre, met oogmerk om dit punt van het eiland aan te vallen. Na de plaats verkend te hebben, zag echter de commodore van zijn voornemen af, wijl, gelijk hij zeide, de schepen bij den aanval zooveel konden lijden, dat zij buiten staat zouden geraken hunne voordeelen te vervolgen, en het geheele jaar verhinderd zouden worden eenige andere expeditie te doen.

Toen in het jaar 1795 de Fransche bevolking op Martinique, door dezelfde staatkundige beweging welke het moederland in den maalstroom der revolutie geworpen had, in partijen verdeeld was, beproefde Engeland andermaal, met behulp der Royalistische partij, de verovering van het eiland. De Britsche magt bestond uit 5 linie- en 5 kleinere schepen, met 496 stukken geschut en 5000 man landingstroepen, waaronder 1100 man geregelde troepen. Naar men wil, zou de generaal ROCHAMBEAU slechts eenige honderd man ter verdediging gehad hebben, maar desnietteenstaande sloeg hij den vijand krachtig terug en noodzaakte hem het eiland te verlaten.

In het jaar 1794 keerden de Engelschen met eene grootere magt terug. Hunne vloot bestond uit 18 oorlogsschepen, met 700 à 800 stukken geschut, en een aantal transportschepen, met 7000 man landingstroepen.

ROCHAMBEAU had tot verdediging slechts 600 man, waaronder twee derde militie.

In weerwil van de groote overmagt der Britsche zeemagt, waagde zij het niet met geweld de haven in te zeilen en de fortten aan te vallen. De troepen werden

op andere punten van het eiland aan land gezet, en namen het eerst bezit van Point-Salomon, Pigeon-iles, Canavire en verscheiden andere batterijen. Op deze wijs, zegt een Engelsch schrijver, baanden zij aan de vloot den weg om te naderen. De overige forten werden aan de landzijde regelmatig belegerd. Eene belegeringsbatterij werd 500 passen van het fort Louis, eene andere 700 passen van het fort Bourbon aangelegd. Nadat het fort Louis gedurende 48 uren uit de batterij was beschoten en door kanonneerbooten was gebombardeerd geworden, kwamen de *Asia* van 64 en de *Zebra* van 16 stukken geschut digter bij en namen aan den aanval deel. Het eerste schip werd door het vuur van het fort tweemaal teruggedreven, en het tweede geraakte bijna aan den grond. De manschap van dit schip landde echter en nam deel aan de verovering van het fort, welke geschiedde door den kapitein DE ROUVIGNÉE, die terzelfder tijd met infanterie en eenige stukken veldgeschut van de andere zijde aangerukt was. De overige forten werden door een geregeld beleg aan de landzijde veroverd, nadat hun vuur door de zware Engelsche batterijen in de tweede parallel was tot zwijgen gebracht. De belegering duurde zeven weken en het verlies der Engelschen aan dooden en gekwetsten bedroeg 518 man, derhalve de helft van de sterkte der bezetting. Deze schoone verdediging door ROCHAMBEAU met eene zoo kleine magt volgehouden, voldeed echter het Directoire niet: hij werd voor verrader verklaard en waagde het niet naar Frankrijk terug te keeren.

7) Aanval op de Havannah in het jaar 1765, door den Engelschen admiraal Pocock. De aanvallende magt bestond uit 22 of 25 linijschepen, met ongeveer 1600 stukken geschut, uit 20 fregatten, met nagenoeg 600 stukken geschut, en uit een groot getal oorlogssloepen, bom- en transportschepen. In het geheel bestond de vloot uit 205 zeilen, met 12000 man landingstroepen en eene aanzienlijke afdeling negers.

Havannah werd verdedigd door 4600 man geregelde troepen en door eenige militie, mulatten en negers, wier getal onbekend is. De Spaansche vloot aldaar bestond uit 12 linijschepen, met 784 stukken geschut, en uit 5 kleinere schepen, met 124 stukken. De Spanjaarden maakten bij de verdediging echter weinig of geen gebruik van hunne vloot, en gaven haar bij kapitulatie aan de Engelschen over. In het Britsche verslag wordt gezegd: «De Spanjaarden stelden zoo weinig vertrouwen in den weêrstand, welke hunne schepen aan de Engelsche konden bieden, dat zij drie van de grootste aan den mond der haven deden zinken.» De verdediging van Havannah tegen een aanval van de zeezijde, bestond in de Gouverneur's batterij, met 22 stukken geschut, in de Apostel- en Schaapherder-batterijen, met 14 stukken, in den Moro, met 40 stukken geschut van allerlei kaliber, en eindelijk in de Puerta, een klein aan de andere zijde gelegen werk. De werken tegen een aanval aan de landzijde waren uitgestrekt, maar niet sterk. Het voornaamste werk, zoowel voor de verdediging aan de land- als zeezijde, was de Moro, 't welk een

garnizoen had van 280 man geregelde troepen, 500 marine-soldaten en 94 negers.

De Britsche troepen waren op eenige uren afstands van de Moro geland, sloegen een geregeld beleg om dit werk, en noodzaakten het 44 dagen na de opening der loopgraaf te kapituleren. De stad Havannah gaf zich later bij verdrag over, na een beleg van twee maanden en acht dagen. Tijdens het beleg van de Moro hadden 5 linieschepen, met 222 stukken geschut, een aanval op het werk beproefd. Volgens een officieel verslag van den admiraal Pocock, begon de kanonnade om acht ure des morgens, en nadat zij tot des namiddags twee ure geduurd had, was de *Cambridge* zoo beschadigd en had zooveel dooden en gekwetsten, dat het noodzakelijk werd haar te doen afhouden; kort daarna moest ook de *Dragon* terugwijken, wjl hij zeer beschadigd was en veel menschen verloren had. De *Marlborough* kon alleen nu niet meer van veel nut zijn en werd ingelijks terugonthoden.

De *Cambridge* had 24 dooden en 95 gekwetsten, de *Dragon* 16 dooden en 57 gekwetsten, en de *Marlborough* 2 dooden en 8 gekwetsten.

De Moro had door dezen aanval geen meldenswaardige schade geleden.

Dit was het eenige belangrijke gevecht tusschen de schepen en de forten, gedurende het geheele beleg.

8) De verovering van de Kaap de Goede Hoop. De verovering van 1795 door de Engelschen werd alleen door landtroepen uitgevoerd, die op zekeren afstand van de Hollandsche batterijen aan land gezet wer-

den. Na de landing ging de vloot in de Simonsbaai, 6 Engelsche mijlen van het legerkamp van MUYSENBERG en nog verder van de Kaapstad voor anker.

Wel kan niet ontkend worden, dat de vloot, die 600 stukken geschut voerde, zijdelings tot de verovering veel bijgedragen heeft, want zij voerde de landings-troepen over en sloeg op zee een Hollandsch eskader van 8 oorlogsschepen en 542 stukken geschut, hetwelk dienen moest om de verdediging te ondersteunen; maar even zeker is het ook, dat zij geen regt-streeksch deel aan het gevecht genomen heeft; want toen de Admiraliteit aanspraak op den buit maakte, werd zulks haar teregt betwist en geweigerd, wjl geen schip het leger bij deze aanzienlijke verovering in den strijd ondersteund had.

De expeditie van 1806 bestond uit 9 oorlogsschepen, die 270 stukken geschut en 5000 man troepen aan boord hadden. Ook nu werd de verovering alleen door landtroepen uitgevoerd. Een detachement matrozen en marine-soldaten versterkte de troepen op het land, onder de benaming van marine-bataillon; maar de vloot deed geen andere dienst dan dat zij de transporten beschermde. Een gevecht tusschen haar en de landbatterijen had er volstrekt niet plaats.

9) Aanval van de Turken op Maltha, in het jaar 1565. De Turken verschenen met 200 zeilen en meer dan 40000 man voor Maltha. Het eiland werd verdedigd door 700 ridders en 8500 soldaten. Het beleg duurde vier maanden en er verliep kwalijk een dag dat er geen gevecht of

storm tegen de vestingwerken plaats had. De Turken waren niettemin ten laatste genoodzaakt het gevecht op te breken, en met een aanzienlijk verlies aan schepen en meer dan het vierde gedeelte hunner troepen terug te trekken. Het verlies der Turken aan manschappen bedroeg meer dan de sterkte van de geheele bezetting des eilands.

10) Verovering van Chagres in Nieuw-Granada, in 1740, door den admiraal VERNON. De Britsche vloot bestond uit 5 schepen van 60 stukken, 5 van 50 en 3 bombardeervaartuigen, 2 branders en eenige andere vaartuigen, in 't geheel voorzien van 574 stukken geschut en met 2500 man aan boord. De vestingwerken van Chagres waren gewapend met 11 bronzen kanons en 11 kleine steenmortieren. Hier bestond dus eene overmagt der schepen aan geschut van 17 tot 1. Van de 11 stukken kanon in het fort, of liever het bevestigd kasteel St.-Lorenzo, konden echter slechts 6 of 8 tegen de schepen gerigt worden, en nochtans hield het kasteel 56 uren lang een vreeslijk bombardement van de bomschepen en eene aanhoudende kanonnade van de grootste schepen der vloot uit, alvorens het zich overgaf.

11) Een klein Fransch eskader veroverd op de Engelschen in 1799 Senegal. De Fransche scheepsmagt bestond uit 2 linienschepen, 2 fregatten en 5 kleinere schepen, met eene aanzienlijke troepenafdeeling, onder den Hertog VAN LAUZEN. Het Engelsch garnizoen was te zwak om een aanval het hoofd te bieden, besloot dus zich in 't geheel niet te verdedigen en gaf het fort zonder weêrstand over. De Engelschen

beproefden nog in hetzelfde jaar de herovering der bezitting, met eene vloot van 6 linienschepen en een fregat, in 't geheel met meer dan 400 stukken geschut; maar hunne pogingen waren te vergeefs.

12) Verovering van Mocka in Arabië door den Engelschen kapitein LUMLY. De verdedigingswerken bestonden in een klein fort, met 12 stukken geschut gewapend en eene bezetting van 500 Arabieren. De staat der werken blijkt uit de volgende opmerking van een Engelsch officier: «Met weinige spaden en pikhouweelen zouden wij den wal geslecht en ons den toegang gebaad hebben; maar wij hadden geen schansgereedschap bij ons, en waren dus genoodzaakt met het geschut bres te schieten.»

De aanvallende magt bestond uit een fregat van 50 stukken geschut, eene brik, 2 kruisers en eene mortierboot, met eene kompagnie landingstroepen. Des avonds ankerden de schepen zoo dicht mogelijk bij het fort, en openden des morgens eene langdurige en hevige kanonnade, waarna de troepen aan land gezet werden en het werk wilden bestormen, maar tot hunne verbazing vonden zij geene bres; de wal was maar weinig beschadigd en even ontoegankelijk als te voren: de storm werd met een verlies van 50 man afgeslagen. Den volgenden morgen vernieuwden de Engelschen den aanval, maar vonden toen niemand in het fort meer: de Arabieren hadden het verlaten.

Er was in 't algemeen geen schot op de schepen gelost; het schijnt zelfs dat de bezetting geen kogels had, want die welke tegen de stormkolonnen werden af-

gezonden, moeten dezelfde geweest zijn die van de schepen in het fort geschoten waren.

15) Verovering van Java en van de stad Manilla. — Aan den slag, welke in 1807 tusschen de Engelsche en Bataafsche vloot ter reede van Batavia geleverd werd, namen de landbatterijen weinig of geen deel. De Engelschen hadden 8 oorlogsschepen met 400 stukken geschut, de Bataafsche magt bestond uit 9 kleine schepen met 140 stukken geschut; deze laatste, met nog eenige koopvaarders, werden grootendeels vernield.

In 1811 werd Java andermaal aangevallen, en wel door een te Madras uitgerust leger, sterk 12000 man, waarvan ongeveer de helft uit Europeanen bestond. De vloot, die deze legermagt overvoerde, telde 100 zeilen en bestond uit 4 linieschepen, 14 fregatten, 7 korvetten, met 922 stukken geschut, voorts uit 57 transportschepen, 8 kruisers en verscheidene kanonneerbooten. De troepen, die het eiland moesten verdedigen, stonden onder de bevelen van de generaals JANSSENS en DAENDELS, en bedroegen omtrent 18000 man, waaronder echter slechts 2450 Europeanen; bovendien waren er onder de Hollandsche troepen velen te afkeerig van den Franschen invloed, om de verdediging ernstig te ondersteunen; een gedeelte der troepen liep zelfs spoedig tot de Engelschen over. De Britsche troepen en eene afdeeling matrozen en marine-soldaten landden op een onbezet punt van het eiland, te Tjilentjing, eenige uren oostelijk van Batavia, vielen den generaal JANSSENS aan en noodzaakten hem, na een' hard-

nekkigen strijd, die twee maanden had geduurd, tot de overgave. De strijd werd alleen op het land gevoerd en de schepen ondernamen niets tegen de kustbatterijen.

Manilla werd in het jaar 1762 insgelijks door landtroepen veroverd. Al wat van de vloot verlangd werd, zegt Dr. CAMPBELL, bestond daarin, dat een ligt fregat werd gebruikt om den kolonel DRAPER met zijne dépêches over te brengen. De aanvallende magt bestond uit 2500 man landtroepen, en eene afdeeling matrozen en marine-soldaten, die in kompagnien waren verdeeld.

Manilla was in een' slechten, onvolledigen staat van verdediging. Het garnizoen bestond slechts uit 800 Spanjaarden met 2 stukken veldgeschut; de vestingwerken waren met slechts 50 stukken bronzen geschut gewapend; de Indianen waren ongeoeffend en met het gebruik der vuurwapenen slecht bekend. Bovendien was, volgens de Engelsche schrijvers, het garnizoen in 't geheel niet op een' aanval voorbereid, en wist zelfs niet eens dat de oorlog verklaard was.

De stad werd regelmatig belegerd, haar geschut door de belegeringsbatterijen tot zwijgen gebragt, en daarop door eene stormkolonne, die uit de tweede parallel oprukte, veroverd.

14) Verovering van Ceylon, Pondichery, Calcutta en Madras. De veroveringen in Oost-Indië leveren geen enkel voorbeeld op, waar oorlogsschepen regstreeks aan den aanval deelgenomen hebben; deze veroveringen hadden meerendeels gedurende staatkundige verwarringen, bij afwisseling, 't zij door woeste inboorlingen,

of door Europeanen plaats. Zoo bijv. werd Ceylon, hetwelk sedert 1656 aan de Nederlandsche Republiek toebehoorde, die het op de Portugezen veroverd had, in het jaar 1796 opgeëischt zich aan Engeland over te geven, onder voorwendsel dat men het eiland voor den Stadhouder in bezit nam, om het naderhand weder terug te geven. Columbo, de zetelplaats van het gouvernement, onderwierp zich zonder eenigen tegenstand te bieden, en werd van daar aan de overige steden bevel gezonden dit voorbeeld te volgen.

De gouverneur van Trincomale verlangde slechts dat een legerkamp wierd opgeslagen om eenige schoten te kunnen doen, die de overgaaf van den hem toevertrouwd post moesten regtvaardigen, en het fort Oosterburg, hetwelk op eene in zee vooruitspringende rots is gebouwd en de invaart der haven van Trincomale beheerscht, werd overgegeven zonder dat een schot was gedaan.

Pondichery werd in 1748 door de Engelschen, onder den admiraal BOSCAWEN, met 5000 Europeanen en 2000 inlanders, benevens eene vloot van 5 schepen, met 666 stukken, aangevallen. Het stadsfront aan de zeezijde zal met omtrent 100 stukken geschut gewapend geweest zijn. Na eene blokkade van verscheiden maanden, moesten de Engelschen onverrichterzake aftrekken.

In het jaar 1761, toen het garnizoen slechts uit 1478 man bestond, waaronder de vrijwilligers, werd de stad door den Britschen kolonel COOTE met ongeveer 4000 man belegerd, en door eene vloot, onder den commodore STEVENS, 19 zeilen

sterk met 1052 stukken, geblokkeerd. De vloot sneed den belegerden wel allen toevoer af, maar van de zeezijde werd geen aanval gedaan, en nadat het beleg tusschen de zeven en acht maanden had geduurd, werden de inwoners wegens gebrek tot de overgaaf genoodzaakt. De Engelschen vernielden de vestingwerken, maar gaven de stad bij den vrede van 1765 weder aan de Franschen terug.

Tijdens de Fransche revolutie, in 1795, werd de stad door den kolonel FLOYD voor de derdemaal aangevallen, waarbij de vloot wederom tot blokkade diende, om den toevoer uit Frankrijk te verhinderen. Het fort werd aan de landzijde door belegeringsbatterijen beschoten en aanzienlijk beschadigd; maar, zegt een Engelsch schrijver, zijne sterkte, zoowel door de natuur als de kunst, was nog zoo groot, dat de verovering nog veel tijd en inspanning zou gekost hebben, ware de partijwoede der royalisten en republikeinen onder het garnizoen niet uitgebroken, hetgeen de overgaaf bespoedigde. Bij den vrede van 1816 kwam Pondichery weder aan Frankrijk terug.

De verovering van Calcutta verdient nauwelijks eenige vermelding. De vestingwerken waren onbeduidend, en toen de vloot van den admiraal WATSON de stad aanviel werd zij overgegeven, zoodra de Engelschen aan den bouw der belegeringsbatterijen begonnen.

Madras werd den 14^{den} September 1746 door eene Britsche vloot van 9 schepen, en een korps van 1500 Europeanen en 800 goedgeoefende en goedgewapende sipoys en negers aangevallen. Deze plaats,

zegt een Engelsch schrijver, werd door een zwak, slechts 400 man sterk bataillon verdedigd; hare vestingwerken waren gedeeltelijk zeer onbeduidend, bestaande grootendeels uit een zwakken wal, die ieder oogenblik kon beladderd worden, als men het bresschieten te omslagtig vond. Met der daad, van de drie afdeelingen waarin men de verdediging kon verdeelen, kon slechts het fort St.-George, waarin de voornaamste beambten woonden, zich wel op het bezit beroemen van wallen en bastions, maar veel minder op dat van kanonnen en mortieren.

Tegen deze bijna open en slecht voorziene plaats werd een hevig vuur, zoowel van de zee- als van de landzijde geopend, waardoor er groote verwarring ontstond. Het beleg, indien men dezen naam er nog aan geven kan, duurde vijf dagen en eindigde met de overgave van de stad.

Behalve deze poging tegen de onbeduidende werken van Madras, leest men bij 't verhaal van de veroveringen in Oost-Indië van geen' aanval der schepen op landbatterijen. Evenwel bewees de marine hierbij belangrijke diensten, met het overvoeren van troepen en levensmiddelen, het blokkeren van havens, en het afsnijden van toevoer aan den vijand.

15) Strijd om 't bezit van Gibraltar. Bij de verovering van Gibraltar, door de admiraals ROOKE en KALLENBERG, in het jaar 1704, bestond de vereenigde aanvallende Engelsche en Nederlandsche vloot uit 41 linieschepen en vele kleinere oorlogsvaartuigen, die te zamen 2953 stukken geschut en ongeveer 2000 man troepen aan boord hadden.

Het vestinggarnizoen was slechts 105 man sterk en in 't geheel met 100 stukken geschut gewapend.

De aanval geschiedde gelijktijdig te water en te land; 1800 man, met den Prins van Hessen-Darmstadt aan 't hoofd, waren te dien einde aan land gezet. Nadat de buitenwerken veroverd waren en vervolgens een aantal matrozen was geland, die zich van een groot deel van 's vijands geschut meester maakten, gaf de stad zich op de tweede opeisching bij kapitulatie over.

Deze gebeurtenis is menigmaal als voorbeeld van de overmagt der marine-artillerie op landbatterijen aangehaald; zij regtigt echter tot geene andere gevolgtrekking dan dat in 't algemeen eene vesting, door eene gecombineerde land- en zeemagt, die twintigmaal zoo sterk als de bezetting dier vesting is, kan veroverd worden; en dáartegen zal niemand iets kunnen inbrengen.

Het groot gewigt der vesting beseffende, beproefden de Spanjaarden terstond Gibraltar te heroveren, en deden daartoe eene vloot van 92 zeilen met 25000 man en meer dan 4000 stukken geschut zee kiezen. Bij Malaga ontmoette zij de Engelschen en leverde hen slag, die echter onbeslist bleef; beide partijen schreven zich de zege toe.

In het laatste gedeelte van het jaar 1704 en in 't begin van het volgende jaar, belegerden de Franschen en Spanjaarden Gibraltar ter zee en te land. Er werden 8000 bommen geworpen en 70000 kogels verschoten, zonder dat de werken belangrijk beschadigd werden, en de belegeraars

moesten ten laatste met een verlies van 10000 man aftrekken, terwijl de bezetting slechts 400 man verloren had.

In 1720 belegerden de Spanjaarden andermaal de vesting met eene aanzienlijke vloot, maar deze aanval ter zee leidde tot niets, niettegenstaande het garnizoen slechts uit drie zwakke bataillons bestond. In 1726 werd andermaal een' vruchteloos aanval, nu meerendeels van de landzijde, gedaan. De belegeraars verloren er bij 5000 man, het garnizoen slechts 500.

Na drie mislukte pogingen om Gibraltar weder magtig te worden, ondernamen de Spanjaarden bij den aanvang van den oorlog des jaars 1779 een nieuw beleg. De bezetting telde toenmaals 5582 man. Reeds in 't begin van den zomer belastte eene aanzienlijke vloot zich met de blokkade, welke echter daarna tot op den winter van 1780 werd gestaakt. In 1781 deed de nadering eener groote Britsche vloot andermaal de blokkade opheffen, waarbij de wederzijdsche schepen veel last hadden van de door beide partijen aangelegde landbatterijen. De aanval te land werd intusschen hardnekkig voortgezet, zoodat er tot den 4^{den} Mei 1782, dus gedurende eene tijdruimte van bijna dertien maanden geen dag verliep, dat de belegeringsbatterijen niet vuurden. Vier maanden later werd er een groote algemeene aanval gedaan, waaromtrent Dr. CAMPBELL het volgende berigt: «Volgens authentieke berigten bestonden de verzamelde Fransche en Spaansche strijdkrachten uit 40000 man en 47 linesschepen, ongerekend de vlotende batterijen, fregatten en andere oor-

logsvaartuigen. Eerst werd het plan ontworpen van een gemeenschappelijken stormaanval te land en ter zee, welks uitvoering de Spanjaarden berekenden dat hun een verlies van 50 linesschepen en een evenredigd aantal troepen zou kosten. Het lijdt geen twijfel of de Koning van Spanje, wien aan het bezit van Gibraltar zooveel gelegen was, zou dit geweldig offer gebragt hebben, als er gegrond uitzigt op het slagen der poging bestaan had; doch al wie met de sterkte der vesting bekend was, hield dit plan voor onuitvoerbaar. Er werd dus een ander plan ontworpen, volgens welk de werken gelijktijdig te land en ter zee regelmatig zouden belegerd worden. De aanval ter zee zou geschieden door de schepen en een groot getal vlotende batterijen, derwijze gebouwd dat zij tegen bommenworpen bestand en met bluschgereedschap voorzien waren, om den brand door gloeiende kogels veroorzaakt te blussen. De bluschmiddelen meende men in waterbuizen en nat zand om het vuur te dooven, gevonden te hebben, en het dak der batterijen was zoo ingerigt, dat het gemakkelijk hooger of lager kon gesteld worden.

De Spanjaarden hadden een tiental zoodanige geduchte vlotende batterijen gebouwd, die te zamen op de aanvalszijde 158, aan de andere zijde 58 stukken zwaar geschut voerden; de laatstgenoemde moesten tot reserve en voor onvoorziene gevallen dienen. Er zullen omtrent 6000 à 7000 man op deze batterijen zijn geweest.

Daar men de grootste werking dezer batterijen door de snelheid en gelijkm-

tigheid van haar vuur poogde te verkrijgen, werd een ontstekingsmiddel uitgedacht, waardoor alle stukken te gelijk losbrandden, zoodat een geheel salvo als 't ware één schot was.

DRINKWATER zegt van deze batterijen: «De dakbedekking en de zijwanden waren zoo sterk, dat zij de op en tegen haar aankomende kogels een geruimen tijd weêrstonden.» Een andere Engelsche schrijver zegt: «Haar weêrstandsvermogen tegen de projectielen was voorzeker grooter dan dat 't welk het Britsch eskader in Algiers vond.» De aanval werd den 8sten September begonnen door al de toenmaals aanwezende troepen en schepen, en daartoe 1200 stukken zwaar geschut en ongeveer 250000 ponden buskruid besteed. Verscheiden dagen achtereen deden de belegeringsbatterijen dagelijks 6500 schoten en wierpen 1080 bommen.

Den 9^{den} bestonden de in de baai vereenigde Spaansche en Fransche vlooten uit 48 linieschepen, 10 bombardeervaartuigen en een groot getal fregatten, kanonneerbooten, enz. Den 15^{den}, des morgens ten acht ure, openden de nieuwe vlottende batterijen (invincibles) den aanval en ankerden op omtrent 1000 passen van de werken. Dr. CAMPBELL zegt van deze geduchte batterijen: «Lang schenen zij de pogingen der bezetting tot hare vernieling te wederstaan, en terwijl zij het grootste gedeelte van den dag eene vreeslijke kannade onderhielden, deed een onophoudelijke regen van gloeiende kogels en bommen uit de vesting geen zichtbare uitwerking op haar. Eerst ten twee ure des namiddags ontwaarde men op haar de

verschijnselen eener naderende vernieling, welke allengs meer en meer toenamen, en gedurende den nacht verbrandde het grootste gedeelte of werd door ontbarstingen vernield. Het verlies der Spanjaarden op dezen merkwaardigen dag is niet bekend, maar dat het zeer groot moet geweest zijn, is op te maken deels uit den aard en de werking van het vestingvuur, deels uit de omstandigheid dat men daaromtrent slechts onbepaalde en tegenstrijdige berigten openbaar gemaakt heeft.» Het verlies der bezetting was over 't geheel genomen onbeduidend: zij had in den loop van omstreeks negen weken 65 sneuvelden en 588 gekwetsten gehad.

DRINKWATER van zijne zijde zegt: «De bezetting bestond bij den aanvang der vijandelikheden uit 7000 man. Van de schepen en vlottende batterijen vuurden 500 stukken geschut tegen de vesting, welke het vijandelijk vuur met 80 kanons, 7 mortieren en 7 houwiters beantwoordde. De vestingwerken hadden aan de zeezijde maar weinig schade geleden.»

16) Den 21sten Februarij 1792 deed een aanzienlijk Fransch eskader een aanval op Cagliari, op het eiland Sardinië; het moest echter, na een bombardement van drie dagen en verscheidene mislukte pogingen om te landen, onverrichterzake terugkeeren.

17) In Julij 1797 liep NELSON met een eskader van 8 schepen, die nagenoeg 400 stukken geschut voerden, in de baai van Santa Croix op Teneriffe, en viel de stad aan. De schepen vuurden tegen de kleine strandbatterijen, maar zonder eenig gevolg, en een detachement van 1000 man

beproeftde verscheidene malen met booten te landen, doch werd telkens met verlies afgeslagen. Een enkele kogel trof de kottor *Fox* in de zijde, en dit schip zonk met 100 man. Na verscheidene, herhaalde hardnekkige pogingen, om de verdedigingswerken aan strand te veroveren, was de onverschrokken NELSON ten laatste genoodzaakt met een verlies van 250 dooden en gekwetsten af te houden, terwijl de bezetting weinig of geen verlies geleden had.

18) In Julij 1801 had Porto Ferrajo, op Elba, eene bezetting van 500 Engelschen, 800 Toskaners en 400 Corsikanen. De Franschen vielen de plaats eerst met eene geringe magt van 1500 man aan, die later tot op 6000 man landingstroepen en 5 fregatten vermeerderd werd. Het beleg duurde vijf maanden, en in dien tijd werd de plaats verscheidene malen gebombardeerd en bestormd, doch te vergeefs. Eerst bij den vrede van Amiens werd zij aan de Franschen overgegeven.

19) In dienzelfden tijd (Julij 1801) viel de admiraal SAUMAREZ Algesiras aan, met eene vloot van 6 linesschepen, 1 fregat en 1 logger, te zamen met 502 stukken geschut gewapend. De verdedigingsmiddelen bestonden: in de Green-Island batterij, met 7 stukken gewapend (18 en 24 C^{rs}); in de batterij St.-Jacques, met 5 stukken (18 C^{rs}), en in de haven lagen 5 linesschepen (2 van 80 en 1 van 74 stukken), voorts een fregat van 44 stukken en verscheidene kanonneerbotten; in 't geheel 506 stukken geschut.

De Engelschen kozen een gunstig oogenblik voor den aanval; zij hadden den wind

voor, en eene overmagt van 196 stukken geschut; desniettemin werden zij totaal geslagen en moesten aftrekken met een verlies van 575 dooden en gekwetsten, nadat een schip verloren was en de overige sterk beschadigd waren, de *Pompejus* zijn tuig verloren had en de *Cesar* slechts met de grootste inspanning tot aan den eersten slag bij Trafalgar, weder kon hersteld worden.

Deze uitslag kan men alleen toeschrijven aan de 12 stukken geschut der kustbatterijen, welke meer afdeden dan de 196 stukken die de Engelschen boven hunne tegenpartij bezaten; want aan de meerdere bekwaamheid en dapperheid der manschap op de Fransche en Spaansche schepen is het niet te wijten, omdat de Franschen en Spanjaarden kort daarna, bemoedigd door den uitslag van Algesiras, het offensief namen en met eene vloot van 1012 stukken geschut door de Engelschen, die er slechts 422 bezaten, volkomen geslagen werden.

20) In hetzelfde jaar 1801 deed NELSON met 5 linesschepen, 2 fregatten en 35 kleinere vaartuigen een hevigen aanval op de haven van Boulogne, maar werd met groot verlies afgeslagen.

21) Eindelijk, in 1815, tijdens het leger afwezend was, werd Livorno in Toskane, door een Engelsch eskader van 6 schepen, met meer dan 500 stukken geschut, en 1000 man landingstroepen aangevallen. De aanval mislukte echter van wege de sterke bevestiging der plaats.

Wij besluiten hiermede dit gedeelte der historische feiten; en maken wij nu de

slotsom daarvan op, dan is zulks, met betrekking tot het aandeel dat de oorlogsschepen aan de gebeurtenissen genomen hebben, nagenoeg als volgt.

De schepen hebben met goed gevolg troepen en oorlogsmaterieel op de gekozen aanvalspunten overgebracht; zij hebben voor de verpleging gezorgd en aan de troepen een veiligen terugtocht in geval van mislukking verzekerd; bovendien hebben zij

nog den vijandelijken toevoer op zee afgesneden en de volledige insluiting der aangevallen havens aan de zeezijde bewerkstelligd; maar overal waar zij zich in een regtstreeksch gevecht met de kustbatterijen begeven hebben, viel het, bij welke overmagt ook, ten nadeele der schepen uit, of had toch nergens een' uitslag van groot belang.

(Wordt vervolgd.)

ARCHIEF

VOOR

NEDERLANDSCHE KRIJGSGESCHIEDENIS.

EEREPENNING OF GEDENKPENNING, IN HET JAAR 1581 UITGEREIKT AAN DE VERDEDIGERS VAN DE NYEZIJL OF NIEUWEN BOMSTERZIJL.

Deze penning, welke is afgebeeld bij VAN LOON: *Nederlandsche historiepenningen*, 1, bladz. 295, is aan de verdedigers van den Nyezijl of den Nieuwen-Bomsterzijl uitgereikt geworden, tot herinnering aan het behoud van die schans in den jare 1581.

Volgens den hoogleeraar OFFERHAUS in zijn werk: *Compendium historiae Foederati Belgii*, bladz. 115, rukte VERDUGO, na den slag bij Noordhorn, den 50sten September 1581, en na den terugtocht van de Staatsche troepen, naar Dockum op en

belegerde daarna Nyezijl; doch werd na verloop van drie weken gedwongen van zijn voornemen verder af te zien (1).

Ten gevolge van het opbreken van dat beleg, werd de vijand in zijnen loop gestuit en Friesland van hem bevrijd. Deze uitkomst is door bedoelden penning ver-

(1) Vertaald naar het oorspronkelijke verhaal, dat luidt aldus:

« Tum Nienzielam expugnat VERDUGUS, sed post tres hebdomadas, infecta re, discedere cogitur. »

Zie « *Wetten en Verslagen van het Friesch-Genootschap ter beoefening der Friesche geschied-, oudheid- en taalkunde* (1833—34), bladz. 146 en 154.

eeuwigd. De schans de Nyezijl is gelegen in het westerkwartier van de provincie Groningen, niet ver van de Hunse en de Friesche grenzen, benoorden Grijpskerk.

Omtrent het doen slaan en uitreiken van dien penning, worden eenige bijzonderheden aangetroffen in het «*Register van de ordinaire resolutien genomen bij mijn Heer en de Overicheyt ende landtraets aen dese zijde der Maze, beginnende den 27sten Julij 1581, geëynt den 20sten December 1581*» op het rijks archief te 's Gravenhage aanwezig.

Daaruit blijkt, dat bij de resolutie van den 20sten November 1581 werd besloten eenige gouden penningen te doen maken, om daarmede te vereeren den overstenluitenant STEIJN MALTZEN (MALTISSEN) (1) en de andere kapiteins en bevelhebbers, die in de Nyezijl waren geweest; ten gevolge waarvan op den 9^{den} December 1581 de volgende resolutie genomen werd.

«Is volgens de res. op den 20sten November ll. genomen, belieft, dat men STEIJN MALTZEN, superintendant geweest zijnde in den Nyezijl, zal vereeren met eene goude penning van 50 ponden van XL groten; die vier luitenanten en de vendrighs ieder een goude penning van 20 pond; de sergeant-majoor eene goude penning van

(1) STEIJN MALTISSEN wordt vermeld te zijn geweest overste luitenant van het krijgsvolk in Friesland, die later werd gevangen genomen en in de dienst van den Koning van Denemarken overging. De gedeputeerde Staten van Friesland droegen daarop voor die betrekking MICHEL HÖGELKO voor; doch de graaf van LEYCESTER en de Raad van State stelden daarin aan den overste PETER VAN SEDLITZKIJ, hetgeen aanleiding tot veel geschrijf gaf. Men zie de hierna aan te halen *Frije Fries*, I, blz. 327 en volgende.

10 pond; ende alle de soldaten ieder eene zilvere penning van 2 pond, allen van XL groten; ende zal van deze zilvere penningen ten getale van omtrent 550 en 50 geslagen worden en in handen van de gedeputeerden Staten van Frieslandt geleverd worden, om die te doen overhandigen aan de soldaten die bij de hand van de voorsz. superintendant ende andere capiteinen blijken brengen, actueel in den Nyezijl geweest te zijn gedurende den tijd van de belegering; alle welke penningen zullen in 't rond geslagen en aan d'eene zijde daarop die schanse, zoo die is, gesteld worden; daar rondomme deze woorden:

DE GENERES ANIMOS TIMOR ARQUIT.

en onder

BOMSTERZIJJ FRI. PROPUGNACULUM.

En aan de andere zijde, boven het wapen, hetwelk bij die van de landraet in 't cachet gebruikt wordt, stellende die dati 1581, aan de zijde van het wapen en onder 't voorsz. wapen deze navolgende woorden:

AD PERPETUAM SERVATI BOMSTERZILENSIS
PROPUGNACULI MEMORIAM DUCIB MILITIB.
Q. SENATUS ORDO BEL. F. F.

En tusschen die twee F. F. het wapen van Frieslandt.

En de heer ROEDA, gecommiteerd om desaangaande met den muntmeester te handelen, mede de Staten van Frieslandt te verzoeken de voorsz penningen gemaakt zijnde te willen doen betalen in mindering

van hare contributie over de maand December.»

Bij deze gelegenheid nog een woord over eenen anderen eerepenning, door de Staten van Friesland uitgereikt aan MICHEL HÖGELCKO.

Van dezelfde schans Nyezijl of Nieuwe Bomsterzijl was 8 jaren later, opperbevelhebber of superintendent, MICHEL HOEGELCKE of HÖGELCKO, volgens zijne handteekening — die in het ongelijk gesteld werd in een regtsgeding tegen den overste SEDLITSKIJ, die door den bevelhebber van den Nyezijl was beleedigd geworden, bij gelegenheid dat hij een transport derwaarts geleidde en naar zijne meening zich tegenover den vijand lafhartig had gedragen, door hem niet aan te vallen, toen zijne hulp tot ontzet der zijnen werd vereischt. Deze HÖGELCKO verliet daarop de dienst in Januarij 1591, en ontving als bewijs van de genegenheid der gedeputeerde Staten van Friesland, om, zoo als VAN REIJD het uitdrukt, «zijne wonden eenigermate te zalven,» bij zijn afscheid van hen tot vereering een gouden keten, waaraan hoogstwaarschijnlijk de gedenkpenning hing waarvan de volgende beschrijving woordelijk is overgenomen uit *De Vrije Fries, Mengelingen uitgegeven door het provinciaal Friesch Genootschap, ter beoefening van de Friesche geschied-, oudheid- en taalkunde*, I, blz. 525 (1).

(1) Aan den heer W. ECKHOFF is men verschuldigd eene belangrijke bijdrage, omtrent de militaire

«De penning is van zilver en heeft de grootte en dikte van eenen driegulden. Bovenaan is een oog van hetzelfde metaal vastgehecht, waarin een grootere zilveren ring is besloten, welke den penning het voorkomen geeft van te eeniger tijd aan eene keten te zijn gedragen.»

De voorzijde vertoont het gekroonde *Wapen van Friesland*, tusschen de letters O. F., beteekenende *Ordines Frisiae* (de Staten van Friesland). De keerzijde stelt voor het borstbeeld van een krijgsman, met een zwaard tegen den schouder, leunende in de regter hand, op dezelfde wijze doch meer verheven en fijner bewerkt als de Friesche goudgulden en andere vroegere munten vertoonen, schoon *dit* beeld nog met eene keten om den hals is versierd.

Het duidelijke randschrift bevat aan de voorzijde de woorden MICHAELI HOEGELCO, 7 (Septem) COHORTIUM PRÆFECTO, die aan de keerzijde vervolgd worden door ORDINUM FRISIAE DEPUTATI B. M. D. D. (*bene merenti dono dederunt*) 1591. Waarvan de vertaling is: *Aan den verdienstelijken MICHEL HÖGELCO, Bevelhebber van zeven vaandels, hebben de gedeputeerde Staten van FRIESLAND dezen penning geschonken.*

Julij 1854.

v. S.

verdienden enz. van den overste MICHEL HÖGELCKE. Zie vorenaangehaald werk, bladz. 321—341, waaruit men heeft gevolgd de beschrijving der gedenkpenning aan HÖGELCKE vereerd.

BOEKAANKONDIGING.

GESCHIEDKUNDIGE HERDENKING
AAN HET VIJF-EN-TWINTIG JA-
RIG BESTAAN DER BATAILLONS
GRENADIERS EN JAGERS, door
H. M. F. LANDOLT, 1° luitenant der
grenadiers. Te Leiden, bij D. NOOT-
HOVEN VAN GOOR, 1854.

Met genoegen hebben wij het bovenstaande werk gelezen, tot welks zamenstelling het feest, dat den 7^{den} Julij jongstleden in 's Gravenhage gevierd is geworden, eene gereede aanleiding was. Het geringe aantal der korpsgeschiedenissen, welke onze militaire litteratuur telt, is daardoor weder met eene vermeerderd geworden, en wel met de geschiedenis van een regiment, dat bij het geheele leger in hooge achting staat, en dat de eer mogt genieten, gedurende zijn kortstondig bestaan reeds drie Prinsen van Oranje in zijne gelederen te tellen.

Het geheele werk draagt blijken dat de schrijver het met ware voorliefde voor het korps, bij hetwelk hij dient, geschreven heeft, en bij de lezing moet men erkennen, dat met oordeel partij getrokken is van de weinige stof, die natuurlijkerwijze voorhanden is voor den geschiedschrijver van een korps, dat gedeeld heeft in het lot van het geheele Nederlandsche leger, namelijk, op eene kleine uitzondering na, den geheelen tijd van zijn bestaan in vrede door te brengen.

Het aandeel, dat het korps genomen

heeft aan de gebeurtenissen te Brussel in het jaar 1850, vormt het voornaamste of liever het eenige lichtpunt van het tafereel, hetwelk dan ook den schrijver aanleiding gegeven heeft tot eenige fiksch geschrevene bladzijden, waaronder die, welke het binnenrukken van de Rue Royale te Brussel, onder den wakkeren overste ANTHING vermelden, voorzeker menigeen van hen, die daarbij ooggetuige waren of er werkdadig aan deel namen, het hart warm zullen doen kloppen.

Overigens bevat het werk alles, wat tot de volledige geschiedenis van het korps betrekking heeft, waaronder natuurlijk verscheidene organisatiën hare plaats vinden, met vermelding van de zamenstelling van het korps officieren op de gewigtigste tijdstippen.

Eene naamlijst van alle officieren, die sedert de oprigting bij het korps gediend hebben, volgt als bijlage, waarbij nog eenige anderen gevoegd zijn, die, hoewel meest van administratief belang, tot de volledigheid bijdragen van het werk, dat voorzeker welkom zal zijn aan de velen, die tot het korps behoord hebben of er nog toe behooren, en dat in het geschiedverhaal hier en daar bijzonderheden bevat, die, gedeeltelijk bijeenverzameld uit inlichtingen door ooggetuigen gegeven, zoo als de schrijver in zijne voorrede zegt, voor de krijgskundige geschiedenis van ons vaderland niet onbelangrijk zijn.

VERSCHEIDENHEDEN.

Het nieuw opgerigte orgaan van het ministerie van marine in Frankrijk: *le Moniteur de la Flotte*, gaf onlangs eene beschrijving van de haven en de vestingwerken van Sebastopol, aan hetzelfde uit Konstantinopel door den Franschen majoor YONVAL toegezonden, waarvan wij hier het voornaamste overnemen.

Sebastopol ligt als een voorpost op een zuidelijke landtong van de Krim, niet ver van een voorgebergte, 't welk den zeelieden tot herkenningspunt van de haven dient. Is men het met riffen omgeven voorgebergte omgezeild, dan bevindt men zich zes mijlen van het op witte rotsen, in eene diep inloopende baai of zeehaven gelegen Sebastopol. Aan de zuidzijde der baai-kust, waar ook de stad ligt, zijn negen inhammen of havens, waarvan drie in de baai zelve, die allen aan de noordzijde open zijn. De baai of ankerplaats van Sebastopol is ongeveer vier mijlen lang, op haar breedst eene mijl, en ligt in min of meer zuidwestelijke rigting. De krommingen van het gebergte, hetwelk overal de kust bezoomt, doen gezegde inhammen ontstaan en vormen onder anderen de quarantaine-haven en de kom voor de koopvaardijwerf. Deze natuurlijke kommen zijn diep genoeg voor de grootste schepen, en de loodregte rots wanden vergunnen dat men er als in dokken binnen-

vaart. De verdediging van de baai maakt over de lengte van ongeveer eene mijl, van het punt waar de tonnen en baken de invaart aanduiden, tot aan de krijgshaven, oostelijk van de stad, één geheel uit. In deze naauwe ruimte zijn al de landtongen naar de zeezijde, zoowel naar het noorden als naar het zuiden, met aarden batterijen of gekasematteerde steenen forten van twee verdiepingen bedekt, wier oever den ingang der haven bestrijkt. Dit verdedigingsstelsel wordt voltooid door eene sterke sterreschans op eene hoogte aan de noordzijde, welke insgelijks de zee en de nadering tot het strand bestrijkt, en aan de zuidzijde door een aanzienlijk werk, hetwelk de stad en hare toegangen beheerscht, voorts door een welaangelegd verschanst legerkamp, anderhalve mijl van de stad, en eindelijk door vier versterkte kasernen, bovenwaarts van de marine-gebouwen en van het artillerie-park. Vaart men de baai in, die zich ter breedte van ongeveer vier kabellengten tusschen de riffen op de noord- en zuidzijde uitstrekt, dan is het eerste verdedigingswerk aan laatstgemelde zijde een fort met een dubbele rij aarden batterijen, met 50 stukken zwaar geschut gewapend, en de zoogenoemde quarantaine-batterij met 51 stukken; dan volgt op eene heuvelspits, oostelijk van deze quarantaine-baai, eene schans, wier 50 met kanonnen gewapende schietgaten op de reede zijn gerigt; meer oostelijk,

op de Alexanderkaap, ligt het fort van dien naam, bestaande uit een' vooruitstekenden steenen toren van twee verdiepingen, met gekasematteerde batterijen, en een dergelijk front ter bestrijking van het vaarwater. Op het plat van den toren is een derde verhoogde batterij (*à barbette*); dit Alexanderfort heeft 64 stukken kanon. De vier gekasematteerde steenen forten zijn volgens hetzelfde stelsel gebouwd van zand- of anderen steen; de borstweringen hebben eene dikte van zes voet, maar de schietgaten of kasematopeningen zijn zóó klein, dat men de stukken niet links of rechts kan rigten, welk gebrek in het groot getal der stukken eene vergoeding moet vinden. De kasematten dienen tot kasernen; tien man beslaan de ruimte tusschen twee stukken; in de lengte der batterijen tusschen het geschut en de slaapplaatsen is een doorlopende gang, en in het midden van iedere batterij een oven voor het kogelgloeijen. Nergens zal men het gekasematteerde stelsel op zulk een groote schaal als hier ingerigt vinden. Alle batterijen hebben overigens het aan dit stelsel verbonden nadeel, dat een indringende vijandelijke kogel groote verwoestingen aanrigt en de artilleristen veel van den kruid damp te lijden hebben. Het Alexanderfort is, even als de andere forten, aan de keel door muurwerk en poorten gesloten, die gemakkelijk te vernielen zouden zijn, daar al deze werken voornamelijk tegen de zeezijde zijn gerigt. De amphitheaterswijze gebouwde stad beheerscht de forten, zoodat degeen die in haar bezit en van de omgelegen hoogten is, het ook spoedig van al de werken wordt. Na het

Alexanderfort komt het Nikolaasfort, met 196 stukken, hetwelk, behalve de voorliggende katten, regts en links twee nevenwerken heeft, waarvan het een de invaart bestrijkt, het ander bovendien den toegang tot de zuidwaarts inloopende krijgshaven. Aan de westzijde dezer haven, ten zuiden van de forten Alexander en Nikolaas, ligt de stad. Aan den mond der oostzijde dier haven, verdedigen de met 80 stukken kanon gewapende Paulsbatterijen den toegang en voltoojen de verdediging van den zuidelijken oever der geheele baai. — Aan hare noordzijde, op het uiterste westelijke punt, ligt een batterij van 17 stukken, dan volgt meer oostelijk op eene hoogte de bovengenoemde sterreschans, naar den grootvorst CONSTANTIJN geheeten, met 104 stukken, verderop een fort met eene dubbele rij gekasematteerde batterijen van 90 stukken; eindelijk twee aarden batterijen van 54 stukken, op een landtong tegenover de aan de zuidkust gelegen Paulsbatterijen, waarmede zij een kruisvuur maken. Het vaarwater der haven van Sebastopol heeft ongeveer 8 à 10 vadem diepte en is dus veilig wat de diepte aangaat, maar wegens de smalte is het laveren moeijelijk. De kasernen, het artilleriepark en de marine-werkplaatsen liggen rondom de krijgshaven, waarin de geheele vloot van Sebastopol, 20 à 25 linesschepen sterk, kan geborgen worden en wier ingang door bovengemelde forten Nikolaas en Paul verdedigd wordt; ten oosten dezer haven zijn de scheepswerven in eene ruime kom, waarin ook verscheiden linesschepen geborgen kunnen worden. — Het overige der baai van

Sebastopol, oostwaarts van de stad, is de gewone ankerplaats van de schepen, en zonder fortificatiewerken, daar al de verdedigingsmiddelen aan het voorgedeelte der reede zijn geconcentreerd.

Een groot nadeel der haven is de menigvuldigheid van den paalworm (*teredo navalis*), welke de schepen zoo spoedig vernielen kan; te vergeefs heeft men beproefd dit kwaad weg te nemen door het zoet water uit nabijgelegen riviertjes in de bassins af te leiden.

Wat de zwakte der verdedigingsmiddelen aan de landzijde betreft, in den laatsten tijd is die natuurlijk veel verbeterd en zijn ook daar overal schansen en batterijen aangelegd, terwijl de krijgshaven op zijn smalst gedeelte met een ijzeren ketting is gesloten. De voornaamste werken van de zeezijde, zooals de forten Constantijn, Paul, Alexander, enz., werden in het jaar 1851 gebouwd.

De in 't voorjaar in de haven van Sebastopol liggende Russische vloot was sterk 14 linesschepen, waarvan vier van 120, de overige van 84 stukken, 4 fregatten, 5 korvetten en een aantal kleinere schepen. Daarbij kan men nog rekenen tien stoombooten, waaronder twee stoomkorvetten, ieder met 6 kanonnen gewapend. De geheele zeemagt op dit station staat onder bevel van den door zijne zending naar Konstantinopel bekenden vorst MENTSCHIKOFF. De vloot is in twee divisien verdeeld en deze weder in twee smaldeelen.

In een der vroegere nummers van den Franschen *Moniteur* vinden wij eene zeer belangrijke proefneming met eene nieuw uit-

gevonden pontonbrug vermeld, welke Keizer NAPOLEON, vergezeld van den Hertog v. CAMBRIDGE, Lord RAGLAN en de maarschalken VAILLANT en MAGNAN, had bijgewoond. Zij had plaats bij Joinville-le-Pont, in de nabijheid van Vincennes, waar bij de aankomst des Keizers de brug reeds over de Marne geslagen was en een aantal troepen der drie wapens tot beproeving er op geplaatst waren. De brug, 75 meters lang, bestond uit 45 aan elkander verbonden schuiten, die gevormd waren uit een lichten houten toestel, met eene waterdichte stof bedekt; zij scheen de bezorgdheid op te wekken door haar luchtig uiterlijk. Maar deze verdween weldra, toen men, bijna zonder eenige schommeling der brug en zonder enig ongeval hoegenaamd, eerst een bataillon scherpschutters van Vincennes, daarna een eskadron kavallerie en eindelijk zelfs eene batterij twaalfponders met al haar materieel er over zag marcheeren. De Keizer bezigtigde daarop de brug in al hare onderdeelen, en betuigde den uitvinder, den civiel-architekt JANVIER, zijnen bijval. De *Moniteur* merkt aan, dat deze uitvinding van veel belang kan zijn voor de toekomst, wanneer latere proefnemingen hare deugdelijkheid blijven bewijzen. Inderdaad zou zij reeds in den oorlog in het oosten met vrucht kunnen gebruikt worden, wanneer zij het transport van het bruggenmaterieel zoodanig vereenvoudigt als men hoort verzekeren: het zou namelijk mogelijk zijn 600 zulke caoutchouc pontons (dus eene brug van 1000 meters lengte) op vier wagens, met vier paarden bespannen, met zich mede te voeren.

Onlangs heeft men in Zwitserland proeven genomen met een' zoogenoemden militairen telegraaf, door den werktuigkundige Hipp uit Reutlingen uitgevonden, waaromtrent door de dagbladen onder anderen het volgende wordt medegedeeld: De militaire telegraaf van Hipp is eene schrijftelegraaf van nieuwe constructie. De geheele toestel met al de batterijen, of de inrigting welke deze vervangt (want dit is nog een geheim van den uitvinder), bevindt zich in een kistje van $9\frac{1}{2}$ duim lang, $4\frac{1}{2}$ hoog en 5 breed, en weegt in zijn geheel 5 à 6 Ned. p. Er is een lederen foudraal met draagriemen om, welke het gewigt slechts een paar ponden vermeederen, zoodat het geheel gemakkelijk overal meêgevoerd kan worden. De eerste proef met dezen toestel werd bij Weyermannshaus, in tegenwoordigheid van het honds-lid OCHSENBEIN en verscheidene officieren, genomen; de telegraaf was binnen een paar minuten tijds met eene daar voorbijloopende linie in verband gebragt, en kwam daardoor in gemeenschap met alle telegraafbureaux van Zwitserland, zoodat men eensklaps in gemeenschap was met Geneve, Basel, St.-Gall, Bellinzona, enz. Om dezen telegraaf-toestel echter voor militaire doeleinden volkomen geschikt te maken, bleef den uitvinder nog een nieuw vraagstuk op te lossen, en ook deze taak vervulde hij. Althans den 20sten April werden, in tegenwoordigheid eener daartoe benoemde commissie, proeven genomen met het toestellen eener onafhankelijke, of op zichzelf staande telegraaflijn, ingerigt volgens een nieuw stelsel. Over eene lengte van 720 Ned. el werd in 14 minuten tijds

eene lijn daargesteld, en in 12 minuten weder weggenomen. Den 2^{den} Mei werd dezelfde proef over een grootere ruimte en met gebruikmaking van twee toestellen op het Wijlerfeld herhaald, en vervolgens den 5^{den} Mei de proeven te Thun onder moeilijke omstandigheden vernieuwd. Over de lengte van de polygoon op de Thuner Allmend tot aan het militair bureau in de stad, een afstand van omtrent 2000 Ned. el, werd door de daartoe gekommandeerde sappeurs binnen ruim een half uur tijds eene lijn daargesteld; men moest daarbij verscheiden straten en eene in aanbouw zijnde brug passeren, en over een gedeelte de palen of stangen in de straat planten. Zeven man werden daartoe gebezigd; ware men aan beide zijden tegelijk begonnen, dan zou slechts de helft van den tijd noodig geweest zijn. De telegraafdraad woog 50 Ned. p. en het overig gebruikte materieel ruim 250 p.; hij was op eene hoogte van 15 voet en in de straten ter hoogte van 19 voet gesteld. De palen of stangen zijn op eene eigenaardige wijs ingerigt en staan vast in den grond. Onmiddellijk nadat de draad gesteld was, werden er berigten over en weer getelegrapheerd. Het opruimen van den geheelen toestel geschiedde in denzelfden tijd als het stellen.

De mededeeler besluit met de opmerking: Bij den tegenwoordigen stand der electriche telegrafie kan het vraagstuk, om eene voor militaire doeleinden geschikte telegraaf uit te vinden, kwalijk meer onder de moeilijk op te lossen vraagstukken gerekend worden; de thans gevoerd wordende groote krijgsoperatiën kunnen daar-

toe de beste gelegenheid aan de hand doen.

Het elite kavalleriekorps tot bewaking van den Franschen Keizer en de dienst in het Keizerlijke paleis opgericht, onder den naam van: «Eskadron der honderd garden te paard,» is zamengesteld als volgt:

Officieren: 1 luitenant-kolonel als kommandant, 1 eskadrons-kommandant, 1 ritmeester van den staf, 1 ritmeester, 2 eerste- en 4 tweede-luitenants, 1 paardenarts — in het geheel 11 officieren.

Manschappen: 1 onderadjutant, 1 opperwachtmeester, 8 wachtmeesters, 1 fourier, 12 brigadiers, 50 garden van de 1^e en 80 garden van de 2^e klasse, 4 trompetters — in het geheel 157 man.

De officieren worden gekozen uit alle bereden troepenkorpsen; de manschappen insgelijks, maar deze moeten ten minste drie jaren dienst tellen. De honderd garden te paard hebben den voorrang boven alle andere troepen.

In het kamp der kadetten van de Koninklijke Akademie voor de Zee- en Landmagt, hebben ook wederom dit jaar, behalve de gewone oefeningen, proeven plaats gehad met den Electro-ballistischen slinger van NAVEZ. Die van het vorige jaar zijn reeds door ons medegedeeld. Ditmaal geschieden zij op verzoek van het Ministerie van Marine, met sommige der vuurmonden van de scheepsbatterij der Koninklijke Akademie, en wel met het granaatstuk van 60 u , het lang en middelbaar kanon van 50 u , de caronnade van 50 u en het lang kanon van 12 u , en zulks zoowel met kogels als met granaten.

Nog werd de toestel van NAVEZ toegepast op de kernbus; even als in het vorige jaar, hopen wij deze laatste proeven te kunnen mededeelen.

Eindelijk werden ook proeven genomen omtrent de uitwerking van het elektrische licht in vergelijking met de gewone lichtkogels.

BIJLAGE I.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEDE SERIE. — ZEVENDE DEEL, N°. 1.

(Maand Julij 1854.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Tot adj. van Z. M. in buiteng. dienst: de maj. F. F. J. H. Baron van Heeckeren van de Cloese, van het reg. rijd. art. Bij het wap. der inf., bij den staf, tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. F. M. E. van Thielen, van dien staf. Bij het reg. gren. en jag., tot kap. der 2de kl.: de kap. van de 3de kl. H. van der Heyden, van het korps. Bij het 1ste reg. inf., tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. J. C. W. Beekman en C. W. van Thielen, beiden van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. F. van Altena, van het kol. werfdepôt. Bij het 2de reg. inf., tot kommandant van het korps: de luit.-kol. J. C. Anemaet, van het reg. gren. en jag.; tot maj.: de kap. der 1ste kl. F. M. J. L. de Witt, van het 8ste reg. inf.; tot 1sten luit.: de 2de luit. J. van der Ree, van het algem. depôt van discipline. Bij het 3de reg. inf., tot luit.-kol.: de maj. E. A. Alings, van het 2de reg. inf. Bij het 4de reg. inf., tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. G. H. Schmidt, van het korps; tot 2de luit.: de kadets R. T. Muschart en C. L. H. von Freijtag van Overstraten, van de Kon. Akad. voor de zee- en landm. Bij het 5de reg. inf., tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. J. D. Evers, van het korps; tot 2de luit.: de kadets A. A. E. Phaff, E. Baron van Aylva Rengers, F. B. A. Grooss en S. C. E. D. Verschoor, van de Kon. Akad. voor de zee- en landm. Bij het 6de reg. inf., tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. P. H. van Deventer, van het korps; tot bataillons-adj.: de 1ste luit. J. T. Clemens, van het korps; tot 2den luit.: de kadet W. Baron Taets van Amerongen, van de Kon. Akad. voor de zee- en landm. Bij het 7de reg. inf., tot bataillons-adj.: de 1ste luit. B. J. F. Prager, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. J. Strohmendorffer, van het korps; tot 2de luit.:

de kadets J. H. Witsenborg en G. F. Zurich, van de Kon. Akad. voor de zee- en landm. Bij het 8ste reg. inf., tot maj.: de kap. der 1ste kl. W. C. Mohr, van het 1ste reg. inf.; tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. J. Schnebbelie, van het korps; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. G. Vissenberg, van het 5de reg. inf., en E. J. A. Timmerman, van het kol. werfdepôt; tot 2de luit.: de kadets W. Bannier, W. de Hartog en A. J. J. Prinsen, van de Kon. Akad. voor de zee- en landm. Bij het wap. der kav., bij het 2de reg. drag., tot ritm. van de 3de kl.: de 1ste luit. J. P. J. van Hemert, van het 3de reg. drag. Bij het 3de reg. drag., tot 1sten luit.: de 2de luit. C. L. Hermsen, van het korps; tot 2den luit.: de kadet E. Visser, van de Kon. Akad. voor de zee- en landm. Bij het 4de reg. drag., tot kommandant van het korps: de luit.-kol. J. G. Wilbrenninck, van het korps; tot maj.: de ritm. der 1ste kl. J. Ringeling, van het 2de reg. drag.; tot ritm. der 1ste kl.: de ritm. der 2de kl. E. Musquetier, van het korps; tot ritm. der 2de kl.: de ritm. der 3de kl. J. P. Meeussen, van het korps; tot 2den luit.: de kadet V. W. R. Baron Bentinck tot Schoonheten, van de Kon. Akad. voor de zee- en landm. Tot 2de luit. bij het wap. der art.: bij het reg. veld-art., de kadet P. A. H. G. Thesingh; bij het 1ste reg. vesting-art., de kadet Jhr. H. J. P. van der Wijck; bij het 2de reg. vest.-art., de kadet L. G. Berends; bij het reg. rijd. art., de kadet A. J. F. Egter; tot 2den luit. bij het korps ing., min. en sapp., de kadets W. F. Koster en N. H. Nierstrasz; tot 2de luit. bij het leger in O. I.: bij het wap. der inf., de kadets J. G. Scharp, F. J. W. Mekern, C. T. F. Bernard, L. F. van Otterloo, D. A. C. F. W. Verstege, F. P. van der Giessen en W. F. K. R. Weber; bij het wap. der kav.: de kadets A. F. Huijgen en W. G. K. A. van Overveldt; bij het wap. der art.: de kadets A. Haga, W. A. Brugman, L. F. Hojel, A. N. Coblign, A. K. Brondgeest, W. A. van Son, D. de Graaff en J. B. Essers; bij het korps der genie en sapp., de kadet W. D. Schlosser; allen herkomstig van de Kon. Akad.

voor de zee- en landm. Bij het personeel van de geneesk. dienst der landm., tot offic. van gezondh. van de 3de kl.: de kweekelingen bij 's Rijks Kweekschool voor milit. geneeskundigen C. J. van der Burcht van Lichtenbergh, F. G. A. Jongkindt Coninck, P. J. A. Sluys, H. A. Kooijker, H. W. L. Post, J. W. Schubart, L. J. Hussem en C. H. Schneither. Bij het personeel van de milit. geneesk. dienst in O. I., tot offic. van gezondh. van de 3de kl., de kweekelingen voor de dienst in O. I. bij 's Rijks Kweekschool voor milit. geneesk.: T. J. Jorritsma, A. E. Neeb, H. J. Alken, W. S. Cramer, A. P. Sodenkamp, J. A. James, L. O. de Visser, J. M. C. E. Le Rutte en P. J. 't Hooft, mitsgaders de Hr. H. Gildemeister. Tot apothekers van de 3de kl. bij de milit. geneesk. dienst in O. I., de kweekelingen der pharmacie, voor de dienst in O. I. bij 's Rijks Kweekschool voor milit. geneesk.: G. H. Beer en F. Hekmeyer.

Verplaatsingen.

Bij het reg. gren. en jag.: de luit.-kol. J. L. Coenegracht, van het 3de reg. inf. Bij het 1ste reg. inf.: de kap. W. E. W. C. F. Hardij, van het 8ste reg. inf. Bij het 2de reg. inf.: de maj. W. C. Mohr, van het 8ste reg. inf. Bij het 3de reg. inf.: de 1ste luit. H. M. Verkouteren, van het 4de reg.

inf. Bij het 5de reg. inf.: de 2de luit. L. F. van Otterloo, van het wap. der inf. van het leger in O. I. Bij het 7de reg. inf.: de 1ste luit. J. H. Wichers en de 2de luit. J. J. Bruijns, beiden van het 3de reg. inf. Bij het 8ste reg. inf.: de maj. F. M. J. L. de Witt, van het 2de reg. inf. Bij het algem. depôt van discipline: de 2de luit. H. Hendriksen, van het 5de reg. inf. Bij het kol. werfdepôt: de 1ste luit. A. Franken, van het 3de reg. inf. Bij het wap. der inf. van het leger in O. I.: de 2de luit. H. W. J. A. Gaster, van het 5de reg. infanterie.

Eervol ontslagen.

De 1ste luit.-adj. C. H. Stolkert, van het 6de reg. inf., uit de betrekk. van adjudant.

Gepensionneerd.

De kol. W. Wortman, kommandant van het 2de reg. inf.; de kap. F. W. van Heemskerck, van het 6de reg. inf.; de maj. F. Breekpot, van het 8ste reg. infanterie.

Overleden.

De 1ste luit.-kwartierm. op non-activiteit H. Mulder.

DE SLEESWIJK-HOLSTEINSCH E OORLOG,

VAN

1848—1851.

DOOR

L. MULDER,

1^e Luitenant der infanterie aan de Koninklijke Akademie voor de Zee- en Landmagt.

(Vervolg van N°. 1, Blz. 14.)

IV.

Toestand der Sleeswijk-Holsteinsche troepen na het gevecht bij Bau. Dislokeering der Denen. Laatste onderhandelingen. Deensche ordre de bataille op den 19^{den} April. De positie bij Sleeswijk. Hervatting der vijandelijkheden. Generaal HALKETT opperbevelhebber van het Duitsche leger. Sterkte van de mobiele Pruissische divisie. Gevechten bij Altenhof en Holtsee.

De rust welke de bij Bau geslagene Sleeswijk-Holsteinsche troepen in de kwartieren vonden, die zij sedert den 11^{den} April betrokken hadden, werd overal met meer of minder goeden uitslag ten nutte gemaakt om weder slagvaardig te worden.

7. D. N°. 2.

De afgedwaalde manschappen keerden weder in de gelederen terug; de verliezen aan wapenen en ander materieel konden, de eerste geheel, de laatste gedeeltelijk nog uit den voorraad van het arsenaal van Rendsburg aangevuld worden; ook werden de gesneuvelde en gevangene manschappen ruimschoots vervangen door nog nakomende dienstplichtigen en talrijke toevloeiingen van vrijwilligers, die zich reeds gedeeltelijk in afzonderlijke korpsen, als Hamburger-, Berliner-, Magdeburger-, Kölner- enz. vereenigd hadden. Dit vergoedde evenwel niet veel meer dan het getal; in het hanteeren der wapens en de discipline lieten zij zeer veel te wenschen over. Het meest werd echter, vooral in het gevecht bij Bau, waar vele ongeschikte aanvoerders aan het hoofd stonden, het gebrek aan officieren gevoeld, die door vrijwil-

ligers uit het Pruisische en eenige andere Deutsche legers, slechts voor een zeer gering gedeelte werden aangevuld. Eenige van deze officieren werden bij de geregelde troepen, andere bij de vrijkorpsen aangesteld; bij de laatste vooral verscheidene Beijersche officieren, van welke de majoor v. D. TANN, vleugeladjutant des Konings, en de 1ste luitenant der artillerie ALDOSSER, weldra gelegenheid hadden zich als de aanvoerders van afzonderlijke afdeelingen roemvol te onderscheiden. Zoo als wij vroeger gezegd hebben, vormden de vrij-scharen de voorpostenlinie van het achter den Eider teruggetrokken Sleeswijk-Holsteinsche korps, en wel van Altenhof, digt bij de haven van Eckernförde, over Goosefeld, Wittensee naar de Stentmolen, waar zij met de kavallerie-posten aan de Sorge in verbinding kwamen.

De dagen van rust van den 16^{den} tot den 18^{den} April werden nog gebruikt om eenige veranderingen in de indeeling der infanterie te maken. Ook legden de infanterie en artillerie sedert dien tijd de charcots af, en gebruikten voortaan alleen de policiemuts. De sterkte van de Sleeswijk-Holsteinsche troepen op dit oogenblik, vinden wij in ronde getallen opgegeven als volgt:

Infanterie:

Geregelde troepen, 6 bataillons
en twee jager-afdeelingen
(4 kompagnien).
Ongeregelde troepen, 4 vrij-
korpsen en eene kompagnie
jagers. Te zamen 7500 man.

Kavallerie:

10 eskadrons 1100 man.

Artillerie:

5 $\frac{1}{2}$ batterij (26 stukken) en
de pionniers 500 »
Totaal . . 8900 man.

Dit aantal was dus tweemaal zoo groot als dat waarop de kolonel v. BONIN gerekend had, toen hij het voornemen opvatte het offensieve te hernemen. Maar toen ter tijde hadden geene van deze afdeelingen hunne sterkte-staten in orde; daarenboven waren er toen veel van gedetacheerd tot dekking der kusten of als depôts, en daarenboven komt het ons niet onwaarschijnlijk voor, dat BONIN bij zijne berekeningen de vrijkorpsen om goede redenen niet volgens hunne numerieke getalsterkte heeft willen in rekening brengen.

Slaan wij nu eenen blik op hetgeen van de Deensche zijde geschiedde; waarbij wij ons evenwel verplicht achten eenige aanmerkingen vooraf te doen gaan. Het was, toen wij ons de bestudeering en beschrijving van dezen oorlog ten doel stelden, ons voornemen ons voornamelijk daarbij op het Deensche standpunt te plaatsen, namelijk wat de militaire behandeling van het onderwerp aanging, de staatkundige buiten rekening latende; wij begrepen dat het voor ons Nederlandsche militairen van hoog belang zijn zou, een uitvoerig tafereel te schetsen van den verdedigingsoorlog gevoerd door een rijk, dat, zoo als wij vroeger reeds gelegenheid gehad hebben te doen op-

merken, in zoovele opzigten, punten van overeenkomst heeft met het onze, en dat het daarom eene hoofdzaak was, zooveel mogelijk de maatregelen van de Deensche zijde genomen te leeren kennen en kritisch te beoordeelen. Het bleek ons evenwel al zeer spoedig dat dit doel ten minste voor alsnog onbereikbaar was. Het aantal Duitse werken over dezen veldtogt geschreven is, om zoo te zeggen, ontelbaar, terwijl van de Deensche zijde slechts zeer enkele in het licht verschenen zijn, die daarenboven geen algemeen overzicht geven, maar slechts eenige bijzondere punten behandelen. Terwijl wij ons hier dus zeer beperkt vonden, hebben wij daarentegen geene bronnen ongebruikt gelaten, die ons van de andere zijde ten dienste stonden, en omtrent wier meerdere of mindere waarde wij ingelicht zijn geworden door den majoor VON FRANSCEKY, een der verdienstelijkste stafofficieren van het Pruisische leger, die als officier van den staf van den generaal VON WRANGEL den veldtogt medemaakte, en die door zijnen helderen militairen blik en door zijne grondige bekendheid met bijna alle Europeesche legers, een van de meest bevoegde beoordeelaars in dezen mag genoemd worden. Ten gevolge van zijne opgaven en na de verklaring hem voor korten tijd door een Deensch officier gedaan, dat van de zijde van Denemarken vooreerst niets meer over dit onderwerp te verwachten was, hebben wij het plan van ons werk in zooverre moeten wijzigen, dat wij minder uitvoerig hebben kunnen zijn dan wij gewenscht hadden, bij de beschouwing van de maatregelen, vooral van verdediging

door Denemarken genomen, en bij de behandeling van den geheelen veldtogt, in strijd met ons eerste voornemen, meer zijn moeten uitgaan van het standpunt des Duitschen legers. Overal evenwel, waar het ons doenlijk was, hebben wij de maatregelen van het Deensche leger in een helder licht trachten te plaatsen.

Sedert den 11^{den} April waren de Denen in het bezit van de stad Sleeswijk, en kon men dus het Hertogdom Sleeswijk door het gevecht bij Bau als heroverd beschouwen. Zij waren ook vast besloten, het gevecht aan te nemen, om zich in dat bezit te handhaven en slechts voet voor voet voor de overmagt te wijken. Maar zij twijfelden er nog lang aan of het der tegenpartij wel ernst was, niettegenstaande de Pruisen in Rendsburg lagen, de bondstroepen in aantogt waren en het Pruisische gouvernement een beslissenden toon had aangenomen, zoowel in zijn eigen naam als in dien van Duitschland. Wij moeten dit wel veronderstellen, daar het onbegrijpelijk is, hoe zij anders, in het vooruitzigt van eenen oorlog met staten die nog oneindig sterker strijdkrachten in het veld konden zenden, dan tot nu toe geschied was, voor de versterking van hun eigen leger, door zamentrekking der nog ontbrekende troepen, door oproeping en organiseering der reserve- en versterkingstroepen, niet dadelijk alles in het werk stelden en niet al die verdedigingsmiddelen aangrepen, die zij maar al te spoedig zouden noodig hebben.

Het schijnt dat de Denen op dat oogenblik het, voor eene krachtige houding zoo noodlottige denkbeeld vasthielden, dat

de bemiddeling en bescherming van bevriende mogendheden hun nog ter regter tijde helpen zouden, zonder zich de les der ondervinding ten nutte te maken, die maar al te vaak geleerd heeft, met welk gewigt een *fait accompli* in de weegschaal valt, waarin de lotgevallen van landen en volken gewogen worden. En dat een zoo beslissende slag kon worden geslagen voor dat eenige tusschenkomst mogelijk was, heeft de weinige dagen daarna gevolgde slag van Sleeswijk geleerd.

Het voorstel, dat, zoo als wij vroeger gemeld hebben, op den 11^{den} April door den kolonel BONIN, namens het Pruisische gouvernement was gedaan, tot ontruiming van het Hertogdom Sleeswijk, kwam bij den Koning, die zijn hoofdkwartier in Flensburg had, en werd door dezen onmiddellijk beantwoord in een brief van den 12^{den}, welks inhoud zich ligt liet vooruitzien, en waarin onder anderen de navolgende zinsnede voorkomt, die weldra zulke bloedige gevolgen hebben zou:

Wij hebben niet willen nalaten, den kolonel v. BONIN hiermede te kennen te geven, dat het Onze vaste, onveranderlijke wil is, Ons Hertogdom Sleeswijk tot het uiterste te verdedigen, en dat Wij daarom ieder soldaat, die zonder Ons bevel en zonder Onze toestemming de door Ons bepaalde militaire demarcatielijn overschrijdt, als vijand zullen doen aanmerken en behandelen."

Te gelijker tijd gaf de minister van oorlog TSCHERNING, die zich toen ook in het Koninklijke hoofdkwartier moet be-

vonden hebben, eene instructie aan den generaal v. HEDEMANN in Sleeswijk, welke hem gelastte

«dat hij het Deensche grondgebied tot aan den Eider moest handhaven, ieder insurgenten-korps, dat zich vertoonde, uiteendrijven, slechts voor eene beslissende overmagt, van stelling tot stelling, vechtend terugtrekken, zich met kracht verzetten tegen de eischen van den kolonel v. BONIN."

De generaal v. HEDEMANN, die in het kasteel Gottorp, ten noorden van de stad Sleeswijk gelegen, zijn hoofdkwartier had opgeslagen, had zijne troepen op de navolgende wijze in kwartieren gelegd:

De voorhoede: in het zuidelijke gedeelte van de stad Sleeswijk, Friedrichsberg geheeten.

De 1ste brigade en het linker zijkorps, van welk laatste een gedeelte naar Misesunde was gedetacheerd: in de noordelijke stadsdeelen Lollfusz en Altstadt.

De 2de brigade in Ahrenholz, Lürschau (een weinig ten Z. van Ahrenholz), Neuberland, Berend en Brekling.

De brigade kavallerie in Friedrichsberg, Bostorf, Wedelspang (een weinig ten Z. van Bostorf), Groot- en Klein-Danewerk, Hasby en Schuby, in welke laatste plaats ook de bijbehorende halve batterij lag.

In het kasteel Gottorp lag een bataillon infanterie en eene batterij, waarbij daarna nog een later aangekomen bataillon van de garde en eene espignolenbatterij van 16 stukken gevoegd werden; 2 eskadrons dragonders in de Altstadt en eenige ten noorden daarvan gelegene gehuchten. In een van de noordelijke gedeelten der stad

lag nog eene batterij en vermoedelijk ook de halve kompagnie ingenieurtroepen.

Buitendien waren, onder bevel van den luitenant-kolonel v. HAXTHAUSEN, een bataillon infanterie, $\frac{1}{2}$ eskadrons dragonders en 2 twaalponder granaatkanonnen naar Missunde gedetacheerd.

De voorpostendienst was op de navolgende wijze geregeld:

De infanterie gaf, met dagelijksche afwisseling, vier kompagnïen, waarvan eene bij Silberstedt, eene bij Ellingstedt, eene bij Jagel en eene bij Fahrndorf opgesteld was.

De kavallerie liet in het geheel, insgelijks met dagelijksche afwisseling, 6 officieren en 260 paarden uitrukken, welke zoodanig verdeeld waren, dat bij ieder der bovengenoemde kompagnïen infanterie 1 officier met 50 à 40 paarden gevoegd was, en bovendien nog bij Jübek 1 officier met 20 paarden, bij Klein-Reide 1 officier met 50 à 40 paarden, en eindelijk bij Kropp insgelijks 1 officier met 50 à 40 paarden.

Al deze posten hadden veldwachten voor zich uitgeschoven, waarvan de schildwachten, meest alle kavallerie-vedetten, een' grooten halven cirkel beschreven over Treija, Hollingstedt, Dorpstedt, Kropp, Kropperbusch tot Ascheffel.

Het is ligt te begrijpen, dat deze dienst bij eene zoo uitgebreide opstelling en bij de groote verwijdering der meeste posten van hunne kwartieren — de meesten meer dan 2 uren gaans — hoogstvermoeijend was; intusschen werd door de dagelijksche aflossing, zoowel bij de infanterie als bij de kavallerie, iedere troepenafdeeling

in den geheelen tijd tot aan den slag, slechts ten hoogste twee malen daartoe gekommandeerd. DINESEN zelf schrijft dat de kavallerie daarbij toch veel geleden heeft, vooral daar zij reeds, ten gevolge van de overhaaste indeeling der nationaalpaarden in de regimenten en de dadelijk daarop begonnen gedeeltelijk geforceerde marschen, vele gedrukte paarden had, wier aantal men dagelijks zag vermeerderen.

Overigens geschiedde er in de eerste dagen zeer weinig, om bekend te worden met de stelling en de vermoedelijke plannen der tegenpartij. De patrouilles bleven zóó ver van de vijandelijke postenketen, dat de kolonel v. BONIN daaruit aanvankelijk de gevolgtrekking afleidde, dat dit een uitwerksel was van zijn voorstel op den 11^{den} aan den kommandant der Deensche voorposten gedaan.

Den 13^{den} hield de Koning eene groote wapenschouwing over het in en bij Sleeswijk geposteerde leger, begaf zich daarna naar het slot Gottorp, schonk aan de generaals v. HEDEMANN en v. WEDELL-WEDELLESBORG, kommandant van de brigade kavallerie, het kommandeurskruis van de Danebrogh-orde en keerde nog denzelfden dag naar Flensburg terug.

Toen zelfs nog schenen de Denen de verwachting te koesteren, dat de tegenpartij tot nadere inzigten komen zou, en dat zij tijd zouden kunnen winnen om zich in behoorlijken staat van verdediging te brengen, ja zelfs om vreemde tusschenkomst werkdadig te zien optreden; en dit kan men als de eenige reden aanmerken, dat de generaal v. HEDEMANN, tot op het

oogenblik waarop hij het *ultimatum* van den kolonel v. BONIN ontving, geene maatregelen van belang nam, om zich behoorlijk voor te bereiden. De eenige maatregelen tegen eene offensieve beweging des vijands, bestonden in de zeer uitgebreide en vrij onzamenhangende voorpostenketen; in de bezetting van den gewigtigen overgang over de Schlei bij Missunde, door het detachement onder den luitenant-kolonel v. HAXTHAUSEN, en in het zenden van eene compagnie infanterie en eene sectie dragonders van dit detachement naar Eckernförde.

Deze laatste detachering had ten doel, deze gewigtige havenplaats, in verbinding met de daarvoor liggende afdeeling der vloot onder PALUDAN, bezet te houden, en tevens, in verbinding met den post bij Missunde, de wegen te bewaken die naar de Schlei voeren. Daar echter slechts ééne compagnie hiertoe gedetacheerd werd, was het te voorzien dat deze beide doeleinden niet volkomen zouden kunnen bereikt worden, vooral het laatste: de bewaking van de Schlei, deze voor het Deensche leger zoo gewigtige waterlinie. Twee maatregelen, die een beter resultaat hadden kunnen beloven, namelijk het onmiddellijk bezetten van alle voorname punten van overgang beneden Missunde en de stremming van de scheepvaart op de Schlei, door beslag te leggen op alle vaartuigen, bleven achterwege. Of de grond dien LAESSEÖ in zijn werk voor het verzuim van den eersten aangeeft, namelijk, dat men zich door zulke verre detachementen niet wilde verzwakken, geldend genoeg is, kunnen wij moeilijk beoordeelen; maar dat de

laatste achterwege bleef uit gevoel van menscheijkheid, daar het een te harde maatregel voor de eigenaars der schepen zou geweest zijn, dunkt ons niet veel meer dan een uitvlugt; te meer daar de Denen in die dagen menigen strengen maatregel namen tegen de inwoners der bezette landstreek, waar de voorloopige regeering wapenen had doen uitdeelen.

Den 16^{den} April, des avonds, ontving de generaal v. HEDEMANN het meergenoemde ultimatum van den kolonel v. BONIN, hetwelk hij onmiddellijk naar Flensburg zond, waar de Koning en de ministers zich nog bevonden. Van al hetgeen in de eerstvolgende dagen in de geheimzinnige sfeeren der diplomatie omging, willen wij alleen den slotzin aanhalen van de nota, die de graaf KNUTH op den 22sten April aan den Pruisischen ambassadeur in Koppenhagen zond:

« — — Onder zulke omstandigheden en ten gevolge der verklaring door den kolonel v. BONIN zelf afgelegd, moet de Koninklijke Deensche regeering noodzakelijkerwijze, hoewel haar tot nog toe geen officieel bericht van het werkelijk uitbreken der vijandelijkheden geworden is, den avond van den 18^{den} April als het oogenblik van het begin van den toestand van oorlog aanmerken. Zij is daarom genoodzaakt, van den 19^{den} af, op de Pruisische schepen in de Deensche havens en in de Sond voorloopig embargo te leggen. Mogt intuschen de Koninklijk-Pruisische regeering willen afzien van het vijandelijk binnendringen in het Hertogdom Sleswijk, en bereid zijn tot onderhandelingen die mogelijk tot eene eervolle en vreedzame op-

lossing der bestaande verwickelingen kunnen leiden, dan zouden natuurlijk de voorloopig aangehoudene Pruisische schepen weder vrijgegeven worden."

Van dit oogenblik af aan kon men dus de vijandelikheden als begonnen beschouwen. De generaal v. HEDEMANN gaf den kolonel v. BONIN geen antwoord op zijn laatste schrijven, denkelijk omdat hij de beslissing aan den Koning moest overlaten en deze hem dit stilzwijgen gelast had. Evenwel verzuimde hij niet, maatregelen te nemen, die noodzakelijk waren voor het geval, dat de tegenpartij, waaraan wel niet meer te twijfelen viel, hem in zijne stelling bij Sleswijk mogt aanvallen. Hij begon, bij dagorder van den 17^{den} April, eene nieuwe *ordre de bataille* uit te vaardigen, waarvan wij het hoofdzakelijke hier kort zullen aangeven:

Voorhoede:

Een bataillon infanterie van linie; een korps jagers; een eskadron huzaren; vier zesponders.

1ste brigade:

Drie bataillons infanterie van linie; een eskadron dragonders; twee zesponders.

2de brigade:

Twee bataillons infanterie van linie; een korps jagers; een eskadron dragonders; vier zesponders.

Zijkorps:

Twee bataillons infanterie van linie; een korps jagers; 1½ eskadron dragonders; twee zesponders.

(Hierbij was het detachement te Misesunde ingedeeld.)

Kavallerie-brigade:

Twee regimenten dragonders en vier zesponders.

Reserve:

Een bataillon van de garde; een bataillon infanterie van linie; twee eskadrons dragonders.

Niet ingedeeld waren:

12 stukken geschut, waaronder 8 granaatkanonnen van 12 c ; eene espignolenbatterij van 16 stukken; een detachement ($\frac{1}{2}$ kompagnie) ingenieurtroepen en 5 ambulancen. Een reserve-artilleriepark was nog niet georganiseerd.

De gezamentlijke sterkte beliep alzoo:

14 bataillons, 15 eskadrons en 50 stukken geschut, volgens DINESEN 11000 man, waarvan 9000 man infanterie.

Het was een gewigtige fout van de Denen, dat zij niet al hunne beschikbare magt op het beslissende punt bijetrokken. Wij spreken hier niet eens van het niet oproepen der reserve- en versterkingstroepen, waar zij slechts na verloop van tijd partij van hadden kunnen trekken, maar er waren buitendien nog troepenafdeelingen, namelijk drie bataillons infanterie, waarvan twee op het eiland Alsen en een gedeeltelijk op dit eiland, gedeeltelijk in dienst bij de marine; in Kopenhagen waren nog marschvaardig ééne 12 c - en eene 5 c -batterij. De infanterie had gemakkelijk in twee dagen bij het

leger kunnen zijn, en de artillerie, wel niet zoo spoedig, maar toch zeker vóór den 25sten, waarop de slag bij Sleeswijk geleverd werd. En wanneer het vroeger tot een gevecht gekomen ware, dan zouden die troepen, bij een' mogelijken terugtogt, op welk punt zij ook bij het leger aankwamen, welkom geweest zijn. Eveneens ontbraken er nog eenige eskadrons kaval-lerie.

De generaal v. HEDEMANN riep den 16^{den} of den 17^{den} de hoogere bevelhebbers op het slot Gottorp bijeen, om te beraadslagen welke positie men bij eenen vijandelijken aanval zou aannemen, en welke rol de verschillende aanvoerders daarbij zouden spelen. Eene opstelling achter het oude Denenwerk, ten zuiden van de stad Sleeswijk, werd daarbij voorgeslagen, en daar zij werkelijk op den 19^{den} door de troepen werd ingenomen, meenden velen, dat dit tot proef gediend had, hoewel het volgens Lassoë alleen eene manoeuvre tot oefening geweest was. Het plan, dat in genoemde bijeenkomst werd vastgesteld, was, dat alleen de voorhoede, bij het Denenwerk ten zuiden van Bostorf opgesteld, den vijand daar zou ontvangen, terwijl het hoofdkorps op de hoogten tusschen het slot Gottorp en Husby zou worden opgesteld, waar het bij verder voortdringen van den vijand den aanval zou afwachten. In verband hiermede werden de navolgende punten van opstelling gekozen:

De voorhoede bij het Denenwerk, ten zuiden van Sleeswijk (Bostorf).

De 1ste brigade op den Aardbeziënberg, onmiddellijk aan de westzijde van de stad.

De 2de brigade bij de Husbyter Pannen-

bakkerij, ruim 2500 pas ten n. w. van het slot Gottorp, aan den westrand van de Diergaarde.

Het zijkorps bij de Hühnerhausen, omtrent even zoover noordelijk van Gottorp.

LAESSEÖ, wiens opgaven wij hierin volgen, zegt niets van de opstelling der reserve, der brigade kavallerie en der niet ingedeelde artillerie; maar uit andere opgaven en ook uit de daaropvolgende gebeurtenissen op den 25sten April, blijkt het, dat de brigade kavallerie op den Ossenberg, bij Husby of bij Schuby, en de niet-ingedeelde artillerie bij de Hühnerhausen disponibel gebleven was, terwijl van de reserve het gardebataillon en de espijnolenbatterij tot de verdediging van het slot Gottorp bestemd waren, en de overige afdeelingen naar omstandigheden daarbuiten zouden gebruikt worden.

Om van het terrein, op hetwelk men den aanval wilde afwachten, zooveel mogelijk doeltreffend gebruik te maken, liet de generaal v. HEDEMANN verscheidene punten versterken en eenige kolonne-wegen aanleggen.

Vooreerst werden de borstweringen aan de zuidzijde van het slot Gottorp, welke sedert lang geslecht en in tuinen veranderd waren, weder opgeworpen; de brug over den dam, welke het slot met den Friederichsberg verbindt, even als die, over den anderen, waarover de groote Rendsburg-Flensburger-sstraatweg loopt, werden ingerigt om spoedig afgebroken te kunnen worden; in den laatsten dam werd nog daarenboven eene miju aangelegd, om deze hoofdecommunicatie elk oogenblik te kunnen vernielen; tevens

werden de boomen omgehouden, die het vuur van het slot konden belemmeren. Aan het Denenwerk, waarover wij later uitvoeriger zullen spreken, werd vooreerst voor Busdorf, ten oosten van het defilé door den straatweg gevormd, eene opheuing gemaakt, hetzij om den wal daar ter plaatse weder op zijne oorspronkelijke hoogte te brengen, hetzij om tot eene opstelling voor het geschut der voorhoede te dienen; ten tweede werd aan het defilé van den Rothen Krug, ten zuiden van Klein Dannewerk, eene ligte schans opgeworpen. Eindelijk werd de voorname terreinafscheiding, namelijk die van de Ahrenholz-Reden Lang-meren, welke achter de voorgenomene positie lag, versterkt door het opwerpen van batterijen tot bestrijking van den straatweg en van den over Schuby en Lürschau daarheen leidenden Ossenweg, en door het maken van verhakkingen aan den zuidelijken rand van het bosch.

Eindelijk werden er zes kolonnenwegen aangelegd, die in dit terrein, waar ter zijde van de bestaande wegen de doortogt overal door de aardwallen en heggen belemmerd of onmogelijk gemaakt wordt, volstrekt onontheerlijk zijn.

Al deze werken werden door de troepen zelve aangelegd, die daarmede zelfs op den morgen voor den slag bij Sleeswijk nog ten deele bezig waren.

Met deze voorzorgen, die overigens zeer doeltreffend genomen waren, is het moeilijk overeen te brengen, dat de generaal v. HEDEMANN de troepen niet liet bivakkeeren, of ten minste de in de eerste linie zeer uiteenverspreide, kantonnerende

afdeelingen kavallerie en artillerie, ten zuiden en ten westen van de stad, uit deze blootgestelde stelling terugtrok, of voor hare dekking door infanterie zorgde.

De chef van den generalen staf, LAESSEÖ, geeft in zijn vroeger door ons aangehaald werk de beweegredenen aan, welke het hoofdkwartier tot deze maatregelen hebben geleid, en die eenigen grond hebben, hoewel het zwaarste hier toch het zwaarste had moeten wegen.

«De stad Sleeswijk,» zegt hij, «is al-leruitmundendst geschikt voor een kantonnement, zoowel door hare uitgebreidheid, als wijl het grootste deel door de Schlei en door het slot Gottorp is gedekt. Het scheen dus minder goed de troepen daarvan geen partij te doen trekken, maar ze in hutten of barakken te doen bivakkeeren, vooreerst wegens het vroege jaargetijde, en ten andere daar het bijna onmogelijk zou geweest zijn, deze jonge troepen zoo ver te brengen, dat zij zich eenigermate goed in een bivak inrigtten. Toen men dit twee maanden later in Noord-Sleeswijk beproefde (1), mislukte het bijna geheel, en het was eerst in Jutland dat de troepen zich aan het leven onder den blooten hemel begonnen te gewinnen.

«Wat de kavallerie aangaat, het verre vooruitschuiven van hare kantonnementen was werkelijk eene fout. Maar in het leger — volstrekt niet alleen in het hoofdkwartier — heerschte het verkeerde denkbeeld, dat men den onaangeleunden regter vleugel het beste kon beveiligen, door er

(1) In Junij, toen het Deensche leger zich een tijdlang tusschen Hadersleben en Kolding ophield.

de kavallerie te plaatsen, terwijl alleen *slagvaardige* kavallerie in staat is een vleugel te dekken. Zulke verkeerde denkbeelden," zegt LAESSEË ten slotte, «vindt men meer of min bij elk leger dat nog niet aan den oorlog gewoon is. Wij allen hebben ondervinding noodig."

Nog onbegrijpelijker evenwel is het dat de generaal v. HEDEMANN volstrekt geene verandering maakte in de opstelling van de voorposten; dat hij die keten, welke over een boog van meer dan vijf mijlen luchtig uitgespannen was, met hare mijlen ver uiteenstaande repli's voldoende achte voor de zekerheid van het leger. Volgens hetgeen wij boven zeiden, waren er 4 kompagnien en 2 eskadrons toe gebruikt; dus slechts $\frac{1}{13}$ der geheele infanterie en $\frac{2}{13}$ der kavallerie, terwijl men toch gewoonlijk $\frac{1}{4}$, ja onder de omstandigheden, waarin men hier verkeerde, zelfs $\frac{1}{8}$ van de sterkte als eene juiste verhouding aanneemt!

Wij zullen dan ook zien, dat de genomen veiligheidsmaatregelen niet toereikend waren om het leger voor eene verrassing te bewaren, dat de keuze der kantonnementen, ten minste gedeeltelijk, het spoedig en geregeld vereenigen der troepen verhinderden, en dat slechts zeer toevallige omstandigheden hen voor veel grootere nadeelen bewaarden.

Op den avond van den 18^{den} April was de schorsing der vijandelikheden, die wel is waar geen bepaalde wapenstilstand kan genoemd worden, maar toch ook van de Deensche zijde stilzwijgend was aangenomen, ten einde gelooopen. De eerste daad

van vijandelijkheid was aanvallend van de zijde der Sleeswijk-Holsteiners, en werd uitgevoerd door den kapitein ALDOSSER, die met 60 man van de bij Habye geplaatste afdeeling van het 1ste vrijkorps, reeds in den avond van den 18^{den} oprukte en over Groot-Wittensee naar Ascheffel trok, waar eene Deensche veldwacht stond, die, zoo als men vernomen had, zeer zorgeloos was. De onderneming gelukte volkomen; eene vedet werd overrompeld en van de 19 dragonders werden er 16 na korten wederstand, bij welke de Denen, in plaats van zich met de sabel in de vuist door te slaan, te paard met hunne karabijnen op de aanvallers begonnen te vuren, gevangen genomen en den volgenden dag met de 19 paarden naar Rendsburg gebragt. Van de Sleeswijk-Holsteiners was één man, van den vijand waren er twee gewond. Den volgenden dag rukten de Denen van hunne zijde uit om eene recognosceering te maken naar den kant van Sorgbrück, om de opstelling aldaar te leeren kennen. Welligt is de geheele kavallerie-brigade daartoe gebruikt. Op de hoogte van Kropp gekomen, liet de kommandant 2 eskadrons met twee stukken geschut vooruitrukken, die ten zuiden van Kropperbusch op eenigen afstand eene kavallerie-veldwacht zagen, welke zich terugtrok. Deze had namelijk het gevaar en de overmagt des vijands bijtijds ingezien, maakte evenwel digt bij de brug over de Sorge nog eens halt en nam positie. Daar echter de Denen tot op 800 pas voorwaarts rukten en onmiddellijk het vuur uit de twee stukken open den, trok zij over de brug, maar nam,

toen de Denen kort daarop den terugtogt weder aannamen, hare oude stelling weder in. Wij vinden hierbij vermeld, dat een van de manschappen der veldwacht op dien afstand (800 pas) bij het overtrekken der brug door een paskogel gedood werd.

In deze dagen werd ook de Deensche kapitein der marine v. DIRKINK-HOLMFELDT, vroeger kommandant van het Pruissische fregat *Amazone* en die nu eene korvet kommandeerde, als gevangen naar Rendsburg gebragt. Hij had reeds sedert eenigen tijd landingen op de Sleeswijksche kust gedaan, enkele ambtenaren of andere, der regeering niet welgevallige personen gevangen genomen en naar Koppenhagen gebragt, en zich daardoor zeer gehaat gemaakt. Hij was op het, tot Sleeswijk behoorende eiland Fehmarn, met twee matrozen aan wal gegaan en had hier eveneens gevangenen willen maken. De gedeeltelijk gewapende bewoners waren hem evenwel te ontmoet gegaan, waarbij het eerst tot eene woordenwisseling, daarop tot handgemeen worden kwam, ten gevolge waarvan een der beide matrozen doodgeschoten was geworden, de andere naar de jol ontkwam en de kapitein zelf in hechtenis genomen werd.

De generaal vorst RADZIWILL, die, zoo als vroeger gezegd is geworden, de Pruissische troepen kommandeerde, onder het opperbevel van den generaal HALKETT, welke op den 18^{den} het kommando over de gezamentlijke Duitsche troepen had op zich genomen, werd nu nog meer versterkt in de meening, dat men tot het offensieve moest overgaan, zoodra de laatste

Pruissische troepen waren aangekomen. De verschillende beraadslagingen in deze gewigtige dagen, die ten duidelijkste het nadeelige doen uitkomen van het gemis van eenheid in het opperbevel van een leger, zijn merkwaardig genoeg, om hier in het kort eene plaats te vinden. De kolonel v. BONIN had reeds, toen hij nog de vereenigde Pruissen en Sleeswijk-Holsteiners kommandeerde, het voornemen opgevat, om, zonder de medewerking der Bondsdivisie af te wachten, waartoe de Koning van Hannover nog altijd zijne toestemming niet scheen te willen geven, den vijand in zijne stelling bij Sleeswijk aan te vallen; de generaal RADZIWILL deelde die meening volkomen, toen hij v. BONIN vervangen had, en schreef in dien zin naar Berlijn, vanwaar hij den 18^{den} April een schrijven van het ministerie van oorlog ontving, hetwelk ook in dien geest was verrat, en hem zelfs autoriseerde, om, ingeval de generaal HALKETT geen voornemen had met hem gemeenschappelijk vooruit te rukken, op eigene verantwoordelijkheid te handelen. Hij besloot daarom op den 22sten April aan te vallen, maar was natuurlijk verplicht eerst daarover met den generaal HALKETT te beraadslagen en te trachten hem voor zijne zienswijze te winnen. Hij liet dus dadelijk na zijne terugkomst te Rendsburg aan genoemden generaal eene conferentie voorstellen, die dan ook des avonds van den 19^{den} gehouden werd en waarin HALKETT hem te ontmoet voerde, dat zijne bepaalde instructie hem de handen bond, maar dat hij hoopte, weldra uit Berlijn een bevel te ontvangen, dat, hetzij de her-

vatting der vijandelikheden voorschreef, hetzij meer bepaald uitzigt opende op eene vreedzame beslissing van de zaak. Mogt evenwel het eerste ook het geval zijn, dan nog zou het hem niet mogelijk zijn met de geheele Bondsdivisie op voornoemden datum te gelijk met de Pruisen vooruit te rukken, daar zij nog twee dagmarschen verwijderd waren; hij beloofde evenwel in dit geval de Pruisen met alle disponibele troepen bij te staan, en nam in ieder geval op zich 4 bataillons in Rendsburg te leggen. Hij deed evenwel den generaal RADZIWILL opmerken, dat deze volgens zijne instructie slechts dan onafhankelijk kon optreden, wanneer hij — HALKETT — alle ondersteuning weigerde.

Toen den volgenden dag Prins FREDERIK verklaard had, dat de Sleeswijk-Holsteinsche troepen eerst op den 23sten geheel slagvaardig zouden kunnen optreden, stelde RADZIWILL den op den 22sten bepaalden aanval eenen dag uit, gaf hiervan aan den generaal HALKETT berigt en verzocht hem eene schriftelijke verklaring, welke hem dan ook in den volgenden vorm gegeven werd:

Rendsburg, den 20sten April 1848.

Ten gevolge van de mededeeling van Uwe Doorluchtigheid, verzoek ik U. D. de leiding der operatiën te ondernemen, welke Gij, volgens Uwe instructie, besloten hebt den 25sten te beginnen. Ingeval bepaalde bevelen mij daarin niet verhinderen, ben ik bereid, deze operatiën door de mobiele divisie van het 10de Bonds-armeekorps zooveel mogelijk te onder-

steunen, en zal in elk geval Rendsburg met 4 bataillons bezetten.

H. HALKETT,
Luitenant-Generaal.

Door de dralende houding van Hannover in de laatste dagen, was de generaal HALKETT slechts in staat met de voorhoede (zie blz. 11), behalve de divisie Mecklenburgsche dragonders, en met de Hannoversehe 9te batterij van het hoofdkorps, de voorgenomen operatie te helpen uitvoeren. Deze laatste troepenafdeeling was van bijzonder gewigt, daar de Pruisen geen zwaar geschut hadden, en alle berigten van Sleeswijk daarin overeenstemden, dat de Denen sterke verschansingen hadden opgeworpen en met zwaar geschut, dat in Eckernförde ontscheept was, hadden bewapend.

Alle overige afdeelingen der bonds-divisie waren in hare kantonnementen gebleven, maar men was voornemens ze tot den 25sten gezamenlijk rondom Rendsburg te concentreeren, om alzoo tot versterking te kunnen vooruitgaan, of wel de terugtogtslijn te dekken.

Op denzelfden dag (den 20sten) gaf de generaal HALKETT eene generale order uit, waarbij hij den troepen bekend maakte dat hij het opperbevel had aanvaard, en zoo zien wij het vreemde verschijnsel, dat een opperbevelhebber genooddaakt was een zijner divisie-generaals geheel zelfstandig te doen handelen, daar hem de handen gebonden zijn, om in eigen persoon de leiding der operatiën te ondernemen.

RADZIWILL gaf te gelijker tijd eene dag-

order uit, waarbij bepaald werd, dat de troepen zich voorzien zouden van twee rations brood, $\frac{1}{2}$ pond vleesch, 2 lood zout en $\frac{1}{16}$ quart brandewijn per man, en een ration haver, dat de kwartiermeesters moesten zorgen op den morgen van den afmarsch het benoedigde hout en stroo voor een bivak uit het magazijn van Rendsburg te ontvangen, en het den troepen 2 uren na den afmarsch nazenden. Buitendien bekwam ieder man een extra ration van $\frac{1}{8}$ pond spek op de beide eerste dagen, die men voorzag dat zeer vermoeijend zouden zijn.

Des avonds kwam er evenwel weder verandering in de abnormale betrekking, waarin zich de beide generaals tot elkander bevonden, daar HALKETT een brief ontving van het ministerie van oorlog in Berlijn, welke luidde, dat de politieke omstandigheden eene spoedige uitvoering van de bondsbesluiten vorderden, en de minister daarom veronderstelde, dat de generaal HALKETT, wien het opperbevel over de gezamentlijke troepen in Holstein was opgedragen, met alle middelen die binnen zijn bereik waren zonder tijdverlies den Eider zou overgaan en tot den aanval oprukken. In denzelfden geest schreef hem ook de luitenant-generaal v. NEUMANN, op last van den Koning van Pruisen.

Gelijktijdig aangekomen brieven van den minister van oorlog en eigenhandig van den Koning aan den Vorst RADZIWILL, gaven dezen bevel, onmiddellijk de operatiën te beginnen, en drukten daarbij de hoop uit, dat de generaal HALKETT, indien hij onverhoopt door zijne bijzondere

instructiën gebonden mogt zijn, toch de operatiën der Pruisen niet zou hinderen.

De generaal HALKETT werd door deze bevelen uit Berlijn gered uit de moeilijke en voor zijn voortvarend en ridderlijk karakter zoo pijnlijke positie. Hij antwoordde dan ook onmiddellijk «dat hij, ingevolge zijne instructie, niet zonder nadere bevelen uit Berlijn of uit Hannover had mogen vooruitrukken, om de mogelijke pogingen tot vredelievende bemiddeling niet te storen; dat hij zich evenwel verheugde, nu in staat gesteld te zijn, offensief te kunnen handelen.»

De kostbare tijd, in welken de bondsdivisie had kunnen vooruitrukken en op den 25sten krachtdadig had kunnen medewerken, was evenwel onherstelbaar verloren gegaan.

En wanneer men de zaken in haren geheel zamenhang beschouwd, handelde hij hierin nog eenigzints op eigene verantwoordelijkheid. De instructie, die hij den 16^{den} April uit Hannover ontvangen had, gelastte hem bepaaldelijk niet tot het offensieve over te gaan, tenzij hij daartoe uit Berlijn of uit Hannover geautoriseerd werd. Het zooeven vermelde schrijven uit Berlijn sprak evenwel nog in zekeren zin voorwaardelijk, en gewaagde nog van de mogelijkheid dat hij door instructiën verhinderd kon zijn, onmiddellijk deel te nemen aan de operatiën. Een nieuw bewijs van de wankelende stelling waarin somwijlen een opperbevelhebber over een bondgenootschappelijk leger gebracht kan worden. De generaal HALKETT voelde zich dan ook niet geheel en al vrij, voor dat hij op den volgenden dag eene

order uit Hannover ontving, waarin gelast werd dat de bondsbesluiten van den 4^{den} en den 12^{den} April volledig moesten worden uitgevoerd, met bijvoeging dat alzoo dat gedeelte der instructie van den 16^{den}, waarbij hem het vooruitrukken verboden werd, was ingetrokken. Bij deze order was het volgende bepaalde bevel van den Koning van Hannover gevoegd:

Heer generaal!

Gij ontvangt hiermede het bevel, ten gevolge van de Bondsbesluiten, onmiddellijk te attackeeren.

Hannover, 20 April 1848.

(get.) ERNST AUGUST.

Hij gaf nu dadelijk bevel, dat de mobiele divisie van het 10de armeekorps alle mogelijke krachten moest inspannen, om de gezamentlijke afdeelingen zoo spoedig mogelijk bij Rendsburg te concentreeren, zoodat zij nog bij het oprukken tegen Sleeswijk op den 25sten gebruikt zouden kunnen worden. Het hoofdkwartier van den generaal v. SCHNEHEN, die de divisie kommandeerde sedert HALKETT het opperbevel op zich genomen had, werd den 22sten naar Rendsburg verlegd.

De Pruisische troepen waren intusschen geheel gecompleteerd, uitgenomen twee eskadrons van het garde-huzaren-regiment, die ook niet voor het begin van Mei verwacht werden. Een detachement pionniers, sterk 2 officieren en 61 man, was den 20sten per spoortrein in Rendsburg aangekomen, waarmede in eene wezentlijke behoefte voorzien werd, daar de pionniersectiën, die bij de infanterie ge-

vormd waren geworden, wel in het klein diensten konden bewijzen, maar onmogelijk voldoende zijn voor de grootere en zwaardere werkzaamheden, die geoeffende handen vorderden. Wij deelen hier de officieele opgave der sterkte van de Pruisische mobiele divisie op den 21sten April mede:

Garde-brigade.

Het grenadier-regiment Keizer Alexander, uit 5 bataillons bestaande;
het grenadier-regiment Keizer Frans, 3 bataillons;
het bataillon garde-scherpschutters;
eene batterij 6 R^{ts} veld-artillerie (van 6 stukken), en
het bovenvermelde detachement pionniers.

Linie-brigade.

Een fuselier-bataillon van het 51ste regiment;
een bataillon van het 12de regiment;
twee bataillons van het 2de (Konings-) regiment;
drie bataillons van het 20ste regiment.

Kavallerie.

Het 2de regiment kurassiers (4 eskadrons sterk);
het 3de en 4de eskadron van het 5de huzaren-regiment.

Artillerie.

Eene batterij 6 R^{ts} veldartillerie (van 8 stukken);
eene batterij rijdende artillerie (van 8 stukken).

De geheele getalsterkte van deze 14 bataillons, 6 eskadrons, 2 veld- en 1 rijdende batterij (te zamen 22 stukken), en het detachement pionniers, was, behalve de officieren:

de garde-infanterie	4568 man.
de linie-infanterie	7047 »
de kavallerie	850 paarden en 816 »
de artillerie	490 » en 480 »
de pionniers	61 »

Gezamentlijk 1520 paard. en 12972 man.

De uitrukingssterkte mag niet geheel op 12000 man gerekend worden.

Om nu deze troepen bij de voorgenoemen operatie bijtijds en zonder voorafgaande vermoeijende marschen op de hoofdverzamelplaats te kunnen brengen, was reeds op den 21sten des middags door den generaal RADZIWILL bepaald, dat zij den 22sten in enge kantonnementen zouden zamentrekken in de dorpen rondom, en bijna alle ten noorden van Rendsburg gelegen.

Te gelijker tijd werd bepaald, wanneer en vanwaar de noodige paarden en voertuigen te bekomen waren.

Daar het niet onbelangrijk is, na te gaan van welken omvang deze voorbereidingen waren, geven wij de opgave, die wij dienaangaande gevonden hebben, en die, zoo als daar uitdrukkelijk bijgevoegd wordt, zich slechts tot het strikt noodzakelijk bepaalden.

Er waren namelijk noodig:

a) Voor voorspan en rijpaarden:

1. Voor de munitiewagens der infanterie	78 paarden.
---	-------------

2. Voor de overige voertuigen der troepen (zonder de artillerie) 160 paarden.

5. Rijpaarden 50 »

288 paarden.

b) Voertuigen met 2 paarden bespannen:

1. In plaats van de pakpaarden 72 wagens.

2. Voor het transport van brood en andere levensmiddelen . 40 »

5. Voor het transport van de fourage en het bivak stroo 152 »

4. Voor het transport van het hout 66 »

5. Tot reserve en voor het transport der zieken . . . 20 »

550 wagens.

Zoodat er in het geheel 988 paarden moesten worden geleverd, voor eene divisie van 12000 man.

De Prins FREDERIK, wiens hoofdkwartier sedert verscheidene dagen in Georghenthal was, had reeds op den 20sten April de bevelen gegeven tot concentreering der Sleswijk-Holsteinsche troepen. Dien ten gevolge moesten de vrijkorpsen, onder den kapitein v. GERSDORFF, en een detachement geregelde troepen, uit het 5de bataillon van linie, eene compagnie jagers, de halve 5te batterij en eene sectie dragonders bestaande, onder den majoor v. ZASTROW, zich reeds op den avond van den 21sten verzamelen, en wel de eersten bij Grosz-Wittensee, de laatsten bij Habije; vervolgens de aan den Eider en aan het Kanaal tot dicht bij Kiel kantonnerende infanterie en artillerie op den 22sten naar den linker

vleugel zamentrekken, en tusschen de Wittensee en den Eider, enge kantonnementen betrekken; terwijl eindelijk de kavallerie op den 21sten van Hohenwehstedt enz. links af naar den Itzehoe-Rendsburger straatweg rukken en daar in en om Remmels enge kantonnementen betrekken; op den 22sten evenwel naar Rendsburg marcheeren, en ten zuiden van deze vesting een bivak opslaan.

Voor dit vroegere concentreeren van de vrijkorpsen en van het detachement v. ZASTROW, was eene bijzondere reden. Men had namelijk het voornemen opgevat, om, in verband met het operatieplan, op den 25sten, waarvan wij later zullen spreken, eene diversie te maken over de Schlei naar Angeln, om den vijand van daar uit in de linker flank te komen, wanneer hij den aanval van het Duitsche leger bij Sleeswijk aannam, of wel, wanneer hij van daar op Flensburg of Hohnis terugtrok.

Er werd nog bijzonder bij bepaald, dat de vrijkorpsen reeds in den nacht van den 21sten op den 22sten, door middel van een geheimen marsch, tusschen de vijandelijke posten van Eckernförde en Missunde door, zich op Stubbe zouden dirigeeren en daar op schuiten, die men wist dat de visschers van Arnis enz. zouden bezorgen, de Schlei oversteken. Het detachement v. Zastrow daarentegen zou over Grosz-Wittensee op Missunde marcheeren. Dit detachement zou vervolgens laatstgenoemd punt aanvallen en den overgang nog op den 22sten zoeken te forceeren, waarbij de vrijkorpsen op den linker oever door eene diversie tegen de flank en den rug des vijands

moesten medewerken. Wanneer dit niet gelukte, moest v. ZASTROW zich ook op Stubbe dirigeeren en daar in den nacht van den 22sten op den 25sten overtrekken, en wel onder bescherming van de vrijkorpsen, die ook de noodige schuiten daarvoor in gereedheid moesten houden.

De instructie, uit het hoofdkwartier van den Prins FREDERIK aan den kommandant der vrijkorpsen gegeven, luidde in de hoofdzaak:

Het doel der detachering is, deels den Deenschen linker vleugel te bedreigen en te allarmeeren, deels de bevolking van Angeln in opstand te brengen, en de Denen, ingeval zij terugtrekken, alle mogelijke afbreuk te doen en hun te beletten naar Hohnis te retireeren. De vereenigde Pruisisch-Holsteinsche troepen rukken Zondag (25 April) van Rendsburg voortwaarts en grijpen Maandag Sleeswijk aan. Daarom moet de overtocht bij Wedelspang den Denen zoo moeilijk mogelijk gemaakt worden, indien zij hierover wilden terugtrekken, en hun verdere terugtocht door Angeln voortdurend door flankaanvalen worden verontrust. Mogten de Denen, zoo als waarschijnlijk is, den terugmarsch langs den straatweg naar Flensburg aannemen, zoo verschaffen Schmedebij en Oversee zeer voordeelige stellingen om hen te verontrusten. Naar het geschutvuur zullen de kommandanten der afdeelingen de bewegingen der troepen kunnen beoordeelen. Bepaalde mededeelingen kunnen niet beloofd worden.

In den nacht van den 20sten op den 21sten, nadat hij de order van den 20sten met betrekking tot deze onderneming reeds

ontvangen had, meldde de kapitein v. GERSDORFF aan den Prins FREDERIK (gedateerd van Harzhof, den 21sten April 's nachts ten 2½ uur):

dat de vijand in Eckernförde 2 bataillons had vereenigd, onder den majoor SCHEPELERN, met de Kastelljagers (1);

dat de vijand tusschen het Windenbier bosch en Missunde eene voorpostenstelling scheen genomen te hebben;

dat hij zich in Eckernförde scheen voor te bereiden, om heden (21 April) 's morgens vroeg iets te ondernemen, terwijl een berigt door spionnen verkregen, daarbij sprak van de rigting naar de zijde van het bosch van Altenhof;

dat de vrijkorpsen, wanneer er niets zeer gewigtigs tusschenbeide kwam, den 21sten ten 3 uur des avonds bij Grosz-Wittensee zouden staan.

De Prins FREDERIK ontving dit rapport onmiddellijk te Rendsburg, waar hij zich den vorigen dag heen begeven had, en antwoordde des morgens ten 7 uur:

«dat andere in dien nacht ingekomen berigten met voornoemde melding over de versterking der Denen overeenstemden. Dat ook de streek bij Eckernförde sterk met posten bezet moest zijn. Er zou daarom aan een *geheimen* marsch van de vrijkorpsen naar de Schlei niet meer te denken vallen, waarom de dispositie in zoverre veranderd werd, dat de vrij-

korpsen, in verband met het detachement v. Zastrow, morgen (den 22sten) bij dag de vijandelijke linie zouden aanvallen, en de Denen over Missunde terugdringen, waarop v. ZASTROW ze moest vasthouden en de vrijkorpsen de Schlei moesten overtrekken.»

Voordat deze order evenwel in handen was van den kapitein v. GERSDORFF, was zijn vermoeden, dat de vijand denzelfden dag van uit Eckernförde iets zou ondernemen, reeds bevestigd.

Om een behoorlijk verband in dezen te bewaren, is het noodig, eer wij verder gaan, te vermelden wat in de laatste dagen aan de zijde der Denen was voorgevallen, waaraan wij dan de gevechten bij Altenhof en Holtsee zullen vastknoopen.

De generaal v. HEDEMANN, die, volgens LASSOË, ten stelligste onderrigt was, dat zijne tegenpartij nog in verscheidene dagen niet vooruit zou kunnen rukken, en die zich dezen tijd wilde ten nutte maken, om den geest der troepen te verlevendigen, welke onder deze langdurige spanning begon te lijden, gaf last tot twee groote expeditiën op den volgenden dag, de eene naar het westen, de andere naar het oosten.

De eerste, een detachement van 400 man infanterie, een eskadron en 2 stukken geschut, onder den majoor v. RAEDER, zou zich op Husum en daarna op het Eiderstedtsche dirigeren, om de daar aanwezige burgerweer te ontwapenen, de openbare kassen op te ligten, in 't algemeen om het gezag des Konings te herstellen. Zij werd met goeden uitslag

(1) Deze naam werd aan het 1^e Deensche jagerkorps gegeven, naar het «Kastell» bij Koppenhagen, waar zij in garnizoen lagen.

uitgevoerd; dáár waar de troepen zich vertoonden, onderwierp zich de burgerweer, meer dan 500 geweren, en een paar duizend thaler werden buitgemaakt, zonder dat ergens eenige wederstand van beteekenis werd aangetroffen.

De tweede expeditie liep zoo vreedzaam niet af, zij gold de vrijkorpsen, die in den omtrek van Eckernförde stonden. Tot hare uitvoering werd de majoor v. SCHEPELERN gekommandeerd met een detachement van 1600 man, bestaande uit het 1ste jagerkorps en een bataillon infanterie van linie. Zij zou, ingevolge het plan van den generaal v. HEDEMANN, op den 21sten April, ondersteund worden door eene demonstratie, die van Sleswijk in de rigting over Ascheffel zou uitgaan, en waartoe twee bataillons infanterie, een eskadron huzaren en 4 stukken werden gekommandeerd. Het werd den majoor v. SCHEPELERN overgelaten, of hij geschut wilde medenemen of niet; hij besloot tot het laatste.

Den 20sten marcheerde hij over Missunde naar Eckernförde, dat door eene compagnie infanterie en eene sectie dragons bezet was, terwijl eenige oorlogsvaartuigen in het gezigt van de stad voor anker lagen. Hij kon hier vrij nauwkeurige berigten van den vijand bekomen, daar door deze troepen zoowel als door eene kanonneersloep op dienzelfden en op den vorigen dag verscheidene recognosceeringen waren uitgevoerd geworden. Wij hebben hierboven gezien hoedanig de positie der aan deze zijde opgestelde vrijescharen was; de sterkte daarvan, vooral van den regter vleugel, werd door de

Denen nog voor veel grooter gehouden dan zij werkelijk was, waartoe zeer zeker eene krijgslist van de vrijeschaar van v. D. TANN medewerkte. Deze had namelijk in de engte tusschen de Oostzee en de Gooszee, op den straatweg van Kiel naar Eckernförde, eene barrikade opgericht, die zij op den 20sten April met drie schijnkanonnen had bewapend, uit geschilde boomstammen bestaande, waarop men van voren met teer een ronde zwarte plek had geschilderd, om de monding voor te stellen, en die, op voor-onderstellen van boerenwagens gelegd, zoodanig het uiterlijk voorkomen hadden van veldstukken, dat werkelijk dien dag de kanonneersloep hare recognosceering wel is waar had voortgezet, maar daarbij veel verder van het strand was gebleven dan den vorigen dag, toen zij getracht had de barrikade te vernielen. Over de sterkte en de opstelling van het midden en van den linker vleugel zullen de berigten waarschijnlijk minder bezwaarlijk geluid hebben, hoewel het doorsneden en bedekte terrein den verdedigers aldaar veel gunstiger was. Van veel dienst was den majoor v. SCHEPELERN hierbij de fout van zijne tegenpartij, dat de vrijescharen nu al sedert langer dan eene week in diezelfde positie stonden, zonder dat de oorspronkelijke opstelling eenige wezentlijke verandering had ondergaan — en de middelen om van alles onderrigt te worden, hebben den Denen in dezen veldtogt wel nooit ontbroken.

Ingevolge dit alles ontwierp v. SCHEPELERN het plan, op den daarvoor bestemden dag (goeden Vrijdag, den 21sten April), door twee kompaniën tegen den regter

vleugel des vijands een schijnaanval te doen uitvoeren, den waren aanval met zes kompagniën over Goosefeld, Lehmsieck en Harzhof tegen het midden te rigten, en daarna door eene wending links naar Altenhof den regter vleugel in den rug te vallen. Eene kompagnie zou Eckernförde blijven bezetten.

Het oorspronkelijke denkbeeld was alzoo, van beide aanvallen een geheel te maken; maar verschillende omstandigheden en vooral verkeerde beschikkingen liepen te zamen tot het leveren van twee afzonderlijke gevechten, die zoo weinig zamenhang met elkander hadden, dat wij ze afzonderlijk beschrijven kunnen, als twee door plaats en tijd volkomen van elkander gescheiden gebeurtenissen.

Wij willen met het gevecht bij Altenhof, 't welk het eerst geopend werd, beginnen.

Het vrijkorps van v. d. TANN stond op den regter vleugel der Sleeswijk-Holsteiners met 5 kompagniën in Altenhof en 1 kompagnie in Hohenlied. Het was door twee veldwachten gedekt, de eene noordelijk, om den smallen doorgang, tusschen de Oostzee en de Goos-zee te bewaken, en de andere zuidelijk van de Goos-zee, die de verbinding met de linker nevenveldwacht van het Wasmersche vrijkorps onderhield.

Met het aanbreken van den dag ging de aflossing naar de veldwacht, terwijl iets vroeger 20 man uitgerukt waren, om te trachten, de Deensche voorposten op te ligten. Na deze detacheringen bleven er nog 220 man in Altenhof achter.

Omtrent ten 4 uur in den morgen meldde

de noordelijke veldwacht dat er eene sterke Deensche afdeeling in aanmarsch was, en een half uur later hoorde men in deze rigting schieten. Het waren de twee kompagniën, die tot den schijnaanval op den regter vleugel bestemd waren; zij dreven de veldwacht terug naar de zijde van Altenhof en drongen onder een levendig vuur sterk voorwaarts door het Schnellmarkerbosch, ten noorden van Altenhof, in welk dorp de majoor v. d. TANN intusschen het gros tot den aanval geformeerd had, terwijl hij tevens aan de kompagnie te Hohenlied bevel zond, zich onmiddellijk aan den hoofdtroep aan te sluiten, en zich bij Altenhof als reserve op te stellen, waardoor hij tevens tegen eene omtrekking over Hoffnungsthal en Harzhof beveiligd was.

Met 1½ kompagnie rukte v. d. TANN nu voorwaarts; de vijand werd met een luid hoerrah uit het bosch geworpen, maar verzamelde zich weder achter een kniek, vanwaar hij met de v. d. Tannsche scherpschutters, die den boschrand bezet hielden, een levendig vuur onderhield. Plotseling sprong, zoo als DINESEN in zijn berigt over dit gevecht mededeelt, een Deensch soldaat van het 9de bataillon op, en liep weg; eenige zijner kameraden volgden, en weldra was de geheele tirailleurlinie op de vlugt, niettegenstaande alle pogingen van de officieren, om ze terug te houden; de Sleeswijk-Holsteiners volgden hen onmiddellijk, totdat zij omtrent 500 pas verder standhielden, en er eene nieuwe pause in het gevecht ontstond. Eene Deensche kanonneerboot, die omtrent 4 à 500 passen van het strand voor anker

was gekomen, had van deze beweging gebruik gemaakt, om de vervolgers eerst met rolschoten en daarna met kartetsen te beschieten, hoewel haar vuur, door het moerassige terrein en door den hoogen dam van den straatweg, weinig uitwerking had.

Terwijl het gevecht alzoo tot staan gekomen was, kwam op de Deensche zijde eene kompagnie jagers als versterking aan, welke eigenlijk door den majoor v. SCHEPELERN bestemd was tot dekking van zijnen linker vleugel bij zijnen aanval op Holtsee; maar die, het aanhoudende schieten aan de kust hoorende, zich daarheen gewend had, om de in gevecht zijnde kompagnie te ondersteunen. Zij rukte onmiddellijk voorwaarts, met het doel om den vijand in de linker flank te vallen; maar de majoor v. D. TANN, die, hoe weinig dit ook in 't algemeen zijne plaats ware, zich altijd, om den moed zijner jonge troepen op te wekken en levendig te houden, vooraan in de tirailleurlinie bevond, wist dit gevaar af te wenden, door een aanval met de bajonet, die onder een hevig vuur, ook van de kanonneerboot, werd uitgevoerd, waarop de Denen geen nieuwen aanval meer deden, maar zich tot het vuur van de kanonneerboot bepaalden, zoodat de Sleswijk-Holsteiners omtrent half elf voor den middag, met achterlating van eene kleine achterhoede, naar Altenhof terugkeerden.

Wij willen nu met korte woorden den loop van het gevecht bij Holtsee nagaan, dat, zoo als wij vroeger zeiden, eigenlijk bestemd was met dat bij Altenhof één geheel uit te maken.

De majoor v. SCHEPELERN, die dezen aanval in persoon bestuurde, marcheerde over Goosefeld, waar hij eene kompagnie infanterie achterliet; hetzelfde was het geval op eene hoogte tusschen Goosefeld en Lehmsiek; beide kompagnien zouden tot *repli* dienen, en tevens tot dekking tegen den vijand, die zuid- en zuidwestwaarts stond. Buitendien had hij eene kompagnie jagers links zijwaarts gedetacheerd, om zijne linker flank te dekken (dezelfde die later, zoo als wij boven vermeldden, aan het gevecht bij Altenhof deel nam), en hield alzoo nog slechts drie kompagnien en eenige dragonders tot den voorgenomen aanval over.

Niettegenstaande de kapitein v. GERSDORFF, die de hier geposteerde afdeeling van het Wasmersehe vrijkorps kommandeerde, eene onderneming van Eckernförde uit vermoedende, de grootste behoedzaamheid aan de voorpostenlinie had aanbevolen, werden de posten van de veldwacht bij Lehmsiek met het geweer in den arm overrompeld en gevangen genomen, en trok die, welke bij Hoffnungsthal opgesteld was, op Harzhof terug, zonder zelfs een schot tot waarschuwing te lossen.

v. GERSDORFF, die voor zijn persoon in Harzdorf gebleven was, had kort na zonneopgang eene «roode kolonne» op den Eckernförder-Kieler straatweg waargenomen, die op de stelling van v. D. TANN aanrukte, en weldra het begin van het vuurgevecht aan den zoom van het Schnelmarker bosch gehoord, waarop hij, niet vermoedende weldra zelf te zullen worden aangevallen, aan twee kompagnien last gegeven had, zich onmiddellijk naar Al-

tenhof te begeven om v. d. TANN te ondersteunen. Zelf ijldde hij naar Holtsee, om de reserve onder de wapens te brengen en bevel tot hare opstelling ten noorden van dit dorp te geven, en keerde daarop naar Harzhof terug, waar hij plotseling den niet door de voorposten gemelden vijand gewaar werd, en zijne daar achtergelatene troepen ten noorden van het gehucht vond uitgezwermd, terwijl de soutien eene positie had genomen, waaruit zij door het moerassige van het terrein en het struikgewas slechts met moeite kon verlost worden, terwijl de Deensche jagers ten westen van het dorp *en tirailleur* vooruitdrongen.

v. GERSDORFF overzag met een spoedigen blik den stand van zaken, deed onmiddellijk aan de naar Altenhof gezondene kompagnien bevel tot terugkeer geven, verzamelde daarop den regter vleugel der *tirailleurs*, die hij naar de westzijde van Harzhof zond, en plaatste het soutien in eene betere stelling. Daar hij, bereden zijnde, zich op het terrein aan deze zijde niet bewegen kon, reed hij, gevolgd door een trompetter en vier dragonders als ordonnancen, langs den weg van Harzhof naar Holtsee, en zag hier hoe een paar kompagnieën Deensche jagers uit een boschje deboucheerden, dat zuidwestwaarts van Harzhof gelegen is. De met heggen beplante knicken beletten den vijandelijken officieren, die hunne paarden hadden achtergelaten, het uitzigt, hetwelk v. GERSDORFF zich tot eene list ten nutte maakte: hij kommandeerde namelijk met alle kracht zijner stem: «Eskadron, Marsch!» en liet dadelijk daarop den trompetter het signaal

«In Draf!» blazen. Dit werkte; de vijand bleef staan en begon carrés te formeeren. Deze oogenblikken gebruikte hij, om eene van de beide kompagnien, die hij van de zijde van Altenhof had doen terugkeeren, *en tirailleur* uit te zwermen, daar de vijand weldra, ziende dat hij geene kavallerie tegenover zich had, *en tirailleur* tot den aanval vooruitrukte.

Toen men binnen het bereik van elkanders vuur gekomen was, gaf v. GERSDORFF, die mede vooruitgereden was, omdat de kommandant der linie, een vroegere dokter, niet bijzonder voor de rol die hij hier te spelen had was berekend, bevel om het vuur te openen. In plaats van hieraan gevolg te geven, riep men: «Om Godswil niet! Het zijn de onzen! Zij dragen onze kokarde!» En van hare zijde riep de tegenpartij, eveneens in het Duitsch: «Schiet niet, wij zijn uwe broeders!» De jonge *tirailleur*kommandant zelf hield zijne manschappen van het vuren terug. De kapitein v. GERSDORFF herhaalde zijn kommando: «Vuur, vuur!» maar hetzelfde antwoord volgde, en de wederzijdsche *tirailleurs* stonden nu 20 passen van elkander af, terwijl de vijandelijke kompagnieskolonnes zelve ook zeer nabij gerukt waren.

Bij deze episode moeten wij doen opmerken, dat de uniform van de Deensche jagers geheel gelijk was aan die van de geregelde Sleeswijk-Holsteinsche, en dat beide enkel door de kokarde, deze door de zwart-rood-gouden, gene door de wit-roode van elkander te onderscheiden waren, zoodat deze vergissing bij den Duitschen uitroep: «Schiet niet, wij zijn

«broeders!» zeer ligt mogelijk was, ook zelfs zonder dat men aanneemt dat de Denen, zoo als later de Sleeswijk-Holsteiners beweerden, Deutsche kokarden opgezet hadden. Ook was de herinnering aan hetgeen ruim eene week vroeger bij Eckernförde gebeurd was, hier van veel invloed. De majoor v. D. TANN namelijk, die van den kommandant der voorhoede den last gekregen had, die stad te recognosceeren, bereikte haar kort voor de landing der Denen, maar kon er natuurlijk bij zijne geringe sterkte niet aan denken, haar bezet te houden, te meer daar de bewoners hem dringend smeekten, de stad niet aan een bombardement van de zijde der Denen, wier landing men elk oogenblik vreesde, bloot te stellen. Hij was daarom genoodzaakt terug te keeren, nadat hij bevorens door eene ongelukkige vergissing een smartelijk verlies geleden had.

Bij het bezetten der stad had hij namelijk eene afdeeling van zijn korps, onder den luitenant MARTENS, tot verdere verkenning afgezonden, om van de stelling des vijands onderrigt te worden. Deze afdeeling had reeds de stad verlaten, toen zij ten zuiden daarvan bij het Invalidenhuis op een troep gewapenden stootte. De luitenant riep: «Werda?» Van gene zijde hoorde men de kreet: «De Denen!» en te gelijker tijd viel er een geweersalvo, dat twee manschappen doodde en verscheidene verwondde. Juist wilden ook de onder den luitenant MARTENS staande vrijseharen den strijd aanvangen, toen plotseling de majoor v. D. TANN tusschen beide sprong en uitriep: «Schie in 's He-

«mels naam niet! Het zijn uwe eigene «kamaraden!»

Beide afdeelingen vrijseharen hadden gemeend op de Denen te stooten.

v. GERSDORFF behield in dit kritieke oogenblik zijne bezinning, en riep plotseling zijne manschappen toe: «links over de knick!» waar oogenblikkelijk in de onmiddellijke nabijheid van den vijand gevolg aan gegeven werd, zonder dat er een schot viel; eerst toen zij bezig waren zich door de digte heggen heen te werken, werden hun eenige Deensche kogels achterna gezonden, die één man troffen.

De vijand drong nu voorwaarts, nam eerst een klein soutien gevangen, dat nog dicht bij Harzhof opgesteld was, en formeerde drie kompagnieskolonnen, welke evenwel tegengehouden werden door v. GERSDORFF, die zijne troepen eene opstelling had doen nemen achter een aarden wal, ongeveer midden tusschen Harzhof en Holtsee. Op dit oogenblik verscheen de reserve, die van Holtsee ontboden was, en viel de Deensche tirailleurlinie in de linker flank, bij welke gelegenheid hetzelfde tooneel van vroeger herhaald werd: men zag de wederzijdsche tirailleurs elkander zeer digt bij naderen, hoorde ze met elkander spreken en zag ze terstond daarop van elkander gaan en elkander beschieten.

Eindelijk besloten de Denen tot den aftogt, terwijl men in de verte nog altijd het schieten bij Altenhof hoorde, waar v. GERSDORFF alsnu eenige versterking henen zond, welke evenwel eerst na het einde van het gevecht daar aankwam en naar Harzhof terugkeerde.

Eene afdeeling van het Rantzowsche

vrijkorps, onder den kapitein ALDORFER, die links van v. GERSDORFF was opgesteld, kwam nu aanrukken, en werd afgezonden om den vijand te vervolgen, die evenwel niet meer kon worden ingehaald.

Wanneer wij deze geheele onderneming van de Denen kritisch beschouwen, dan merken wij daarbij van hunne zijde verscheidene fouten op, zonder welke de uitslag, in de gegeven omstandigheden, geheel anders had kunnen zijn.

Reeds bij eene oppervlakkige beschouwing schijnt het vreemd, dat de generaal v. HEDEMANN, de beide hiervoren beschrevene expeditiën afzond, in eenen tijd, dat men dagelijks verwachten kon door den vijand te zullen worden aangevallen, en dat hij alzoo zijn leger bij Sleswijk op eene gevaarlijke wijze verzwakte. De chef van den generalen staf, LASSOË, geeft daaromtrent in zijn vroeger vermeld geschrift eenige meerdere klaarheid, door de hoofdreden aan te voeren die wij hierboven reeds vermeldden, namelijk: den geest der troepen bij de toenmalige werkeloosheid levendig te houden. Deze nu kon alleen geldend zijn, wanneer hij de bepaalde zekerheid had, vóór den 25sten niet te zullen worden aangevallen. Dit nu was werkelijk het geval: wanneer men een blik werpt in de Hamburger- en andere couranten van die dagen, welke, *quand-même* gebruik makende van de onlangs verworven vrijheid van drukpers, met eene verwonderlijke naïviteit dagelijks ongehinderd aan de geheele wereld verkondigden, hoeveel en welke troepen over de Elbe gezet, of met den spoorweg op deze of gene punten waren aangekomen,

hoevele en welke er nog achter waren gebleven enz.; en wanneer men zich daarboven herinnert, hoe goed de Denen later altijd door hunne spionnen gediend waren, dan behoeft men er volstrekt niet aan te twifelen, dat de generaal v. HEDEMANN van dit alles partij trok, en door hen en door de nieuwspapieren, wier tijdingen later altijd bleken waar te zijn, zich van den 20sten tot den 22sten April werkelijk veilig hield voor eenen aanval van de Duitsehe zijde.

Wanneer men dus al dit verwijt als ongegrond aanmerkt, dan is het toch niet te loochenen dat aan den kommandant der troepenafdeeling, die, zoo als wij vroeger vermeldden, over Ascheffel, eene demonstratie tot ondersteuning van v. SCHEPELERN zou uitvoeren, een veel te beperkte grens werd gezet, zoodat hij eigenlijk, hoewel 2 bataillons, een eskadron en vier stukken geschut sterk zijnde, niets had uitgevoerd dan eenige patrouillen uitgezonden, zoodra hij in Ascheffel gekomen was. Onverklaarbaar is het ons ook, dat v. SCHEPELERN in het geheel niet, of ten minste niet behoorlijk of niet tijdig genoeg is onderrigt geweest van deze, hem toege dachte ondersteuning: dit blijkt voor 't minst nergens, en al zijne volgende maatregelen, tot zijn' onafgebroken terugtogt in de rigting van Eckernförde toe, moet ons tot dit besluit brengen.

Ook is het te veroordeelen, dat aan den majoor v. SCHEPELERN geene artillerie werd medegegeven. Wel is waar heeft LASSOË daartegen aangevoerd, dat het diens eigen begeerte was, geen geschut mede te voeren; maar dat is eene verontschuldiging

van weinig kracht: in een gevecht met troepen bij welke, uithoofde hunner vreemdsoortige zamenstelling, weinig zamenhang te verwachten is, is de artillerie een al-leruitmuntendst wapen; dit moest men in het hoofdkwartier begrepen hebben en het den majoor hebben opgehelderd, indien hij het zelf niet wist. Bij de ligtheid en de beweegbaarheid der Deensche artillerie, behoefde hij niet te vreezen dat ze zijnen marsch vertragen zou. Hoogstwaarschijnlijk was het bij dien hoofdofficier een gebrek aan routine, waardoor hij niet gewoon was de verschillende wapens in onderlingen zamenhang te doen of ten minste te zien werken. Dit zal altijd het natuurlijke gevolg wezen, wanneer de officieren eerst op het slagveld genoodzaakt worden te beschikken over strijdmiddelen, wier kracht zij vroeger niet hebben leeren kennen, wier gebruik hun vreemd is gebleven: dan wordt hun die onbekende medegenoot niet tot een krachtige ondersteuner, maar tot eene lastige overtolligheid, die zij, in de onzekerheid wat er mede te doen, liever te huis laten, dan in den weg willen laten loopen of als blok aan 't been medevoeren.

Eene andere fout, die veel tot de volkomen mislukking van deze onderneming heeft bijgedragen, was de weinige zamenhang tusschen de beide aanvallen op Altenhof en op Harzhof, die eigenlijk ieder geheel op zich-zelf zijn uitgevoerd geworden. Doch zelfs dan nog, wanneer de expeditie door v. SCHEPELERN in persoon tegen Harzhof aangevoerd, zoo geïsoleerd ware gebleven als zij nu was, zou zij meer hebben uitgerigt, indien de aan-

voerder niet tot die versnipperingen en te ver verwijderde detacheringen ware overgegaan, die hem reeds van de helft zijner strijdkrachten beroofden, voordat hij nog een schot gedaan had. Wanneer hij zich vergenoegd had met eene kompagnie tot dekking van zijnen rug en zijne regter flank, en de kompagnie die zijne linker flank moest verzekeren, zoo had gedirigeerd, dat zij onder alle omstandigheden ter zijner dispositie bleef, dan had hij, in plaats van drie, vijf kompagnien in het gevecht kunnen brengen, en alzoo de numerieke met de taktische overmagt kunnen vereenigen. Als hij met die overmagt de verspreide afdeelingen zijner tegenpartij vastberaden ware te lijf gegaan, zou hij overal gemakkelijk in het voordeel zijn gebleven en alzoo zijn eigene troepen het bittere gevoel bespaard hebben, tegen deze «Turnerskarer» en «Sammenloebne Friskarer» (bijeengeloopen vrijescharen) niets te hebben uitgerigt. Maar het achterlaten van twee kompagnien bij Goosefeld en Lehmsiek, en het geheel uit de hand geven van de jagerkompagnie, die hij naar de zijde van Marienthal had gedirigeerd om hem de linker flank te dekken, verzwakte hem te veel; te meer daar deze laatste met volkomen miskenning van het doel waartoe zij gebruikt moest worden, op eigen gezag noordwaarts trok, om deel te nemen aan het gevecht bij Altenhof, waar de beslissing volstrekt niet lag en waar de majoor v. THESTRUP sterk genoeg was om den hem opgedragen last, het allarmeeren en vasthouden van den uitersten regter vleugel der Sleswijk-Holsteiners, uit te voeren.

Alzoo bestond het geheele resultaat van deze expeditie en demonstratie, waartoe meer dan 5000 man in beweging gebragt waren, in het verlies dat men den Sleeswijk-Holsteiners had toegebragt, namelijk 19 dooden, 1 officier en omtrent 50 man gewonden en 58 gevangenen, welk voordeel gekocht was met het verlies van 5 dooden en 20 gewonden, waarvan later nog verscheidene stierven.

De majoor v. SCHEPELERN bleef den 21sten met zijne vereenigde troepen nog in Eckernförde en nam den volgenden dag, twee kompagnieën tot bezetting van deze plaats achterlatende, den terugmarsch naar Sleeswijk aan; de vrijkorpsen trokken, ingevolge de hierboven opgegeven dispositie, nog dienzelfden namiddag in den omtrek van Grosz-Wittensee en Habije te zamen, waar zij bivakkeerden, gereed om den volgenden morgen, zoo als hun opgedragen was, naar de Schlei op te breken.

Des avonds werd het korps van v. d. TANN nog door een gerucht van de zijde

van Bistensee geallarmeerd. Men zeide, dat er Deensche dragonders in aantogt waren. Signalen weergalmden en in vliegende haast werd er eene barrikade gebouwd. Men meende, dat deze ernstige dag — de Goede Vrijdag — die zoo weinig stil begonnen was, ook een even onrustig einde zou hebben. Maar het bleek slechts een valsch allarm te zijn, waarschijnlijk ten gevolge van de verschijning der Denen in den loop van den dag te Ascheffel; de vijand bleef uit en de troepen gaven zich over aan de rust, die zij zoozeer behoefden.

Den volgenden dag hoorde men, dat 5000 Denen in Bistensee tot den aanval gereed hadden gestaan (!), een staaltje van de tallooze menigte overdrijvingen, die men wel bij alle oorlogsbeschrijvingen ontmoeten zal, maar vooral dáár waar de berigtgevers opgewonden Deutsche «Freischärler» zijn.

(Wordt vervolgd.)

OVER DE RESULTATEN VAN ZEE-EXPEDITIEN

MET BETREKKING

TOT DEN AANVAL OP KUSTEN EN DE KUSTVERDEDIGING.

(Vervolg van N°. 1, blz. 40.)

4^e AFDEELING.

Het gewelddadig binnenzeilen van zeehavens en straten door oorlogsschepen.

1) In het jaar 1711 zeilde de admiraal DUGUY TRUIN met eene kleine vloot de haven van Rio-Janeiro in. Deze invaart kostte hem 500 man, in weêrwil van de flauwe verdediging aan den ingang. Hij liet zich niet in met eene beslissing van de vraag, nopens het overwigt in den strijd tusschen schepen en landbatterijen, maar zeilde met alle kracht de werken voorbij en de haven binnen; hier werden de troepen aan land gezet en batterijen aan het strand aangelegd, maar er waren noch soldaten, noch inwoners om tegenstand te bieden; alles had de wijk in het gebergte genomen.

2) Op NAPOLEON'S togt in Egypte, in het jaar 1798, werd Maltha door de Fransche vloot veroverd, welke, om zoo te zeggen, regtstreeks de haven van Lavalette binnenzeilde en zich bij den eersten plotselingen schrik van de stad meester maakte. Beschouwt men deze schijnbaar stoutte daad van naderbij, dan levert zij niet het

minste bewijs voor het overwigt van schepen op landbatterijen; en wat den plotselingen schrik aangaat, zeer groot kan die toch niet geweest zijn, want het is openbaar, dat de Malthesers de Franschen meer toegedaan waren dan de Engelschen, en dat NAPOLEON zich te voren met den Grootmeester nopens de overgave verstaan had. Dit wordt althans door de Engelsche schrijvers beweerd en de tegenpartij heeft die bewering niet wederlegd. Zooveel is zeker, dat de Grootmeester na de verovering, het eiland verliet tegen de uitkeering van een millioen fr., en de verzekering van een jaarlijksch pensioen van 500000 fr. NAPOLEON zelf erkent, dat alhoewel hij 40 oorlogsschepen en 40000 man troepen had, het hem moeilijk zou gevallen zijn de vestingwerken van Maltha meester te worden, als de morele kracht slechts enigzins aan de bestaande verdedigingsmiddelen evenredig ware geweest.

5) De verovering van Curaçao (Antillen) door Sir CH. BRISBANE. De Engelsche geschiedschrijvers verhalen de gebeurtenis als volgt:

Kapitein BRISBANE had in last het eiland Curaçao te blokkeren en den handel des vijands te verhinderen. Gedurende de blokkade vernam hij dat de Hollanders de gewoonte hadden den overgang van het oude tot het nieuwe jaar feestig te vieren. Hij zag hierin eene schoone gelegenheid om het eiland te nemen, zeilde den 1sten Januarij 1807 bij het aanbreken van den dag met 4 fregatten, die 176 stukken en 1200 man aan boord hadden, de haven van Nieuw-Amsterdam in en ankerde aldaar, terwijl de gouverneur en het garnizoen nog slapende waren en aan niets minder dan aan overvalling dachten. De haven was goed bevestigd, maar de geheele wederstand bestond slechts in het lossen van vijf schoten uit het fort Republiek. Deze schoten doodden en kwetsten 15 man, en dit was het eenige verlies dat de Engelschen leden. Kapitein BRENTON zegt in zijne geschiedenis van de Engelsche marine, dat gezegd fort alléén, binnen den tijd van een half uur, elk vijandelijik schip dat naderde in den grond had kunnen boren, zonder zelf eenige schade van belang te bekomen. Maar door de volkomen verrassing van de bezetting werd er volstrekt geen weêrstand geboden. De forten werden ontruimd en de Bataafsche schepen in de haven aan den vijand overgegeven, terwijl het grootste gedeelte der manschap nog sliep.

4) Het forceren der Dardanellen, onder Sir JOHN DUCKFORTH. De straat der Dardanellen is ongeveer negen mijlen lang, aan den ingang nagenoeg eene mijl en op haar smalst 2000 passen breed. De voornaamste verdediging bestond in de on-

derscheiden forten op de Europesche en Aziatische oevers, en uit de kasteelen Sestos en Abydos. De werken waren zeer vervallen, slechts weinige stukken gemon-teerd en de forten zwak of slechts gedeeltelijk bezet. In Konstantinopel was geen geschut in batterij gebragt en nergens waren toebe-reidselen tot verdediging gemaakt. Over het geheel waren de Turken bij de nadering der Britsche vloot nog besluiteloos, of zij de zijde van Frankrijk of van Engeland zouden kiezen, en de Fransche gezant kostte het veel moeite en beleid, om hen tot het besluit te brengen de eischen van den Britschen admiraal af te slaan.

De Britsche vloot bestond uit 6 linieschepen, 2 fregatten, 2 sloepen, in 't geheel met 818 stukken geschut gewapend, en uit verscheidene bombardeervaartuigen. Met deze vloot zeilde de admiraal DUCKFORTH den 19^{den} Februarij 1807 de Dardanellen in, en ondervond weinig of geen tegenstand. Die dag was namelijk een Turksche feestdag, waarop de zwakke garnizoenen in de forten zich aan feestvermaak overgegeven hadden, zoodat er niemand was om de weinige bruikbare stukken geschut te bedienen. Maar terwijl de admiraal in de zee van Marmora kruiste, om den uitslag zijner onderhandelingen of een gunstigen wind, om Konstantinopel te kunnen aanvallen, af te wachten, werden de werken tot verdediging der hoofdstad ijverig verbeterd en de kasteelen der Dardanellen, onder de leiding van Fransche genie- en artillerie-officieren, in staat van verdediging gebragt. Dr. CAMPBELL zegt in zijne geschiedenis van de marine: «De admiraal DUCKFORTH

zag het hachelijke van zijnen toestand in. Wel kon niets hem verhinderen, als wind en weder dienden, Konstantinopel te bombarderen, maar als het hem niet gelukte de Turken door het bombardement tot den vrede te dwingen, dan kon de schade die hij aan de stad kon toebrengen, niet tegen het verlies opwegen waaraan zijne vloot zou blootstaan; want dan moest hij met beschadigde schepen de Dardanellen weder doorzeilen, die thans in veel beteren staat waren gebragt, dan toen hij de straat invoer."

In die omstandigheden besloot de admiraal tot den aftogt, en zeilde den 5^{den} April, met gunstigen wind en sterken stroom, in 't midden der straat, tusschen de kasteelen en forten door.

«Hij ontging daardoor wel," zegt BAINES, «zijn' ondergang, maar moest zijn behoud duur betalen; want in de geheele geschiedenis onzer zee-oorlogen, vindt men geen tweede voorbeeld dat schepen in zoo korten tijd dergelijke verliezen geleden hebben;" en daarop volgt de opgaaf dier verliezen, naar de volgorde waarin de schepen de straat doorzeilden.

Het eerste schip verloor het wiel aan de roerpen, werd op verscheiden plaatsen in den romp beschadigd en had 5 dooden en gekwetsten.

Het tweede kreeg een steenschot tusschen het achtergedeelte van het schip en het *quater deck*, waardoor de bezaanmast werd beschadigd, het wiel der roerpen verbrijzeld en 20 man gedood en gekwetst werden.

Het derde kreeg drie schoten, welke den bazaanmast wegnamen, de masten

beschadigden en 50 man doodden en kwetsten.

Het vierde verloor den grooten mast en 16 man.

Het vijfde kreeg een zeer grooten kogel in het benedendek, welke een gat van 6 voet en 8 duim in omvang maakte, en 55 man doodde en kwetste.

Het zesde schip bleef verschoond.

Het zevende werd op verscheiden plaatsen beschadigd en verloor 17 man.

Het achtste kreeg geen letsel.

Het negende werd zoo beschadigd, dat het zou gezonken zijn als de wind een weinig meer zijwaarts was geweest; het verloor 8 man.

Het tiende verloor 12 man.

Het elfde schip werd op verscheiden plaatsen beschadigd en verloor 8 man.

Het geheele verlies der Engelschen op de terugvaart door de Dardanellen bedroeg 169 man, en dat van de geheele expeditie 281 man, ongerekend 250 man die bij den brand van de *Ajax* omkwamen.

Gezegd verlies werd aan de Engelsche vloot toegebragt door de halfbezette en onvolledig gewapende Turksche forten der Dardanellen, terwijl zij met gunstigen wind en sterken stroom er tusschen door zeilde; de admiraal DUCKFORTH zegt zelf dat, als hij zich voor Konstantinopel zóólang had opgehouden tot de forten geheel gewapend en uitgerust waren, de terugkeer onmogelijk en het eskader onfeilbaar verloren zou geweest zijn; en de generaal IOMINI zegt: «Had eene in de oorlogvoering ervaren natie de forten verdedigd, dan zou deze expeditie den Engelschen op het

geheele verlies van hun eskader te staan gekomen zijn."

De forten hadden daarentegen niets geleden, waarvan de Engelschen als reden opgeven: dat hun vuur geen werking deed, omdat de snelle beweging bij den sterken wind en stroom verhinderde juist te rigten.

Dit zijn de voorbeelden die wij nopens het forceren van havens en straten hebben kunnen vinden; slaan wij ze van naderbij gade, dan zien we dat in de weinige gevallen waarin eene vloot eene vijandelijke haven binnengezeild is, de aanleiding daartoe steeds door zeer bijzondere omstandigheden gegeven werd. Deze gevallen kenmerken zich dus meer dáárdóór, dat van een gunstig oogenblik partij getrokken werd, dan dat het door kracht van wapenen, door eene eigentlijke forcering geschiedde; zij behooren derhalve geheel tot de categorie der verrassingen (*coup de mains*), waarbij het minder op de keus der middelen aankomt, maar meer dáárop dat men zich van het regte oogenblik snel en stout bedient. Zoo liet hijv. FREDERIK de Grootte bij zijn' opmarsch naar Leuthen de poort van Neumarkt, welke met infanterie bezet was, door afgezeten huzaren bestormen; niemand zal hieruit echter de gevolgtrekking maken, dat afgezeten kavallerie eene door infanterie verdedigde plaats met voordeel kan aanvallen; evenzoo zal geen vlootvoogd het wagen eene goedverdedigde haven te forceren, omdat kapitein BRISBANE de haven van Nieuw-Amsterdam binnenzeilde, terwijl het garnizoen zich zorgeloos aan den slaap

overgegeven had. — Wij kunnen alzoo het besluit opmaken: dat eene goedverdedigde haven door eene vijandelijke vloot niet kan geforceerd worden.

5° AFDEELING.

Over het bombardement van kustplaatsen door vijandelijke vlooten.

1) In het jaar 1740 werd Carthagena, in Columbia, door eene Engelsche vloot, uit negen linesschepen met 500 à 600 stukken bestaande, en met omstreeks 4000 man troepen aan boord, drie dagen lang gebombardeerd. De forten bleven onbeschadigd en het bombardement deed geen andere uitwerking, dan dat de inwoners met schrik bevangen, en eenige kerken en kloosters beschadigd werden. De schepen hadden daarentegen zooveel geleden, dat de Britsche admiraal naar Porto-Bello moest terugkeeren, om de schade te herstellen.

De zee-oorlog van 1778 tot 1785, die voor Frankrijk gunstig was, leverde geen voorbeeld op van een bombardement aan de Fransche kust.

2) Het forceeren van de Sond en het bombardement van Koppenhagen in het jaar 1801. Deze gebeurtenis is in den twist over het overwigt van scheeps- op landbatterijen dikwerf aangehaald en zijn daaruit de zonderlingste gevolgtrekkingen opgemaakt. Het beloop der zaak was volgens authentieke berigten als volgt:

De Britsche vloot bestond uit 52 zeilen, waaronder 18 linesschepen, 4 fregatten, enz., in 't geheel met meer dan 1700 stukken geschut gewapend. Zij ging den 12^{den}

Maart van Yarmouth onder zeil, passeerde de Sond den 50sten Maart, viel de Deensche vloot den 2^{den} April voor Koppenhagen aan en versloeg die.

De Sond is tusschen Kronenburg (Helsingör) en de Zweedsche kust (Helsingborg) omtrent eene halve mijl breed. De batterijen van Kronenburg en Helsingör waren met omtrent 100 stukken geschut gewapend. De Zweedsche batterij was daarentegen zeer onbeduidend en had slechts 6 kanonnen. Desniettemin verkoos NELSON liever de moeilijke vaart door de Belt te beproeven, wyl hij zijn eskader niet aan de verliezen wilde blootstellen, waaraan het bij de, schoon vrij breede, passage van het Sondkanaal blootstond, en schoon dit slechts door batterijen verdedigd werd, waarvan het getal stukken nauwelijks dat van een zijner schepen overtrof. Nadat echter eenige zijner lichtere schepen bij het verkennen van de Belt op rotsen gestooten hadden, keerde hij naar de Sond terug en beproefde nu over eene doorvaart te onderhandelen en met eene oorlogsverklaring te bedreigen, zoodra op zijne schepen gevuurd werd (Engeland was namelijk toenmaals met Denemarken en Zweden in vrede, en er bestond geen reden tot een oorlog). De Britsche admiraal vermeende dat, wanneer hij enkel eene vrije doorvaart verlangde, de bevelhebbers der landbatterijen niet ligt tot vijandelijkheden zouden overgaan, om hun land niet in eenen oorlog met eene zoo geduchte magt als Engeland te wikkelen. De Deensche kommandant gaf echter ten antwoord: dat hij aan geene vloot, wier bedoelingen hij niet kende, de doorvaart

vergunnen mogt, en liet vuur geven, gelijk hij het, volgens zijne instructiën, verplicht was, maar niet om eene vijandelijke daad jegens Engeland te plegen. De Zweden hielden zich daarentegen onzijdig en vergunden aan de Britsche schepen zich verscheiden dagen lang nabij hunne kust op te houden, zonder vuur op de schepen te geven. Toen NELSON van de vredelievende gezindheid der Zweden verzekerd was, zeilde hij met zijne vloot hunne kust langs en buiten bereik van de Deensche batterijen, wier kogels 200 à 500 passen te kort vielen, zoodat hij ongehinderd en zonder een man te verliezen de Sond doorvoer. De Zweden verschoonden hun gedrag met te zeggen, dat het in dit jaargetijde niet mogelijk was batterijen op te werpen, en dat de Denen, zelfs al ware het mogelijk geweest, er niet in zouden bewilligd hebben, uit vrees dat de Zweden hunne aanspraak op de helft van den tol in de Sond zouden vernieuwen. Dit laatste voorwendsel is welligt niet geheel zonder grond geweest, maar de ware reden was de vrees van met Engeland in oorlog te geraken.

NAPOLEON zegt: dat zelfs in dit jaargetijde weinige dagen voldoende waren geweest om batterijen voor 100 stukken geschut op te werpen, en dat de Zweden meer dan den noodigen tijd hadden gehad. 100 Stukken aan elken oever, bekwaamlijk en kloekmoedig gebruikt, zouden de Britsche vloot voorzeker derwijze gehavend hebben, dat zij buiten staat ware geweest Koppenhagen aan te vallen.

Gaan wij nu tot den aanval op de stad over. De noordzijde is de eenige stads-

zijde die aan eenen aanval van groote schepen blootstaat; hier ligt echter eene uitgebreide zandbank, waartusschen en het vaste land van Zeeland slechts eene nauwe doorvaart over is. Op het uiterst einde dezer zandbank liggen de kroonbatterijen met 88 stukken geschut. Het vaarwater van de Sond in de Oostzee gaat tusschen Koppenhagen en den Saltholm door, en is door eene andere zandbank, de Mittelgrund, welke vlak tegenover de stad ligt, in twee deelen gescheiden, waarvan het gedeelte tusschen den Mittelgrund en de stad het Koningskanaal genoemd wordt. Ter verdediging der doorvaart naar de stad hadden de Denen tusschen de kroonbatterijen en den oever van Zeeland 4 linesschepen, 1 fregat en twee sloepen, in 't geheel met 338 stukken gewapend, geplaatst. Om de haven en de stad tegen een bombardement van uit het Koningskanaal te beveiligen, was eene vlottende verdedigingslinie nabij den rand der zandbank, waarop de kroonbatterijen liggen, geankerd. Deze linie bestond uit rompen van oude schepen, blokschepen, schuiten, kanonneerbooten en vlotten, te zamen met 628 stukken geschut gewapend. Zij was grootendeels met vrijwilligers bezet en sterk genoeg om de nadering van bombardeervaartuigen en kanonneerbooten te verhinderen, waartoe zij dan ook alleen geplaatst was; maar geheel ongeschikt was deze linie om het gevecht met oorlogsschepen van den eersten rang op te nemen, wier nadering de Denen onmogelijk hadden geacht, uithoofde van het moeilijke daarvoor gelegen vaarwater. Deze moeilijkheden waren met der daad

aanzienlijk, en NELSON zelf zegt desaan gaande, dat de wind, welke hem binnen het kanaal bragt, hoogstwaarschijnlijk geen beschadigd schip meer zou terugvoeren. Hadden de Denen een aanval met groote schepen voor mogelijk gehouden, dan zouden zij hunne vlottende batterijen digter bij Koppenhagen hebben geplaatst en den regter vleugel door batterijen op het eiland Amager gedekt hebben. «In dit geval,» zegt NAPOLEON, «ZOU NELSON'S aanval waarschijnlijk mislukt zijn, want dan zou hij onmogelijk tusschen de linie- en de strandbatterijen hebben kunnen doordringen.» De Deensche stelling was nu te uitgebreid voor hare sterkte en de regter vleugel te ver vooruitgebragt om van de batterij op Amager te kunnen ondersteund worden.

Na den admiraal PARKER met een gedeelte der vloot als reserve te hebben achtergelaten, stevende NELSON met het ander gedeelte den 1sten April tot aan de zuidpunt van den Mittelgrund, en viel den volgenden morgen met 8 linesschepen en 56 kleinere vaartuigen, te zamen 1100 stukken voerende, de vlottende Deensche batterijen in het Koningskanaal aan. Een schip van 74 stukken kon niet in gevecht komen en twee andere raakten aan den grond; lord NELSON zegt echter dat zij niettemin van groot nut zijn geweest, schoon zij hunne aangewezen plaats niet bereikt hadden. Deze magt, waarbij de kleine brikken van 6 stukken niet eens medegerekend zijn, omdat hun getal niet opgegeven wordt, concentreerde haar vuur op de vlottende Deensche batterijen, die hoewel slechts 382 stukken geschut minder tellende, zoo geplaatst waren, dat zij

noch ondersteuning bekomen, noch terugwijken konden.

De uitkomst was gelijk te verwachten was. Al de schepen en vlottende batterijen van den regter vleugel en het centrum der Denen werden veroverd of vernield, op eenige weinige na, die de ankers kapten en onder de werken der stad bescherming zochten. De linker vleugel der Deensche linie, welke door de kroonbatterijen werd ondersteund, bleef ongedeerd. Wel waagde het eene afdeeling fregatten zich met de kroonbatterijen te meten, om de taak der groote schepen bij hun' aanval op de vlottende batterijen te verlichten, maar zij leed zulke aanzienlijke verliezen, dat zij, niet-tegenstaande alle inspanningen, genoodzaakt was af te houden.

De Deensche schepen van den linker vleugel der stelling, ter verdediging der stad aldaar geplaatst, werden in het geheel niet aangevallen en namen ook geen deel aan den strijd, evenmin de Britsche reserve. Ook de strandbatterijen namen aan het gevecht geen deel, wijl de vijand niet tot onder haar schootsbereik kwam.

De kroonbatterijen lagen gedeeltelijk achter de Deensche linie der vlottende batterijen, en werd door deze grootelijks gemaskeerd; slechts een gedeelte van haar geschut kon den linker vleugel dezer laatsten ondersteunen en den regtstreekschen aanval der fregatten afweren. Nadat echter de vlottende batterijen der Denen in handen der Engelschen gevallen waren, begon er eene nieuwe afdeeling van dezen merkwaardigen slag. De kroonbatterijen hadden eene vrijere speelruimte bekomen en konden nu haar gansche vermogen doen

werken. NELSON zag spoedig het gevaar in waaraan zijne vloot thans blootgesteld was, alsmede de noodzakelijkheid om buiten gevecht te komen. Terug te gaan was, zoo niet onmogelijk, althans uiterst moeilijk en gevaarlijk; hij besloot alzoo van het nog gunstige oogenblik zich te bedienen om een' wapenstilstand te bekomen, en schreef den volgenden brief aan den Prins Regent van Denemarken: «De instructiën van lord NELSON luiden dat hij Denemarken moet sparen zoo het zich niet langer verzet; wordt het vuur echter van de Deensche zijde voortgezet, dan is lord NELSON genoodzaakt al de vlottende batterijen die in zijne magt zijn te verbranden, en dan is het buiten zijne magt de dappere Denen, die haar verdedigden, te redden.» De wapenstilstand werd aangenomen, en naauwelijks waren de vijandelijkheden gestaakt, of drie Engelsche schepen, waaronder het admiraalschip, strandden: zij waren aan den rand des verderfs en ontwijfelbaar verloren geweest als het vuur ware voortgezet geworden; aan den wapenstilstand hadden zij dus hun behoud te danken. Kort daarna werd eene overeenkomst gesloten, krachtens welke alles *in statu quo* bleef en de vloot van den admiraal PARKER de Oostzee kon inloopen.

De Engelsche geschiedschrijver van de oorlogen der Fransche revolutie, EDWARD BAINES, zegt: «Deze brief van lord NELSON getuigt hoe hij moed en staatkunde in zich vereenigde; de brief was op het oogenblik geschreven toen de lord inzag dat hij, ten gevolge van de ongunstige rigting van den wind, waarschijnlijk bui-

ten staat zou geraken om de onderneming verder krachtig door te zetten; 't was op het oogenblik dat 's vijands hoofdbatterijen en diens schepen aan den ingang van de haven nog geheel ongedeerd waren, op het oogenblik dat twee van zijne eigene schepen reeds waren gestrand en andere hetzelfde lot te gemoet gingen."

De kolonel MITCHELL, een ander Engelsch schrijver, vermeldt dat lord NELSON nog geen schot op de stad en de vestingwerken van Koppenhagen had gedaan, en zegt verder: «hij vernielde eene linie van blokschepen, schuiten en vlottende batterijen, welke aan de zeezijde de nadering tot de stad moesten verdedigen, en de Kroonprins, ziende de stad aan een bombardement blootgesteld, was zeer gezind door middel van een wapenstilstand een einde aan een oorlog te maken, waarvan de aanleiding evenmin populair, als in 't algemeen regt te begrijpen was."

De Engelschen verloren 945 man aan dooden en gekwetsten. Het verlies der Denen was, volgens hunne eigen opgaven en in overeenstemming met de Fransche berigten, niet veel grooter.

De forcering van de Sond en het bombardement van Koppenhagen door eene Engelsche vloot, gelijk deze gebeurtenissen gewoonlijk genoemd worden, zijn derhalve niet meer dan phrasen, welke in de toenmalige omstandigheden weérklank en bijval vonden; en de overwinning der Engelschen is alleen toe te schrijven aan NELSON's schrander doorzigt, en niet aan het overwigt van scheepsbatterijen op landbatterijen. Integendeel, de laatsten hebben

daár, waar zij in gevecht kwamen, een groot overwigt op de scheepsbatterijen doen blijken, hetgeen ook van de zijde der beste Engelsche schrijvers erkend is geworden.

Het bombardement van het jaar 1807 geschiedde alleen door een Engelsch leger van 50000 man, onder den generaal CATHCART, hetwelk den 16^{den} Augustus eenige mijlen noordelijk van Koppenhagen geland was. De vloot, welke de troepen overvoerde, bestond uit 54 oorlogs- en 500 transportschepen, onder den admiraal GAMBIER. Het bombardement had plaats van den 2^{den} tot den 5^{den} September, en bij de kapitulatie, welke de Hertog van WELLINGTON (die toenmaals aan den generaal CATHCART was toegevoegd) met den ouden Deenschen generaal PEYMANN sloot, werd de geheele Deensche vloot, bestaande uit 18 linesschepen, 15 fregatten, 6 brikken en 25 kanonneerbooten, aan de Engelschen overgeleverd.

2) Toerusting van NAPOLEON tot eene landing in Engeland. Toen NAPOLEON in het jaar 1805 Engeland met eene landing bedreigde, en niet alleen in alle havens van den Oceaan, van Cherburg tot aan Texel, met den grootsten ijver kanonneerbooten liet gereedmaken, maar ook bij Bayonne, St.-Malo, Compiègne, Boulogne en in Holland legerafdeelingen in kampen vereenigde, nam de Britsche regering de ernstigste maatregelen tot afwering van 't gevaar. Aan de kusten werden legerplaatsen gereedgemaakt en batterijen aangelegd; eene linie fregatten, die door zware ijzeren kettingen bijgehouden werden, sloot den ingang van

den Theems; en nagenoeg de geheele Engelsche zeemagt werd vereenigd en in de nabijheid van de Fransche kusten gestationneerd. Niet minder dan 754 zeilen kruisten in de Noordzee, het Kanaal en de Spaansche zee, en zeven vlooten blokkeerden de havens en riviermonden van de Sond tot aan de Dardanellen. De Engelsche vlootvoogden deden al het mogelijke om de vijandelijke toerusting te storen en de flotillen in de havens te vernielen; maar te vergeefs; wel bombardeerden zij een aantal zeeplaatsen, zoo als Granville, Dieppe, Fecamp, St.-Valery, Boulogne en Calais; maar alles te vergeefs, en van al deze pogingen tegen de Fransche kust, zijn de aanvallen op Boulogne en Calais nog de eenige die vermelding verdienen.

De Engelsche vloot voor Boulogne bestond uit 3 à 4 linieschepen, 5 à 6 fregatten, 10 à 12 brikken en korvetten, en een groot getal kanonneersloepen. Zij naderde meermalen de stad om de Fransche flotille in de haven te vernielen. NAPOLEON noodzaakte haar echter telkens door rijdende artillerie, die in den galop aanrende, tot den terugtogt. De Engelsche vloot was tegen de Fransche kustbatterijen zoo weinig opgewassen, dat zij niet eens in staat was door haar vuur den bouw van een houten fort in zee, hetwelk er heden nog staat, te verhinderen; en dit had toch gemakkelijker moeten vallen dan later een aanval op hetzelfde.

Den 27ten September 1805 hadden de Engelschen voor Calais eene aanzienlijke zeemagt vereenigd, in 't bijzonder vele bombardeersloepen; zij wierpen een groot getal bommen naar de stad en de haven,

maar troffen geen enkel schip en doodden slechts één of twee man. Veldbatterijen sneiden ijlings naar de kust en noodzaakten ook hier de Engelsche schepen spoedig tot den aftogt.

4) Het bombardement van Algiers door de vereenigde Engelsch-Nederlandsche vloot, onder lord EXMOUTH en den vice-admiraal VAN DER CAPELLEN, in het jaar 1816. Dit bombardement wordt dikwijls als een voorbeeld van de geduchte werking der scheepsartillerie aangehaald. Het be-loop was volgens het rapport der Engelsche en Nederlandsche vlootvoogden, en volgens andere officiële bronnen als volgt:

De vereenigde vloot bestond uit 5 linieschepen, 18 à 20 fregatten en kleinere schepen, en uit 5 bom- en eenige vuurpijlvaaertuigen. In 't geheel met omstreeks 1000 stukken geschut.

De haven en vestingwerken van Algiers waren vroeger door kapitein WARD, onder de leiding van lord EXMOUTH, verkend en opgenomen geworden. Naar aanleiding daarvan werd het getal der schepen bepaald, die met vrucht tegen de stad konden gebruikt worden, en daarop aan de schepen hunne standplaats aangewezen. De manschappen en officieren werden uitgekozen, en in 't bijzonder voor hunne taak bij den aanval geoefend.

Volgens kapitein WARD waren de werken van het zeefront van Algiers en der nabijzijnde kust met 284 stukken van allerlei kaliber gewapend. Volgens andere Engelsche berigten, bedroeg het getal der stukken geschut, dat tegen de vloot werd gebruikt, 220 à 250; verscheidene daarvan waren echter op kleine en verwijderde

batterijen, terwijl bijna de geheele vloot haar vuur tegen de werken van het havenhoofd concentreerde.

Het gevecht begon des namiddags kwartier voor drie ure en duurde tot half twaalf des nachts.

Toen de vloot ten aanval naderde, hadden reeds vele schepen op de hun aangewezen standplaatsen het anker laten vallen, vóór dat van de vijandelijke batterijen nog een schot was gedaan. De Engelsche schepen beheerschten verscheidene batterijen en demonteerden bijna oogenblikkelijk haar geschut. De muren der gekasematteerde batterijen waren zoo zwak, dat ze insgelijks al spoedig instortten. De meeste Algerijnsche stukken geschut werden slecht bediend; vele waren reeds na het eerste schot onbruikbaar. De vijand had geen ovens om kogels te gloeijen, en kon die ook niet gebruiken, want de lading geschiedde met los kruid, dat met lepels in het geschut werd gebracht. Bijna alle vijandelijke schepen in de haven, waarvan het getal zeer aanzienlijk was, alsmede verscheidene oorlogsschepen, die echter geen deel aan de verdediging namen, werden verbrand.

Omstreeks half twaalf ure des nachts staakte de Britsche admiraal het vuur en bediende zich van den opgekomen landwind, om buiten bereik der nog vurende batterijen voor anker te komen. Hierop knoopte hij onderhandelingen aan, waarvan het gevolg was dat de Dey de christenslaven de vrijheid wedergaf en de hem gestelde vredesvoorwaarden aannam.

De vloot had 50000 schoten gedaan en 2360 centenaars buskruid gebezigd;

het gezamentlijk gewigt der kogels bedroeg omstreeks 10000 centenaars; hieronder zijn niet begrepen 960 10 en 15 duims bommen, door de bomschepen geworpen, evenmin de afgeschoten vuurpijlen.

Het verlies der vereenigde vloot bedroeg 885 dooden en gekwetsten; een deel der schepen was zeer beschadigd.

De vijandelijke batterijen hadden veel geleden en een groot gedeelte van haar geschut was gedemonteerd; 's vijands verlies aan dooden en gekwetsten is echter niet bekend. In de Engelsche verslagen wordt gezegd dat men daaromtrent geen opgaven heeft kunnen bekomen, maar zij achten het verlies aanzienlijk, hetgeen ook meer dan waarschijnlijk is, want behalve de bezetting, was eene menigte volks op de wallen verzameld, om het gevecht te aanschouwen, zoodat lord Exmouth bij het begin van den strijd, ten einde noodeloos bloedvergieten te vermijden, de volksmassa's seinen deed geven om zich te verwijderen.

Het groot menschenverlies, de brand der gebouwen in de stad en in de nabijheid van het havenhoofd, de vernieling van al de koopvaardij- en oorlogsschepen in de haven, veroorzaakten natuurlijk de grootste verslagenheid onder de inwoners en deden waarschijnlijk meer af tot het gelukkig slagen der onderhandelingen, dan de werkelijke beschadiging der vestingwerken, wier batterijen, toen de Engelsche en Nederlandsche schepen afhielden, nog niet geheel tot zwijgen gebracht waren. De redenen, welke lord Exmouth zelve voor het afhouden opgeeft, waren:

- 1) De aanzienlijke schade aan de sche-

pen en dat de munitie nagenoeg verbruikt was.

- 2) Om de schepen niet langer voor 't geval van storm in eene zoo gevaarlijke ligplaats te laten.
- 5) Om buiten het bereik van de vijandelijke batterijen te komen.

Daarenboven voegt hij er bij: delandwind redde het leven van velen onzer dapperen.

De vice-admiraal VAN DER CAPELLEN zegt in zijn verslag: «De terugvaart ging in den beginne, deels bij gebrek aan wind, deels door de schade in het want, zeer langzaam, en de schepen hadden veel te lijden van het op nieuw begonnen en verdubbeld vuur der vijandelijke batterijen, tot eindelijk de landwind opstak,» enz.

Een Engelsch officier, die bij het bombardement tegenwoordig was, schrijft: «Het was gelukkig voor ons dat de landwind opstak, anders waren wij niet van onze standplaats gekomen, en God weet wat er gebeurd zou zijn, als wij gedurende den nacht er hadden moeten blijven.» De redenen voor den aftogt zijn alzoo niet twijfelachtig. Hadden de Arabieren zich in den nacht tot de voortzetting van het gevecht voorbereid; hadden zij de beschadigde werken verbeterd, en achter de puinhoopen der vernielde werken nieuwe stukken geschut in batterij gebragt; of anders gezegd: ware de stad in even bekwame handen als die der Engelschen geweest, dan zou de strijd nog op verre na niet beslist geweest zijn; maar lord EXMOUTH rekende hoofdzakelijk op den indruk welken zijne geduchte kanonnade had gemaakt, en de uitkomst bewees dat hij juist geoordeeld had.

Overweegt men echter op zich-zelve de wederzijdsche militaire krachten, ook met terzijdestelling van de opgewondenheid der bevolking, dan kan wel de vraag worden gedaan, hoedanig de uitslag bij de voortzetting van het gevecht zou geweest zijn. Deze vraag is zekerlijk alleen bij gissing te beantwoorden; maar de wijze waarop het gevecht afgebroken werd, doet het eenigzins betwijfelen, of lord EXMOUTH, op eene afwijzing zijner vredesvoorstellen, wel in staat zou geweest zijn om de Algerijnen door een vernieuwden aanval te dwingen ze aan te nemen, en of hij bij die onderneming niet totaal geslagen zou zijn geworden. Dit alles te zamen trekkende, kan het bombardement van Algiers, niettegenstaande het een sterk voorbeeld is van het gelukken van zee-expeditiën, geen genoegzamen bewijsgrond geven, om eenigermate het vertrouwen te schokken, 't welk goed aangelegde en goed verdedigde forten verdienen, om gewigtige kustplaatsen tegen zee-aanvallen te beschermen. Een Engelsch schrijver van naam zegt deswege: «Het aanzienlijk verlies dat wij voor Algiers leden moet ook in rekening worden gebragt, juist omdat het ons door Algerijnsche artillerie werd toegebragt, en dus zeker veel minder was dan het geweest zou zijn, zoo de batterijen goed gewapend en bediend, en door bekwame officieren waren gekommandeerd geworden, welke niet alleen de stukken doen laden en afvuren, maar die zich onafgebroken, ijverig er op toelaggen om het geheele artillerie-materieel in eenen bruikbaren staat te houden.

- 5) Verovering van St.-Juan de Ulloa,

door een Fransch eskader, den 27^{den} November 1858. De volgende bijzonderheden zijn hoofdzakelijk uit het verslag van een Fransch ingenieur getrokken, die deel aan de expeditie nam.

De Fransche vloot bestond uit 25 zeilen; maar de aanval werd slechts gedaan door 4 schepen (3 fregatten en 1 korvet) met 188 stukken geschut, 2 oorlogsstoombooten en twee bomvaartuigen, met 4 groote mortieren.

Het fort San Juan d'Ulloa is een gebastioneerd vierkant, op een rots in zee gebouwd, en beheerscht de invaart naar Vera-Cruz. Het had 187 stukken geschut, waarvan echter de meeste voor het landfront bestemd waren. Toen de schepen door de stoomvaartuigen naar de voor den aanval gekozen stelling geboogseerd werden, was het — zegt de berigtgever — een geluk voor ons, dat de Mexicanen deze operatie, die bijna twee uren duurde, ongehinderd toelieten, en het aan ons overlieten het vuur te openen. Het bombardement begon om half drie ure des namiddags en duurde ongeveer vier uren. De schepen waren in het geheel aan het vuur van 19 stukken blootgesteld, te weten één 24 \bar{w} ^r, vijf 16 \bar{w} ^{rs}, zeven 12 \bar{w} ^{rs}, een 8 \bar{w} ^r en vijf 18 \bar{w} ^{rs} karonnaden. De kleine kalibers konden echter, van wege den grooten afstand waarop moest gevraagd worden, weinig nut doen. Twee niet bomvrije buskruidmagazijnen sprongen gedurende het bombardement in de lucht, en daardoor werden 5 stukken van de 19 gedemonteerd, waarop de andere 16 het vuur staakten en het fort zelf den volgende dag bij kapitulatie door de Mexi-

kanen overgegeven werd. De schepen hadden 8000 kogels verschoten en 520 bommen geworpen. Het verlies der Franschen was, volgens hunne opgaaft, 5 dooden en 55 gekwetsten; het fregat *Iphigénie* had 160 schoten bekomen.

Uit het verslag blijkt verder, dat van de schepen ééne boordszijde, alzoo 94 stukken geschut en 4 zware mortieren in werking waren geweest.

In het fort konden slechts 19 stukken geschut tegen de schepen werkzaam zijn, wier kalibers echter meerendeels ontoereikend waren om de zijde van een aanvallend fregat te doorboren. Het fort op zich-zelf had door het vuur der Franschen weinig geleden; de voornaamste schade ontstond eerst door het springen der buskruidmagazijnen, die slecht aangelegd en nog slechter tegen krijgsgevaar verzekerd waren.

Dat de Mexicanen zich overigens in 't algemeen niet zeer kloek verdedigden, blijkt deels daaruit dat zij het fort overgaven, nadat slechts 5 stukken geschut waren gedemonteerd, anderdeels uit de kort daarop, den 5^{den} December, gevolgte overgaaft van Vera Cruz zelve, waar 4 of 5 kompagniën marine-soldaten en matrozen, met een verlies van 5 gesneuvelden en ruim 60 gekwetsten, de forten St.-Jago met 50 en la Concepcion met 52 stukken geschut beladderden.

6) Het bombardement van St.-Jean d'Acre, den 5^{den} November 1840, door de vereenigde Engelsche en Oostenrijksche vloot, onder den admiraal STOPFORD.

Acre wordt bijna van drie zijden door de zee bespoeld, en is slechts aan de

noord- en een gedeelte van de oostzijde met het land verbonden. De ringmuur aan zee is 25 voet hoog en zijn voet à fleur d'eau. Achter den muur is een 14—20 passen breede walgang, die 6 à 7 voet lager is, zoodat de muur de borst-wering uitmaakt, waarin de schietgaten uitgesneden zijn. De dikte der borst-wering verschilt van $2\frac{1}{2}$ — $8\frac{1}{2}$ voet. De muur zelf is van brossen zandsteen; hij was gedeeltelijk vervallen en werd bij het uitbreken der vijandelikheden in grooten haast verbeterd. De geheele bewapening der volgens een verouderd stelsel aangelegde vesting, bestond uit 200 stukken geschut, waaronder een aantal veldstukken. De fronten aan de zeezijde hadden 100 stukken kanon en 16 mortieren, de kleine kalibers daarbij gerekend.

De vereenigde vloot bestond uit 8 lineschepen met 646 stukken geschut, uit 6 fregatten met 256 stukken, 4 stoomschepen met 18 stukken gewapend; voorts eenige kleinere vaartuigen. De kalibers waren 52, 68 en 80 L^{re} .

De nadering uit het noorden, zegt NAPIER, werd slechts door eenige stukken verdedigd, en in deze rigting naderden de meeste schepen.

Het westelijk front had 40 stukken geschut; tegenover hetzelfde namen 6 schepen en 2 stoombooten met 500 stukken geschut stelling; zij openden het vuur des namiddags ten twee ure; het was vreeslijk, maar maakte geen bres in den muur.

Het zuidelijk front was gedeeltelijk met zware artillerie, gedeeltelijk met veldstukken gewapend; het werd door 6 schepen

en 2 stoombooten met 200 stukken geschut aangevallen.

Op het oostelijk front was slechts ligte artillerie, en daartegen werd het overige der vloot met 240 stukken geschut vereenigd.

De stukken in de vestingwerken stonden op zulke slechte affuiten, dat er maar weinige werkelijk gebruikt konden worden, en zelfs deze konden, uithoofde van de slechte constructie der werken, de schepen niet treffen, alhoewel deze op slechts 700 à 800 passen van de wallen het anker hadden laten vallen. Alleen 5 stukken, zegt NAPIER, in eene flankbatterij, werden goed bediend en misten niet; maar zij vuurden te hoog en beschadigden slechts het want.

Omstreeks vier ure des namiddags sprong aan de andere zijde der stad een buskruidmagazijn in de lucht, waarin ongeveer 6000 vaten buskruid waren, volgens Fransche berigten door de onvoorzigtigheid van een Egyptischen officier. Eene aanzienlijke uitgestrektheid werd in een' puinhoop verkeerd, terwijl ongeveer 1000 man van het garnizoen gedood of gekwetst werden.

Volgens het berigt van een' ooggetuige, werd er na deze explosie geen schot meer uit de vesting gedaan; de vloot zette echter haar vuur voort, tot de admiraal het omstreeks half zes ure des namiddags, toen het reeds donker begon te worden, liet staken, omdat hij, naar gezegd wordt, nog slechts voor een uur munitie zou gehad hebben.

Naardien door deze vreeslijke kanonnade nergens eene bres in den muur geschoten was, schoon die vrij stond en 25 voet

hoog was, en men niet wist of het springen van het buskruidmagazijn eene opening in den wal aan de landzijde gemaakt had, werd besloten den volgende dag met de schepen den aanval te vernieuwen. Omstreeks drie uur in den morgen kwam echter een bark uit de haven, met het bericht dat het Egyptisch garnizoen de stad verlaten had, op een enkel bataillon na, hetwelk bereid was de wapens neer te leggen.

Opzigtelijk de uitwerking der kanonnade zegt MATUSCHEWICZ: «De buitenzijde der muren scheen door de kogels afgebrokkeld, maar nergens waren zij ernstig beschadigd;» en NAPIER zelf zegt: «een kloekere vijand zou achter de borstweringen en in de talrijke kasematten geen zeer groot verlies geleden hebben.» — Het verlies der Engelschen bedroeg 15 gesneuvelden en 52 gekwetsten, dat der Oostenrijkers 2 dooden en 6 gekwetsten, het Turksche linienschip had 5 dooden en 2 gekwetsten. Geen der schepen was van belang beschadigd.

Ter waardering van dit krijgsfeit volgt hier een uittreksel uit de redevoering van den Hertog VAN WELLINGTON, den 4^{den} Februarij 1841 in het Huis der Lords gehouden. De Hertog zeide: dat hij eenige ondervinding in zaken van dien aard had gekregen, en hij zich derhalve verplicht gevoelde hunne Lordschappen te waarschuwen, toch niet te gelooven dat eene vloot, hoe goed ook aangevoerd, en hoe dapper de troepen ook zijn mogten, ooit in staat zoude wezen zich met steenen muren te meten. Hij kon uit al wat zijne krijgsondervinding hem te binnen bragt, behalve de twee jaren vroeger plaats gehad

hebbende vermeerstering van San Juan d'Ulloa door de Franschen, zich geen tweede voorbeeld herinneren, dat forten ooit door schepen genomen zijn. Dit waren de eenige voorbeelden die hij met zekerheid kon bijbrengen, hoewel hij geloofde dat er bij de belegering van Havannah in 1785 iets dergelijks gebeurd was.

De verovering van Acre hield hij voor het grootste krijgsfeit eener vloot in den nieuweren tijd, en hij had hooge achting voor hen die het uitgevoerd hadden. De verovering was bovendien met groote bekwaamheid geleid, en hij was verwonderd geweest over het gering verlies aan menschen op de schepen. Bij nader onderzoek had hij de reden daarvan vernomen, welke daarin zou hebben bestaan, dat de schepen bij den aanval zeer dicht, tot op een derde van den gewonen afstand, onder de vijandelijke werken gekomen waren. De vestingartillerie was gewoon geweest op groote afstanden te vuren, en alzoo waren nu de meeste kogels over de schepen heen-gegaan, waardoor het verlies slechts een tiende gedeelte bedragen had van wat het had kunnen zijn. Niet minder dan 500 stukken geschut hadden tegen de wallen gewerkt, en de juistheid waarmede het vuur onderhouden werd, alsmede de stelling der schepen, en eindelijk het in de luecht springen van een buskruidmagazijn, dit alles had zamengewerkt om zoo luis-terrijke overwinning in zoo korten tijd te behalen. Hij oordeelde het te noodzakelijker zulks opentlijk te verklaren, opdat het publiek niet in den waan zou komen dat dergelijke zaken telkens kunnen worden uitgevoerd, en hij herhaalde het nog

maals, dat dit een op zich-zelf staand voorbeeld was, hetwelk gewis met groote bekwaamheid was uitgevoerd, maar waarbij ook zeer bijzondere omstandigheden hadden medegewerkt, die men niet hopen kon altijd zoodanig in zijn voordeel te hebben.

(Wordt vervolgd.)

EEN BEZOEK IN HET KAMP VAN BOULOGNE.

(EENIGE BLADZIJDEN UIT MIJN REISJOURNAAL.)

In den namiddag van den 21sten Augustus kwam ik te Boulogne, waar ik voornemens was eenige dagen te blijven, om de manoeuvres bij te wonen, die, zoo als de journalen mij in Parijs hadden verkondigd, reeds op den 1sten Augustus begonnen waren, en wel, zoo als het daar luidde, van den 1sten tot den 13^{den} *manoeuvres de division*, van den 13^{den} tot den 1sten September *manoeuvres de corps d'armée*, van den 1sten September tot het einde van het kamp *manoeuvres d'armée*. Ik zou evenwel tot mijne groote teleurstelling weldra ondervinden, hoe weinig geloof aan dergelijke opgaven te hechten is, en hoe de Parijsche journalisten, welke vrijheden hun ook mogen ontnomen zijn, die van veilig onwaarheden te kunnen verkondigen, als ze maar op het terrein buiten den kring der politiek liggen, in volle mate hebben behouden.

Ik zal u niet lang ophouden met de beschrijving van de stad, om de eenvoudige reden, dat gij ze in den eersten den besten *Guide du voyageur en France* naauwkeuriger zult vinden, dan ik ze na zulk een kortstondig verblijf zou kunnen opmaken. Ik kan dan ook maar alleen het

uiterlijk eenigermate beoordeelen, en dat heeft zij ontegenzeggelijk in haar voordeel: gelegen onmiddellijk aan den oever der zee, in een schilderachtig berglandschap, omringd door een hoog rotsland, waar zich de breede, witte, poeijerachtige, onbelommerde straatwegen kronkelend, bergop- bergafwaarts doorheen slingeren, voor het overige bedekt met rijke graanvelden, helder witte gehuchten en laag houtgewas.

In de stad zelve heerscht veel levendigheid en drukte, door het onophoudelijke verkeer met Engeland en de aanwezigheid van ruim 6000 Engelschen, die zich hier hebben gevestigd of er tijdelijk wonen om de baden te gebruiken. Alles ook, wat gij ziet en hoort, herinnert u aan die vreemdelingen op den Franschen bodem: als iemand u op straat aanspreekt, begint hij met Engelsch, alle uithangborden, opschriften enz. zijn in 't Engelsch; de garçons zijn veelal Engelschen, de commissiounairs brengen u hunne boodschappen over in eene taal, die u doet twijfelen, of het een Engelschman is die Fransch, of een Franschman die Engelsch spreekt;

voeg hier ten slotte nog bij dat Boulogne bijna Engelsch duur is, en ik heb er voor 't oogenblik genoeg van gezegd.

Den morgen na mijne aankomst begaf ik mij bijtijds naar het hôtel, waar zich de kapitein ARMAND, van den generalen staf, voor wien ik een recommandatie-brief uit Parijs had medegebragt, ophield. Hij ontving mij met die welwillendheid, welke ik ook bij officieren van andere natiën heb aangetroffen, maar nog verhoogd door die aangeboren beleefdheid, dat fijne *savoir-vivre*, dat den Franschman over 't algemeen zoo eigen is, zag met een vlugtig oog den brief in, dien ik hem ter hand stelde, en verklaarde zich onmiddellijk bereid, mij in alle opzigten van dienst te zijn. Reeds dadelijk bij het begin van ons gesprek, viel mij de teleurstelling ten deel, waarvan ik hierboven sprak, daar hij mij namelijk tot mijn groot leedwezen verklaarde, dat de manoeuvres nog niet begonnen waren niet alleen, maar dat de kampen niet eens geheel en al in orde waren, hoewel de troepen, die ze zouden betrekken, reeds allen sedert eenige weken waren aangekomen en bezig waren aan het bouwen van hunne barakken, die door eenige regimenten ook reeds werkelijk waren betrokken.

«Voor het overige,» zeide hij, «zult gij toch geene vergeefsche reis gemaakt hebben, want, hoewel uw eigentlijk doel gemist is, zult gij hier nog veel kunnen zien dat u zal interesseeren, en dus stel ik u voor, er nog heden heen te gaan en ben het overige gedeelte van den dag tot uwe dispositie;» een aanbod, dat ik natuurlijk gretig aannam. Ik verzocht hem

daarop mij aan den generaal ROLLIN, kommandant van een der divisiën, die rondom Boulogne gekampeerd zijn, en die in datzelfde hôtel zijn bureau had, voor te stellen, waar hij ook terstond gevolg aan gaf. De generaal, die aan vele onzer officieren bekend zal zijn, daar hij in het vorige jaar ons kamp bij Zeist heeft bezocht, heette mij op de hartelijkste wijze welkom, sprak met den meesten lof over ons leger en roemde herhaalde malen de wijze, waarop hij in ons land was ontvangen geworden, vroeg met veel belangstelling naar onderscheidene onderwerpen, onze militaire instellingen betreffende, en verklaarde nogmaals aan het einde van ons gesprek, dat het hem altijd een waar genoegen zou blijven, officieren van een leger, waarvoor hij zulk eene warme sympathie koesterde, te ontvangen en van dienst te wezen. Bij deze gulle ontvangst van alle zijden deed het mij dubbel leed, dat ik eenige weken te vroeg was gekomen, te meer daar ik vernam, dat er toebereidselen gemaakt werden om een vijftigtal vreemde officieren te ontvangen en hun alle gastvrijheid te bewijzen, in den tijd dat de groote manoeuvres zouden worden uitgevoerd. Maar het was mij onmogelijk tot zoolang te blijven, en dus begreep ik, dat het zaak was, er van meê te nemen wat ik kon. Ik nam afscheid van den generaal ROLLIN, toog naar Mr. GREGORY, die volgens zijn Engelsch uithangbord «*horses and carriages*» van alle mogelijke fatsoenen verhuurde, om mij van een paard te voorzien, en een uur later was ik met den kapitein ARMAND, die een huzaar als ordonnance medenam, op weg naar een van de kampen.

Het Camp du Nord namelijk, dat op het oogenblik bij Boulogne en St. Omer is bijeengetrokken, is, bij eerstgenoemde stad, in vier kampen verdeeld, ieder van eene divisie, welke door middel van telegrafelijne met het hoofdkwartier te Boulogne correspondeeren. De 2de divisie van het 1ste legerkorps kampeert bij het dorp Equihen, omtrent een half uur ten zuiden der stad; de 1ste divisie van dat korps bij Onveaux, ruim zooveel ten noorden, waar zich iets verder de 2de divisie van het 2de legerkorps bij Wime-reux aansluit, terwijl veel meer afgelegen, ongeveer drie uren gaans van de stad, de 1ste divisie van datzelfde korps bij het dorp Ambleteuse is gelegerd. Het derde legerkorps ligt bij St. Omer op nagenoeg twaalf mijlen van Boulogne. Elk van deze drie legerkorpsen bestaat uit twee divisieën infanterie, eene divisie kavallerie, twee batterijen veldartillerie (*batteries montées*, waarvan de bedieningsmanschappen op de voorwagens en kaissons gezeten zijn), eene rijdende batterij en twee kompagnieën genietroepen. De divisie is in twee brigades verdeeld, elk van twee regimenten. Van de drie bataillons, welke de Fransche infanterie-regimenten tellen, blijft er een als depôt achter, en de beide andere worden compleet gehouden op eene sterkte van 1000 man. Elk regiment kavallerie is zamengesteld uit vier eskadrons te velde, elk van 150 man onder de wapens, en twee als depôts; de batterijen zijn van zes stukken. Zoowel de kavallerie als de artillerie zijn in de omliggende dorpen en gehuchten, over een grooten omtrek verspreid, gekantonneerd, en wa-

ren op het oogenblik, dat ik Boulogne bezocht, nog niet aangekomen. Wanneer alles bijeen zal zijn, rekt men op eene sterkte van ruim 70000 man, die geheel en al op voet van oorlog geëquipeerd zullen wezen. Het doel van dit kamp, dat door den Keizer in persoon zal worden gekommandeerd, is dan ook, altijd eene aanzienlijke strijdvaardige magt bijeen te hebben, die naar willekeur binnen zeer korten tijd op elk punt kan worden gebracht, waar hare tegenwoordigheid blijkt noodig te wezen. Het leger moet in zoodanigen staat gehouden worden, dat binnen vierentwintig uren kan worden ingescheept, wanneer bijv. eene versterking naar de Oostzee moest worden gezonden, of wel wanneer het, of geheel of gedeeltelijk dienen moest om de troepen in Turkije te versterken. In het laatste geval kan het binnen tweemaal vierentwintig uren per ijzeren spoorweg over Parijs en Lyon te Marseille aangekomen zijn, om daar scheep te gaan. Van dit middel van vervoer is in den laatsten tijd in Frankrijk veel werk gemaakt, en het behoort tot de geregelde exercitieën der troepen, die zich tot de campagne voorbereiden, zich te oefenen in het beklimmen der waggons en het uitstijgen, en zich onmiddellijk in marschkolonne formeeren. De directie en de employés van de spoorwegen zijn ook in deze dagen meer en meer met het transport van aanzienlijke troepenmassa's van alle wapens gemeenzaam geworden, zoodat tegenwoordig, naar men mij verzekerde, alles met de meest wenschelijke militaire nauwkeurigheid werd uitgevoerd. Het valt van

zelf in het oog, welk een graad van beweegbaarheid daardoor aan het leger gegeven wordt, in een land waar de hoofdpunten meest alle door spoorwegen vereenigd worden. Zoo kan het traject van Boulogne naar Marseille, met inbegrip van de vaart op de Rhône tusschen Lyon en Valence, waar de spoorweg nog niet gereed is, in 52 uren gedaan worden. Rekent men hier dus 16 uren bij voor het in- en uitstijgen, voor den marsch naar de stations, voor rust en ander ophoud, dan is het duidelijk, dat men, door van dit middel van vervoer gebruik te maken, in geval van haast zeer goed in tweemaal vierentwintig uur ten minste één slagvaardig legerkorps van Boulogne naar Marseille, dat is, langs een der grootste diagonalen van Frankrijk, kan transporteeren. Het is waar, dat men, wat de paarden aangaat, hieromtrent niet zulk eene voordeelige berekening zal mogen maken, en dat tot het vervoer der artillerie ook meer tijd zal worden vereischt voor het inladen, en ook door de grootere ruimte, die zij betrekkelijk met hare voertuigen inneemt. Zoo men mij zeide, waren evenwel de proefnemingen ook voor deze beide wapens zeer voldoende geweest, hadden de paarden zich over 't algemeen goed aan deze wijze van reizen gewend, en konden zelfs zonder bezwaar onmiddellijk na hunne aankomst nog eene étape afleggen, terwijl er voorbeelden waren, dat de artillerie de stukken op de affuiten had vervoerd, ten einde ze, zoo als in December 1852 in Parijs gebeurd was, onmiddellijk in batterij te kunnen brengen. Het blijft evenwel altijd een duur middel van vervoer,

daar, zoo als een der stafofficieren, met wien ik den volgenden dag over dit onderwerp sprak, mij verzekerde, het vervoer der infanterie tweemaal, dat der cavallerie viermaal en dat der artillerie twaalfmaal zooveel kostte, als de gewone wijze van marcheeren met étapes; — eene globale berekening, die zich evenwel noodzakelijkerwijs moet wijzigen naar het contract, dat de staat dienaangaande met de spoorwegmaatschappijen gesloten heeft.

Op deze wijze zal dus Frankrijk in den eersten tijd eene magt van omtrent zeventig duizend man ieder oogenblik disponibel hebben, die, in aanmerking genomen de vermoeyenissen en ontberingen, waaraan zij gewoon zijn, de staat van oorlog en de slagvaardigheid waarin zij verkeeren, de dagelijksche oefening van het geheele kader, van den bevelvoerenden generaal af tot aan den kommandant eener sectie tirailleurs toe, gerust tegenover een nieuw bijeengetrokken leger van honderdduizend man zal kunnen gevoerd worden.

En men neme hierbij in aanmerking, dat het niet een oefeningskamp is van eenige weken, maar dat het voor onbepaalden tijd wordt betrokken, en de troepen er voorloopig dezen winter in zullen overblijven, zeker geene gemakkelijke leerschool, maar die, bij het groote aantal jonge soldaten, dat Frankrijk tegenwoordig onder de wapenen heeft, een krachtig middel zal zijn, om de deugdelijkheid voor den vijand zoo spoedig mogelijk te verkrijgen.

Nadat wij ongeveer een kwartier uur gereden hadden, kregen wij het kamp van Onveaux in het oog. Het was een schilderachtig gezigt, die lange evenwijdige

rijen van witte tenten, waar langs zich de bruingraauwe barakken over het golvend terrein uitstrekten; de weg, dien wij volgden, die wel de kortste, maar bijna niet gebaad, en op vele gedeelten door de steile hellingen voor rijtuigen geheel ontoegankelijk was, liep nu eens over een harden rotsgrond, dan door los zand, voerde ons nu door een van de vele beekjes, die tusschen de bergen afzijpelen, dan weder langs den rand der rotsen, aan wier voet de golven der zee klotsten, die haar onmetelijke blaauwe waterspiegel langs den geheelen horizon aan onze linker hand uitbreidde tot aan de krijtgebergten van Engeland, die bij helder weder van deze hoogten zichtbaar zijn, terwijl regts op een der verhevenste punten van het terrein de zuil der groote armee prijkt met het standbeeld van NAPOLEON op haren top, welke hier voor eenige jaren door LOUIS PHILIPPE geplaatst werd ter herinnering aan het kamp van 1804. Onwillekeurig maakte ik vergelijkingen tusschen die dagen en de tegenwoordige: toen strekte zich het dreigende legerkamp over de bogtige bergruggen uit als een loerende panter, ieder oogenblik gereed tot den sprong over den smallen zee-arm, die hem scheidde van zijnen doodvijand — nu, eene halve eeuw verder, komen de dampende zee-kasteelen van de overzijde van het kanaal, om de wachtende vrienden aan het Fransche strand gastvrij op te nemen in hunnen schoot, en hun vleugelen te leenen om hen spoediger over te brengen naar het tooneel, waar zij een gemeenschappelijken roem hopen in te oogsten.

Onder een levendig gesprek, dat na-

tuurlijk over de gebeurtenissen van den dag liep, kwamen wij na een groot half uur rijdens in het kamp van Onveaux aan. Hier was alles leven en beweging. Van den vroegen morgen tot den laten avond zijn de manschappen bezig met het bouwen der barakken, die zij weldra zullen gaan bewonen in plaats van de tenten, waarin hun een voorloopig verblijf is aangewezen, en die ter zijde van het eigentlijke emplacement van het kamp zijn opgesteld. Deze barakken zijn bestemd voor twaalf man, en bestaan uit twee lage zijmuren, een voor- en een achtergevel, ieder, zoo veel ik dat op het oog schatten kon, ongeveer vijf el lang, en gedekt met een dak van stroo, waarvan de nok omtrent vier el boven den grond was. Zij zijn gebouwd van palen, die een ruw vlechtwerk vormen, dat met eene dikke laag leem wordt bedekt; voor het leggen der strooijen daken worden de handigste manschappen gebruikt, daar vooral de zamenvoeging aan de nok veel zorg vereischt, om het geheel bestand te maken tegen het indringen van regen en sneeuw. In den voorgevel is eene deur, waarboven zich een klein venster bevindt, dat lucht geeft in het bovenste gedeelte van de barak, 't welk door een vlechtwerk van takken van het benedengedeelte is afgescheiden, en eene soort van kleinen zolder vormt, waarop de manschappen hunne randsels enz. kunnen nederleggen. De woningen zijn, zoo als men ziet, hoogst eenvoudig, en hebben veel overeenkomst met de arme boerenhutten, die men in Gelderland en Brabant op het platte land vindt. Zij zijn evenwel warm om te bewonen, wanneer ze eerst be-

hoorlijk worden uitgedroogd voor dat ze betrokken worden, iets, waarvoor veel zorg wordt gedragen, omdat de ontvinding geleerd heeft, dat de groote menigte van zieken, die men vroeger bij dergelijke gelegenheid telde, aan het verzuimen van die voorzorg was toe te schrijven. Bij den onafgebroken wind, die op dezen hoogen zeeoever heerscht en die, vooral in het voor- en najaar, maar al te dikwerf in hevige stormen overgaat, zou het onmogelijk wezen hier op den duur een kampement van tenten te betrekken.

De barakken voor de officieren, die voor twee ingerigt zijn, hebben denzelfden vorm, maar zijn niet eenige meerdere zorg vervaardigd, en hebben twee vensters ter zijde van de deur. De manschappen krijgen een stroozak en een kussen, de officieren een ijzeren veldbed.

Bij den langen duur van tijd, dat de troepen hier zullen bijeenblijven, is het noodig geworden zich van permanente keukens te voorzien, voor welke juist een nieuw model was aangegeven, en waarvan ik er verscheidene in aanbouw zag. Zij worden van baksteen gemetseld, en bestaan uit een rond massief van, naar ik gis, vier el in diameter en een el hoog, waarin, ongeveer ter halver hoogte, acht lange ijzeren roosters als stralen van den cirkel zijn ingelaten; onder die roosters zijn de stookplaatsen, die allen in het midden bijeenkomen in een grooten schoorsteen, van 4,50 el hoog, die boven het geheel uitsteekt. Op de roosters worden de kleine eetketels geplaatst. In ieder van deze keukens kan voor 125 man worden gekookt, zoodat er 8 per bataillon wor-

den gebouwd. Vroeger had men rondom dergelijke keukens zodenbanken aangelegd, waarop de manschappen zich konden plaatsen om zich te warmen, maar daar dit de benoodigde ruimte voor de circulatie van de koks wegnam, is men hiervan teruggekomen en is voornemens de keukens twee aan twee onder een dak te vereenigen, en aldus zoogenaamde *chauffoirs* te vormen, die waarlijk bij een eenigzins strengen winter niet onwelkom zullen wezen, daar de Keizer volstrekt verboden heeft, in eenig ander gedeelte van het kamp te stookten.

Tweemaal daags krijgen de manschappen soep en vleesch; de groenten worden in den omtrek gefourrageerd en voor het vleesch zijn bijzondere slagthuizen in het kamp zelve aangelegd, terwijl de ossen levend gekocht worden en in den omtrek, ja zelfs, zoo als ik er vele gezien heb, in het kamp weiden. In de dorpen zijn bakkerijen ingerigt, waar wittebrood wordt vervaardigd, dat om de twee dagen wordt uitgedeeld. Sterke drank wordt in het Fransche leger, zoo als bekend is, niet meer gegeven; in plaats daarvan ontvangt ieder man dagelijks zijne koffij, met welke verandering hij, zoo als men mij verzekerde, zeer tevreden was.

De bewoners van de dorpen of liever kleine gehuchten, waarbij de kampen zijn aangelegd, zorgen natuurlijk, dat er voor den soldaat gelegenheid is, ververschingen te bekomen en zich te amuseeren; de welvaart van die plaatsjes wordt er niet weinig door bevorderd: aan alle kanten zag ik nieuwe huizen oprijzen en alle waren tot herbergen ingerigt, die op hunne wit ge-

pleisterde muren de meest grootsche namen, de meest aanlokkelijke beloften aanbieden. Hier ziet gij het *Café de l'Empereur*, waar tot fabelachtig lage prijzen alles te krijgen zal wezen; daar herinnert u het *Café de l'Orient*, met eene geweldig groote halve maan, en *l'Estaminet de Silistrie* aan de tijdsomstandigheden, of het *Café de la Rotonde* voert uwe denkbeelden terug naar het Palais Royal te Parijs; ginds leest gij een opschrift, dat de geheele hoogte van den juist niet zeer hoogen voorgevel noodig heeft: AU SALUT DES BRAVES! *Ici on donne à boire et à manger du matin au soir*; overal is leven en beweging; groote driften slagvee worden naar de kampen gevoerd, vrachtwagens, handpaarden, *equipages militaires* met de treinsoldaten en *postillon* kruisen dooreen met de menigte voetgangers, die van of naar de stad gaan, de Engelschen, die met hunne dames op het geduldige, langoorige lastdier langzaam voortstappen, de vlugge marketentsters in hun schilderachtig costuum, die de limonade in hunne tonnetjes in den naastbijzijnden put gaan aanvullen, de *soldats de l'administration*, die voor 't oogenblik, behalve het opengeslagen hemd met opgestroopte mouwen, nog maar een enkel onmisbaar kleedingstuk aan hebben, dat twee voet boven de sloffen eindigt, en die met blakende aangezichten zich zoeken op te frisschen voor de deur van de bakkerij, waar zij bezig zijn het brood voor die duizenden te bereiden. En in het kamp zelf, dat voortdurende gewemel van die honderde roodbroeken, die zagen en graven en hakken en spijkeren en hout aandragen en leem mengen en

pleisteren; hier enkele groepen, die op den grond liggen of zittèn uit te rusten, daar een peloton rekruten, die geïnitieerd worden in de geheimen van de behandeling van het geweer, — want er zijn veel jonge soldaten van de pas opgeroepen ligting bij —, ginds heeft zich een kring gevormd om een paar schermers, die 25 graden hitte niet te warm rekenen, om met gesloten masques en dikke leëren handschoenen aan, een uurtje aan de edele fleuret te wijden. En om dat alles heen het bekoorlijke landschap, en daarboven de helder blaauwe hemel, en daar tusschen in het eeuwige ruischen van de zee — het is een tooneel, om een schilder en een dichter te bezielen.

Toen wij het kamp van Onveaux doorgereden en op eene hoogte daar achter waren aangekomen, zagen wij onverwachts op de noordelijke helling van den berg eene groote massa infanterie opgesteld, en vernamen, dat de generaal SCHRAM, kommandant van een der legerkorpsen, dien morgen was aangekomen en eene revue had gehouden. Hij was reeds vertrokken toen wij er bij kwamen, maar tot mijn groot genoegen werd ik hierdoor in staat gesteld eene manoeuvre te zien, die de generaal RENAUD, kommandant van die divisie, na afloop van de revue door 6 à 7000 man deed uitvoeren. Het was een marsch in de nabijheid van den vijand, die verondersteld werd een aanval met kavallerie op de kolonne te doen, waarop de carrés per regiment en *echelon* geformeerd werden. De geheele beweging werd met tact uitgevoerd, en was vooral bewonderingswaardig

wanneer men het terrein in aanmerking nam, dat zoo geaccidenteerd was, dat er in den letterlijken zin des woords geen tien vierkante ellen vlak waren. Het meest trokken mijne aandacht de tirailleurs, die altijd en bij iedere beweging voor het front of op de flanken uitgezwermd waren, en hier werd het mij duidelijk, dat de Fransche soldaat tot die vechtwijze een' instinctmatigen aanleg heeft. Niet weinig invloed op het geheel had ook de persoonlijkheid van den bevelhebber, wien de energie vlamde uit de arendsoogen en leefde in ieder woord, dat ik van hem hoorde in het gesprek, dat hij met mij voerde, nadat ik mij, na afloop der manoeuvre, aan hem had doen voorstellen. Men kan zich dan ook denken welk leven er moet wonen in iemand, die, zoo als hij, een groot deel zijner carrière op het slagveld heeft afgelegd, generaal is op vijf-enveertig jaren, gedecoreerd met het grootkruis, en in het bezit eener schitterende militaire reputatie, die hem bij het leger van Afrika den naam heeft doen verwerven van *RENAUD de l'arrière-garde*, omdat hij altijd in oogenblikken van spanning op dat gevaarlijke punt werd geplaatst.

Voor dat de troepen naar hunne tenten en barakken terugkeerden, liet hij ze voor zich defileren, hetgeen zeer voldoende, hoewel niet met die *schnurgrade* nauwkeurigheid werd uitgevoerd, die ik vroeger gelegenheid had gehad bij de grenadiers van de Pruisische garde te Berlijn te bewonderen. Zoo iets is voor den Franschman volkomen onmogelijk, even als het bewaren van den onbewegelijken stand.

«*Nous avons fait l'impossible pour y parvenir,*» had mij eenige dagen vroeger te Vincennes een officier van de jagers gezegd, met wien ik over de altijddurende beweeglijkheid van den Franschen soldaat in het gelid sprak, «*mais nous y avons renoncé, et, ma foi, nous n'y avons riens perdu,*» — en toen ik kort daarop diezelfde *chasseurs* met veel succes op duizend meters naar de schijf zag schieten, moest ik hem gelijk geven, en dacht in stilte na over «de oogen op omtrent vijftien passen van zich, op den grond gevestigd» en het schijfschieten op 500 pas als maximum. Maar aan den anderen kant, dacht ik daarbij dat hij, die bij ons leger die gewoonte, van den Franschen soldaat zou willen invoeren, hoogstwaarschijnlijk op een dwaalweg zou geraken. Het leger draagt overal, waar het nationaal is, den afdruk van het nationaal karakter en, zoo als AMBROZIUS HEIBLOK, in BRUNO DAALBERG'S *Twee en dertig woorden*, als de slotsom van eene lange redeneering tot den vreemden heer zegt: «de Engelschen, mijnheer, zijn de «Engelschen,» en wij zijn de Hollanders.» De Fransche soldaat heeft eene levendigheid, eene vlugheid van begrip, waar hij waarschijnlijk een goed deel van zou verliezen, als men hem met alle mogelijke dwangmiddelen tot eene tegennatuurlijke onbeweegbaarheid had gebracht; de Noordsche langzaamheid daarentegen mag waarschijnlijk wel door een tegenovergesteld middel *au qui vive* gehouden en voor *distractie's* bewaard worden. Zooveel wat het principe aangaat. — Maar nu de goede toepassing, en beware ons de hemel voor de overdrijving en voor het beweren,

dat daar eigenlijk de hoofdzaak in gelegen is!

Na afloop van het defileeren namen de troepen den terugmarsch aan, maar eerst werden onmiddellijk de flankdekkingen afgezonden en de tirailleurs uitgezwermd. «*Souvenez-vous, messieurs,*» sprak de generaal RENAUD tot de korpscommandanten, die bij hem stonden, «*que nous sommes ici toujours devant l'ennemi,*» en daarin ligt de knoop van het groote belang, dat het kamp van Boulogne hebben kan. De troepen zijn altijd, hetzij in rust, hetzij in beweging, in het bivak of op marsch, van den morgen tot den avond, van den avond tot den morgen, in de nabijheid van den vijand. Alles is op die veronderstelling gebouwd; in het kamp zelf, omringd door de veldwachten, zullen dagelijks oefeningen en exercitiën, en het schieten naar de schijf van rekruten, die van de depôts komen, plaats hebben, om ze zoo spoedig mogelijk voor den vijand te kunnen brengen; men zal groote marschen doen, gecombineerde manoeuvres uitvoeren, maar de vijand is altijd in de nabijheid; men zal met het geheele leger uitrukken en dagen lang uitblijven, maar alle bagage en vivres medevoeren, die een marsch in vijands land vorderen, men zal bivakkeeren en de soldaat zal zijne *tente-abri* meenemen, alsof hij nooit meer naar zijne barakken dacht weder te keeren. Van de voortreffelijkheid dezer kleine tenten heb ik mij kunnen overtuigen, daar er verscheidene waren opgesteld en bewoond. Zij bestaan uit niets dan zes vierkante

lappen, van ruim 1,5 el lang en breed, twee palen van dezelfde lengte en een koord; ieder man draagt zoodanige lap op den randsel. Op het bivak aangekomen, worden vier daarvan tot een groot vierkant vereenigd, door middel van knopen en knoopsgaten, die langs de randen zijn aangebragt; de piketpalen worden ruim drie el van elkander eenigzins hellende in den grond geslagen, de lap wordt over het koord als een dak daarop uitgespannen, met kleine piketjes in lussen vastgestoken, de openingen aan beide zijden met twee andere lappen op dezelfde wijze digtgemaakt, en de kleine gesloten tent voor zes man is in een kwartier uur tijds in orde. De troepen in Afrika, in de Oostzee, in Turkije, voeren tegenwoordig geene andere tenten meer mede dan deze; men kan nagaan hoe de beweeglijkheid van een leger daardoor bevorderd wordt (1).

Wij reden nu nog naar het kamp van Wimereux, waar wij de barakken reeds voor een groot gedeelte betrokken vonden, en laat in den namiddag kwam ik te Boulogne terug, zeer voldaan over 't gene ik had gezien en vooral ook over de uitstekende beleefdheid, waarmede de kapitein ARMAND en overigens alle officieren, waarmede ik in aanraking was gekomen, den vreemden *camarade* hadden ontvangen.

L. MULDER.

(1) Eene meer uitvoerige beschrijving van deze tenten herinner ik mij gelezen te hebben in den *Veldtocht tegen Klein-Kahylie*, door P. G. Booms, waar ze *tentes-Bayard* genoemd worden; te Boulogne noemde men ze *tentes-abri*.

BIJLAGE II.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEEDE SERIE. — ZEVENDE DEEL, N°. 2.

(Maand Augustus 1854.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Tot ordonnance-officier bij Z. M.: de 1ste luit. Jkh. J. F. W. de Geer, van het 5de reg. inf., gedetacheerd bij den staf van Z. M., en toegevoegd aan Z. K. H. den Prins van Oranje. Bij het wap. der kav., bij den staf, tot 1sten luit.: de 2de luit. Jkh. F. A. Meijer, van den staf der kav., werkz. bij de Kon. Akad. voor de zee- en landm. Bij het 1ste reg. drag., tot 1sten luit.: de 2de luit. Jkh. B. Alberda van Ekenstein, van het 4de reg. drag. Bij het 2de reg. drag., tot adj.: de ritm. H. H. C. Castendijk, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. O. S. Zehelein, van het 4de reg. drag. Bij het 3de reg. drag., tot ritm. van de 3de kl.: de 1ste luit. C. H. Baron van Tuyll van Serooskerken, van het 2de reg. drag. Bij het korps ing., min. en sapp., tot kap. van de 1ste kl.: de kap. der 2de kl. G. V. W. Baron van Hemert tot Dingshof, van het korps; tot kap. der 2de kl.: de kap. der 3de kl. S. H. Mossel en H. Welsink, beiden van het korps; tot kap. der 3de kl.: de 1ste luit. W. Reinalda, H. H. Rochell en F. A. Vaillant, allen van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. W. van Balveren, A. J. van Prehn, W. Schut en A. Baud, allen van het korps. Tot lid van de directie der weduwen en weezenkas voor

de officieren van de landm.: de militaire intendant der 1ste kl. W. Craaij, belast met de dienst in de 1ste militaire administrative directie.

Verplaatsingen.

Bij den staf der inf. en ingedeeld bij het Dep. van oorlog: de 1ste luit. W. B. Bunnik, van het 4de reg. inf. Bij het 3de reg. inf.: de 1ste luit. A. F. Alings, van het 2de reg. inf. Bij het 4de reg. inf.: de kap. W. Ijske, van het 8ste reg. inf. Bij het kolon. werfdepôt: de 2de luit. H. Spoelder, van het 2de reg. inf., en de 2de luit. J. A. Hafeli, van het 3de reg. inf. Bij het wap. der inf van het leger in O. I.: de 2de luit. D. K. H. van den Hurk, van het kolon. werfdepôt.

Eervol ontslagen.

De ritm. adj. R. J. Castendijk, van het 2de reg. drag., uit de betrekking van adj.; de 1ste luit. J. A. Kool, van het korps ing., min. en sappeurs.

Op non-activiteit gesteld.

De kapitein H. L. K. Grond, van het 1ste reg. inf.; de ritm. van de 3de kl. C. E. Fraser, van het 3de reg. dragonders.

Gepensionneerd.

De officier van gezondheid van de 3de kl.
T. L. Schmit, thans op non-activiteit.

Overleden.

De 1ste luit. J. M. Verweij, van het 1ste
reg. dragonders.

CORRESPONDENTIE.

Overvloed van stof heeft de Redactie verplicht eenige
Bijdragen tot het volgend Nummer uit te stellen.

Den geëerden Inzender van het artikel *Over het Elec-
trisch licht voor oorlogsgebruik* zij berigt, dat zijne Bij-
drage in het volgend Nr. zal worden geplaatst.

PROEVEN MET DE KERNBUS,

GENOMEN TE BREDA IN JULIJ 1854.

Bij de toepassing der ballistische formules op de kogelbanen door puntkogels beschreven, stuit men op de zwarigheid dat de noodige gegevens ontbreken, om den luchtweerstand met evenveel zekerheid in rekening te brengen, als zulks bij bolvormige projectielen geschiedt.

Bij deze laatste toch, blijft de doorsnede van het projectiel loodregt op de baan, onveranderd, terwijl dit bij de puntkogels het geval niet is, daar de as dezer projectielen eene schommelende beweging om de raaklijn aan de baan verkrijgt. (Zie *Militaire-Spectator*, V° Deel, 1855.)

De minder regelmatige gedaante van den puntkogel, de draaijende beweging die hij door het volgen van de trekken in den loop verkrijgt, zoo mede de ringvormige groeven op het cilindrische gedeelte aangebragt, en die dan eens onder, dan eens boven, lucht vatten, zijn oorzaak, dat de wijze waarop de luchtweerstand werkt, te ingewikkeld is, dan dat de proeven van BORDA, HUTTON en BENZENBERG, of de latere van MAGNUS, hier veel zouden kunnen baten.

7. D. N°. 5.

Met het doel om hierin te voorzien, mogt ik door den Heer Generaal-Gouverneur der Kon. Akad. voor Zee- en Landmagt, belast worden, met het nemen van eenige proeven. — Zijn Hoog Edel Gestr. oordeelde namelijk, dat de ballistische slinger van NAVEZ, hieromtrent eenig licht zoude kunnen verspreiden, daar men door dezen toestel de vlugttijden kan leeren kennen, op twee verschillende afstanden, onder overigens gelijke omstandigheden, verkregen.

Men kan namelijk, zoo als overbekend is, de aanvankelijke snelheid uitdrukken in eene functie van den luchtweerstand en den vlugttijd. Door nu twee vlugttijden waar te nemen, als de aanvankelijke snelheid dezelfde blijft, kan men deze snelheid elimineren en den coëfficiënt van den luchtweerstand oplossen.

Op de volgende wijze heb ik getracht dit denkbeeld te verwezenlijken. Zij c de aanvankelijke snelheid; t de vlugttijd voor een horizontalen afstand x , gerekend van de monding; m de coëfficiënt van den luchtweerstand, afhankelijk van de

digtheid der lucht, de middellijn en gedaante van het projectiel en van zijn gewicht; dan wordt de aanvankelijke snelheid, bij een horizontalen stand van de ziel, gevonden door de formule:

$$c = \frac{e^{mx} - 1}{mt}, \dots (1) (*)$$

waarin e de basis van het Neper. Logarithmen-stelsel voorstelt.

Voor de omstandigheden waaronder die formule hier wordt toegepast, geeft zij hoogstwaarschijnlijk genoegzaam nauwkeurige uitkomsten. Bij de draagbare wapenen toch, zijn de elevatiën meestal gering, het projectiel is van een soortelijk zeer zwaar metaal, terwijl het gewicht van het projectiel in vergelijking tot de lading, even min als de aanvankelijke snelheid, buiten de grenzen vallen, waarbij de ballistische formules nog van toepassing zijn, en waarbij zij dan ook werkelijk, bij de vuurmonden, uitkomsten geven, die voor de praktijk voldoende nauwkeurig zijn. Bovendien is de afstand x hier zeer klein ondersteld, in vergelijking van de dragt.

De beide afstanden waarvoor de vlugttijd werd gezocht, waren namelijk 15 en 50 el. Met voordacht werden zij in verhouding als 1 tot 2 genomen, omdat de waarde van m , niettegenstaande den transcendentalen vorm waaronder zij voorkomt, nu toch zonder benadering en zeer gemakkelijk is op te lossen.

Men heeft namelijk uit (1), voor de

(*) Zie J. P. C. v. OVERSTRATEN, *Handl. tot de kennis der Artillerie*.

twee vlugttijden t en t' , op 15 en 50 el:

$$t = \frac{e^{15m} - 1}{mc} \quad \text{en} \quad t' = \frac{e^{50m} - 1}{mc},$$

dus:

$$\frac{t}{t'} = \frac{e^{15m} - 1}{e^{50m} - 1},$$

waaruit:

$$e^{30m} - \frac{t'}{t} e^{15m} - \frac{t + t'}{t} = 0.$$

Hieruit e^{15m} oplossende, komt:

$$e^{15m} = \frac{t + t'}{t},$$

en dus:

$$m = \frac{1}{15} \text{ Nep. Log. } \frac{t + t'}{t}. \dots (2)$$

De proefnemingen ter bepaling van t en t' hadden plaats in den namiddag van den 5^{den} Julij met de kernbus.

De lading bedroeg 4,5 grammen. Het buskruid bragt de kleine globe van den proefmortier op 226 el. De puntkogels waren volgegoten en nauwkeurig afgewogen op een gewicht van 0,0437 Pd., met inbegrip van den vetdraad wegende 0,2 gram. De buks werd geplaatst op een bok met stelschroeven voorzien; de horizontale stand van de as der ziel werd op dezelfde wijze gegeven, als bij de proeven in het vorige jaar genomen (zie *Militaire-Spectator*, VIe Deel, N°. 6). De lading en het afvuren geschieden zoo gelijkvormig mogelijk en steeds door denzelfden persoon. De wind was regts van den kogel en zeer gering. Barometerstand herleid tot 0°C. 0,75800 el. Psychrometer: drooge thermometer 25,1 C., natte thermometer 18°,4.

De schoten geschieden om het andere

schot, op 15 en 50 el. De verkregene vlugtijden waren als volgt:

Vlugttijd op 15 el: 0,047408 second.;

6385

7580

7485

6585

7485

8208

7485

7879

6848

gemiddeld, op 15 el: 0,047514 second.

Vlugttijd op 50 el: 0,091492 second.

096228

095549

094012

094588

096039

098629

096650

096557

100869

gemiddeld, op 50 el: 0,095821 second.

Deze waarden in (2) gesubstitueerd geven:

$$m = 0,0016601.$$

Volgens de boven aangehaalde handleiding is, bij den gewonen geweerkogel, de coëfficiënt:

$$m' = 0,00500507.$$

Voor een bolvormigen looden geweerkogel, wegende 0,0457 Pd., zoude de middellijn 0,0195 el zijn; de middellijn der gewone geweerkogel is, 0,0165, zoo-

dat voor den geweerkogel van 0,0457 Pd., de waarde van m' zoude worden:

$$m' = \frac{165}{195} \cdot 0,00300307 = 0,0025.$$

Kon men een geweerkogel vervaardigen, die bolvormig was, maar van zulk eene stof dat de middellijn 0,0165 el blijvende, zijn gewicht 0,0457 Pd. was, dan zoude voor zulk een kogel, daar de gewone geweerkogels 0,0265 Pd. wegen,

$$m' = \frac{265}{437} \cdot 0,00300307 = 0,001802$$

zijn.

Waaruit alzoo overtuigend blijkt hoe voordeelig de gedaante der puntkogels is, ten opzichte van den te overwinnen lucht-wederstand.

Door substitutie der hier gevondene waarde van m in (1) vindt men:

$$c = 521,10 \text{ el.}$$

Deze waarden van c en m kunnen nu verder gebezigd worden, bij de berekening van andere ballistische vraagstukken, ter bepaling van opzethoogten, elevatiën, schootsverheden, enz.

De gevondene waarde van m is geldende voor eene digtheid der lucht, zoo als die uit de hierboven medegedeelde waarnemingen, van barometer en psychrometer is af te leiden. Voor eene andere digtheid, zoude men deze waarde van m moeten vermenigvuldigen, met de verhouding $\frac{p'}{p}$, waarin p' de digtheid der lucht

voorstelt onder die veranderde omstandigheden, en p de digtheid bij de hierboven vermelde. Kleine verschillen in digtheid zullen echter geene noemens-

waardige veranderingen, in opzet, hoogten of elevatiën geven. Evenwel ware het niet onbelangrijk, meerdere proeven te nemen in den geest der bovenstaande, maar onder zeer verschillende toestanden van den dampkring, ten einde daaruit te kunnen opmaken, in hoeverre de waarden van m door de proeven gevonden, overeenkwamen met die uit de verhouding der digtheden afgeleid.

Bij andere ladingen, gewigten van projectielen of wijzigingen in hunne gedaante, ware het voorzigtiger m op nieuw door proeven te bepalen, dan die door berekening te zoeken; daar de schommelingen van het projectiel om de raaklijn aan de baan, het altijd onzeker maken op welk denkbeeldig grondvlak men den lucht-wederstand moet laten werken.

Nog ware het zeer belangrijk om gelijktijdig met de toepassing van den ballistische slinger, door ramen te schieten, met dun papier bespannen, om alzoo de juiste gedaante van de kogelbaan te kunnen opmeten, en na te gaan, in hoeverre de ballistische formules op de banen door puntkogels beschreven, van toepassing zijn, en welke formules de meeste overeenkomst geven, met de werkelijk beschrevene banen.

Bij den aanvang der beweging, wijkt de as van het projectiel weinig af van de raaklijn aan de baan, en beschrijft de puntkogel bijna eene regte lijn; zoo als dan ook boven reeds is aangemerkt, kan de formule (1) voor dat gedeelte der baan, veilig worden toegepast, doch daar de as in den dalenden tak meer en meer van de raaklijn afwijkt en de geheele baan eenige

overeenkomst schijnt te hebben met die door een pijl beschreven (zie *Militaire-Spectator*, Ve Deel, blz. 402, 517 en 166), zoo zijn welligt de gewone ballistische formules niet meer van toepassing voor de geheele kogelbaan eens puntkogels. Proeven door ramen als boven bedoeld, zouden hieromtrent dus veel licht kunnen verspreiden.

Ook ter bepaling van den coëfficiënt m bij het geschut, schijnt de bovengevolgde handelwijze zeer geschikt; terwijl de ballistische slinger bovendien het voordeel heeft, van toegepast te kunnen worden bij allerlei proeven, zelfs bij zulke die met een geheel ander doel geschieden, daar de toestel de vrije werking van het schot in niets belemmert, onafhankelijk is van elevatie, enz.

Ter berekening van m had men in plaats van de formule (1), ook de meer ingewikkelde kunnen bezigen, waarin de hier plaatshebbende verwaarloozingen van sommige invloeden, niet geschieden. Zoo zoude men bijv. hebben kunnen aannemen, dat de wederstand der lucht sneller aangroeide dan de tweede magten der snelheden, enz. De berekening kan dan altijd door eliminatie van c geschieden, doch zij wordt dan ingewikkelder en somtijds lastig, daar het oplossen van m , wegens den exponentialen vorm der functie, meesttijds slechts door benadering mogelijk is. Voor de praktijk schijnt de hier gevolgde handelwijze genoegzaam toereikend.

BREDA, Augustus 1834.

*De Kapitein der Artillerie bij de Kon.
Akad. voor Zee- en Landmagt,
T. A. F. DELPRAT.*

IETS OVER HET ELECTRISCH LICHT TOT KRIJGSGEBRUIK.

(INGEZONDEN.)

De redactie heeft in dank de volgende belangrijke bijdrage ontvangen; zij heeft gemeend hieraan eenige uitbreiding te mogen geven, in den vorm van aanmerkingen, niet om eene kritiek op het ingezondene te leveren, maar omdat het verdienstelijke opstel haar aanleiding gaf, eenige zaken en denkbeelden ter sprake te brengen, die in een naauw verband staan met een zoo belangrijk onderwerp.

Het groot belang, dat er in kan gelegen zijn, om bij vijandelijke stelling tegenover elkander, ook bij nacht 'svijands verrigtingen en bewegingen te kunnen bespieden, is zoo duidelijk, dat men algemeen de behoefte erkent en de middelen heeft bedacht ter verlichting van verwijderde terreindeelen.

Wanneer men die middelen nagaat, dan valt echter terstond in het oog, hoezeer deze gebrekkig en onvoldoende zijn; en het is niet zonder verwondering, dat men opmerkt, hoe dit belangrijk deel der oorlogsbehoeften onveranderd sedert onheugelijke jaren op gelijke ongenoegzame hoogte bleef.

Het gering aantal en het onvolledige der proeven, die genomen werden tot verbetering, wijzen echter geenszins den maatstaf aan voor het gewigt aan de zaak zelve gehecht; maar ze getuigen veeleer van de weinige verwachting die men van het wèslagen dier pogingen had, daar de groote gebreken, als in den aard der gebezigde middelen zelve gelegen, niet te vermijden schenen, zonder in andere soms nog grootere fouten te vervallen.

Als resultaat der proeven is algemeen en ten onzent uitsluitend de lichtkogel in gebruik, om van verschillend kaliber, voornamelijk in en vóór vestingen, gebezigd te worden.

De gebreken, aan deze wijze van verlichten eigen, zijn in hoofdzaak de volgende:

- 1°. De lichtkogel heeft eene zoo onregelmatige baan, dat de trefkans om een bepaald voorwerp of beperkt terreindeel (bij dag waargenomen) te verlichten, zeer gering is; zoo wordt de lengte-afwijking opgegeven tusschen $\frac{1}{4}$ en $\frac{1}{3}$, en was bij de gunstige proeven te Maastricht in 1851 soms meer dan $\frac{1}{3}$, zoodat gelijke lading en elevatie het projectiel bragt op 267 en 469 passen,

- en zoo ook op 450 en 700 passen (1).
- 2°. De kring door den kogel verlicht, is zeer beperkt; men vindt aangegeven voor die van 29 d^m op 600 ellen slechts 19 à 20 el, en voor 20 d^m op dien afstand 14 ellen. Bij de proeven te Maastricht met die van 20 d^m was die kring aanmerkelijk grooter (2).
- 3°. Wanneer de kogel vóór of te ver achter het doel ligt, is dit niet of hoogstgebrekkelig waar te nemen; volgens den generaal SCHARNHORST is er zelfs tusschen den verlichten kring en den waarnemer niets te zien (3).
- 4°. De grootste worpsverheid bedraagt niet veel meer dan 600 ellen, omdat bij eene verzwaarde lading het projectiel soms niet ontbrandt, of reeds in den vuurmond wordt verbrijzeld, en vooral omdat op grooteren afstand de voorwerpen in den verlichten kring, zelfs met goede kijkers, bijna niet te onderscheiden zijn; de meeste proeven zijn dan ook op afstanden van 600 ellen of minder genomen (4).
- 5°. Bij eenen aanslag op harden bodem breekt soms de kogel, en bij het

vallen in weeken grond of in terreinverdiepingen, mist de worp het doel geheel of ten deele.

- 6°. Het licht kan door den vijand worden uitgebluscht, althans veel verhinderd door het projectiel te rollen of te slepen in kuilen, die men vooraf maakt bij de plaatsen die men bedekt wil houden, en het te dekken met weinig of niet brandbare stoffen.
- 7°. De vervaardiging is niet gemakkelijk, en daarbij is het projectiel eerst eenige maanden na den aanmaak tot gebruik geschikt.
- 8°. De lichtkogel is vrij kostbaar.

In hoe verre van de genoemde gebreken, die grootendeels in den aard der zaak zelve zijn gelegen, iets is af te dingen, zouden alleen nadere en volledige proeven kunnen uitmaken, want de tot hertoe genomene zijn zeer uiteenlopend en onvoldoende (1). Dat dit ook gedeeltelijk aan verschil van lightsas, invloed van het weder en andere omstandigheden is toe te schrijven, spreekt van zelve. Zoo schijnen de reeds aangehaalde proeven te Maastricht onder zeer gunstige omstandigheden te hebben plaats gehad.

Het blijkt echter genoegzaam, dat de lichtkogel slechts zeer onvolkomen aan het doel beantwoordt, en dat alleen door het gelijktijdig en opvolgend aanwenden van een ruim aantal van groot kaliber, hierin eenigzins kan worden te gemoet gekomen (2).

(1) Zie *Speciale Artillerie Cursus*, Deel II, blz. 146. — Beknopt Overzicht van 1851, blz. 26, en BEUSCHER, IIe Stuk, § 70.

(2) Zie *Artillerie Cursus*, Deel II, blz. 146, en Zakboekje kolonel DE BRUIJN, blz. 142, 2^e uitgave.

(3) Zie ook PLUMICKE, Theil II, § 191, en WENZELL, Theil II, Seite 960.

(4) *Artillerie Cursus*, Deel II, blz. 146 en 163. B. O. 1847, blz. 20. PLUMICKE, Theil II, § 148.

(1) *Artillerie Cursus*, Deel II, blz. 145, en B. O. 1847, de noot op blz. 20.

(2) Indien de mortier van 29 duim, zoo als het om overwegende redenen werkelijk schijnt te ge-

Dat het gebrekkige van de verlichting met den lichtkogel reeds sedert lang werd gevoeld, bewijzen ook de hulpmiddelen die men getracht heeft er aan toe te voegen. Zoo geeft VAUBAN den raad, om op 40 à 50 passen voor het front van eenig werk, op afstanden van 500 tot 500 passen, stapels van brandhout met stroo en rijshout te maken, en die bij nadering van den vijand aan te steken.

De marquis von SANTA CRUZ MARZENADO geeft in zijn werk: *Gedanken von Kriegs- und Staatsgeschäften*, Wien 1755, in Deel III, blz. 186 der Duitse vertaling reeds aan, om buiten eenig werk lange stangen, met ijzeren potten, gevuld met pekkransen, wier licht door blikken schermen naar den vijand wordt toegekaatst, op te stellen.

In het Zakboekje van den kolonel DE BRUIJN, blz. 540, wordt aanbevolen het aansteken van geteerde fascinen op de kruin van de glacis.

Onlangs heeft men dan ook in Frankrijk getracht den lichtkogel te verbeteren door kleinere springgranaten te bezigen, waardoor meer ruimte voor de lightsas gewonnen werd; de proeven hiermede genomen toonden aan, dat ze iets meer licht gaven dan de oude; de brandtijd was ongeveer gelijk, maar te gelijker tijd bevond men bij vernieuwing, dat dit middel van verlichting van zeer gering effect was.

Dit resultaat was oorzaak, dat, op het

voorstel van het Comité, op 4 plaatsen meer volledige proeven werden in het werk gesteld, die dan ook tot eenige verbetering leidden, waarop een nieuwe lichtkogel werd aangenomen, die, eenigzins anders geconfectionneerd, als lightsas bevat eene compositie, bijna gelijk aan die van het zoogenaamd Bengaalsch licht.

De aanmaak is eenvoudiger en zonder gevaar, ze kunnen daarbij dadelijk gebruikt worden en geven meer licht; daarentegen zijn de kosten nog iets hooger dan bij de oude. De lading werd vastgesteld op $\frac{1}{10}$, die het projectiel op 600 ellen bragt (1).

Hoewel hieruit blijkt, dat de nieuwe lichtkogel werkelijk groote voordeelen boven de oude (en die bij ons in gebruik) bezit, zoo zijn deze toch niet van dien aard en blijven er nog te veel van de opgenoemde gebreken bestaan, om het projectiel naar wensch geschikt tot het beoogde doel te beschouwen.

Ditzelfde is het geval met de vuurpijl met valscherms (2), die zeer belangrijke voordeelen zou kunnen hebben boven den lichtkogel, vooral wat betreft een veel aanzienlijker deel van het terrein te verlichten; doch behalve dat de dalende lichtbol toch altijd maar zeer kort op die hoogte zijn zal, waarop men behoorlijk het terrein kan waarnemen, is hier een groot en wel afdoend bezwaar, namelijk, dat op het tegenwoordig standpunt der confectie, de valscherms zich zeldzaam op 't gewenschte

beuren, niet meer in de uitrusting der vestingen zal begrepen worden, moet dit gebrek door het vervallen van het grootste kaliber natuurlijk nog toenemen.

(1) *Mémorial de l'artillerie*, n°. VII, 1833, pag. 466.

(2) *Artillerie Coursus*, Deel I, blz. 197.

oogenblik en dikwijls in het geheel niet ontwikkelt.

Aan lichtkogel zoowel als aan vuurpijl met valscherms kleven dus gebreken, die groot zijn en welke men tot hiertoe niet heeft kunnen opheffen.

Het oordeel over den lichtkogel is dan ook algemeen ver van gunstig, zoo leest men:

Artillerie Coursus, Deel I, blz. 187: De lichtkogels hebben vele nadeelen en verlichten slechts kleine gedeelten van het terrein.

Artillerie Coursus, Deel II, blz. 143: De proeven met deze projectielen genomen, hebben tot nog toe geene voldoende uitkomsten geleverd.

En om er het oordeel bij te voegen van eenige Duitsche schrijvers, wier lichtkogel veel overeenkomst heeft met de onze, zoo vindt men:

Aster, Höherer theil, Seite 248: Da nun aber sowohl nach SCHARNHORST's als allen andern darüber angestellten Versuchen, wie auch ernstlichem Gebrauch die Erleuchtung mittelst der gewöhnlichen Leuchtkugeln sehr gering ausfällt.

PLUMICKE, Theil II, § 191: Sie erfüllen diesen Zweck aber nicht vollständig.

DECKER, Theil I, § 842: Der beabsichtigte Zweck dieser Körper wird selten erreicht.

WENZELL, Theil II, Seite 938: In bezug auf die Erleuchtung der Umgegend mit Brand- und Leuchtkugeln sind freilich die bisherigen mittel keineswegs genügend.

Het blijkt alzoo, dat het eene zeer wenschelijke zaak is niet alleen, maar dat er in vele opzigten in eene belangrijke be-

hoefte zoude zijn voorzien, wanneer men het middel vond, om op 600 ellen, en zoo mogelijk op nog grooter afstand, eenig terreindeel te verlichten, met een licht niet door den vijand uit te dooven, — waarvan men den duur naar verkiezing kan regelen en door verplaatsing een bepaald punt, en alzoo bij opvolging het geheele terrein, binnen dien afstand gelegen, te verlichten.

Een zoodanig middel meent men, dat zal kunnen gevonden worden door het aanwenden van electrisch licht, dat opgesteld, bijv. in den saillant van eenig bastion of buitenwerk eener vesting, door eenen parabolischen refleksie-spiegel de lichtstralen in evenwijdige rigting uitsluitend voorwaarts werpt, terwijl het aanbrengen van kleine lichtscherms het omgeevende terrein in 't duister houdt. — Verschillende proeven toch hebben aangetoond:

- 1°. de ongemeen sterke lichtverspreiding zelfs op grooten afstand;
- 2°. de eenvoudige en niet zeer kostbare aanwending;
- 3°. dat het uren achtereen kan aanhouden, en naar verkiezing onmiddellijk afgebroken en weder hersteld kan worden;
- 4°. men kan opvolgend geheel het omliggende terrein binnen den te bereiken afstand verlichten;
- 5°. de kans van uitdooving door den vijand is onbeduidend;
- 6°. de invloed van het weder is gering.

Ten einde nu de mogelijkheid der toepassing van genoemd licht tot het begeerde

doel aan te toonen, zullen wij trachten de gestelde punten eenigzins nader toe te lichten:

1°. Wat betreft de lichtsterkte.

De HH. DELEUIL en ACHEREAU hebben te Parijs, op de Place de la Concorde, eene proef genomen bij volslagen duisternis; de galvanische batterij, die eenen constanten stroom moest voortbrengen, was zamengesteld uit 200 elementen, naar het stelsel van BUNSEN; de glazen kogel, die de te gloeijen koolspitsen bevatte, was luchtledig gemaakt en stond 6 meters boven den grond; het licht werd door reflectie-spiegels in alle rigtingen verspreid en was zoo sterk, dat men op 150 meters nog zeer goed kon lezen. — De verlichting van eene bleeke kleur, even als die der maan, wierp stralen om zich, die 't gezigt niet vermoeiden; het licht kwam overeen met dat van 2025 stearine kaarsen.

De proef duurde een uur, evenwel had het werktuig, zoo als men verzekerde, 6 uren achtereen een even intensief licht kunnen geven (1).

Eene andere proef van DELEUIL te Parijs schijnt aangetoond te hebben, dat (denkelijk bij het concentreren der lichtstralen) reeds bij het gebruik van 98 Bunsensche elementen op 500 meters, en bij het aanwenden van 200 elementen op 400 meters, licht genoeg wordt verspreid om nog te kunnen lezen (2).

Volgens proeven van FIZEAU en FOUCAULT aangaande de intensiteit van het galvani-

sche licht, in vergelijking met die van het zonlicht, is gebleken, dat het licht van de witgloeiende kool der polen van eene galvanische batterij (80 paren van BUNSEN) slechts 4 maal zwakker is dan het zonlicht (het sterke licht van den kalk, gloeiende in een stroom van knalgas, is 140 maal zwakker dan het zonlicht).

Het galvanische licht kon zoodanig versterkt worden, dat het bijna de helft der intensiteit van het zonlicht bereikte.

Men kan verwachten, dat de witgloeiende kool (de kool, het vuurbestendigste onzijdige ligchaam) van de polen der galvanische zuil, de sterkste licht- en warmtebron is, welke wij kunnen voortbrengen (1).

Deze proeven duiden genoegzaam aan, dat men reeds nu in staat is, een licht voort te brengen, dat op grooten afstand verlichten kan.

Dat het electrisch licht, niettegenstaande zijn onvergelykbaar vermogen, nog niet meer in 't groot wordt toegepast, is grootendeels daaraan toe te schrijven, dat het apparaat nog niet aan de voorwaarde voldoet, van het lichtende punt eenen onveranderlijken staat te doen behouden. — Door het afbranden der kool wordt de afstand dier spitsen grooter, het licht verzwakt en houdt eindelijk geheel op; zoo dat er bij ieder licht een persoon vereischt wordt om hierin te gemoet te komen.

Wel heeft men reeds zeer vernuftige regulateurs uitgedacht en vervaardigd, die het doel ten volle bereiken, doch deze schijnen voor alsnog de noodige eenvou-

(1) *Technologie*, V, pag. 113.

(2) *POLYTECHN*, *Central Blatt*.

(1) *Bulletin de la société d'Encouragement*.

digheid ter algemeene toepassing te mis-
sen.

Dit bezwaar valt echter geheel weg
voor het hier beoogde doel, want:

- 1°. het licht behoeft zelden of nooit uren
lang onafgebroken te schijnen;
- 2°. zoo noodig kan men ligt een per-
soon met die werktuigelijke verrig-
ting belasten.

Dat de boven medegedeelde proeven
geenszins de hoogstbereikbare grens dier
lichtsterkte aangeven, zal wel geen uit-
gebreid betoog behoeven. Al kan men de
reeds verbazende intensiteit van het gal-
vanische licht niet hooger brengen dan
door FIZEAU wordt opgegeven, dan zou
men toch door de hoeveelheid licht te
vermeerderen, het effect aanzienlijk kun-
nen bevorderen; de schitterende lijnen
toch van het electrisch licht hangen af
van zeer kleine deeltjes, die de stroom
van de polen afscheidt, en die bij de hooge
temperatuur, daarbij te weeg gebragt,
ontbranden, op dezelfde wijze als de kool-
stofdeeltjes in de vlam eener kaars of gas-
bek. In plaats dus van kegelvormige spitsen
te doen gloeijen, neme men prisma's of
cilinders van kool (1), wier tegengestelde
oppervlakken van vele scherpe punten zijn
voorzien; de gloeiende oppervlakte wordt
dan grooter, de afscheidende deeltjes wor-
den in dezelfde reden meer, men heeft dus
meer licht.

Aangezien er tot de voortbrenging van

(1) Men neme hiertoe de koolstof, die in lang
gebruikte retorten voor steenkoolgas terugblijft;
deze brandt zelfs in de vrije lucht zeer langzaam
af en laat zich met zaag en vijl behandelen.

het electrisch licht eene sterke electricke
spanning in de polen moet plaats hebben,
spreekt het van zelve, dat men bij het ge-
bruik van grootere kooloppervlakken niet
alleen de intensiteit van den galvanischen
stroom, maar ook zijne hoeveelheid moet
vermeerderen; men vergrootte dus niet
alleen het aantal elementen, maar tevens
hunne oppervlakte (hijv. door combinatie);
men gebruike daarbij korte en dikke ge-
leidraden.

Hoe ver men alsdan van uit de stand-
plaats van 't licht het voorliggende terrein
genoegzaam zal kunnen onderscheiden, om
die waarnemingen te doen, welke in den
krijg van nut kunnen zijn, moeten alleen
proeven uitmaken. Dat die afstand vol-
doende wezen kan, wordt ons mede hoogst-
waarschijnlijk gemaakt door eene proef
met den verlichtingstoestel van GAUDIN,
door hem *fanal sidéral* genoemd en be-
stemd tot scheepslantaarn, ten einde op
grooten afstand naderende schepen te ont-
dekken.

Hij doet een magnesia-bolletje, aan een
platina-draad bevestigd, zeer sterk wit
gloeijen in eene wijngeestvlam, waarin
zuurstofgas uitstroomt; in het brandpunt
van eenen parabolischen reflector geplaatst,
verlicht het den weg vóór zich op vele
honderd meters.

Bij de Fransche marine met naauwge-
zetheid beproefd, is gebleken, dat men
met die scheepslantaarn (welker licht-
gevend vermogen hoogstens met 15 kaarsen
gelijk staat) een schip op een kilo-
meter afstands kan onderscheiden (1).

(1) *Comptes rendus*, Januarij 1846, N°. 4

Wanneer alzoo de proef met electriciek licht op de meest doelmatige wijze genomen wordt, al ware het met 2 of meer lichten onderling in verband werkende, komt het ons voor, dat de voorgestelde verlichting, wat de lichtsterkte betreft, geheel aan het doel zal kunnen beantwoorden; het gebruik van eenen eenvoudigen en zeer helderen kijker, kan de grens van waarneming nog vergrooten.

2°. Wat betreft de eenvoudigheid, zoo stelt men zich de inrigting op de volgende wijze voor:

De galvanische batterij in een bak of op eene tafel van weinig omvang geplaatst, geve men eene vaste plaats, gedekt voor 't vijandelijk vuur, doch zoo dicht mogelijk bij de standplaats van 't licht; de eivormig glazen bol, die men hoogstens 0,2 à 0,5 middellijn geeft, staat met de reflektiespiegel in een kastje van sterk ijzerblik, van binnen dofzwart; dit kastje, alleen van voren open, strekke tot lichtscherm voor de naaste omgeving; van achteren hebbe het 2 sterke ijzeren ringen met klemschroef, waardoor eene ijzeren stang gestoken wordt, die de lantaarn zal dragen; deze stang, die eene lengte van 5 à 4 ellen hebben kan, hebbe op geschikte hoogte een dwarsijzer als hefboom of handvat, waarmede men 't geheel draaijen kan in een' ijzeren koker, die op een vast voetstuk in den grond is ingelaten. De geïsoleerde geleidraden kunnen langs de stang, door den bodem van het kastje, naar de koperen polen der glazen bol worden gelegd. Een, hoogstens twee man, kunnen alzoo het geheel besturen.

De galvanische batterij kan onder 't

bepaalde toezigt van een persoon werken; de glazen bol krijgt men tot gebruik gereed op het terrein; ook de inrigting daarvan is zeer eenvoudig, te meer daar het luchtledig maken, vooral wanneer men geene kegelvormige koolspitsen gebruikt, niet noodig is, dewijl de weinige zuurstof die er in aanwezig is, spoedig wordt opgenomen door de gloeiende kool; men dient slechts te zorgen dat de toevoer van buitenlucht door eene hermetische sluiting belet blijft.

De kosten tot eene zoodanige inrigting kunnen voor de toepassing geen bezwaar opleveren en bij wêlslagen zelfs niet in aanmerking komen; de batterij van een groot aantal Bunsensche elementen kan men tegen beschadiging dekken, en zij zal alsdan gedurende geruimen tijd kunnen dienen; het overige van den toestel is voor weinig kosten te vervaardigen; het geheel met eenige glazen bollen met toebehooren in reserve is daarbij eene uitgave in eens, alleen bij zeldzaam geheele vernieuwing wederkeerende, daarenboven zal dezelfde krachtig werkende galvanische batterij in eene vesting of sterkte gebruikt kunnen worden tot mijnontsteking op grooten afstand.

Ieder element, volgens BUNSEN, kost hoogstens *f* 2, en dus eene batterij van 200 elementen zou kosten *f* 400, dat is nog iets minder dan 15 lichtkogels van 29 d^m, die ieder *f* 27,50 kosten en iets meer dan 55 lichtkogels van 20 d^m à *f* 11,00.

De onkosten tot het verlichten met den toestel zijn betrekkelijk gering; bij de eerstgenoemde proefneming van de HH. DELEUIL

en ACHEREAU met 200 elementen, welke gedurende een uur onafgebroken voortduurde, moeten de kosten voor zink, zuur, kool en de daarstelling eener luchtledige ruimte, slechts $f\ 5$ bedragen hebben.

Als men het oog slaat op de uitrusting der vestingen aan lichtkogels, dan geeft, zelfs ook, wanneer men al wat voor het werpen derzelve noodig is buiten rekening laat, de voorgestelde verlichting eene niet onaanzienlijke besparing van kosten aan.

5°. Dat het des vereischt wordende verscheidene uren achtereen, en dus veel langer dan hier noodig is, kan voortduren, is reeds door proeven bewezen.

Door het eenvoudig afbreken en weder herstellen van den stroom, hetgeen door eene eenvoudige aanraking met de hand kan geschieden, is het licht uitgedoofd of schittert het met verblindenden glans.

4°. Door de stang met lantaarn door middel van het dwarsijzer te draaijen, kan men den lichtbundel een geheel cirkelvlak doen doorloopen.

5°. De trefkans op de ijzeren stang met lantaarn is zeer gering; men heeft in het licht zelve het middel om elke poging van den vijand tot uitdooven (bijv. door tirailleurs) te ontdekken, en dit alzoo hoogstgevaarlijk te maken; daarenboven is het met juistheid rigten op een zoo verblindend lichtpunt bijna onmogelijk. Mogt dit niet voldoende worden gerekend, of liever bij beproeving ongenoegzaam blijken, dan late men den glazen bol geheel ach-

terwege; de reeds aangeduide kool brandt vooral in prismatische of cilindervorm in de vrije lucht slechts zeer langzaam en moeilijk af, zoo als dit bij het gebruik in de photo-electrische microscoop bewezen is, en mogt dit afbranden nog sneller dan men verlangen zou, plaats hebben, dan kan men hierin voorzien door bijv. de onderste koolstaaf in een huisje te plaatsen, dat door een' ingesneden schroefdraad in eene vaste moer kan worden opgedraaid; door aan dat schroefeinde eene dunne ijzeren staaf van genoegzame lengte aan te brengen, kan de persoon, die met het afbreken en herstellen van den galvanischen stroom belast is, door van tijd tot tijd eenvoudig de schroef op te draaijen den afstand der polen, naar gelang die door afbranding toeneemt, weder herstellen en alzoo het licht toch geruimen tijd doen voortduren.

Men neme dan tevens den reflektiespiegel van zwaar gepolijst metaal, zoo wordt de kans van beschadiging door gewerkogels uiterst gering; eindelijk is bij voorkomende schade het vervangen van eene reserve-lantaarn eene zaak van zeer weinig oponthoud.

NB. Indien het mogt gebeuren, dat hier bij de zoo hoog mogelijk gedrevene intensiteit van het galvanisch licht, de bedoelde kool toch altijd nog spoediger, dan men verlangen zou in de vrije lucht, verteert, dan zou men tot de aanwending van een metaal moeten besluiten, dat mede eene zeer hooge temperatuur noodig heeft om

te smelten, en dat daarbij weinig verwantschap heeft tot de zuurstof, bijv. het platina, in dunne reepen uitgeslagen; die reepen moeten dan overal gelijk dik en breed zijn, opdat niet een deel daarvan smelte, terwijl het andere nog niet die hooge temperatuur heeft, noodig om een schitterend licht te geven. Deze reepen tot bundeltjes vereenigd, vervangen dan de koolpolen der galvanische zuil.

6°. De invloed van het weder kan zich alleen krachtig doen gevoelen bij zeer zwaren regen of sterken mist, omstandigheden die alle verlichting, zelfs het zonlicht niet uitgezonderd, geheel of ten deele kunnen verhinderen.

Op grond van al het vooraangaande vermeent men te mogen beweren, dat het naauwgezet onderzoek naar eene practische aanwending van het electrisch licht tot het voorgestelde doel gunstige uitkomsten belooft.

Men neme hierbij nog in aanmerking, van hoe betrekkelijk geringen omvang en eenvoudigen aard dit onderzoek zou kunnen wezen; des noods zoude men daarbij de batterij van BUNSEN welligt gunstig kunnen vervangen door eene geplatineerde loodbatterij, of wel door eene van gegoten ijzer, waarbij het opwekkingsvocht met eene salpeteroplossing kan worden bereid, gelijk die als eene goedkoope en zeer krachtige galvanische batterij wordt aangeprezen in het *Philosophical Magazine*, Aug. 1847.

Ook al mogten volledige proeven bewijzen, dat de sterkst mogelijke verlichting, zelfs wanneer men twee of meer

lichten daartoe doet zamenwerken, den gewenschten afstand van 800 passen niet voldoende bereiken kan, dan nog is het onberekenbaar nut, dat een zoo sterk licht, dat men aanhoudend op ieder bepaald punt kan rigten, op kortere afstanden of ook tot andere doeleinden, vooral bij den vestingoorlog, kan hebben, ligt in te zien.

Bij geschiktheid tot practisch gebruik, zal het door den belegeraar natuurlijk evenzeer als door den verdediger worden aangewend, doch het voordeel zal dan wel altijd aan de zijde van den laatsten verblijven, omdat de eerste moet werken om te vorderen, terwijl de laatste, hooger geplaatst achter zijne vaste wallen en door gepaste uitvallen, dit heeft te verhinderen, eene omstandigheid die voor ons vaderland en onzen toestand wel eenige overweging verdient.

Er blijft dan ten slotte nog over, het onderzoek in hoeverre een voorwaarts van het te verlichten terrein tegenovergesteld licht, de werking van het eerste kan neutraliseren; al ware zulks geheel, dan wordt de aanwending als verdedigingsmiddel des te noodzakelijker.

Het zoude ons te ver voeren, indien wij alle omstandigheden wilden nagaan, waarin het electrisch licht, dat door gebruik van verschillende geleidende of te gloeijen stoffen en meer of minder stroomsterkte, tot in het oneindige kan gewijzigd worden, van nut kan zijn.

Het gebruik tot twee doeleinden evenwel moeten wij hier nog kortelijk aangeven, omdat we vermeenen dat het, als blijvende geheel buiten gemeenschap

met de omringende dampkringslucht, eene ware verbetering in het bestaande zou geven.

Ten 1^e in buskruidmagazijnen, laboratoria en overal waar men ontploffingen te vreezen heeft.

Ten 2^e in mijngalerijen en overal waar men licht noodig heeft, en geen zuurstof voor kunstlicht missen kan.

Voor beide gevallen neme men voor de te gloeijen zelfstandigheid een metaal, dat een zacht en helder licht verspreidt, en besluite het in eenen hermetisch gesloten

bol van zeer zwaar glas, die, om het breken te voorkomen, voor het grootste gedeelte in eene solide koperbekleding is ingesloten.

Mogten bovenstaande beschouwingen aanleiding geven tot het vestigen der aandacht van meer bevoegden en meer invloedrijken op dit belangrijk onderwerp, en alzoo leiden tot een voldoende onderzoek, dan zal het doel, met het stellen dezer regelen beoogd, ten volle bereikt zijn.

Augustus, 1854.

De geachte Schrijver zet met veel oordeel de bezwaren uiteen van de tegenwoordig nog algemeen gebruikelijke lichtkogels; daaronder is wel het allervoornaamste: het werpen van zeer lange schaduwen, zoodra de lichtkogel op een terreingedeelte valt, dat iets lager ligt dan het omringende, of wanneer er zich slechts kleine verhevenheden, aardhoopen, struiken, schanskorven enz., in de nabijheid van den lichtkogel bevinden. Het bezwaar, dat die kogels niet verder dan 600 el zijn te brengen, schijnt ons geringer, daar het vuur der vesting, zich toch bijna nimmer verder dan de eerste parallel behoeft uit te strekken, die toch in de meeste gevallen digter, zelden verder dan 600 el daargesteld wordt; tenzij de bedoeling des S. ware, de algemeene bewegingen des vijands, marschen, beren-

nings- en insluitingsmaatregelen enz., gade te slaan. Dit laatste doel echter, zal des nachts wel nimmer bereikt kunnen worden, daar dergelijke bewegingen, zelfs bij daglicht, zelden anders zijn waar te nemen, dan door verkenningen; althans zoo de vijand zijne bedoelingen geheim willende houden, stellingen kiest behoorlijk door het terrein gedekt.

Het openen der loopgraven is dus wel als de limiet aan te merken, van hetgeen men zich kan voorstellen, om zelfs bij daglicht *te zien*. Bijna geene voorbeelden zijn ons bekend, dat het ontdekken van het openen der loopgraven de daarstelling verhinderd heeft; geene dat het eenigen invloed heeft gehad op den duur van een beleg. De loopgraven toch, worden in den regel aangevangen op gedekte plaatsen, men maakt zich daarbij sloten en

terreinruggen ten nutte, het geschiedt bij duisternis, en al ontdekte men iets, dat dien arbeid deed vermoeden, dan zou toch het vuur der vesting, bij de onzekerheid omtrent den afstand, het zeer geringe relief en het spoedig gedekt zijn der arbeiders, weinig uitrigten. Zelfs bij dag ziet men bijna niets van de loopgraven, in het eerste tijdperk van den aanval. Toen zij in 1852 voor de citadel van Antwerpen geopend waren, bemerkte men zulks ter naauwernood bij het aanbreken van den dag, aan eene verafgelegene zwarte lijn; arbeiders werden er na het eerste schot in het geheel niet gezien; zoodat in het algemeen het op die loopgraven gerigte vuur, alleen ten doel kan hebben, te belletten dat de arbeiders zich geheel blootstellen en de loopgraven als elken gewonen veiligen schansarbeid verrigten. Het vuur heeft dus in den aanvang meer een negatief doel; schade aanbrengen zal het weinig.

Al kan men het openen der loopgraven op 600 el van het glacis des nachts ontdekken, zoo zal men wel niet tot het doen van uitvallen besluiten, daar die arbeid, vooral in den aanvang, door versche troepen goed en ijverig bewaakt wordt, en derhalve het doen van uitvallen zoo ver van de vesting, dus met vrij sterke kolonnen, in donker, te midden der vijandelijke voorposten en onbekend met de genomene maatregelen, hinderlagen enz., een onverantwoordelijk waagstuk zoude zijn. — Hoe de verlichting ook geschiede, altijd zullen op groote afstanden, slechts beperkte terreingedeelten achtervolgens kunnen verlicht worden, en

al ontdekt men dan eens arbeiders, dan zal het nog de vraag zijn, of die daar niet met voordacht geplaatst werden, om de aandacht van andere plaatsen af te leiden, waar de werkelijke arbeid plaats heeft.

Deze algemeene beschouwingen meenden wij te moeten laten voorafgaan, omdat wij, zonder het belang der zaak te ontkennen, echter gelooven, dat men in het algemeen, bij het spreken over de verlichting rondom vestingen, te veel waarde hecht aan het verlichten op groote afstanden, en zich niet bepaald genoeg rekenschap geeft, van 't geen men eigenlijk verlangt, welk doel men zich voorstelt; en dan gelooven wij dat de zaak hierop nederkomt: of, hier en daar enkele beperkte terreingedeelten achtervolgens zoo te verlichten, dat men uit de vesting daarop iets kan waarnemen, en dit, meenen wij, baat den verdediger weinig. Of, het geheele terrein zóó te verlichten, dat men een algemeen denkbeeld verkrijge, van 's vijands handelingen, en dit houden wij voor onmogelijk, daar dit doel, zelfs bij daglicht, niet zonder verkenningen, verstandhoudingen, seinen enz. te bereiken is.

In de latere tijdperken van het beleg zijn de zaken anders gesteld: dan heeft men er groot belang bij om te weten, of de vijand sapeert en waar, of hij batterijen tracht op te werpen, grachtovergangen wil daarstellen, enz. Slechts op eene niet zeer groote terreinuitgestrektheid zijn zulke ondernemingen te verwachten, en het electriek licht kan een vermogend middel zijn, om dergelijke pogingen te ontdekken en te verijdelen. —

Toen de belegeraars, de citadel van Antwerpen in 1852, tot aan de contrescarp genaderd waren, werd er eene groote hoeveelheid lichtkogels geworpen, zoo wel hand-lichtkogels als andere; men kon daarmede weinig omtrent de aanvalswerken ontdekken, niettemin waren die kogels zeer hinderlijk voor de aanvallers, vooreerst door de springwerking, maar ook vooral doordien de sappeurs zich in een helder licht bevonden, en meenden dat zij even als bij daglicht gezien konden worden. In de laatste perioden van het beleg kan men ook meerdere uitvallen ondernemen met kleinere afdeelingen, waarbij het aanbrengen van een sterk licht op enkele punten veel voordeel zou kunnen aanbrengen. Zonder dus het electriche licht op groote afstanden als geheel onnut te beschouwen, vermeen en wij echter dat men zich van het nut der verlichtingsmiddelen in dit opzigt over het algemeen overdrevene voorstellingen maakt. Op korte afstanden zoude men er goede diensten van kunnen verwachten.

Te regt merkt de S. aan dat de proeven met een groot aantal gelijktijdig brandende lichtkogels moeten geschieden, en daarom bechten wij ook minder waarde aan de meeste proeven op onze polygonen genomen, waarbij slechts weinig lichtkogels en achtereenvolgens geworpen werden. Ook de vuurpijlen met valscherms hebben groote onvolkomenheden, waarvan wel de voornaamste is, dat zij door den wind zoo ligt geheel afdrijven.

De S. betooft verder de voordeelen, die aan het electriche licht eigen zijn, doch hoeveel bronnen ook ter staving aan-

gehaald worden, schijnt hij ons toe onbekend te zijn met de ontdekkingen en toepassingen van lateren tijd. Zoo bijv. bestaan er reeds sints lang, zeer voldoende toestellen ter regeling van den afstand der koolspitsen, en zelfs om hen in het brandpunt van den spiegel te houden. In vele natuurkundige werken vindt men dergelijke toestellen beschreven. Reeds in 1850 verlichtte men te Parijs de werkzaamheden aan de Pont-Neuf met electriche licht, daargesteld door 50 Bunsensche elementen; men kon daarbij een stukje van 50 centimes op den bodem der Seine onderscheiden. Ook thans nog worden de werkzaamheden aan de Louvre des nachts bij electriche licht voortgezet. In de *Illustration* vindt men afbeeldingen daarvan. Hier te lande zijn wel degelijk vele proeven met electriche verlichting genomen. In de *Uittrekselen uit vreemde tijdschriften*, uitgegeven door het Koninkl. Instit. van Ingenieurs, 1855—54, N°. 5, had de S. een kort verslag kunnen vinden, omtrent proeven in het najaar van 1855 aan de Kon. Akad. van Zee- en Landmagt genomen. Ook dit jaar werden daaromtrent proeven in het kadetten-kamp bij Breda genomen, en zullen er aan gemelde Akad. ook in het najaar waarschijnlijk nog nader plaats hebben. Men vindt ook nog in het *Journal des armes Spéciales*, X et XI, 1851—1852, eene reeks zeer uitvoerige proeven van electriche verlichting, door MARTIN DE BRETTE. Hierin komen vele wetenswaardige bijzonderheden voor, ofschoon de Schrijver bij een voorstel, om door het aanbrengen van eene draaijende beweging aan de

lichtbron te geven, ten einde het verlichte veld te vergrooten, van een geheel valsch beginsel uitgaat. Wij zijn het dus niet met den S. eens, dat de toepassing nog op geene ruime schaal zoude hebben plaats gehad; evenmin dat er nog geene eenvoudige reguleurs zijn uitgedacht; de toestel toch aan de Akademie te Breda voorhanden en in het bovenvermeld tijdschrift beschreven en afgebeeld, is hoogsteenvoudig zonder uurwerk en zeer goedkoop; hij laat wat de werking aangaat, althans voor militair gebruik, niets te wenschen over. Die geheele toestel neemt niet meer plaats in dan een blaker, en kan in de hand gehouden en naar alle zijden gerigt worden. De zwarigheid, die men bij dergelijke reguleurs heeft te overwinnen, is niet zoo zeer: het verteeren der koolspitsen en het daardoor vergrooten van haren afstand, maar wel dat de spits aan de positieve pool tweemaal zoo snel verteert als de andere. De toestel van JASPAR neemt ook dit bezwaar weg, zoodat de lichtboog bestendig in het brandpunt van den parabolischen reflector blijft.

Dat de toestel niet uren achtereen zoude behoeven te branden, zien wij niet in; maar gelooven integendeel, dat hij dit den ganschen nacht door en zoolang de duisternis aanhoudt, zal moeten doen, alzoo dikwijls 12 uren lang. Behalve de meerdere kosten is dit echter geen groot bezwaar.

De koolspitsen eene prismatische gedaante te geven, zoo als de S. aanraadt, is de gebruikelijke wijze; doch de oppervlakte met vele «scherpe punten» te voor-

zien, zoude weinig baten: in de lucht verbranden de koolspitsen vrij snel, in het luchtledige minder, zoo dit laatste de bedoeling des S. is; doch ook dan nog voert de stroom kooldeeltjes over, van de eene pool naar de andere, en zouden die punten spoedig verdwijnen. Men houde bovendien wel in het oog, dat hoe meer de stroom gelegenheid heeft om over te stroomen, dat is hoe minder wederstand hij ondervindt, hoe minder gloeiing hij te weeg brengt.

Het voorgestelde kastje van ijzerblik zoude kunnen voorzien in eene behoefte waarop de S. te regt wijst: het in het donker houden der naaste omgeving. Dit is eene voorzorg die allernoodzakelijkst is, niet om zelf niet gezien te kunnen worden, maar om in het zien, niet door het naar alle zijden onregelmatig teruggekaatste licht gehinderd te worden. Wij zouden echter de voorkeur geven aan een kartonnen of houten cilindrischen koker, den reflector en den door dezen voortgeworpen lichtbundel omsluitende; daar proeven, dit jaar te Gend genomen, hebben aangetoond, hoe nuttig deze eenvoudige inrigting is, om het licht uitsluitend op een bepaald punt te rigten. Met een gewonen binocle kon men op die wijze tot op ruim 800 pas, personen erkennen. De proeven in het kamp bij Breda genomen, deden het nadeel bespeuren van de onnutte verlichting der digtbij gelegene voorwerpen. Toevallig leerden die proeven nog iets: de toestel was geplaatst op het plongé eener ravelijnsface; terwijl het electric licht ontstoken werd, wierp men de gewone lichtkogels naar het ravelijn, som-

nige daarvan vielen in en voor de ravelijnsgracht, en bleven aldaar branden; de hierdoor veroorzaakte rook nu, was oorzaak dat men van het ravelijn niets kon zien van het verlichte terrein, daar de rookwolk door den lichtbundel verlicht werd en als een dof glas of scherm werkte, tusschen den onderstelden vijand en het ravelijn geplaatst. Wij gelooven dus dat een dergelijk middel welligt zoude kunnen strekken, om het voordeel der verlichting weg te nemen, voor hem die haar aanwendt. Door de rookwolk heen verlicht men den vijand, ten zijnen gerieve, maar zelf kan men hem niet zien. Hierop zou men ons bedunkens wel bedacht mogen zijn, bij het aanwenden van geteerde fascinen op de kruin van het glacis, zoo als hierboven en door vele andere schrijvers wordt aangeraden.

Het nut van een hermetisch gesloten glazen bol, waarbinnen de koolspitsen moesten geplaatst zijn, zien wij niet in. De koolspitsen nemen, in het luchtledige zelfs, toch af; ook het regelen van haren afstand zoude in een hermetisch gesloten bol moeilijker zijn. Bovendien zouden wij vreezen dat de bol door dampen, die zich altijd onvermijdelijk ontwikkelen, spoedig dof zoude worden en het licht hierdoor verzwakte.

Wij zijn het volmaakt eens met den S., dat de kosten niet in aanmerking komen, zoo de toestel een belangrijk voordeel geeft; de kosten-raming schijnt ons evenwel wat laag; de zink-elementen moeten bijv. gedurig goed met kwik geamalmeerd worden, om eene sterke en standvastige werking te geven, enz. Vooral

gelooven wij niet, dat zulk een toestel tevens zoude kunnen dienen om mijnen te ontsteken, daar men nimmer het oogenblik kunnende voorzien, waarop dit zal moeten plaats hebben, er wel altijd eene afzonderlijke batterij daartoe in gereedheid zal moeten zijn, althans zoo men dit middel tot mijnontsteking wil gebruiken.

De trefkans op de ijzeren stang is zeker gering; doch de verbeteringen aan de vuurwapens aangebragt, maken het niet onwaarschijnlijk dat de toestel menigmaal getroffen zal worden, wanneer de vijand op het glacis is gekomen, terwijl een gekleurde bril het rigten op zulk een schitterend licht mogelijk maakt. Bovendien mag de toestel niet te veel gedekt opgesteld worden, zoo men een eenigzins ruim veld wil verlichten, dat tot het opzoeken van den vijand altijd noodzakelijk blijft.

Daar de koolspitsen eene zeer sterke gloeihitte verkrijgen, en dus ter verlichting van buskruidmagazijnen altijd zorgvuldig zouden moeten opgesloten zijn, zien wij niet wel het voordeel in dezer laatste toepassing boven de gewone veiligheidslampen. Of wil de S. den toestel buiten het magazijn plaatsen; maar dan hebben zulke lichtbronnen van kleinen omvang, het bekende nadeel, van enkele gedeelten zeer sterk te verlichten en andere in totale duisternis te laten, zoo als bij de proeven om electriek licht tot stadsverlichting aan te wenden, gebleken is. Eene blijvende veilige verlichting van kruidmagazijnen, is op de wijze als zulks in de scheepskruidkamers geschiedt, zeer goed te bereiken.

In de naauwe mijngalerijen stuit men altijd op de zwaarigheid, dat een enkel voorwerp den geheelen lichtbundel verspert, en dat er lange schaduwen geworpen worden. Ook het gebruik van het licht van gloeiende platina-bladen of spiralen, is reeds in 1845 en 46 door GROVE en KING voorgeslagen.

Niettemin is het electrick licht nog voor vele toepassingen vatbaar, zoo als het doen van signalen op zeer verre afstanden, waartoe het minder wisselvallig is dan vuurpijlen; en het gebruik aan boord van schepen bij mistig weder, minder ter verlichting voor zich uit, dan wel om zelf gezien te kunnen worden.

Wij vermeenen eindelijk dat men vooral moet onderscheiden: het verlichten van een terrein, zóó dat het daarop voorvalende van verre gezien kan worden, — en: het verlichten, zoo dat de zich aldaar bevindende personen zelve zien kunnen. — Zoo bewijzen bijv. de aangehaalde proeven van ACHEREAU en DELEUIL, waarbij men nog op 5 à 400 meters lezen kon, niets omtrent hetgeen men op dien afstand aldaar had kunnen waarnemen; voor dit laatste toch hangt men af, niet van het licht dat men den vijand toewerpt, maar van 't geen hij ons daarvan door terugkaatsing wedergeeft, en bij donker gekleurde, doffe voorwerpen is dit weinig.

D.

OVER DE RESULTATEN VAN ZEE-EXPEDITIEN

MET BETREKKING

TOT DEN AANVAL OP KUSTEN EN DE KUSTVERDEDIGING.

(*Vervolg van N°. 2, blz. 88, en Slot.*)

7) Het bombardement van Tanger, door den Prins VAN JOINVILLE, den 6^{den} Augustus 1844. — Het Fransch eskader bestond uit 5 linieschepen, 1 fregat, 2 brikken en 6 stoomschepen.

De Marokkanen lieten de schepen rustig de door hen gekozen stelling nemen, zonder een schot te doen.

Het vuur der vloot, dat slechts tegen de buitenste bevestiging der stad en haven gerigt was, begon des morgens om half zeven ure, en nadat het omtrent drie uren geduurd had waren de vijandelijke batterijen tot zwijgen gebragt, waarop de schepen door de stoomvaartuigen op sleeptouw genomen en naar hunne ankerplaats teruggebragt werden. Eene landing werd niet beproefd.

De Franschen stellen hun verlies op 5 dooden en 16 gekwetsten.

Nopens de wapening der stad en den toestand der vestingwerken ontbreekt het aan voldoende opgaven.

8) Bombardement van Mogador, den 13^{den} Augustus 1844. Van Tanger zeilde

de Prins VAN JOINVILLE naar Mogador, waar hij den 11^{den} aankwam. Uithoofde van het ongunstige weder kon hij de plaats eerst den 15^{den} des namiddags ten één ure aanvallen. De schepen gingen op 900 à 1000 passen van de werken voor anker, alvorens hun vuur te openen.

Nadat de kanonnade tot op omstreeks vier ure des namiddags geduurd had, begon het vijandelijk vuur te verflaauwen. Ten vijf ure nagenoeg werden van de stoombooten 500 man aan land gezet op het eiland, hetwelk voor den ingang der haven ligt en dat door 520 Moren en Kabijlen verdedigd werd. Het eiland werd vermeesterd en 140 man van de bezetting, die zich in eene moskee hadden gebarikadeerd, werden gevangen genomen.

Het verlies der Franschen bedroeg op dezen dag 14 dooden en 64 gewonden.

Den volgenden dag werden, onder bescherming van drie stoomschepen en twee brikken, 500 man nabij de stad aan land gezet om de batterijen, welke de haven verdedigden, te veroveren; door deze werd

echter volstrekt geen wederstand geboden, als zijnde door de Marokkanen reeds verlaten. 10 Metalen stukken die men vond werden medegenomen, de overige vernageld en van de wallen geworpen; de buskruidmagazijnen werden onder water gezet, en de schepen in de haven deed men zinken of voerde ze mede.

De Fransche schepen hadden weinig geleden, maar een der stoomfregatten was bij deze gelegenheid gestrand, en daar de Kabijlen zich er van wilden meester maken, werd het in brand gestoken, en 54 man van de bemanning, waaronder 19 gekwetsten, werden door de stoomboot *Asmodée* opgenomen. Hoeveel volks hierbij omkwam wordt niet gezegd.

Nopens den staat der vestingwerken is niets naders bekend. Naar ooggetuigen beweren, hadden de muren geen groot weêrstandsvermogen, en het gering verlies dat de Franschen leden, doet aan eene flauwe tegenweer denken.

Krachtens historische feiten kan men dus, volgens de aangehaalde voorbeelden, met opzigt tot de bombardementen, stellen: dat de Fransche kusten gedurende den zee-oorlog van 1778—1785 in het geheel niet, en gedurende de oorlogen der omwenteling er zeer weinig van te lijden hebben gehad. Het bombardement van Kopenhagen was slechts een gevecht van de schepen tegen vlottende batterijen, hetwelk de stad niet de minste schade toebrengt, en bij meer veerkracht in de verdediging blijkbaar ten nadeele der schepen zou uitgevallen zijn. — De grootere resul-

taten van de bombardementen aan de Afrikaansche en Syrische kust, moet men verklaren uit de gebrekkige bevestiging, wapening en verdediging, waarbij als een gewichtig feit moet opgemerkt worden, dat de Engelsche vloot voor St.-Jean d'Acre in den vrijstaanden 25 voet hoogen muur geen bres kon schieten.

Alles te zamen vattende, krijgt men tot resultaat: dat eene zeehaven, mits goed verdedigd wordende, een bombardement van de zeezijde niet sterk te duchten heeft.

6° AFDEELING.

Aanvallen van oorlogsschepen op kustbatterijen en verschaningen.

1) In het jaar 1794 werd in de baai van Martello, op Corsika, een kleine toren, slechts met één stuk geschut voorzien, dat over den walmuur vuurde, door twee Engelsche schepen, de *Fortitude* van 74 en het fregat *Juno* van 52 stukken, aangevallen. Na eene kanonnade van twee en een half uur moesten de schepen met aanzienlijk verlies afhouden. De *Fortitude* was drie- of viermalen in brand geraakt en had 7 man verloren.

De toren had 50 man bezetting en het schijnt niet dat zij eenig verlies geleden had.

De Engelsche kolonel PASLEY zegt: «Deze aanval geeft een voldoende bewijs voor het overwigt van het geschut in vaste kustbatterijen op oorlogsschepen, onverschillig of dat geschut op een toren geplaatst is, of niet.»

2) In de eerste oorlogen van de Fransche omwenteling hadden de Engelschen

het kleine eiland Marbou bezet en bevestigd, om den kusthandel tusschen Cherbourg en Havre te beheerschen. In het jaar 1797 deden de Franschen eene poging om het te veroveren, en vielen de Britsche redoute aldaar met 52 brikken en kanonneerbooten aan, die 80 lange 56 en 18 Ɔ^{rs} en ongeveer 600 man troepen hadden.

De redoute had 250 man bezetting en was met twee 52 Ɔ^{rs}, twee 6 Ɔ^{rs}, vier 4 Ɔ^{rs} en twee karounaden gewapend. Niettegenstaande de groote overmagt der Franschen, boorde deze kleine redoute 7 vijandelijke schepen in den grond, veroverde er een en noodzaakte de overigen met groot verlies tot den terugtogt. De bezetting had één doode en drie gekwetsten.

5) Toen NAPOLEON in 1796 zegevierend in Italië doordrong, zeilden 6 Fransche schepen van Toulon naar St.-Pierre d'Arena, met zwaar geschut voor het beleg van Mantua geladen. NELSON viel deze schepen aan, dreef ze onder het geschut eener batterij, bragt deze tot zwijgen en vermeersterde het geheele konvooi. Het verlies van dit artillerie-materieel zou een der voorname redenen geweest zijn, waarom NAPOLEON van de belegering van Mantua afzag. Aangaande de sterkte en de bezetting dezer batterij is echter niets bekend.

4) Bij het beleg van Genua door de Franschen in het jaar 1800, hield een Engelsch fregat, met lord EXMOUTH aan boord, af, voor 4 stukken veldgeschut, die in der haast aangebragt waren en ongedekt aan het strand stonden.

5) In het jaar 1805 had de Engelsche

Commodore HOOD, op Diamond Rock, twee uren van Port-Royal, op Jamaica, eene batterij van omtrent 15 stukken gebouwd en die met 100 man bezet. Dit onbeduidend werk bemoeijelijkte de Fransche scheepvaart naar Martinique, zoodat de Franschen in 1805 besloten het te vernielen. Twee lineschepen van 74 stukken, een fregat en eene brik met een detachement van 200 man troepen aan boord, werden daartoe afgezonden. Na verscheiden vruchteloze pogingen om het werk te veroveren, moest de bezetting den vierden dag van 't beleg, uithoofde van gebrek aan munitie en levensmiddelen, kapituleren. Geen enkel man van de bezetting was gedood of gewond, terwijl de Franschen 50 man verloren hadden.

6) In 1808 belegerde een Fransch korps van 5000 man het fort Trinidad (Guatemala), wat met slechts 100 Spanjaarden en Britsche marine-soldaten bezet was. Een Engelsch lineschip van 74 stukken en een bomvaartuig poogden de belegeraars te verontrusten, maar werden spoedig door drie Fransche stukken geschut verdreven.

Bij het voortgezet beleg werden nog 80 man versterking in het fort geworpen, en deze geringe bezetting weêrstand niet alleen het beleg, maar sloeg zelfs, nadat er bres geschoten was, eene stormkolonne van 1000 man terug, doodde den aanvoerder en allen die de bres poogden te beklimmen.

7) In het jaar 1806 verschenen drie Engelsche schepen, de *Pompejus* van 80 stukken, en twee fregatten, op omstreeks 1000 passen afstands voor een' toren, op

de punt van kaap Licosa in het koninkrijk Napels gebouwd, met 2 stukken geschut gewapend en door een Franschen luitenant met 25 man bezet. De schepen vuurden met afwisselende boordzijde, tot hunne munitie bijna vershoten was en de Franschen antwoordden onafgebroken met een langzaam maar goed gemikt vuur, dat alleen op den *Pompejus* gerigt was. Het schip had 40 schoten bekomen, den bazaar-mast verloren, 7 gesneuvelden, waaronder een scheepsluitenant, en 50 gekwetsten. Ten laatste, toen de kanonnade niet baatte, werden onderhandelingen aangeknoopt en na eenige uren kapituleerde de bezetting.

8) Ten aanzien der Engelsche korvet, welke in 1807 den Weichsel naar Dantzig wilde opzeilen, om den generaal KALKREUTH geld en oorlogsmaterieel toe te voeren, en die in het voorbijvaren Fransche batterijen aan den oever zou hebben vernield, vindt men in het Pruisisch journaal der verdediging het volgende:

«Den 19^{den} Mei, des namiddags tusschen twee en drie ure, ontstond aan den Weichselmond eene sterke kanonnade, en weldra vertoonde zich eene korvet, die met flauwen en niet zeer gunstigen wind den Weichsel scheer te willen opzeilen. Al de aan den rechter en linker Weichsel-oever gebouwde batterijen vuurden hevig op het schip; het gaf eenige zeer levendige salvo's op de vijandelijke schansen bij den Grooten Hollander en de Holmspits. Intusschen gelukte het aan de vijandelijke batterijen het want te beschadigen; de zeilen sloegen eensklaps om, het schip geraakte op den rechter rivier-oever aan

den grond en moest zich kort daarna overgeven.»

In de Fransche beschrijving van het beleg wordt gezegd, dat het schip door het geschut- en geweervuur van den oever, overweldigd en veroverd werd. Van geseerde batterijen wordt nergens met een woord gesproken. Het gerucht hiervan komt welligt daaruit voort, dat men deze verovering als eene duur gekochte zege wilde voorstellen.

9) In de laatste jaren der Fransche revolutie-oorlogen, hadden de Engelschen het eiland Anholt, in het Kattégat bevestigd, en tot een depôt en verbindingspunt tusschen Engeland en het vaste land ingerigt. In 1811 deden de Denen een aanval op het eiland met 12 kanonneerbooten, die 800 man en 72 stukken geschut aan boord hadden, en verscheiden transportschepen, volgens de verschillende opgaven van 1000 tot 5000 man landingstroepen aan boord hebbende. De Engelschen stellen de sterkte der Denen op 4000 man. De bevestiging van het eiland bestond uit eene redoute, met 581 man bezetting.

Onder begunstiging van een dikken mist gelukte het aan de Denen te landen; toen zij echter de schans naderden, werden zij derwijze met kartets- en geweervuur ontvangen, dat zij met een verlies van 40 dooden en 500 à 600 gekwetsten en gevangenen weder moesten aftrekken.

10) In het jaar 1811, bij het beleg van Tarragona, hadden de Fransche loopgraven hare aanleuning vlak aan zee. Een Engelsch eskader, bestaande uit een linieschip van 74 stukken, een geseerd schip,

twee fregatten, verscheiden korvetten en een groot getal gewapende vaartuigen, naderden den 8sten Mei de kust om den belegeringsarbeid te storen. Het vuur van 4 mortieren en 4 kanonnen was voldoende om ze af te wijzen.

De maarschalk SUCRET zegt in zijn verslag: «De vloot deed 1500 schoten, doch veroorzaakte ons weinig schade, ofschoon vele troepen in de loopgraven moesten gereed staan, om op een uitval bereid te zijn.»

Den 26sten Junij deden de Engelschen een' tweeden aanval en overstelpten de loopgraven met eene menigte kogels, die echter niemand beschadigden.

11) Toen de Franschen in 1812 Dantzig bezet hadden, deed eene Engelsch-Russische flotille drie pogingen om de Franschen uit de schansen aan de Weichselmonden te verdrijven.

De eerste poging had den 2^{den} September plaats. De flotille naderde in twee liniën; de eerste bestond uit eene korvet en 40 kanonneersloepen, de tweede uit 27 sloepen. Na een kanonnade van twee uren werd zij tot den aftogt genoodzaakt, zonder dat de tweede linie in gevecht gekomen was.

De tweede aanval geschiedde in den avond van dienzelfden dag met 72 kanonneersloepen; hij werd na eene kanonnade van drie uren afgeslagen; de Franschen hadden zelfs geen' enkelen gekwetste.

De derde aanval werd den 4^{den} October met 2 fregatten en 84 kanonneersloepen ondernomen; hij duurde van des voormiddags tien ure tot drie ure des namiddags. Het verlies der Franschen bedroeg 2 dooden en 6 gekwetsten.

De flotille had 8500 schoten gedaan en haar verlies bestond in 150 dooden en gekwetsten. Twee sloepen sprongen in de lucht, twee andere werden zwaar beschadigd en de beide fregatten hadden 10 schoten bekomen.

12) «Toen in 1814,» zoo verhaalt de kolonel MITSCHÉL, «lord LYNEDOCK tegen Antwerpen oprukte, werd het fort Frederik Hendrik in een bogt van den polderdijk, niet ver beneden Lillo bezet. 't Was een klein werk, gewapend met een 18 C^r loodregt op den stroom, en een $5\frac{1}{2}$ duims houtwiter, schuins stroomopwaarts gerigt. De Franschen besloten de Engelschen van dit punt te verdrijven. Met dat oogmerk kwam op zekeren morgen een Fransch linesschip van 80 stukken met de ebbe van Antwerpen de Schelde afdrijven en ankerde aan den Vlaamschen oever, omtrent 750 passen van de batterij, op een punt waar het tegen den 18 C^r gedekt was en alleen aan het vuur van den houtwiter blootstond. Zoodra op het schip alles gereed was gaf het eene volle laag, en indien rook en de donder van 't geschut in den oorlog iets vermogen, gelijk velen thans meenen, zoo had de uitkomst van dit zeldzaam gevecht niet lang twijfelachtig moeten zijn; want het daveren van 't geschut deed letterlijk den grond beven; maar schoon de aarde beefde, de houtwiter kreeg geen letsel, en alhoewel de geheel blootstaande artilleristen gedurende den kogelregen het niet bij hun stuk konden uithouden, sprongen zij toch na ieder salvo weér op hun post en beantwoordden 40 schoten met één schot. Dit buitengewoon gevecht duurde van zeven ure

des morgens tot op den middag, toen de Franschen onverrichterzake naar Antwerpen terugkeerden, met een verlies van 41 dooden en gekwetsten, onder welke laatsten de scheepskapitein zelf was; ook het schip had veel schade in den romp en aan het want.

In de Engelsche batterij was één man gedood en waren twee manschappen gekwetst geworden.

Uit de hier aangehaalde feiten blijkt onloochenbaar, dat iedere kleine kustbatterij nog geen overdreven waagstuk begaat, als het den strijd met een schip van den eersten rang aanneemt, en dat er, als de bezetting en haar kommandant zich kloek en beraden gedragen, groote waarschijnlijkheid op eene gelukkige uitkomst van den strijd bestaat: de hoofdzaak is dat men zich door den vijandelijken kolossus geen vrees laat aanjagen.

Wij besluiten hiermede het verhaal der historische feiten, naardien het overtollig zou wezen nog meer voorbeelden aan te halen, daar de geheele geschiedenis der Fransche revolutie telkens het bewijs levert, dat goed aangelegde strandbatterijen het overwigt op aanvallen uit zee hebben.

De Fransche marine was in dien tijd ten eenemale buiten staat hare kusten te verdedigen, die slechts weinige mijlen van de voornaamste Engelsche krijgshavens zijn gelegen. Engeland daarentegen was in het bezit eener zeemagt, die meer dan 200 millioen gulden kostte, liet zijne grootste vlooten bestendig voor de Fransche kust kruisen, en toch konden ze

weinig meer doen dan jagt op vijandelijke schepen maken.

Een Engelsch geschiedschrijver der zeeoorlogen zegt: «Tijdens de Fransche revolutie was de Britsche marine zóó sterk en door langdurige praktijk zóó ervaren, dat zij de Fransche havens, bogten en kusten zeer naauwkeurig had leeren kennen. De zeeofficieren kenden op alle punten de waterdiepte en den waarschijnlijksten tegenstand dien zij zouden ontmoeten. Desniettegenstaande konden zij de vijandelijke havens en steden niet veroveren, ofschoon deze door de oorlogen, die in vergelegen landstreken gevoerd werden, van hare garnizoenen ontbloot waren en alleen door militia verdedigd werden. Er werden pogingen genoeg gedaan, in sommige gevallen zelfs de grootste inspanningen, om zich op het een of ander punt vast te zetten, maar in geen enkel geval stond de uitkomst in eenige verhouding met de opofferingen aan menschenlevens en geld, en de Engelschen konden, noch aan de Fransche kusten, noch aan de kusten van de bondgenooten der Franschen, ergens vasten voet zetten. De reden daarvan lag zeker niet in gemis aan bekwaamheid en dapperheid der Britsche marine; dat getuigen genoeg de zeeslagen bij Abukir en bij Trafalgar, en de geheele vernieling der Fransche marine; maar er was eene andere reden voor, en deze was: dat de kusten bevestigd waren en dat de Franschen hunne bevestigingen wisten te verdedigen.

«De expeditiën tegen Quebeck en de Schelde, tegen Konstantinopel en Quiberon, bewijzen in 't algemeen genoeg wat van

dergelijke ondernemingen, in weerwil van alle inspanningen en offers, over 't geheel te verwachten is. — Geheel anders was echter dáár de uitslag, waar de Engelsche zeemagt geroepen werd eene vijandelijke vloot te vernielen, of waar zij gebruikt werd tot de verovering van afgelegen kusten en eilanden in de koloniën; en toen men ze, eindelijk, bezigde als transportmiddel tot versterking van Englands bondgenooten in Portugal en in België, bekroonde NAPOLEON'S val hare inspanningen.”

De Britsche kolonel MITSHELL zegt in zijne *Remarks on military organisation*:

«De menigvuldige en schitterende overwinningen, door Britsche vlooten op forten en landbatterijen behaald, hebben niet weinig medegewerkt om zee-expeditiën populair te maken; maar zij hebben ook tot het algemeen gevoelen geleid, dat schepen met goed gevolg vaste kustbatterijen kunnen aanvallen, zoodra de schepen deze slechts eenigzins kunnen naderen, en zoodra er maar eene tamelijke verhouding tusschen het wederzijdsch getal stukken geschut bestaat.

«Van de vele theoriën uit de jongste oorlogsvoering getrokken, kan er geen dwazer en gevaarlijker zijn dan deze, omdat de openbare meening in oorlogstijd de regering aanleiding geven kan zee-expeditiën tot ondernemingen uit te rusten, die geheel buiten het vermogen der zeemagt liggen. De valsche meening dat houten wanden denzelfden wederstand als steenen wallen kunnen bieden, zou het leven der Britsche matrozen, den goeden naam der marine en de eer des lands in

ondernemingen op het spel zetten, waar bekwaamheid en moed niets vermogen, en waar men den goeden uitslag alleen verwachten kan van de misslagen of de lafheid des vijands — eene uiterst gevaarlijke onderstelling om de hoop op overwinning daarop te bouwen.

«Het is niet zoo gemakkelijk een tamelijk groot voorwerp op gewone afstanden met een' kanonkogel te treffen; deze moeilijkheid wordt nog veel grooter, wanneer het geschut, zoo als aan boord der schepen het geval is, op een onvasten, wankelenden grondslag staat, waar de rigter na het eerste schot geheel en al in rook is gehuld.

«Zekerlijk zijn steden en vestingen geen kleine voorwerpen, maar de vestingwerken zelve, waterpas liggende, bieden de oorlogsschepen slechts een smalle horizontale strook tot doelwit aan, en daarvan is slechts het kleinst getal plaatsen kwetsbaar.

«Het platschieten der huizen van vreedzame inwoners, of het werpen van bommen in eene stad van den tweeden rang, is eene even onwaardige als vruchteloze wijze van oorlogvoeren, die nimmer een kommandant, zelfs maar van gewoon gehalte, nopen zal zijn post te verlaten en den strijd op te geven.

«De zee-artillerie kan slechts dan een fort ernstig beschadigen, wanneer het geschut gedemonteerd of de wallen zóó beschadigd zijn, dat de manschappen verhinderd worden het geschut te bedienen. Het eerste is zeer moeilijk, omdat een schietgat slechts een klein object is, en het tweede is niet gemakkelijk, omdat

daartoe tijd en een groot getal goed gerigte schoten vereischt worden. Met scheepsbatterijen eenen gewonen wal te vernielen, komt ons bijna onmogelijk voor, als wij ons herinneren, welk een langdurend en welgerigt vuur vereischt werd om in de ellendige muren van eenige Spaansche vestingen bres te schieten.

«Een oorlogsschip heeft wel is waar een veel grooter getal stukken geschut dan eene landbatterij van dezelfde frontbreedte, maar het verlies waaraan het blootstaat is ook veel grooter, dan het verlies 't welk het met zijne overmagtige artillerie eene landbatterij kan toebrengen. Ieder schot die het schip treft veroorzaakt schade, terwijl honderd kogels eene landbatterij kunnen treffen, zonder eenige werking van belang te doen. Uithoofde zijner grootte kan een schip gemakkelijk door eene landbatterij getroffen worden, terwijl het kwetsbare gedeelte eener landbatterij zoo klein is, dat scheepsartillerie het zeer moeilijk treffen kan.

«Wat mag dan wel de oorzaak zijn, mag men vragen, dat onze vlooten zoovele overwinningen op verdedigingen te lande behaald hebben? Het antwoord is: Zulks was te danken aan de omstandigheden en aan den moed onzer zeehelden, wier dapperheid de zege bevocht, en deze niet zelden aan den ontstelden en geschokten vijand door een stout bestaan ontrukte. Militaire operatiën bieden maar al te dikwijls aan land- en zeehelden de gelegenheid aan zich boven het waarschijnlijke en gewone te verheffen, en de overwinning in het geluk en in een stout waagstuk te zoeken; maar met opzigt tot

eene regering die de expeditiën uitrust, zou zoodanig beginsel gewraakt, ja misdadig moeten genoemd worden, wijl het een hasardspel met menschenlevens zou bekrachtigen. Dubbel strafbaar zou zoodanig beginsel voor onze (de Engelsche) regering zijn, wijl zij een zoo ruim veld heeft om hare oorlogskrachten beter te besteden, dan door alleen op het geluk te rekenen.

«Eene vloot alleen, ik herhaal het nogmaals, kan nimmer met een' gewenschten uitslag tegen welgebouwde en goed verdedigde landbatterijen strijden; ook levert de geheele geschiedenis der marine niets op wat deze, thans heerschende, verkeerde meening zou kunnen regtvaardigen.»

Met opzigt tot het vernielen van wallen door oorlogsschepen, zegt de luitenantkolonel ARDENT van het Fransche ingenieurkorps: «Om op den vasten wal een' muur in bres te leggen, moet men zich op 60 à 70 passen afstands stellen en den muur door kanonkogels in eene horizontale en vertikale rigting doorboren om hen te doen instorten; daartoe behoort echter eene groote juistheid van schot. Voldoet men aan deze voorwaarden niet en schiet men op goed geluk tegen den muur, dan valt volstrekt niet te berekenen hoeveel schoten er voor eene bres vereischt worden.

«Deze bewering wordt onder anderen door het beleg van St.-Sebastiaan in 1813 krachtig gestaafd. De Engelschen hadden voor deze vesting dertig 24 w^{r} op 650 passen afstands van den muur in batterij gebragt; en alhoewel deze afstand veel minder was dan die waarop schepen kustbatterijen naderen, was hij toch ver genoeg om het stelselmatig bresschieten on-

mogelijk te maken; want de Engelschen besteedden tien dagen om eene bres te krijgen en hadden daartoe 40000 schoten moeten doen.

«Een oorlogsschip heeft in den regel niet meer dan 70 schoten per stuk geschut aan boord, en nadert de vestingwerken die het wil aanvallen gewoonlijk niet digter dan op 1200 à 1600 passen afstands: het kan dus geen aanspraak maken op zijn vermogen om in een goeden muur bres te schieten.»

De kolonel LEWIS, een der uitstekendste Engelsche ingenieurs, zegt in zijn *Report of the application of forts, towers and batteries of coast defense*: «De gunstige uitslag van de expeditiën onzer vloot voor Algiers, in 1816, en voor St.-Jean d'Acre, 1840, zijn uitzonderingen op den regel welke de kustverdediging in een nadeelig licht stelt, 't welk zij niet verdient. Tijdens mijne dienst in de Middellandsche Zee, heb ik genoeg aanvallen van onze schepen op Fransche batterijen bijgewoond, om over het verschil te kunnen oordeelen dat men tusschen goedgeoefende artillerie maken moet, en die welke Algiers en St.-Jean d'Acre verdedigde.» Verder zegt hij: «Zelden zal een oorlogsschip het anker kunnen werpen om eene batterij aan te vallen, alvorens en zonder dat het nog een schot gedaan heeft eenige gevaarlijke kogels te hebben bekomen, die het aan 't gevaar blootstellen van schipbreuk te lijden, in geval het roer getroffen werd.»

Over den invloed van nieuwe uitvindingen op de historische feiten.

Zullen de gevolgtrekkingen, uit de historische feiten afgeleid, ook nog tegenwoordig afdoende geacht kunnen worden, dan moet men kunnen aanwijzen dat de veranderingen, die in de krijgsmiddelen of in hun gebruik hebben plaats gegrepen, geen wezentlijken invloed op de resultaten kunnen uitoefenen. Wij moeten dus nog de vraag beantwoorden: of de invoering der stoombooten en van de bombekanons in den lateren tijd, eene zoodanige omkeering in de marine bewerkt heeft, dat de historische grond aan het wankelen gaat, en welligt, in den tegenwoordigen tijd, reeds geheel onzeker geworden is.

Met opzigt tot de plaats welke de stoombooten in de toekomstige zeeoorlogen zullen bekleeden, zijn alle deskundigen in het zeewezen eenparig van gevoelen, dat zij de lineschepen en fregatten van den eersten rang geenszins kunnen vervangen, en dat hunne betrekking tot de vloot gelijk te stellen is als die van de ligte troepen tot een leger te velde. Hiermede wordt hun dadelijk het vermogen ontzegt om aan de krijgsgesbeurtenissen eene beslissende wending te geven. Ongetwijfeld zullen zij wel bij de ondernemingen eener vloot van zeer groot nut zijn: zij kunnen bijv. groote schepen op sleeptouw nemen en ze op de aangewezen posten brengen, of uit eene gevaarlijke stelling terugtrekken; zij kunnen het gevecht der groote schepen voorbereiden en ondersteunen; transporten naar reeds veroverde of verzeekerde punten bespoedigen; zij kunnen

landingen begunstigen, inschepingen bevorderen, enz.; maar aan hunne zelfstandige handeling moet, op grond van het boven aangevoerde, zóólang getwijfeld worden, tot die bij den eersten gunstigen uitslag klaar bewezen is. Zonder dat, zou men zich in ijdele onderstellingen verliezen en aan de stoomschepen een vermogen toekennen, wat tot heden nog nergens gebleken is en waarvoor tot nog toe niet den minsten grond bestaat; want, bij St.-Jean d'Acree vervulden zij eene zeer ondergeschikte rol, bij St.-Jean d'Ulloa en bij Tanger werden zij als stoomslepers gebruikt, en bij Mogador zetteden zij na den hoofdstrijd de troepen aan land.

Wat het strijd- en weêrstandsvermogen der stoomschepen betreft, zij hebben op de zeilschepen niets dan hunne grootere beweegbaarheid voor, welke in een opzigt voordeelig zijn kan, maar het in een ander waarschijnlijk maakt dat een stoomschip niet zoo hardnekkig ten einde toe den strijd zal doorzetten als een zeilschip. Is nu, gelijk uit het voorgaande blijkt, het gevaar voor een zeilschip tegenover kustbatterijen reeds zeer groot, niet minder is het voor een stoomschip, want al worden ook de raders door de schroef vervangen, de vernieling van den schoorsteen, welke het schip van alle beweegbaarheid berooft, is nog een grooter gevaar dan het verlies van het roer eens zeilschips. Raderstoomschepen staan natuurlijk nog veel meer aan gevaar bloot.

Nopens de bombekanons zegt ARDENT:

«De meening dat de invoering der Paixhanskanonnen de werking der artillerie zeer zal wijzigen, kan slechts bij hen ge-

wigt hebben, die onbekend zijn met de theorie en praktijk der artillerie; want de Paixhanskanonnen schieten slechts holle kogels, die tegen schepen zeer gevaarlijk zijn, maar tegen muren weinig werking doen. De Engelsche en Fransche schepen hebben tot nog toe met dit geschut geen enkelen kogel geschoten die tegen muren werkte; daartoe behoort voor zoodanig geschut eene te groote buskruidlading. Geschut, 't welk volle kogels van 22 Ned. duim middellijn met de snelheid van een 24 ^{te} schiet, moet nog uitgevonden worden.

Wat het grooter draagvermogen van het nieuwe geschut betreft, dit is een voordeel voor de strandbatterijen, want daardoor kunnen zij de schepen op grooteren afstand houden. Niets verhindert bovendien dat alle verbeteringen in de artillerie even goed voor de strandbatterijen als voor de schepen kunnen dienen.

Bij expeditiën tot het doen van landingen aan eene vijandelijke kust, kunnen de stoomschepen wel de vaart, maar niet de uitrusting bespoedigen, en dit laatste vereischt den meesten tijd. Tot de expeditie der Russen in 1761 tegen Colberg, was reeds in den winter te voren besloten, en toch kon de vloot eerst op het laatst van Julij aan de Pommersche kust verschijnen. Voor het gereedmaken van de expeditie der Engelschen naar het eiland Walcheren werden twee maanden vereischt, niettegenstaande hunne arsenalen rijkelijk van al het noodige krijgsmaterieel voorzien waren. De uitrusting van de Fransche expeditie tegen Algiers heeft zes maanden tijds gekost.

«Men zal dus altijd tijd genoeg hebben om kennis van dergelijke uitrustingen te bekomen, en geen verrassing behoeven te vreezen, zoodat er geen tijd voor de organisatie der verdediging zou overschieten, immers zoo die in vreedstijd slechts eenigermate voorbereid is. Zonder zulke voorbereidingen zou men even goed van de landzijde verrassingen kunnen verwachten.

Wij gelooven alzoo de bovengestelde vraag in dezer voege te kunnen beantwoorden: dat de veranderingen in den jongsten tijd bij de marine gekomen, geen grond genoeg opleveren om daaruit tot afdoende wijzigingen in hetgeen vroeger plaats had, te besluiten.

Om het betwiste vraagstuk nopens de werking der kustbatterijen volkomen op te lossen, blijft ons nog alleen over, het tegenstrijdige tusschen ons gevoelen en de omtrent dit punt algemeen verbreide meening weg te nemen. Wij stellen daartoe de volgende vraag:

Is het overwigt der kustbatterijen op oorlogsschepen historisch bewezen, erkennen zulks allen die in het zeezeen eenig gezag hebben, hoe is het dan mogelijk, dat het tegenovergesteld gevoelen zich zoo algemeen heeft kunnen verbreiden, zoo lang bestaan en zoo diep wortelen schieten?

Voorzeker het verschijnsel is opmerkelijk, maar niet zonder voorbeeld. Wij herinneren slechts aan de beweging van de zon rondom de aarde, die zich aan het gezigt zoo natuurlijk voordoeft, dat er eeuwen verliepen eer men de onwaarheid daarvan ontdekte, en dat men daarna, bijna algemeen, met nog altijd ongelooflijke hard-

nekkigheid, zich aan die dwaling hield, niettegenstaande de sterrekundigen reeds lang het tegendeel bewezen hadden.

Naar dit voorbeeld zullen wij dus ook de gronden voor het heerschend gevoelen nopens de werking der zee-artillerie, in den uiterlijken schijn der onmiddellijke indrukken en der eerste voorstellingen moeten zoeken.

Een oorlogsschip maakt op ieder die het ziet den ontzagwekkenden indruk van eene drijvende vesting, en de gedachte dat zulke vestingen zich over den ruimen oceaan gemakkelijk kunnen bewegen en zich in grooten getale op een gekozen aanvalspunt kunnen vereenigen, doet aan eene kracht denken, waartegen de kustverdediging niets evenredigs kan tegenstellen. Vergelijkt men nu nog het stukkengetal en de kaliber-grootte der zee-artillerie met die der landbatterijen, gelijk in de meeste gevallen niet wel anders kan, dan wordt deze zoo reusachtig groot, dat het schijnt dat geen menschelijke magt haar kan weêrstaan.

Men vergeet te dezen aanzien dat slechts gelijksoortige krachten met elkander kunnen vergeleken worden, en dat het bij ongelijksoortige geheel op de verhouding aankomt waarin zij tot elkander staan. Dit punt wordt intusschen geheel over het hoofd gezien, of slechts naar goedvinden gewaardeerd, en de indruk die honderde, ja duizende stukken geschut maken, behoudt de overhand. Groote zinnelijke indrukken werken veel sterker dan het bedaard verstandelijk betoog, zoodat het ons niet kan verwonderen, als de donder van zulk eene menigte stukken geschut, welke den grond doet beven, ook op de men-

schelijke natuur zijne werking doet, en zich overeenkomstig dien indruk wil laten gelden.

Voegt men hierbij nog de schitterende daden van beroemde zeehelden, die meestal alleen in overdreven bulletins gelezen worden, en er hoofdzakelijk op ingerigt zijn om een grooten indruk te verwekken — niet om de zaak te verklaren — dan zullen wij het begrijpen, dat het gevoelen nopens het overwigt der oorlogsschepen algemeener verbreid is dan een met zorg bewerkt onderzoek, en dan eene verklaring van de oorzaken en de werking van 't geen werkelijk door hen verrigt werd.

Slotsom.

De verdediging eener kust heeft in 't algemeen veel overeenkomst met eene riviervediging. Wilde men de gansche kust bezetten dan zou hare verdediging onmogelijk zijn, omdat de vijand zich met zijne geheele magt op een enkel willekeurig gekozen punt werpen kan. Uit dien hoofde zal men aan den eenen kant genoodzaakt zijn zich tot het bezetten der belangrijkste punten te bepalen, maar aan den anderen kant verkrijgt men ook het voordeel, dat men die punten door de kunst versterken en zoo bevestigen kan, dat zij zich zelfstandig kunnen verdedigen. Hiernaar beraamt men een bepaald verdedigingsstelsel: Men ziet er van af om 's vijands landing zelve te verhinderen, maar behoudt zich voor, hem tijdens de landing, of althans kort daarna aan te vallen; de vaste punten leveren beveiligde flankstellingen tegen den vijand op, en

daar zij gedurende eenigen tijd aan zichzelf kunnen overgelaten worden, verkrijgt men voor al zijne overige beschikbare troepen eene vrije beweging. Trekt men alzoo zijne strijdmagt op die punten bijeen en maakt men deze tot steunpunten der operatiën, dan zal men, in de eene en de andere rigting krachtige en afdoende slagen kunnen toebrengen.

Uit deze onderstellingen volgen nu verscheiden kansen; vóór de beide partijen meer of minder gunstige omstandigheden, die nader moeten onderzocht worden, om hare waarde of onwaarde overtuigend te erkennen.

1. Met betrekking tot den aanval. —

Het aanvallend leger heeft, zóólang het zich op de vloot bevindt, volkomen vrijheid van beweging en de vrije keus van het aanvalspunt; het land kan hetzelfde dus niet helet worden. Is het leger echter eenmaal geland, dan zijn vloot en leger weérkeerig aan elkaër gebonden, houdt de vrijheid van beweging op: het leger heeft slechts ééne terugtogtslijn: de vloot; en deze kan zich niet van hare ankerplaats verwijderen, zonder het leger gedurende dien tijd van zijn' terugtogt te berooven. Eene dergelijke positie aan de kust is dus, volgens de algemeene grondbeginselen van den oorlog, voor een vijandelijk leger bedenkelijk, ja gevaarlijk: het heeft de zee in den rug; de terugtogt naar de vloot kan alleen door middel van booten geschieden, die doorgaans een afstand van 1000 passen moeten afleggen; bij stormweér kan die aftogt, uithoofde van de branding, zeer moeilijk of onmogelijk worden. Is het een hevige storm, dan

moet de vloot zelfs de kust verlaten en het ruime sop zoeken, om niet aan schipbreuk bloot te staan. 's Vijands gesteldheid in zoodanigen toestand, is bij die van een leger te vergelijken dat stelling neemt met eene 1000 passen breede rivier, zonder brug, in den rug, en zijne gemeenschap slechts door middel van booten met den anderen oever onderhoudt, doch met dit bezwarend verschil, dat de gemeenschap met de schepen door stormen dagen lang kan afgebroken worden.

Aanvallende elementen, te weten alles wat tot veroveren behoort, mist het gelande leger; het heeft niet alleen geen kavallerie, maar ook geen bespanning voor de artillerie; wil het landwaarts in voortdringen, zoo wordt de terugtogt met elken stap voorwaarts gevaarlijker, want de ruimte die het links en rechts te dekken heeft, wordt steeds grooter, en het loopt gevaar zijn bruggenhoofd aan de kust, en zelfs de mogelijkheid om weder de schepen te bereiken, te verliezen.

Het eenige wat zoodanige vijand met voordeel ondernemen kan, is het beleg van een vast punt aan de kust, omdat het zijn belegeringsgeschut op de schepen medevoert en de vloot nu in zijne nabijheid behouden kan. De verovering van zoodanig punt zal hem eerst in staat stellen aan de vijandelijke kust vasten voet te zetten.

2. *Met betrekking tot den verdediger.*

De eigenaardige gesteldheid waarin de aanvaller verkeert, bepaalt de maatregelen van den verdediger.

Zoolang de vijand niet geland is, heeft het verdedigend leger volstrekt geen ope-

ratie-object; het kan dus ook niet meer doen dan zich gereedhouden. Zoodra het echter eenige zekerheid omtrent 's vijands oogmerk heeft, moet het alles aanwenden om hem, of tijdens de landing, of toch kort daarna aan te vallen, opdat hij geen tijd bekomt zich aan de kust vast te zetten of landwaarts in requisitiën te doen. Alernoodzakelijkst is het dus langs de kust eene telegraaflijn daar te stellen, alsmede bevelen te geven dat al het trekvee uit den omtrek van het landingspunt weggevoerd wordt, ten einde 's vijands voorwaartsche beweging te bemoeielijken.

Is het evenwel den vijand gelukt zich aan de kust vast te zetten en van uit zijne verschanste stelling in het land te dringen, dan schijnt het minder raadzaam zich in zijnen weg te stellen en hem te willen ophouden: men zal beter doen regtstreeks op zijne gemeenschap en het landingspunt aan te trekken, en het vijandelijk leger slechts door ligte troepen te verontrusten, die in alle rigtingen uit het binnenland tegen hetzelfde kunnen aanrukken, en die altijd gemakkelijk spel zullen hebben, wijl de vijand weinig of geen kavallerie hebben kan.

Trekt de vijand niet in tijds terug, dan wordt zijn toestand zeer hachelijk; de ligte troepen snijden zijne gemeenschap met de vloot af; de troepen in zijn front en op zijne flanken worden dagelijks door de algemeene volkswapening uit het binnenland versterkt. Uit gebrek aan kavallerie kan hij die niet verstrooijen, evenmin ze vernielen, want zij ontwijken elk ernstig gevecht. Den vijand schiet dan niets over dan terug te gaan; maar zoodra hij terug-

trekt, nadert ook het verdedigend leger; de kring der ligte troepen vernaauwt zich meer en meer: de vijand kan den slag niet meer ontwijken. Verliest hij dien, dan is hij geheel verloren; wint hij hem, hij kan van de zege de regte partij niet trekken, omdat hij geen kavallerie genoeg heeft, omdat hij bij de vervolging zich steeds verder van het landingspunt verwijdert en de ligte troepen op nieuw zijne gemeenschap verontrusten.

De terugtogt van het verdedigend leger heeft daarentegen volstrekt niets gevaarlijks; want dat leger kan in het ergste geval in tegenovergestelde of in elke andere rigting meer binnenlands terugtrekken, en zoodra het weder verzameld is, hernieuwt het zijne vorige handelwijs, welke ten laatste met de verdrijving of vernieling des vijands moet eindigen.

De algemeene gesteldheid is dus voor de verdediging veel beter dan voor den aanval, en daaraan moet het toegeschreven worden, dat alle pogingen tot landing mislukt zijn, dáár waar eene goede militaire organisatie bestond.

Geheel anders staan de zaken wanneer het den vijand gelukt meester te worden van een vast punt aan de kust; is dit punt bovendien nog eene haven, waar zijne schepen veilig zijn, dan heeft de vijand eene vaste operatie-basis gekregen, en zal het zeer moeilijk worden hem daaruit weder te verdrijven, want de verdediger moet alsdan eene vesting belegeren, die men niet insluiten kan en die

van de zeezijde allen noodigen toevoer kan bekomen.

Het hoofddoel van den verdediger zal dus moeten zijn, te beletten dat de vijand meester wordt van eenig, door natuur of kunst, vast punt aan de kust. Dit zal echter slechts mogelijk zijn ingeval deze punten vestingwerken hebben, sterk genoeg om een geregeld beleg te kunnen uithouden. Van de zeezijde worden deze vestingwerken het minst door werkelijk gevaar bedreigd; zij hebben meer den aanval van een geland leger te duchten, dat van zijne vloot gemakkelijk en overvloedig met belegeringsgeschut en materieel voorzien kan worden. Zwakke fortificatiewerken en kleine strandbatterijen kunnen alzoo tot het afweren van landingen weinig of niets baten; zij zullen spoedig aan kleine, in de nabijheid gelande afdeelingen in handen vallen. Afzonderlijke oorlogsschepen kunnen daarbij evenmin iets uitrigten, en zelfs zal eene geheele flotille van kanonneerbooten aan de zeekust weinig meer dan zwakke demonstratiën kunnen doen; in binnenwateren zal daarentegen zoodanige flotille, onder zekere omstandigheden, veel dienst kunnen bewijzen.

Wij komen alzoo op de in den beginne als slotsom opgegeven stelling terug: dat goede bevestigingen en landtroepen de beste middelen tot verdediging der kusten zijn, en dat wij met onze gewone strijdmiddelen elken aanval op onze kusten, hij moge komen van waar hij wil, met vertrouwen en goeden uitslag kunnen bestrijden.

HET TAURISCHE SCHIEREILAND

DE KRIM.

De gebeurtenissen loopen snel. Toen de onderstaande regelen voor weinige dagen geschreven werden, was het nog niet te voorzien wat er zou worden van de groote expeditie naar de Krim; men wist niet welke krachten de Russen aldaar eigenlijk bijeen hadden, welk plan van verdediging zij hadden gevormd, of zij den vijand reeds aan de kust zouden bestrijden, of eerst op den marsch verontrusten, of zij hem in 't open veld zouden aanvalen, dan wel hem in hun verschanst legerkamp afwachten; in één woord, welke de eerste gevolgen der groote landing zouden zijn. Thans is dit alles reeds beslist, er heeft reeds een zeer ernstig gevecht plaats gehad, en is nu de algemeene aandacht voornamelijk gespannen op het lot van het hoofdobject: Sebastopol. Latere verslagen en beschrijvingen zullen ons nader met den loop van zaken en de bijzonderheden moeten bekend maken, terwijl het ook nog onzeker is, welke toekomst het schiereiland te gemoet gaat. Eenige nadere kennis der landstreek, van het terrein, van de bevolking en de vaste woonplaatsen, waar reeds zulke groote gebeurtenissen voorgevallen zijn, scheen ons daarom ook thans belangrijk genoeg toe.

Ligging, grondgesteldheid, klimaat.

Dit schiereiland bevindt zich, in de Zwarte zee, tusschen den 44°50' en 46° N. Br., en behoort dus tot Europa's warmere luchtstreek. Het is het voornaamste gedeelte van het Russische gouvernement Taurie, hetwelk overigens bestaat uit de Nogay'sche woestijn of steppe, en het land der Tschernomorskische kozakken, beiden op het vaste land ten noorden en noord-oosten van de Krim gelegen. De Krim zelve grenst in het oosten aan de Zee van Azof en wordt aldaar door de straat Jenikale van het schiereiland Fanagoria en het land der Tschernomorskische kozakken gescheiden; noordelijk heeft het de Vuile zee, of Siwasch, eene golf der Zee van Azof, welke door de smalle landtong van Arabat gevormd wordt en tot aan de landengte van Perekop voortloopt, zijnde het eenige punt waarmee de Krim aan het vaste land van Europa verbonden is; in het noordwesten heeft het schiereiland de zoogenoemde golf van Perekop; het overige gedeelte wordt door de Zwarte zee bespoeld. Zonderling is de gedaante van dit schiereiland: zijne uit bergen, kleine vlakten en dalen bestaande oppervlakte, breidt zich zuidoostelijk in een' langen arm, het

schiereiland Kertsch, uit; in het westen heeft het een' dergelijken, doch minder vooruitstekenden arm, de Tarchanskoi-Kut, die in het midden met een stompen hoek eindigt. Het meer dan 1200 voet hooge gebergte, is langs de geheele zuidoostkust, waar de zee zeer diep is, bijna loodregt afgesneden, wordt in noordelijke rigting tragsgewijs lager en verliest zich met flauwe hellingen in de groote vlakte of steppe, die niet veel boven den waterspiegel der zee verheven is en het grootste gedeelte der oppervlakte van de Krim beslaat. De rivier Salgir, in het zuidwesten ontspringende en oostelijk in de Vuile Zee vallende, deelt het land in twee bijna gelijke, schoon ongelijk liggende deelen, waarvan het noordwestelijke deel de zoutvlakte of steppe, het zuidoostelijke het gebergte uitmaakt. Beide deelen verschillen grootelijks in klimaat, grondgesteldheid en cultuur. Het noordwesten vormt ééne geheele, spaarzaamlijk met eenige terreinverlagingen afgewisselde vlakte, waarvan de bodem uit verschillende bestanddeelen bestaat, doch meerendeels, vooral in den arm die zich tusschen Perekop en Koslow (Eupatoria) uitbreidt (de Tarchanskoi-Kut) zandig, of met leem vermengd zand is. Hier en daar is een dorre, zoutachtige leemsteppe, die onmerkbaar naar de zoutmeeren, welke zich vooral zuidoostelijk van Koslow bevinden, afdaalt. In het algemeen is het noordwesten van het schiereiland aan een zeer kouden noordenwind blootgesteld, welks scherpte door geen heuvel of bosch, schaars door een boom hier of daar gematigd wordt. Daarentegen bezit deze

streek in de zoutmeeren eene bron van welvaart, en hier en daar is de grond zoodanig met zoutdeelen doormengd, dat er niet dan zoutplanten groeijen, die echter voor het paard, den drommedaris, het rundvee, en zelfs voor het zwaarstaartige schaap een goed en gewild voedsel oplevert. Ook leverde weleer de zoutachtige grond zelfs zooveel granen op, dat de Krim den naam van korenschuur der Zwarte zee verdiende.

Het zuidoostelijk gedeelte maakt de Alpenstreek van de Krim uit. Dit is het bekoorlijkste gedeelte van het schiereiland; men heeft hier het heerlijkst klimaat, wel met hemelhooge gebergten bedekt, maar afgewisseld door schilderachtige gezigten, met de schoonste boomsoorten begroeid, de dalen met een bloemtapijt bedekt. Het gebergte vormt den zuidelijken, als 't ware afgebroken rand, en strekt zich van de stad Balaklawa tot dicht bij Feodosia over eene lengte van meer dan 20 uren uit, is in 't midden van die beide punten het breedst, en neemt naar beide zijden af. De geheele bergmassa is aan de zuidzijde het hoogst, en vormt aan de zeekust eene onafgebroken keten van hooge rotsen, wier koppen nog laat in de maand Mei met sneeuw bedekt zijn. De hoogste is de Tschatyrdagh, die zich omstreeks het midden der bergketen verheft, ongeveer 1580 el hoog is en een der schoonste gezigten over het geheele schiereiland geeft.

Ten noordoosten van de Krim is, zoo als boven gezegd is, de Zee van Azof, en de Vuile zee of Siwasch, van eerstgenoemde slechts door een smalle landtong of eigent-

lijk door een lange zandbank afgescheiden; deze laatste zee of zeeboezem, ontleent zijn naam aan de kwade dampen die er uit opstijgen en welke de geheele landengte van Perekop vervullen, als de wind in die rigting waait. De winden der Zee van Azof vullen dezen boezem met water, terwijl een tegenovergestelde wind van de landzijde het water zeer verre doet afloopen. Aan de westkust van het schier-eiland zijn verscheiden kleine inhammen, tot havens geschikt.

De voornaamste rivieren zijn de Salgir, die aan den noordelijken voet van den Tschatyrdaghs ontspringt, de Krim in twee deelen scheidt, door verscheiden takken vergroot wordt, waarvan de Karasu de aanzienlijkste is, en eindelijk in de Siwasch uitloopt; voorts de Alma, de Katscha en de Belbeek, die allen in het zuidwestelijk gebergte ontstaan en zuidwestwaarts naar de Zwarte zee loopen; de Samartschik, die aan de oostkust loopt en zich daar in een meer verliest. Deze kleine rivieren, of beter gezegd groote beeken, die in den zomer nagenoeg droog zijn, stroommen in 't gebergte met snelle vaart, doch slepen zich met moeite voort, zoodra zij, even als de Salgir, de vlakke bereiken. Bronwellen zijn er genoeg; in 't algemeen treft men op zekere diepte overal goed drinkwater aan. De meeren, ofschoon vrij groot van omvang, zijn in den zomer meestal droog, hebben slecht water of zijn werkelijk zoutmeeren: de zon doet aan hunne oppervlakte een dikken witten zoutrand ontstaan, welke hen in den zomer het voorkomen geeft als waren zij met ijs bedekt. De voornaamste binnenmeeren,

geen zoutmeeren zijnde, zijn de Aluis en de Schunguleh op de landtong van Kertsch, doch aldaar heeft men ook drie niet on-aanzienlijke zoutmeeren; bij Kassar, bij Koslow, bij Astrabat het zoutmeer Jenidscha, en bij Perekop de meeren Staroe en Krasnoe, welke twee laatste het meeste zout opleveren. De Krim heeft verscheiden mineraalbaden, waaronder zeven heete baden, die echter ten minste voor eenige jaren, nog niet gebruikt werden.

Het klimaat van de Krim is vooral in het zuidelijk gedeelte zeer zacht. Wel blijft de sneeuw op het gebergte soms tot in Mei liggen, maar in de lagere deelen heeft men al vroeg lente, en reeds in Februarij komt het geboomte in bloei, alhoewel de nachtvorst en koude winden zich nog lang doen gevoelen. De zomer is er zeer heet, en dikwijls mist men er lang regen; de herfst is er bijzonder aangenaam, doch de noordenwinden veroorzaken dat men er vroegtijdig rijp heeft; de winter is er nattig, door afwisselende vorst en dooiweder, en duurt alzoo lang, gaat tevens gepaard met hevige stormvlagen; de Vuile Zee is jaarlijks met ijs bezet en niet zelden ook de Zee van Azof en andere inhammen van de Zwarte zee. Het noordwestelijk gedeelte van het land is niet gezond, vooral langs de Siwasch, wier dampen dikwijls pestvaardig zijn; des te gezonder, aangener en bekoorlijker is het zuidoostelijk gedeelte of het bergland. Voor het overige tieren onder dit klimaat alle groenten van de Europesche warme luchtstreek.

Cultuur, nijverheid, handel.

Tijdens de heerschappij der Grieken en Genuezen, was het schiereiland een zeer bloeiend land en bleef het ook toen de Tartaren er meester van geworden waren. Toen Rusland het in zijn onmetelijk rijk had ingelijfd (1785), verlieten meer dan twee derde gedeelte der bewoners hun vaderland en begaven zich naar de naburige Osmanische provinciën; een ander deel was reeds vroeger uitgeweken, en het land werd nu eene woestijn, zoo als de steppen op het vaste land altijd geweest waren. Later kwamen er zich wel weder bewoners nederzetten, maar het geschiedde langzaam, wijl velen de lucht op de zoutsteppen niet verdragen kunnen; en de aanbouw hield met die langzame volksvermeerdering gelijkmatigen tred.

De veeteelt is het voornaamste bedrijf, zoowel van de Tartaren als van de overige bewoners van het schiereiland. Het Taurische paard is fijn, goed gebouwd en levendig, gedeeltelijk door Arabische hengsten veredeld, en wordt in zoo grooten getale aangefokt, dat een gewoon Tartaar van 10 tot 100, een Tartaarsch edelman van 500 tot 500 en een Nogayer (op het Taurische vaste land) soms tot 1000 paarden bezit. Vele Tartaren onderhouden ook dromedarissen, als lastdieren, die zich met zoutplanten voeden; van hunne melk wordt kaas en boter gemaakt en met de haren handel gedreven; er is ook rundvee, dat echter het meest door de Russische kolonisten gehouden wordt; de os is klein en mager, doch kloek, en dient

met het paard en den buffel, die hier insgelijks voorkomt, als trekvee. Het uitgebreidst is de schapenteelt; toen de Russen de Krim veroverden, zou bij eene telling van het voorhanden vee, het getal schapen niet minder dan zeven millioen bevonden zijn; ook worden er vele geiten, voornamelijk om de huid gehouden.

De grond op het schiereiland is zeer geschikt voor de graanteelt; de Krim was dan ook eens de voorraadschuur van de Zwarte zee. Thans voorziet zij hoofdzakelijk alleen in hare eigene behoefte; er wordt tarwe, gerst, rogge, haver en boekweit, doch slechts hier en daar spaarzaamlijk gebouwd.

Groenten zijn er voor de behoeften der inwoners in overvloed; ieder Tartaar en kolonist heeft zijn eigen moestuin, die hem van al het noodige voorziet; in het bergland vindt men alleen vruchten, want in de overige streken van het schiereiland groeit bijna geen boom. In de tuinen der bergstreken vindt men appels, peeren, pruimen, kersen, ook persikken, abrikozen, vijgen, granaatappels, olijven, enz.; de voornaamste vrucht is echter de druif, die er zoowel op de bergen, als in de dalen en bergvlakten groeit; men zou er meer dan veertien soorten tellen, meest witte. Daar de Muzelmannen echter geen wijn drinken en de druiven alleen versch gebruiken, leggen zich meestal slechts Grieken en Joden op den wijnbouw toe, doch deze zijn er ook niet zeer ervaren in, zoodat er betrekkelijk weinig gekel-derd wordt; van de Krimische wijnen is de Sudaack, die veel van Champagne heeft, de meest gezochte.

In de steppen van het noordwestelijk gedeelte van Taurie vindt men volstrekt geen bosschen, slechts hier en daar wat struikgewas; eigentlijke bosschen zijn alleen op het gebergte; men vindt daar eiken-, beuken-, populier- en andere boommen. Op het schiereiland is weinig wild; de visscherij is er van veel meer belang.

Onder de produkten uit het mineraalrijk moet in de eerste plaats het zout genoemd worden, 't welk men uit de rijke zoutmeeren afschept, waar het door de zonnwarmte gekristalliseerd wordt; voorts vindt men er jaspis, agaat en bergkristal, steenkolenlagen bij Kertsch, naphta-bronnen op onderscheiden heuvels, salpeter, kalk, leem, vollersaarde, enz.

De nijverheid is er nog tot geen hoogen trap gestegen. Onder de Tartaren vindt men echter vele bekwame messen- en gewerkmakers; onder de Grieken en Armeniers zijde-, wolle- en katoenwevers. — De uitvoer bestaat hoofdzakelijk in zout, tarwe, honig, huiden en wol.

Taurie heeft vijf havens: Sebastopol, Kaffa, Kertsch, Koslow en Jenikale, die het voorregt boven andere Russische havens hebben, dat zij des winters niet bevrozen; desniettemin is de scheepvaart in de Zwarte zee gedurende den winter gesloten, uithoofde van de vele stormen en dikke nevels. De handel staat dus in den winter meerendeels stil, te meer daar het schiereiland, door zijne ligging van het groote Russische rijk als afgesneden zijnde, tot zich-zelve is bepaald, en in dit opzigt minder voordeelig gelegen is dan Odessa en Taganrog, die door den Dnieper en den Don eene gemak-

kelijke gemeenschap met het binnenland hebben.

Eigentlijk gezegde wegen heeft men alleen tusschen de voorname plaatsen. De hoofdwegen zijn er, volgens Russische wijze, breed aangelegd. De groote weg, die het schiereiland van het noorden naar het zuiden doorsnijdt, komt noordwestelijk van Cherson en noordoostelijk van Jekaterinoslaw, vereenigt zich bij Perekop, loopt van daar regtstreeks op de hoofdstad Simferopol aan, waar hij zich in drie takken verdeelt, zuidwest over Backschiasarai naar Sebastopol, zuidelijk over het gebergte naar Alutscha, oostelijk over Karasu-Basar naar Kaffa en Kertsch.

Bevolking.

De bevolking van geheel Taurie berekent men, voor zooveel na te gaan is, op ongeveer 45000 zielen. Het getal woonsteden is niet te bepalen. Voor dat de Russen de Krim in bezit kregen, telde men er 9 steden en wel 1400 zoogenoemde dorpen. Na die verovering lag een groot deel dier steden en dorpen in puin, en zeker is alles op verre na niet herbouwd; hier en daar zijn een zeker aantal, soms weinige nieuwe gebouwen, op de plaats of neven de oude uitgestrekte bouwvallen verzezen, waaraan men nu den naam van nieuwe stad gegeven of den ouden naam met een anderen herdoopt heeft. De Taurische steden zijn met muren omgeven, doch hebben buiten de *medscheds* of bedehuizen, maar weinige steenen woningen; de dorpen zijn klein en nog in menigte overal verspreid.

Taurie wordt door een aantal verschillende natiën bewoond: 1) De Tartaren, een bijzondere stam, nakomelingen van de vroegere Steppen-Tartaren, en meer of min met Mongolisch en Osmanisch bloed vermengd; zij maken wel het twee derde gedeelte der geheele bevolking uit. Het is een achtenswaardig volk, ook thans nog veel hooghartiger dan de gemeene Rus, terwijl zijne goede hoedanigheden de gebreken zijner oostersche opvoeding verre overschaduwden; hij bemint eene zekere pracht in kleeding en disch, is zindelijk in zijne woning en heeft nagenoeg eene Poolse kleeding. De Tartaren belijden de Mahomedaansche godsdienst; zij hebben eene talrijke geestelijkheid, maar ook scholen, waar lezen, schrijven, rekenen, de godsdienst en het Arabisch geleerd worden. 2) De Nogayërs, een Tartaarsche volksstam, welke de groote Nogaysche woestijn of steppe, ten noorden van de Krim, thans niet meer als Nomaden, maar in vaste woonplaatsen bewoont; ook deze belijdt den Islam. 3) Russen, die in dorpen van wege de kroon of door edellieden gesticht, vooral in eene landstreek tusschen de Zwarte zee, den Kuban en Ingul, wonen. 4) Verschillende kolonisten, zoowel op het schiereiland als in de Nogayer steppe, waaronder uit Pruissen herwaarts getrokken Mennonieten. 5) Grieken, meest in de steden, of in de zuidoostelijke dalen van het schiereiland als wijngaardeniers levende. 6) Armenische kooplieden in de steden. 7) Joden in de handelaarsplaatsen en in de jodenstad Tschufutkale. 8) Zigeuners, levende op dezelfde wijs als overal elders in Europa.

Wat het geestelijk bestuur betreft, de Tartaren en Nogayërs staan onder hunne eigene Muftis en Kadis; de Russen behooren tot de Grieksche kerk en staan onder den Aartsbisschop van Jekaterinoslaw; de Armeniers hebben hunnen eigen patriarch. — Ten aanzien van den stand verkeeren de Russen als in de overige deelen van het rijk, slechts zijn hier weinig lijfeigenen; de Tartaren en Nogayërs zijn verdeeld in adel, geestelijkheid en volk; de Grieken, Armeniers en Joden kennen geen verschil van stand.

Provinciaal Bestuur.

Het stadhouderschap Taurie bevat niet alleen, gelijk boven gezegd is, het schiereiland, of de Krim, maar ook het noordelijker Nogay en het land der Tschernomorskische kozakken, met het schiereiland Taman. De Krim kwam in de dertiende eeuw onder de heerschappij van Tartaarsche Khans en was sedert 1490 van de Porte afhankelijk. In 1774 werd het door den vrede van Kutschuk Karnardshi onafhankelijk en in 1783 door Rusland in bezit genomen, in 1784 in eene provincie veranderd, waaromtrent in 1796 weder verandering kwam, tot eindelijk in 1802 van de Krim een stadhouderschap werd gemaakt, op denzelfden voet als de overige Russische stadhoudersschappen, hebbende met Jekaterinoslaw en Cherson een gemeenschappelijken militairen gouverneur, die te Cherson resideert.

Het burgerlijk bestuur is zoo als in het overige Rusland; de Taurische geregtshoven hebben echter nog Tartaarsche be-

standdeelen; de Tschernomorskische kozakken hebben eene militaire regeling.

Districtverdeeling en plaatsbeschrijving.

Taurie is in zes districten verdeeld en in het land der Tschernomorskische kozakken. In de Krim zijn:

1) Het district Akhmetschet (1) of Simferopol, grenzende in het noorden aan Koslow of Eupatoria, in het noordoosten aan Kaffa of Feodosia, ten zuiden en westen aan de Zwarte zee. Het is het rijkste en vruchtbaarste gedeelte van het schiereiland, gelegen meerendeels in eene vruchtbare bergstreek en met een heerlijk klimaat, besproeid door de riviertjes Katscha, Belbeck en Alma. — De voornaamste steden zijn: 1) *Akhmetschet (Simferopol)*, hoofdplaats der provincie en zetel van den gouverneur, gelegen in eene overal met bergen en heuvels omgeven vlakke, door de Salgir bespoeld. De stad is verdeeld in de oude en nieuwe stad; laatstgenoemde is volgens een regelmatig plan gebouwd, bevat het gouvernementshuis, een burgerlijk en militair hospitaal, de krijgsschool en andere kroongebouwen, benevens eenige bijzondere woningen; de oude stad is door een hoogen muur omgeven, heeft nauwe, kromme, ongeplaveide straten, kleine lage woningen; eene geheele straat wordt door Joden bewoond, van het eene tot het andere einde vol winkels; de be-

woners der stad zijn echter meest Tartaren. Hier ligt in gewone tijden een regiment infanterie in garnizoen. De graaf DEMIDOFF stelt de bevolking op 8000 zielen, waarvan 5000 Tartaren, 1700 Russen, 400 vreemdelingen en 900 Heidenen of Zigeuners; voorts Joden en Armeniers. Deze stad is het middelpunt der Krim; er gaan van hier een aantal wegen stralenvormig uit naar alle punten der kust. —

2) *Baktschisarai*, zuidwestelijk van Simferopol, zijnde deze beide plaatsen door den grooten weg verbonden, welke langs den voet van het noordelijk voorgebergte der zuidelijke bergmassa, zuidwestwaarts naar Sebastopol loopt. Volgens de berigten in de dagbladen, legerde onlangs een Russisch kavalleriekorps op de hoogtevlakken niet ver van Simferopol, terwijl drie divisien infanterie hovenwaarts Baktschisarai, aan het riviertje Alma, eene voordeelige stelling op de verschanste hoogten genomen hadden. Vroeger was deze stad de hoofdplaats van het schiereiland en zetel van den Khan, wiens uitgestrekt vervallen paleis er nog bestaat; de stad ligt in een diep dal, heeft een ringmuur, en is onregelmatig en krom gebouwd; de voornaamste straat is zoo naauw, dat er nauwelijks een wagen kan doorrijden.

3) *Achtiar* of *Sebastopol* (vroeger beschreven; zie *Spectator*, Dl. VII, N°. 1, Blz. 44). De bekende reiziger KOUK over Sebastopol sprekende, zegt omtrent hare vestingwerken het volgende: «Deze zijn van weeken kalksteen gebouwd, die men in de nabijheid der stad vindt. De steen heeft veel overeenkomst met de schelpkalk waaruit Odessa is gebouwd, en zoo

(1) Toen de Russen de Krim in bezit genomen hadden, kregen bijna alle Tartaarsche steden andere benamingen, die echter weinig anders dan in de Ukasen, en zelfs daarin niet altijd, in gebruik zijn.

broos, dat de muren weinig te vreezen hebben van de vijandelijke kogels, die er als in zand zouden blijven steken; des te meer hebben zij te duchten van den tand des tijds. Thans (1858) staat alles zeer regelmatig en glad en zal wel geruimen tijd zoo blijven; zullende deze werken aan de Russische schepen, als zij eenmaal van de Dardanellen voor het Engelsch buskruid moeten de wijk nemen, eene veilige schuilplaats verleenen." — «De omstreek van Sebastopol," zegt hij verder, «is geheel kaal; geen enkel boompje versiert den grond; evenzoo het geheele Chersonesche schiereiland, de zuidwestelijke hoek der Krim; het is een eentoonig plateau, gelijk aan eene steppe." — Dezelfde schrijver hangt ook geen gunstig tafereel op van de Russische zeelieden. Volgens hem hebben zij geen spoor van de krachtige stouthed en den lustigen, overmoedigen aard, die de Neptunuszonen van andere natiën op zee bezitten. In het midden van het vaste land geboren, schenen zij ook alleen op het vaste land regt t'huis te zijn; op zee waren zij flauw, en waren zij slechts zeelieden omdat zij het moesten zijn. Een Rus droomde op zee zooveel van het vaste land, als een Engelschman op den vasten grond van den steeds bewegenden bodem. — De graaf DEMIDOFF stelde de bevolking van Sebastopol (in 1857) op 50000 inwoners, met inbegrip der krijgsbezetting en de zeelieden tot de havendienst behoorende. De stad had geen enkele Tartaarsche woning.

4) *Batalawa*, aan de zuidwestkust, nabij Kaap Aya, met eene vesting op eene rots nabij de haven. Deze is rondom door

hooge en steile bergen omgeven, de invaart is zoo smal, dat de schepen ze slechts met moeite vinden kunnen, doch van binnen is de haven uitermate veilig; de plaats wordt meerendeels door Grieken bewoond, aan wie CATHARINA II haar met het omgelegen land schonk. 5) *Dschufut-Kale*, een der merkwaardigste plaatsen van het schiereiland, drie kwartier uur oostelijk van Baktschisarai, op een hoogen berg, dien men met moeite beklimmen kan, geheel door eene kolonie Karaitische Joden bewoond en er volgens hunne aartsvaderlijke zeden en gebruiken levende.

6) *Inkerman*, de puinhoopen eener oude vesting omstreeks Sebastopol, aan dezelfde baai op de noordzijde, merkwaardig door de groote hopen die hier in den berg gehouwen zijn.

7) *Jalta*, eene kleine plaats, schilderachtig gelegen aan de zuidkust, in eene baai die vrij diep inloopt en zich op het land nog door een paar kleine dalen voortzet. Reeds in oude tijden was hier een klein stadje, dat later vernield werd. Het nieuwe Jalta is een hoofdstation der stoombootvaart, en volgens Kouz het centrum van het handelsverkeer der geheele zuidkust, waarom het ook door graaf WOROZOFF in het jaar 1857 tot stad verheven werd. Niet ver van Jalta is het Tartaarsche dorp Alupka, in welks nabijheid de graaf WOROZOFF een prachtig kasteel in Aziatischen stijl heeft doen bouwen, dat wel zeven millioenen roebels zou gekost hebben.

8) *Atutscha*, aan de zuidkust, oostelijker dan Jalta, was ten tijde dat de Genuezen de Krim bezaten, een belangrijk punt met eene aanzienlijke bevolking, waarvan nog vele

overblijfselen zijn; thans is het niet meer dan een Tartaarsch dorp, doch dáárom belangrijk, dat van hier door de dwarsdalen van het gebergte de voornaamste weg van de zuidkust naar Simpheropol en de noordelijke steppen loopt; 't is zoowel de handelsweg, als de streek alwaar in de bergengten menigvuldige gevechten om 't bezit der Krim geleverd zijn. 9) *Korsun*, aan een zeeinham, op de plaats van het oude Cherson; slechts weinige huizen met een quarantaine. 10) *Bugas sala*, aan den voet des bergs, waarop de vervallen rotsvesting Mankup. 11) *Ajan*, aan den voet van den berg Palut, waar de Salgir ontspringt.

2) Het district Kaffa of Feodosia, bevattende het oostelijk gedeelte van het schiereiland, grenzende in het noordwesten aan het district Perekop, ten noorden aan de Zee van Azof, ten oosten aan de straat Jenikale, ten zuiden aan de Zwarte zee, ten westen aan Akmetschet. In het zuidwesten heeft dit district nog een deel van het Taurisch gebergte en het aangenaam klimaat dier streken; het overige bestaat deels uit het schiereiland Kertsch, waar verscheidene heuvelreeksen naar de zee-engte van Jenikale loopen, deels uit de groote vlakte tusschen den Salgir en de Siwasch of Vuile zee, eene landstreek bijna zonder houtgewas en woest, doch vroeger eenmaal welbevolkt en bebouwd. De voornaamste steden zijn: 1) *Kaffa*, volgens de Russen *Feodosia*, hoofdplaats van het district, aan een golf der Zwarte zee, die er eene voortreffelijke haven maakt. Voormaals, in de veertiende eeuw, een der bloeiendste plaatsen van het ge-

heele schiereiland, waarvan men thans nog slechts de vervallen of in puin gestorte overblijfselen ziet. In de vervallen Tartaren-stad, die met hooge muren en aan de zeezijde met torens voor batterijen omgeven is, is de kleinere vesting of citadel. Om deze doodsche stad eenigzins te verlevendigen, werd zij in 1806 tot eene vrijhaven verklaard. De stad telt thans ongeveer 4500 à 5000 inwoners. 2) *Kara-su-Basar*, noordoostelijk van Simpheropol, aan een tak van de Salgir, de Kara-su, of Zwartwater, midden in een wit en woest dal van het lager wordend zuidergebergte. Deze stad is na Sebastopol de volrijkste van de Krim; men telt er niet minder dan 15000 inwoners; zij heeft geheel een oostersch voorkomen; morsige straten met talrijke winkels en koffijhuizen. Tartaren en Armeniers zijn de voornaamste bewoners. 3) *Esky-Krym* of *St.-Krym*, eene stad in eene groote vlakte, die aan de Armeniers tot woonplaats is aangewezen, doch grootendeels uit puinhoopen bestaat. 4) *Kertsch* of *Kiertsch*, de oude hoofdstad van het Bosporsisch koninkrijk, op het naar haar genoemde schiereiland, aan een kleinen inham der Zwarte zee gelegen, bestaat uit de vesting die de haven dekt; zij heeft vrij veel handel; onder de oudheden die hier gevonden worden, behoort het graf van MITHRIDATES. De batterijen Pawlowskoe en Alexandrowskoe bestrijken het vaarwater van de straat Jenikale. 5) *Jenikale*, eene vesting op de uiterste spits van de Zee-engte van Jenikale, een onregelmatige veelhoek op eene hoogte. 6) *Arabat*, eene kleine vesting, aan het begin van de land-

tong tussehen de Vuile zee en die van Azof. 7) *Sudack*, een marktvlak aan zee, in welks omstreken de beste wijn gebouwd wordt. *Sudack* en *Alutscha* zijn de eenige punten der kust waar de bergketen der zuidkust door dwarsdalen afgebroken wordt. De haven is ledig en wordt niet bezocht.

5) Het district *Koslow* of *Eupatoria*, het noordwestelijk gedeelte van het schiereiland, grenst in het noordoosten aan *Perekop*, in het zuidoosten aan *Akmetschet*, overigens aan de Zwarte zee. Het terrein is hier meereendeels vlak, met weinig houtgewas. De grond is doorgaans zoutachtig, doch zou evenwel niet ondankbaar zijn als hij behoorlijk bearbeid wierd; er zijn verscheiden groote zoutmeeren, zoo als de *Saak*, de *Konrak*, de *Adshi-Baschi*, *Saltun-Ali*, *Kenigser*, *Terekly-as* en *Kerleut*; maar er zijn weinige rivieren; de voornaamste is de *Samartschik*. — De hoofdplaats van het district is *Koslow* of *Eupatoria* (1), het punt waar de eerste troepen van het Fransch-Engelsch-Turksch leger geland zijn. *Koslow* is eene vrij uitgebreide stad, maar in hare naauwe onregelmatige straten ziet men slechts vervallen muren, puinhoopen en lage bouwvallige huizen; zij is met vervallen muren omgeven, heeft eene oude vesting, een aantal medscheds of bedehuizen, kerken, winkels, eenige fabrieken, naar opgegeven

wordt ongeveer 4000 à 5000 inwoners, meest Tartaren. De lucht is er gezond, maar het drinkwater slecht (1). — Nog heeft men in dit district het marktvlak *Aktschai* aan een zee-inham.

4) Het district *Perekop*, het noordelijkste gedeelte van het schiereiland, grenst ten noorden aan de *Nogaysche* steppe, oostelijk aan de *Siwasch* en de *Zee van Azof*, zuidoost aan *Kaffa*, zuidwest aan *Akmetschet*, west aan *Koslow*. Dit district is, even als *Koslow*, geheel vlak en kaal, heeft, behalve de rivier *Salgir*, die in het zuidoosten de grens met *Kaffa* uitmaakt, geen rivier van enig belang; het grootste gedeelte van het district is eene woestijn gelijk, vooral langs de *Siwasch*, waar de lucht zeer ongezond is. — De hoofdplaats van het district *Perekop* ligt midden in de landengte welke het schiereiland met het vaste land verbindt, en is door een wal en gracht, welke van de Zwarte zee tot aan de *Siwasch* reiken, bevestigd. In het midden dezer bevestiging staat de vesting *Perekop*, een langwerpig uit granietsteen gebouwd werk, de citadel uitmakende. De stad wordt hoofdzakelijk door regeringsbeambten en een vrij groot getal Joden bewoond.

De vijfde en zesde districten liggen buiten de *Krim*; het 5^e) district *Oleschki* maakt het westelijke, en het 6^e) het dis-

(1) De afstand van *Koslow* tot *Simpheropol* bedraagt, volgens den graaf *DEMIDOFF*, negen mijlen (12 uren), waarvan men er zeven in oostelijke rigting aflegt, en dan op den weg komt die van *Perekop* zuidwaarts de geheele *Krim* door tot aan de kust loopt. Nabij *Koslow* ligt het dorp *Sak*, waar groote depôts van zout uit de naburige meeren zijn.

(1) *Koslow* is de Tartaarsche naam; Keizerin *CATHARINA* gaf de plaats den naam van *Eupatoria*, tot aandenken eener stad van dien naam, welke *MITHRIDATES EUPATOR* ter plaatse bouwde van het tegenwoordige dorp *Inkerman*, aan de baai van *Sebastopol*.

trict Orjâkhow maakt het oostelijke gedeelte van Nogay uit; eindelijk bevat het 7de district het land der Tschernomorski-

sche kozakken, waartoe ook het schier-eiland Taman behoort.

BOEKBESCHOUWINGEN.

HANDLEIDING BIJ HET SCHIETEN MET DRAAGBARE VUURWAPENEN, door A. W. P. WEITZEL, Kapitein der Infanterie, Ridder der Orde van de Eikenkroon en Adjudant van Z. Exc. den Luitenant-Generaal, Kommandant van het Leger in Oost-Indië. Te Breda, bij BROESE & COMP., 1854. VI en 127 bladz., met uitslaande plaat. Prijs f 1,50.

Reeds te lang hebben wij gewacht met de aankondiging van deze uitmuntende Handleiding, die met het volste regt gezegd kan worden te voldoen aan eene sedert lang bestaande behoefte — woorden, anders zoo menigmaal gebruikt en misbruikt bij werken, die zonder eenig verlies voor het publiek volkomen gemist konden worden.

De bekwame Schrijver biedt ons hier namelijk geheel en al, ja zelfs veel meer aan, dan de eenvoudige titel vermeldt, en wie zal het ontkennen dat, op het standpunt waarop zich de zamenstelling der draagbare vuurwapenen tegenwoordig bevindt, het vooral voor den infanterie-officier niet alleen wenschelijk, maar hoog noodzakelijk is, zich bekend te maken met alles, wat tot dat onderwerp behoort.

Wij durven gerust zeggen, dat hij in deze Handleiding alles vinden zal, wat hem daaromtrent een geheel volledig denkbeeld zal geven.

Om van zijn werk een gesloten geheel te maken, is de Schrijver begonnen met zijne eerste hoofdstukken te wijden aan het buskruid, de beweging der voortgeworpene ligchamen door de ruimte, en het schieten uit den gladden loop, waarin dus voor een gedeelte meer algemeen bekende beginselen worden aangetroffen, maar die al dadelijk door hunne geheele bewerking aanduiden, welk doel hij zich voorstelde, namelijk meer bepaald, de kennis van de getrokken vuurwapenen en van de puntkogels in onze gelederen te verspreiden. Dit onderwerp is in de laatste jaren zoozeer bij de infanterie van alle Europeesche legers aan de orde van den dag, en is op het oogenblik zulk eene gewichtige levenskwestie voor dat wapen geworden, dat eene zoo uitmuntend gelukte poging om het toe te lichten, en de hoofzaak, om zoo te zeggen *à la portée de tout le monde* te brengen, den meesten lof verdient. Er is in de laatste twintig jaren in dit opzigt door ernstige nasporingen en naauwkeurige proefnemingen

meer aan het licht gebracht, dan in de vorige vier eeuwen. Wanneer wij opgeteekend vinden, dat reeds in 1498 te Leipzig getrokken vuurwapenen bij het schijfschieten gebezigd werden, ja dat men in de koninklijke gewergallerij te Dresden onder de oude oorlogsmaterialen buskogels vindt, die uit een halven bol, een cylinder en een kegel bestaan, en eene treffende overeenkomst hebben met de puntkogels, die bij de Pruisische zündnadelgeweren gebruikt worden, en waaruit dus blijkt, dat het denkbeeld niet zoo geheel nieuw is, als men welligt geneigd zou zijn te denken, dan pleiten voorzeker die millioenen en millioenen ronde kogels, die sedert verschoten zijn geworden, niet zeer in het voordeel van den menschelijken onderzoekingsgeest. Welk een overwigt de ronde vorm van het projectiel, ook in de theorie, bezat en hoezeer de openbare meening er vóór was, blijkt nergens meer uit, dan uit de verschillende voortreffelijke eigenschappen, die men er aan toeschreef, toen de verlengde vorm, waarvan de pijl de *type* is, zich een weg begon te banen. Men beweerde, dat de bol het minste tegengewerkt werd door de wederstand der lucht, daar hij, bij dezelfde doorsnede, het kleinste oppervlak en de grootste kubieke inhoud had; men hield vol, dat het bolvormige projectiel om dezelfde reden het minste van zijne regelmatige baan zou afwijken, enz. In één woord, de ronde kogel was het *nec plus ultra* van alle projectielen; men was tevreden, als men uit den gladden loop, bijv. op 150 pas ongeveer 50 pCt., in het allergunstigste geval mogelijk 75 pCt. treffers, op eene

tamelijk groote schijf verkreeg, en bleef zoolang twijfelen aan de bewijzen, die de ondervinding leverde, dat de verlengde vorm de ware was, tot dat ten laatste al die twijfelingen volkomen den bodem ingeslagen waren, en de voortreffelijkheid der puntkogels boven de bolvormige onwederlegbaar was bewezen.

De moeilijkheid van het laden, een wezentlijk gebrek, werd dan ook altijd als hinderpaal genoemd tegen de algemeene invoering van de getrokken loop en pas-kogels, en men vergenoegde zich met de sedert eeuwen in gebruik zijnde methode, in plaats van te onderzoeken, in hoeverre dit bezwaar, met behoud van de voordeelen, zou zijn uit den weg te ruimen. DELVIGNE was de eerste, die het aantal, zoowel als de helling der trekken verminderde, en — wat eene hoofdzaak was — de gedaante van het projectiel veranderde. Hem komt onbetwistbaar de verdienste toe, dat hij de uitholling van den kogel het eerst aanwendde, hoewel met weinig resultaat.

Men liet te spoedig het eerste gronddenkbeeld, het projectiel uit te hollen, varen, om te beproeven, het zoo naauwkeurig mogelijk in de trekken te persen, door welke persing de gedaante van den kogel in den loop veranderde. Die gedaanteverandering tot eene altijd gelijkblijvende, standvastige grootheid te maken, welke dien ten gevolge geenen invloed op het schot zelf meer zou hebben, was het doel, dat door het systema van THOUVENIN (de kernbus) werd bereikt. Eene wijze van laden te vinden, waarbij de kogel zijne gedaante behield en het lood door uit-

zetting in de trekken geperst werd, was het streven van MINIÉ, wiens stelsel dan ook, bij dezelfde resultaten, wat trefkans en voortdrijvingskracht aangaat, gewigtige technische voordeelen oplevert — vooral gemakkelijke lading en schoonmaken van den loop.

Op deze wijze is voor ruim een vierde van eene eeuw de baan gebroken en, hoewel niet zonder menig tusschenstation, tot op het tegenwoordige standpunt afgelegd, voorzeker nog niet geheel ten einde geloopt. Het hooge gewigt van het juiste begrip dezer verschillende verbeteringen, die de verhouding der infanterie tot de vijandelijke artillerie zoo geheel dreigt te veranderen, behoeft dus wel niet te worden betoogd, en wij zijn daarom den Schrijver dankbaar, dat hij te midden der beslommeringen, die de voorbereiding tot eene reis naar Oost-Indië te weeg brengt, nog den tijd heeft willen afzonderen, om in staat te zijn deze handleiding voor zijn vertrek aan zijne wapenbroeders te kunnen aanbieden.

Als lid en secretaris der commissie, die zich eenige jaren bezighield met het onderzoeken en beproeven van draagbare vuurwapenen, had hij voorzeker eene gelegenheid gehad, om zich met het onderwerp bekend te maken, zoo als slechts aan weinigen wordt geschonken, en deze omstandigheid heeft hem dan ook in staat gesteld een werk te leveren, dat op elke bladzijde de blijken draagt, dat overal de theorie aan de praktijk is getoetst geworden. In zestien hoofdstukken behandelt hij op eene heldere en voor iedereen bevattelijke wijze den geheelen omvang van

zijn onderwerp, en de lezer zal over het gewigt daarvan eenigermate kunnen oordeelen door den korten inhoud, die wij hier ten slotte willen aanteekenen. Zoo als wij boven gezegd hebben, behandelt hij in het eerste hoofdstuk het buskruid, voornamelijk met betrekking tot het schot uit het draagbare vuurwapen, zoo met gladden als getrokken loop; het tweede hoofdstuk handelt over de beweging der voortgeworpen lichamen in de ruimte, waarin hij, zonder in meer ingewikkelde dynamische berekeningen (1) te treden, eene duidelijke theorie ontwikkelt, die tot het regt begrip van de baan der verlengde projectielen voert. Het derde en vierde hoofdstuk beschouwt den gladden loop en bevat menige nuttige opmerking omtrent het schieten in het algemeen; het vijfde behandelt de getrokken loop en het zesde de puntkogels; het zevende geeft de systema's van DELVIGNE, THOUVENIN en MINIÉ met korte woorden aan, meer in het bijzonder handelende over de Minié-kogels. In de drie volgende hoofdstukken worden de rigtmiddelen, de lade en het slot ieder afzonderlijk beschouwd, waarna in vier hoofdstukken eene menigte aanwijzingen en opmerkingen gegeven worden, welke iederen officier, die belast is met het bepalen van opzethoogten, het onderzoek naar den graad van naauwkeurigheid van

(1) Wie hieromtrent meer uitvoerige beschouwingen en berekeningen wil nagaan, raadplege het 5e deel, 2e Serie van dit tijdschrift, blz. 161 en volgg. *Iets over de nieuwe verlengde projectielen*, door den kapitein der artillerie DELPRAT, uit het *Journal des armes spéciales* overgenomen en met talrijke ophelderende of verbeterende aanmerkingen voorzien.

een vuurwapen enz., van uitgestrekt praktisch nut kunnen wezen. De twee laatste hoofdstukken eindelijk handelen over de schietoefeningen en over eenige verschijnselen, die bij het schieten worden waargenomen, welke, om zoo te zeggen, van dagelijksche toepassing zijn.

Eene uitslaande plaat verhoogt de waarde van het werk, waaraan wij een ruim debiet toewenschen, opdat den Schrijver, in het nut dat daardoor gesticht kan worden, eene ruime voldoening moge genieten van zijnen arbeid.

L. M.

PROEVE EENER METHODISCHE
HANDLEIDING TOT OEFENING
IN DE VELDDIENST DER LIGTE
KAVALLERIE, bij P. S. v. LEEUWEN
EN Zoon. 's Gravenhage 1854.

De Redactie heeft met genoegen een exemplaar van bovenstaande Proeve ontvangen; bij een wapen, dat door praktische geschiktheid zich in den oorlog moet onderscheiden, is het zeker een gelukkig denkbeeld van den oud-kavallerist geweest,

het werk van den luit.-generaal v. SCHRECKENSTEIN te vertalen, en alzoo in de behoefte te voorzien van een voorschrift, waarnaar bij de Nederlandsche kavallerie reeds lang verlangd werd en 't welk men te vergeefs bij het Reglement op de exercitiën en evolutiën te gemoet zag.

Mag de Redactie zich een' aanmerking veroorloven, het is deze, dat de kundige vertaler zich de moeite wel had mogen getroosten, om bij de vertaling tevens het werkje bruikbaar voor de Nederlandsche kavallerie in te rigten. Immers zijn bij onze taktische indeeling de sectiën niet bekend, en met een weinig moeite zoude het welligt mogelijk geweest zijn de verdeling der pelotons in patrouilles (zie blz. 15 en 16) in verband te brengen met de bij ons bestaande indeeling in afdeelingen van vieren.

Wij raden den vertaler aan dit punt in overweging te nemen, en gelooven dat alsdan het meerendeel der kavallerie-officieren met genoegen van het Ministerie van Oorlog de order zal ontvangen, om het werkje bij de velddienst-oefeningen te volgen.

VERSCHEIDENHEDEN.

Daar onze artillerie dezer dagen wederom proeven nam met verschillende soorten van buizen en projectielen, is het onzen lezers welligt niet onwelkom, iets te vernemen omtrent buizen die reeds sinds eenige jaren in België gebruikt zijn, voor percussiegranaten, en bijzonder goed voldaan hebben.

In hoofdtrekken is de inrigting als volgt. Eene gewone buis wordt volgeslagen met buizensas, daarna wordt van onderen in de sas eene kegelvormige uitholling geboord, niet geheel doorlopende tot boven aan de buis, maar eene tering overlatende. Deze uithoring wordt met olie besmeerd, en daarna met vloeibaar gips gevuld. Als dit gips genoegzaam vast geworden is, wordt de buis omgekeerd, zoodat het

vloeibare gips wegloopt, maar de reeds vast geworden zijwanden in de uithoring blijven zitten en een dunnen hollen kegel in de sas vormen. Bij het afgaan van het schot, vat de buis op de gewone wijze vuur, en wordt de dunne gipsen kegel niet verbroken, daar hij geheel door de vaste sas omringd is. Weldra echter brandt deze om den kegel weg, en zoodra de granaat treft valt het dunne alleen staande gedeelte van dezen gipswand in één, waardoor het vuur zich aan de springlading mededeelt.

Deze buizen zijn weinig kostbaar en het gips heeft het voordeel van niet door het buskruid of andere oorzaken aangetast te worden.

De kapitein der Belgische artillerie SPILGARD is, zoo wij meenen, den uitvinder dezer buizen.

Volgens de in Junij verschenen Fransche *Annuaire militaire*, telt het Fransche leger tegenwoordig 528 liniebataillons, 50 bataillons ligte infanterie, 575 eskadrons kavallerie, 252 batterijen artillerie (die 1592 stukken veld- of positiegeschut bespannen of bedienen kunnen), 16 kompagnien pontonniers, 34 kompagnien mineurs en sappeurs, 11 kompagnien werklieden en 20 kompagnien trein. Hieronder zijn niet begrepen 20000 man gendarmerie (waarvan 15000 bereden), die in geval van nood insgelijks militaire dienst kunnen doen. Hierbij dient nog te worden opge-

merkt dat de marine-infanterie, alhoewel zij haar contingent aan het leger in het Oosten heeft geleverd, niet tot de armee, maar tot de vloot gerekend wordt. De voornaamste sedert 2 December ingevoerde organieke veranderingen zijn: de oprigting van 10 nieuwe scherpshutter-bataillons, strekkende om eene betere verhouding tussehen de zware en ligte infanterie daar te stellen; de oprigting van een zesde eskadron bij alle kavallerie-regimenten, gelijkstaande met eene vermeerdering van 60 eskadrons; de regimentsgewijze verdeeling der artillerie in rijdende, voet- en belegeringsartillerie; eindelijk de herstelling der keizerlijke garde. In 't geheel is het leger sedert 2 December 1831 met 31 bataillons en 60 eskadrons vermeerderd geworden.

NOG EEN WOORD OVER EEN BEZOEK IN HET KAMP VAN BOULOGNE.

Door eene onwillekeurige vertraging in de uitgave van dit N^o., zijn wij in staat gesteld nog de volgende regelen te plaatsen:

Zoo even kreeg ik N°. 2 van den *Nieuwen Spectator* in handen, waarin de juiste opmerking gemaakt wordt van een flater, die ik onwillekeurig begaan heb in mijne vlugtige schets van een bezoek in het kamp van Boulogne, namelijk — en het staat er met zooveel woorden, zoo als ik gezien heb toen ik (de schrijver dier aanmerking zal mij dat niet kwalijk nemen) het bedoelde artikel nalas — dat een leger of legerkorps in tweemaal vier en twintig uren van Boulogne naar Marseille zou kunnen getransporteerd worden. Ik beken, dat dit eene hyperbolische snelheid zou wezen; maar ook tevens, dat de uitdrukkingen, die ik gebruikt heb, den schrijver het volle recht geven die ongerijmdheid te doen opmerken. Ik wil volstrekt niet beproeven, mijn baan schoon te vegen met de casuïstische redeneering, dat men 't eigenlijk zóó moet uitleggen, dat ieder individu of ieder gedeelte, dat op marsch gaat, dien afstand in gezegden tijd doorloopt, en dat dus het legerkorps dat uit de som van die individuen bestaat, gezegd kan worden, dat ook te kunnen doen, waarbij evenwel (als van zelve spreekt, zou ik er dan bij kunnen voegen) de middelen van transport in rekening dienen gebracht te worden, enz. enz.; maar dat staat er dan toch niet, en zou zijn *chercher midi à quatorze heures*, door een gezochte reden aan te geven voor iets, waarvan de

oorzaak eigenlijk daarin ligt, dat ik het geheele stuk den dag na mijne terugkomst voor de pers moest gereedmaken en het bijeenrekken uit enkele kleine aantekeningen, waartoe ook die opgaaf van afstand behoorde. Maar waar ik voornamelijk op komen wilde, is de aanmerking dat deze berekening wel een Fransche bluf zou zijn — en geen kleine, daar heeft de schrijver gelijk in; doch, daar ik, bij nader inzien, niet heb geschreven, dat mij dit door een Fransch officier was voorgedijerd, zie ik hierin, en ik ben er erkentelijk voor, eene beleefdheid van den schrijver, om mij dien flater van den hals te schuiven en hem te wentelen op het algemeen bekende Fransche nationaal-karakter.

Ik van mijne zijde evenwel ben door die Heeren te beleefd ontvangen, om die beschuldiging op hen te laten rusten, en neem dus al wat er van staat, geheel en al voor mijne rekening, en — zoo als ieder die aan den weg timmert — ben ik wel genoodzaakt verder aan het oordeel van het publiek over te laten, of men 't houden moet voor eene verkeerde uitdrukking van gedachten, voor eene foutieve berekening of voor een verkeerd begrip van het vermogen der versnelde middelen van vervoer.

Het beginsel waar het om te doen is — het transporteren van troepenmassa's op groote afstanden in *betrekkelijk* korten tijd — blijft toch altijd, en dit zal de schrijver ons toestemmen, zells al reduceeren wij die snelheid op hare ware grootte, nog van veel belang.

L. MULDER.

BIJLAGE III.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEEDE SERIE. — ZEVENDE DEEL. N°. 3.

(Maand September 1854.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Tot adj. van Z. M. in buiteng. dienst: de gener.-maj. P. van Poolsum Booy, kommanderende de 2de brigade inf. Bij den provinciaal kommandement van Noord-Holland: de kap. der 1ste kl. C. T. Scharren, van den staf der inf., werkz. bij het Dep. van Oorl. Bij het 1ste reg. inf., tot kap. der 2de kl.: de kap. van de 3de kl. J. C. Wegenhuizen, van het korps. Bij het 2de reg. inf., tot kolonel: de luit.-kol. J. C. Anemaet, kommandant van het reg.; tot bataill.-adj.: de 2de luit. P. G. A. Lanzing, van het korps. Bij het 5de reg. inf., tot 1sten luit.: de 2de luit. H. Pilger, van het korps. Bij het 7de reg. inf., tot bataill.-adj.: de 1ste luit. A. M. Sierrevelt, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. W. Zahn, van het 8ste reg. inf., en J. G. Buhler, van het korps. Bij het 8ste reg. inf., tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. J. D. Gillet, van het 2de reg. inf.

Verplaatsingen.

De 2de luit. F. F. Graafland, plaatsel. adj. der 2de kl., van het fort Bath naar Leyden. Bij het 3de reg. inf.: de 1ste luit. L. J. van Dinter, adj. bij het bataillon min. en sapp.,

zijnde hij eervol uit de betrekking van adj. ontslagen. Bij het bataillon min. en sapp.: de 1ste luit.-adj. J. D. de Rooij, van het 7de reg. inf. De 1ste luit.-ingenieur bij het bataillon min. en sapp. O. Baron van Wassenaar Catwijk, naar Delft. De officieren van gezondh. der 3de kl.: J. M. Engelhart, van Amersfoort naar Harderwijk; A. L. van Tienen, van Harderwijk naar 's Rijks kweekschool voor militaire geneeskundigen te Utrecht; G. J. van Wieringhen Borski, van Amsterdam naar 's Hage.

Gepensionneerd.

De luit.-gen. J. F. Graaf Du Monceau, adj. van Z. M. in buiteng. dienst, à la suite van den staf van het wap. der kav.; de luit.-kol. J. E. A. Baron van Voorst tot Voorst, provinciale adj. in Noord-Holland, met toekenning van den rang van kolonel; de 1ste luit. B. H. Buirema, van het 5de reg. inf.; de ritm. der 2de kl. Jhr. J. A. H. A. van Grotenhuis, van het 4ste reg. dragonders.

Eervol ontslagen.

De 1ste luit.-adj. C. J. Soeters Gosenson, van het 2de reg. inf., uit de betrekking van adjudant.

Overleden.

De 1ste luit. L. A. A. H. Weijlandt, van het 1ste reg. infanterie.

REPORTS OF THE AMERICAN MEDICAL ASSOCIATION
ON THE PROGRESS OF MEDICINE

REPORTS OF THE AMERICAN MEDICAL ASSOCIATION
ON THE PROGRESS OF MEDICINE

REPORTS OF THE AMERICAN MEDICAL ASSOCIATION
ON THE PROGRESS OF MEDICINE

REPORTS OF THE AMERICAN MEDICAL ASSOCIATION
ON THE PROGRESS OF MEDICINE

REPORTS OF THE AMERICAN MEDICAL ASSOCIATION
ON THE PROGRESS OF MEDICINE

REPORTS OF THE AMERICAN MEDICAL ASSOCIATION
ON THE PROGRESS OF MEDICINE

REPORTS OF THE AMERICAN MEDICAL ASSOCIATION
ON THE PROGRESS OF MEDICINE

REPORTS OF THE AMERICAN MEDICAL ASSOCIATION
ON THE PROGRESS OF MEDICINE

REPORTS OF THE AMERICAN MEDICAL ASSOCIATION
ON THE PROGRESS OF MEDICINE

REPORTS OF THE AMERICAN MEDICAL ASSOCIATION
ON THE PROGRESS OF MEDICINE

REPORTS OF THE AMERICAN MEDICAL ASSOCIATION
ON THE PROGRESS OF MEDICINE

REPORTS OF THE AMERICAN MEDICAL ASSOCIATION
ON THE PROGRESS OF MEDICINE

REPORTS OF THE AMERICAN MEDICAL ASSOCIATION
ON THE PROGRESS OF MEDICINE

REPORTS OF THE AMERICAN MEDICAL ASSOCIATION
ON THE PROGRESS OF MEDICINE

REPORTS OF THE AMERICAN MEDICAL ASSOCIATION
ON THE PROGRESS OF MEDICINE

REPORTS OF THE AMERICAN MEDICAL ASSOCIATION
ON THE PROGRESS OF MEDICINE

REPORTS OF THE AMERICAN MEDICAL ASSOCIATION
ON THE PROGRESS OF MEDICINE

REPORTS OF THE AMERICAN MEDICAL ASSOCIATION
ON THE PROGRESS OF MEDICINE

REPORTS OF THE AMERICAN MEDICAL ASSOCIATION
ON THE PROGRESS OF MEDICINE

REPORTS OF THE AMERICAN MEDICAL ASSOCIATION
ON THE PROGRESS OF MEDICINE

REPORTS OF THE AMERICAN MEDICAL ASSOCIATION
ON THE PROGRESS OF MEDICINE

REPORTS OF THE AMERICAN MEDICAL ASSOCIATION
ON THE PROGRESS OF MEDICINE

DE SLEESWIJK-HOLSTEINSCH E OORLOG,

VAN

1848—1851.

DOOR

L. MULDER,

1° Luitenant der infanterie aan de Koninklijke Akademie voor de Zee- en Landmagt.

(Vervolg van N°. 2, Blz. 75.)

V.

Benoeming van den generaal v. WRANGEL tot opperbevelhebber. Dispositie voor den 25sten April. Terreinbeschrijving van het slagveld bij Sleeswijk.

Reeds op den 20sten des avonds had de kapitein v. DELIUS bij zijne terugkomst uit Berlijn de tijding medegebragt, dat er ten opzichte van het opperbevel der troepen in de Hertogdommen eene verandering te wachten was, en dat de kommandeerende generaal van het tweede armeekorps v. WRANGEL genoemd werd, als degeen aan wien dat opperbevel gegeven zou worden, welk berigt ook den volgenden dag onmiddellijk bij de voorloopige regeering aankwam.

7. D. N°. 4.

Wij vinden in de «Aktenstücken» dat op den 15^{den} April in de Bondsvergadering te Frankfort a/M het besluit genomen was:

1. dat de Koninklijk Pruisische regeering, ingevolge § 46 van de *Kriegs-verfassung*, verzocht zou worden, onmiddellijk den opperbevelhebber te benoemen voor de Pruisische en de tot het 10de armeekorps behoorende bondstroepen, die bestemd waren in Sleeswijk-Holstein te ageeren, en daarvan zoodra mogelijk aan de bondsvergadering kennis te geven;
2. dat de regeeringen, wier staten het 10de armeekorps moesten zamenstellen, verzocht zouden worden, dadelijk hunne contingenten ter dispositie van den door het Pruisische gouvernement benoemden opperbevelhebber te stellen.

Volgens hetzelfde werk was ook in Hannover reeds den 16^{den} aan den Pruissischen gezant de wensch geuit, dat terstond een Pruissisch generaal tot opperbevelhebber mogt benoemd worden, opdat men niet in het beruchte hofkrijgsraad-systema zou vervallen; eenige dagen later had de Koning van Hannover zelf zijn vertrouwen op den generaal v. WRANGEL uitgesproken, die dan ook, ten gevolge van het bondsbesluit, naar Berlijn ontboden werd, den 20sten zijne instructiën als opperbevelhebber ontving, en den volgenden dag afreisde.

Wanneer ons bestek het toeliet zou het hier de plaats zijn, onzen lezers bekend te maken met de merkwaardigste levensbijzonderheden van den man, die zoo onverwachts geroepen werd, aan het hoofd te staan van het Duitsche leger. Genoeg zij het hier alleen aan te merken, dat hij een der voortreffelijkste generaals van de Pruissische armee was, dat hij van zijne vroegste jeugd — hij begon zijn loopbaan op zijn twaalfde jaar in 1796 als jonker in het dragonder-regiment von Werther — de meest doorslaande bewijzen van militaire bekwaamheid, persoonlijk moed en onwankelbare energie gegeven had, dat hij deel nam aan alle veldtogten, die het Pruissische leger sedert dien tijd maakte, en zich gedurende den langdurigen, daarop gevolgden vreedestijd, onderscheidde als de ware *type* van een kavallerie-generaal, tot welke waardigheid hij in de volle kracht zijns levens, toen hij nauwelijks zijn 59ste jaar voleindigd had, werd benoemd, daar hij tweemaal eene bevordering bij keuze op het slagveld had verdiend. Groot waren zijne militaire bekwaamheden, ge-

evenaard door zijnen heldenmoed, maar nog hooger dan beide stond zijne onwankelbare trouw aan zijnen Koning.

Zijne instructiën schreven hem eene krachtige ten uitvoerlegging van het Bondsbesluit voor, en eene zoo spoedig mogelijke beslissing van de geheele zaak. De 23ste April werd bepaald als de dag op welke de operatiën zouden beginnen.

Zelden heeft wel een generaal onder zoodanige omstandigheden het opperbevel aanvaard. Voor weinige uren eerst aangekomen, en de volgende dag bestemd voor den slag! Hij had geen tijd, de troepen te zien en te leeren kennen; ja, hij kon zich niet eens met de aanvoerders, in zooverre ze hem nog vreemd waren, bekend maken; hij was ook niet in staat zich van het terrein, op hetwelk hij den oorlog zou voeren, en van den toestand des vijands een ander dan hoogst oppervlakkig denkbeeld maken. Wel is waar vond hij alles voorbereid voor de operatiën, en wel zoodanig dat hij zich onvoorwaardelijk daarmede kon vereenigen; maar dat was alles vreemde voorbereiding, terwijl zijne stelling als bondsgeneraal met betrekking tot den generaal HALKETT, die zich den vorigen dag als opperbevelhebber aan de troepen had bekend gemaakt, en tot de voorloopige regeering en het generaal-kommando van Sleeswijk-Holstein, menige zwaarigheid opleverde.

De dispositie van den vorst RADZIWILL, waarmede hij zich, zoo als wij gezegd hebben, volkomen vereenigde, luidde als volgt (1):

(1) Zie v. SICHART, *Tagebuch*, blz. 50.

Dispositie voor den 25sten April.

De divisie marcheert in twee kolonnes op de vijandelijke stelling bij Sleeswijk aan.

De 1ste kolonne, onder het kommando van den generaal-majoor v. MÖLLENDORF, bestaat uit:

- 7 bataillons van de 2de garde-infanterie-brigade.
- 2 eskadrons (5de en 4de) van het 3de garde-huzaren-regiment.
- 4 kanonnen en 2 houwitsers van de garde-artillerie-brigade.
- 6 kanonnen van de rijdende batterij der 2de brigade.

De 2de kolonne, onder het kommando van den generaal-majoor v. BONIN, bestaat uit:

- 2 bataillons (1ste en 2de) van het 2de regiment infanterie.
- 1 bataillon (1ste) van het 12de regiment infanterie.
- 3 bataillons (1ste, 2de en fus.) van het 20ste regiment infanterie.
- 1 bataillon (fus.) van het 31ste regiment infanterie.
- 4 eskadrons van het 2de regiment kurassiers.
- 6 kanonnen en 2 houwitsers van de veldbatterij der 3de artillerie-brigade.
- 2 houwitsers van de rijdende batterij derzelfde brigade.

Aan de 1ste kolonne zullen zich aansluiten en onder het bevel stellen van den generaal v. MÖLLENDORF:

Van het 10de Bondslegerkorps.

- 5½ bataillon.
- 6 stukken ligt geschut.
- 3 eskadrons.

Deze troepen zullen in het gevecht zooveel mogelijk op dezelfde plaats gebruikt worden. In elk geval moeten tot dekking der artillerie slechts troepen van het bondskorps gebruikt worden.

Aan de 2de kolonne zullen zich aansluiten en door den generaal v. BONIN ingedeeld en gebruikt worden:

Sleeswijk-Holsteinsche troepen.

- 4 bataillons.
- 1½ jager-divisie.
- 10 eskadrons dragonders.
- 22 stukken geschut.
- de Bracklowsche jagers (100 man).

's Morgens ten 7 ure breekt

de 1ste kolonne van Stenten-Mühle,
" 2de " " Sorgbrück, op.

De 1ste vervolgt den weg over Breckendorf en Oberselk, de 2de blijft op den straatweg naar Sleeswijk.

De, uit de drie wapens zamengestelde voorhoeden der beide kolonnes werpen de voorposten des vijands met kracht terug, en nemen bezit van de Kohgraben (bij Oberselk).

De generaal v. MÖLLENDORF bezet met zijne kolonne de stelling van den Kohgraben.

Wanneer, zoo als vermoedelijk het geval zal zijn, de voorhoede der 2de kolonne tot aan den Kohgraben slechts op ligte

vijandelijke troepen stoot, maakt het gros dezer kolonne halt bij Kropp, en marcheert naar Grosz-Reide, zoodra de generaal v. MÖLLENDORF de stelling aan den Kohgraben bezet heeft. Te gelijker tijd marcheert de voorhoede van de 2de kolonne van den Kohgraben eveneens naar Grosz-Reide.

Gedurende den marsch tot aan den Kohgraben moet de 1ste kolonne zich door patrouilles op hare regter flank met de ongeregelde troepen der Holsteiners in verbinding stellen, en meer bepaaldelijk op den weg van Breckendorf naar Fleckebij eene kleine afdeeling vooruitschuiven. De 2de kolonne laat, zoodra zij bij Kropp aangekomen is, dadelijk een klein detachement naar Grosz-Reide vooruitrukken.

(get.) Vorst RADZIWILL,
Luitenant-generaal en Divisie-
kommandant.

Te gelijker tijd gaf de generaal v. WRANGEL de volgende dagorde:

«Ten gevolge van het besluit van den Duitschen Bond is mij het opperbevel over de tegenwoordig in Sleeswijk-Holstein verzamelde Deutsche troepen toevertrouwd geworden; ik heb het heden aanvaard.

«De chef van den staf is de Pruisische generaal-majoor v. STOCKHAUSEN; tot zijne na ophanden zijnde komst wordt zijn dienst verrigt door den majoor KIRCHFELDT, van den generalen staf.

«Kommandeerende officier der artillerie is de Pruisische kolonel FIDLER, die heden avond hier verwacht wordt. Als ordonnance-officieren zullen een Hannoversche en een Sleeswijk-Holsteinsche officier gekommandeerd worden, die zich of morgen

ochtend ten 6 ure in Rendsburg, of ten 7 uur bij de voorhoede der kolonne van den generaal-majoor v. MÖLLENDORF bij mij moeten melden, waar ik ook alle overige meldingen zal ontvangen. De stafwacht wordt door de Pruisische troepen gegeven, waaromtrent het noodige reeds aan de divisie is medegedeeld geworden.

«Alle huishoudelijke aangelegenheden worden, even als tot nu toe geschied is, onmiddellijk door de afzonderlijke opperkommando's bezorgd.

«Onmiddellijk voor het begin der vijandelijkheden, zal den troepen de volgende dagorde worden voorgelezen:

«Soldaten! De regten van Duitschland zijn door de Denen geschonden geworden, en gij zijt bestemd ze te handhaven. Door den Duitschen Bond tot uw opperbevelhebber benoemd, beschouw ik het als een groot geluk en als eene bijzondere eer, geroepen te zijn, u tot dat doel in den strijd te voeren. Uwe beproefde aanvoerders en uwe dapperheid zijn mij borgen voor den goeden uitslag. Voorwaarts voor Duitschland! zij voortaan ons gemeenschappelijk wachtwoord, en met God in 't harte zal de zege ons zijn. Leve ons gemeenschappelijk vaderland, leve Duitschland, hoog! En nu voorwaarts!

Rendsburg, den 22sten April 1848.

*De Koninklijk Pruisische generaal
der kavallerie en kommandeerende generaal,*

(get.) v. WRANGEL.

De generaal HALKETT was, met de edele

zelfverloochening die in zijn karakter lag, van zijne betrekking als opperbevelhebber tot die van divisie-generaal der Bondstroepen teruggekeerd, terwijl hem van hoogerhand de vleijende verzekering gegeven werd, dat alleen het besluit van den Bond deze verandering had te weeg gebracht, en men overtuigd was, dat de hoogste leiding der operatiën zich bij den generaal HALKETT ook in de beste handen zou bevonden hebben.

Dien ten gevolge nam de generaal-majoor v. SCHNEHEN weder het kommando der voorhoede van de Bondstroepen op zich, waarbij in den loop van dien dag de volgende bewegingen plaats hadden:

De voorhoede concentreerde zich tusschen Jevenstedt en Nortorf (ten Z. van Rendsburg).

De 1^e brigade infanterie rukte tot Hohenwestedt en Bargfeld vooruit.

De Hannoversehe 9de batterij en de Oldenburgsche halve batterij, gingen per spoorweg naar Rendsburg.

De 2^e brigade infanterie bleef grootendeels in hare kantonnementen, en kwam eerst den 25sten per spoorweg in Rendsburg.

Wat de Pruissische en Sleeswijk-Holsteinsche troepen aangaat, daarbij werden de maatregelen ter concentreering overal zoodanig uitgevoerd als bevolen geworden was, en alleen moet daarbij nog vermeld worden, dat op den avond van den 22sten nog twee eskadrons Sleeswijk-Holsteinsche dragonders uit het bivak ten zuiden van Rendsburg op den regter Eider-oever getrokken werden, en daar moesten bivakkeeren, om dat zij bestemd waren den

volgenden morgen de marsch van de 2de kolonne te openen.

De vrijkorpsen, die op de Schlei gedirigeerd werden, en het detachement v. ZASTROW, kwamen dien dag tot Osterhije, een dorp halfweg Gosefeld en Fleckeby, nadat de uit Eckernförde naar Sleeswijk terugkeerende Deensche kolonne von SCHEPELERN eenige uren vroeger dit oord doorgetrokken waren.

In den nacht van den 22sten op den 25sten April kwamen nog de navolgende berigten over den vijand in, welke een spion, die 's morgens naar Sleeswijk gezonden was, van daar terugbragt:

«Er staan 10000 Denen in en om Sleeswijk, waaronder 4 regimenten kavallerie, 52 kanonnen en 16 espignolen. De Margarethen-wal is van het Haddebijer-bosch tot aan Kurburg op verscheidene plaatsen door nieuwe verschanzingen versterkt geworden; ook voor Sleeswijk liggen verscheidene nieuwe werken (vroeger was gemeld, dat alleen de Aardbezienberg verschanst was); eveneens aan de diergaarde bij Husbijegaard. Op den Sleeswijkschen dam (over de Schlei) is eene mijn gelegd, het slot Gottorp is verschanst geworden. Er zijn verscheidene kolonne-wegen voor den terugtogt aangelegd.

«Ten 6 ure na den middag (22 April) zijn de in Sleeswijk en Bustorf liggende troepen uitgerukt, om de Duitsche op de Chaussee te gemoet te trekken.»

Deze berigten (de lezer kan uit het

voorgaande nagaan, wat daarvan waarheid was of niet) hadden natuurlijk geen invloed op dat, wat voor den volgenden dag was besloten geworden, maar zij deden vooruit zien, dat men geen gemakkelijk spel met de tegenpartij hebben zou, daar men zich moest voorbereiden op een gevecht om schansen en andere versterkte punten, bij welke de vijand, zoo als men uit vroegere berigten wist, nog het voordeel van het zware geschut aan zijne zijde had.

Den volgenden dag, den 25sten April, Zondag en eerste Paaschdag, werd de slag bij Sleswijk geleverd, tot welker uitvoerige beschrijving wij alsnu zullen overgaan. Het zal voorzeker geene verwondering baren, dat over dien slag, waarvan de tijding in der tijd zulk een geweldigen indruk in Europa maakte, eene tallooze menigte beschrijvingen, beoordeelingen, brochures, enz. door de schrijflustige Duitschers zijn in het licht gegeven, te meer daar een toevallige zamenloop van omstandigheden een resultaat te weeg bracht, geheel verschillend van hetgeen men zich bij het nemen der dispositiën had voorgesteld, waardoor een ruim veld voor de kritiek geopend werd, die zich dan ook met gretigheid daarvan meester maakte. Volgens het plan voor de operatie namelijk, — zoo als wij gezien hebben opgemaakt door den generaal RADZIWIŁL en goedgekeurd door den generaal v. WRANGEL, — zou op dien dag eene groote recognosceering der Deensche stelling plaats grijpen, en zou men zich bepalen tot het bezetten van den Kohgraben, een met gracht voorziene wal, ten zuiden van

het Denenwerk: welke operatie alleen door de Pruisische en Sleswijk-Holsteinsche troepen zou worden uitgevoerd, daar de als reserve volgende afdeelingen van het 10^e legerkorps, zelfs na een vermoeijenden marsch, op dien dag niet verder dan tot op anderhalve mijl afstands konden gebragt worden (1). Op den 24sten zou de eigentlijke aanval door de vereenigde Deutsche troepen eerst plaats hebben. Daartoe waren de dispositiën in het hoofdkwartier genomen, maar de gebeurtenissen liepen geheel anders dan men gedacht had. Wat in twee dagen had moeten geschieden, geschiedde in éénen, uit de recognosceering ontspon zich een gevecht, dat met de nederlaag der Denen en hunne geheele verdrijving uit de stelling bij Sleswijk eindigde. Dit nu, voorzeker, was eene uitkomst, die als de verwachting verre overtreffende, wel niet kon gewraakt worden, doch hiervan was het gevolg, dat de troepen, die niet dan na een hevigen strijd in het bezit van dit voordeel waren gekomen, niet in staat waren de vervolging der Denen onmiddellijk op zich te nemen, en deze dus gelegenheid vonden partij te trekken van de omstandigheden, waardoor voor hen de overvalling op den 25sten minder nadeelig was, dan de aanval op den 24sten met de vereenigde strijdkrachten van den vijand zou geweest zijn. Van deze omstandigheid maakte zich de kritiek, hier en daar zelfs in den meest beleedigenden vorm, meester. Vooral de hevige democraten zagen daarin een duidelijk bewijs, dat de Pruisische opperbevelheb-

(1) SICHART, *Tagebuch*, blz. 33.

ber geenszins plan had den oorlog op eene krachtige wijze te voeren en de Denen als met eenen slag te vernietigen, een verwijt, dat men niet zal aarzelen, na een naauwkeurig en onpartijdig onderzoek, voor volkomen ongegrond te verklaren. Het denkbeeld, om op den dag vóór den eigentlichen slag, door een aanzienlijk gedeelte van het leger eene recognoseering te doen, was in de omstandigheden waarin men verkeerde niet te veroordeelen. Men had in het Deutsche hoofdkwartier geene genoegzame gegevens omtrent de sterkte van het Deensche leger, en vooral niet van de stelling, die het had ingenomen. Ingekomen berigten spraken van eene bezetting van het Denenwerk, men wist dat de stad Sleeswijk eenigermate versterkt was geworden, verwachtte natuurlijkerwijze eene hardnekkige verdediging van het slot Gottorp en de andere versterkte punten door zwaar positie-geschut, en was daarenboven door het gemis van goede speciaalkaarten slecht bekend met het terrein. Wat evenwel nog meer dan dit alles gold en de voornaamste reden was, dat de geheele operatie niet tot den volgenden dag werd uitgesteld, was de overtuiging, die ook later in allen deele bevestigd werd, dat men den vijand op den 25sten verrassen kon, terwijl het bij een uitstel van vier en twintig uren de vraag zou geweest zijn, of men het voornemen tot de opening der vijandelikheden zoo geheim had kunnen houden. Bij het spionnenstelsel, dat de Denen zoo zeer in hun voordeel hadden, kan het antwoord op die vraag niet twijfelachtig wezen. Het gemaakte operatieplan kan dus, wanneer men, zoo als

billijk is, de zaken *à priori* beschouwd, niet veroordeeld worden. Dat de Pruisische troepen, toen eenmaal het gevecht begonnen was en eene zeer voordeelige wending had genomen, niet staan bleven en zich vergenoegden met het terrein te bezetten, dat hun aangewezen was dien dag te vermeerderen, kan hun niet als verwijt worden aangerekend, en lag geheel aan den niet te voorzien loop der omstandigheden, zoo als blijken zal uit de beschouwing van den slag zelve.

Voor dat wij tot de naauwkeurige beschrijving daarvan overgaan (1), is het noodig een overzicht te geven van het zeer eigenaardige terrein, waarop gestreden is geworden.

Van het riviertje de Sorge, het punt

(1) Wij zijn daartoe in staat gesteld door de inzage, die ons welwillend vergund is van het *Beihft zum Militair Wochenblatt*, dat over eenige weken te Berlijn in het licht zal komen, en waarin eene beschrijving van den slag bij Sleeswijk voorkomt, die in naauwkeurigheid en uitvoerigheid alle omtrent dat onderwerp bestaande beschrijvingen verre overtreft. Het is voornamelijk aan de vroegere nummers van dit uitmuntend tijdschrift, dat door de historische afdeling van den generalen staf wordt geredigeerd, dat wij eene menigte bijzonderheden ook in het vorige gedeelte van onzen arbeid verschuldigd zijn.

Welligt zullen onze lezers zich herinneren, dat in het 4^e deel van den *Mil. Spect.*, blz. 364 en volg., eene beschrijving van den slag bij Sleeswijk voorkomt, overgenomen uit het werk van ROTHEBURG: *Schlachten von 1848 und 1849*, welke bij het vele goede, ook menige onnaauwkeurigheid bevat, die later aan den dag is gekomen. Om die reden en ook om het verband in onzen arbeid te bewaren, hebben wij het noodig geoordeeld, niet alleen daarop te verwijzen, maar de volledige gevechtsbeschrijving hier te moeten doen volgen. Het slagplan, bij die beschrijving gevoegd, is voor het overzicht zeer geschikt.

waar de afmarsch der aanvallers begon, tot aan de overoude wallen, onder den naam van het Denenwerk bekend, en waarop wij later terugkomen, is het terrein vlak, zandig en moerassig, voor een gedeelte bestaande uit akkers, omzoomd door *Knicken* (aardenwallen van 4 à 5 voet hoog, vaak met steenen bekleed, en zelfs in de nabijheid der dorpen grootendeels uit steenen bestaande). Dorpen en huizen hebben er een armoedig voorkomen. De wegen, welke dit terreingedeelte doorsnijden, bestaan, behalve de goed onderhouden straatweg van Rendsburg naar Sleeswijk, uit gewone landwegen, die evenwel in het slechte jaargetijde, daar zij hoofdzakelijk uit zandgrond bestaan, zeer goed te gebruiken zijn voor alle troepensoorten, welke dan ook hunne bewegingen geheel en al tot die wegen beperkt zien. De zoogenaamde Ossenweg, die dicht bij Kropp den straatweg verlaat, en noordelijk over Husbij en Schubij loopt, onderscheidt zich alleen door eene meerdere breedte, van ongeveer 15 tot 20 en meer passen.

De eerste terreinafscheiding, die noordwaarts voorkomt, is de zoogenaamde Kohgraben, een overoude grens- en verdedigingswal, die eenmaal de noordsche beheerschers tegen hunne zuidelijke naburen opwierpen, en die vroeger onder den naam Kowarki of Courwichi, tegenwoordig ook onder dien van Churgraben en in het Deensch Kowirke voorkomt. Het is niet alleen een wal, maar eene linie uit eene borstwering van 16 tot 20 voeten hoogte bestaande, met voorliggende gracht (ten zuiden) van 10 tot 12 voet diep, die even-

wel op vele plaatsen zeer in verval is. In het Pruisische hoofdkwartier had men eene overdrevene voorstelling van de tactische waarde van deze afsnijding, daar men dacht eerst om het bezit daarvan, met de Denen te zullen moeten strijden, hetgeen bij de uitkomst geheel valsch bleek te zijn. De Kohgraben strekt zich uit van het Selker-Noor (den inham der Schlei bij Nederselk) ten oosten tot aan het moeras van Klein-Reide.

Een paar honderd pas ten noorden van het punt, waar een landweg van Oberselk naar Bostorf den Kohgraben doorsnijdt, ligt een zandheuvel, het eenige punt vanwaar men dit bedekte terrein eenigermate overzien kon. In den omtrek vindt men verscheidene hunnebedden, en eene oude overlevering vermeldt, dat hier het gebeente van Koning SIGURD rust, die in het begin der 9^e eeuw sneuvelde. Van dezen heuvel werd na drie en dertigjarigen vrede het eerste Pruisische kanonschot op eenen buitenlandschen vijand gelost.

Het zoo even beschrevene terreingedeelte wordt van het meer noordelijk gelegene afgescheiden door het meermaals genoemde Denenwerk, dat uit eenen meer dan twee mijlen langen wal, ook Margarethen-wal genoemd, bestaat, die even als de Kohgraben bij het Selker-Noor begint en tot bij Höllingstedt voortloopt, waar de Treene verder westwaarts eene genoegzame verdedigingslinie aanbiedt. Oorspronkelijk werd deze wal, waaraan verscheidene historische herinneringen uit de grijze oudheid verbonden zijn (1), aangelegd om de invallen

(1) Zie ROTHENBURG: *Schlachten von 1848 und 1849*, blz. 2 in de noot

op het Deensche grondgebied tegen te gaan, maar het verloop van eeuwen heeft de gedaante van dit werk, dat weleer eene geduchte hindernis was, zeer veranderd; de landbouw heeft er zich voor een gedeelte van meester gemaakt, de beschaving heeft er hare wegen doorheen getrokken. Bij het Selker-Noor sluit hij zich aan een halve maanvormigen wal aan, die vroeger eene daar bestaanhebbende haven dekte, rigt zich dan westwaarts, waar hij afgebroken wordt door eene opening, het zoogenoemde Sturmloch, wordt daarna doorsneden door den straatweg van Rendsburg en loopt verder door tot aan den Bustorfer vijver (1), waarvan het zuidelijke, uitgedroogde gedeelte, door een communicatie-dam doorsneden wordt. De westelijke voortzetting, waarvan de hoogte weder zeer afwisselt, laat tusschen de dorpen Groot- en Klein-Dannewerk een smal riviertje door, waarbij de met laag hout omringde Thyraburg ligt. Van hier loopt het Denenwerk westwaarts ter hoogte van ongeveer 53 voet, heeft bij Klein-Dannewerk een soort glacis, en is op dat punt ook het beste onderhouden.

De rol, die deze reuzenwal in den slag bij Sleswijk gespeeld heeft, is echter, zoo als ook met de taktiek der tegenwoordige oorlogsvoering overeenkomt, zeer onbeduidend geweest, wat ook de dagbladschrijvers en dichters in die dagen geschreven en gezongen mogen hebben van eene «bestorming van het Denenwerk»

(1) Deze is op de overzichtskaart niet aangegeven, maar ligt, zoo als op de schetskaart te zien is, ten Z. van Sleswijk, tusschen die stad en Bustorf.

en dat, hoe schoonklinkend en poëtisch ook, tot het rijk der fantasie wordt teruggebragt, als men de gebeurtenissen met een onbeneveld oog beschouwt.

Wat nu het terrein ten noorden van het Denenwerk aangaat, hier zijn de twee gedeelten van het dorp Bustorf (het zuidelijke of Ober-Bustorf en het noordelijke of Nieder-Bustorf) en de Bustorfer-vijver de voornaamste punten. Zoo als de naam reeds aanduidt, ligt Ober-Bustorf op een soort van plateau en Nieder-Bustorf tusschen verscheidene heuvels, waarvan de voornaamste zijn de Riesberg en de Gallberg, waarop de Deensche voorposten stelling gevat hadden; de eerste ligt noordelijk, dicht bij den straatweg die van Eckernförde komt, de andere meer westelijk en is voorzien van een lusthuis of paviljoen, dat in het gevecht eene gewigtige rol gespeeld heeft. Bustorf zelf bestaat uit half massieve huizen van eene verdieping met strooijen daken, die omringd zijn door wallen en hekken, die wel is waar op zichzelf goed verdedigd, maar, daar het omringende terrein eveneens met *Knicken* doorsneden is, ook gemakkelijk genaderd kunnen worden. Ober-Bustorf is daardoor moeilijker te verdedigen dan Nieder-Bustorf, dat door de omringende heuvels eene zeer sterke positie oplevert. Het lage terrein om het dorp is op enkele plaatsen zeer moerasig, en wordt door de omliggende hoogten en door eene bij den Riesberg gelegene pannebakkerij geheel gedomineerd.

Het zuidelijke gedeelte van den Bustorfer-vijver is moerasig, en zoo als wij boven gezegd hebben doorsneden door een

smallen dam, die slechts eene zeer beperkte communicatie toelaat, maar welke hindernis evenwel zeer goed te omgaan is, door den weg te gebruiken, die ten zuiden van het Denenwerk de Rendsburger-straatweg met de dorpen Groot- en Klein-Dannewerk verbindt.

Het terrein ten oosten van Sleswijk en den Bustorfer-vijver is golvend, met *Knic-ken* bedekt, en bestaat hoofdzakelijk uit bouw- en weiland. Hier verheft zich ten westen van de stad de zoogenoemde Aardbeziënberg, die het voorliggende terrein, en ook het zuidelijke deel van de stad beheerscht. Het gewigt van dezen heuvel, zonder welker bezit men zich in Frederiksberg (het zuidelijke gedeelte van Sleswijk) noch in Bustorf staande kan houden, was dan ook door de Denen ingezien, daar de generaal HEDEMANN, zoo als wij vroeger zeiden, hem aan zijne 1^e brigade tot opstellingsplaats aangewezen had.

Frederiksberg, dat door een inham der Schlei van het noordelijke gedeelte der stad, Lollfusz genoemd, afgescheiden is, bestaat uit stevige huizen van een of twee verdiepingen, en heeft in zijne hooggelegen kerk, die door een ommuurd kerkhof omringd is, en in verscheidene alleen liggende gebouwen en hofsteden, even zoovele goede steunpunten.

Ten noordoosten van den Aardbeziënberg ligt eene groep heuvels, waarop voornamelijk twee huizen — de Kruidmolen en Annettenhöhe — liggen, die door de omringende heggen goede verdedigingspunten aanbieden en ook als zoodanig gebruikt zijn geworden. Het gewigt van dit terreingedeelte valt dadelijk in het oog, en

werd, zoowel van de Deensehe als van de Pruisische zijde, volkomen erkend, zoo als de strijd van meer dan drie uren in den namiddag van den 25sten April op eene bloedige wijze aantoonde. Deze positie was als het ware de derde linie van het verdedigingsstelsel: Bustorf de eerste, Frederiksberg met den Aardbeziënberg de tweede. Hier lag voor den aanvaller de sleutel der hoofdstelling. Met de verovering daarvan verloor zelfs het kasteel Gottorp al zijn gewigt.

Het plateau van Husbij, dat zich ten noordoosten van het hier beschrevene terrein uitstrekt, beheerscht ook de hoogten ten noorden der Schlei gelegen. De Osssenweg, die er over heenloopt, en de dwarswegen, welke over die hoogten naar den straatweg van Sleswijk op Flensburg voeren, geven gelegenheid om alle positiën, welke op dezen straatweg, zoowel ten zuiden als ten noorden der stad Sleswijk, tot aan het Ahrenholzer- en het Langmeer, genomen kunnen worden, te omgaan. Wanneer alzoo de Kruidmolen een taktisch sleutelpunt was, zoo was ook het plateau van Husbij nog daarboven een strategisch beslissend punt, en in dit opzigt speelde het nog meer eene rol dan uit een taktisch oogpunt gezien.

Wel is waar had het ook voor den verdediger, als geschikte opstelling voor het geschut, taktische waarde; maar daarentegen is het dorp Husbij weinig tot verdediging geschikt, daar het zeer wijd uiteen gebouwd is, en ten westen gemakkelijk omgetrokken kan worden. Er is evenwel maar weinig infanterie en kaval-

lerie noodig, om dit punt tegen een veel sterker vijand te verdedigen.

Overgaande tot de stad Sleeswijk zelve, komt hier in de eerste plaats de Schlei in aanmerking, die haar in twee deelen verdeelt. Deze is hier, wegens hare breedte van meer dan duizend voet en hare aanzienlijke diepte, eene hindernis van den eersten rang. Door het bezethouden van het digtstbijliggende overgangspunt bij Missunde, door het in beslag nemen van alle vaartuigen, tusschen Missunde en de stad, en door het bezit van het kasteel Gottorp, dat de twee eenige overgangspunten van het eene stadsgedeelte naar het andere afsloot en beheerschte, werd het gevoel van volkomene zekerheid, dat bij de Denen met betrekking tot de Schlei heerschte, volkomen geregvaardigd, — als namelijk het detachement bij Missunde waakzaam genoeg was, en de overtrekking van de Schlei door Duitsche troepen aldaar, tijdig genoeg naar Sleeswijk rapporteerde.

De voornaamste communicatie tusschen Frederiksberg en Lollfusz bestaat uit een geplaveiden dam, die oostwaarts van het kasteel Gottorp door de Schlei is aangelegd, en waar zich in het midden eene massieve steenen brug bevindt, waaronder de Denen eene mijn hadden aangelegd. De andere communicatie gaat over het eiland, waarop het slot ligt, en bestaat eveneens uit een dam met eenige houten bruggen.

Het kasteel Gottorp zelf, een statig slot met vier vleugels, ieder van vier verdiepingen, welke een binnenplein omsluiten, vormt met de omliggende gebouwen, als

wacht- en exerceerhuizen, manège enz., eene sterke post, die ook zonder de herstelling van den wal, welke evenwel niet veel beteekende, zeer goed tot verdediging geschikt was.

Het noordelijke gedeelte der stad, Lollfusz, moet hier alleen vermeld worden wegens de rijke hulpmiddelen, die het tot onder dak brengen der troepen, voor hospitalen enz. aanbod.

Ten slotte willen wij een overzicht geven van het terrein ten noorden van Sleeswijk tot aan de linie, voornamelijk gevormd door het Ahrenholzer- en het Langmeer, waarachter de geslagene Deensche armee des avonds terugtrok. Vooreerst komt hier het gewigtige plateau in aanmerking, waarop de Diergaarde en, meer westelijk, het Pöhler-bosch ligt, dat zich ongeveer 150 à 180 voet boven den waterspiegel van de Schlei verheft, en waarvan de zuidelijke afhelling ten deele zeer steil, gebrokkeld en doorsneden, en daardoor zeer moeilijk te beklimmen is. Voor het grootste gedeelte met bosch bedekt, bestaat het terrein overigens uit bouw- en weiland met de onmisbare *Knicken*. De diergaarde bestaat hoofdzakelijk uit hoog beukenhout of tamelijk digt kreupelhout, dat evenwel door het vroege jaargetijde nog zeer goed doorzien kon worden. Het Pöhler-bosch had minder hoogstammig hout, beide waren door aardenwallen van drie à vier voet hoogte omringd. Het Pöhler-bosch kon, behalve op de wegen die er doorloopen, alleen door verspreide infanterie doorgetrokken worden; in de Diergaarde daarentegen vond de geslotene infanterie vele plaatsen, waar het kreu-

pelhout ontbreekt, waar zij zich bewegen kon.

De andere wapens zijn natuurlijkerwijze alleen tot de wegen beperkt. De hofsteden en pannebakkerijen, die tusschen de beide bosschen aan den weg gelegen zijn, vormen met hunne tuinen en omheiningen voortreffelijke verbindings- en steunpunten voor de verdediging. Een kolonneweg, die hier door de Denen aangelegd was, bood een geschikt middel voor den terugtocht aan naar de heuvels van den Tatenkroeg, omtrent 2000 pas ten noorden van de stad aan den straatweg gelegen. Aan den rand van het plateau vindt men verscheidene geschikte punten voor opstelling van het geschut, vooral om den Kruidmolen en het daaromliggende terrein te beheerschen. Op die hoogte namelijk ligt een voorsprong, die door de Denen ook werkelijk in den namiddag zeer doelmatig tot het opstellen van artillerie ten nutte gemaakt is, en vanwaar men niet alleen het geheele slagveld tot aan den Aardbeziëberg, en den weg van Frederiksberg naar Groot-Dannewerk overzien kon, maar vanwaar de blik zelfs nog veel verder naar alle zijden heenreikt. Men ziet links het kasteel Gottorf en den oostelijken dam over de Schlei, verder voorwaarts Hadedbij, Bustorf en den straatweg van Eekernförde, regts de dorpen Groot- en Klein-Dannewerk, eindelijk geheel ter regter zijde Husbij. Op deze hoogte hield zich dan ook de Deensche opperbevelhebber met zijnen staf in den namiddag van den 25sten langen tijd op, om den loop van het gevecht, zoowel als de bewegingen der tegenpartij gade te slaan.

De zoo evengenoemde heuvels bij den Tatenkroeg leveren op verschillende punten niet minder goede opstellingen voor het geschut op, en, hiertoe op eene doeltreffende wijze te nutte gemaakt, vormden zij de positie, waarin de geslagen vijand zijne terugtrekkende afdeelingen kon opnemen, en uit welke hij bij de invallende duisternis achter de linie van de Ahrenholz- en Langmeeren retireerde.

Uit al deze bijzonderheden aangaande het terrein, zal men tot de overtuiging komen, dat het besluit, door den Deenschen generaal genomen, om dit laatstbeschreven gedeelte van het slagveld tot hoofdpositie aan te nemen, zeer te billijken was, daarbij evenwel aannemende, dat voor de dekking van den regter vleugel, die zeer open lag, meer geschied ware, dan volgens het plan van HEDEMANN werkelijk is ten uitvoer gebracht geworden. Het vervolg zal dan ook doen zien, dat, in weerwil van dit gebrek in de opstelling, wel is waar door een zamenloop van omstandigheden, waarop vooruit niet gerekend kon worden, die keuze eene zeer gelukkige was, en het Deensche leger later tot groot voordeel verstrekte.

Het terrein achter deze positie tot aan de meergenoemde meeren is, door de vele daaropliggende, zoowel alleen staande als aaneengesloten huizen en hofsteden, heuvels, houtgewas en aardwallen, van zoodanigen aard, dat de daarover terugtrekkende armee, wie het tevens niet aan wegen in die rigting ontbrak, het gevaar van door den vijand te dicht op de hielen gevolgd te worden, zeer gemakkelijk ontgaan kon. Daarbij was het evenwel noodig

ook zorg te dragen voor den linker vleugel, die aan gene zijde van Sleeswijk even zoo open ligt als de regter vleugel.

Wat de linie, door de meeren gevormd, aangaat, — een vlugtige blik op de kaart toont reeds hare natuurlijke sterkte. Bijna anderhalve mijl lang, is zij aan de beide vleugels door dorpen, bosch enz. goed gedekt; in het midden digt houtgewas (het bekende Idstedter-bosch en Katharinenholz); met weinig defilés, die er door leiden; het uitzigt naar de zijde des vijands vóór het voornaamste defilé van den straatweg, wel is waar beperkt door het voorliggende Falkenbergerbosch, maar op alle overige punten genoegzaam vrij, om de aanmarsch van de tegenpartij vroegtijdig genoeg te kunnen ontdekken; eindelijk vond men ook in de positie zijwegen, en buitendien een terrein dat genoeg begaanbaar was, om de troepen eene vrije beweging van het eene punt naar het andere te vergunnen. Daarenboven was zij, zoo als wij in het vorige hoofdstuk reeds hebben vermeld, door batterijen en verhakkingen versterkt. Geen wonder dus, dat hare nabijheid, daar zij naauwelijks eene mijl van de vorige verwijderd was, veel bijbragt tot het gevoel van zekerheid, dat de verdedigers reeds in zoo hooge mate bezielde.

Wij kunnen deze terreinbeschrijving met de navolgende algemeene opmerkingen besluiten:

1. Even als de Ossenweg zijn ook alle andere niet geplaveide land- en communicatiewegen door *Knicken* ingesloten, welke de troepen beletten regts en links uit te wijken, en waardoor alzoo iedere weg tot een defilé wordt.

2. Deze *Knicken* hebben even als die welke de akkers omzoomen, eene hoogte van 3 à 4 voet en zijn ook meest alle met struikgewas beplant.

3. De doorgangen in de *Knicken* zijn door deuren of hekken afgesloten; maar zeer zelden vindt men doorgangen van den eenen akker in den anderen, en nog minder zoodanige wier ligging eenig tactisch voordeel aanbiedt.

4. De artillerie komt dikwijls in het geval, dat zij de bestaande in- of doorgangen verbreedden moet, en voor zijbewegingen of terugtrekking afzonderlijke doorgangen moet maken.

5. De kavallerie is in het met wallen omgeven terrein, ter zijde van de wegen, volstrekt niet te gebruiken.

6. De infanterie kan wel is waar in verstrooide orde, iedere *Knick* overklommen, maar het struikgewas, dat men er veelal op vindt, veroorzaakt door zijne digtheid groote bezwaren, en maakt het noodzakelijk dat ieder soldaat een zijdegeweel hebbe, dat tot houwen bruikbaar is, of wel, dat een genoegzaam aantal manschappen met bijlen, fachinenmessen enz. bij de afdeelingen voorhanden zijn. Het herhaalde houwen en klouteren wordt zelfs voor den minst vermoeiden man in den hoogsten graad zeer afmattend.

7. Daar slechts zeer goed afgerigte paarden over deze aardwallen springen, en alleen die, welke er aan gewoon zijn — zoo als de inlandsche — ze overklommen kunnen, maar dit, als het dikwijls herhaald wordt, die dieren zeer vermoeit, volgt daaruit, dat de stafofficieren en adjudanten, die afgezonden worden, wan-

neer zij niet bijzonder goed bereden zijn, meestal op de wegen moeten blijven, maar dat de beredene infanterie-officieren, in den regel, hunne paarden op de wegen moeten achterlaten, wanneer de troepen die verlaten.

8. Daaruit volgt verder, dat de algemeene leiding van het gevecht zeer bezwaarlijk, ja op sommige plaatsen volstrekt onmogelijk wordt; — evenzoo dat grootere troepenkorpsen hier in het geheel niet in het gevecht kunnen gebragt worden, en daardoor de verdeeling in kompagnieskolonnes of in afdeelingen van hoogstens twee kompagnïën volstrekt vereischt wordt.

9. Uit dit alles en ook uit de onmogelijkheid om het plan van het gevecht van het begin tot aan het einde onveranderlijk vast te stellen, alsmede omdat het ondoenlijk en ondoeltreffend zou zijn, dit plan aan alle onderbevelhebbers tot in de kleinste details bekend te maken, volgt

dat het gevecht zeer ligt eenen loop kan nemen, die geheel afwijkt van de voornemens van den kommandeerenden generaal, en deze het dan zeer moeilijk, of in het geheel niet tot eene rigting kan terugbrengen, die meer met zijne plannen strookt.

10. Eindelijk is in deze eigenaardige gesteldheid van het terrein, hetwelk den troepen zooveel dekking aanbiedt, en de strijdende soldaten zelden geheel en al blootgeeft, in de meeste gevallen maar een gedeelte des ligchaams, dikwijls alleen het hoofd, zigbaar maakt, de reden te zoeken, dat in de verschillende gevechten zoo weinig dooden en gewonden vielen, in vergelijking met de vroegere oorlogen; in weerwil de verbeterde vuurwapens en de wederzijdsche dapperheid der beide partijen, die niet gelochend kon worden.

(Wordt vervolgd.)

GESCHIEDKUNDIG OVERZIGT

DER

TOEPASSING VAN HET PERCUSSIESTELSEL OP DE DRAAGBARE OORLOGSWAPENEN.

(Uit het *Mémorial de l'Artillerie*, Tome 7e.)

Zoodra het percussiestelsel den vuursteen bij de jagtgeweren vervangen had, was het algemeen gevoelen, dat dit stelsel spoedig ook op de oorlogswapenen zou kunnen toegepast worden.

Zoodanig althans was de meening van hen die, geene voldoende speciale kennis bezittende, alleen bij gevolgtrekking oordeelden, zonder aan het groote verschil te denken, 'twelk het gebruik waartoe die beide wapensoorten bestemd zijn, tusschen hen daarstelt.

Beschouwing der jagtwapenen.

De jagers zijn vrij in de keus der wapenen, die zij zich willen aanschaffen; bedriegen zij zich in die keus, zoo lijden zij er alleen schade bij; zij kunnen het aan niemand wijten, en niemand heeft regt hun eenig verwijt daarover te doen; zij besteden allerlei zorg aan die wapens, als een voorwerp dat tot hun genoegen strekt, met die soort van liefde, welke men voor zijn eigendom heeft. Daar zij die

wapenen uit liefhebberij behandelen, verkrijgen zij spoedig de vereischte geschiktheid om ze behoorlijk te onderhouden; bovendien hebben zij dikwijls bekwame werklieden bij de hand, in staat om aan het wapen te doen, wat zij zelve niet zouden kunnen verrigten. Tarten zij soms het onstuimige weder, het gure jaargetijde, 't is uit vrijen wil; zij vinden des avonds in hunne woning al wat zij begeeren om hun wapen weder schoon en in orde te maken, terwijl niets hen verplicht den volgenden dag weder het veld in te gaan. Gaan zij ter jagt, zoo zijn zij ruim voorzien van alles wat ze noodig kunnen hebben. Trekken zij het geweer af, zij hebben al den tijd dien ze verkiezen om het weder te laden; nimmer worden zij afgeleid door het denkbeeld van 't gevaar; hapert er bij toeval het een of ander aan hun geweer, het heeft voor hen geen ander onaangenaam gevolg, dan dat zij wat vroeger t'huis komen.

De jagers verkeerden alzoo ten aanzien van de keuze hunner wapenen in een ge-

heel bijzonderen toestand, zoodat de handel hun verschillende, weinig duurzame, kostbare wapens, volgens ingewikkelde stelsels kan aanbieden, zonder dat dit alles groote bezwaren of nadeelen ten gevolge heeft. De voortbrengselen van den bekwaamsten of gelukkigsten wapensmid zijn in trek, worden algemeen gezocht, en daarmee houdt alles op.

Beschouwing der oorlogswapenen.

De soldaten daarentegen, dragen de wapenen alleen om aan de wet te gehoorzamen, en de wet raadpleegt noch hun smaak, noch hunne bijzondere geschiktheid; zij slaat geen acht op de ontwikkeling van het verstand, maar alleen op de fysieke hoedanigheden. Zij, die met het geweer omgaan, bezitten dikwijls meer ijver en goeden wil dan behendigheid. Zij zijn tijdens den oorlog bijna altijd verwijderd van de geweermakerswinkels en werkplaatsen. Zij moeten van hun wapen gebruik maken, niet naar hunne keus en wanneer zij het goedvinden, maar wanneer de vijand tegenover hen is, van des morgens tot des avonds, verscheidene dagen achter elkander, op het bivouac slapende bij alle weersgesteldheid, het gevecht niet afbrekende dan om te marcheren, aan koude en aan hitte, aan regen en stof blootgesteld, dikwijls geen plaats of geen oogenblik vindende om het geweer, van welks goeden staat hun leven kan afhangen, schoon te maken. De soldaat moet derhalve een geweer van een eenvoudig maaksel hebben, dat gemakkelijk is te laden, af te trekken en te on-

derhouden. Hij kiest dat wapen niet, de staat geeft het hem, en moet het doen vervangen als het onbruikbaar geworden is. Het is de staat, die den krijgsvorraad betaalt, op groote schaal in de arsenalen bijeengebragt, en waarvan de waarde zou verloren zijn, indien men ligtvaardig een gebrekkig of onvoldoend model invoerde. Een dergelijke misslag zou den staat niet alleen groote geldelijke verliezen berokkenen, maar de noodlottigste gevolgen voor de natie, wier verdedigers er weerloos door zouden worden, kunnen na zich slepen.

Wanneer derhalve een uitvinder een oorlogswapen voorstelt, dat met groote kosten door de bekwaamste werklieden vervaardigd is, wanneer hij het bij gunstig weder gebruikt, er niet veel schoten achter elkander meê doet, en dat wel met bijzonder bereide munitie, om het grootst-mogelijk juiste schot te verkrijgen, zonder daarbij in rekening te brengen 't vuil worden van het geweer, noch het bederf der munitie door het vervoer in de kaissons of randsels, dan heeft die uitvinder meestal slechts een wapen vervaardigd, geschikt om den prijs van behendigheid te behalen, maar heeft hij alle militaire eischen, die van het geweer gevorderd werden, wijl hij die niet kent, verwaarloosd, te weten: goedkoop fabrikaat, gemakkelijk herstel, snelle en gemakkelijke wijs van laden in het gelid, te midden van het slaggewoel en hoedanig de weersgesteldheid of dampkring ook zij; eenvoudig en spoedig te vervaardigen munitie, welke gemakkelijk de legers kan achterna gevoerd worden, enz.

Nadat aan de meeste dier voorwaarden gedurende de oorlogen der Republiek en van het Keizerrijk was voldaan, is aan de artillerie, op wie de verantwoordelijkheid van de wapening der troepen, van de vervaardiging en het vervoer der munitie rust, opgedragen het percussiestelsel, dat reeds bij de wapenen van smaak en weelde bestond, op de oorlogswapenen toe te passen.

De te dien einde gedane nasporingen en de arbeid daarvoor ondernomen, hebben acht en twintig jaren geduurd, eer zij tot den gewenschten uitslag bragten.

Stelsel Pauly, 1812. Stelsel Julien Leroy, 1815.

De eerste proeven met een percussieslot dagteekenen van 1786; de wapens van PAULY verschenen eerst in 1812, en eerst op het laatst van 1815 werd een percussiegeweer, dat voor de wapening der troepen zou dienen, door JULIEN LEROY aangeboden; het werd geladen aan de kulas, welke aan den loop verbonden was door eene spil, rondom welke zij draaide, om zijwaarts open te slaan tot het inbrengen der patroon. Het ontstekingsmiddel bestond uit korrels slagkruid, die geplaatst werden in de holte van eene verhevenheid, regts van de kamer aangebragt; het ontbrandde op den schok eener veer, die door een haspel in beweging werd gebragt, wier armen de taak van trekker vervulden. Dit verscheiden malen door den uitvinder gewijzigd stelsel, werd onder de leiding van commissiën, uit hoofdofficieren van de verschil-

lende wapenen bestaande, aan herhaalde, telkens op uitgebreider schaal genomen proeven onderworpen. In het jaar 1820 werd het voor goed afgekeurd, omdat het de vereischte deugdzaamheid miste en omdat er eene voor den soldaat zeer lastige gasontsnapping bij plaats had. Het ontstekingsmiddel ging zeer ligt verloren als het vóór de holligheid kwam, die het bevatten moest; eindelijk hinderde de drukking op den trekker, die men aanhouden moest om het geweer te doen afgaan, aan de juistheid van het schot.

Stelsels van Pauly, Roux, enz., 1818.

Tijdens deze proefnemingen en van 1818—1829, stelden PAULY, ROUX, SARTORIS EN DE VALDAHON insgelijks percussiegeweren voor de wapening der troepen voor, die ook aan de kulas geladen werden. De stelsels der beide eerstgenoemden verschilden weinig: de loop draaide in eene verticale rigting op twee assen, om de lading door de kamer te ontvangen. Een hamer, die door eene slotplaat gelijk die der steenslotgeweren bewogen werd, deed het slagkruid ontbranden, dat in het midden van een koperen dopje was geplaatst, dat aan de patroon bevestigd was.

Stelsel van Sartoris, 1819.

Bij het wapen van SARTORIS was de kamer en de loop vereenigd door schroefdraden, die slechts over een gedeelte van de aanrakingsoppervlakte liepen; kamer en loop konden, opdat de patroon in den loop zou kunnen gebragt worden,

vaneen gescheiden worden, door ze over elkander te schuiven, terwijl men de met schroefdraden voorziene gedeelten van de eene met de gladde gedeelten van de anderen deed overeenkomen.

Stelsel van Valdahon, 1823.

Bij het stelsel van VALDAHON sloot de beweegbare kamer met den loop ineen, en werd in dien staat gehouden door middel van een massief stuk, 't welk haar van achteren ondersteunde. Nam men dit stuk weg, dan kon de kamer in de rigting van de as van den loop teruggetrokken en opgerigt worden om de lading te ontfangen. Een veer, onder de trekkerplaat geplaatst, diende als haan; zij doorsneed het ontstekingsmiddel, dat in een klein strooijen buisje onder in de lade geplaatst was en, naar gelang men schoten deed, vooruitgeschoven werd boven het zundgat, waar de haan het door den slag deed ontbranden.

Al deze ontwerpen werden beproefd en verworpen, hetzij omdat zij te zamengesteld waren, hetzij wegens de weinige soliditeit van het werktuig, of wel wegens het gevaar, dat aan het laden of het schieten verbonden was.

Het percussiestelsel werd alzoo in den beginne voor de oorlogsvuurwapenen vereenigd met het laden van achteren; en, tot nu toe heeft men van deze laatste wijze van laden nog geene voldoende toepassing voor de bewapening der troepen gevonden.

Stelsel van Latura, 1822.

Eerst in 1822 werd er een model van oorlogsvuurwapen voorgedragen, waarbij het percussiestelsel gebruikt werd zonder van de gewone wijze van laden af te wijken. De uitvinder, LATURA, had voornamelijk getracht, bij die verandering de mogelijkheid te behouden, om, des gevorderd, weder zonder veel moeite tot het vuursteen-systema te kunnen terugkeeren. Tusschen de lippen van den haan werd een klein ijzeren hamertje bevestigd; de pan was bedekt door een stuk ijzer, dat door de slotschroef was bevestigd en van boven doorboord met een zundgat. Een beweegbare arm, door eene kleine veer vastgehouden en tegen die panbedekking aangedrukt, bevatte eene holte waarin het slagkruid geplaatst werd, dat door den schok van den haan ontbrandde.

Om tot het vuursteen-systema terug te keeren, behoefde men de hamer slechts door een vuursteen, en het ijzer, dat de pan bedekte, door den gewonen pandeksel te vervangen; maar het denkbeeld, om die twee toestellen door den soldaat te doen medevoeren, en het eene of het andere naar omstandigheden te doen gebruiken, was niet uitvoerbaar; het wapen van LATURA, dat buitendien niet eenvoudig en stevig genoeg was, werd niet aangenomen.

Stelsel van de Chateaubrun, 1824.

De luitenant-kolonel der artillerie DE CHATEAUBRUN hield zich ook met deze wijziging bezig; hij deelde in 1824 het ont-

werp van eene karabijn mede, die op de volgende wijze was ingerigt: een soort van verloren hoofd van ijzer werd in de vlakke zijde van den geweerloop aan de zijde van het zundgat geschroefd, vulde met zijn onderkant de uitsnijding voor de pan en was van een schoorsteentje voorzien; het ontstekingsmiddel was een slaghoedje. Men vond evenwel dat dit stelsel, hoewel het overigens vrij eenvoudig was, geene stevigheid genoeg gaf. Het gebruik van slaghoedjes, zoo als die der jagtgeweeren, scheen daarenboven ook een hinderpaal, daar zij te klein waren om behoorlijk door den soldaat behandeld te worden.

Verschillende soorten van slagkruid.

Terwijl velen zich bezighielden met het zoeken naar een goed werktuigelijk zamenstel, stelden anderen onderzoekingen in het werk, om verschillende soorten van slagkruid te vervaardigen. Die met chlooraat van potasch zamengesteld, werden verworpen, daar zij het ijzer te sterk aantastten. Het slagzilver eveneens, wegens de gevaren, die aan de vervaardiging verbonden waren, en omtrent het jaar 1850 gebruikte men bijna uitsluitend het slagkwikzilver, dat in 1800 door HOWARD ontdekt, sedert 1809 in Frankrijk bekend was. Men weet niet, wie het voor de eerste maal tot het zamenstellen van ontstekingsmiddelen voor vuurwapens gebruikte; overigens kan dit denkbeeld gelijktijdig bij verschillende personen zijn opgekomen, daar men al de door een hevigen slag ontbrandende stoffen be-

proefde, om ze op het percussiestelsel toe te passen.

Hoe het zij, in 1818 gebruikten LEPAGE en PRÉLAT, zonder zich voor de uitvinders uit te geven, het slagkwikzilver van HOWARD bij wapenen, waarvoor zij octrooi vroegen. In 1809 bestond er te Bicêtre eene fabriek van ontstekingsmiddelen met slagkwikzilver, door DAQUIN en BELLOT bestuurd, die haar in 1825 naar de vlakke van Ivry overbragten.

Slaghoedjes.

De vorm der ontstekingsmiddelen was ook zeer verschillend: men gebruikte het slagkruid in al of niet verniste korrels, in kleine pastilles met lood of papier bedekt, in gewaste balletjes, buisjes en hoedjes. Deze laatste vorm, tegenwoordig uitsluitend aangenomen, schijnt in 1819 door den wapenfabrikant DEBAUBERT in Engeland te zijn ingevoerd (1). Op dit tijdstip, en zelfs nog verscheidene jaren later, mengde men het slagkwikzilver met meelpulver, om het krachtiger te maken, terwijl men het tegenwoordig integendeel met salpeter mengt om het te verzwakken.

Stelsel van Vergnaud, 1824.

In 1824 stelde de toenmalige kapitein der artillerie VERGNAUD een percussiege-

(1) Elders vinden wij aangeteekend, dat JOSEPH EGG in Londen de slaghoedjes zou uitgevonden hebben, en dat PRÉLAT en DEBAUBERT ze in Frankrijk zouden hebben verbeterd; alsmede dat er bij het Hannoversche leger de eerste proeven mede in het groot zouden genomen zijn.

weer voor, waarvan de lading afgestoken werd door middel van gewaste balletjes van HOWARD's slagkwikzilver, en dat, zoowel als het ontstekingsmiddel, verworpen werd als ondoelmatig voor de troepen. De minister droeg nu bij deze gelegenheid aan de directie der buskruid- en salpeterfabrieken den last op, al die onderzoekingen en proeven met de slagpoeders, en meer bijzonder met het slagkwikzilver, te nemen, die er noodig waren, om het algemeene gevoelen voor te lichten en te bepalen, met betrekking tot de gevaren die aan hunne bereiding, hun vervoer en gebruik verbonden waren. De commissie, ten dien einde benoemd, bestond uit den kolonel der artillerie AUBERT en de Heeren PELISSIER en GAY-LUSSAC; het rapport, dat zij in 1825 aan den minister inleverde, bewijst, ingevolge veelvuldige proeven, dat de voorrang onbetwistbaar aan het slagkwikzilver van HOWARD boven de verschillende soorten van slagkruid met chloraat moet gegeven worden (*Annales de chimie et de Physique*, année 1829, t. XLII, p. 5).

Slagkwikzilver.

Dit slagkruid oefent inderdaad geene vernielende werking op het ijzer uit, en laat geen slijm achter; de bereiding er van is gemakkelijk, en bij de noodige voorzigtigheid, bijna zonder gevaar. Het vervoer en gebruik van de daarmede vervaardigde ontstekingsmiddelen, leveren geene bedenkingen van gewigt op. Eindelijk is de uitrusting daarmede onder alle omstandigheden niet kostbaar, daar er altijd eene

menigte kwikzilver in den handel is, en er een zeer groot aantal hoedjes uit een pond van dit metaal kan vervaardigd worden. Slechts op 50000 per pond rekenende, zou men aan 666 pond genoeg hebben, om een leger van 100000 man van patronen te voorzien, op ieder man 200 patronen gerekend.

Alleen de nu reeds bekende kwikzilvermijnen zouden dus reeds genoegzaam zijn, om in de behoeften van alle legers van Europa te voorzien, zelfs ingeval van een algemeenen oorlog; en hoewel Frankrijk volstrekt geene dergelijke mijnen bezit, zou de hoeveelheid van dit metaal, die het leger noodig zou kunnen hebben, zelfs tot den hoogsten trap van waarschijnlijkheid opgevoerd, de rijkdom der hulpbronnen van den handel niet te boven gaan, daar het jaarlijksche verbruik voor den oorlog naauwelijks een vijfzigste van den invoer bedraagt; buitendien kan men, in vredetijd, met weinig kosten, den noodigen voorraad aanschaffen.

Men had dus een slagpoeder, dat voor het gebruik in den oorlog kon worden aangewend; maar de soort van ontstekingsmiddelen en de goede bewerktuiging van het wapen moesten nog gevonden worden.

Commissie voor de draagbare wapens in 1826.

In 1826 benoemde de minister van oorlog de commissie voor de draagbare vuurwapens, om zich volledig bekend te maken met de voor- of nadeelen, die het invoeren der percussiewapenen bij den troep, zou kunnen hebben.

Deze commissie onderzocht eerst de verschillende percussie-oorlogsvuurwapens, die sedert 1815 waren voorgeslagen, en was geheel en al van het gevoelen van hen, die ze afgekeurd hadden; daarenboven had zij allerlei soorten van nieuwe ontwerpen te onderzoeken.

Eenige uitvinders vergenoegden zich met de meest gebruikelijke systema's van jagtgeweren voor te stellen, zonder zich de moeite te geven te onderzoeken, of de soldaten in staat zouden zijn de ontstekingsmiddelen aan te brengen, als de koude hunne vingers verstijfde, als zij in den nacht moesten vuren, enz. Anderen hadden deze gewigtige zwaarigheid uit den weg zoeken te ruimen, door meer of minder zamengestelde werktuigen, om de hoedjes enz. te plaatsen. De gewermaker POTTET kwam, in die dagen, te voorschijn met verschillende soorten van geweren, die van achteren geladen werden, en een geweer, waaraan een werktuig tot plaatsen der slaghoedjes verbonden was, dat zeer vernuftig scheen, hoewel de commissie er gewigtige gebreken aan vond; maar men hield zich bezig met het uit den weg ruimen daarvan, toen de gewermaker BRUNÉEL zijn percussiegeweer voorstelde.

Geweer van Brunéel, 1827.

Dit wapen onderscheidde zich vooral daardoor van de anderen, dat de wijze van het ontstekingsmiddel aan te brengen het doelmatigste voor den soldaat scheen te zijn van al, die men tot nu toe beproefd had. Overigens was het eigenlijk het stelsel, dat bij de jagtgewermakerij

bekend was onder den naam van *culasse à foudre*. De kamer had door een zundgat, dat in den bodem was geboord, gemeenschap met een schoorsteentje, dat op de staartschroef geschroefd was. De patroon was voorzien van een kurken schijfje, dat op den kogel geplaatst was, en in het midden een rond gat had, waarin een koperen slaghoedje was bevestigd. Het papier der patroon was omgevouwen en op dit schijfje gelijmd, en om te beletten dat het hoedje er uitviel, werd het met een ringetje van zeer dun papier vastgeplakt. Een cylindervormige rand van een behoorlijken diameter omringde het schoorsteentje en was bestemd om het opzetten van het hoedje gemakkelijker te maken. Door nu de patroon, met den kogel omhoog, op dien rand te plaatsen en haar op het schoorsteentje te drukken, werd het slaghoedje van zelf geplaatst en bleef door de wrijving op zijne plaats, wanneer de man maar eenvoudig zorgde, de patroon een weinig tusschen de vingers om te draaijen, als hij haar weder van voren noemden rand afnam. Daarna laadde men het geweer op de gewone wijze. Dit middel scheen eenvoudig, vernuftig, en zoo-wel bij nacht als bij dag zeer goed aanwendbaar voor den soldaat. Het onderzoek en de nasporingen bepaalden zich dus al ten tot het systema van BRUNÉEL. De eerste proeven werden genomen met dertig geweren van dit model, in 1828 te St.-Etienne vervaardigd.

De commissie bevond, dat de voortdrijvingkracht van het Brunéel-geweer in verhouding tot die van het vuursteen-geweer, model 1822, was als 584 tot 365.

De lading van het eerste werd bijgevolg op 9 wigtjes buskruid bepaald; die van het laatste was $9\frac{1}{2}$ wigtjes, behalve 1 wigtje voor het pankruid.

Met deze gegevens verkreeg men bij de eerste proeven:

Schoten, die weigerden:

bij het vuursteengeweer 1 van de 8,
» » Brunéelgeweer 1 » » 16.

Uitwerking van den terugstoot op den slinger:

bij het vuursteengeweer $12^{\circ}7'$,
» » Brunéelgeweer $12^{\circ}6'$.

Bij regenachtig weder was het verlies bij de Brunéel-patronen, door hoedjes die te loor gingen of ketsten, 1 op de 62; bij koud weder en bij het vuren, dat door bewegingen van den troep en verschillende handgrepen afgewisseld werd, bedroeg het verlies 1 van de 44.

De proeven van de vervaardiging bewezen, dat de prijs van de Brunéelpatroon veel hooger was, dan die van de gewone, en wel in de verhouding van 5 tot 2, de waarde van het buskruid, den kogel, het slaghoedje enz. buiten rekening gelaten. De vergelijking, die men voor het schijfje tusschen kurk, vilt, leder en bordpapier maakte, deden aan het laatste de voorkeur geven.

Die eerste uitkomsten leidden tot het wijder maken van de opening van het schoorsteentje, hetwelk ten gevolge had, dat het geweer aanmerkelijk minder weigerde; bij eene volgende proef weigerde geen enkel van de vijf honderd schoten.

De commissie der draagbare wapens merkte ook op dat bij het vuren zonder opleggen, de terugstoot van het Brunéelgeweer sterker was dan die van het vuursteengeweer, zonder echter merkbaar meer te vermoeijen; dat men de as van het schoorsteentje digter bij de as van de ziel moest brengen; dat het zundgat, in het staartstuk geboord, juist onder het schoorsteentje moest uitkomen, en wijd genoeg moest wezen, opdat het kruid van de lading er gemakkelijk in zou kunnen komen. Zoo ver was zij met hare arbeid gevorderd, toen de minister haar den 20sten December 1828 een omstandig rapport vroeg, bestemd om de meening omtrent het al of niet aannemen van de percussie-geweren voor de troepen te vestigen.

De commissie deed verslag van hare verrigtingen, en gaf hare oordeelvellingen op, die in de hoofdzaak hierop nederkwamen:

De kwikdampen, die zich ontwikkelen bij het gebruik van slagkruid, zijn noch hinderlijk, noch gevaarlijk, zoo als men gevreesd had.

De koperen slaghoedjes zijn als ontstekingsmiddel te verkiezen boven de korels van slagkruid, daar zij gemakkelijker te plaatsen en bij het vervoer minder gevaarlijk zijn. De cilindervormige hoedjes van zeer dun koper hebben zeer goed volstaan.

Indien de slaghoedjes van eene goede qualiteit en het slot in behoorlijken staat is, behoeft men noch bij regen, noch bij sterken wind voor ketsen te vreezen.

De slaghoedjes verliezen, na verschei-

dene uren in het water gelegen te hebben, niets van hunne kracht.

Wanneer men evenwel het slagkruid, waarmede de hoedjes voorzien zijn, in onmiddellijke aanraking met het water brengt, zal het na verloop van eenigen tijd week worden en gedeeltelijk losgaan, waardoor het hoedje kan weigeren; als het slaghoedje evenwel goed op het schoorsteentje bevestigd is, kan dit geen plaats hebben.

De schoorsteentjes, die kegelvormig genoemd zijn, opdat het slaghoedje tweederde van hunne hoogte omvatte, zijn gebleken de beste te zijn; het overschietende derdegedeelte dient dan om het slaghoedje stevig te bevestigen door de drukking die men er bij het opplaatsen op uitoefent.

Door het bovengedeelte van het kegelvormige schoorsteentje schuins te doen bijloopen en de doorboring van boven wijder te maken, vermindert men het percussievlak en bevordert zoowel de gemakkelijheid van het plaatsen als de ontploffing van het slaghoedje.

Bij de schoorsteentjes, wier top gespleten is, als de kop eener schroef, verkreeg men minder weigeringen van het ontsteken der lading, dan bij die welke niet gespleten waren.

De schoorsteentjes moeten van gegoten staal en gehard zijn, zoo gelijkmatig in alle hunne deelen als mogelijk is, opdat men ze op alle wapens van hetzelfde model schroeven kunne.

Wanneer de doorboring van het schoorsteentje van onderen naar boven wijder toeloopt, zullen de kansen, dat de lading niet ontbrandt, verminderen. De kleinste

middellijn mag niet minder dan $1\frac{1}{4}$ streep zijn.

De hamer moet het schoorsteentje zooveel mogelijk bedekken en het loodregt treffen.

De werktuigen, om het ontstekingsmiddel te plaatsens, welke aan de slotplaat zijn aangebragt, zijn ondoelmatig voor de troepen, zoowel omdat zij te zamengesteld en te onzeker in het gebruik zijn, als omdat zij ingerigt zijn voor slagkruid in korrels.

Die welke niet aan het slot aangebragt zijn, maar medege dragen worden, zijn niet volkomen genoeg, en hun gebruik is belemmerend.

De patronen van het systema Brunéel zijn eenvoudig en gemakkelijk in het gebruik. Wanneer de manschappen behoorlijk geoefend zijn, gaat er maar één schot op de vijf en zeventig verloren.

Met een nog weinig geoefend peloton, dat met geladen geweren, handgrepen, marschen en manoeuvres uitgevoerd heeft, ging er een schot van de vier en veertig verloren.

Onder een zamenloop van de ongunstigste omstandigheden, als eene vinnige koude, een hevigen wind, slecht schoongemaakte wapens, ging er bij hetzelfde peloton, dat marschen en handgrepen uitvoerde, een schot van de veertien verloren.

De patronen, die de slaghoedjes moeten aanvullen, welke geketst hebben, of niet goed op het schoorsteentje geplaatst zijn, zullen in den oorlog verloren zijn. Deze zwaarigheid zou mogelijk uit den weg te ruimen zijn, door aan de manschappen ook losse slaghoedjes te geven.

De Brunéel-patroon is even goed bestand tegen het vervoer, als de gewone patroon, en levert onder gelijke omstandigheden geen meer gevaar op.

De vochtigheid oefent geen invloed op het ontbranden en het plaatsn der slaghoedjes.

De schijfjes van bordpapier zijn even goed in het gebruik en minder duur dan die van kurk, vilt of leder.

Het vuur moet onmiddellijk van het slaghoedje aan de lading worden medegedeeld.

De wijze van die mededeeling is dus bij het Brunéel-geweer af te keuren, daar de vuurstraal van het slagkruid niet rechtstreeks tot het kruid komt en een vrij grooten weg moet afleggen. De doorboring in de staartschroef is te naauw en kan ligt verstopt raken, hetzij door het vuren, hetzij door het slecht schoonmaken. Daarenboven is zij moeilijk met den ruimnaald door te steken; deze gebreken hebben meer dan eens ten gevolge gehad, dat de lading niet ontbrandde.

Het achtergebleven kruidsljm belette de lading eerst na een aantal schoten, dat grooter was dan de soldaten in eenen dag kunnen te doen hebben.

Het laden en afvuren vordert niet meer tijd dan de tegenwoordig gebruikte geweren, en verschilt alleen in de wijze van het ontstekingsmiddel aan te brengen. De lading wordt op elf tempo's teruggebracht.

De terugstoot van de Brunéel-geweren, waarbij het vuur van achteren aan de lading wordt medegedeeld, is geringer, dan die van de geweren model 1822, die zon-

der verplaatsing van het zundgat tot percussie ingerigt zijn.

Het systema BRUNÉEL kan op alle in gebruik zijnde vuurwapenen toegepast worden.

De commissie kwam eenparig tot het besluit, dat van al de tot dien tijd beproefde middelen, om de percussie aan de geweren aan te brengen, de Brunéel-patroon diegene was wier gebruik de minste zwaarigheden voor de troepen opleverde; dat zij evenwel nog voor vele verbeteringen vatbaar was, en dat het dus raadzaam was, de aandacht der artillerie te vestigen op de middelen om de vervaardiging dezer patroon gemakkelijker, spoediger en beter koop te maken.

De commissie voegde hierbij, dat de Brunéel-geweren, naar hare denkbeelden gewijzigd, genoegzaam doelmatig voor de troepen konden geacht worden; dat zij evenwel verbeteringen behoeften, en dat men ten dien aanzien nieuwe onderzoekingen diende in het werk te stellen.

Voorstellen van de commissie.

Zij stelde diensvolgens voor:

500 Brunéel-geweren te doen aanmaken;

Te trachten het stelsel van mededeeling van het vuur aan de lading te verbeteren, door gebruik te maken van de opmerkingen, die zij gemaakt had;

De geweren aan de troepen van een regiment uit te geven, ten minste voor den tijd van een jaar, onder het opzicht eener commissie, zamengesteld uit officieren van de artillerie en van de infanterie,

in overeenstemming met een daartoe op te maken programma.

Gevoelen van het artillerie-comité.

Het artillerie-comité, belast met het onderzoek van de werkzaamheden der commissie voor de draagbare wapenen, welke ontbonden was geworden, vereenigde zich met deze voorstellen; alleen sloeg het voor, dat de 300 geweren verdeeld zouden worden in zes regimenten in plaats van een, opdat daardoor meer verschillende gevoelens er licht over zouden kunnen verspreiden. Het verwierp ook het denkbeeld van eene gemengde commissie, daar de proeven, bij welke het voornamelijk te doen was om de wijze van het ontstekingsmiddel onder alle omstandigheden, die in de dienst voorkomen, aan te brengen, niet beter geregeld konden worden, dan door de officieren van de regimenten waar zij genomen werden.

Het rapport van het comité van den 7^{den} Mei 1829, werd door den minister van oorlog goedgekeurd.

Proeven van 1831.

De gebeurtenissen van 1830 bragten stoornis en vertraging in den loop der proefnemingen te weeg. Slechts twee regimenten werden er mede belast. Een artillerie-officier werd aan ieder der commissiën van die korpsen toegevoegd. De proeven begonnen in den aanvang van het jaar 1831.

Hoewel men vele voordeelen aan het stelsel van BRUNÉEL toekende, als de ver-

meerdering van trefkans, de vermindering van het weigeren der geweren in vergelijking met dat van de vuursteengeweren, het vervallen van het nabranden der lading enz., maakte men eene menigte zwarigheden bekend.

Het niet afgaan van de lading, hoewel het minder dikwijls gebeurde, had toch nog plaats in evenredigheid van 1 tot 60, waarvan een derde bij het eerste schot. Het vuil van den binnenkant van den loop viel in de kamer en verstopte het zundgat. Het was moeilijk, de patroon te behandelen zonder haar bij den kogel af te scheuren, wanneer men het slaghoedje op het schoorsteentje plaatste en het van het schijfje losmaakte door middel van de draaijende beweging, die voorgeschreven was. De terugstoot was sterker dan bij de vuursteengeweren. De randen van het slaghoedje werden vaak verbogen door de haast van den soldaat bij het opzetten, en het kon dan niet meer op het schoorsteentje gezet worden, dat vooral in den nacht eene bedenkelijke zwarigheid was. Eindelijk scheen het moeilijk, te velde de noodige grondstoffen te verkrijgen die tot de vervaardiging van de Brunéelgeweren noodig waren.

De commissiën stelden dus de volgende wijzigingen voor:

Het slaghoedje af te zonderen van de patroon, die alzoo tot hare vroegere eenvoudigheid teruggebracht werd; het slaghoedje met de vingers op het schoorsteentje te plaatsen; de hoedjes te bergen in een zak rechts in de broek aangebracht.

Aan de kamer van het Brunéelgeweer een cilindrischen vorm te geven van min-

der middellijn dan de loop. Het zundgat te doen uitkomen vóór den bodem van die kamer, waar alzoo het vuil uit den loop zonder nadeel invallen kon. Het schoorsteentje digter bij de as van de ziel te brengen, opdat het zundgat meer regelregt in de kamer uitkwam. De onderzijde van de slaghoedjes te splijten: 1°. om het weigeren der hoedjes voor te komen, daar men zoo in de gelegenheid was, ze vaster op het schoorsteentje aan te drukken; 2°. om de vastklemming na de ontploffing te beletten; 5°. om het wegvliegen van de stukken van het slaghoedje tegen te gaan, dat den schutter hinderlijk zijn kon.

Deze veranderingen werden aangenomen.

Men onderzocht, waar het 't voordeeligst zou zijn het zundgat in de kamer te doen uitkomen, zoowel met betrekking tot den terugstoot als tot de uitwerking van het wapen. De proeven met den ballistischen slinger gaven geene noemenswaardige verschillen, of men de opening op 2,5, op 4,6 of op 6,9 strepen afstands van den bodem aanbragt; de grootste afstand was evenwel de voordeeligste, en daar hij tegelijkertijd de meeste plaats gaf voor het afvallende vuil uit den loop, werd hij aangenomen. Op deze wijze ingerigt, gaf de terugloop van het percussiegeweer, met 9 wigtjes geladen, $11^{\circ}4'$, en die van het vuursteengeweer, model 1822, met 9,5 wigtjes lading, $11^{\circ}22'$.

Daar de Brunéel-patronen dikwijls tusschen het schijfje en den kogel scheurden, hetzij bij het vervoer, hetzij bij het plaatsen van het slaghoedje, trachtte men het bordpapier schijfje te vervangen door

een houten klosje, zoodanig uitgehold, dat de kogel er voor een derde gedeelte van zijne middellijn in paste. De proeven, die bij deze gelegenheid gedaan werden, toonden aan, dat de houten klosjes geen aanmerkelijk voordeel boven de bordpapieren gaven, zoowel wat de trefkans als wat de dragt aanging; dat zij daarentegen bij het opplaatsen van het hoedje veel doelmatiger bleken te zijn, en dat er geen gevaar was van de wegvliegende stukken.

Het gewijzigde Brunéel-geweer behield met 9 wigtjes lading den voorrang boven het vuursteengeweer, model 1822, met 9,5 wigtjes lading. Men kon tot honderd schoten achter elkander doen, zonder dat het laden zwarigheden aanbod, en geen enkel slaghoedje weigerde op de 2600 schoten. Het aantal malen, dat de lading niet ontbrandde, bedroeg nog 115 en men verkreeg de zekerheid, dat dit voornamelijk veroorzaakt werd door de vochtigheid, die in het zundgat overbleef na het schoonmaken van den loop, welke moeilijk geheel weg te nemen was. Desniettegenstaande, verklaarde men van toen af reeds bepaaldelijk, dat het bedenkelijke zwarigheden zou opleveren, den soldaten de vrijheid te laten, bij het schoonmaken van den loop, het schoorsteentje af te nemen.

Proeven van 1852.

Twaalf honderd Brunéel-geweren, gewijzigd zoo als vroeger werd aangegeven, werden in 1852 in Maubeuge vervaardigd, en in een regiment infanterie ter beproeving gegeven aan eene gemengde commissie,

genaamd die der percussiegeweren. Deze proeven duurden veertien maanden: uit ieder wapen werden bijna duizend schoten gedaan. De verkregen resultaten bevestigden de reeds aangetoonde voordeelen van het percussiestelsel in het algemeen en van dat van BRUNÉEL in het bijzonder.

De commissie stelde als hoofdgrondbeginsel vast, *dat het slaghoedje en de patroon vereenigd moesten blijven*, en deed de volgende voorstellen:

- 1°. Aan de kamer de middellijn van den geheelen loop te geven.
- 2°. In plaats van de gewone rust eene zekerheidsrust aan den tuimelaar aan te brengen.
- 3°. De vizierkorrel op den loop te plaatsen.
- 4°. Bij het laden, de patroon om te draaijen, zoodat het klosje onder den kogel kwam.
- 5°. De schoorsteentjes van staal te vervaardigen, dat sterk genoeg was zonder eerst gehard te worden, daar er verscheidene van gehard staal bij het vuren gesprongen waren.

Het gegoten en niet geharde staal, genoegzaam weerstand biedende aan den schok, werd aangenomen.

De commissie der percussiegeweren, trachtte zooveel mogelijk de nog bestaande kansen van het weigeren der slaghoedjes te verminderen, het slagkruid te beveiligen door het met een laagje was te bedekken, maar dat middel mislukte; daar hare werkzaamheden toen ten einde liepen, gaf zij nog slechts haar gevoelen te kennen, dat dit doel met een laagje vernis bereikt zou kunnen worden. De

veranderingen, die zij had voorgeslagen, werden op zeshonderd geweren toegepast.

Proeven in Afrika genomen, in 1855.

Op voordragt van het artillerie-comité, gaf men die wapens ter beproeving aan de troepen in Afrika, opdat men over hunne voor- en nadeelen te velde zou kunnen oordeelen. Een der eerste resultaten van die proefnemingen was, dat men de insnijdingen, tot nu toe op het kegelvlak van het schoorsteentje aangebragt, om het slaghoedje beter te bevestigen, deed vervallen, daar men bevond, dat de vochtigheid er te veel vat op had, waardoor het weigeren der slaghoedjes bevorderd werd.

De ter beproeving gegeven wapens voldeden zeer goed bij verschillende expeditiën in regen en sneeuw; de officieren en soldaten schenen er mede ingenomen te zijn.

Het bleek, dat een laagje vernis op het slagkruid, en een weinig staal wegnemen bij de bovenopening van het schoorsteentje, om zodoende het percussievlak kleiner te maken, het gewijzigde Brunéel-geweer veel verbeterde met opzigt tot het weigeren. In vergelijking met het vuursteengeweer, model 1822, weigerde het maar eens tegen het andere 52 maal, en nooit brandde het na.

Men verzamelde ook, in den loop van deze proefnemingen, verscheidene gewigtige opmerkingen, die hoofdzakelijk op het volgende neêrkomen:

Het slagkruid moet zoo vast mogelijk in het hoedje gedrukt worden; het is doelmatig, het met een laagje vernis te bedekken.

Het slaghoedje moet volkomen op het schoorsteentje sluiten, het ontploft des te eerder naarmate het percussievlak kleiner is. Het is, met opzigt tot het schieten, beter, dat dit vlak verkleind wordt door de bovenopening van het schoorsteentje te verwijderen, dan door het van buiten schuins bij te vijlen.

Het slagkruid is minder geschikt dan het gewone buskruid om de vochtig geworden lading van een vuurwapen te doen ontbranden; evenwel kan men, door een weinig droog buskruid in het zundgat te storten, eene lading doen afgaan, die zelfs reeds een zeer hoogen graad van vochtigheid bereikt heeft.

Het is van veel belang een percussiewapen, onmiddellijk nadat men gevraagd heeft, te laden en de opening van het schoorsteentje zorgvuldig te sluiten.

Na een of twee slaghoedjes verbruikt te hebben op eene lading, die weigert te ontbranden, kan men die ontbranding bevorderen door nog eens met kracht aan te zetten.

De doorboring, waardoor het vuur aan de lading wordt medegedeeld, moet zoo kort en regelrecht mogelijk wezen.

Het slagkruid deelt het vuur aan de lading mede, zelfs als het schoorsteentje verstopt wordt door een houten pinnetje dat er onbeweeglijk ingewerkt is geworden; het kan, niet alleen het papier van een patroon in den loop doorboren, maar zelfs al ligt het dubbel gevouwen voor het zundgat.

Terwijl men zich met deze onderzoekingen bezighield, werden er verscheidene percussiegeweren aan het ministerie van

oorlog aangeboden, waarvan wij de twee voornaamste slechts zullen aanhalen: dat van CHAROY en dat van HEURTELOUP.

Percussiegeweer van Charoy, 1851.

Dit geweer onderscheidde zich vooral door de inrigting om de slaghoedjes te plaatsen, bestaande uit eene buis waarin zij door een spiraalveer naar voren werden gedrukt. Deze buis was aan het achterste gedeelte van de slotplaat vastgemaakt op eene spil, zoodat zij een hoog kon beschrijven; in haar gewonen toestand werd zij door de werking eener veer omhoog gehouden; als men haar met de hand nederdrukte, kwam de opening, die aan het uiteinde was, op het schoorsteentje. Het slaghoedje, dat zich door de drukking der spiraalveer voor de opening bevond, plaatste zich alzoo op den kegel van het schoorsteentje en werd er door de wrijving op vastgeklemd. De minister gaf last vergelijkende proeven te nemen met dit geweer en het gewijzigde van BRUNÉEL. Deze proeven konden eerst in 1855 plaats hebben, welk oponthoud aan verschillende oorzaken moet worden toegeschreven, maar vooral aan den langen tijd, dien de uitvinder noodig had, om de 600 geweren in orde te brengen, die men hem had opgedragen te wijzigen. Twee regimenten werden er mede belast, en het besluit was overal eenstemmig, dat het verbeterde Brunéelgeweer in alle opzigten boven dat van CHAROY de voorkeur verdiende.

Geweer van Heurteloup, 1835.

Dit geweer had veel overeenkomst met dat, hetwelk DE VALDAHON in 1821 had voorgeslagen. Eene kleine metalen buis, met slagkruid gevuld, was voor den krop van den beugel aangebragt. Bij het spannen van den haan plaatste zich een van hare uiteinden boven het schoorsteentje. Neërslaande sneed de haan een klein gedeelte van het buisje af, dat genoeg slagkruid bevatte om de lading te ontsteken, en deed het ontploffen. Zoo kon men 70 à 80 schoten doen. Deze inrigting werd evenwel verworpen, als te zeer zamengesteld voor oorlogswapenen.

Verbeteringen in het systema van Brunéel tot het jaar 1859.

Men had dus tot 1857 nog niets meer voldoende gevonden dan het systema van BRUNÉEL, dat, zoo als wij gezien hebben, zoowel wat het wapen zelf als wat de patroon aangaat, reeds aanzienlijk verbeterd was geworden. Zoo was aan de kamer, die eerst kegelvormig was, den cylindrischen vorm gegeven; hare middel-lijn was vergroot en gelijk gemaakt aan die der ziel. Het zundgat had in den beginne den gebroken vorm, zijne binnenopening was verwijld, en het kwam in den bodem der ziel uit; men had het nu meer regelregt aangebragt, zoodat het korter werd, door het digter bij de as der ziel te brengen, en zijne binnenopening kwam voor den bodem uit, om aldus het weigeren van het schot te verminderen. De bovenopening van het schoorsteentje

was wijder gemaakt, om het percussievlak te verminderen. Het gegoten staal had bij de vervaardiging der schoorsteentjes het gewone geharde staal vervangen, om het springen van den kegel door den slag van den haan te beletten. De kegel was glad in plaats van gegroefd. Men spleet de hoedjes, om het wegspringen der stukken te vermijden. Men bedekte het slagkruid met een laagje vernis, om het voor de uitwerking der vochtigheid te bewaren. Eindelijk was het kurken of lederen schijfje, waaraan het hoedje bij de patroon verbonden was, vervangen door een klosje van hout, dat de patroon steviger maakte.

De vooruitgang was dus merkbaar. Men kon reeds met grond het tijdstip voorzien, waarop men het doel zou bereiken; men moest maar niet op dien weg stil blijven staan. In het begin van 1858 gaf dus de minister last, proeven in het groot te doen met tienduizend vuursteengeweren, die volgens het verbeterde systema van BRUNÉEL waren veranderd en verdeeld werden in de voornaamste garnizoenen van Frankrijk.

Proeven met de losse slaghoedjes, 1858.

Bij deze gelegenheid verzocht het Comité, in aanmerking nemende, dat, in weerwil van de reeds verkregen verbeteringen, de vervaardiging der patroon nog te veel tijd en zorg vereischte en daar bij latere proefnemingen, eene geladen caisson in de lucht gevlogen was bij den zestigsten kogel die haar op 200 meters getroffen had, dat men proeven zou nemen met losse, dat is niet aan de patroon verbonden slaghoedjes. Deze hoedjes waren dezelfde als

die van de Brunéelpatronen; daar men toen geen gemakkelijk middel tot medevoering had, borgen de soldaten ze in de zak van het mouwvest.

De eerste proef van deze wijze van de hoedjes te plaatsen, viel niet gelukkig uit, omdat de toestel, die rondom het schoorsteentje was aangebragt, meer hinderlijk dan gemakkelijk was bij het onmiddellijk opstellen met de vingers.

Men deed eene nieuwe proefneming, gedurende welke de wapens elf nachten op het bivak bleven, bij vorst, dooiweër en regen; er werd geschoten bij eene koude van 5,6 en 10 graden onder nul, en in weerwil van deze temperatuur, waren de schutters in het mouwvest, omdat in de zak daarvan de hoedjes bewaard werden.

Bij een schieten naar de schijf met 10 graden onder nul, ging er één slaghoedje van de 27 verloren.

Bij het tweegeledeerenvuur, met vier graden boven nul en onder een fijnen, digten regen, ging er één slaghoedje van de 12 verloren.

Bij een tweegeledeerenvuur met vier graden onder nul, verloor men één hoedje op de $6\frac{1}{2}$.

De commissie was van gevoelen, dat de soldaat bij koud weder, de hoedjes niet met de hand kon plaatsen.

Die eerste resultaten, hoewel zeer ongunstig voor het gebruik der losse slaghoedjes, schenen echter nog niet beslissend genoeg, omdat men ze voor een gedeelte meende te moeten toeschrijven aan de inrigting van het schoorsteentje en aan de verkeerde plaatsing van de zak van 't mouw-

vest voor het gebruik, dat men er nu van wilde maken. De Pruisen, na achter-eenvolgens de stelsels van CHAROY, ROBERT en LEFAUCHEUX te hebben beproefd en verworpen, hadden het losse slaghoedje aangenomen, waarbij zij het groot genoeg maakten, opdat de soldaat het, zelfs bij strenge koude, gemakkelijk kon aanvatten. De Engelschen hadden dit voorbeeld gevolgd; het slaghoedje was aan zijne basis cirkelvormig omgebogen, waardoor de behandeling nog gemakkelijker werd. Die twee soorten van ontstekingsmiddelen werden in Frankrijk beproefd met geweren waarbij de ringvormige verhooging om het schoorsteentje weggelaten was. Het Pruisische model werd weldra verworpen, daar er een groot aantal hoedjes bij weigerden, en de vele wegvliegende stukken in de gelederen gevaarlijk waren. Het Engelsche slaghoedje gaf bij eene temperatuur van 2, 4 en 5 graden onder nul, mede geene goede resultaten.

Proeven met klosjes voor de Brunéelpatronen.

Ter zelfder tijde beproefde men eene nieuwe patroon voor het systema van BRUNÉEL. De houten klosjes hadden verschillende inconvenienten; men had er onder de munitie, die met zorg te Parijs vervaardigd was, gevonden, wier middellijn te groot was en die in den loop bleven steken; daarbij zaten er de hoedjes dikwijls te vast in; de draaibanken, waarover men in Algiers beschikken kon, waren niet altijd voldoende om de noodige hoeveelheid te leveren. Men maakte eerst

klosjes van gerold papier, en verkreeg er goede resultaten mede, wat het gebruik betreft bij het schieten en den spoed van het vervaardigen, die vertienvoudigd werd; maar deze nieuwe manier werd alleen beschouwd als een middel, om het houten klosje, ingeval van nood, te vervangen. In 1858 verving men, na verschillende proefnemingen, het houten klosje door een dobbelsteen van zamengeperst papier, waardoor het gebruik van lijm kwam te vervallen.

Nieuwe proeven met losse slaghoedjes, 1859.

Het Comité, altijd vervuld met het denkbeeld, losse slaghoedjes te gebruiken, verzocht dat men mogt onderzoeken, welk

middel het beste was, om ze den soldaat het gemakkelijkst bij de hand te geven, en stelde daarom voor dat men bij de 10000 geweren, volgens het verbeterde systema van BRUNÉEL veranderd, 2000 andere van hetzelfde systema, zonder randvormige verhooging om het schoorsteentje, voegen zou, om het gebruik van de gewone patroon met het losse slaghoedje te onderzoeken. Die 12000 geweren werden omtrent het einde van het jaar 1859 onder veertien regimenten verdeeld.

Ter zelfder tijd gaf de minister last, het Engelsche slaghoedje, door middel van een draad aan de gewone patroon bevestigd, te onderzoeken, in vergelijking met het losse slaghoedje met omgebogen rand en de patroon met papieren klosje; men verkreeg de volgende resultaten:

	Gewone patroon met aangebonden slaghoedje.	Gewone patroon met los slaghoedje.	Patroon met papieren klosje.
	Schoten.	Schoten.	Schoten.
Weigeringen van het slaghoedje	1 van de 263	1 van de 383	1 van de 66
Niet afgegane schoten in het algemeen .	1 van de 1841	1 van de 958	1 van de 179
Verloren slaghoedjes	1 van de 62	1 van de 73	1 van de 43
Treffers op 200 meters	1 van de 17,4	1 van de 16	1 van de 23,6
Aantal schoten, gedaan in 13 minuten .	23,8	25,1	24,1

De geweren, welke men met het losse slaghoedje gebruikte, hadden geene rand-

de slaghoedjes waren in een lederen zakje geplaatst, dat aan de patroontasch was aangebragt, en gemakkelijk met de hand

te bereiken was. De snelheid van het vuren werd opgemaakt bij het tweegelede-derenvuur bij de verschillende weersgesteldheden van het jaargetijde (Januarij 1840).

De hechtheid der patronen werd be-

proefd door een' marsch van 1000 meters in den looppas, met tien patronen, van elkander afgezonderd, met de kogels om- laag in een van de vakken der patroon- tasch geplaatst.

	Gewone patroon met aangebonden slaghoedje.	Gewone patroon met los slaghoedje.	Patroon met papieren klosje.
Uitgedeelde patronen	500	490	500
Patronen, waarvan de hoedjes losgegaan waren .	52	"	25
Patronen, waarvan de lading ten minste tot op de helft verminderd was	23	24	48

Ingevolge deze resultaten was de Commissie der percussie-vuurwapens van oordeel, dat de gewone patroon met het Engelsche slaghoedje er aan vastgehecht, minder goed was dan die met het papieren klosje. Zij verzocht, om de patronen, waarvan men zich een goeden uitslag kon beloven, aan de volgende vergelijkende proeven te onderwerpen:

- 1°. Inpakking en vervoer in de caissons;
- 2°. Vervoer in de patroontaschen, bij een marsch in den looppas;
- 3°. Tweegelede-derenvuren bij koud weder;
- 4°. Bivak bij regenachtig weder met geladen geweren, waaruit reeds geschoten was geworden;

Korten tijd daarna, deed men nieuwe proeven, om de patroon met papieren klosje met de gewone patroon met omgebogen slaghoedje te vergelijken, zoowel in verschillende omstandigheden, die in de dienst kunnen voorkomen, als wel voornamelijk bij temperaturen boven en onder nul, opdat men de nadelen, die geboren werden uit het bezwaar om het slaghoedje uit een behoorlijk geplaatst zakje te moeten nemen, niet aan de koude zou toeschrijven. Bij vijf achtereenvolgende proefnemingen met tweegelede-derenvuur, bij tamelijk zacht weder, en zes proefnemingen met hetzelfde vuur bij koud weder, kwam men tot de volgende uitkomsten:

	Gemiddelde temperatuur van 10°,4 centigraden boven nul.		Gemiddelde temperatuur van 3°,3 centigraden onder nul.	
	Patroon met papieren klosje.	Gewone patroon met los slaghoedje.	Patroon met papieren klosje.	Gewone pa- troon met los slaghoedje.
Gedane schoten in dertien minuten .	24,1	25,1	24,7	24,7
Verloren patronen	1 van de 36	»	1 van de 37	»
Verloren slaghoedjes	»	1 van de 36	»	1 van de 39

Naar hetgeen men in deze proeven had opgemerkt, kwam de Commissie der percussie-vuurwapens tot het besluit, dat het slaghoedje met omgebogen rand, door zijne grootte en de dikte van het koper, meer in overeenstemming was met de veranderde geweren, model 1822, dan het kleine slaghoedje, waarvan men zich tot nog toe bediend had. Het zwaardere schoorsteentje scheen ook beter voor het gebruik, dan dat voor de kleine slaghoedjes.

Tot 5 graden onder nul, vond zij de gewone patroon met de omgebogen slaghoedjes in een zakje voor op den bandelier geplaatst, te verkiezen boven de patroon met papieren klosje, omdat zij steviger was, omdat men met meer snelheid kon vuren, en omdat men al de patronen gebruiken kon, door bij ieder pakje eenige slaghoedjes overcompleet te voegen. Bij

strenger koude gaf het laden met losse slaghoedjes nog kans op een goeden uitslag.

Beijersche systema, 1839.

Het percussiestelsel werd in 1839 door het Beijersche leger aangenomen. Aan het opplaatsen van het slaghoedje uit de vrije hand werd de voorkeur boven alle andere manieren gegeven; de slaghoedjes geleken, wat den vorm en de afmetingen aangaat, op de groote met omgebogen rand, die men toen in Frankrijk beproefde; zij werden in een zakje geborgen, dat van binnen met een reep schapenvacht was bekleed, om te beletten, dat zij er bij toeval uitvielen. Dit zakje, voor op de patroontasch-koppel geplaatst, werd met een lederen klepje gesloten.

(Wordt vervolgd.)

BIJDRAGE TOT DE STUDIE DER LEGERVERPLEGING.

Onder de menigte nevenzaken, of beter gezegd onder de vele hoofdzaken, die, behalve de strategische combinatiën en de taktische slagvaardigheid der troepen, een beslissenden invloed op den uitslag der oorlogsoperatiën uitoefenen, staan voorzeker de maatregelen, die voor de voeding in het bijzonder en voor de approviandeering van allerlei aard in het algemeen voor een leger genomen moeten worden, op den voorgrond. Niet ten onrechte verklaarde *FREDERIK de groote*, dat men bij het behoorlijk opstellen van een legerkorps beginnen moet met de maag; die is de basis van alle operatiën. Alleen hij, die het geheim bezit, om zonder eten te leven, kan zonder proviand te velde trekken, zegt *MONTECUCULI*, daar honger scherper woedt dan het staal, en het gebrek meer legers te gronde heeft gerigt dan de veldslagen; en hoewel in later tijd, vooral sedert de oorlogen der Fransche republiek, eene groote verandering in de wijze gekomen moge zijn, waarop men de troepen onderhoudt, zijn er nog zulk eene menigte van raderen in het militaire werktuig aanwezig, die alleen met dit doel zijn aangebragt, dat zij den oppervlakkigen beschouwer, die zich alleen bepaalt bij de combinatiën van marschen en gevechten, waaruit de veldtogten zijn zamengesteld, in verbazing brengen, wanneer

hij voor een oogenblik zijne aandacht wijdt aan dat minder schitterende, maar toch zoo volstrekt onontbeerlijke gedeelte der legeraanvoering. Welke reuzenmiddelen toch moeten er niet aangewend worden, om die talrijke legerbenden, welke men in onze dagen gebruikt, te verzamelen, te onderhouden en in werking te brengen! Aan hunne behoeften, die zich dagelijks vernieuwen, moet geregeld voldaan worden. De plannen van den veldheer zijn onafscheidbaar verbonden aan de regeling van het onderhoud, en zijne stoutste ondernemingen mislukken, zijne best doordachte berekeningen worden ijdele hersenschimmen, wanneer hij niet vooraf aan de middelen gedacht heeft, om de voeding zijner troepen te verzekeren.

Zoo als bekend is werd het stelsel van legeronderhoud, door verschillende redenen, wier uiteenzetting ons te verre zou voeren, in de eerste revolutie-oorlogen reeds zeer gewijzigd: de ontzaggelijke konvooijen vervielen grootendeels: de troepen werden in den veldtogt van Italië meestal in de dorpen of in de kerken der steden ingekwartierd, en ontvingen dagelijks, door requisitiën in de streek waar zij lagen, het noodige brood, vleesch en eene halve flesch wijn. Dit was doenlijk bij den overvloed, die in dat rijke land heerschte, dat *NAPOLEON* als een tweede

HANNIBAL van de toppen der Alpen aan zijne soldaten getoond had. In dat voor het Fransche leger zoo roemrijke tijdperk kan men zeggen, dat de overwinning de pleegmoeder was van het leger, dat, eer het, geleid door zijnen nieuwen veldheer, als een stortvloed van de Apenijnnen nederdaalde, «zonder munitie, zonder schoei- sel en zonder brood” was.

In de campagne van 1806 en 1807 heeft het stelsel van contributiën, die zooveel mogelijk betaald werden, niet weinig tot den goeden uitslag bijgedragen. Met 2 kaissons per bataillon, 1 per eskadron, 500 wagens, 1500 manschappen van den trein, 2600 paarden voor het geheele leger, daaronder begrepen al wat noodig was voor het transport van zieken en gekwetsten, voerden de troepen voor verscheidene dagen brood mede. Deze proviandeering, waar op weg zoo spaarzaam mogelijk mede omgegaan werd, die in de verschillende stations werd aangevuld door middel van graanmagazijnen en ovens, die op de operatielinie op onderlinge afstanden van 25 mijlen werden aangelegd, diende voor de dagen van concentreering voor en na de veldslagen; zij werd vervoerd door eene maatschappij, die aan den staat de bespannen voertuigen leverde; een streng verbod bestond om die wagens voor iets anders te gebruiken, en in dien tijd bestonden de misbruiken hierin nog niet.

Bij de latere veldtogten in Duitschland werd een ander stelsel ingevoerd: de soldaat leefde op kosten van de inwoners. «Overdreven vorderingen, verbittering, wanorde,” zegt de generaal

ROGUET (1), waren er het gevolg van, die een noodlottigen invloed op de latere lotgevallen van het leger uitoefenden.

Hoe meer men dit gedeelte der oorlogskunst met oplettendheid nagaat, hoe meer het blijkt, dat er nooit te veel zorg aan kan besteed worden, om tot zulk een gewichtig doel in alle omstandigheden de doeltreffendste middelen op te sporen.

Het is duidelijk, dat, met die omstandigheden, ook de wijze van verpleging veranderen moet. In rijke, sterk bevolkte landen, waar de inwoners niet vijandig zijn, kan een leger van 100,000 à 120,000 man, dat nog ver genoeg van den vijand verwijderd is, om zonder gevaar eene groote uitgestrektheid terreins te beslaan, volstaan met in de dagelijks voorkomende behoeften te voorzien, vooral van die troepengedeelten, die ingevolge het operatieplan eenigen tijd op dezelfde plaats moeten doorbrengen. Dan verzamelt men te gelijker tijd den reserve-proviand, die voor de volgende bewegingen noodig is.

Een verkeerd systema is dat van aanbesteding, in de gevallen namelijk, dat men er door omstandigheden niet onvermijdelijk toe gedrongen werd. Een waarschuwend voorbeeld hiervan levert de veldtogt der Franschen in 1825 op. Toen werd, zoo als wij bij ROGUET lezen, de ration fourrage aan den aannemer met 5 francs betaald, terwijl hij er niet meer dan 75 centimes voor uitgaf; een wagen met vier muilezels kostte hem niet meer dan 12 francs, en hij leverde ze voor 60.

(1) *De l'approvisionnement des armées au dix-neuvième siècle*, par le général comte ROGUET, aide-de-camp de l'Empereur.

«Die oorlog,» zegt de majoor MERSON, «werd gelukkig gevoerd, dat is waar, vooral, omdat wij met ons geld het bloed onzer soldaten spaarden; maar hij kostte ons te veel slecht gebruikte millioenen. Men had met veel minder kosten, en bij het beveiligen onzer financiën tegen de schraapzucht der *fournisseurs*, zich het vertrouwen en de sympathiën van het Spaansche volk kunnen verwerven. Gedurende dien oorlog werd het bekende woord van de tribune onzer kamer van gedeputeerden gehoord: «Wij zijn rijk genoeg om onzen roem te betalen.» Dat was juist het grondbeginsel van LOEWIK XIV niet, toen hij den Elzas, Vlaanderen en Franche Comté bij zijn rijk voegde, noch dat van NAPOLEON, toen hij belangrijke straatwegen over den top der Alpen aanlegde, en ten koste der overwonnen landen, Parijs met gedenkteeken vervulde.»

In de nationale oorlogen en in de landen, waar de geheele bevolking alles al vlugtende verwoest, zoo als dat in Spanje, in Portugal en in Rusland plaats had, zoo als tegenwoordig in Afrika en in de Krim gebeurt, is het onmogelijk vooruit te rukken, zonder zich door geregelde magazijnen te doen volgen; men moet eene vaste basis van proviandeering aanleggen, digt bij het terrein waarop geopereerd wordt, of in die veranderlijke basis voorzien door een mobiel verplegingskorps. De nabijheid der zee, maakt die verpleging veel gemakkelijker; vooral met behulp van de stoomvaartuigen, waardoor men zeggen kan dat aan een leger, hetwelk op die wijze altijd zijn toevoer bekomen kan, niets

zal ontbreken, zoolang het meester is van de zee.

In die omstandigheden bevindt zich nu juist het Engelsch-Fransch-Turkse leger in de Krim, waar, wegens de wijze waarop de Russen den oorlog voeren en de onmiddellijke nabijheid van den vijand, het onderhoud door toevoer volstrekt noodzakelijk is. Ten einde onzen lezers eenig denkbeeld te geven van de uitgebreide werkzaamheden der intendance op dat oorlogstoneel, laten wij hier ten slotte het onderstaand rapport volgen, dat onlangs door den militairen intendant van het leger van het oosten aan den minister van oorlog in Frankrijk werd ingediend.

*Op de reede van Baltschick,
5 September 1854.*

Mijnheer de Maarschalk!

Gedurende de laatste dagen voor het vertrek eener zoo belangrijke expeditie als die welke thans ondernomen wordt, moet er in zoovele onvoorziene noodzakelijke behoeften worden voorzien, dat het mij onmogelijk geweest is, aan Uwe Excellentie verslag te doen van de administratieve regeling der expeditie; ik hoop daartoe den tijd te vinden voor het vertrek der schepen.

Intendance. Het personeel der intendance, aan het hoofdkwartier verbonden, bestaat uit:

de HH. DE MOLINES, militaire onderintendant van de 4e klasse.

de HH. DE SÉGANVILLE, idem der 2e klasse.

» VIGUIER, idem idem.

» LÉVY, adjunct van de 1e klasse.

Bij iedere der vier divisieën is een onderintendant of adjunct, en een kapitein, de betrekking van adjunct waarnemende. Deze kapiteins zijn gekozen uit degenen die hun voornemen te kennen gegeven hebben mede te dingen, ten einde in het korps der intendance te worden opgenomen.

Ik heb te Varna gelaten den militairen onderintendant BONDURAND, als chef voor de dienst der administratie en mijn gemagtigde, om nopens alle ondergeschikte zaken, of dezulke wier oogenblikkelijk belang niet gedooft, dat zij aan mij worden voorgelegd, te beslissen.

Ik laat desgelijks te Varna de onderintendanten, die bij het hoofdkwartier belast zijn met de geldelijke administratie, de soldij, de inspectie en de hospitalen.

Ten aanzien van eerstgenoemden was die maatregel noodzakelijk ten gevolge van dien, door den maarschalk opperbevelhebber genomen, voor de vereenvoudiging van de geldelijke dienst bij het leger van de Krim. Er is slechts ééne krijgskas, die van de eerste divisie, een enkele ondergemagtigde voor de credieten, de onderintendant dier divisie. De uitgaven der andere divisieën zullen geadmistreerd worden door hare onderintendanten, namens hun' ambtgenoot van de eerste divisie.

Hospitalen. Onze geheele hospitaal-dienst is in Turkije. Wij zullen zekerlijk vele gekwetsten in de Krim hebben, maar zij zullen slechts kortstondig in de am-

bulancen verblijven; alles zal naar Varna en Konstantinopel worden geëvacueerd, tot dat wij hospitaal-etablissemten te Sebastopol hebben kunnen inrigten. Dien ten gevolge moest de onderintendant, die deze belangrijke dienst sedert ons verblijf in het Oosten heeft bestierd, op de plaatsen of in de nabijheid der plaatsen blijven waar onze evacuatie-hospitalen zijn.

Uit dienzelfden hoofde heeft de maarschalk den officier van gezondheid LÉVY uitgenoodigd, deze eerste afdeeling van het expeditionnaire leger niet te vergezellen. De directeur der geneeskundige dienst begeeft zich naar Konstantinopel, om burgerlijke geneesheeren te requireren; om door zijn raad en den invloed van zijn hoogen rang, de organisatie van nieuwe hospitalen, die ik bevolen heb op te rigten, te helpen tot stand brengen. De Heer LÉVY zal vervolgens naar Varna terugkeeren, waar ik een zeer zamengesteld geheel voor de hospitaaldienst laat. Wanneer wij in staat zullen zijn aan de midelen te denken, om onze zieken in de Krim te verplegen, zal de tegenwoordigheid van den directeur der geneeskundige dienst er noodzakelijk zijn; zij zal er gevorderd worden.

De ambulancen der divisieën hebben een sterk personeel gekregen. Ik heb daarop bepaaldelijk gestaan. Zij hebben ieder acht officieren van gezondheid, waaronder eenige zeer bekwame heelmeeesters. De aanvankelijk aan de ambulancen toegevoegde chefs waren kundige en verdienstelijke geneesheeren. Zulks was een goede maatregel toen het leger nog niet tot den strijd geroepen was. De smartelijke crisis, welke

wij hebben doorgestaan, heeft de voortreffelijkheid van dezen maatregel bewezen. Maar thans zullen wij eenen anderen vijand te bestrijden hebben. Er dienden andere middelen te worden voorbereid: de geneesheeren zijn naar de hospitalen teruggekeerd; de heelmeesters hebben hunne plaats bij de ambulances ingenomen.

De ambulance en de reserve van het hoofdkwartier is schaars van personeel voorzien. Er is alleen de Heer SCRIVE, chef bij de geneeskundige dienst, twee majoors en vier aide-majoors, voorts één adjudant voor de geldelijke administratie. Ik kon niet meer afzonderen, want daar ik de ambulancen der divisien een sterk personeel mede geven moest, heb ik in de hospitalen geen genoegzaam personeel kunnen laten.

Iedere divisie-ambulance heeft drie caissons, een gedeelte der lichte ambulance uit Algerie gekomen en al het materieel dat ik er bij heb kunnen voegen. Bij het hoofdkwartier zijn insgelijks drie caissons, en als reserve een groote hoeveelheid geneesmiddelen, heelkundige instrumenten en huisraad.

Boven en behalve de ambulance-tenten en 500 andere, die onder de benaming van kampements-voorwerpen zijn ingescheept, zijn er bij het konvooi vier barakken, welke ik te Konstantinopel heb doen vervaardigen en die in vier en twintig uren tijds kunnen opgeslagen worden. Zij zullen 200 bedden, die insgelijks ingescheept zijn, kunnen bevatten. Zij zullen dienen tot officierszalen en tot zalen voor amputatiën. Het tweede konvooi zal mij nieuwe barakken en nieuwe bedden aanbrengen.

Voor de ligging der andere zieken of gekwetsten, hebben wij eenige honderde kleine matrassen gemaakt uit twee zakken van de dienst voor het legeronderhoud, en bevattende 4 kilo's wol, 5500 matten en 2000 dekens, bovendien die, welke behooren tot de ambulance der divisien, voorts 4000 dekens, ingescheept door de administratie voor het kampement, en die des noodig aan die voor de hospitaaldienst zullen overgedaan worden.

Eindelijk, mijnheer de maarschalk, heb ik getracht alle mogelijke partij te trekken van de hulpmiddelen, waarover ik beschik, en die ik te Konstantinopel heb kunnen vinden, opdat het leger van Z. M. gedurende en na het gevecht alle noodige verzorging bekomme. Ik geloof er in geslaagd te zijn.

Onderhoud. Dit punt heeft mij de grootste moeilijkheden veroorzaakt, om dat mijne pogingen belemmerd werden door de behoeften der andere legerdiensten. Dagelijks zag ik het getal der mij in het konvooi toegestane vaartuigen verminderen, om daarmede de transporten der artillerie en genie te vermeerderen.

De maarschalk opperbevelhebber verlangde van mij slechts levensmiddelen voor tien dagen. De marine heeft zich verbonden, er mij nog voor tien dagen over te doen; voorts voor vier dagen welke de manschappen bij de ontscheeping in den fouragezak zullen meëdragen. Het was dus een approvisionnement voor vier en twintig dagen. Ik heb zulks niet voldoende bevonden. Wij konden oponthoud hebben, welke de behoefte voor de marine zouden verminderen en haar niet meer

vergunnen de beloofde hoeveelheid over te doen; hetgeen ik voorzag heeft zich dan ook reeds verwezenlijkt, daar de troepen sedert den 31sten Augustus en den 1sten September ingescheept zijn. Bovendien is er schade te duchten, schepen die schipbreek lijden, verliezen van allerlei aard. Eindelijk kan het tweede konvooi, dat tegen de herfstnachtevining in zee kan zijn, lange vertraging te beurt vallen.

Eene laatste bedenking verpligtte mij om voor het daarzijn eener grootere hoeveelheid levensmiddelen te zorgen. Eene divisie van 6000 à 7000 Turken neemt deel aan de expeditie; zij heeft zeer weinig levensmiddelen bij zich. Hoe sober de Turksche soldaten ook zijn, zij leven toch niet zonder te eten. Men zal wel genoodzaakt zijn hen te voeden, wanneer hun kleine voorraad uitgeput is, en de maarschalk heeft mij de zorg daarvoor opgedragen.

De noodzakelijkheid van dit alles wel ingezien hebbende, heb ik maatregelen genomen om er in te voorzien. Ik heb te Konstantinopel doen afhuren alle voor transport dienstige zeil- en stoomschepen, en alle stoomsleepers die er maar te vinden waren. Ik ben er in geslaagd, om genoegzame middelen van transport te bekomen, niet alleen voor het eerste konvooi, maar ook om het tweede uit te rusten, invoege dat het gereed zij te vertrekken, zoodra de van het eskader afgezonden stoomschepen het zullen komen afhalen. Ik heb bovendien van den admiraal van het Turksch smaldeel de bewilliging bekomen, dat hij 450 tonnen van onze levensmiddelen aan boord zou nemen. Ten gevolge van dit een en ander,

bestaat de voorraad levensmiddelen, berekend voor 50000 manschappen, uit:

Beschuit, 25 dagen	} ration voor het mid-
Meel, 15 dagen	
Rijst, 45 dagen.	dagmaal en de soep.
Zout, 55 dagen.	Rations van 0,09 Ned. f.
Suiker	} 50 dagen. Dubbel ration. De
Koffij	
Wijn, 800000 rations.	
Brandewijn, 400000 rations.	
Gezouten vleesch, 17 dagen.	
Versch vleesch, 10 dagen.	

Uwe Excellentie zal opmerken, dat de voorraad vleesch betrekkelijk gering is. Het is mij niet mogelijk geweest, eene grootere hoeveelheid gezouten vleesch te verzamelen. Geen der ladingen uit de havens van Engeland en uit de Fransche havens van den Atlantischen Oceaen was nog vóór mijn vertrek aangekomen. Ik hoop dat er te Varna zullen aankomen vóór dat het tweede konvooi in zee gaat. Wat het versch vleesch aangaat, ik heb niet meer dan 800 koeijen kunnen doen inschepen, omdat de vaartuigen met stalling ontbraken. Evenwel geloof ik niet, dat wij gevaar loopen gebrek aan vleesch te hebben. De marine moet mij voor twaalf dagen gezouten vleesch overdoen. Wij zullen dus voor negen en dertig dagen geproviandeerd zijn; negen en dertig dagen na de ontscheping zullen we ongetwijfeld wel het tweede konvooi ontvangen hebben. Daarenboven zal het lot van Sebastopol dan wel beslist zijn, en waarschijnlijk zullen we dan slagtvée in de Krim kunnen koopen.

Het moeilijkste van alles was, om op eene voldoende wijze in de noodige fourage te voorzien; daaraan is dan ook niet voldaan, behalve voor wat de gerst betreft. Niet slechts is het hooi voor eene expeditie als de onderhavige moeilijk te vervoeren, maar reeds te Varna waren wij er schaars van voorzien. Het grootste gedeelte van het voorhandene is op de verschillende stalvaartuigen verdeeld geworden. Bij het konvooi is eene hoeveelheid voor nauwelijks acht dagen overgebleven, maar er is voor ongeveer 40 dagen gerst, het ration van 5 kilogr. Ik hoop dat wij in de Krim hooi en stroo zullen vinden. De door den maarschalk afgezonden commissie om de kust te verkennen, heeft eene menigte hooimijten op korten afstand van het landingspunt ontdekt. Zoo de Russen deze kostbare hulpbron niet vernield hebben, zal zij het eenigst ernstig bezwaar, dat de expeditie uit het administratief oogpunt beschouwd, kan ontmoeten, uit den weg ruimen. Deze moeilijkheid, Mijnheer de Minister, zal overal bestaan, waar men zich geen fourages uit de streken door het leger bezet, kan verschaffen. De transporten ter zee zijn zoo langzaam, zoo onzeker, uithoofde van de beide straten die moeten doorgerevaren worden, dat niettegenstaande de groote uit Algerie getrokken hulpmiddelen en die Uwe Excellentie ter mijner beschikking gesteld heeft, en in weêrwil van de vrij belangrijke hoeveelheden, die ik op verschillende punten van Turkije heb doen verzamelen, ik toch nog altijd blootsta van gebrek aan hooi te hebben.

Wij hebben tijdens den brand van Varua

slechts zeven ovens kunnen redden. Ik voer die mede. Het leger zal dus reeds bij 't begin van den veldtogt, in drie dagen één dag brood kunnen hebben. Bovendien voer ik het ijzerwerk en verder bakkersgereedschap mede, om twintig ovens samen te stellen. Een met baksteen geladen vaartuig en een ander met planken en eiken leggers geladen, zijn bij het konvooi. Bovendien hebben verscheiden vaartuigen steenen tot ballast.

Het waarschijnlijke landingspunt is geheel kaal. Men ontwaart slechts op zekeren afstand eenig houtgewas. Ik heb voor het geval moeten zorgen, dat 's vijands weêrstand onze divisieën niet vergunde dadelijk op een terrein, waar houtgewas is, stelling te nemen. Ik heb 6000 takkebossen op schepen van het konvooi doen laden.

Kampering. Ik heb Uwe Excellentie hierboven reeds het getal tenten, matten en dekens, die bij het konvooi zijn, opgegeven, en die ik gedeeltelijk bestem, om bij de hospitalen dienst te doen. Er zijn ook nog bij het konvooi linnen kleedingstukken en schoeisel, gereedschappen tot kampering, ijzers en spijkers, in genoegzame hoeveelheid voor de behoefte, hoe lang de expeditie ook duren moge.

Deze dienst is toevertrouwd aan een officier van de administratie en aan een adjudant.

Transporten. Het detachement van den trein, dat ingescheept is, bestaat uit 250 muilezels met draagkorven of draagbaren; 50 zijn er bij iedere divisie en 50 in reserve bij het hoofdkwartier; 15 ambulance-caissons, 22 transport-caissons, 2 wagens en een smidswagen. Een deta-

ehement timmerlieden, werklieden, enz. vergezelt dit materieel. Bovendien zijn er in reserve 100 pakzadels voor draagkorven en eenige draagbaren, die tot het vervoer der gekwetsten dienen zullen, ingeval er geen muilezels en voertuigen van den trein genoeg voorhanden zijn, zullende in dat geval de muilezels van de bagage der officieren worden gerequireerd.

Ik heb den kommandant HUGUENEY te Varna gelaten, waar nog dagelijks trek-dieren en voertuigen aankomen. Zijne tegenwoordigheid is aldaar noodzakelijk, om de nog onvoltallige kompagnien te organiseren. Hij zal zich met het tweede konvooi bij mij voegen.

Ik heb last gegeven regtstreeks naar de Krim te zenden, naar mate zij ter reede van Varna aankomen en zonder iets te ontschepen, de 66 voertuigen, waarvan Uwe Excellentie mij de afzending heeft aangekondigd, en welke ik vernomen heb, dat reeds te Marseille zijn ingescheept.

De maritime transporten, tot de administratieve dienst behoorende, bestaan uit:

92 vaartuigen op sleeptouw genomen en met paarden en materieel geladen, behoorende tot de verschillende diensten van het leger en den mondvoorraad.

50 zeilvaartuigen, onder bevel van een luitenant ter zee, aan boord van de *Ville de Perpignan*, een gehuurd stoomvaartuig, hebbende ter zijner beschikking een ander klein stoomvaartuig, om hem in de leiding van dit konvooi behulpzaam te wezen.

4 groote stoomschepen: de *Henri IV* en *l'Egyptien*, van de kompagnieschap

Bazin, *le Phoebus*, een Engelsch schip, en *l'Indus* van de Keizerlijke stoombootmaatschappij. De maarschalk heeft dit laatste voor deze overvaart gerequireerd. De drie eerste zijn voor drie maanden gehuurd geworden, met voorbehoud van langer duur.

1 Kleine Fransche stoomboot, *la ville de Perpignan*, van 500 ton, gehuurd voor twee maanden tijds.

2 Bij de maand voor onbepaalden tijd gehuurde stoomslepers.

Bovendien heb ik te Varna een groot getal zeilschepen gelaten, om een tweede konvooi op te nemen, alsmede twee stoomslepers, die onmisbaar waren ter bevordering en bespoediging van de dienst op de reede.

Er zijn voorts nog twee stoomslepers ter beschikking van den onder-intendant van Konstantinopel, om onze zeilschepen bij het uitvaren van den Bosporus op sleeptouw te nemen.

Ik vermeen reeds aan Uwe Exc. te hebben gerapporteerd, dat ik er een aan de Dardanellen heb gestationneerd; zoodat ik thans over zeven stoomslepers beschikken kan. Een achtste is gehuurd geworden, maar twee dagen na zijne aankomst te Varna is hij op eene rots gestooten, en het is de Marine nog niet mogen gelukken hem weder vlot te krijgen. Ik heb te Varna en te Konstantinopel bevelen gelaten om de zaak betreffende dit ongeluk af te doen.

Het huren en bevrachten van al deze schepen veroorzaken den staat zeer aanzienlijke kosten; maar zij werden door de omstandigheden geboden. De groothed

van het doel dat men bereiken wil, vergunde mij niet ten deze te aarzelen. Ik hoop de goedkeuring van Uwe Excellentie te hebben.

Ik heb de eer met achting te zijn

Mijnheer de Maarschalk

Van Uwe Excellentie de zeer nederige
en gehoorzame Dienaar,

*De militaire intendant van het
leger van het Oosten,*

BLANCHOT.

PS. Bij het artikel *Onderhoud* heb ik verzuimd het personeel van die dienst op te geven. Het bestaat, bij het hoofdkwartier, uit vier comptabele officieren, één voor ieder der vier volgende diensten: brood, veldvivres, vleesch en fourages. Iedere divisie heeft een comptabel officier en twee adjuncten. Deze zamenstelling van het personeel geeft mij den waarborg dat de dienst naar behooren wordt uitgevoerd, terwijl ik er door te gelijker tijd vorderen kan dat de administratie dagelijks worde bijgehouden.

BLANCHOT.

EENIGE OPMERKINGEN

BIJ GELEGENHEID VAN DE AANVULLING VAN HET LEGER IN INDIE.

(INGEZONDEN.)

Volgens de dagbladen heeft de minister van oorlog de chefs der korpsen aangeschreven, dat er dit jaar ter suppletie van het Oost-Indisch leger nog een 500 tal vrijwilligers derwaarts moet gezonden worden; en die chefs daarbij aangemaand om, zooveel hen mogelijk is, de overgang te bevorderen.

Al wederom een bewijs, dat het moeilijk valt het bepaalde getal vrijwilligers voor de dienst in onze Oost-Indische bezittingen te verkrijgen.

Is het wenschelijk dat het Indische leger steeds voltallig zij en uit gediende man-

schappen besta, dan is het ook pligt om die overgang bij de korpsen zoo gemakkelijk mogelijk te maken, ja, kon het zijn, daaraan eenig geldelijk voordeel te verbinden. — Wel is waar krijgt een soldaat bij zijn overgang het te goed van zijn kleeding- en reparatiefonds uitbetaald, en heeft hij schuld, dan wordt zulks ten laste van het rijk gebragt; doch dit is dan ook alles.

Aan een rekrut, Nederlander zijnde, die zich verbindt, wordt f40, en aan een vreemdeling f24 handgeld gegeven; waarom wordt aan den soldaat, die bij het

Indische leger overgaat, nu mede geen handgeld verstrekt? Zoude men dit niet gevoegelijk kunnen verkrijgen, door de bovengemelde handgelden te verminderen, en bijv. dat van een Nederlander op *f* 50 en van een vreemdeling op *f* 14 te stellen; en dan aan den soldaat, die zich bij zijn korps voor de koloniale dienst engageert, onmiddellijk na zijne geneeskundige visitatie een handgeld van *f* 10 te geven, en dat bedrag bij zijne inscheping te Harderwijk tot op *f* 20 te brengen.

Als wij ons wel herinneren, waren er in 1848 bataillons waarbij 100 en meer man bij de koloniale dienst overgingen, en werd hun, te Harderwijk komende en

na goedgekeurd te zijn, eene gratificatie van *f* 10 verstrekt. — Wij willen niet aannemen, dat alleen die *f* 10 handgeld oorzaak is geweest van hunnen overgang, maar gelooven toch wel dat het dien overgang heeft bevorderd.

Ook komt het ons voor, dat men dikwijls bij de korpsen te naauwgezet is met dien overgang.

Het is zeker beter goede soldaten daarvoor te nemen, maar menig soldaat, wien het stille garnizoensleven verveelt en die daardoor wel eens wat veel straf beloopt, zou in Indië op zijne plaats zijn; want die nachtelijke voltigeurs zijn daar geenszins de slechtste soldaten.

BOEKAANKONDIGING.

BKNOPTTE HANDLEIDING TOT DE WAPENKENNIS, bevattende de zamenstelling, het gebruik en de uitwerking der wapenen. Voorafgegaan door eene korte verhandeling over het buskruid, ten dienste van hen, die zich tot het examen voor officier bij de infanterie of kavallerie voorbereiden; door C. M. H. PEL, 1^e Luitenant-adjutant bij het instructie-bataillon. Met eene plaat. Te Kampen, bij K. VAN HULST.

Door de uitgave van dit werkje heeft de S. in eene behoefte voorzien, die iederen erkennen moet, welke vroeger met de

opleiding van onderofficieren tot het examen voor officier belast was. De bestaande werken toch waren niet uitsluitend voor dit doel geschreven, en bevatten daarom meestal meer dan in het programma voor dat examen als vereischte werd opgegeven, en hoewel het waar moge zijn dat «te veel wetenschap» nooit iemand geschaad heeft, is het voor hem, die dikwijls onder min gunstige omstandigheden zich de voldoende kennis moet eigen maken, vaak moeilijk, datgene, wat hem voor den oogenblik te veel is, te onderscheiden van dat, wat hij volstrekt dient te weten. En dit laatste is juist in de bovengenoemde handleiding

opgenomen. De draagbare wapenen worden er uitvoerig in behandeld, en van alles wat op het grof geschut betrekking heeft, wordt een overzicht gegeven, dat voldoende is om den aspirant-officier der infanterie eene algemeene kennis van dat gedeelte der wapenleer te doen verkrijgen. Dit alles wordt voorafgegaan door eene korte verhandeling over het buskruid, en besloten met een hoofdstuk over het schieten en werpen, hetwelk daarin praktisch en theoretisch behandeld wordt. Een paar uitdrukkingen in dit laatste hoofdstuk, als blz. 144, dat «de zwaartekracht vernietigd wordt door den wand der ziel,» en blz. 146, dat «de voortdrijvende kracht wordt tegengewerkt door den tegenstand der lucht,» kwamen ons minder juist voor. De zwaartekracht kan niet vernietigd worden en de voortdrijvende kracht werkt niet langer dan een ondeelbaar oogenblik :

de snelheid dus, die zij aan het projectiel heeft medegedeeld, en niet de kracht zelve, die niet meer bestaat, anders zou zij eenparig versnellend werken, wordt tegengewerkt of verminderd, wat ook de bedoeling van den S. is.

Het nut, dat dit werkje stichten kan, zal niet uitblijven bij het vooruitzicht dat er in ons leger bestaat, dat in de eerste jaren ten minste nog menig onderofficier in de gelegenheid zal gesteld worden het officiers-examen af te leggen. De Schrijver, die zich reeds door verscheidene andere dergelijke werken verdienstelijk maakte, heeft door deze nieuwe bijdrage niet alleen bij den onderofficier, maar daardoor ook het bij geheele leger, dat bij de intellectuele vorming der aanstaande officieren belang heeft, aanspraak op ruime dankbaarheid verworven.

L. M.

VERSCHEIDENHEDEN.

De Franschen en Engelschen wedijveren in het bedenken van nieuwe vernielingsmiddelen op uitgebreide schaal. Bij de vuurwerkerschool te Metz heeft men voor een paar maanden proeven genomen met congrevische vuurpijlen van 0,09 meter middellijn en 1,10 meter lengte, waarmede, zoo gemeld wordt, op 5600 meters (dat is bijna anderhalf uur gaans) gevuurd werd, en het moorddadige projectiel nog bijna vijf voeten diep in den grond drong. De gemiddelde afwijking van het mikpunt bedroeg niet meer dan 75 meters. Men dacht het met sterkere vuurpijlen tot op twee uur gaans te kunnen brengen. Als pendant daartoe vinden wij vermeld, dat van Woolwich een *reuzenkanon* naar de Oostzee is gezonden, dat den kogel op eenen afstand van 7600 Yards (ongeveer een geographische mijl) brengt (?). — Zoo spreekt men in de militaire kringen van London tegenwoordig veel van de resultaten, die men van de nieuwe kanons verwacht, die naar het Lancastersche grondbeginsel op eenen onbegrijpelijk grooten afstand nog eene groote trefkans hebben. Kanonneerbooten, met deze vreeselijke wapens uitgerust, zullen, zoo als men zich ten minste voorstelt, Kroonstadt tot op 3 à 4 Engelsche mijlen naderen, het anker laten vallen en een geweldigen hagel van ijzer tegen de granietwallen en de daarachter liggende schepen slingeren, zonder dat van daar zelfs een enkel tegen-

schot kan gedaan worden. Op den 4^{den} Augustus werden er in tegenwoordigheid van den admiraal BERKELEY en vele hoofd-officieren verscheidene proeven met dit geschut genomen, die zeer voldoende resultaten opleverden. De stukken wegen 95 centenaars, zijn 10 voet lang, en schieten met verwonderlijke juistheid 68 $\frac{1}{2}$ kogels op eene schijf die 5000 el verwijderd is. Hunne dragt kan tot op eene geographische mijl (?) gebracht worden. Voorloopig was men tevreden met den voornoemden afstand. Het duurde een geruimen tijd, eer de zware kogel den langen weg van de monding van het kanon tot aan de schijf afgelegd had (en die schijf werd iedere keer met juistheid getroffen), maar waar hij nederviel, wierp hij het zand met zulk een ontzettend geweld in de hoogte, dat het als een rookkolom uit den krater van een vulkaan omhoog steeg. In het arsenaal van Woolwich wordt aan het gieten van dit geschut met ijver gewerkt, want men heeft besloten de nieuwe kanonneerbooten er mede te bewapenen. Eenige van deze stukken zijn reeds naar de Zwarte zee gezonden, en op het oogenblik voor Sebastopol in batterij, ten minste indien men de opgave der dagbladen op dit punt gelooven mag. — Omtrent hunne confectie heerschen nog verschillende verkeerde denkbeelden. Zoo noemt bijv. de *Allgemeine Militär Zeitung* ze in haar n^o. van 12 Augustus l.l. *Miniëkanons*, en zegt dat

ze *gezogene Röhren nach Art der Minié-büchsen* hebben, dat ze *eironde* kogels schieten. Dit is niet juist. Hoewel men wel zeggen kan dat de Lancastersche kanons in dezelfde betrekking tot de gewone kanons staan, als de Miniégeweren tot de geweren met gladde loop, is het Lancastersche systema zeer verschillend van dat van MINIÉ. Beide komen hierin overeen, dat zij de juistheid van het schot zoeken te verkrijgen, door afwijking van den ronden kogelvorm en door aan het projectiel eene draaijende beweging te geven; maar de wijze, waarop dit verkregen wordt, is zeer verschillend. Zoo als bekend is, hebben de Miniégeweren getrokken loop, en wordt de looden kogel in die trekken geperst door de uitzetting van het lood, wanneer bij het ontbranden der lading het gaz in de uitholling dringt, die achter in den kogel is aangebragt. Het is dus duidelijk, dat dit systema niet op kanonkogels kan toegepast worden, tenzij ze van lood vervaardigd werden, hetgeen, zoo ver wij weten, nog niet met eenigen goeden uitslag beproefd is. In hoeverre die draaijende beweging te verkrijgen zou zijn, door den ijzeren kogel van eene spiraalvormige verhooging te voorzien, die in de groeven van een getrokken kanon zouden passen, kunnen wij niet beslissen. Hoe het zij, het Lancastersche kanon is op een ander stelsel gebaseerd, namelijk op den bijzonderen vorm van de ziel, die, in plaats van rond-cylindervormig te zijn, een vorm heeft die ontstaan is door eene ellips, van den stootbodem van het stuk af, te doen voortbewegen langs eene lijn

die loodregt op het vlak der ellips door haar middelpunt gaat, en haar daarbij eene om die as ronddraaijende beweging te geven, zoodat zij van den stootbodem tot aan de monding juist eene halve omwenteling beschreven heeft. Wanneer het stuk dus op de affuit ligt, is de groote as der beschrijvende ellips aan den stootbodem horizontaal en aan de monding vertikaal. Het projectiel, dat dus door die ziel naar buiten gedreven wordt, zal de draaijende beweging aannemen, even als de buskogel, die hiertoe door het volgen der trekken van den loop gedwongen wordt. De kogel is kegelvormig. De *Illustrated London News* geeft in haar nummer van den 2^{den} September eene afbeelding van het Lancastersche kanon, en voegt er ongeveer het volgende bij:

«Uit eerbied voor de bewoordingen door onze tijdgenooten gebruikt, waaruit onze lezers waarschijnlijk hunne kennis geput hebben van deze merkwaardige soort van geschut, gebruiken wij de benaming *ovale kanon*, hoewel die van *kanon met ovale ziel* juister zou zijn. Daarenhoven, alsof het verkieslijk ware nog meer nuttelooze verwarring in de begrippen hieromtrent te brengen, wordt nog aan het publiek in allen ernst verzekerd, dat die stukken ten doel hebben bolvormige granaten te werpen.

Het is nu eenige jaren geleden, dat de Heer LANCASTER, in zijne geschutgieterij in de Bondstreet, voor het eerst bussen vervaardigde, zonder de trekken, die tot dien tijd toe voor een noodzakelijk vereischte van die wapens gehouden werden. Een onoplettend waarnemer, die de mon-

ding van zoodanige Lancaster-bus beziet, zal niet gewaar worden, waarin zij van een gewoon infanterie- of jachtgeweer verschilt. De ziel is volkomen glad en haar ovale vorm is zoo weinig afwijkend van den ronden, dat het niet dan bij eene zeer naauwkeurige beschouwing opgemerkt wordt. Daardoor kan zij ook op de jacht met hagel gebruikt worden.

Die ovale vorm zou evenwel hoegenaamd geen voordeel geven, wanneer het spiraalvormig beloop, dat de trekken eener gewone bus hebben, daar niet mede vereenigd ware geworden. De Lancastersche vuurwapens met ovale ziel zijn dus bussen zonder trekken, daar de omwenteling van het projectiel verkregen wordt door de spiraalvormige boring van de ziel.

Het was natuurlijk, dat men beproefde het stelsel, waarop de constructie der gewone bussen rustte, ook op het geschut toe te passen. Voor de uitvinding van LANCASTER bleven evenwel die proeven zonder voldoende uitkomst, voornamelijk daar het ijzer, waaruit de kanonkogels vervaardigd worden, niet even als het weeke lood in de trekken der ziel geperst kon worden. Deze zwaarigheid nu wordt door de hiervoren beschreven inrigting geheel en al overwonnen."

Dit nieuwe kanon is evenwel op verre na het eenige niet, waartoe de vindingrijke geest der Engelschen zich bepaalt.

Het jaargetijde is voor krijgsoperatiën in de Oostzee reeds te verre gevorderd; wanneer men ze echter in het toekomstige jaar voortzet, kan men er stellig op rekenen, dat zij met eene menigte nieuw uitgevondene toestellen te velde zullen

trekken, waarvan men zich meer effect belooft dan van de onderzeesche batterijen van den vijand. Het hoofd loopt de admiraliteit om van de menigte van voorstellen en uitvindingen, die dagelijks bij haar ingediend worden. Ieder prijst zijne waar als de beste aan. En wanneer zij ook maar alle de helft volbrengen van hetgeen zij belooven, dan was het volstrekt geen kwestie meer: of en wanneer, maar alleen hoe en voor hoeveel *Pounds* men Kroonstadt in de lucht zal doen vliegen. Dit is niet te verwonderen bij een volk, dat op het gebied der mechanica zoo te huis is. Het zou best met het Engelsche karakter overeenkomen, den geheelen oorlog met hydraulische toestellen, stoommachines en electriciteit te voeren. Men is zeer ingenomen en houdt zich veel bezig met het voorstel, om een douzijn schroefstoombooten als mijnschepen uit te rusten, ze met een halve wereld van steenen, kogels en buskruid op te vullen, een toestel aan te brengen, dat de lading onsteekt, zoodra de schepen bij de muren van Kroonstadt's forten aankomen, deze vaartuigen in één gelid naar den vijand te doen stoomen, om hem zijne graniëtmuren op het hoofd te werpen. Daarbij zou alleen geld en geene menschenlevens (ten minste geene Engelsche) gewaagd worden. Het denkbeeld is dus nog al tamelijk goed gemeend, evenwel niet geheel nieuw, daar GIANIBELLI bij Antwerpen en andere inventieve personen al reeds dergelijke proeven genomen hebben. 't Is waar dat men toen de stoom en de schroefbooten niet kende. Nu behoeft men alleen het roer vast te zetten, de machine in

beweging te brengen, en het mijnschip zal zijn weg ook zonder menschelijke hulp wel vinden. Of dit voorstel uitgevoerd zal kunnen worden, zal de tijd leeren. Men kan daaruit zien, waarmede de Engelschen zich tegenwoordig het liefst bezighouden.

Honderde malen is het gezegd en beklagd, dat de weinige kennis, die men in het algemeen in het buitenland van onze taal heeft, de grootste hinderpaal is, waardoor onze litteratuur in het algemeen belet wordt, zich buiten onze grenzen met eere te doen kennen, en ditzelfde geldt ook voor onze militaire wetenschappelijke litteratuur in het bijzonder. Een nieuw bewijs, dat evenwel datgene, hetwelk op het gebied der krijgsmanswetenschap bij ons te lande geleverd wordt, zoodra het in het buitenland bekend is, vaak hoogelijk wordt gewaardeerd, vinden wij in het 1^e deel van de *Revue de Technologie militaire*, welke tegenwoordig in België wordt uitgegeven en waarin vertalingen van de best gekeurde stukken over de militaire wetenschap, in alle landen in 't licht gekomen, worden opgenomen. Hier toch vinden wij onder anderen het verslag der proeven, in der tijd door den kapitein der artillerie DELPRAT met den electro-ballistischen slinger van NAVEZ genomen, voorzien van verscheidene aanteekeningen van den vertaler, die getuigen van de belangstelling, die de redactie aan het stuk zelve wijdt.

Eene andere aanteekening, die een mede uit het Nederlandsch vertaald stuk over het ricochetteeren voorafgaat, is de volgende. Sprekende over het 2e deel van de *Handleiding tot de kennis der artillerie voor de kadetten van dat wapen*, door den tegenwoordigen majoor VAN OVERSTRATEN, zegt de schrijver: «Nous recommandons tout particulièrement la lecture de cet ouvrage à ceux de nos jeunes camarades, qui ont des examens à subir. Si l'on en excepte les ouvrages qui ont valu à M^r. le général TIMMERHANS l'honneur d'être compté parmi les artilleurs les plus savants de l'Europe, on n'a rien publié en Belgique de comparable, pour la forme et pour le fond, à la partie de ce cours qui est due à la plume de M^r. VAN OVERSTRATEN; et comme d'ailleurs les armées hollandaise et belge ont encore à peu près le même système d'artillerie, nous croyons que celui de nos officiers qui se donnerait la peine d'en faire la traduction, rendrait un véritable service au personnel de l'arme, surtout à la classe des sous-officiers, qui étudient pour devenir officiers, car ils y trouveraient condensées et traitées avec beaucoup de méthode et de vraie science toutes les matières que comportent les programmes officiels des examens qu'ils ont à subir et pour l'étude desquelles matières ils sont maintenant obligés de recourir à une quantité de livres, dans lesquels ils ne réussissent même pas toujours à trouver ce qu'il leur faut.»

BIJLAGE IV.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEDE SERIE. — ZEVENDE DEEL, N°. 4.

(Maand October 1854.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Bij het reg. gren. en jag., tot 1sten luit.: de 2de luit. J. F. M. de Meer, van het korps. Bij het 1ste reg. inf., tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. Jhr. J. B. G. Wentholt, van het korps. Bij het 2de reg. inf., tot 1sten luit.: de 2de luit. G. J. Ten Raa, van het korps. Bij het 4de reg. inf., tot 1sten luit.: de 2de luit. W. Bellaard Lormier, van het 3de reg. inf. Bij het 8ste reg. inf., tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. W. F. A. Beeckman, van het 5de reg. inf. Bij het reg. jag. te paard, tot ritm. der 2de kl.: de ritm. van de 3de kl. Jhr. J. P. V. D. W. van Schmidt auf Altenstadt, van het reg.; tot ritm. van de 3de kl.: de 1ste luit. F. W. von Daehne, van het korps, zijnde hij tevens benoemd tot instructeur bij het reg.; tot 1sten luit.: de 2de luit. Jhr. U. J. K. Ridder van Rappard, van het 2de reg. drag. Bij het personeel van de geneeskundige dienst der landmagt, tot eersten officier van gezondheid der 1ste kl.: de eerste officier van gezondheid der 2de kl. M. Rodi; tot eersten officier van gezondheid der 2de kl.: de officier van gezondheid der 1ste kl. A. J. Blanken; tot apotheker der 2de kl.: de apotheker van de 3de kl. D. T. Groenewoud, allen van gemeld personeel. Bij de geneeskundige dienst der landmagt

in West-Indië, tot apotheker van de 3de kl.: de Heer A. J. H. Kieven.

Verplaatsingen.

Bij het 1ste reg. drag.: de ritm. A. Berends, van het reg. jag. te paard. Bij het 4de reg. drag.: de 2de luit. L. de Perponcher, van het reg. Oost-Indische kav., tffans met verlof hier te lande. De kap. van het korps ingenieurs, mineurs en sappeurs T. A. van Maanen, van Veere naar Utrecht; de kap. van het korps ing., min. en sapp. L. J. Nilant Bannier, van Utrecht naar Veere; de kap. van het korps ing., min. en sapp. A. C. G. de Veije, van Neuzen naar Grave; de 1ste luit. van het korps ing., min. en sapp. A. J. C. de Bruijn, van Grave naar 's Bosch; de 1ste luit. Jhr. G. J. G. Klerck, van het bat. mineurs en sappeurs, naar Gorinchem; de 2de luit. A. C. Lorentz, van het bat. min. en sapp., naar Neuzen; de 2de luit. J. Kalf, van het bat. min. en sapp., naar Muiden; de 1ste luit.-ingenieur W. F. H. van Balveren, van Gorinchem bij het bat. min. en sappeurs; de 1ste luit.-ingenieur W. Schut, van de Willemstad bij het bat. min. en sapp.; de officieren van gezondheid van de 3de kl.: P. J. A. Sluijs, van 's Rijks hospitaal te Utrecht naar Bergen-op-Zoom; L. J. Hussem, van 's Rijks hospitaal te Utrecht naar Woerden; M. van Lissa, van Vlissingen naar Middelburg; N. J. Muller, van Breskens naar Vlissingen. Bij het wapen der inf. van het leger in Oost-Indië: de 2de luit*. O. F. van Cattenburch, van het

1ste reg. inf., en L. J. Rhode, van het 7de reg. infanterie.

Gepensionneerd.

De 1ste officier van gezondheid der eerste klasse H. H. Naegeli, van het personeel van de geneeskundige dienst der landmagt, met vergunning de activiteits-uniform der officieren van gezondheid voortdurend te blijven dragen, met het distinctief van den rang van kolonel;

de maj. op non-activiteit S. J. Cochius; de kap. J. Bogner, van het 8ste reg. inf., met vergunning om de activiteits-uniform van het wapen der inf. te blijven dragen; de kap. J. D. Ramdohr, van het 6de reg. infanterie.

Overleden.

De 1ste luit. W. J. Burghgraef, van het 1ste reg. vest.-artillerie.

IETS OVER DEN VELDTOGT IN NOORD-HOLLAND,

IN HET JAAR 1799;

naar aanleiding van de Krijgskundige beschouwingen over dien veldtocht, geplaatst
geworden in onderscheidene afleveringen van den 7^{en} en 8^{en} Jaargang van het
tijdschrift de Nieuwe Spectator.

Het is een gelukkig verschijnsel in onze dagen, dat bij het leger de behoefte aan kennis van de natuurlijke gesteldheid van ons land wordt gevoeld, en dat hetgeen die kennis kan doen verkrijgen of vermeerderen, wordt opgespoord en bekend gemaakt.

Nederland toch, bezit door die gesteldheid middelen tot verdediging, welke verbazend sterk zijn; maar het spreekt van zelve dat, om van die middelen gebruik te maken, zoo als wordt vereischt, de kennis daarvan in de eerste plaats onontbeerlijk is.

Daarom is naar onze meening, elke poging tot verbreiding van de kennis van die gesteldheid, met betrekking tot de middelen waarover bij eene verdediging zou behooren gebruik gemaakt te worden, nuttig en navolgenswaardig.

Eene zoodanige poging werd, in den
7. D. N°. 3.

laatstentijd, weder gedaan door den schrijver van de, in het hoofd dezes aangehaalde *Krijgskundige beschouwingen*; waarvan het laatste gedeelte in het 9de nummer van den 8sten jaargang van den *Nieuwen Spectator* is geplaatst geworden.

De overtuiging, dat de kennis van den veldtocht in Noord-Holland in het jaar 1799 bij de officieren van het leger nog veel te wenschen overlaat, schijnt den schrijver te hebben genoopt tot het bearbeiten van een geschied- en krijgskundig verhaal van dien veldtocht. Het is een verhaal, uit een krijgskundig oogpunt beschouwd, zeer verschillend van al hetgeen over dien veldtocht vroeger en later is geschreven geworden, hetwelk daarenboven door eene schoone voordragt en indeeling van het onderwerp, in hooge mate, zelfs voor den niet-krijgskundige, boeiend is.

Zulk eenen arbeid ter lezing aan te

bevelen, achten wij geheel overbodig. Hij beveelt zich zelve aan, en wij twijfelen er niet aan of reeds vele onzer wapenbroeders hebben daaruit hunne kennis omtrent een belangrijk tijdvak onzer krijgsgeschiedenis vermeerderd, en met belangstelling nagegaan de beoordeelingen over sommige handelingen der verdedigers, welke daarin zijn medegedeeld.

Deze toch wijzen het standpunt aan waarop men zich moet verplaatsen, wil men uit de geschiedenis leeren op welke wijze van de gunstige gesteldheid van het land partij te trekken is, of wel om zich daaruit lessen ten nutte maken, die mislagen in het vervolg kunnen doen voorkomen.

Maar het bekendmaken van zulke krijgskundige geschiedverhalen en beoordeelingen, is nog om eene andere reden nuttig.

Daardoor toch wordt de meening van anderen uitgelokt, en een onderwerp ter sprake gebracht, waarin de belangstelling niet genoeg kan worden opgewekt.

Van het oordeel bijv. over eene stelling, waarvan door de verdedigers al of niet is of had kunnen worden gebruik gemaakt, hangt zeer veel af.

Eene juiste meening daaromtrent te vestigen is van het grootste belang; maar om daartoe te geraken is het noodig, dat opzigtelijk de naauwkeurigheid der opgaven betrekkelijk de gesteldheid van den grond enz., waarop zooveel aankomt, geen twijfel besta. Waar die twijfel bestaat is, naar onze meening, eene wisseling van gedachten dubbel raadzaam te achten.

Overtuigd van het hooge gewigt des onderwerps, wagen wij het aan de lezers

van den *Militaire-Spectator* ook eenige opmerkingen mede te deelen, welke, naar onze meening, te maken zijn omtrent eenige krijgsverrigtingen gedurende het belangrijk tijdvak uit onze geschiedenis, hetwelk in de *Krijgskundige beschouwingen* is behandeld geworden. Wij doen dit te eerder, omdat wij het met den schrijver van die *Beschouwingen* volkomen eens zijn, dat daaruit voor de toekomst van ons vaderland nuttige lessen zijn te trekken, als eenmaal eene verdediging van Noord-Holland tegen eenen overmagtigen vijand noodig mogt zijn.

Dat een zoodanig geval zich niet meer zou kunnen voordoen, kunnen wij niet zoo geheel aannemen; daar wij geenszins van meening zijn, dat de stelling van den Helder, hoe sterk die ook zij, zoodanig is, dat een vijand het niet zou wagen eene landing op de kusten van Noord-Holland te doen.

Met het oog op hetgeen door de vereenigde Engelsche- en Fransche vloten en legers in onze dagen is ten uitvoer gebracht, en op de middelen waarover door eene groote zeemogendheid tot het doen eener landing kan worden beschikt, achten wij het hoogst nuttig, dat aan de mogelijkheid eener landing bij den Helder worde geloofd, en dat het verbeteren der verdedigingsmiddelen aldaar, indien dit noodig mogt zijn, en het brengen van den Helder in gemeenschap met het hart des lands, zoodanig dat met den meesten spoed eene groote krachtontwikkeling mogelijk zij, in ernstige overweging worde genomen.

Na deze korte opmerkingen, welke,

naar wij vertrouwen, de reden van ons schrijven en het gewigt van het onderwerp genoegzaam hebben doen blijken, gaan wij thans over tot de mededeeling van onze aantekeningen over den veldtocht in Noord-Holland. Zij betreffen voornamelijk de handelingen van de verdedigers in de eerste dagen nadat de landing der Engelsen was verrigt.

Wij zullen daarbij een en ander mededeelen tot aanvulling, hetgeen voor de geschiedenis kan dienstig zijn, en onze meening doen kennen omtrent de handelingen van de verdedigers, waarover wij met den schrijver van de *Krijgskundige beschouwingen* in zienswijze verschillen.

Wij hopen dat daardoor iets moge worden bijgedragen, om de aandacht van onze wapenbroeders gevestigd te houden op dit hoogstbelangrijk onderwerp, waarin de belangstelling niet kan achterwege blijven, als men de *Krijgskundige beschouwingen* leest.

Men zal daaruit hebben ontwaard, dat men, op ééne enkele na, alle maatregelen, welke in de eerste dagen, nadat de landing was geschied, door de verdedigers zijn genomen geworden, zoude kunnen goedkeuren. Deze meening nu kunnen wij niet deelen.

Wanneer men aanneemt dat er, na de landing, geen sprake meer kon zijn om de stelling bij den Helder en het Nieuwe-Diep te verdedigen, dan zal het welligt door velen onnoodig worden geacht te weten, over welke middelen van verdediging men aldaar kon beschikken.

Een onderzoek daarna is echter noodig, wil men beoordeelen hetgeen in het jaar

1799 is verrigt om eene landing aan eenen vijand te beletten. Het is naar onze meening niet genoeg te zeggen: «de stand der zaak was zoo slecht, dat men niet anders handelen kon;» er behoort te worden aangetoond, dat die slechte stand van zaken niet had kunnen worden voorgekomen, of dat men daarop had gerekend bij het nemen der maatregelen om de landing door geweld te beletten.

Wij zullen trachten de zaak nader toe te lichten.

Het is buiten twijfel dat men reeds lang vóór de omwenteling van het jaar 1795 van het gewigt eener goed te verdedigen stelling bij den Helder is overtuigd geweest. De bewijzen daarvan zijn in grooten getale voorhanden.

De luit.-kolonel ingenieur SCOUSTER, schreef in eene zeer belangrijke «*Memorie*» over den tegenwoordigen staat en de «gesteldheid der noordelijke kust van «Noord-Holland, van den 27 Januarij 1781» reeds: «De groote aangelegenheid van dit gedeelte der Noordhollandsche kust (van het Nieuwe-Diep langs den Helder tot voorbij Huisduinen), die bij een oorlog ter zee aldaar een important frontier voor de geheele Republiek wordt, en hare tegenswoordige zwakke en geheel en al onweerbare staat geeft onwedersprekelijk de noodzakelijkheid te kennen, dat tot dekking en verzekering, zoo van de vaste kust langs den Helder als van de zeegaten en de haven aan het Nieuwe-Diep (die in dezen tijd de eenigste retraite voor onze schepen is), men wel gefortificeerde posten behoorde te hebben.»

Een door hem daarbij ingediend ont-

werp tot bevestiging, vooral ook wat betreft den aanleg van verdedigingswerken, om eenen vijand die geland is het doordringen naar den Helder en het Nieuwe-Diep te beletten, is in vele opzichten zeer belangrijk, en ware dat geheel gevolgd, en niet verminkt door den aanleg van eenige batterijen op den Zeedijk, met gebreken waarvoor de ingenieur SCHUSTER ge- waarschuwde had, dan zou de stelling aan den Helder in 1799 krachtadig tegen overmagt hebben kunnen verdedigd worden.

Na de omwenteling van het jaar 1795 is men dan ook zoo geheel gerust niet geweest omtrent de verdedigingsmiddelen aan den Helder en het Nieuwe-Diep; ook toen heeft men nog gepoogd die middelen te verbeteren, ten einde men in staat zou zijn het hoofd te kunnen bieden aan eenen vijand, die eene landing aldaar zou willen beproeven, of wel met eene vloot de reede van Texel zou willen forceren.

Aan den generaal A. VAN HELDEN werd den 26sten Augustus 1796 de last opgedragen, langs de zeekusten van de Republiek eene inspectie te doen, daaromtrent verslag uit te brengen, met voorstellen omtrent de maatregelen welke tot beveiliging van die kusten zouden behooren genomen te worden.

Zoo als blijkt uit zijne memoriën, den 12^{den} December 1796 aan het Comité tot de Algemeene zaken van het Bondgenootschap-te-lande overgegeven, bestonden toen tot verdediging van het vaarwater aan den Helder:

1°. de batterij de Unie, bij het inkomen

van het Nieuwe-Diep, bewapend met 11 stukken à 24 ℥.

2°. de batterij de Revolutie, tusschen Huisduinen en den Helder, bewapend met 24 stukken à 24 ℥, 2 houwitser van 16 ℥ steen en 2 stukken à 5 ℥.

3°. de batterij de Broederschap, aan den noordelijken voet van Kijkduin, bewapend met 2 stukken à 24 ℥, 1 stuk à 12 ℥ en 1 stuk à 5 ℥.

4°. de batterij de Vrijheid, bewesten Kijkduin, bewapend met 5 stukken à 24 ℥.

5°. de batterij de Gelijkheid, tusschen de zoogenaamde Kleine Keet en Kijkduin, bewapend met 7 stukken à 24 ℥ en 2 houwitser van 24 ℥ ijzer.

De batterijen waren van achteren open.

De Fransche generaal Grouchy had het nadeelige daarvan reeds aan het Bewind der Bataafsche Republiek aangetoond, en had voorgesteld de keelen der batterijen, niet door enkel palissaderingen, maar op eene voldoende wijze te sluiten. Ook de generaal VAN HELDEN drong daarop sterk aan, en stelde voor: om de batterijen, welke niet in het duin waren gelegen, «te doen sluiten met goede borst- «weringen, waarachter eenige infanterie, «en een of meer veldstukken kunnen worden geplaatst,» en ze voorts te doen palissaderen en fraiseren.

Nadat hieromtrent den 29sten November 1797 een advies van den generaal DAENDELS was uitgebragt, werden de bevelen gegeven om de stelling aan den

Helder te verbeteren; ten gevolge waarvan zijn gemaakt geworden (1):

- 1°. de batterij de Constitutie, bij het dorp den Helder op den Zeedijk.
- 2°. de batterij de Ondeelbaarheid, bij den hoek van Barends-Kribbe op den Zeedijk, tusschen de batterijen de Unie en de Revolutie.
- 3°. tot het verdedigen van de accessen naar den Helder en het Nieuwe-Diep.
 - a. een retranchement over den Zeedijk bij de batterij de Ondeelbaarheid tot aan het uitgegraven land, door den generaal DAENDELS aangemerkt « als «'t gewigtigste» der te maken werken, hetwelk vóór eenig

(1) Volgens KRAYENHOFF in de *Geschiedkundige beschouwing van den oorlog in 1799*, blz. 309, zouden de batterijen de Constitutie en de Ondeelbaarheid in 1800 zijn gemaakt.

Dat zij toen zijn hersteld of veranderd, dit is mogelijk; maar zeker is het dat in 1797 twee batterijen aan den Helder door den generaal-majoor VAN HELDEN zijn opgeworpen, die genaamd zijn geworden de Constitutie en de Ondeelbaarheid.

ander behoorde begonnen te worden.

- b. eene kleine vierkante redoute bij het Weeshuis van den Helder.

(Een werkje aan de vereeniging van twee rijwegen achter die redoute, vóór het dorp den Helder, hetwelk naar het denkbeeld van den generaal DAENDELS nog had kunnen zijn gemaakt geworden, is welligt ook opgeworpen, hoewel het niet blijkt dat het in 1799 bestond.)

- c. afsluitingen door palissaderingen, als aan den Vijfprong, vóór het uitgegraven land bij den Schaapdijk en langs de sloot van dien dijk tot aan de Sluissloot, alwaar een tamboer werd gesteld.

Deze werken, als ook de batterijen waarvan vroeger is melding gemaakt, bestonden toen de landing in het jaar 1799 plaats had en waren in de maand Februarij 1799 bewapend als volgt:

de batterij Revolutie (Kaaphoofd),	met 28 stukken à 24 Ⓔ en 12 houwitsers.
» de Ondeelbaarheid (Oostbatterij),	» 7 » » 24 »
» de Unie (Princes Louisa)	» 5 » » 24 » en 6 mortieren.
» de Gelijkheid	» 7 » » 24 »
» de Vrijheid	» 5 » » 24 »
» de Broederschap	» 5 » » 24 »
» de Constitutie	» 6 » » 24 »

Totaal . . . 61 stukken à 24 Ⓔ, 12 houwitsers en 6 mortieren.

het retranchement en de redoute met 4 stukken à 8 Ⓔ.

Uit het voorschrevene blijkt alzoo, dat het Bewind der Bataafsche Republiek, in overeenstemming met den generaal DAENDELS in het jaar 1797, tot verdediging van de stelling aan den Helder, werken heeft doen uitvoeren die toen voldoende werden geacht.

Vóór dat er sprake was van eene landing, werd het Bewind evenwel opmerkzaam gemaakt op de onvoldoende middelen waarover men aan den Helder ter verdediging beschikken kon, en er werd andermaal op aangedrongen dat maatregelen zouden worden genomen tot betere voorziening van den Helder.

De kapitein ingenieur VAN MANSVELT, die aldaar in bezetting lag, deed namelijk den 15^{den} Februarij 1799 bij eene memorie de zwakte der verdedigingsmiddelen aldaar kennen. Het blijkt niet dat hij dit heeft gedaan op last van het Bewind, maar het schijnt dat die memorie uit eigen beweging is ingediend: daar hij schrijft zich verplicht te achten zijne beschouwingen te doen kennen, «*uithoofde van 't groot gewigt «van dien post voor den lande.»*

Hij keurt veel af van hetgeen in het jaar 1797 was verrigt, stelt zelfs voor de gemaakte redoute bij het Weeshuis te slechten en in de plaats daarvan retranchementen of redouten op te werpen bij den Vijfprong en aan den Sluisdijk, zoodanig dat die werken tot verdediging van elkander konden nuttig zijn, en dat het retranchement aan den Zeedijk bestaande, tot verdediging van de redoute aan den Vijfprong zou worden ingerigt.

Ware men toen met ernst bedacht geweest om het landen van de Engelschen

aldaar, waaraan men toen zeker geloofde, krachtdadig tegen te gaan, dan zou men zeker tijdig genoeg de handen aan het werk hebben geslagen, en de voorstellen van den kapitein VAN MANSVELT ten minste in overweging hebben genomen.

Dan toch zouden de werkzaamheden tot den aanleg van een hoorwerk aan den Vijfprong, waarmede men eenen aanvang schijnt gemaakt te hebben, gemakkelijk voltooid hebben kunnen zijn, toen de landing geschiedde, en er zou gezorgd zijn geworden voor de behoorlijke oplegging van amunitie, die men nu verplicht was te bergen «*in eene planken hut op «den dijk bij Huisduinen voor rijshout «tot de zeeeringen gedestineerd,»* staande op ruim een uur gaans buiten en vóór de versterkte stelling!

Volgens den generaal KRAYENHOFF, ZOU het bestuur van de Bataafsche Republiek op de mogelijkheid en zelfs de waarschijnlijkheid eener landing in Noord-Holland bij den Helder geen acht geslagen, en de waarde van het behoud der Bataafsche vloot geheel uit het oog verloren hebben.

Wij noemen zulke handelingen van het Bewind onvergeeflijk, daar hiervoren is aangetoond, dat het niet onkundig is geweest van het groot belang dat er voor de Republiek in moest gelegen zijn zich bij den Helder krachtdadig te kunnen verdedigen, en dat het ook niet onbewust was van den slechten toestand der verdedigingsmiddelen aldaar.

Door dit verzuim is dus een eerste en zeer groote misslag begaan, die voor een groot gedeelte als oorzaak moet worden

aangemerkt van het verlies van de vloot. Te oordeelen naar hetgeen is voorgevallen nadat de vijand de landing had volbragt, zijn wij van meening dat, als men zich in de stelling van den Helder had kunnen staande houden tot dat de versterkingen in Noord-Holland waren aangekomen, de geheele zaak eene andere wending zou hebben genomen en de vijand tot den aftogt zeer spoedig zou genoodzaakt zijn geworden.

Het heeft ons altijd verwonderd dat de generaal DAENDELS, die in de eerste jaren van het bestaan der Bataafsche Republiek zulk eenen overwegenden invloed heeft uitgeoefend op al hetgeen met betrekking tot de verdedigingsmiddelen van de Republiek is verordend geworden, zich niet meer heeft laten gelegen liggen aan het verzuim, hetwelk met opzigt tot het in behoorlijken staat van verdediging stellen van den Helder is gepleegd.

In de *Krijgskundige beschouwingen* wordt het *zonderling* genoemd, dat bij al hetgeen gedaan werd, om den vijand bij eene landing aan de Eems, of aan den IJssel, of in Zeeland, het hoofd te kunnen bieden, er niet gedacht werd aan eene landing in Holland zelve; een aanval die dan toch met de meeste waarschijnlijkheid was te vreezen; maar neemt men daarbij in aanmerking, dat de generaal DAENDELS wel degelijk eene landing in Noord-Holland voorzag, en dat, in de betrekking waarin hij was geplaatst, als bevelhebber eener divisie, aan welke de verdediging van de kusten van 's Gravenhage tot den Helder was toevertrouwd, hij beter dan iemand zijnen invloed had kunnen en mogen ge-

bruiken, om den Helder in behoorlijken staat van verdediging te brengen, dan is het voor ons onverklaarbaar, dat de generaal DAENDELS in dat opzigt zoo werkeloos schijnt te zijn gebleven.

Welligt is onze meening niet juist, en heeft die bevelhebber gedaan hetgeen in zijn vermogen was, om het Bewind te overtuigen dat èn het behoud van de vloot, èn het belang van het land, dringend vorderden dat den Helder in goeden staat van tegenweer werd gebragt.

Wij hebben te vergeefs gezocht naar het bewijs daarvan, en de reden waarom wij eerder geneigd zijn te gelooven, dat door den generaal DAENDELS geene pogingen zijn gedaan om den beganen misslag te voorkomen, is deze:

1°. dat die bevelhebber, aan wien de verdediging van de kusten van Holland was toevertrouwd, het groote gewigt van den Helder niet schijnt te hebben beseft en aan den goeden uitslag van eene landing niet schijnt geloofd te hebben.

2°. dat hij de zaak te ligt geteld heeft. Immers was hij voor zich zeker, dat, als eene landing zou worden gedaan, ze bij den Helder zou plaats hebben. In het jaar 1797 schreef hij reeds van «eene ge-dreigde landing» aan den Helder, en het blijkt dat hij ook later, voor dat men de zekerheid had waar de landing zou geschieden, in tegenstelling van leden van het Bewind, van meening was dat den Helder het bedreigde punt zou zijn.

Door zijne betrekking had hij, beter dan iemand anders die in deze moest beslissen, met de ware gesteldheid van dat belangrijk

gedeelte van ons land, door hem tot landing zoozeer geschikt geacht, bekend kunnen en moeten zijn, en ware die gesteldheid juist door hem beoordeeld geworden, dan toch zou hij omtrent de gevolgen eener landing niet zoo gerust zijn geweest als hij werkelijk was.

Den 25sten Julij 1799 was hij wel verzekerd dat men van de landing of de gevolgen daarvan niet te vreezen had; ten minste hij schreef aan den generaal Du MONCEAU: «wij zullen hare stoutheid duur «doen betalen,» en nadat hij zelfs de bevelen had gegeven om den Helder te ontruimen, en reeds wanhoopte aan het behouden eener stelling welke hij na het gevecht bij Calantsoog had ingenomen, toen zijn hoofdkwartier aan de Schagerbrug was geplaatst, schreef hij: «ik ben zeker «dat wij triomphant uit deze lutte zullen «komen, en ik heb hoegenaamd geene «ongerustheid.»

Uit het medegedeelde vermeenen wij te mogen besluiten, dat de generaal DAENDELS het belang, om in de stelling van den Helder te blijven standhouden, niet inzag, toen het nog tijd was die stelling, welke volgens den generaal KRAYENHOFF zelve, in 1799 aan de landzijde *onverdedigbaar* was, tot eene behoorlijke verdediging in te rigten, en dat hij in het algemeen veel te weinig heeft gehecht èn aan de mogelijkheid dat eene landing zou kunnen slagen, èn aan de gevolgen welke van eene landing te wachten waren.

Zeer te regt heeft, naar onze meening, de hoogleeraar BOSSCHA in *Neêrlands heldendaden te land* de vraag gesteld: «of «DAENDELS de mogelijkheid van dien stand

«van zaken (ten gevolge waarvan den «Helder moest worden ontruimd) niet had «moeten voorzien en *kunnen* voorkomen, «en of een zoo gewigtig punt, waar het «vaderland nu gebleken is zoo ligt kwetsbaar te zijn, niet in tijds door betere «voorzorgen had kunnen beveiligd worden.»

Het antwoord op die vragen is, naar hetgeen wij hebben medegedeeld, niet twijfelachtig.

De verrigtingen van de verdedigers op den 27sten Augustus, zijn in de *Krijgskundige beschouwingen* zeer uitvoerig medegedeeld. Het onderwerp is echter daardoor niet uitgeput geworden, en tot aanvulling zullen wij hier iets mededeelen omtrent de stelling waarin de Bataafsche dragonders op dien dag zijn geplaatst geweest, waarvan men niets vindt vermeld, dan dat zij tot bedekking van den generaal DAENDELS dienden, en met hem waren waar de strijd het hevigst was. Daarin zullen wij tevens aanleiding vinden om de handelingen van den bevelhebber op den 27sten Augustus van nabij te beschouwen.

In eene *Memorie* van de «bewegingen «door het regiment dragonders gedaan, «enz.,» opgemaakt in het kantonnement te Spanbroek, den 29sten October 1799, lezen wij met betrekking tot hunne verrigtingen op den 27sten Augustus het volgende:

«'s Morgens om 2¹/₂ uur moest het regiment (aan de Schagerbrug, achter de «Groote-sloot, alwaar het den 26sten des

«avonds was aangekomen en 's nachts
 «bivouaqueerde) gereed staan om links
 «af te marcheren; het eerste eskadron,
 «gekommandeerd door den ritmeester
 «BLOK, formeerde de avant-garde; hierop
 «volgde het 5^e bataillon van de 6^e halve
 «brigade, toen het eerste bataillon van de
 «4^e halve brigade, en daarna de overige
 «drie eskadrons langs den Schagerweg
 «naar Calantsoog.

«Daar komende werd front gemaakt,
 «direct regts afgemarcheerd naar de Kee-
 «ten, alwaar men reeds met den vijand
 «handgemeen was. Het regiment aan de
 «Keeten gekomen zijnde, formeerde zich
 «in orde van bataille, front nemende voor
 «de Schaapskooi.

«Het 4^e eskadron (destijds gekomman-
 «deerd door den ritmeester VAN HEILMAN)
 «werd links af gedetacheerd, tot dekking
 «van de rijdende artillerie van den kapitein
 «D'ANGUERAND; de overige drie eskadrons
 «marcheerden met divisiën regts af, avan-
 «ceerden omtrent 1000 passen voorwaarts,
 «herstelden zich met divisiën, links zwen-
 «kende, in order van bataille, met het
 «front naar de duinen, alwaar dezelve
 «den dag overbleven en den vijand niet
 «anders dan op de kroon (toppen) der
 «duinen zagen, zonder hem eenig nadeel
 «te kunnen toebrengen.

«'s Namiddags om 2 uur werd, op or-
 «der van den generaal-majoor VAN GUERICKE,
 «met deszelfs aide-de-camp SCHÖBER, de
 «luitenant DE BRACONIER met 50 man ge-
 «detacheerd, die den weg namen naar
 «den kant van den Helder. Het detache-
 «ment op eene distantie de Schaapskooi
 «passerende, waarachter de vijand een

«kanon geplaatst had (1) en hetzelfde mede
 «beschoot, een paard doodde en den man
 «ligt geblesseerd, waarna de voornoemde
 «aide-de-camp SCHÖBER het detachement
 «naar het regiment terugzond.

«Het 4^e eskadron, dat met de rijdende
 «artillerie in de duinen geavanceerd was,
 «had aan dooden 1 paard, aan gebles-
 «seerden 2 man en 3 paarden.

«Met het vallen van den avond, wan-
 «neer de artillerie en infanterie zich terug-
 «trok, kreeg het regiment order om te
 «marcheren naar den Belkmerweg, en
 «daar te bezetten de Kensemer-, Schager-
 «en St-Maarten wegen, met het front
 «naar de duinen. In deze positie bleef
 «hetzelfde 's nachts daar post houden.”

Uit het vermelde kan, naar onze mee-
 ning, iets worden afgeleid dat van invloed
 moet zijn bij het beoordeelen van de ziens-
 wijze van sommige krijgskundigen, dat de
 generaal DAENDELS op den 27sten Augustus
 den strijd te lang heeft volgehouden, en
 dat de bevelen om de vleugels (daargelaten
 of op de plaatsing der beide vleugels, op
 een half uur gaans van het centrum, niet
 zeer gegronde aanmerkingen zouden te
 maken zijn) naar het midden te doen op-

(1) In het werk van den generaal KRAYENHOFF
 wordt melding gemaakt van één veldstuk, hetwelk
 nabij den telegraaf zou zijn gebragt «op het laatste
 van den slag” (zie blad 81, noot (*)).

Aannemende dat de strijd 14 uren heeft geduurd,
 dan is het gebeurde om 2 uur des middags, of 4
 uren vóór het einde van den strijd, door den gene-
 raal KRAYENHOFF waarschijnlijk gerangschikt onder
 hetgeen «op het laatste van den slag” is voorge-
 vallen.

rukken, veel te laat zijn gegeven geworden.

Omtrent de laatstvermelde meening zal wel bij niemand twijfel bestaan; maar het komt ons voor, dat uit het verhaal van de verrigtingen der dragonders kan worden afgeleid, op welken tijd de bedoelde bevelen waarschijnlijk zijn gegeven geworden.

Het is opmerkenswaardig, dat in geen der verhalen over het gevecht op den 27sten Augustus melding wordt gemaakt van de uren op welke de verrigtingen der verdedigers hebben plaats gehad. Alleen vindt men aangeteekend, dat 'smorgens ruim 4 uur de strijd begon, en dat hij, volgens den generaal DAENDELS, om 6 uur des middags eindigde.

Uit het hiervoren bekendgemaakt verhaal, zou evenwel, naar onze gedachten, daaromtrent iets meer zijn af te leiden, en wel dat de generaal VAN GUERICKE vóór en omstreeks 2 uur des middags nog in stelling bij Huisduinen stond, en omstreeks dat uur die stelling heeft verlaten.

Toen hij zijnen aide-de-camp SCHOBER afzond om het detachement dragonders te halen, was hij zeker nog in de stelling waarin de generaal DAENDELS hem had geplaatst; ten minste wij kunnen ons niet voorstellen dat, als hij reeds in het Koe-gras zou zijn aangekomen, hij bevelen zou hebben gegeven om kavallerie te laten aanrukken.

De aide-de-camp met het detachement dragonders bij de Schaapskooi gekomen zijnde, zond het naar het regiment terug. Wij gelooven het zeer waarschijnlijk, dat zulks heeft plaats gehad :

óf omdat hij dáár gekomen zijnde bemerkte, dat de generaal VAN GUERICKE zijne stelling bij Huisduinen reeds verlaten had, en dus de uitvoering van de hem gegeven bevelen niet meer doenlijk of nuttig kon zijn,

óf omdat hij op die hoogte gekomen zijnde, bemerkte, dat het centrum was doorgebroken en het dus niet geraden achtte den Zanddijk verder te volgen.

Dit zijn de eenige goede uitleggingen welke wij aan de handeling van den aide-de-camp SCHOBER hebben kunnen geven.

Beide onderstellingen staan echter met elkander in zeer naauw verband, want de generaal VAN GUERICKE verliet eerst zijne stelling, nadat hij bemerkte had, dat het centrum was doorgebroken; dit wordt ten minste door den generaal KRAYENHOFF bevestigd.

Wij vermeenen dus voor zeer waarschijnlijk te mogen aannemen, dat het centrum omstreeks 2 uur des middags is doorgebroken, en dat dus ook omstreeks dien tijd de generaal VAN GUERICKE zijne stelling bij Huisduinen verlaten heeft.

Daaruit zou volgen, dat de generaal DAENDELS de bevelen tot het doen van den aanval door de beide vleugels — welke zeker op hetzelfde oogenblik aan den generaal VAN GUERICKE en de kolonel GRASS zijn afgezonden — gegeven heeft na en omstreeks 2 uur des middags; zoodat dan ook de aanval door den kolonel GRASS daarna moet hebben plaats gehad.

De strijd woedde, volgens de *Krijgskundige beschouwingen*, tusschen de En-

gelschen en de troepen van den linker vleugel eenige uren voort, en eindigde, volgens getuigenis van den generaal DAENDELS, om 6 uur, of volgens de *Krijgskundige beschouwingen* omstreeks 5 uur des middags. Hierdoor worden wij alzoo versterkt in hetgeen wij uit het verhaal der verrigtingen van de dragonders hebben vermeend te mogen afleiden, dat de aanval van den linker vleugel na 2 uur heeft plaats gehad.

Al zeer spoedig, nadat de bevelen tot het doen van den aanval door de beide vleugels waren gegeven geworden, moet het bekend zijn geweest, dat de generaal VAN GUERICKE niet meer aan die bevelen kon voldoen; en men moet dus al zeer spoedig de overtuiging hebben gehad, dat van den aanval, door den kolonel CRASS alleen uitgevoerd wordende, niets kon worden verwacht, en toch moest de strijd uren lang voortduren, niettegenstaande men reeds bij den aanvang van het gevecht had kunnen opmerken, dat de troepen tegen «het overmagtige geschutvuur, hetwelk de rijen der 5° halve brigade op «eene zoo geduchte wijze dunde,» niet bestand waren.

Met den generaal KRAYENHOFF en met de schrijvers, die de handeling van den Bataafschen bevelhebber op den 27sten Augustus niet goedkeuren, zijn wij het volkomen eens, als zij zeggen, dat de generaal DAENDELS eerder in stelling bij de Groote-Keeten of bij Calantsoog had behooren te zijn teruggekeerd, hetgeen ook naar de meening van den officier van den staf van den generaal BRUNE, in de *Krijgskundige beschouwingen* dikwijls aange-

haald (1), die de leiding van den generaal DAENDELS op den 27sten Augustus veroordeelt, had behooren te geschieden.

Men ziet het, wij verschillen dus geheel en al in meening met den schrijver der *Krijgskundige beschouwingen*, die ons leert «er was dus niets gewaagds, niets onverstandigs in dat voortzetten van den strijd door DAENDELS, want er waren kansen op overwinning.» Evenmin zijn wij van gedachten, dat, zooals daarbij als waarschijnlijk wordt ondersteld, alleen de misslag van den generaal VAN GUERICKE, als oorzaak moet worden beschouwd, dat de overwinning voor ons is verloren gegaan.

De generaal KRAYENHOFF heeft het reeds opgemerkt, dat de geheele 4^e brigade der Engelschen, met een gedeelte der 1^e en 2^e, toen reeds in de vereischte stelling stonden, om elke onderneming van den troep van den generaal VAN GUERICKE, die minder sterk was, met gerustheid te kunnen tegengaan.

Waren de bevelen van den generaal DAENDELS door den generaal VAN GUERICKE werkelijk opgevolgd, dan zou, naar onze meening, het door den bevelhebber beoogde doel niet bereikt zijn geworden, en slechts

(1) Het werk van den Franschen officier in den tekst bedoeld, is in het Duitsch (en ook in het Hollandsch) vertaald en uitgegeven onder den titel: *Landungsgeschichte der Engländer und Russen im Herbst 1799*, Hamburg 1800.

Het is een ander werk dan dat, mede van een Fransch officier van BAUNE's staf, hetwelk is getiteld: *Mémoires historiques sur la campagne du général en chef BRUNE en Batavie du 5 fructidor an 7 — au 9 frimaire an 8, rédigés par un officier de son état-major. Paris an IX.*

het geleden verlies nog grooter zijn geweest.

Hoewel wij juist geen de minste reden hebben om, zooals de schrijver der *Krijgskundige beschouwingen* dit doet, te gelooven, dat de handelingen van den generaal VAN GUERICKE moeten worden toegeschreven aan *onwil of hooge mate van onverstand*, zoo is het evenwel zeker, dat zijne handeling op eigen gezag en tegen den stelligen last van zijnen chef, in hooge mate afkeuring verdient.

In de *Krijgskundige beschouwingen* wordt wel opgegeven, dat *het schijnt* dat men te lang heeft gewacht met het geven der bevelen, om de beide vleugels naar het midden te doen oprukken; maar welke ongelukkige gevolgen die fout heeft gehad, wordt echter niet genoegzaam in het licht gesteld.

Had de generaal DAENDELS gehandeld zoo als hij in zijn *Rapport des opérations* enz. schrijft, dat zijn plan is geweest, namelijk om, nadat de landing zou zijn geschied, den vijand op zijne twee vleugels aan te vallen, dan zou zeer waarschijnlijk eene geheel andere uitkomst zijn verkregen geworden.

Immers de generaal VAN GUERICKE heeft zijne stelling eerst verlaten, nadat hij zag dat het centrum was doorgebroken; hij zou dus, als zóó ware gehandeld geworden, nog niet op eigen gezag zijne stelling bij Huisduinen hebben verlaten, zijne troepen zouden tijdig genoeg op het slagveld zijn aangekomen, en het oogenblik zou dáár geweest zijn dat de vijand, «op de beide «vleugels bestookt, in den gevaarlijksten «toestand zou zijn gebracht en eene ge-

«heele nederlaag zou hebben ondervonden.»

Naar onze meening is het juist de fout van den generaal DAENDELS geweest, dat hij *niet* gevolgd heeft het plan van aanval, hetwelk hij later in een verhaal omtrent de verrigtingen zijner divisie — een stuk, dat hij tot verdediging van zijne handelingen tegen de openbare meening, voor het publiek heeft opgesteld — heeft opgegeven: als te zijn geweest een vooraf door hem beraamd plan, waarnaar is gehandeld geworden. Ware dit niet door den bevelhebber zelve, na den veldtogt, bekend gemaakt, men zou zeker met reden betwijfeld hebben, dat een zoodanig plan van aanval bestaan heeft, en eerder geneigd zijn te gelooven, dat de troep van den generaal VAN GUERICKE met een geheel ander doel bij Huisduinen is geplaatst geworden. Hoe het zij, door te wachten met het uitvaardigen der bevelen tot het doen oprukken der beide vleugels, welke een half uur gaans van het centrum verwijderd waren, tot dat het centrum was doorgebroken en tot dat de vijand de gelegenheid had gehad om de uitvoering van een dergelijk plan te beletten, is volgens onze gedachten eene groote fout begaan.

Is onze onderstelling, betrekkelijk het uur op welken de bevelen tot den aanval der beide vleugels zijn gegeven, hetgeen wij voor zeer waarschijnlijk houden, juist, dan zou de generaal DAENDELS van 'smorgens ruim 4 uur tot 'smiddags 2 uur gewacht hebben met de uitvoering van het voornaamste gedeelte van zijn plan van aanval, hetwelk, zoo als hij-zelf schrijft,

zou hebben moeten geschieden kort nadat de landing zou hebben plaats gehad.

En wat is nu de uitkomst geweest van hetgeen de generaal DAENDELS zich had voorgesteld te doen, namelijk om het den vijand duur betaald te zetten?

Om «eene vernieling zijner geheele «krijgsmagt» voor te komen, was hij verplicht terug te trekken, gaf daartoe de bevelen en plaatste in den nacht van den 27sten op den 28sten Augustus zijne troepen in eene stelling in den polder van de Zijp.

Naar onze berekening heeft de generaal DAENDELS op den 27sten Augustus over niet meer dan 4346 man infanterie beschikt. Die van den regter vleugel hebben wij natuurlijk daarbij niet in aanmerking gebragt.

Toen DAENDELS in de stelling van de Zijp kwam, kon hij beschikken over:

4961 man, die aan den slag hadden deelgenomen.

742 man van de brigade van VAN ZUJLEN VAN NIJEVELT, die niet in het gevecht waren geweest.

1944 man van de 1^e halve brigade, welke op den 26sten van Haarlem waren opgebroken en 's nachts hadden doorgemarcheerd.

7647 man infanterie.

Die sterkte verschilt dus wel eenigzins met die welke door de generaals DAENDELS en KRAYENHOFF worden opgegeven, als te zijn geweest ongeveer 8000 man.

Hij had daarenboven te zijner beschik-

king 1000 man kavallerie, 1 compagnie rijdende artillerie en 12 stukken geschut, bediend door de voet-artillerie.

In de *Krijgskundige beschouwingen* wordt eene beschrijving gegeven van de stelling waarin de Bataafsche troepen in den polder van de Zijp zijn teruggetrokken, na het gevecht van Calantsoog; en daarbij wordt aangemerkt, dat de Ooster-également-sloot, waar achter het centrum der troepen was geplaatst, «vrij goed» te verdedigen en tegen een' frontaanval bestand was; en dat die stelling niet verzekerd was tegen eene omtrekking van den linker vleugel over het dorp Petten. Naardien daarbij geen melding is gemaakt van hetgeen tot het versterken der stelling toen is verrigt, zullen wij daaromtrent vooraf eenige bijzonderheden mededeelen (1). De chef der brigade ingenieurs te velde, de toenmalige luitenant-kolonel KRAYENHOFF, zag, nadat de generaal DAENDELS de bevelen had gegeven in den polder van de Zijp post te vatten, reeds spoedig in, dat maatregelen behoorden te worden genomen om de beide vleugels, en wel voornamelijk de linker vleugel van de stelling, door den aanleg van eenige werken, te versterken.

Hij gelastte daarom, in den avond van

(1) Uit de oorspronkelijke journalen van de ingenieurs die daaraan zijn werkzaam geweest; waarvan melding is gemaakt in het werk *Levensbijzonderheden van den luit.-generaal B^{de} C. R. T. KRAYENHOFF*, in het licht gegeven door den hoogleeraar TIJDEMAN. Die stukken zijn ons door den eigenaar welwillend ten gebuike afgestaan.

den 27sten Augustus, den kapitein ingenieur (GILLES JOHANNES) LE FÈVRE DE MONTIGNY om bij het dorp Petten eene verkenning te doen, en na te gaan welke middelen zouden behooren te worden aangewend om den vijand het doortrekken langs den Zeedijk over Kamp of Kamperduin te beletten, daar anders de terugtocht der troepen naar den kant van Alkmaar zou kunnen worden verhinderd.

Ten gevolge van dien last en nadere daartoe gegeven bevelen, werd den 28sten, onder het opzicht van den vermelden kapitein en den luitenant ingenieur LOBAY, een begin gemaakt met het versterken van de stelling aan die zijde.

Beneden Petten, op het vereenigingspunt van den Dromerdijk met den Zeedijk, werd een retranchement opgeworpen, hetwelk in het front eene lengte van 55 roeden had en met twee epaulementen tegen het enfileren der Engelschen op de schepen was voorzien. Reeds den 29sten was het voltooid; het steunde regts tegen de te stellen inundatie van de polders, zich uitstreckende tot den Zijpperringdijk, en links tegen de Noordzee.

De dammen der drooggemaakte sluis van den Hazepolder, werden doorgestoken en daardoor een belangrijke toegang van den Zijperdijk langs den Dromerdijk afgesneden. Alle bruggen, die toegang konden geven, werden afgebroken, en overal waar dit noodig was werden insnijdingen in de dijken en wegen gemaakt, waardoor, zooals de kapitein ingenieur LE FÈVRE DE MONTIGNY getuigde, «men geheel zonder «vrees voor eene vijandelijke surprise kon «zijn,» en voldoende tijd werd verkregen

om eene geheele (complete) inundatie te kunnen stellen.

Aan den kant van de Zuiderzee was men onder het opzicht van den kapitein-ingenieur WESTENBERG en de extra-ordinaar ingenieur CAMERLINGH, in den nacht van den 27sten op den 28sten Augustus met 40 man begonnen aan het opwerpen van eene batterij op den Zeedijk bij de Oude-sluis, ingerigt voor 2 stukken, het eene tot het bestrijken van het terrein langs de Ooster-égalementsloot, en het andere tot het bestrijken van de buitenzijde des dijks. Op de kruin van den Zeedijk was de borstwering voor infanterie ingerigt.

Den 28sten kon die batterij reeds worden gebruikt.

In zeer korten tijd is dus tot het versterken der stelling veel verrigt, en had men op die wijze voortgegaan, al ware het slechts aan den linker vleugel, dan zou deze, vóór dat de vijand voorwaarts rukte, in goeden staat van tegenweer kunnen zijn geweest.

Die stelling heeft de generaal DAENDELS in den vroegen morgen van den 30sten Augustus doen verlaten — eene handeling die door velen zeer ongunstig is beoordeeld geworden.

De generaal KRAYENHOFF heeft ze goedgekeurd, omdat de tijd zou ontbroken hebben om die stelling tot eene sterke militaire positie in te rigten.

Ook de schrijver van de *Krijgskundige beschouwingen* beroept zich op het oordeel van dien ingenieur, die *overtuigend aangetoond* zou hebben dat de generaal DAENDELS moest terugtrekken.

Aan het oordeel van een man als de

generaal KRAYENHOFF, hechten wij zeer veel; maar wij vragen in ernst, op grond waarvan kan men schrijven, dat bij *overtuigend* zou hebben aangetoond: dat zóó en niet anders is gehandeld kunnen worden.

Zeker is het dat, als men in het werk van den generaal KRAYENHOFF leest de beschrijving van de door den generaal DAENDELS ingenomen stelling, men tot de overtuiging zou geraken, dat zij volstrekt niets had van hetgeen men onder den naam van eene militaire stelling verstaat, en dan zeker zou men geneigd zijn te beweren: dat *overtuigend* was aangetoond, dat eene zoodanige stelling niet te bezetten was.

Maar moet men op die wijze tot eene juiste schatting van de waarde van historische feiten geraken?

Hetgeen de generaal KRAYENHOFF in zijn werk omtrent de stelling in den polder de Zijp mededeelt, is eene woordelijke vertaling van het *Rapport des opérations*, enz. van den generaal DAENDELS; het is niet anders dan hetgeen die bevelhebber als eene verdediging tegen de openbare meening, onder anderen, dat het verlaten zijner stelling zonder noodzakelijkheid was geschied, heeft vermeend te moeten kenbaar maken (1); dit getuigt de schrijver zelf.

(1) Omtrent de handelingen van den generaal DAENDELS in den veldtogt van het jaar 1799, schijnt de publieke meening niet gunstig gestemd te zijn geweest. Na het gevecht op den 10^{den} September had men, zeer ten onregte, het publiek in onderscheidene steden willen doen gelooven, dat de handelingen van den generaal DAENDELS op dien dag, oorzaak zouden zijn geweest van het mislukken van den aanval op de stelling der Engelschen. De gene-

Wij vinden het te bejammeren dat de generaal KRAYENHOFF die wijze van mededeelen gevolgd heeft, omdat, wanneer eene beschrijving van de stelling uit zijne pen zou zijn gevloeid, daarin zeker niet die groote onnaauwkeurigheden zouden voorkomen, welke men in dat gedeelte van het rapport van den generaal DAENDELS kan aanwijzen.

De generaal KRAYENHOFF verwijst in zijn werk over den veldtogt in Noord-Holland, op blz. 106 (noot), naar hetgeen door hem daarin, betrekkelijk het versterken der zoogenaamde stelling van de Zijp, is aangeteekend, om te doen zien, hoe sterk de stelling, welke door den generaal DAENDELS in 1799 was ingenomen, later is gemaakt geworden; maar dit is niet juist, want de stelling, welke in het jaar 1800 is verzekerd geworden, is niet die waarvan in 1799 is gebruik gemaakt.

Doch hoe het zij, volgens den generaal KRAYENHOFF zou de stelling waarin de generaal DAENDELS zijne troepen plaatste, als men genoeg tijd had gehad, zeer goed hebben kunnen behouden worden. Te vergeefs hebben wij getracht ons te overtui-

raal DAENDELS verzocht om die reden, bij zijnen brief van den 13^{den} September, aan den generaal BRUNE de vergunning om zijn rapport over de veranderingen zijner divisie op den 10^{den} September publiek te maken, hetgeen hem dienzelven dag werd toegestaan, en dan ook is geschied. Dat rapport is door den generaal KRAYENHOFF niet medegedeeld, maar het is te vinden in het *Dagverhaal wegens de landing der Engelsche en Russische troupen, ongehoorde wreedheden door dezelve gepleegt, en eindelijk de schandelijke aftogt*, enz.

gen, dat, als men met ernst gewild had den vijand in of achter den polder de Zijp het hoofd te bieden, de tijd, dien de generaal KRAYENHOFF noodig oordeelde, daartoe zou ontbroken hebben.

Gebrek aan tijd is dus de spil waarop de oordeelvelling van den generaal KRAYENHOFF geheel en al draait; en daarom zou het belangrijk zijn geweest dat door hem de onmogelijkheid ware aangetoond om in den tijd, welke men beschikbaar zou hebben gehad als men in stelling in den polder van de Zijp ware gebleven, die werken te doen aanleggen, waardoor de stelling verdedigbaar ware geworden, al had men ze dan ook niet zoo hij uitstekend sterk kunnen maken.

Wij erkennen dat — wanneer men beweert, dat de toestand van de troepen na de geleden verliezen niet zoo bijzonder goed kon worden genoemd, dat er gebrek aan munitie was, dat de bevelhebber de zekerheid niet had dat er spoedig hulp zou worden verleend; eindelijk, dat men niet kon onderstellen dat de vijand, van de door hem behaalde voordeelen geen partij zou trekken — er veel reden is om te onderstellen dat eene oppervlakkige beschouwer van de zaak geneigd zal zijn goed te keuren, dat de generaal DAENDELS eene betere meer achterwaarts gelegen stelling bij Alkmaar opzocht.

Die omstandigheden kunnen wel is waar niet buiten rekening worden gelaten, als men zijn oordeel wil vestigen over de vraag, of de generaal DAENDELS in stelling bij den polder van de Zijp had moeten blijven? doch zij zijn, niettegenstaande in de *Krijgskundige beschouwingen* wordt gelezen, dat

de generaal DAENDELS, als hij in de Zijp ware blijven standhouden, „wel een verrader of een zinnelooze” zou kunnen worden genoemd, naar onze bescheiden meening geenszins zóó afdoende, dat een nader onderzoek naar de oplossing van die vraag overbodig zou wezen.

Intusschen is het, vooral met het oog op de toekomst, van groot belang, dat de eerste handelingen der verdedigers, nadat zij den vijand het land niet hadden kunnen beletten, naauwkeurig worden in het licht gesteld.

Als poging daartoe deelen wij de uitkomst onzer nasporingen mede.

Wij beginnen met eene beschrijving van den polder van de Zijp in het jaar 1799.

Om met juistheid te kunnen oordeelvellen, achten wij die vooral noodig: daar in de beschrijving der stellingen, welke, èn door de Bataven, èn door de Engelschen in den polder van de Zijp zijn ingenomen geworden, in de *Krijgskundige beschouwingen* onnaauwkeurigheden zijn vermeld, die waarlijk een geheel verkeerd denkbeeld van dien polder moeten geven.

De polder van de Zijp strekt zich uit van de Noordzee bij Petten, in eene rigting van het zuidwesten naar het noordoosten, tot aan de ondiepten in de Zuiderzee (thans ingedijkt). In die rigting heeft de polder eene lengte van omstreeks 15000 Ned. ellen of ruim $2\frac{1}{2}$ uur gaans, en hij is gemiddeld breed 5000 Ned. ellen of ruim $\frac{3}{4}$ uur gaans. Deze opgave van lengte van den polder, grooter dan die welke men door het volgen van eenige

andere rigting kan verkrijgen, houden wij voor juist. Volgens de zeer bekende kaarten van 't Hoogheemraetschap van de wytwaterende sluysen in Kennemerlant ende Westfrieslant, uitgegeven in de vorige eeuw en in het jaar 1825, en ook volgens de in het jaar 1855 uitgegeven *Kaart van de provincie Noord-Holland*, is de bedoelde lengte even als die van de Ooster-également-sloot niet grooter dan $2\frac{1}{2}$ uur gaans; terwijl de geheele lengte van het terrein van de Zuiderzee tot aan het dorp Kamp, in eene regte lijn gemeten, slechts ruim $2\frac{3}{4}$ uur gaans is.

De reden waarom de generaal KRAYENHOFF «de lengte op een schuins front» (?) op 5 uren gaans heeft gesteld, en bij die opgaaf zelfs het *Rapport des opérations*, enz. van den generaal DAENDELS heeft gevolgd, en waarom in de *Krijgskundige beschouwingen* de lengte «in de rigting van het zuiden naar het noorden (die minder is dan de door ons opgegeven lengte), op nagenoeg 4 uren gaans, en de gemiddelde breedte op ruim 1 uur gaans wordt opgegeven, kunnen wij niet bevroeden; maar zeker is het dat onze opgaaf, vooral in de lengte, met beide vermelde opgaven aanzienlijk verschilt. Een verschil in frontlengte van $1\frac{1}{2}$ of $2\frac{1}{2}$ uur gaans, kan bij het beoordeelen van eene militaire stelling waarlijk als van grooten invloed worden beschouwd.

De polder van de Zijp verschilt in eenig opzigt met andere polders, daar deze in het algemeen, aan den buitenkant van den dijk welke den polder omringt, zijn omgeven door een kanaal dat tot afwatering dient, en zoodanig kanaal ten behoeve van

den polder van de Zijp gelegen is midden door den polder, welk kanaal tevens dient tot loozing van het water van een gedeelte van de overige polders van Westfriesland.

De polder van de Zijp is afgesloten langs het oude land van Westfriesland, of wel naar den kant van Alkmaar, door den Westfriesschen-dijk, en langs de overige gedeelten door den Zijperringdijk.

Langs den buitenkant van laatstvermelde dijk bevond zich eene sloot, waarvan het gedeelte langs de duinen, volgens den generaal KRAYENHOFF, meerendeels was toegestoven, en waarvan dat langs den Harrigerban was genaamd de Oude-Hondsbosschervaart.

Langs den binnenkant van den Westfriesschen-dijk, dat is aan den buitenkant van den polder van de Zijp, bevond zich ook eene bermsloot, welke in de *Krijgskundige beschouwingen* wordt genoemd *eene breede ondoorwaadbare gracht*.

Deze sloot, welke op de *Kaart van de provincie Noord-Holland*, op last der staten van die provincie in het jaar 1855 uitgegeven, niet is aangeduid, is gelegen langs en tegen den teen van den Westfriesschen-dijk, en wordt op onderscheidene punten in hare lengte afgebroken door de, van dien dijk landwaarts ingaande wegen, onder sommige van welke duikers zijn gebouwd tot het doorlaten van het water, zoodat de hoogte van den waterstand in die sloot, ten opzigte van het Amsterdam-sche peil, niet overal dezelfde is. Het grootste verschil in hoogte, in de onderscheidene gedeelten waarin de sloot is verdeeld, is 0,50 el.

De breedte (gemeten op den waterspiegel

bij gewonen waterstand) en de diepte (gemeten bij gewonen waterstand) van die sloot, zijn niet overal even groot.

Volgens de profilen, welke men van den Westfriesschen-dijk op onderscheidene punten onlangs genomen heeft, kan men aannemen dat die sloot de volgende breedten en diepten heeft, als:

Van het Wad in de gemeente Schagen, op het vereenigingspunt van den Zijperingdijk met den Westfriesschen-dijk, tot den Keinsemerweg, eene breedte van 4 el en eene diepte van 0,65 el.

Van den Keinsemerweg tot den Schagerweg, eene breedte van 6,50 el en eene diepte van 0,60 el.

Van den Schagerweg tot den St.-Maartensweg, eene breedte van 2,60 el en eene diepte van 0,55 el.

Van den St.-Maartensweg tot den Burgerweg bij Eenigenburg, eene breedte van 4,40 el en eene diepte van 0,95 el.

Van den Burgerweg bij Eenigenburg tot Krabbendam, eene breedte van 4,00 el en eene diepte van 0,85 el.

Door doorbraken van den dijk in vroegere jaren, zijn op sommige plaatsen wielen ontstaan, die natuurlijk veel breeder en dieper zijn dan de sloot waarmede die wielen gemeenschap hebben; maar die zijn, in vergelijking van de geheele lengte van den Westfriesschen-dijk, van te weinig belang om ze hier in aanmerking te brengen.

Uit deze gegevens blijkt dus, dat die bermsloot doorwaadbaar kan worden genoemd, en dat zij in alle geval op die punten, alwaar door de onderscheidene wegen niet reeds de toegang tot den dijk

bestaat, zonder veel moeite kan worden overgegaan, zonder dat men nog gebruik behoeft te maken van middelen die veel tijd en veel materieel vereischen; en dat zij dus in geenen deele behoort te worden gerangschikt onder die slooten, welke men met den naam van breede en ondoorwaadbare grachten zou kunnen bestempelen.

Het spreekt van zelf dat, even gemakkelijk als het voor eenen vijand zou zijn, die van den Westfriesschen-dijk aan den kant van den polder van de Zijp tot verdediging zou willen gebruik maken, om alle toegangen naar dien dijk, door het vergraven der wegen welke door de bermsloot zijn gelegen, af te snijden — ook met even weinig moeite door de verdedigers, welke van den Westfriesschen-dijk, aan den buitenkant van den polder van de Zijp zouden gebruik maken, meer toegangen tot dien dijk over de bermsloot zouden kunnen worden gemaakt.

Ook aan den binnenkant van den polder van de Zijp, was langs den teen van den Westfriesschen dijk eene bermsloot, welke eene breedte, gemeten op den waterspiegel bij gewonen waterstand in die sloot, had van 5,50 el tot 2,00 el.

Het kanaal, genaamd de Groote-sloot, had gemeenschap met verschillende andere kanalen, onder anderen met de Wester-, Middel- en Ooster-egalementslooten, welke ter breedte van 10 à 15 el, zoowel loodrecht op als evenwijdig aan die Groote-sloot gegraven zijn, allen dienende tot afvoer van het water van de kleine poldertjes waarin de polder van de Zijp is verdeeld,

door dijkjes, op welke toen 28 windwatermolens stonden.

De Grootte-sloot verdeelt den polder in twee deelen, zoodanig dat $\frac{2}{3}$ gedeelten van het land van dien polder ten noorden van die sloot naar den kant van Calantsog gelegen zijn. Zij was breed 20 el, diep 1,50 el, onder den gewonen vloed van de Zuiderzee en haar bodem was zandachtig.

Zij had voorts gemeenschap:

met de vaart of het kanaal naar Alkmaar, door eene sluis in den Westfriesschen-dijk;

met de Zuiderzee door de Oude-sluis, gelegen vóór die sloot, waardoor de schepen uit de Zuiderzee in den polder en verder in het kanaal naar Alkmaar werden gebracht;

met het water in den polder de Wieringerwaard, door eene overwelfde sluis, gebouwd in den dijk waar de Grootte-sloot eindigt.

De groote weg van Alkmaar naar het Nieuwe-Diep, was gelegen over den Westfriesschen-dijk, van Krabbendam tot den Keinsemerweg, en volgde den laatstvermelden in eene rigting bijna loodregt op de Grootte-sloot; in den polder had men voorts:

eenen weg aan elken kant van de Grootte-sloot;

den Belkmer- en Ruigeweg, eerstgemelde tusschen de Middel- en Ooster-egalementsloot, laatstgemelde tusschen de Ooster-egalementsloot en de Grootte-sloot;

den Bosweg, tusschen de Westeren Middel-egalementsloot, en eindelijk den Keinsemer-, Schager-, St.-Maartens-

en Burgerweg, welke de reeds vermelde wegen allen bijna loodregt doorsnijden, en toegang geven tot het gehucht en de dorpen de Keins, Schagen, St.-Maarten en Eenigenburg, allen gelegen buiten den polder.

Over de Grootte-sloot waren slechts 4 bruggen geslagen, gelegen in de vier laatstvermelde wegen.

De bodem van den polder ligt niet waterpas; in het noordwestelijk gedeelte is de grond op het hoogste peil gelegen, en daalt af naar het zuidwestelijk gedeelte, hoewel tegen den ringdijk ten noordoosten eenige gedeelten grond zeer laag zijn.

Wanneer men de hoogte van het terrein met het watervlak in den polder, en deze weder met de gewone vloedhoogte vergelijkt, dan kan men aannemen, dat er in den polder enkele gedeelten gronds zijn, die omstreeks 0,20 el boven den gewonen vloed, en anderen die op de hoogte van laag water gelegen zijn.

In het algemeen kan men aannemen, dat de gronden in den polder lager gelegen waren dan de hoogte van den waterstand bij gewonen vloed.

De hoogte van den waterstand in den polder was toen des zomers gewoonlijk gelijk met ebshoogte en 0,65 el beneden gewone vloedhoogte, zoodat men wel kan aannemen, dat de gronden in den polder toen gemiddeld gelegen waren (even als dit thans het geval is) op een peil van 0,60 el lager dan gewone vloedhoogte.

Wij zien dus uit het voorschrevene, dat de landen in den polder zeer goed en spoedig hadden kunnen worden geïnun-

deerd door de groote hoeveelheid water, welke van elders door dien polder haren uitweg vindt, of wel in veel korter tijd, volgens de opgave van den generaal KRAYENHOFF, binnen den tijd van 5 of 6 getijden van wassend water, zoodanig dat zelfs de wegen onder water zouden staan, door het inlaten van het water uit de Zuiderzee.

Het spreekt van zelf, dat in het jaar 1799 van de Oude-sluis, welke in het jaar 1800 hersteld en bekwaam gemaakt is tot het stellen der inundatiën, had moeten worden gebruik gemaakt. Dat dit kon geschieden, zal wel geen betoog behoeven.

Tusschen den Zijperringdijk, van Krabbendam tot Petten, en de Noordzee, komt nog in aanmerking den Harrigerban, eene laag gelegene en doorsnedene vlakke, zich uitstreckende van den Slaperdijk (beginnende aan de duinen bij het dorp Groet en gelegen in eene rigting bijna loodregt op den Zijperringdijk), langs de duinen en den Hondsboscherdijk tot bij het dorp Petten.

Deze polder loost het water door de Oude-Hondsboscher-vaart, gelegen langs den Zijperringdijk; voorts door de sluis welke zich bevindt in den Slaperdijk bij den vermelden Ringdijk, welke sluis, gesloten gehouden wordende, den afvoer van het water uit den polder belette.

Door sluizen bestond er geene directe gemeenschap met den polder van de Zijp; door insnijdingen te maken in den Zijperringdijk kon die evenwel verkregen en eene inundatie in den Harrigerban gesteld worden.

Uit den Hazepolder, gelegen tusschen beide laatstvermelde polders, bij het dorp Petten, werd het water afgeleid door de sluis in den Dromerdijk, welke, zoo als hiervoren reeds is medegedeeld, in het jaar 1799 droog gemaakt was en waarvan de dammen zijn doorgestoken geworden.

De stelling waarin een leger achter den polder van de Zijp had kunnen worden geplaatst, is alzoo, naar ons oordeel, eene zeer sterke stelling, die de generaal KRAYENHOFF in het jaar 1800 — dus zeer kort na den veldtogt in Noord-Holland — beschouwde: *in waarheid bij uitstek sterk, en met eene zeer kleine magt overal verdedigbaar, en waarvan de geheele Ringdijk tusschen de Oude-sluis en den Slaperdijk, met de daaraan aangelegene dorpen Krabbendam, Eenigenburg, St.-Maarten, Valkoog en Schagen, tot courtine zou hebben verstrekt.*

De stelling van de Zijp, welke in het jaar 1800 in verdedigharen staat is gebracht, zoo als dit door den generaal KRAYENHOFF in zijn werk over den veldtogt in Noord-Holland ook wordt medegedeeld, is dus eene geheel andere stelling dan die, waarin de Bataafsche troepen in 1799 door den generaal DAENDELS waren geplaatst geworden.

Die stellingen hebben echter met elkander dit gemeen, dat hunne linker vleugels zich beiden tot achter Petten uitstrekken en dat dus tot verdediging daarvan dezelfde middelen werden vereischt.

Daarom zal men ons welligt tegenwerpen, dat de verdediging van den linker vleugel gebrekkig zou zijn geweest, want

in 1799 bestonden nog die groote halve redouten niet, met geschutpoorten voorzien, aan den voet der hooge duinen van Kamp, en die hooge batterij op Kamperduin, die volgens den generaal KRAYENHOFF toch weinig nut zou hebben aangebragt, welke werken in het jaar 1800 zijn aangelegd, en die de stelling, naar het oordeel van den generaal KRAYENHOFF, zeer goed verdedigbaar, ja zelfs zeer sterk maakten.

Wij antwoorden daarop: dat naar onze meening de verdediging van den linker vleugel in 1799, had kunnen geschieden met de verdedigingswerken die men had gemaakt en die welke nog gemaakt hadden kunnen worden, en met de magt waarover de generaal DAENDELS, zoo als hiervoren is aangetoond, beschikken kon; daar het toch wel niet twijfelachtig zal wezen, dat de generaal DAENDELS, uit aanmerking van de sterkte welke die stelling zou hebben gehad, meer troepen tot verdediging van den linker vleugel zou hebben kunnen afzonderen, dan hij toen vermeende daartoe beschikbaar te hebben.

De kapitein-ingenieur LE FÈVRE DE MONTIGNY, hiervoren reeds aangehaald, onder wiens toezigt de bedoelde werken in het jaar 1800 zijn uitgevoerd, beweert ook, dat de inundatie in den Hazepolder en den Harrigerban, wier gronden ook lager zijn gelegen dan de gewone vloedhoogte, zeer gemakkelijk gelijk met die in den polder de Zijp hadden kunnen gesteld worden; dat men alzoo met weinig moeite den vijand zou hebben kunnen noodzaken den aanval op den linker vleugel langs den Zeedijk te doen, en dat men daarbij

niets zou te vreezen hebben gehad van het vuur der groote vijandelijke schepen, die langs dien kant de kust zouden genaderd zijn; welke laatste meening is gegrond op de omstandigheid, dat het, volgens eene door de officieren van de genie gedane peiling van de kust tusschen Petten en Wijk-op-Zee, gebleken is dat zij zelfs met moeite door kleine schepen kan worden genaderd; zoodat dan ook de verdedigingswerken, welke door hem den 27/29 Augustus 1799 achter Petten zijn uitgevoerd, gemaakt zijn in het gezigt van Engelsche oorlogsvaartuigen, die van de kust zóó ver afhielden, dat men geen de minste vrees had dat zij eenig nadeel aan die werken konden toebrengen.

Het dorp Petten zou zeker niet lang hebben kunnen verdedigd worden; maar om de stelling te kunnen omtrekken en zich naar Alkmaar uit te breiden, moest de vijand toch verder; en daarom had men, naar onze meening, tot het verdedigen van den linker vleugel, in het jaar 1799, het oog meer moeten vestigen op het dorp Kamp dan op het dorp Petten.

Deze opmerking deelen wij mede, omdat wij hier ter plaatse niet zullen gewagen van de middelen die zouden moeten zijn aangewend, om het ontschepen van vijandelijke troepen achter het dorp Petten te beletten.

In het jaar 1800, toen de stelling was verzekerd, vermeende men dit te kunnen doen; in het jaar 1799 waren daartoe ook middelen voorhanden en zeker te vinden geweest, als de generaal DAENDELS — die toch eene landing bij den Helder voor

zeer waarschijnlijk hield, lang vóór dat zij plaats had — toen het nog tijd was, het oog hadde gevestigd op eene stelling waarin het leger zou behooren terug te trekken, als de pogingen, om eenen vijand tot het weder inschepen te noodzaken, zouden zijn mislukt.

De generaal DAENDELS schrijft wel in zijn *Rapport des opérations enz.*, dat hij den 29sten Augustus gewapende vaartuigen zag naderen; wij nemen dit aan, maar zeker is het dat die vaartuigen niets hebben uitgerigt, en dat eene landing aan dien kant niet is beproefd.

De vrees dat die landing zou geschieden, en dat de middelen ontbraken om die te beletten, schijnt bij het nemen van een besluit, tot het verlaten der stelling de overhand te hebben gehad.

Vestigen wij andermaal het oog op de stelling, waarin de Bataafsche troepen in het jaar 1799 zijn geplaatst geworden.

Wij hebben reeds opgemerkt, dat de generaal DAENDELS zijne troepen plaatste achter de Ooster-egalementsloot (1). Daar achter was gelegen de Grootte-sloot, de breedste en diepste der drie slooten welke den polder in zijne geheele lengte doorsnijden, achter welke, langs hare geheele

(1) In het *Rapport des opérations enz.*, leest men op blz. 20, hetgeen door den generaal KRAYENHOFF en ook in de *Krijgskundige beschouwingen* wordt vermeld, dat DAENDELS zoodanige stelling had ingenomen.

De officier van BRUNE'S staf, in de *Mémoires historiques*, deelt op blz. 13 mede, dat de stelling van DAENDELS genomen was achter de Grootte-sloot.

lengte, zich een rijbare weg bevond, die door de vier wegen in den polder met de Ooster-egalementsloot eene directe gemeenschap had.

Naar onze meening zou, als men tot het inunderen van den Zijperpolder niet had willen besluiten, ook tot verdediging, van die sloot veel nut kunnen getrokken zijn. De stelling in de Zijp leverde ook nog het voordeel op, dat de gelegenheid bestond om van uit het centrum de bewegingen van den vijand, naar den kant van den linker vleugel, zeer te bemoeijelijken.

Beoordeelt men evenwel de stelling waarin de generaal DAENDELS zijne troepen geplaatst had, naar de inzigten van den schrijver der *Krijgskundige beschouwingen*, dan zou men die plaatsing der troepen moeten afkeuren, wanneer men bedenkt, dat die troepen zouden geplaatst zijn geweest tusschen den vijand en een bevaarbaar kanaal van 20 el breedte, waarover slechts 4 bruggen waren geslagen.

Immers de generaal DAENDELS had achter de Ooster-egalementsloot eene stelling ingenomen, zeker nog slechter dan die welke de vermelde schrijver zoozeer laakt bij zijne beoordeeling over hetgeen een Fransch officier van BRUNE'S staf betrekkelijk het verlaten van die stelling heeft geschreven.

Het bevaarbaar kanaal van 20 el breedte, de Grootte-sloot, zou toch zeker, naar zijne meening, eene hindernis moeten zijn geweest, veel grooter dan de bermsloot aan den binnenkant van den Westfriesschen-dijk.

Ook de stelling waarin de Engelschen later achter den Westfriesschen-dijk stonden, was in dat opzigt niet beter, daar

zich langs den buitenkant van dien dijk (binnen den polder van de Zijp) ook eene sloot bevond, hetgeen hiervoren reeds is opgemerkt, ter breedte van 5,50 tot 2,00 el; dit wordt echter in de *Krijgskundige beschouwingen* er niet bijgevoegd.

Maar waarom, vragen wij, heeft de generaal DAENDELS, als hij vermeende in den polder niet te kunnen blijven, zijne troepen niet in stelling geplaatst achter den polder naar den kant van Alkmaar, in de zoogenaamde stelling van de Zijp, waarvan hiervoren reeds is melding gemaakt?

Had men dan niet, zooals wij dit reeds hebben aangetoond, des noodig tot verdediging kunnen gebruik maken van den Westfriesschen-dijk, al was men daarvan op vele punten door eene sloot afgescheiden?

De schrijver van de *Krijgskundige beschouwingen* beschouwt die bermsloot als eene *hindernis* voor de verdedigers, en keurt daarom de meening af van den officier van BRUNE's staf, dat van den Westfriesschen-dijk, tot verdediging der stelling, door de Bataven had kunnen worden gebruik gemaakt.

Wij zijn ook wel van meening, dat het voor de verdedigers beter ware geweest dat die sloot niet had bestaan; maar wij beschouwen haar geenszins als eene *hindernis* van dien aard, dat daardoor het verdedigen van den Westfriesschen-dijk onmogelijk of af te raden zou zijn.

Zij is eene *hindernis*, zoo als er bij de verdediging van ons land telkens zullen moeten worden te boven gekomen, en meestal met veel meer inspanning en

moeite dan hier het geval zou zijn; eene *hindernis* die, naar onze meening, in de *Krijgskundige beschouwingen* verkeerd is beoordeeld geworden.

In de *Krijgskundige beschouwingen* wordt omtrent de verdediging der beide stellingen — namelijk: die achter de Grootesloot, als men genoodzaakt ware geweest van achter de Ooster-égalementsloot terug te trekken, en die achter den Westfriesschen-dijk, of liever gezegd in het land achter den polder van de Zijp — niets bijzonders medegedeeld. Wij gelooven dat dit toch wel had behooren te geschieden bij het beoordeelen der handelingen van de verdedigers: 't zij om te betoogen, dat eene verdediging achter de Grootesloot niet kon in aanmerking komen, of om aan den lezer, die van de zoogenaamde stelling van de Zijp, uit het werk van den generaal KRAYENHOFF, eenige bijzonderheden heeft leeren kennen, aan te toonen, dat de generaal DAENDELS in het jaar 1799 geen voordeel had kunnen trekken van eene stelling, waarop men thans, als het noodig mogt zijn Noord-Holland te verdedigen tegen eenen bij den Helder gelanden vijand, ongetwijfeld het oog zoude vestigen.

En wanneer wij nu dit alles overwegen, is het dan te verwonderen, dat er schrijvers geweest zijn die de handeling van den generaal DAENDELS zoo ongunstig hebben beoordeeld?

Is er dan niet meer reden om de handeling van den Franschen generaal BRUNE te verdedigen, als hij, bij het uitvaardigen zijner bevelen als opperbevelhebber in Noord-Holland, *eenen weg voor eene vaart*,

waarschijnlijk op de kaart, *aanzag*, dan goed te keuren de handeling van den generaal DAENDELS, die blijken, of ten minste reden heeft gegeven om het er voor te houden, dat hij met de gesteldheid van het terrein, hetwelk hij verdedigen moest, zoo weinig bekend was?

Mogt men niet van hem, die door zijne betrekking als bevelhebber van eene divisie aan welke de verdediging der Hollandsche kusten was opgedragen, waarin hij zeer geruimen tijd werkzaam was geweest, en die, lang voor dat eene landing bij den Helder geschiedde, aan die landing niet twijfelde, toen andere staatsmannen eene andere meening opperden; mogt men niet van hem, zeiden wij, billijkerwijze hebben verwacht, dat hij eenmaal tot den terugtogt van Calantsoog genoodzaakt wordende, en zijne troepen geplaatst hebbende in den polder van de Zijp, daár van de gunstige gesteldheid van het terrein gebruik gemaakt en voldoende middelen gevonden zou hebben om den vijand het hoofd te bieden; of wel, dat hij alvorens tot bij Alkmaar terug te trekken — overtuigd van het groot belang dat er in gelegen was om den vijand het doortrekken door de smalle strook gronds, tusschen de Noord- en Zuiderzee te beletten — ten minste zou hebben nagegaan, of er ook eene andere stelling dan die welke hij bezette, te verdedigen was?

Wij hebben het hierboven reeds opgemerkt, dat men bij eene oppervlakkige beschouwing der zaak, spoedig geneigd schijnt goed te keuren, dat de bevelen zijn gegeven om de stelling van den polder van de Zijp te verlaten; maar naar aanlei-

ding van hetgeen hiervoren medegedeeld en opgemerkt is, gelooven wij dat ten opzichte van de handeling van den Bataafschen bevelhebber de vraag kan worden gesteld, welke in de *Krijgskundige beschouwingen*, met opzigt tot de handeling van den Engelschen veldheer ABERCROMBIE wordt gedaan: «*maar moet men in den oorlog niet anders dan MET ZEKERHEID te werk gaan?*»

In de *Krijgskundige beschouwingen* zelfs, wordt bepaald aangenomen, dat de mogelijkheid bestond dat de generaal DAENDELS, in de eene of andere sterke stelling geplaatst, het Engelsche leger, als het had voortgerukt, nadeelen zou hebben toegebracht, ja zelfs dat hij het, door het terug te dringen naar de zijde van den Helder, in den gevaarlijksten toestand zou hebben geplaatst.

Zouden wij van onzen kant dan, met het oog op de door ons bedoelde stellingen, die in waarheid sterk waren, niet met regt kunnen betoogen, dat het te bejammeren is, dat de generaal DAENDELS niet in een van die stellingen heeft stand gehouden, en aan de mogelijkheid van eenen goeden uitslag heeft gewanhoopt? hetgeen niet twijfelachtig is, als men leest, dat hij den dag van den 28sten Augustus in de grootste bekommering en angst (zoo als hij-zelf schrijft: *dans des anxiétés cruelles*) doorbragt.

Zouden wij dan niet op goede gronden kunnen volhouden, dat de generaal DAENDELS verkeerd gehandeld heeft, met den vijand ongehinderd de smalle strook gronds tusschen de Noord- en Zuiderzee, te laten doortrekken?

Neemt men bovendien nog in aanmerking:

dat het Engelsche leger eerst twee dagen na het verlaten der stelling voorwaarts rukte;

dat vóór dat de Engelschen waarschijnlijk den aanval zouden hebben beproefd, de generaal DAENDELS zijne stelling nog meer had kunnen versterken dan hij gedaan heeft;

dat, volgens MAC-CARTHY, den 50sten Augustus reeds twee bataillons van de Fransche troepen te Alkmaar, en volgens de *Mémoires historiques, enz.*, van een officier van BRUNE's staf, den 29sten Augustus de generaal GOUVION, met 2 bataillons van het 42e regiment infanterie, 1 compagnie artillerie en 5 eskadrons jagers, allen van de Fransche troepen, reeds te Haarlem en te Beverwijk waren aangekomen;

dat, volgens de getuigenis van den generaal DAENDELS zelve in zijn *Rapport des opérations, enz.*, den 29sten Augustus de gevraagde munitie moest worden ontvangen — dat dus, vóór dat de aanval des vijands ware geschied, hulp zou hebben kunnen worden verleend en munitie aangekomen zijn;

dan mag men zich met eenigen grond overtuigd houden dat, als de generaal DAENDELS zijne troepen in stelling, ten minste achter den polder van de Zijp had geplaatst, die stelling vooral aan den linker vleugel had doen versterken, ook door het stellen van inundatiën in de polders, enz., zoodanige handeling hoogstwaarschijnlijk met eenen goeden uitslag zou

zijn bekrond geworden. Zoodanige handeling zou, naar onze meening, tot lof van den generaal DAENDELS zijn toegejuicht geworden.

De generaal DAENDELS zijne troepen uit den polder van de Zijp terugtrekkende, zelfs vóór dat het hem bekend kon zijn, dat de vloot aan de Engelschen was overgegeven, en dat dus de gemeenschap met die vloot was afgesneden, plaatste hen daarop in eene stelling vóór den Schermerpolder, waarvan de regter vleugel zich tot Avenhorn en de linker vleugel tot bij Alkmaar uitstreckte. Het front van die stelling was gedekt door de diepe en breede ringsloot van den vermelden polder.

Alle schrijvers over den veldtocht in Noord-Holland komen daarin overeen, dat zij die stelling bijna als onaanvalbaar, ja onwinbaar beschouwen; zij had het voordeel dat men de gemeenschap met Amsterdam kon behouden, en dat men geene vrees behoefde te hebben dat de vijand ze aan den zee-kant zou voorbijtrekken.

De generaal DAENDELS, van die stelling later gewagende, schrijft daarvan, om zijne eigene woorden te gebruiken: «ayant «un front resserré et défendu par un canal «large et profond qui l'entourait comme «dans une place forte.»

Tot verdediging van de toegangen naar die stelling, behoefde dan ook weinig te worden verrigt; slechts eenige emplacementen, elk voor drie stukken geschut, zijn door den kapitein-ingenieur VAN MANSVELT op de wegen aan den regter vleugel aangelegd, en voorts heeft men zich bepaald, tot het doen afbreken van alle bruggen vóór de stelling gelegen, het maken

van verhakkingen en coupures in dijken en wegen, enz., waarvan de uitvoering is opgedragen geweest aan de kapitein-ingenieurs VAN MANSVELT en WESTENBERG, en den luitenant-ingenieur LOBRY.

In die stelling geplaatst, kon men toch waarlijk met gerustheid het oogenblik hebben afgewacht, dat de Fransche troepen, die elken dag werden verwacht, zouden zijn aangekomen; de generaal DAENDELS was evenwel niet van die meening.

Volgens het *Rapport des opérations, enz.*, van dien generaal, zou hij besloten hebben in die stelling te blijven, omdat zij bijna al de door hem beoogde voordeelen vereenigde. Deze bewering is evenwel niet juist, want uit zijn rapport aan den Agent van Oorlog, geschreven uit zijn hoofdkwartier Schermerhorn, den 30sten Augustus, dus nog denzelfden dag dat hij die stelling had ingenomen, blijkt, dat hij die stelling alweder zou hebben verlaten, als hij geen stelligen last had ontvangen om er in te blijven; hij schreef zelfs: *ik zou het een misdaad tegen mijn vaderland geacht hebben er langer in te blijven.*

Noch de generaal DAENDELS, noch de generaal KRAYENHOFF maken gewag van dien stelligen last, en daarvan wordt ook niets vermeld in de *Krijgskundige beschouwingen.*

De schrijver daarvan, met die bijzonderheid bekend geweest zijnde, had wel iets ter verdediging van den generaal DAENDELS in deze mogen bijbrengen, ten minste als onze onderstelling juist is, dat — te oordeelen naar hetgeen tot regtvaardiging van de handelingen van dien bevelhebber is medegedeeld — die schrijver overtuigd is,

dat de generaal DAENDELS met de gesteldheid van het land waarvan de verdediging hem was toevertrouwd, zeer goed bekend is geweest, en zich dus ook van de voordeelen, welke die gesteldheid aan de verdedigers aanbood, naar behooren heeft bediend.

Hiervoren hebben wij reeds de redenen doen kennen, waarom wij niet gelooven dat de generaal DAENDELS de gesteldheid van het land, hetwelk hij moest verdedigen, heeft gekend; en zijn besluit om de stelling in den Schermerpolder ook weder te verlaten, denzelfden dag dat hij daarin zijne troepen plaatste, versterkt onze meening daaromtrent.

De hoogleeraar BOSSCHA, die in de *Krijgskundige beschouwingen*, gelaakt wordt wegens hetgeen hij omtrent den generaal DAENDELS doet kennen (naar ons gevoelen ten onregte, omdat de redenen van den hoogleeraar niet worden wederlegd), heeft in *Neêrlands heldendaden te land* van dat besluit van den generaal DAENDELS melding gemaakt, onder opmerking, dat het geen verder bewijs behoeft, dat DAENDELS alle hoop om, in welke stelling dan ook, den vijand met eenig goed gevolg het hoofd te bieden, geheel had opgegeven, en dat de meening van sommigen, als zoude DAENDELS het voornemen hebben gehad het oorlogstooneel te verlaten en naar Gorinchem te trekken, om op die wijze de Republiek te redden, niet zoo geheel ongegrond is geweest.

Wij geven toe, dat het voor de kennis van de verdediging in Noord-Holland in het jaar 1799 niets afdoet na te gaan, welke de gevolgen van zoodanige handelingen

die niet hebben plaats gehad, hadden kunnen zijn geweest. Doch wanneer men bedenkt, dat daardoor een zeer groot en belangrijk gedeelte van ons land aan den vijand zou zijn prijs gegeven, dan moet het vertrouwen in den bevelhebber, die, naar men zegt, geheel uit eigen beweging zóó zou hebben gehandeld, uit overtuiging van daardoor de Republiek te redden, wel aan het wankelen worden gebracht; en wij willen gaarne erkennen dat de handeling van den bevelhebber, die het, in de oogeblikken van groot gevaar, als *eene misdaad* beschouwde te blijven standhouden in eene stelling, welke eenstemmig voor onaanvalbaar en onwinbaar wordt gehouden — eene stelling, waarvan het verlies voor ons vaderland noodlottige gevolgen had kunnen hebben — voor ons onverklaarbaar is, tenzij men daaruit zou kunnen afleiden, dat hij blijken heeft gegeven van de voor een Nederlandsch bevelhebber onontbeerlijke kennis van de gesteldheid van zijn land, te hebben gemist.

Beschouwt men deze omstandigheid, in verband met hetgeen door ons reeds is medegedeeld omtrent de inzichten van den generaal DAENDELS, met betrekking tot het blijven standhouden in of achter den polder van de Zijp, dan durven wij ons overtuigd houden, dat velen, in tegenstelling van hetgeen daaromtrent in de *Krijgskundige beschouwingen* is vermeld, met ons van oordeel zullen zijn, dat uit de eerste maatregelen, welke tot verdediging van Noord-Holland in het jaar 1799 zijn genomen geworden, niet blijkt, dat de bevelhebber die ze verordende, met beleid en kunde partij getrokken heeft van de

gunstige gesteldheid van het land, en dat de verrigtingen van de verdedigers, in de eerste dagen na de landing, weinig grond opleveren om omtrent die gunstige gesteldheid, met opzigt tot de verdediging, vertrouwen in te hoezemen aan hen, die zich wenschen te overtuigen, dat wij met geringe magt, eenen in getalsterkte ons ver overtreffenden vijand het hoofd kunnen bieden.

Dat vertrouwen zal toch wel niet worden versterkt als men leest de *Krijgskundige beschouwingen*, waaruit de overtuiging zou moeten worden gevestigd, dat in het jaar 1799, door den bevelhebber der Bataafsche troepen, goed gehandeld is geworden, door — met 7600 man infanterie, 1000 man kavallerie, 1 compagnie rijdende artillerie en 12 stukken geschut, bediend door voetartillerie, al waren die niet van zulk eene gehalte als zij thans zouden zijn — geene pogingen aan te wenden, om den vijand, die van de voordeelen op den eersten dag der landing behaald geen partij heeft getrokken, slechts weinige dagen in eene der gunstige stellingen in Noord-Holland het hoofd te bieden — en dat zijne inzichten, die, als ze gevolgd waren, bijna geheel Noord-Holland aan den vijand prijs hadden gegeven, goed zijn geweest.

De geschiedenis van den veldtocht in Noord-Holland heeft het vertrouwen, dat wij in de kracht der verdedigingsmiddelen van ons land hebben, niet geschokt: omdat wij vermeenen, dat in het jaar 1799 van die middelen een ander gebruik had behooren te zijn gemaakt.

Bij de verdediging van Nederland zal in de meeste gevallen de zoo gunstige

gesteldheid van het terrein aan de verdedigers eene kracht kunnen geven, die ruimschoots zal opwegen tegen de overmagt van de aanvallers.

Wil men daarvan de vruchten plukken, dan eischt het vaderland bevelhebbers die de kennis van hun land bezitten, en die, niet alleen door persoonlijke dapperheid, maar door hunne inzigten omtrent de verdedigingsmiddelen, welke ter hunner beschikking worden gesteld, vertrouwen aan hunne ondergeschikten kunnen inboezemen.

Van een bevelhebber, wiens inzigten en handelingen met betrekking tot de ver-

dediging van ons land, door velen, ook bevoegde beoordeelaars, niet worden goedgekeurd, moeten, naar onze bescheiden meening, de krijgskundige verrigtingen, voor zooveel die daarmede in verband staan, zeer streng worden getoetst.

Of dit door den schrijver der *Krijgskundige beschouwingen*, met opzigt tot de eerste verrigtingen van den generaal DAENDELS in den veldtogt in Noord-Holland in het jaar 1799, wel is gedaan, moeten wij ter beslissing aan het oordeel van het militair publiek overlaten.

October 1854.

VAN SYPESTEIJN,
1° Luit-Ingénieur.

JOURNAAL

VAN DE OPERATIEN VAN HET LEGER VOOR

SEBASTOPOL,

van den 1sten tot den 22sten October.

Het is niet te loochenen, dat het bloedige drama, hetwelk in deze oogenblikken in de Krim gespeeld wordt, de meest gespannen belangstelling verdient van den militair, wien het er om te doen is zijne krijgskundige kennis te houden op de hoogte van den tegenwoordigen tijd. Zoo menige nieuwe hefboom, zoo menig nieuw rad is in den afgeloopen vredestijd bij het ingewikkelde militaire werktuig gevoegd,

waarvan de voordeelige of belemmerende uitwerking eerst nu door de praktijk kan bewezen worden! Maar nog menig jaar zal er verloopen, eer de onpartijdige geschiedenis de pen opvat en de zaken in haar waar daglicht voorstelt. Tot dien tijd toe moet het ongeduldig publiek zich te vreden stellen met den verwarden mengelklomp van de meest tegenstrijdige berigten, en zich eene vrij illusoire voorstelling van

de gebeurtenissen maken, waarmede evenwel de onderzoekende wetenschap zich niet vergenoegen kan. Een waar beeld is er dan ook tegenwoordig nog niet van hetgeen er op de verschillende oorlogstooneelen voorviel te maken, te midden van de *canards* en ongerijmdheden, die de particuliere correspondentiën en *télégraphes privées* ons dagelijks opdisschen, welke laatste, om een enkel staaltje van militairen onzin te geven, onlangs met den meesten ernst verkondigden, dat er dagelijks *gemiddeld* vijfenzeventigduizend projectielen op de muren van Sebastopol worden afgeschoten!

Wij gelooven dus onzen lezers geen ondienst te doen, met nu en dan van enkele gewigtige hoofdmomenten eenig officieel stuk in onze kolommen op te nemen, dat den kalmen onderzoeker eene basis voor zijne beschouwingen kan opleveren. Het volgende journaal is dat, hetwelk den 22sten October door den generaal CANROBERT aan den Minister van Oorlog is opgezonden.

1 October. Het Fransche leger wordt belast met de linker attaque op Sebastopol, en het Engelsche met de rechter.

Het Fransche leger is in twee korpsen verdeeld:

Het eene, het observatiekorps, zamengesteld uit de 1^e en 2^e divisie, gekommandeerd door den divisie-generaal BOSQUET, bezet de stellingen welke de valleijen van Balaklava en van de Tchernaija beheerschen; het sluit met zijnen linker vleugel bij Inkermann, aan de Engelschen aan, en is bestemd om de belegeringsoperatiën, tegen de ondernemingen van

een leger, dat uit het binnenland van de Krim tot ontzet mogt komen opdagen, te beschermen.

Het andere korps, zamengesteld uit de 3^e en 4^e divisie, onder de bevelen van den divisie-generaal FOREZ, is bijzonder met de belegeringswerkzaamheden belast.

De Turksche divisie is bestemd om, naar omstandigheden, het eene of het andere van deze korpsen tot reserve te dienen.

De ontscheping, den vorigen dag in de baai van Kamiesch begonnen, wordt voortgezet. Schraagbruggen en bokken worden opgesteld om het zware materieel van de artillerie, de genie en de administratie aan wal te brengen.

Ten zes ure in den morgen ondersteunt de 2^e brigade van de 3^e divisie eene verkenning voor het front van aanval, aan de zuidzijde der vesting, ondernomen door de kommandeerende generaals van de artillerie en genie.

Tegen 12 ure 's middags ondersteunt de 2^e brigade van de 2^e divisie eene verkenning van diezelfde generaals aan de westzijde van de buitenwerken.

Beide verkenningen worden niet door den vijand verontrust, en zonder verliezen uitgevoerd.

De schildwachten van onze vooruitgeschoven posten zijn zonder te vuren, gebragt tot op 500 meters van eenige kozakken, als vedetten op 3 à 600 meters voor de buitenwerken geplaatst: er zijn geene vijandelijke troepen buiten de plaats gezien.

2 October. Daar de 4e divisie zich van de baai van Kamiesch moet ver-

wijderen, om hare belegeringspositie in te nemen, worden vier bataillons van de 1e, 2e en 3e Fransche divisieën en van de Turksche divisie om deze baai geposteerd, ten einde zoo noodig de ontscheping te beveiligen, en om de noodige dienst daarbij te doen en de corveën te leveren. Die bataillons zijn onder de bevelen van den luitenant-kolonel van den generalen staf **RAOULT** gesteld.

In den loop van den morgen neemt de 4^e divisie stelling op 5000 meters van de stad, haar linker vleugel aan de zee geleund, bij de kleine baai van Strelitza, haar regter op 3,200 meters van daar aan het zoogenaamde Witte Huis.

Het Engelsche leger concentreert zich naar den regter vleugel om zijne stellingen in te nemen; de linker vleugel, gevormd door de divisie England, leunt aan het groote ravin van Sebastopol, dat de Engelsche en Fransche attaquen verdeelt, en zijn regter vleugel, gevormd door de divisie Lacy-Evans, aan de steile hoogten van Inkermann. Het centrum bestaat uit de divisieën Cathcart en Hertog van Cambridge, voor haar front is de ligte divisie George Brown gelegerd en achter haar de groote artillerie- en genie-parken, en een weinig kavallerie.

Eene verkenning van het observatiekorps, des morgens uitgezonden, heeft op de hoogten, die de reede ten noorden bestrijken, omtrent 5 à 6000 man Russische troepen gezien, die een vrij aanzienlijk konvooi van wagens begeleidden, dat de stad verliet en den weg naar Bagtché-Seraï insloeg. Tegen den middag berigttten de voorposten-detachementen de nadering van

vijandelijke troepen: het was hetzelfde escorte, dat terugkeerde. De generaal **BOSQUET** deed met de noodige soutiens, 200 Zouaven postvatten op de laatste hoogte, die het defilé en de bruggen van Inkermann bestrijkt. Verrast door het vuur dier Zouaven, trok het hoofd van de Russische kolonne met spoed buiten bereik van het vuur terug, op het oogenblik dat het zich op die bruggen had begeven. De Zouaven bleven in hunne gedekte stelling, daar zij, door zich verder vooruit te wagen, zich zouden hebben blootgesteld aan de kruisvuren uit de vesting, van de kanonneerbooten en van het kanon der Russische kolonne. Deze, die bij dag niet had durven vooruitrukken, maakte van de duisternis gebruik, om binnen de vesting terug te keeren.

De kapitein **DAMPIERRE**, ordonnance-officier van den generaal **BOSQUET**, die, des avonds van de landingsplaats terugkeerende, verwaald was en zeer dicht bij de vesting was gekomen, is in den nacht door de kozakken gevangen genomen (1).

(1) Deze officier, zoo als wij elders lazen, gevangen genomen ten gevolge van den val van zijn paard, dat doodgeschoten was, en op zijne aanvraag bij een der Russische generaals gebragt, verzocht dezen de goedheid te hebben, aan de Fransche voorposten te doen weten, dat hij gevangen, maar niet gewond was, om zijne familie en vrienden gerust te stellen.

De Russische generaal antwoordde hem, dat hij de loyaliteit der Fransche officieren volkomen vertrouwde en vergunde hem onmiddellijk, zelf tijding aan zijne vrienden te gaan brengen, op voorwaarde, dat hij zich verbond dadelijk terug te keeren.

De kapitein **DAMPIERRE** nam deze gunst met dankbaarheid aan, en weinige uren daarna, kwam hij in de Russische voorposten-linie terug om zijn woord te lossen en zich weder in gevangenschap te stellen.

3 October. Men gaat ijverig voort met het ontschepen van het materieel.

De artillerie en de genie zetten hare verkenningen van de details der vesting voort.

Groote gewapende corveën van de vier divisieën en van de Turksche divisieën brengen 5500 schanskorven van de landingsbaai naar het park der genie.

Daar de verkenningen en het vuur, dat op haar gerigt is geworden, duidelijk aangeetoond hebben, dat de vesting sterk bewapend is met stukken van een aanzienlijk kaliber en groote dragt, wordt bepaald, dat het eskader 50 vuurmonden, waarvan twintig 50 cm en tien houwitser van 22 duim, en dertig vuurpijlbokken van de marine-artillerie zou ontschepen. 1000 zeelieden zullen met deze stukken aan wal worden gebracht, 500 om ze te bedienen en 500 om ze te dekken. Het bevel daarover wordt opgedragen aan den scheepskapitein RIGAUD DE GENOUILLY van de *Ville de Paris*.

Ontscheping van de drie laatste eskadrons van het 1° Chasseurs d'Afrique.

4 October. De ontscheping en het transport van het materieel naar de belegeringsparken wordt met ijver voortgezet.

Gewapende corveën brengen even als den vorigen dag 1500 schanskorven van de baai naar het artillerie-park.

De 5^e divisie rukt nader bij de vesting, leunt haren linker vleugel aan het Witte Huis tegen den regter vleugel van de 4^e divisie, en haren regter vleugel aan het zoogenaamde Observatorium, bij het groote ravin van Sebastopol, alzoo front makende naar het noorden en naar de stad, waar-

door onze attaque aan die der Engelschen verbonden wordt. Achter het centrum van deze divisie is het groote geniepark geplaatst: achter den regter vleugel het groote artilleriepark. Het groote hoofdkwartier ligt achter deze twee groote parken, in eene stelling tusschen het belegerings- en het observatiekorps.

Het observatiekorps begint vóór zijn front, dat de valleijen van de Tchernaija en van Balaclava domineert, veldverschansingen op te werpen, die een begin zijn van eene reeks van circonvallatiewerken.

5 October. De artillerie en genie zet hare ontscheping en hare voorbereidselen voort.

De officieren der genie en de kompagnieën van dat wapen, die aan het belegerings- en aan het observatiekorps zijn toegevoegd, worden in het geniepark opgesteld, om gedurende het beleg ter beschikking te blijven van den kommandeerenden generaal der genie. Eene sectie blijft bij den generaal BOSQUET, om de circonvallatiewerken op te werpen.

Ten acht ure des morgens maken het 5^e bataillon der jagers te voet en twee bataillons van de 5^e divisie, onder het bevel van den generaal D'AURELLE, eene verkenning naar de westzijde van de vesting, gedirigeerd door den generaal BIZOT. Voor den afmarsch worden vier man op de verzamelplaats, op 5200 meters van de werken, door eene springende granaat gekwetst. Deze verkenning komt tegen den middag terug, na hare taak gelukkig volvoerd te hebben, in weerwil van een vrij levendig vuur.

Tegen drie uren na den middag doet

de vijand een uitval tot op een kilometer van de vesting, en steekt een huis in de nabijheid van de zee in brand, dat gelegen is ongeveer bij den linker vleugel van de 4^e divisie, op het hoogste punt van den bergrug, die de stad van deze divisie scheidt. De Russen trekken op de eerste nadering van onze troepen terug.

6 October. Het personeel en het materieel van de krijgskas op de *Pandore* geëmbarkeerd, worden aan land gebracht.

Transport van 500 schanskorven van de baai naar het park der artillerie.

Aankomst van het 5^e eskadron van het 4^e huzaren; dit eskadron vervangt bij het hoofdkwartier en bij de generaals om ordonnancedienst te doen, het 1^e eskadron van het 1^e Chasseurs d'Afrique, dat naar zijn korps terugkeert. Het 1^e Chasseurs d'Afrique, dat voltallig is, wordt onder de bevelen van den generaal Bosquet gesteld, uitgenomen twee pelotons, bestemd voor het belegeringskorps en die alle twee dagen afgelost worden, het eene om de ruimte tusschen de zee en de 4^e divisie te observeeren, het andere om de vedetten op het front der stelling van dit korps af te geven.

De versterkingen in Varna achtergelaten beginnen aan te komen.

Twee duizend man van het observatiekorps zetten de voltooiing der begonnen werken ijverig voort.

Bij het aanbreeken van den dag dringt eene vijandelijke verkenning van omtrent 5000 man, waaronder 16 à 1800 man kavallerie, door 2 batterijen ondersteund, tot de Tchernajia door en zendt 200 ruiters vooruit. Eenige granaten door de

Engelsche artillerie op deze ruiters geworpen drijven hen terug tot aan de verkenning, waarvan zij gedetacheerd waren, en die daarop terugtrekt naar het posthuis van Méqueusia.

De kapitein van de genie Schmirz wordt door een kanonkogel gedood. De Engelschen beginnen de spits van het plateau te verschansen, om daardoor hunne positie met onze begonnen werken te verbinden.

7 October. Vervoer van 600 schanskorven voor de artillerie. De *Provençale* evacueert 200 zieken naar Konstantinopel.

De order wordt gegeven om de vaten, waarin het beschuit is overgebracht, te bewaren voor de artillerie, die ze als schanskorven gebruikt.

Magazijnen van levensmiddelen worden opgericht door iedere divisie, welke hare middelen van vervoer moeten aanwenden, om de levensmiddelen van het strand aan te brengen, zoodat de distributiën zoo kunnen geregeld worden, dat ieder man altijd voor vier dagen vivres bij zich drage. De magazijnen bij het grootte hoofdkwartier aangelegd, zullen de kavallerie, de reserven en parken der artillerie en genie, de trein en de administratie-troepen van levensmiddelen voorzien.

De vijand is niet meer te voorschijn gekomen naar de zijde van Tchernajia. Eene stoute verkenning *à l'arabe*, den 6^{den} afgemarcheerd en in den nacht uitgevoerd door een officier en tien Algerijnsche tirailleurs naar de zijde van den Belbeck, heeft tusschen de stad en deze rivier niets gezien dan het bivak van de Russische troepen, die op den 6^{den} de verkenning gedaan hadden.

Ten 6 uur des avonds, rukken negen bataillons van de 5^e en 4^e divisie, onder de bevelen van den generaal LOURMEL, naar den bergrug, die de stad van onze legerplaats scheidt, om zodoende de vesting naauwer in te sluiten. Zij leunen hunnen linker vleugel aan het huis, dat den 5^{den} door de Russen verbrand is.

Ten elf uur des avonds verlaat eene vijandelijke kolonne van twee bataillons, twee stukken geschut en een peloton kavallerie de vesting, en beproeft op den linker vleugel onzer linie in de rigting van het verbrande huis eenen aanval, die met kracht wordt afgeslagen; zij wijkt met spoed en neemt hare gekwetsten mede. Het 59ste telt twee gekwetsten in dit kleine gevecht.

Zes bataillons van de Turksche divisie slaan hun kamp op, als reserve, achter de 4^e divisie, en worden bij het belegeringskorps gevoegd.

Vervoer bij corvee van 1500 schanskorven, van de kust naar het artilleriepark.

De arbeid voor de circumvallatie is goed gevorderd en bijna voltooid; het is reeds eene zeer aanzienlijke linie.

Ten half negen ure worden de negen bataillons voor de insluiting der plaats door negen bataillons van de 5^e en 4^e divisien en van de Turksche divisie, onder de bevelen van den generaal DE MONET, afgelost. Zulks is geschied zonder dat men veront- rust werd.

9 October. Vervoer van 700 schanskorven voor de dienst der genie.

Ten half vier ure des namiddags rukt eene kolonne van vier bataillons, met ar-

tillerie, door tirailleurs voorafgegaan, de vesting uit, en rigt zich naar de linker zijde der linie, naar den kant van het verbrande huis. Zij wordt kloekmoedig ontvangen door drie bataillons, waarvan er twee door den opperbevelhebber op den vijand geworpen worden, die in verwarring terugtrekt; ten vijf uren waren onze troepen op hunne posten terug. Wij hebben 2 gesneuvelden en 5 gekwetsten gehad.

Na het avondeten komt de eerste brigade van de eerste divisie het belegeringskorps versterken, en plaatst zich achter den linker vleugel der derde divisie; deze brigade wordt bij het observatiekorps door Turksche bataillons vervangen, die derwijze gekampeerd zijn, dat zij de werken op de rechter flank van de circumvallatie- linie verdedigen.

Alle maatregelen waren genomen voor de opening der loopgraaf, de loopgraven- depôts aangelegd, de ambulance in een huis, de *Steengroeve* genoemd, geïnstal- leerd. De luitenant-kolonel van den staf RAOULT is kommandant der loopgraaf; de kolonels LEBOEUF van de artillerie, en TRIPIER van de genie, zijn onder de bevelen van de generaals THIRY en BIZOT, belast met de directie over den arbeid van hun wapen.

Ten negen ure des avonds wordt de loopgraaf door 1800 arbeiders, in partijen afwisselend werkzaam, geopend. Zij worden ondersteund door acht bataillons loopgravenwacht.

De opening der loopgraaf wordt door een vrij sterken noordoostenwind en door de donkerheid van den nacht, schoon die door

het maanschijsel niet volkomen was, begunstigd. De vijand schijnt haar niet te hebben bemerkt. Er is geen uitval gedaan, zelfs geen enkel kanon- of geweerschot op de loopgraafarbeiders gelost. 956 el loopgraaf of schanskorfdekking zijn in dezen nacht geopend, op zoodanige diepte dat de manschappen bij het aanbreken van den dag gedekt waren.

Bij het aanbreken van den dag ziet men, dat de Russen aan het herstellen der embrasures arbeiden, die door hun eigen vuur van de vorige dagen waren beschadigd geworden.

10 October. Eerste dag der geopende loopgraaf.

De tweede brigade van de eerste divisie voegt zich bij de eerste, tot het belege-

ringskorps behorende. Deze divisie laat aan het observatiekorps hare artillerie over, welke geplaatst wordt achter de epaulementen van den regter vleugel der linie. De Turken bezetten alle posten van de eerste divisie in de observatiestelling.

De genie maakt de parallellen en communicatiewegen wijder en dieper, en voltooit ze.

De artillerie maakt met den batterijbouw een aanvang.

De geopende parallel maakt, op 800 el van de vesting, een soort van gebastioneerd stelsel uit, waarin, om gelijkelijk het vuur te openen, vijf batterijen moeten worden aangelegd, aldus gewapend, gaande van den linker- naar den regter vleugel:

Batterij N ^o . 1 (bewapend door de marine)	2 houwitsers van	22 d ^m .
	7 kanons	» 50 »
» N ^o . 2 (idem)	4 houwitsers	» 22 »
	8 kanons	» 50 »
» N ^o . 3 (bewapend door de artillerie)	6 mortieren	» 27 »
	2 »	» 22 »
» N ^o . 4 (idem)	2 »	» 22 »
	6 kanons	» 24 »
» N ^o . 5 (idem)	6 »	» 24 »
	2 »	» 16 »
	4 houwitsers	» 22 »

Totaal . . . 49 vuurmonden.

De marine werkt, onder de leiding der artillerie, aan de batterijen N°. 1 en 2, en de artillerie begint den bouw der batterijen N°. 3, 4 en 5.

Omstreeks half zeven ure des avonds wordt de arbeid gedurende drie kwartier

uurs afgebroken, door twee pogingen tot het doen van een uitval op de regter- en linker zijde van onze aanvalswerken, die echter niets uitwerken.

Gedurende den nacht is men de regter flank van de marinebatterij, die door de

vesting geëfileerd werd, beginnen te verbeteren; toen de dag aanbrak heeft men dien arbeid moeten staken.

Den geheelen dag door is het vestingvuur zeer levendig geweest; eerst werd het slecht, later betèr gerigt, zonder ons echter veel nadeel toe te brengen.

De Russen hebben gedurende den nacht het vuur voortgezet; tegen twee ure des morgens, toen de maan opkwam, is het veel levendiger geworden. De schoten waren echter minder juist gerigt en hebben volstrekt geen verlies in de loopgraaf veroorzaakt. Drie punten der omwalling kenmerken zich door hun krachtig vuur: het bastion van *den Mast* op onze regter flank, het bastion van *den Toren* in het centrum en dat *der Quarantaine*, hetwelk verscheiden gedeelten van onze werken enfileert. Het kaliber der Russische kanons is gelijk aan dat van onze houwitsers van 22 dm.

11 October. *Tweede dag.* In den nacht van den 10^{den} op den 11^{den} is het vuur op den regter vleugel der Engelschen van één tot drie ure zeer levendig geworden. De Russen hebben aldaar buiten de Militaire poort een uitval beproefd en een zeer levendig geweervuur onderhouden, waardoor echter niemand gekwetst werd. De Engelschen zijn onder de wapenen gekomen zonder uit te rukken, daar de voorposten, in den avond uitgezet, voldoende geweest zijn om de Russen te doen terugkeeren. Het Fransche observatiekorps is niet onder de wapens behoeven te komen.

Een Oostenrijksch vaarttuig met levensmiddelen voor de administratie geladen, is in den namiddag door den wind tot

onder het vuur der vesting voortgedreven, vanwaar het met projectielen werd overstelpt; het ontkomt nog gelukkig en strandt achter den linker vleugel der vierde divisie. De marine maakt het in den nacht weder vlot, onder bescherming van een bataillon van het 74ste van linie.

Voortzetting van den arbeid; 1600 arbeiders wisselen elkander beurtsgewijs, telkens met 800 man, af; zij hebben acht bataillons tot soutien. De parallellen worden verder voltooid en uitgebreid; er worden twee gemeenschapswegen achterwaarts van de regter- en linker zijde uitgaande, geopend.

Eene mortierbatterij der vesting begint ten negen ure op de batterijen 1 en 2 der marine te vuren. De batterij N°. 1 is voor tweederde gedeelte voltooid; N°. 2 is iets verder gevorderd.

Uit de vesting is geen uitval gedaan; haar vuur is minder levendig geweest.

12 October. *Derde dag.* De generaal D'AUTEMARRE van het observatiekorps, bij het aanbreken van den dag met 400 Zouanen en drie pelotons kavallerie uitgerukt zijnde, om eene verkenning aan de Tchernaija te doen, heeft geen spoor van den vijand ontdekt.

De arbeid wordt voortgezet, de loopgraven en gemeenschapswegen worden verbreed, de borstweringen zwaarder gemaakt.

Het vestingvuur is gedurende deze 24 uren niet levendig, maar geregeld en aanhoudend.

Het emplacement eener batterij, die door de marine moet bediend worden, wordt bepaald ter plaatse van een oud Genueesch

fort, aan den oever der zee, op den linker vleugel van de vierde divisie. Deze batterij schijnt met voordeel de batterijen van het Quarantaine-fort te zullen bestrijden en tot steunpunt te zullen dienen van den uitersten linker vleugel van onzen aanval. Zij zal gewapend worden met 6 houwiters van 80 en 4 kanons van 50 r .

Deze batterij, die onder bescherming van een bataillon wordt aangelegd, wordt in den nacht van den 12^{den} op den 15^{den} begonnen.

Met de *Caffarelli* worden 100 zieken of gekwetsten naar Konstantinopel geëvacueerd.

15 October. *Vierde dag.* Men ontscheept Turksche stukken geschut van het belegeringspark, komende uit het arsenaal van Konstantinopel, om er de voornaamste werken van de circumvallatielinie mede te wapenen. Zes dier stukken worden aan de Engelschen gegeven voor hunne werken te Balaclava.

Men houdt zich met verschillenden arbeid bezig tot verbetering van de parallellen en gemeenschapswegen; men verwijdt en verlengt den aanvang van de parallel, welke moet gerigt worden van de regter zijde der batterijen, op 600 el voorwaarts van het bastion van den Mast.

De artillerie heeft, op de regter zijde der courtine, hare batterij N°. 5 voltooid; de batterijen N°. 4 en 5, door het vestingvuur bestookt, zijn minder ver gevorderd; de marinebatterijen (N°. 1 en 2) zijn het nog minder.

De belegerden hebben geen' uitval beproefd. De middelste bastions, van den Toren en van den Mast, hebben gedurende

den geheelen dag, een vrij levendig vuur (50 schoten in het uur) op de aangelegd wordende batterijen gerigt, alsmede op de punten waar vele arbeiders zijn.

Gedurende den nacht is het vuur veel verminderd (20 schoten in het uur). Het vuur der Russen is weinig moorddadig geweest.

De belegerden schijnen zich ijverig te hebben beziggehouden met de borstweringen van het bastion van den Mast te versterken, en de embrasuren steviger te maken.

14 October. *Vijfde dag.* De Engelschen, vermoedende, dat de Russen gedurende den nacht een uitval zouden doen tegen de werken, die zij bijzonder hadden gadegeslagen en verontrust, vragen om versterking; twee linker bataillons van het observatiekorps, het dichtst bij hen, houden zich gereed om op het eerst bevel van den Hertog van Cambridge op te rukken.

De arbeiders worden verminderd tot 800 daags en 800 des nachts, elkander in brigaden van 400 afwisselende. De ondersteuningsbataillons worden van 8 op 7 gebragt.

De loopgraven en batterijen zijn voltooid; links van de mortierbatterij maakt men trappen en schietgaten voor het geweervuur.

Het vestingvuur is van alle punten, die gezigt op onze werken hebben, een uur lang, van een tot twee uren in den namiddag, buitengemeen levendig geweest (ongeveer 850 schoten, uit kanons, houwiters en mortieren). Men is genoodzaakt geweest den arbeid te staken; dit zeer hevige vuur heeft ons echter slechts 2 dooden en 5 gekwetsten gekost. De schade

zal in een uur nachtelijken arbeid worden hersteld. De batterij N°. 5 heeft het meest geleden.

15 October. Zesde dag. De Russen hebben geen uitval beproefd; de Engelschen zijn niet onder de wapens geweest, en onze twee bataillons van het 7^e regiment ligte troepen hebben zich niet behoeven te bewegen.

De generaal d'AUTEMARRE doet met het aanbreken van den dag eene verkenning naar de Tchernaija, met 5 pelotons jagers en 4 kompagniën Zouaven. De vooruitgeschoven posten der kozakken, bedekt opgesteld in de boschjes langs den rivier-oever, zijn op zijne nadering eensklaps te paard gestegen, en hebben de vlugt genomen.

Vijf Turksehe stukken, met een approvisionnement van 40 schoten, zijn op de circumvallatiewerken in batterij gebragt.

Gedurende den dag vult men zandzakken en verwijdt de gemeenschapswegen. Gedurende den nacht wordt de eerste parallel vóór het bastion van den Mast voortgezet met haken met schanskorven bekleed, bestemd voor den bouw van twee nieuwe batterijen, N°. 7 en 8. Men heeft kleine loopgraven gegraven, om te dienen voor dagposten van keurtirailleurs. Het vestingvuur heeft geregeld voortgeduurd. Gedurende den nacht heeft de vijand een aantal groote bommen en houwtisers van zwaar kaliber geworpen.

16 October. Zevende dag. Achtien Turksehe stukken zijn in batterij op de circumvallatiewerken, met hunne wapening, munitie en personeel, gereed om het vuur te openen.

Men werkt aan de voltooiing van de loopgraven, en opent gemeenschapswegen met de nieuwe parallel, die op de kapitaal van het bastion van den Mast wordt gericht.

De batterijen zijn geheel in staat gebragt om het vuur te openen. Van 'smorgens half elf tot half twaalf ure is het vuur der vesting zeer levendig, doch beschadigt alleen de batterij N°. 5. De vijand door het regstreeksch en ricochetvuur de beoogde werking niet verkrijgende, begint menigvuldig bommen te werpen, die zeer juist vallen.

Daar de beide opperbevelhebbers bepaald hebben, dat al de batterijen van de beide attaques gelijktijdig haar vuur zouden openen, en daar de Engelschen morgen zullen gereed zijn, wordt gelast dat het vuur op alle punten morgen ochtend ten half zeven ure zal beginnen, op het sein van drie bommen, die onmiddellijk achter elkander uit de Fransche batterij N°. 5 zullen worden geworpen. Daar de admiraals hunne actieve medewerking toegezegd hebben, wordt overeengekomen, dat de schepen der beide vlooten op hetzelfde oogenblik zullen ankeren, en hun vuur tegen het Quarantaine-fort en het zuidelijk gedeelte van de stad en de haven zullen openen.

Er worden maatregelen genomen, om voor te komen dat eenige onvoorziene omstandigheid, die zich 't zij in de vesting of daarbuiten mogt voordoen, ons verrasse. Het belegeringskorps zal onder de wapens komen bij de opening van het vuur, en zich gereedhouden om te handelen; het observatiekorps zal zijne hoofdachten ver-

dubbelen en gereed staan; de kavallerie zal gereed zijn om op te zadelen.

De bij het belegeringskorps georganiseerde kompagnie scherpshutters begint goede diensten te bewijzen.

17 October. Achtste dag. Ten half zeven ure des morgens wordt, op het gegeven sein, het vuur gelijktijdig uit alle Fransche en Engelsche batterijen geopend: 55 stukken van de Franschen (daaronder begrepen de vier stukken van het Genuesche fort) en 75 van de Engelschen, in 't geheel 126 stukken.

De vesting beantwoordt het vuur terstond zeer levendig uit al de batterijen, die gezigt op de beide attaques hebben, en die men schat met niet minder dan 250 stukken bewapend te zijn.

De vlooten zijn nog niet ten anker kunnen komen.

Het vuur duurt gedurende drie uren van weerszijden met dezelfde levendigheid voort, zonder dat men eenig resultaat kan opmaken, tot dat ten half tien ure eene bom op het magazijn van de batterij N°. 4 neêrkomt, er door heenslaat en het in de lucht doet springen. Deze uitbarsting ontreddert de batterij en doodt of kwetst een vijftigtal manschappen.

Het vuur duurt niettemin in de andere batterijen voort; drie kwartier uurs later springt een kardoezen-kist in de batterij N°. 1, door de marine bediend.

De opperbevelhebber laat aan den kommandeerenden generaal der artillerie de beslissing over, of het dienstig zij het vuur voort te zetten.

Aangezien ten half elf ure des morgens onze batterijen, waarop de vijand zijn vuur

concentreert, nu tot drie verminderd, het geschut der vesting niet dan met nadeel beantwoorden kunnen, geeft de kommandeerende generaal der artillerie bevel het vuur te staken; dat der vijandelijke batterijen vermindert nu ook dadelijk.

Het vuur der Engelschen duurt zonder kennelijk voor- of nadeel voort; ondertuschen doen de schoten uit de vesting, alhoewel goed gerigt, geen aanmerkelijk nadeel aan de Engelsche batterijen.

Omstreeks drie ure des namiddags springt een aanzienlijk magazijn van de groote Russische batterij, die van het Redan geheeten, in de lucht, waardoor slechts drie stukken in staat om dienst te doen overblijven.

Ten vier ure springt een munitiekist achter de regter batterij der Engelschen in de lucht; dit is heden de vierde ontploffing.

De vloot was ten een ure des namiddags ten anker gekomen, met den regter vleugel harer linie bij de batterij van het Genuesche fort, en rigtte hare schoten op het Quarantaine-fort en op de stad, wier batterijen levendig antwoordden. De massa kogels door de schepen geworpen heeft groote verwoestingen moeten aanrigten; maar alles is in een zoo dikken rook gehuld, dat men de uitwerking onmogelijk kan beoordeelen.

Tegen den avond wordt het vuur overal gestaakt, alles wordt weder stil en de schepen hernemen hunne ankerplaats, zonder dat, in weerwil der volhardende pogingen van den vijand, een enkel schip schade van groot belang geleden heeft.

De schade aan onze batterijen aange-

rigt, bestaat in 12 beschadigde af-
fuiten;

2 stukken voor het oogenblik on-
bruikbaar;

beschadiging aan de schietgaten en aan
de kasten der batterijen; de gracht
op onderscheiden plaatsen gevuld.

Omstreeks ten vier ure des namiddags
hebben de Russen verkenningen uitgezon-
den om te zien of de batterijen verlaten
waren; deze verkenningen zijn naar de
vesting teruggekeerd.

Gedurende dezen dag is er aan de zijde
van het observatiekorps niets bijzonders
voorgevallen.

18 October. *Negende dag.* De nacht
van den 17^{den} op den 18^{den} is rustig voor-
bijgegaan; de vesting heeft niet gevuurd;
men werkt ijverig aan het herstellen der

batterijen, aan het weder opmaken der
schietgaten en aan het versterken der bat-
terijkasten.

De arbeid wordt gedurende den dag
voortgezet niettegenstaande 'svijands vuur,
dat vrij levendig is geweest, maar geen
verlies noch bijzonder ongeluk heeft ver-
oorzaakt. De batterijen 1, 2, 3, 4, 7
en 8 zullen den 19^{den} des morgens het vuur
weder kunnen openen.

De genie zet met het vallen van den
avond haren arbeid voort naar de regter
parallel, tegenover het bastion van den
Mast.

De wapening der batterijen is volgens
nieuwe grondslagen geregeld; daaronder
begrepen eene batterij N°. 9, die op den
regter vleugel van onzen aanval moet ge-
bouwd worden, in dezer voege:

Batterijen N°. 1, 2, 3 en 4 blijven.

Batterij N°. 5 vervalt.

» N°. 6 blijft.

» N°. 7 } 2 24 $\frac{1}{2}$ kanons.
 } 4 16 $\frac{1}{2}$ »

» N°. 8 } 2 mortieren van 27 d.
 } 4 » » 22 d.

» N°. 9 } 4 Turksche mortieren van 27 d. ongeveer.
 } 3 » » 25 d. »

De aankomst van het laatste bataillon
van het 1^e regiment van het vreemden-
legioen maakt de vijfde divisie (LEVAILLANT)
kompleet, welke in de vorige dagen ont-
scheept is, en aldus zamengesteld:

Eerste brigade, generaal DE LA MOTTE
ROUGE, 21ste en 42ste regim. van linie.

Tweede brigade, generaal COUSTON, 3^{de}
regim. ligte inf. en 46ste reg. van linie.

Derde brigade, generaal BAZAINE, 1ste en
2de regiment van het vreemden-legioen.

Deze divisie maakt een deel van het be-
legeringskorps uit; zij is in de tweede linie
achter de vierde divisie gekampeerd.

Ten gevolge dezer versterking wordt de
eerste divisie, den 17^{den}, op twee liniën
geplaatst, regts van de kavallerie en van
het groote hoofdkwartier, in eene stelling

tusschen het observatie- en het belegeringskorps.

De Engelsche artillerie zet haar vuur, zoo het schijnt met voordeeligen uitslag, voort.

19 October. *Tiende dag.* In den nacht van den 18^{den} op den 19^{den} is de arbeid niet verontrust geworden. Intusschen schijnt er in Sebastopol ongeveer ten half elf ure eene beweging te hebben plaats gehad. Er werd geschreeuw gehoord, gevolgd door eene vrij levendige kanonnade in alle rigtingen, en door een hevig geweervuur, gevolgd door hoerah's. Na een half uur werd alles weder stil en de arbeid hervat.

Ten half zeven ure des morgens opent de Fransche artillerie weder haar vuur; de Engelschen volgen; de vesting antwoordt.

Dit vuur is zeer hevig, niettegenstaande een' zwaren mist, die tegen acht ure optrekt. Het vuur werd toen beter geregeld en juist. Het onze handhaaft zich met ten minste gelijkstaande kansen, en op het eind van den dag had het blijkbaar het overwigt op dat der vesting gekregen. Ten twee ure was de toren van het bastion in het centrum geheel in puin; de schietgaten van het bastion van den Mast (regter face) hadden veel geleden. Tegen drie ure hield het vuur allengs van weërszijden op. Onze batterijen waren weinig beschadigd en gemakkelijk gedurende den nacht te herstellen.

20 October. *Elfde dag.* De vernielde schietgaten van de regter face van het bastion van den Mast zijn in den nacht niet geheel hersteld kunnen worden; toen het dag werd hebben bij de opening van

het vuur slechts twee stukken kortstondig kunnen werken; weldra hebben zij het vuur gestaakt. Een gedeelte van deze uitkomst moet toegeschreven worden aan het zeer levendige en goed gerigte vuur der kompagniën vrij-scherpschutters, die de Russische kanonnières verhinderen hunne stukken te bedienen.

De genie zet haren arbeid op den regter vleugel vóór het bastion van den Mast voort, tot aan het ravijn, dat naar de haven van Sebastopol voortloopt en ons van de Engelschen scheidt. De nabijheid van de vesting en de rotsachtige aard van den grond maken dien arbeid moeilijk en lastig. Men maakt hier gebruik van de vliegende sappe.

Van tien ure 'smorgens tot één ure, en van twee uren tot drie uren des namiddags, heeft de vijand een vrij levendig vuur op dien arbeid gerigt; twee of drie openingen zijn door het vestinggeschut in eenige zwakke punten der parallel gemaakt.

De artillerie heeft haar vuur bij het aanbreken van den dag hervat en met voordeel gedurende den dag voortgezet. Intusschen is het vuur der batterij N°. 2 (marine) in den morgen gestaakt door het springen van een buskruidmagazijn, waardoor niemand gekwetst en slechts weinig schade aangerigt werd.

21 October. *Twaalfde dag.* In den nacht van den 20sten op den 21sten, omstreeks ten half drie ure, hebben de belegerden een uitval gedaan, met oogmerk om de stukken der Fransche batterijen te vernagelen. Zij zijn tusschen de batterijen N°. 5 en 4 doorgedrongen, hebben zich in die beide batterijen verspreid en waren reeds bij ver-

scheidene stukken gekomen, toen de kanonniers, hunne wapenen grepen, en, door de loopgraafwacht, vooral zeer krachtig door de eerste kompagnie voltigeurs van het 74ste regiment van linie ondersteund, den vijand met verlies teruggedreven. Zes Russische lijken zijn in de loopgraven gebleven, en vier gekwetsten, waaronder één officier, die sedert bezweken is, zijn krijgsgevangen gemaakt. Het overige van den nacht is rustig voorbijgegaan.

De opperbevelhebber begeeft zich ten zes ure des morgens naar de batterij van het Genuesche fort N°. 6 (marine) en geeft last haar te ontwapenen.

De Fransche artillerie hervat het vuur ten zes ure; de vesting antwoordt, maar flauwer; onze batterijen krijgen meer en meer een kennelijk overwigt. De batterijen N°. 7 en 8 geven goede resultaten.

De genie zet den arbeid vóór het bastion van den Mast voort.

22 October. Dertiende dag. De nacht is rustig geweest.

Het vuur begint weder met het aan-

breken van den dag. De bewapening der voorste werken van den vijand is zeer verminderd en de dekkende massa's geteistert en zeer beschadigd. Men ontwaart aan de andere zijde van het ravijn dat naar de Zuiderpoort afdaalt, nieuw aangelegde batterijen en eene andere batterij in aanbouw; deze laatste schijnt inzonderheid tegen de Engelschen te moeten werken.

De artillerie maakt het terreplein der batterij N°. 9 gereed, verhoogt de batterijkast en begint den bouw van het buskruidmagazijn.

De vijand, waarvan eenige bataillons, eene batterij artillerie en eenige kozakken aan de Tchernajia gezien waren, vertoont zich sedert twee dagen aan die zijde niet meer.

Ons geheele verlies, sedert het begin van het beleg tot op heden, is als volgt:

4 officieren en 54 man gesneuveld;

14 officieren en 431 onderofficieren en soldaten gekwetst.

IETS OVER HET ELECTRISCH LICHT TOT KRIJGSGEBRUIK.

Onder bovenstaand opschrift komt in n°. 5 van den jaargang 1854 van dit tijdschrift een artikel voor, waarin het groote voordeel wordt betoogd, dat uit het verlichten van het, door den vijand bezet terrein door middel van het electrisch licht, bij belegeringen kan verkregen worden. De

daarin aangehaalde proeven, die de vereischte sterkte van dit licht moeten staven, bewijzen echter nog geenszins, dat het electrisch licht voor krijgsgebruik tot het verlichten van verwijderde voorwerpen geschikt is, en met voordeel de lichtkogels zou kunnen vervangen, daar die proeven

alléén ten doel hadden te onderzoeken, of de te verlichten terreingedeelten genoegzaam verlicht waren om daarop bijv. te kunnen werken of eenig schrift te lezen. Nimmer toch heeft men daarbij, zoo ver mij bekend is, waargenomen of opgegeven, tot op welken afstand van den verlichtingsstoestel de verlichte voorwerpen nog met genoegzame duidelijkheid konden gezien worden door waarnemers in de nabijheid van den toestel geplaatst. Reeds in het slot van de bemerkingen achter het bedoelde opstel geplaatst, wordt op het groote verschil gewezen, dat er bestaat tusschen het verlichten van een terrein, zóó dat het daarop voorvallende van verre gezien kan worden, en het verlichten, zóó dat de zich aldaar bevindende personen zelve zien kunnen.

Daar het nut der aanwending van het electrisch licht tot krijgsgebruik geheel afhangt van het al of niet voldoen aan de eerstgenoemde wijze van verlichten, werden dit jaar in het kamp der kadetten van de Koninklijke Akademie voor de zee- en landmagt proeven genomen, ten einde deze gewigtige aangelegenheid te onderzoeken.

Deze proefneming had plaats den 6^{den} Julij des avonds van 9^{1/2} tot 10^{1/2} uur, bij vrij helderen hemel, zoodat het, vooral bij den aanvang der proeven, niet volkomen duister was; op het einde daarvan was het echter vrij donker. Daar men de verlichting onder de gunstigste omstandigheden wilde doen plaats hebben, werd de verlichtingstoestel geplaatst op de borstwering van de frontface des ravelijns, en dus zoo hoog mogelijk boven het omlig-

gend terrein verheven. Officieren, met de waarneming der proeven belast, bevonden zich zoowel in het ravelijn als bij de te verlichten batterij, terwijl tusschen het ravelijn en de batterij een aantal toeschouwers zich voortdurend bewogen, die de gelegenheid verschaften om over de verlichting van het terrein op onderscheidene afstanden te kunnen oordeelen.

In de aantekeningen en bemerkingen achter het ingezonden opstel geplaatst, wordt met een enkel woord van de bovenvermelde proeven gewag gemaakt, zonder dat daarin echter de verkregene uitkomsten medegedeeld worden. Daar die proeven echter reeds eenig licht hebben verspreid omtrent het al of niet aanwendbaar zijn van het electrisch licht tot krijgsgebruik, geloof ik dat de mededeeling van de waargenomene uitkomsten aan vele mijner wapenbroeders niet ongevallig zal zijn. Het is daarom, dat ik aan de redactie van dit tijdschrift de plaatsing van het onderstaande verzocht heb, zijnde een uittreksel van het door mij opgemaakt verslag van de oefeningen en werkzaamheden door de kadetten der artillerie van het 5de en 4de studiejaar, dit jaar gedurende den kamptijd uitgevoerd.

Alleen moet ik nog opmerken, dat het genoemde verslag reeds door mij was opgemaakt, voor dat ik het artikel over het electrisch licht in dit tijdschrift las.

BREDA, November 1854.

*De kapitein der artillerie bij de
Kon. Akad. voor de zee- en
landmagt,*

O. H. KUYCK.

. Gelijkzeitig met het werpen van eenige lichtkogels uit eene batterij in de 2de parallel, ter verlichting van het op 510 el van die batterij gelegen ravelijn en van het daarvoorliggend terrein, werden door den kapitein DELPRAT proeven met het electrisch licht genomen, ten einde te onderzoeken in hoe verre dat licht, uit eene vesting, tot verlichting van het voorliggend terrein kan gebezigd worden, in vervanging van lichtkogels, wier aanwending weinig nut oplevert, daar zij alleen onder gunstige omstandigheden en in groot aantal aangewend, het door den vijand bezette terrein genoegzaam verlichten.

De electrisch verlichtingstoestel — volgens de constructie van JASPAR, waarmede het electrisch licht met 60 elementen van BUNSEN verkregen werd — was geplaatst op de borstwering der frontface van het ravelijn, en stelde men zich voor, uit dat standpunt het voorliggend terrein, doch voornamelijk de batterij in de 2de parallel en den daarnaastliggenden sappen-arbeid, (bestaande uit een gedeelte der 2de parallel en eene loopgraafgang naar de 3de parallel, gedeeltelijk met de vliegende en gedeeltelijk met de volle sappe gemaakt) te verlichten. Ter zijde der batterij waren een 50 tal ongewapende kadets, werkers voorstellende, opgesteld, ten einde te kunnen waarnemen, wat van deze ongedekt staande manschappen uit het ravelijn kon gezien worden.

Door den rook van de nabij het ravelijn brandende lichtkogels was de werking van het electrisch licht, tot het verlichten van het voorliggend terrein, in den aanvang zeer gering, daar de lichtstralen dien rook

sterk verlichtende, het daarachter gelegen en minder sterk verlicht terrein in tegenstelling donker deden voorkomen. Uit het ravelijn kon dan ook niets van de batterij, van de sappe of van de opgestelde manschappen gezien worden. Daarentegen kon men uit de batterij zeer duidelijk het ravelijn en ook de manschappen zien, die zich op kleinen afstand vóór het ravelijn bevonden. De verlichting deed dus meer kwaad, dan dat zij voordeel verschafte, daar door haar niet de vijandelijke werken en het door den aanvaller bezet terrein, maar wel onze eigene werken verlicht werden. De aanvaller verkrijgt daardoor het gewigtig voordeel, dat hij de vestingwerken met meerdere juistheid beschieten kan, en tevens tijdig de bewegingen van uitvallende kolonnes ontdekt, zoodra deze het door het electrisch licht verlicht terreingedeelte bereiken en zich daarover bewegen moeten.

Het opzettelijk doen ontstaan van rook vóór de plaatsen waar men werken wil, — hetzij door het doen verbranden van groen hout, vochtig stroo, enz., of door het aansteken van eenige daar nedergelegde licht- of dampkogels, — zal dan ook toe-reikend zijn om de verlichting te beletten van de plaats, waar gewerkt wordt. Deze tegenmaatregel is niet alleen goed als de verlichting door middel van het electrisch licht zal verkregen worden, maar ook als zij door het werpen van lichtkogels geschieden zal.

Na het optrekken van den rook en nadat de lichtkogels uitgebrand waren, werd wel de verlichting van het terrein sterker, doch werden de batterij, de sappe en de

manschappen nog niet genoegzaam verlicht om, met het bloote oog, uit het ravelijn gezien te kunnen worden. Vooral hinderde het verblindende licht in de nabijheid van den toestel, waardoor de waarnemer belet werd scherp te zien, zoodat men naar andere rigtingen uitzieende, op de niet verlichte gedeelten van het terrein, beter en duidelijker vrij ver verwijderde voorwerpen kon onderscheiden, dan op het verlichte terrein. Ter verklaring van dit laatste verschijnsel moet echter opgemerkt worden, dat het tijdens de proeven niet volkomen duister was. Verder dan op 100 tot 150 el van den toestel kon men geene voorwerpen, hetzij manschappen of eenig accident van het verlicht terrein, met genoegzame juistheid, met het bloote oog, opmerken. In hoeverre zulks met eenen goeden kijker mogelijk zou geweest zijn, is door het niet voorhanden zijn van een kijker, niet kunnen onderzocht worden. De zekerheid die men vermeende te hebben, dat de verlichting geheel voldoende sterk zou zijn, om afgelegene voorwerpen, met genoegzame naauwkeurigheid, met het bloote oog te zullen kunnen onderscheiden, was de oorzaak, dat men verzuimd had zich bij de proeven van eenen goeden kijker te voorzien.

Gedurende ongeveer één uur is men voortgegaan het terrein door middel van het electrisch licht te verlichten, doch nimmer is het mogen gelukken, de batterij, de sappe of de manschappen zoo sterk te verlichten, dat zij, met het bloote oog, uit het ravelijn zichtbaar waren. Voor de waarnemers in de nabijheid der batterij geplaatst, scheen het alsof de verlichte

voorwerpen flauw door de maan beschenen waren; slagschaduwen waren dan ook in het geheel niet, of slechts zeer onduidelijk zichtbaar.

Uit het bovenstaande blijkt genoegzaam, dat het electrisch licht voor krijgsgebruik en ter vervanging der nog algemeen gebruikt wordende lichtkogels, nog veel te wenschen overlaat, zoowel wegens de ontoereikende verlichting van het eenigzins verwijderd terreingedeelte, als door de gemakkelijke wijze waarop dat licht onwerkzaam kan gemaakt worden. Alleen op kleine afstanden, zoo als tot het verlichten van sappehoofden, mijntrechters, grachtsovergangsarbeid, bressen, enz., zou het met vrucht kunnen aangewend worden. Er zal echter steeds eene groote zwarigheid in de aanwending van het electrisch licht tot krijgsgebruik blijven bestaan, de moeilijkheid namelijk om den toestel met genoegzame zekerheid tegen het vuur van scherpshooters te beveiligen. De achter de koolspitsen geplaatste spiegel is natuurlijk sterk verlicht en daardoor uit het vrije veld gemakkelijk te zien. Hij zal dus spoedig ten mikpunt strekken der scherpshooters, die des noods door het gebruiken van een bril met gekleurde glazen, het moeilijk rigten op zulk een het oog zoo verblindend punt zullen weten te verbeteren. Het is dan ook te vreezen, dat de verlichtingstoestel, doch vooral zijn spiegel, spoedig door kogels zal getroffen en vernield of onbruikbaar gemaakt worden. De kans van getroffen te worden neemt toe met het verminderen van den afstand, waarop de verlichtingstoestel van het door den vijand bezet terreingedeelte verwijderd

is, en dus ook met het toenemen van de nuttige werking van den toestel. Plaatst men daarentegen den toestel buiten het bereik van de schoten der scherpschutters, dan is hij te ver van het te verlichten terrein verwijderd, en wordt het doel, dat men zich met zijne aanwending voorstelt, of in het geheel niet of slechts onvolkomen bereikt.

Er bestaan waarschijnlijk middelen om de wijze van aanwending van het electrisch licht te verbeteren, en tevens de gebreken, welke die aanwending tot nu toe aankleven, weg te nemen of ten minste veel te verminderen. De gelegenheid en tijd ontbraken echter om zulks toen te onderzoeken.

EEN BEZOEK IN DE KAZERNE DU PETIT CHATEAU TE BRUSSEL.

(INGEZONDEN.)

Eenige dagen te Brussel vertoevende, werd mij de gelegenheid aangeboden de kazerne Du Petit Château, gelegen aan den Boulevard de l'Entrepôt en bewoond door drie bataillons van het regiment jagers, te bezoeken en daarbij eenige vlugtige opmerkingen te maken.

Het gebouw is aangenaam gelegen, ruim en prachtig, daargesteld naar het plan van een kapitein der genie van het Belgische leger. Het geheel heeft den vorm van eenen rechthoek, waarvan ééne lange en twee korte zijden het hoofdgebouw vormen, de vierde, tevens vóórzijde, bestaat, behalve uit een kort gedeelte muur, uit eene aaneenschakeling van kleine gebouwen, in het midden waarvan zich de hoofdingang bevindt.

Het hoofdgebouw is ingerigt tot logement voor 1500 manschappen en bevat bovendien al datgene, wat de opleiding, de gezondheid, het gemak en het genoegen

van den soldaat bevorderlijk kan zijn; de beneden-verdieping is omgeven door eene overdekte galerij; ook op de bovenverdiepingen bevinden zich galerijen, waarop de verschillende kamers en trappen uitloopen.

In iedere kompagnie logeren de sergeant-majoor en fourier, alsook de overige onderofficieren in afzonderlijk daarvoor bestemde kamers, terwijl die der soldaten ingerigt zijn om 20 man te kunnen bevatten.

In het hoofdgebouw vindt men de zalen, ingerigt voor bibliotheek, scholen, scherm- en dansoefeningen, repetitiën, cantines voor soldaten, onderofficieren- en wachtkamers (*salle d'attente*) voor officieren. Voor de rust- of bergkamers der kompagnie is een gedeelte van de zolders ingerigt.

De kleine gebouwen der voorzijde, aan beide zijden van den hoofdingang gelijkelijk verdeeld, worden gebezigt voor politie-

wacht, logementen voor adjudanten-onderofficier (deze laatsten ieder uit twee kamers bestaande), benevens twaalf cellen voor eenzame opsluiting.

Achter het hoofdgebouw bevindt zich nog eenig vrij terrein, alwaar de keukens der soldaten en der onderofficieren, de eetzaal dezer laatsten, benevens de latrines met waterbakken worden gevonden.

Het bezoeken der bijzondere zalen en bijgebouwen gaf mij de overtuiging, dat het inwendige geheel aan het uiterlijk schoon beantwoordde; alleen ondervond ik aanvankelijk eenige teleurstelling bij het bezigtigen der bibliotheek, ofschoon het lokaal zelve zeer doelmatig was ingerigt, vond ik ten opzichte van de eigentlijke bibliotheek weinig van datgene, wat wij gewoon zijn in onze regiments-bibliotheeken te vinden. Het aantal boeken vooral was betrekkelijk zeer gering, en een vrij groot gedeelte daarvan bestond nog uit Fransche letterkundige werken, zoodat de ruimte, door de militaire werken ingenomen, zeer beperkt was. Overigens werd het geheel aangevuld door een paar eenvoudige meet-instrumenten en enkele atlanten en kaarten, en eindelijk door de welgelijkende buste van Koning LEOPOLD. Deze laatste vindt men trouwens, zonder uitzondering, in iedere bijzondere zaal weder.

De schoollokalen waren gesloten; het onderwijs dus niet kunnende bijwonen, moest ik mij vergenoegen met eenige inlichtingen daaromtrent. Het schijnt met bijzondere zorg en kosten te worden aangemoedigd, en wordt dagelijks, 's avonds, gedurende 2½ uur gegeven, door één kapitein, twee luitenants en eenige daartoe

geschikte onderofficieren; het kan door ieder worden bijgewoond, maar is verplichtend voor het minder geoefende gedeelte van het kader. In weerwil van dit alles, bleek het mij, uit eene opgave van de kennis, welke doorgaande gevorderd wordt om tot den graad van onderofficier in aanmerking te kunnen komen, dat deze op verre na niet kan vergeleken worden met dien graad van kennis, welke in den regel bij onze onderofficieren wordt gevonden.

De schermoefeningen zijn verplichtend voor ieder soldaat, vooral het batonneren, welke oefening hand aan hand gaat met het eerste onderwijs in den wapenhandel; maar al waren deze oefeningen niet verplichtend, dan nog zoude de doelmatige inrigting van al hetgeen daarop betrekking heeft, zeer bijdragen om den lust in het algemeen daarvoor op te wekken. Op het oogenblik van mijn bezoek, ofschoon buitentijds, vond ik de schermzaal druk bezocht door liefhebbers, wier graad van geoefendheid op de verschillende wapens blyken droeg eener solide opleiding.

Op de ruime repetitie-zaal vond ik gelegenheid de uitvoering bij te wonen van een paar marschen, door de zoo gunstig bekende hoorn-muziek van het regiment.

Door de daarstelling van cantines voor onderofficieren en soldaten, schijnt men een goed middel gevonden te hebben, om door een aangenaam en vertrouwelijk zamenzijn kameraadschap aan te kweeken, en het zoo nadeelig uitloopen te beperken. Voor ieder der genoemde categoriën is eene afzonderlijke en uiterst nette zaal ingerigt, alwaar alles tegen de meest billijke prijzen kan worden verkregen, en de

soldaat op verschillende wijzen zich ongestoord kan vermaken.

Deze inrigting wordt jaarlijks aan een bijzonder persoon verpacht en de opbrengst, welke doorgaans vrij aanzienlijk en voor dit jaar 2000 francs bedraagt, ten voordeele van de menage gebragt.

Eene derde kamer, in alles op grooter voet ingerigt, is bestemd tot tijdelijk verblijf van de officieren, wanneer deze, in afwachting van eenigen dienst in de kazerne moeten vertoeven.

Onder de kleinere, boven reeds genoemde gebouwen, trokken vooral de cellen voor eenzame opsluiting mijne aandacht. De cellen zijn op het oog gemeten 2,05 el lang en 1,80 el breed; het meer dan eenvoudige ameublement bestaat uit een éénmans houten brits en een secreet; lucht en licht ontvangt deze kleine ruimte voldoende door middel van een lantaarn, welke in het midden van de zoldering is aangebragt. Volgens de verklaring van de tijdelijke bewoners welke ik aldaar vond, moet de opsluiting, ook slechts voor weinige dagen, reeds onuitstaanbaar vervelend wezen.

De keukens der soldaten zijn zeer ruim, voorzien van verschillende gemakken en in het algemeen zeer doelmatig ingerigt en geordend; het geheele keukenpersoneel was van klompen voorzien, terwijl de verschillende levensmiddelen ingekocht en bewaard worden in goed overdekte en geslotene manden.

De latrines met waterbakken bevinden zich in afzonderlijke, uit twee verdiepingen bestaande gebouwen, geplaatst op 15 à 20 passen achter het hoofdgebouw; deze

gebouwen hebben, door middel van voor de gezondheid van den soldaat zoo nuttige overdekte galerijen, gemeenschap met de beneden- en eerste verdieping der kazerne. Als eene kapitale uitzondering en voor de gezondheid niet minder voordeelige bijzonderheid, vond ik dat zelfs in de onmiddellijke nabijheid dezer gebouwen, niet de minste onaangename lucht merkbaar was.

Het bezoeken van eenige soldaten-kamers gaf mij gelegenheid eenige nadere kennis te maken met datgene, hetwelk betrekking heeft op de huisvesting, ligging, voeding, bewapening, kleeding, enz. van den soldaat.

Bij alles, maar vooral bij den aanleg der soldatenkamers, schijnt men ruimte op den voorgrond te hebben gesteld; zij zijn daarenboven goed verlicht, welk een en ander er een eigenaardig huisselijk voorkomen aan geeft.

Het nachtleger verschilt alleen in zoo verre van de bij ons in gebruik zijnde, dat de ijzeren kribben zonder zijwanden en de ramen uit zamengeklonkene repen plaatijzer bestaan. Het verwonderde mij nog verscheidene tweemans ijzeren kribben te vinden, ofschoon dit slechts als een tijdelijke en uit dadelijk gebrek voortvloeiende maatregel werd opgegeven.

De voeding der manschappen had vroeger plaats even als thans nog bij ons gebruikelijk is; doch sedert de maand October jl. heeft deze eene belangrijke wijziging ondergaan; thans ontvangt ieder man 's morgens voor het exerceren zijne koffij en brood; na die oefening, ten 12 of 1 ure, wordt de soep gegeten en 's namiddags

ten 5 uren het middageten; de manschap-
pen schenen met deze verandering nog
niet zeer ingenomen te zijn, en gaven
vrij eenstemmig als reden daarvoor aan,
in de eerste plaats dat koflij en het gewone
ration brood geene genoegzame voeding
is, om bij onmiddellijk daarop plaatsheb-
bende exercitiën, marschen, enz. veel in-
spanning te kunnen vorderen, en in de
tweede plaats dat, doordien het namiddag-
eten, ten gevolge dier nieuwe schikking,
nu anderhalf uur later wordt uitgegeven,
ook zooveel tijd van hunne vrije namid-
daguren is afgenomen.

Het geheele regiment is bewapend met
getrokken en van kern voorziene vuur-
wapens; het wapen zonder hertsvanger is
kort, ligt en zeer gemakkelijk te behan-
delen; bij het aanleggen bemerkte ik dat
de linker elleboog boven de linker heup
tegen het ligchaam werd gesteund, terwijl
aan de rechter bovenarm eene meer dan
horizontale strekking werd gegeven.

Het rigten geschiedt door middel van de
bekende *hausse mobile à curseur*, waar-
van de vizierkepen vrij groot zijn en den
vorm van een vierkant hebben.

De kogel heeft ongeveer denzelfden vorm
als die voor onze kernbussen in gebruik,
de patroon is aan den kogel verbonden;
de lading bestaat uit eene zeer kleine hoe-
veelheid van het fijnste jagtkruid (*crepé*).

Dat de schietoefeningen als een belangrijk
deel der practische opleiding worden be-
schouwd en behandeld, bleek mij genoeg-
zaam uit verschillende medegedeelde bij-

zonderheden, waaronder deze de meest
afdoende was, «dat gedurende de zes-
enveertig dagen, welke het regiment in
het laatste kamp doorbragt, dagelijks door
ieder man tien patronen naar de schijf
waren verschoten.»

De kleeding en uitrusting wijkt in vele
opzigten van het bij ons *voorgeschrevene*
af; voor zoo verre de groote kleeding be-
treft, is ieder man voorzien van eene la-
kenschepse pantalon, eene tunique en een
vest met mouwen, en bovendien van eene
vrij lange blaauw flanelen borstrok zonder
halsboord of kraag; dit laatste kleedingstuk
wordt gemeenlijk in de chambrée gedragen,
en altijd op marsch onder de tunique, als
wanneer het vest in den randsel behoort;
overigens moet ieder man voorzien zijn
van drie hemden, drie paren sokken, twee
halsdassen en het verdere ook bij ons be-
paalde linnengoed en schoeisel; alleen be-
hoort nog tot de uitrusting van ieder man,
een ovaalvormige blikken-waschbakje, van
omstreeks 20 en 15 d^m bovenbreedte en
12 à 13 d^m diepte; in marschentue behoort
dit bakje achter op den randsel, onmid-
dellijk boven het eetketeltje, welk laatste
van veel kleiner afmetingen is dan het bij
ons in gebruik zijnde.

Hiermede onze opmerkingen besluitende,
hopen wij dat deze mededeeling moge bij-
dragen, om de opmerkzaamheid te vestigen
op eene *model-inrigting* welke overwaardig
is het voorwerp van een meer naauwgezet
onderzoek uit te maken.

E.

BIJLAGE V.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEEDE SERIE. — ZEVENDE DEEL, No. 5.

(Maand November 1854.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Bij den Plaatselijken staf, tot kap. Plaatselijke Adjud. der 1ste kl. te Amsterdam: de ritm. op non-activiteit C. E. Fraser, tot kap. en plaats. adj. der 1ste kl.: de 1ste luit. M. H. Ter Linden, plaats. adj. der 2de kl. te 's Hage; tot 2den luit. plaats. adj. der 2de kl. te Venlo: de serg.-maj. W. H. A. Gersorn, van het instr. bat., tot 2den luit. plaats. adj. der 2de kl. te Rotterdam: de serg. W. Compter, van het 4de reg. inf. Bij het wapen der inf., bij het reg. gren. en jag., tot 1ste luit.: de 2de luit*. D. F. K. Hardenberg, S. J. L. Creutz en B. J. B^o Mulert tot de Leemkule, allen van het korps. Bij het 1ste reg. inf., tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. J. A. L. von Schmidt, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. M. J. Nolthenius de Man, van het korps. Bij het 4de reg. inf., tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. F. L. Imthurn, van het korps; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. J. F. Weegers, van het 7de reg. inf. Bij het 5de reg. inf., tot 1sten luit.: de 2de luit. D. van den Hurk, administ. van kleed. en wap. bij het korps. Bij het 6de reg. inf., tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. A. Glimmerveen, van het korps; tot kap. der 2de kl.: de kap. van de 3de kl. J. A. Spieringhs, van het korps; tot kap. van de 3de kl.: den 1sten luit. F. J. A. Esau, van den staf der inf. Bij het 7de reg. inf., tot kap. der 2de kl.: de kap. der 3de kl. N. C. Vinkhuizen en J. F. Luth, beiden van het korps; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. J. B. Hamm, van het korps; tot 1ste luit*: de 2de luit*. J. A. L. O. van der Monde, van het instr. bat., en A. H. Schade van Westrum, van het korps. Bij het 8ste reg. inf., tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. N. C. van Daalen Wetters, van het korps. Bij het wapen der kavallerie, bij den staf van het wapen, tot ritm. der 1ste kl.: de ritm. der 2de kl. W. L. Worbert graaf van Wasse-

naer, werkzaam bij de Koninkl. Akad. voor de Zee- en Landmagt. Bij het 1ste reg. drag., tot ritm. van de 1ste kl.: de ritm. van de 2de kl. F. H. L. van Swieten, van het korps; tot ritm. van de 2de kl.: de ritm. van de 3de kl. A. P. H. Boellaard, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. S. J. von Huguenin, van het korps. Bij het 2de reg. drag., tot maj.: de ritm. der 1ste kl. J. H. Schreuder, van het korps; tot ritm. van de 3de kl.: de 1ste luit. H. E. de Bruyn, van het 4de reg. drag.; tot kap.: de 1ste luit. H. W. Roebij, administ. van kleeding en wapening bij het regiment; tot 1sten luit.: de 2de luit. Jhr. P. O. H. Gevaerts van Simonshoven, van het korps. Bij het 3de reg. drag., tot ritm. der 2de kl.: de 1ste luit. Jhr. A. H. des Tombe, van het reg. Jagers te paard. Bij het reg. jagers te paard, tot reg.-adj.: de ritm. F. L. Rudolph, van het korps; tot ritm. der 2de kl.: de ritm. van de 3de kl. W. A. H. Gelderman, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. M. G. Matthes, van het 1ste reg. drag. Bij het wapen der artillerie, bij den staf van het wapen, tot luit.-kolonel: de majoor H. A. Gobius, inspect. der draagbare wapenen; tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl.: H. van der Meer de Walcheren, van den staf; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. van den staf J. C. Verheije van Sonsbeek, hoofdopziener bij de Directie der art. stapel- en constructie-magazijnen; tot maj. en magazijnm. der art. van de 1ste kl. aan den Helder: de kap. der 1ste kl. J. J. van der Linden de Hartogh, van het 2de reg. vest.-art.; tot kap*: de 1ste luit. G. van de Pol, magazijnm. der art. van de 2de kl. te Groningen; de 1ste luit. J. van den Bergh, magazijnm. der art. van de 2de kl. te Grave; tot 1ste luit*: de 2de luit. Y. Buttinger, magazijnm. der art. van de 3de klasse te Willemstad; de 2de luit. J. J. P. de Boer, magazijnm. der art. van de 3de kl., bij het Departem. van Oorlog; tot magazijnm. der art. van de 2de kl. te Breskens: de 1ste luit. F. de Haan, magazijnm. der art. van de 3de kl. te Doesburg; te Willemstad: de 1ste luit. J. G. Bosch, magazijnm. der art. bij de stapel- en constructie-magazijnen; tot 2den luit. magazijnm. der art. van de 3de kl. bij de art. stapel- en constructie-magazijnen: de adj.-onder-

officier J. Blok, schrijver der 1ste kl. bij de art. stapel- en constructie-magazijnen: de serg.-maj. F. G. ter Haar, van de Koninkl. Akad. voor de Zee- en Landmagt; te Bath: de adj.-onderofficier D. Clementz, conduct. der art. van de 1ste kl. te Bergen-op-Zoom; te Wierickerschans: de adj.-onderofficier C. Ouwendijk, van het 3de reg. vest.-art. Bij het reg. veld-art., tot maj.: de kap. der 1ste kl. J. C. Wagner, van het korps; tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. L. E. Werner, van het korps; tot kap. der 2de kl.: de kap. der 3de kl. A. W. A. Gevers Deijnoot en J. J. E. Paravicini di Capelli, beiden van het korps; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit.-adj. F. van Exter, van het korps, zijnde hij tevens benoemd tot instruct. bij het reg.; de 1ste luit. L. P. D. Nederburgh, van het korps; tot 1ste luit.: de 2de luit. J. W. J. Zegers Rijser en J. C. Baud, beiden van het korps en F. M. B. Alewijn, van het reg. rijd. art. Bij het 1ste reg. vesting-art., tot kolonel en kommand. van het korps: de luit.-kolonel G. Daniels van Wijkhuysse, van het korps; tot maj.: de kap. der 1ste kl. P. C. G. van der Kun, van het korps; tot kap. der 1ste kl. de kap. der 2de kl. P. In de Betou, van het korps, en G. J. Coerman, mede van het korps, zijnde hij tevens benoemd tot onder-Directeur bij het wapen-depôt te Dordrecht en in verband daarmede overgeplaatst bij den staf der art.; tot kap. der 2de kl.: de kap. van de 3de kl. C. J. In de Betou, instruct. bij het korps, en M. T. Elout, adj. bij het korps; tot kap. van de 3de kl. de 1ste luit. Jhr. A. L. F. T. van der Wijck, van het reg. rijdende art., en de 1ste luit. E. J. Jacobs, van het reg. veld-art.; tot 1ste luit.: de 2de luit. P. L. Verschoor, van het korps pontonn. en D. G. F. van der Voort Maarschalk, van het korps. Bij het 2de reg. vesting-art., tot luit.-kolonel: de luit.-kolonel der art. op non-activit. C. H. G. Steuerwald; tot majoor: de kap. der 1ste kl. E. A. Frantzen, van het 1ste reg. vesting-art.; tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. A. B. C. de Munck, van het korps, en de kap. der 2de kl. B. Spoelstra, instruct. bij het reg. veld-art., uit welke laatste betrekking hij eervol is ontslagen; tot kap. der 2de kl.: de kap. der 3de kl. L. Smits, van het korps, zijnde hij tevens in zijnen rang overgeplaatst bij het 1ste reg. vesting-art.; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. W. H. G. Ernst de Seiwert en J. Al tink, beiden van het 3de reg. vesting-art.; tot 1sten luit.: de 2de luit. K. L. van der Heijden, van het korps. Bij het 3de reg. vesting-art., tot kommand. van het korps: de luit.-kolonel T. Sommerton, van het 2de reg. vesting-art.;

tot luit.-kolonel: de maj. R. Verschoor, van het korps; tot majoor: de kap. der 1ste kl. A. A. Tiendal, van het korps; tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. W. G. Gelinck en P. H. Otterbein, beiden van het korps; tot kap. der 2de kl.: de kap. der 3de kl. R. F. de Bruijn, van het korps; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. van den staf der art. E. T. Cox van Spengler, adj. in de 2e art.-directie; tot 1ste luit. de 2de luit. W. C. Hojel, van het 2de reg. vesting-art. en C. M. J. W. Rijnen, van het 1ste reg. vesting-art. Bij het reg. rijdende art. tot kolonel: de luit.-kolonel Jhr. C. D. P. Singendonck, kommand. van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. J. W. L. Gerard van Sijzen, van het korps. Bij het person. van de geneesk. dienst der landm., tot officier van gezondheid der 1ste kl.: de officier van gezondheid der 2de kl. A. M. Verhoef, van dat personeel.

Verplaatsingen.

Bij den plaatselijken staf: de 2de luit. J. C. Groenewoud Sweijs, plaatsel. adj. der 2de kl. van Rotterdam naar Arnhem. Bij den staf van het wapen der inf.: de 1ste luit. L. Witkop, van het instruct. bat. en ingedeeld bij het Departem. van Oorlog; de 1ste luit. L. C. de Fremery, van het 4de reg. inf., en ingedeeld bij de Koninkl. Akad. voor de Zee- en Landm. Bij het 1ste reg. inf.: de 1ste luit. C. J. de Bonnier, van het 3de reg. inf. Bij het 2de reg. inf.: de 1ste luit.-kwartierm. J. Engeringh, van het 7de reg. inf. Bij het 6de reg. inf.: de kap. L. A. M. Rottiers, van het 8ste reg. inf.; de 2de luit. C. H. J. Gaijms, van het 7de reg. inf. Bij het 7de reg. inf.: de 1ste luit.-kwartierm. W. J. Rooijen, van het 2de reg. inf. Bij het instruct.-bat.: de 1ste luit. J. W. Bodegrave, van het 7de reg. inf. Bij het 3de reg. drag.: de majoor J. M. Castendijk, van het 2de reg. drag. Bij den staf van het wapen der art.: de 1ste luit. F. K. H. M. van Vugt, van het 3de reg. vesting-art., zijnde hij tevens benoemd tot adjud. in de 2de art.-directie; de kap. magazijnm. der art. van de 2de kl. W. H. van Hoogenhuijze, van Vlissingen naar Nijmegen; J. Ubbens, van Brielle naar Vlissingen; G. D. Schindler, van den Helder naar Maastricht; de 1ste luit. magazijnm. der art. van de 3de kl. J. F. Buffart, van Breskens naar Heusden; L. Vetzo, van het fort Bath naar Doesburg; A. Kraak, van de Wierickerschans naar Venlo; G. Zweers, van de art. stapel- en constructiemagazijnen naar Brielle. Bij het reg. veld-art.: de 1ste luit. A. Suij, van het 1ste reg. vesting-art. Bij het 1ste reg.

vesting-art.: de kap. J. J. Stieltjes, van het 3de reg. vesting-art. Bij het 3de reg. vesting-art.: de kap. S. Pijpers, van het 2de reg. vesting-art.; de officier van gezondheid der 1ste kl.: J. J. Sas, van Amersfoort naar Haarlem; J. van Breda Kolff, van Haarlem naar Amersfoort; de officier van gezondheid der 2de kl.: F. Harbauer, van Leeuwarden naar Tilburg; de officier van gezondheid der 3de kl.: J. Wortman, van Groningen naar Leeuwarden; de paarden-arts der 2de kl.: C. H. M. Hauba, van Leeuwarden naar Tilburg; de paarden-arts der 3de kl.: H. B. Stolkert, van Haarlem naar Amsterdam, J. W. Warnsink, van Groningen naar Leeuwarden.

Gepensionneerd.

De kap. J. G. Weimar, plaatselijk adj. der 1ste kl. te Amsterdam; de kap. A. W. Voltelen, plaatselijke adj. der 1ste kl. te Venlo; de 1ste luit. K. H. Bouwkamp, plaatsel. adj. der 2de kl. te Arnhem; de kap. J. Tissot van Patot, van het 4de reg. inf.; de kap. S. H. Hofmeister, van het 6de reg. inf.; de kap. J. Geestenbeek, van het 7de reg. inf.; de ritm. Jhr. J. C. F. G. de Meij, van het 3de reg. drag.; de 1ste luit. J. F. W. Bourcourd, van het reg. jagers te paard; de kolonel W. Bentinck, kommand. van het 1ste reg. vesting-art.; de luit.-kolonel J. H. van Deventer, van het 3de reg. vesting-art., onder toekenning van den rang van kolonel; de luit.-kolonel A. C. J. M. den Beer Poortugael, van het 3de reg.

vesting-art.; de majoor W. H. J. B^m. van Wassenaer St. Pancras, van het reg. veld-art., onder toekenning van den rang van luit.-kol.; de majoor F. Broers, van het 2de reg. vesting-art.; de kap. B. G. Bolomeij, onder-directeur bij het wapen-depôt te Dordrecht, onder toekenning van den rang van majoor; de kap. L. A. Burgers, van het 1ste reg. vesting-art.; de majoor W. B. Vergroesen, magazijnm. der art. van de 1ste kl. te Maastricht, onder toekenning van den rang van luit.-kolonel, en vergunning om de activiteits-uniform voortdurend te blijven dragen; de kap. W. C. Gerlach, magazijnm. der art. van de 2de kl. te Nijmegen; de kap. F. C. Q. P. de Flines, magazijnm. der art. van de 2de kl. te Venlo; de 1ste luit. F. H. Rant, administ. van kleed. en wapening bij het 2de reg. drag.

Op het hiertoe door hem gedaan verzoek eervol ontslag uit de dienst verleend.

Aan den 1sten luit. Jhr. C. C. A. Ridder van Rappard, van het reg. veld-artillerie.

Overleden.

De luit.-kolonel L. Rigneij, van het 3de reg. drag.; de luit.-kolonel S. J. G. van den Kerckhoff, van het korps ing., min. en sapp.; de majoor J. H. Schreuder, van het 2de reg. drag. de kap. B. R. de Bruijn, van het reg. grenadiers en jagers.

CORRESPONDENTIE.

Plaatsgebrek heeft ons verhinderd het uitvoerige stuk van *Een luitenant der Infanterie* in dit nummer op te nemen. Wij zeggen den Schrijver dank voor zijn laatste daarover aan ons gericht schrijven, en de oplossing van onze aan hem te kennen gegeven bedenkingen. Zoo 't eenigzins mogelijk is hopen wij zijn artikel in het oerastvolgende nummer te plaatsen.

Den geachten inzender van het artikel *Over het Electric licht tot krijgsgebruik* betuigen we onze dank voor zijne toegezondene aantekeningen en ophelderingen over hetzelfde onderwerp, ten gevolge der opmerkingen door ons bij zijn belangrijk stuk gevoegd. Volgens zijne begeerte hebben wij

die aantekeningen, als punten van ondergeschikt belang betreffende, niet in ons tijdschrift opgenomen.

Het stuk: *De plaatsverrangings bij het leger*, zal zoo spoedig mogelijk geplaatst worden.

De redenen, waarom wij den *Brief uit de keerkingslanden* niet opgenomen hebben, hopen wij binnen kort aan den Schrijver mede te deelen, ons evenwel voorloopig voor bijdragen in eenigzins gewijzigden trant kameraadschappelijk aanbevelende. Van verschillende opmerkingen enz. ons onder den titel van *allerlei* uit B. toegezonden, zullen wij te hunner tijd gebruik maken.

DE SLEESWIJK-HOLSTEINSCH E OORLOG,

VAN

1848—1851.

DOOR

L. MULDER,

*1° Luitenant der infanterie aan de Koninklijke Akademie voor de
Zee- en Landmagt.*

(*Vervolg van N°. 4, Blz. 138.*)

VI.

Slag bij Sleeswijk.

—

Ingevolge de dispositie zouden de beide kolonnes, waarin het Pruisisch-Sleeswijk-sche leger verdeeld was, des morgens ten zeven ure van hunne respectieve verzamelplaatsen aan de Sorge afmarcheeren. Ten half zeven moest alles gereed zijn voor den afmarsch, zoodat een gedeelte der Pruisen reeds ten drie uur, half vier en vier uur uit hunne kwartieren moesten opbreken, terwijl er Sleeswijk-Holsteinsche afdeelingen waren, die reeds ten twee uur in den nacht uit hare zeer veraf liggende kantonnementen ten noordoosten van Rendsburg vertrekken moesten, om tusschen tien en elf uur bij Sorgbrück vereenigd te kunnen zijn.

7. D. N°. 6.

Wij hebben vroeger reeds melding gemaakt van de omstandigheid, dat de divisie van het tiende Bondskorps te ver verwijderd was, om dien dag aan de algemeene beweging en den aanval deel te nemen, met beschouwing der redenen, die daartoe aanleiding gegeven hebben. Hare voorhoede, welke ten zuiden van Rendsburg in kwartier lag, brak wel is waar gedeeltelijk reeds des morgens ten vier uren op, maar kon het door den afstand en door de vertraging bij het ontvangen der transport- en levensmiddelen in Rendsburg, niet verder brengen dan Groot- en Klein-Brekendorf.

Deze troepen kunnen dus bij de volgende gevechtsbeschrijving niet in aanmerking komen, en zullen later nader worden behandeld.

Het overzicht van den slag bij Sleeswijk

laat zich gevoegelijk in drie hoofdafdeelingen verdeelen, waarvan de eerste hoofdzakelijk bevat het nemen van Ober-Bustorf door de Pruisen; de tweede den loop van het gevecht bij Frederiksberg en den terugtogt der Denen naar het Pulverholz; de derde het gevecht in de vallei van den Buskruidmolen en dat bij Husbij.

Zoo als wij gezegd hebben, was het Paaschzondag; de hemel was somber, de lucht natkoud, en af en toe viel er een fijne regen.

Toen de troepen verzameld waren, namelijk de kolonne v. MÖLLENDORF bij Duvenstedt, voorhoede bij den Stentenmolen en de kolonne v. BONIN bij Ahrenstedt, voorhoede bij Sorgbrück, werd hun de dagorde van den generaal v. WRANGEL voorgelezen, en daarenboven, wat in dit geval zeer doeltreffend was, gaf men hier en daar instructiën ten opzichte van den marsch en het gevecht niet alleen, maar ook van de uniform des vijands, want de overeenkomst tusschen de Sleeswijk-Holsteinsche en Deensche troepen was zoo groot, dat er ongelukkige vergissingen bij te vreezen waren. De marsch begon op den bepaalden tijd en wel in de volgende orde, in welke de voorhoeden door het gros harer kolonnes op den afstand van een half uur gevolgd werden:

1. De regter vleugel kolonne onder den generaal-majoor v. MÖLLENDORF:

Voorhoede: luitenant-kolonel v. WALDERSEE (1).

(1) Dit is dezelfde graaf v. WALDERSEE, die tegenwoordig generaal-majoor en minister van oorlog in Pruisen is.

a. Voortroep. 1 Sectie huzaren; 12^e kompagnie van het Keizer Alexander grenadier-regiment; 2 sectiën garde-scherpschutters; 1 sectie pionniers (1 luitenant en 20 man).

b. Gros der voorhoede op 500 pas achter den voortroep. Drie kompagniën van het fuselierbataillon van het Keizer Alexander grenadier-regiment; het detachement pionniers (na aftrek van de bovengenoemde sectie nog 40 man sterk);

1^{1/2} kompagnie garde-scherpschutters;

2 stukken rijdende artillerie, gedeekt door de 9^e kompagnie van het Keizer Frans grenadier-regiment;

2 eskadrons (uitgenomen eene sectie die bij den voortroep was);

het fuselierbataillon van het Keizer Frans grenadier-regiment (3 kompagniën).

Hoofdkorps der kolonne.

1^e Afdeeling.

Een bataillon (het 1^e) van het Keizer Frans grenadier-regiment;

vier stukken rijdende artillerie;

het tweede bataillon van het zoo even genoemde grenadier-regiment;

zes 6^w^{te} veldartillerie der garde.

De 2^e afdeeling bestond uit het 4^e en 2^e bataillon van het Keizer Alexander grenadier-regiment.

De achterhoede dezer kolonne werd gevormd door de 1^e en 3^e kompagnie der garde-scherpschutters, en moest de bagage der kolonne dekken.

2. De linker vleugel kolonne onder den
generaal-majoor v. BONIN :

Voorhoede :

a. Voortroep.

Twee eskadrons Sleeswijk-Holsteinsche dragonders.

Twee kompagnien van het fuselierbataillon van het 31^e regiment infanterie.

b. Gros der voorhoede :

Twee kompagnien (10^e en 11^e) van het fuselierbataillon van het 31^e regiment infanterie ;

Twee 6tes veldartillerie der batterij N°. 11 ;

Eene afdeeling Sleeswijk-Holsteinsche pionniers ;

Het fuselierbataillon van het 20^e regiment infanterie.

Hoofdkorps der kolonne.

1^e Afdeeling.

Het 1^e bataillon van het 12^e regiment infanterie ;

Vier zesponders veldartillerie van de batterij N°. 11 ;

Het 1^e bataillon van het 20^e regiment infanterie ;

Het 2^e bataillon van hetzelfde regiment ;

Eene halve houwitserbatterij, zamengesteld uit de twee veldhouwitsers der batterij N°. 11 en de twee van de rijdende batterij N°. 7.

2^e Afdeeling.

Het 1^e bataillon van het 2^e regiment infanterie ;

Het 2^e bataillon van hetzelfde regiment.

Kavallerie.

Het 2^e regiment kurassiers ;

Zeven eskadrons van de brigade Sleeswijk-Holsteinsche kavallerie.

Daarachter volgden later als bijzondere kolonne vier bataillons infanterie, drie kompagnien jagers en drie zesponderbatterijen van de Sleeswijk-Holsteinsche troepen, onder den generaal Prins FREDERIK van Sleeswijk-Holstein S. A.

Bij deze laatste troepen verwachtte men nog de Bracklowsche jagers (120 man), die oorspronkelijk bestemd waren, om aan de operatie tegen Missunde deel te nemen, maar later order kregen, zich weder bij de hoofdkolonne te vervoegen.

De werkelijke uitrukingssterkte der Pruisische troepen, hebben wij vroeger reeds op nog geen 12000 man geschat ; wanneer wij die der Sleeswijk-Holsteinsche hierbij voegen (4300 man), verkrijgen wij voor het geheele getal der tegen Sleeswijk opereerende troepen omtrent 16400 man.

De geregelde en ongeregelde Sleeswijk-Holsteinsche detachementen, onder den majoor v. ZASTROW en den kapitein v. GERSDORFF, die naar Missunde en verder oostwaarts oprukten, kwamen slechts voor een gedeelte in dadelijke werking. Men kan daarvoor ongeveer 1000 man rekenen, en verkrijgt aldus een resultaat van 17400 man voor de strijdkrachten, die van de Deutsche zijde op den 23sten April in gevecht gebracht werden.

Daarentegen beliep de Deensche strijdmagt bij Sleeswijk in een rond getal

10000 man; bij Missunde en Eckernförde, welke laatste evenwel geheel passief bleven, stonden omtrent 1000 man.

Ten half acht uur zetteden zich de kolonnes in beweging, en omtrent 10 uur stietten de huzaren der voorhoede van de regter kolonne op de hoogte van Lottorf het eerst op vijandelijke dragonders, terwijl te gelijker tijd bij genoemd dorp eene infanterie-veldwacht en bij Geltorf een kavalierie-post ontdekt werd. Onmiddellijk werd op voornoemde huzaren jagt gemaakt en vier daarvan gevangen genomen. Tevens werd eene compagnie infanterie naar Lottorf gezonden, om er den vijand uit te verdrijven, die evenwel zonder een schot te doen terugtrok. Digt bij Ober-Selk zag men, op eenigen afstand voor zich, eene sterke afdeeling Deensche dragonders, die men op zestig paarden schatte, zich op den straatweg opstellen. De kommandant van den voortroep wierp onmiddellijk eene halve sectie fuseliers in het regts van den weg gelegen, met *Knicke* doorsneden terrein, waarop de vijand terugweek, nog voor dat hij binnen bereik van het geveerschot gekomen was. Hierop zette de voortroep zijnen marsch ongehinderd voort door het dorp Ober-Selk, over den Kohgraben, en bemerkte toen, dat het Denenwerk, tegen verwachting, niet door den vijand was bezet. Zij dirigeerde zich dus naar het oostelijke aanleuningspunt van dezen wal, dáár waar hij aan het Selker-Noor sluit, gedeeltelijk om den Denen deze aanleuning aan het water te benemen, gedeeltelijk om de bovengenoemde kavalieriepost, die men bij Geltorf had waargenomen, af te snijden.

De luitenant-generaal RADZIWILL, die zich gedurende den marsch meestal bij de voorhoede had opgehouden, had het gros daarvan intusschen ten zuiden van Ober-Selk doen halthouden, en was met zijnen staf naar den heuvel gereden, die, zoo als wij bij de terreinbeschrijving vermeld hebben, aan gene zijde van den Kohgraben gelegen is. De kommandant der voorhoede en de chef van den generalen staf bevonden zich reeds hier; ook kwam weldra de Hertog van Brunswijk hier aan, om de ontwikkeling van het gevecht te kunnen observeeren. Van hier uit kon men zich eigenlijk eerst een goed denkbeeld van het terrein maken, want, zoo als wij aangemerkt hebben, was dit tot nu toe nog slechts zeer gebrekkig, en de heuvel was voor eene oppervlakkige recognosceering uiterst gunstig gelegen. Men zag over het voorliggende terrein in den helderen waterspiegel der Schlei tot aan de lange rij huizen van de stad Sleeswijk en het statige slot Gottorp, die zich beiden scherp afteekenden tegen de donkere heuvelrijen welke de horizont achter hen begrensden; — van den vijand was evenwel, zoo ver de blikken in deze rigting konden reiken, hoegenaamd niets te zien.

De kolonne v. BONIN was intusschen veel langzamer vooruitgerukt, en het uitermate doorsneden terrein was oorzaak, dat men niet met haar in communicatie had kunnen blijven, ja, dat men op dit oogenblik geheel zonder eenige tijding van haar was. Men zocht haar dus van dit verheven terreinpunt gewaar te worden, en bemerkte door middel van goede kijkers op den straatweg ten noorden van Jagel

eene kolonne, die men eerst voor die van *BOMIX* hield, maar welke later bleek eene Deensche te zijn. Onmiddellijk werden de twee stukken rijdende artillerie op de hoogte geplaatst, en aan de twee eskadrons der voorhoede werd den last gegeven den vijand te attakeeren. Het was kwartier voor elven, toen het eerste Pruisische kanonschot op de Denen gelost werd. Deze zetten zich onmiddellijk in beweging en weldra joeg de kavallerie in vollen ren terug, terwijl de infanterie in den loopas volgde, en beiden verdwenen achter het Denenwerk, nadat een van de vijf schoten, die de artillerie deed, zoo als men later vernam, een dragonderpaard doodelijk getroffen had. De kavallerie der voorhoede, ziende dat zij den vijand onmogelijk kon achterhalen, keerde terug. Terstond daarop zag men van achter het Denenwerk een paar Deensche stukken opmarcheeren, die eenige kogels afzonden, welke evenwel door den te grooten afstand zonder uitwerking bleven.

Wij willen hier ons verhaal een oogenblik afbreken, om te zien, wat in den laatsten tijd van de Deensche zijde geschied was.

Volgens *LASSOË* had de generaal v. *HEDMANN*, den vorigen dag (22 April) aan verscheidene autoriteiten geschreven, dat hij elken dag een beslissend gevecht verwachtte. Dienzelfden namiddag kwam in het hoofdkwartier over *JAGEL* een voorpostenrapport in, luidende, dat de vijand zich ten noorden van *SORGBRÜCK* versterkte, en dat verscheidene marschkolonnen gezien waren. Dien ten gevolge werd den kommandant der voorposten, den majoor v.

HOLM, gelast met eenige kavallerie eene recognosceering zuidwaarts te ondernemen, welke echter tot geen resultaat voerde, waarschijnlijk, zoo als *DINESEN* zegt, omdat zij niet ver genoeg vooruitrukke. Men uitte de meening, dat die zoogenoemde vijandelijke kolonnes slechts turfwegens zouden geweest zijn, zoo als er in die streken zeer vele gezien werden. De officier, die bovengenoemde melding had ingezonden, werd dus tegen den volgende dag in het hoofdkwartier ontboden, om zich wegens zijn onnaauwkeurig rapport te verantwoorden. Het is evenwel meer dan waarschijnlijk, dat de Deensche voorposten op den 22sten troepenbewegingen hebben kunnen zien, daar, zoo als wij gezegd hebben, op dien dag de zamen-trekking voor den opmarsch van den volgende dag begon.

Vroeg in den morgen van den 25sten stonden de Deensche voorposten bij *KROPP* in hunne hierboven aangegeven stelling, en had de aflossing op de gewone wijze plaats. Overigens gebeurde er niets om op een' mogelijken aanval voorbereid te zijn. Integendeel, uit alles blijkt, dat men daaraan op heden volstrekt niet dacht. Zoo moest bijvoorbeeld een gedeelte van de 2^e brigade uitrukken, om aan de verschansingen van de linie van het *Ahrenholz-* en *Langmeer* te werken; in *Sleeswijk* liet men de troepen, die het verkozen, naar de kerk gaan (men herinnert zich dat het de eerste Paaschdag was), alles zonder wapens en dus natuurlijk ook zonder bepakking; en zoo bragten de kavalleristen en artilleristen, die in de verschillende dorpen ingekwartierd waren, den morgen in volkomene

onbezorgdheid in hunne kwartieren, in den stal of waar zij wilden, door.

Evenzoo was het in het hoofdkwartier op het slot Gottorp. Toen zelfs vroeg in den morgen van den overste v. HAXTHAUSEN het rapport kwam, «dat hij aangevallen werd» (door het detachement von ZASTROW, waarvan wij later zullen spreken), dacht men nog niet, dat men dien dag den vijand bij Sleswijk te verwachten had.

De voorposten evenwel waren niet zoo onbekommerd als de overige troepen in het hoofdkwartier. Reeds ten half tien kwamen twee dragonders de slotplaats van Gottorp oprijden met het berigt, dat de vijand aanrukte. Hoe ongelooflijk het moge schijnen, is het evenwel eene stellige waarheid, dat nog zelfs na dit berigt, bijna een half uur verliep, eer het alarmsein gegeven werd; eerst tegen tien uur hoorde men de eerste trompetters en weldra daarop trommen en hoorns in de verschillende wijken der stad; in de Altstadt zelfs blies men alarm in de Domkerk. Nu ijde alles naar de kwartieren om wapens en bepakking te grijpen, en zich op de alarmplaatsen te verzamelen, dat natuurlijk hier en daar met verwarring gepaard ging. Ordónnancen renden naar de kantonnementen, om het bevel tot uitrukken over te brengen, maar in die, welke het dichtst bij den vijand lagen, hadden de terugtrekkende voortroepen reeds alles onder de wapenen gebragt. In een der dorpen werd de gekantonneerde kavallerie zoo verrast, dat zij, volgens DINESEN, in haast zonder bepakking moest vlugten. In een ander zaten zij op hun gemak aan tafel, toen het bulderen van het geschut hen

naar den stal en in den zadel dreef. De troepen, die in het zuidelijk gedeelte van Sleswijk ingekwartierd waren, verzamelden zich bij het Doofstommen-instituut, en een bataillon infanterie, twee kompagnien jagers en twee stukken geschut rukten uit naar Bostorf, om dit dorp en de positie van den Gall- en Riesberg te bezetten. Verder vooruitgezondene kavallerie en artillerie trokken, bij het wijken der voorposten, snel weder terug.

De 1° brigade stond, volgens Lassoë, reeds ten half elf uur in het stads gedeelte Lollfusz; het linker flankkorps terzelfder tijde op de markt in de Altstadt.

Kort daarna moeten ook de afdeelingen der niet ingedeelde artillerie op den Windmolenberg slagvaardig gestaan hebben.

De 2° brigade en de kavallerie-brigade waren tusschen elf en twaalf uur op de haar aangewezen alarmplaatsen in slagorde.

De generaal v. HEDEMANN, die aan het ontbijt zat toen het rapport van het aanrukken des vijands aankwam, reed ten elf uur met zijnen staf uit het slot Gottorp naar Frederiksberg, vermoedelijk naar de voorhoede.

Uit dit alles is de gevolgtrekking op te maken, dat de Denen op den 25sten werkelijk verrast zijn geworden door den aanval der Pruisen, hoewel Lassoë zulks niet geheel erkennen wil. Doch ook van de Deensche zijde wordt het bevestigd. DINESEN zegt bepaaldelijk, «dat de Pruisen reeds voor Bustorf stonden en hunne kanonkogels reeds op de Schlei speelden, voor dat het Deensche leger onder de wapens was.» Wanneer dus Lassoë zegt,

dat de Deensche voorhoede hare stelling reeds bezet had, toen de infanterie der voorposten op haren terugtocht het Denenwerk had bereikt, komt dit niet met de waarheid overeen, te meer daar een der ordonnance-officieren van den overste v. WALDERSEE nog in de gelegenheid geweest is, met eenige huzaren Ober-Bustorf binnen te rijden en daar te zien, hoe de aanrukkende jagers de positie begonnen te bezetten. Evenwel blijkt uit alles, dat, al werden de Denen werkelijk verrast, zij toch zeer spoedig slagvaardig en gereed waren om den vijand het hoofd te bieden, nog eer deze gelegenheid had van deze overrompeling, die hij-zelf ook niet verwachtte, partij te trekken.

Wanneer wij de veelbesprokene dispositie van den Pruisischen opperbevelhebber, die zich dien dag slechts tot eene verkenning op groote schaal wilde bepalen, in het oog houden, dan waren de aanvallers dien ten gevolge op dit oogenblik ver genoeg vooruit gerukt. Men had de Kohgraben, het terreinpunt, tot welks bezetting men zich beperken wilde, bereikt, ja het reeds overschreden, en hier is het dus dat eene nieuwe gevechtsperiode begon, geheel afwijkende van het bepaalde plan, daar de verkenning zich tot een ernstigen slag uitbreidde. Het is van belang, door het verhaal der onmiddellijk volgende gebeurtenissen na te gaan, wat aanleiding tot die afwijking gegeven heeft.

Toen de bovengenoemde ordonnansofficier terugkwam met het bericht van hetgeen hij in Bustorf had waargenomen, en te gelijker tijd te zien was, dat het gedeelte van het Denenwerk, dat aan het Selker-

Noor leunt, door den vooruitgezonden kapitein v. COSEL bezet was geworden, gaf de kolonel v. WALDERSEE last aan de infanterie van den hoofdtroep der voorhoede, onmiddellijk voorwaarts te rukken langs den weg, die, het Denenwerk doorsnijdend, naar Bustorf voert, met het doel om den vijand ook het bezetten van dit gedeelte van den aardwal te beletten. De opperbevelhebber verhinderde deze beweging niet, hoewel zij de troepen verder bracht dan de Kohgraben, omdat hij veronderstelde, dat zij het karakter van eene recognosceering niet zou verliezen.

Intusschen had de kapitein v. COSEL zich reeds lang weder in beweging gesteld, en van het Denenwerk het voor hem liggende terrein overziende en daar geen vijand bemerkende, begon hij te gelooven, dat de Denen Sleeswijk ontruimd en alleen kavallerie achtergelaten hadden. Om nu de terugwijkende vijandelijke kavallerieposten af te snijden, ging hij in de rigting van den Riesberg vooruit, maar zond evenwel eene onderofficierspatrouille naar het Haddebijerboschje om zijne regter flank te beveiligen. Reeds had hij den zuidelijken voorsprong van den Riesberg bereikt, toen hij plotseling een vijandelijk bataillon infanterie en 2 kompagnien jagers in Bustorf gewaar werd, die met tirailleurs zijne linker flank bedreigden; te gelijk rukten twee kompagnien jagers op zijn' regter vleugel aan, en eindelijk zag hij twee eskadrons kavallerie, die zuidwaarts door Bustorf vooruitdraafden. Onder deze omstandigheden, en daar zijne verbinding met het gros der voorhoede verloren gegaan was, besloot hij tot den terugtocht, die hij

onder bescherming van tirailleurs begon uit te voeren, posteerde zich daarna achter het gedeelte van het Denenwerk, dat zich aan het Selker-Noor aansluit, en hield daar een hardnekkig tirailleurgevecht vol, dat ongeveer drie kwartier duurde en gedurende hetwelk hem versterking gezonden werd, die zijne linie links achter den wal verlengde.

De overste v. WALDERSEE liet intusschen de voorhoede haren marsch voortzetten tot aan het Denenwerk, waar hij eene compagnie garde-scherpschutters en *tirailleur* uitzwermd, op hetzelfde oogenblik, dat een bataillon infanterie uit Bostorf deboucheerde, hetwelk echter door het welgerigte vuur gedwongen werd met een aanzienlijk verlies in het dorp terug te trekken. Terzelfder tijd zag men vijandelijke artillerie zich op den Riesberg opstellen, en onmiddellijk daarop vielen hare eerste schoten, waartegen zich de troepen der voorhoede evenwel door het dekende terrein konden beveiligen.

Toen was het, dat de overste v. WALDERSEE het bevel ontving, met zijne troepen naar Ober-Selk terug te keeren, ingevolge de dispositie, welke bepaalde, dat men zich dien dag met het bezit van den Kohgraben zou te vrede stellen. Hij meende het evenwel niet te kunnen verantwoorden, onmiddellijk hieraan te gehoorzamen, daar de omstandigheden, waarin hij zich bevond, op dat oogenblik in Ober-Selk onmogelijk juist konden beoordeeld worden. Uit de offensieve bewegingen des vijands leidde hij af, dat deze zich weder van het door hem bezette Denenwerk wilde meester maken, dacht te gelijk aan het

hooge gewigt, dat de Denen, volgens de berigten der spionnen, aan die verdedigingslinie hechttten, nam daarom voorloopig de verantwoording op zich, aldaar stand te houden, en liet terugmelden, dat het nu bezette terrein op den volgenden dag niet dan met groote verliezen te hernemen zou wezen, en dat hij dus de order tot blijven zou afwachten. Kort daarop verkreeg hij die ook, onder voorwaarde, dat hij in staat zou zijn, zich in die stelling te handhaven tot dekking van het bivak, dat het hoofdkorps bij Ober-Selk zou betrekken.

Zoo als hieruit blijkt, had de opperbevelhebber ook nu nog het plan den verderen aanval tot den volgenden dag uit te stellen, waarin evenwel de volgende loop van het gevecht eene geheele verandering bragt.

Intusschen hadden de tirailleurs weder eenig terrein gewonnen, en drongen naar de oostzijde van Bostorf vooruit; de vijand werd langzamerhand aan zijne linker zijde overvleugeld; men zag, dat hij begon te weifelen, drong tot het dorp door, en in een oogenblik was de zuidelijke helft genomen.

Het was nu half twaalf en juist te zelfder tijd kwam de voorhoede van de kolonne v. BONIN op den straatweg voor het Denenwerk aan, zoodat de voorste troepen nog aan het gevecht, dat nu in Ober-Bostorf gevoerd werd, konden deelnemen. De genoemde voorhoede werd als reserve achter het Denenwerk opgesteld, terwijl eene compagnie vóór het Denenwerk zich links uitbreidde, om het front aan die zijde te verlengen en daar een

vrij uitzigt te verkrijgen; het gros der kolonne hield halt bij Jagel, dat zij bereikt had, ingevolge eene verandering in de dispositie, welke aanvankelijk had voorgeschreven, dat zij van Kropp op Grosz-Reide zou marcheeren.

Inmiddels had de artillerie eene geschikte opstelling gevonden ten westen van Ober-Bostorf, een paar honderd pas van den Bostorfer vijver, en kreeg hier onmiddellijk gelegenheid haar vuur te rigten op een bataillon Denen, dat zich aan de overzijde van dien vijver ten zuiden van Frederiksberg verzamelde, en door eenige welgerigte schoten gedwongen werd zich achter de huizen terug te trekken.

Werpen wij intusschen weder een blik op de maatregelen van de Deensche zijde genomen. De overste v. MAGIUS, die met een bataillon infanterie, 2 kompagnieën jagers en 2 stukken geschut van de voorhoede zoo spoedig mogelijk naar Neder-Bostorf gerukt was, en kort daarop, zoo als wij gemeld hebben, de zwakke afdeling van den kapitein v. COSEL weder achter het Denenwerk had teruggeworpen, had weldra begrepen, dat hij spoedig met eene sterkere tegenpartij te doen zou krijgen, en koos, zoo het schijnt, de positie van den Gall- en den Riesberg uit, om er een' hardnekkigen tegenstand te bieden, terwijl hij Ober-Bostorf met het voorliggende Denenwerk en Haddebije als punten beschouwde, die hij ten minste niet zonder verdediging aan den vijand moest prijsgeven. De sleutelpunten van deze positie waren het paviljoen op den Gallberg, de zuidelijkste huizen van Neder-Bostorf en de pannbakkerij op den Ries-

berg, die hij allen sterk met jagers bezette. Een gedeelte zijner infanterie bestemde hij tot de verdediging van de defilèen van het Denenwerk, waarin hij evenwel, zoo als wij gezien hebben, verhinderd werd, en tot de bezetting van Ober-Bostorf, die echter ook mislukte. Zijne medegevoerde twee stukken waren het, die de eerste schoten op den vijand deden, en twee andere, ook tot de voorhoede behoorende, rukten later uit Friederichsberg naar den Riesberg, en beschoten van daar de spits der kolonne v. BONIN. Een bataillon infanterie, uit het slot Gottorp afgezonden, werd aan de zuidzijde van Frederiksberg als reserve opgesteld: dit was datgene, hetwelk door de Pruisische artillerie van de overzijde des Bostorfer vijvers beschoten en gedwongen werd zich achter de huizen te dekken.

De generaal v. HEDEMANN gaf nu de volgende bevelen:

- 1) aan de 1° brigade: naar den Aard-beziënberg vooruit te rukken;
- 2) aan het linker zijkorps: naar de Hühnerhuizen (1) te marcheeren;
- 5) aan de 2° brigade: zich bij Falkenberg op te stellen.

Wij mogen uit deze dispositiën besluiten, dat hij bij het naderen der twee groote vijandelijke aanvalskolonnen, een ernstigen aanval verwachtte, en niet alleen zijne voorhoede zocht te versterken, maar ook door het echelonneeren van zijne troepen hunnen terugtogt zocht te verzekeren.

(1) Omtrent 800 pas ten noorden van Lollhusz, het noordelijke gedeelte der stad Sleeswijk, gelegen.

Aan het afbreken van 't gevecht viel nu voor den aanvaller niet meer te denken; het was onmogelijk geworden, zich aan de bepaalde dispositie te houden, en dus werd de aanval op Bostorf, die tot nu toe zulk een goed gevolg had gehad, voortgezet.

Aan den regter vleugel drong eene compagnie tot Haddebij door, de Deensche jagers, die het moesten verdedigen, trokken terug en werden vervolgd, tot dat de Pruisische tirailleurs op ongeveer vierhonderd pas van de pannenbakkerij op den Riesberg genaderd waren, waar zij halt hielden, en, gedekt door het terrein, een tirailleurgevecht met den tegenoverstaanden vijand begonnen, dat meer dan een uur duurde. Twee andere kompagnien zochten intusschen den zuidelijken en zuidoostelijken voorsprong van den Riesberg te naderen, hetwelk evenwel door de kloeke verdediging der Deensche jagers en hun moorddadig vuur menig offer kostte.

De Pruisische berigtgever, wiens geschiedverhaal wij hier volgen, brengt te dezer plaatse eene welverdiende hulde aan de uitmuntende vechtwijze dezer jagers. «Zij gaven hier, en op andere punten,» zegt hij, «herhaalde lessen, hoe men het moet aanleggen, om de tegenpartij gevoelige afbreuk te doen, zonder zelf groote verliezen te lijden. Men zag, zoolang zij achter de *Knicke* lagen, zelden meer dan de muts of hoogstens het hoofd; wanneer zij eene achterwaarts gelegene stelling zochten te bereiken, wisten zij zeer behendig, onder het te nutte maken der heggen, bukkend, kruipend, enz., met rotten regts

of links-om gaande, terug te trekken. Maar deze lessen,» vervolgt hij, «vonden bij de jonge Pruisische soldaten, die door moed, strijd lust en eerezucht, en door het voorbeeld hunner officieren aangevoerd werden, maar zeer langzaam ingang, en werden te dezer plaatse, even als later elders, nog zeer duur betaald, eer zij in vleesch en bloed overgingen.»

In Ober-Bustorf werd intusschen de strijd voortgezet, en hoewel het vijandelijk geschut het zuidelijk gedeelte daarvan met granaten en kogels hevig beschoot, werden eindelijk de Denen er uit verdreven en nestelden zich de Pruisische tirailleurs in de noordelijkste huizen en tuinen van het dorp, vanwaar zij met de hardnekkig strijdende Denen, die de positie van den Gall- en Riesberg bezetten, een moorddadig tirailleurvuur, vaak op 50 à 40 pas, onderhielden.

De overige troepen van de voorhoede der kolonne von MÖLLENDORFF (de huzaren, de twee stukken rijdende artillerie met hare bedekking en de pionniersafdeeling) waren omtrent dezen tijd nog te Ober-Selk.

Op den linker vleugel had inmiddels een merkwaardig artilleriegevecht plaats. Zoo als wij gezien hebben, stonden daar twee stukken, westwaarts van Ober-Bostorf, die kort na hunne opstelling in de gelegenheid waren geweest een Deensch bataillon in Friederichsberg terug te drijven. Weldra stelden de Denen twee stukken op het punt, waar, bij den noordelijken uitgang van Neder-Bostorf, de straatwegen van Eckernförde en van Rendsburg te zamen loopen, om naar omstandigheden een

van beiden te kunnen bestrijken. Terzelfder tijd posteerden zich twee stukken een paar honderd passen westwaarts bij den uitgang van Frederiksberg, twee andere (waarschijnlijk granaatkanonnen) nog meer westwaarts op den zoogenoemden Kapoenberg, aan den oever van den Bostorfer vijver, ten zuiden van Frederiksberg, en eene sectie granaatkanonnen, op de hoogte ten westen van meergenoemden vijver. De twee Pruisische stukken, waarop weldra voornamelijk de schoten werden gerigt, waren alzoo aan een concentreerend vuur van acht stukken blootgesteld, hetgeen zij evenwel eenigen tijd konden volhouden, daar de meeste kogels in den weeken afhellenden grond, waarop zij stonden, bleven steken, en bijna alle granaten te ver en in het dorp Bostorf neêrkwamen. De twee stukken op den Kapoenberg, die regt tegenover stonden, werden echter langzamerhand gevaarlijker en dwongen de Pruisische sectie weldra zich eenigzins terug te trekken op een meer gedekt terrein. Weldra kwam er versterking. Het gros der kolonne v. MÖLLENDORFF had namelijk order gekregen, van Ober-Selk, waar het in de gegeven omstandigheden nutteloos zou gestaan hebben, naar het Denenwerk op te rukken, waar het ten 12 uur aankwam. De generaal v. WRANGEL, wien men de positie, waarin de bedoelde sectie artillerie zich bevond, rapporteerde, gelaste onmiddellijk vier stukken van de batterij garde-artillerie tot ondersteuning vooruit te rukken. Dit geschiedde en, trots de bijna onoverkomelijke zwarigheden van het terrein, werden zij opgesteld, en beantwoordden

nu het vuur der Deensche artillerie, waarbij zij zich voornamelijk op de vier meest westelijk geposteerde stukken rigtten. Kort daarna kregen ook vier stukken van de rijdende batterij bevel, aan het gevecht deel te nemen, en stelden zich links van de in positie staande op, zoodat er nu tien vuurmonden aan de Pruisische zijde in het vuur waren, die het gevecht, zonder veel verliezen te lijden, met voordeel voortzetten. In het officieele berigt van den Deenschen opperbevelhebber, lezen wij dienaangaande woordelijk het volgende:

«Terwijl deze (de Pruisische stukken) een lichtgeverwd huis, voor hetwelk de luitenant GLUD (de sectiekommandant der stukken aan den zuidelijken uitgang van Friederichsberg) gedwongen was geworden zich op te stellen, letterlijk als een schijf gebruikten, beantwoordden zij zijne schoten met eene kracht, welke dit vuur tot het hevigste van het geheele gevecht maakte. Desniettemin hield de luitenant GLUD zich in zijne stelling staande met een moed, welke niet genoeg bewonderd kan worden; en daar hij groote verliezen aan manschappen leed, bewees hij in persoon gewigtige diensten bij de bediening zijner stukken.»

Een bewijs, dat hier van den moed, waarmede deze artillerie den strijd volhield, niet te veel gezegd wordt, vinden wij in latere berigten, die melden, dat alleen bij deze twee stukken zeven man door het vijandelijk kanonvuur gedood of gewond werden.

Tot eene beslissing kon men evenwel op deze wijze niet komen. De Deensche

infanterie had eene voortreffelijke stelling; het paviljoen en de voorste huizen van Neder-Bostorf waren sterk bezet; vooral uit het eerste rigtten uitmuntende scherpschutters tot aanmerkelijken afstand een moorddadig vuur op de aanvallers. Daarbij waren zij sterker dan deze, daar wij mogen aannemen, dat de beide bataillons, waarmede zij Bostorf bezet hielden, zeker 1400 man en de teruggedrevene voorposten 5 à 600 man telden; terwijl de Pruisen iets meer dan 1400 man in eene ver uitgebreide linie in 't gevecht hadden.

De generaal v. WRANGEL oordeelde het derhalve noodig, meer troepen tot ondersteuning en tot doorzetting van den strijd te doen oprukken, en gaf den generaal v. BONIN last, met het gros zijner kolonne niet naar Klein-Reide, maar regt door op Sleeswijk aan te marcheeren, terwijl de generaal RADZIWILL reeds terstond na zijne aankomst bij het Denenwerk twee kompagniën vooruit had gezonden, zoowel om de artillerie, die nagenoeg zonder dekking was, te ondersteunen, als om den linker vleugel aan de westzijde van Bostorf te versterken. Eveneens zond hij twee andere kompagniën regts af, om tegen den Riesberg en de daargelegen pannenbakkerij te ageeren. De opperbevelhebber, die door de omstandigheden was gedwongen geworden van zijn eerst aangenomen plan af te gaan, en verder in 't gevecht gewikkeld was geworden dan zijn oorspronkelijk voornemen was, had zich nu dien dag tot doel gesteld: de verdrijving van de Deensche voorhoede uit hare positie en daarbij gelijktijdig het in 't bezitnemen van de terreinafsnijding

van Bostorf tot aan de Schlei en de brug van Frederiksberg.

Wanneer wij den stand van zaken op het gevechtsmoment, waartoe wij nu gekomen zijn, in het oog houden, dan was het beslissende aanvalspunt in de positie van den Riesberg met de bijgelegen tegelbakkerij. Was deze genomen, dan bedreigde men daardoor den vijand sterk in zijne linker flank en zelfs in den rug, zoodat hij dan genoodzaakt zou zijn eindelijk het bezit van het dorp op te geven. Omgekeerd was het klaarblijkelijk voor de Denen zaak zich voorloopig in dat terreingedeelte staande te houden, en door eene offensieve beweging westwaarts van den Bostorfer vijver op de linker flank van de Pruisen te ageeren en de kolonne v. BONIN op den straatweg aan te vallen, waardoor de Pruisen, bij een gelukkigen uitslag, tegen het Selker-Noor zouden zijn aangedrongen geworden.

De aanval op den Riesberg en de pannenbakkerij was uiterst bezwaarlijk. Eene vrij breede weide, die op den dag van het gevecht in haar noordelijk gedeelte vele moerassige gedeelten had, omgeeft de heuvelgroep ten oosten van Neder-Bostorf gelegen, terwijl verscheidene drie à vier voet diepe slooten het voorwaarts rukken, zonder dekking tegen het vuur van den goed opgestelden vijand, hoogst gevaarlijk maakte.

Terwijl de aanval aan de westzijde met versche troepen tegen het paviljoen op den Gallberg gerigt werd, en tot een hardnekkig gevecht aanleiding gaf, trachtte men ook op den regter vleugel terrein te winnen: eene sectie scherpschutters drong ten dien

einde naar de zijde van den Eckernförder straatweg, om eene linie Deensche jagers, welke daarachter lag en de voorliggende weide bestreck, te verdrijven, en te zelfder tijd rukte eene stormkolonne vooruit, die evenwel, zoodra zij zich op omtrent 250 pas van de pannenbakkerij bloot moest geven aan de welaangebragte schoten der daarin geposteerde scherpschutters, met zulk een moorddadig concentreerend vuur werd ontvangen, dat in één oogenblik een officier en zeventien man dood en gewond nederstorten, en zij moest terugtrekken achter een dekkenden wal, vanwaar zij een der gebouwen door middel van een geweervuurpijl in brand schoot.

De beweging naar den straatweg werd

evenwel uitgevoerd en de daarachter liggende jagers met goed gevolg beschoten. Weldra kwam er versterking; de aanval op den Riesberg werd hervat en onder een hevigen kogelregen van de hardnekkig verdedigende Denen, werd eindelijk de vijand verdreven en was dat gewichtige terreinpunt, een der sleutels van de stelling der Deensche voorhoede, in het bezit van den aanvaller. Dit resultaat was evenwel niet alleen door de goed uitgevoerde attaque bewerkt, maar nog andere oorzaken hadden de Denen tot het verlaten hunner voortreffelijke positie bewogen, zooals wij in het volgende hoofdstuk zullen aantoonen.

(Wordt vervolgd.)

GESCHUT VAN GEGOTEN STAAL.

(INGEZONDEN.)

Op de industrie-tentoonstelling te München, werd een kanon van gegoten staal algemeen bewonderd, wegens de bijzonder fraaije bewerking. Maar wat de deugdzzaamheid van dergelijk geschut betreft, daaromtrent dacht men niet gunstig. Intusschen konden afdoende proeven alléén deze vraag beslissen.

Nu vindt men in *Dinglers Polytechnisches Journal* een artikel van den Bruns-wijkschen luitenant-kolonel GEORG ORGES, over het uit dit materiaal gegoten geschut,

waarin juist de hoofdresultaten van dergelijk eene beproeving worden opgegeven, en dat zich bovendien aanbeveelt door redeneringen, die op eene rijke krijgservaring steunen. Deze overtuiging, benevens de belangrijkheid van het onderwerp, doen gelooven dat de hieronder volgende vertaling de aandacht van het militaire publiek waardig is.

Tot hiertoe bezigde men hoofdzakelijk het brons, eene alliage van ongeveer 10

ponden tin op 100 ponden koper, tot het gieten van geschut, dewijl men daarin alléén de verlangde taaiheid en hardheid vereenigd vond, die noodig is om wederstand te bieden aan de uitwerking der projectielen en ladingen. Vuurmonden van gegoten ijzer gebruikten in den regel alleen de belegerings-, vesting- en scheeps-artilleriën, d. i. men wendde die aan overal waar het onnoodig was de vuurmonden zoo ligt doenlijk te maken, omdat ze niet beweeglijk behoefden te zijn, of dáár waar men gevaar kon loopen op eenmaal aanzienlijke hoeveelheden geschut te verliezen.

De voordeelen van het bronzen-, in vergelijking met het gegoten ijzeren geschut (het vervaardigen van geschut uit staaf-ijzer heeft nimmer mogen gelukken, uit hoofde van het bezwaar gelegen in het zamensmeden der staven), bestaan in het groote wederstandsvermogen; bijzonder in de zekerheid, want het bronzen geschut scheurt meestal voordat het uit elkander springt. Daarentegen leert de ondervinding, dat de zorgvuldigste beproeving nog geen waarborg oplevert tegen het springen der ijzeren vuurmonden. Dit ongeval moet de artillerist echter nimmer te duchten hebben, zal eene rustige bediening van het geschut tot goede uitkomsten leiden. Het middel om bij de aanwending van ijzer geschut het gevaar te ontwijken, door betrekkelijk groote afmetingen en kleine ladingen aan te nemen, kan de veldartillerie niet aanwenden, dewijl zij zoo ligt (beweeglijk) mogelijk behoort te zijn en het snelvuren ook voor haar onvermijdelijk is. En zoodoende bleef dan het

brons als het eenige geschikte materiaal voor het veldgeschut over.

Het nadeel van de bronzen vuurmonden bestaat vooral in de kostbaarheid, bij vergelijking met de ijzeren. De prijs der eerstgenoemden bedraagt ongeveer $\frac{1}{2}$ thaler (90 centen) het pond, terwijl, voor het zware geschut, een pond Zweedsch gietijzer slechts op $\frac{1}{12}$ thaler (15 centen) te staan komt. Dit reeds aanmerkelijk verschil wordt nog veel grooter door het spoediger verslijten van de bronzen vuurmonden; een uit goed Zweedsch ijzer gegoten vuurmond (uit gietijzer ongeveer het midden houdende tusschen wit en graauw) verdient in dit opzigt verre de voorkeur boven een bronzen stuk.

Over het algemeen kan men het bronzen geschut niet in staat achten om 2000 schoten uit te houden, zonder zijne waarde te hoog aan te slaan; inzonderheid wanneer plotseling groote behoeften moeten vervuld worden, zoo als de wisselende oorlogskansen er immer zullen te weeg brengen, en waarop daarom moet gerekend worden bij het doen eener keuze van het materiaal tot het gieten van geschut. — Na den Russischen veldtocht bijv. moesten wij, in weinige maanden, geheel nieuw uitgerust worden; want geheel het veldmaterieel was verloren gegaan. — In den avond van den slag bij Grosz-Görschen waren de zundgaten van twee mijner geheel nieuwe zesponders zoodanig uitgeschoten, dat ze te Dresden van nieuwe zundgattappen moesten worden voorzien. — Op den eersten dag van den slag bij Bautzen openbaarde zich, omstreeks den middag, in het tappenstuk van een nieuwen houwitser, zoo-

danige belangrijke scheuren, dat ik den vuurmond in het groote park tegen een anderen moest doen verwisselen. Den tweeden dag van dien slag had hetzelfde plaats met een anderen houwitser en met een kanon. — Na den slag aan de Katzbach waren de kanonnen van de batterij voor Bischofswerda, en de houwitsers, op nieuw zoodanig onbruikbaar, dat bijna al mijne vuurmonden vóór den slag bij Leipzig vernieuwd waren. — Op den 17^{den} October moest ik al wederom twee vuurmonden doen verwisselen, daar zij op den 16^{den}, derhalve in eenen dag, onbruikbaar waren geworden door hun eigen vuur. Daar ik op den 18^{den} bevel kreeg om tusschen Probstheida en Stotteritz den terugtocht van het elfde korps te dekken, en zoo lang mogelijk stand te houden, werd mijne batterij zoodanig door het vijandelijk vuur geteisterd, dat ik slechts een kanon met eenige weinige manschappen overhield, welke vuurmond ook nog buiten de Grimmaerpoort van Leipzig gedemonteerd werd en de helft zijner bediening verloor. Het is waar, dit alles was een gevolg van 's vijands vuur; maar getuigen kan ik, dat de zundgaten door het aanhoudende schieten eene wijde hadden verkregen, die met den duim niet te stoppen was, en dat zodoende de vuurmonden onbruikbaar waren geworden. Want het is duidelijk hoezeer hierdoor de uitwerking van dat geschut moest verminderen; gezwezen van het gevaar voor de bediening. — De bij deze gelegenheden verbruikte munitie kan ik met der daad niet meer opgeven; maar geloof echter te kunnen verzekeren dat uit geen dezer door eigen vuur onbruikbaar

geworden vuurmonden duizend schoten of worpen waren gedaan. — Ook in lateren tijd verrijkte zich mijne ondervinding in dit opzigt, door het voorgevallene in het gevecht tegen de Denen bij den Rübelerwindmolen in Sleswijk, op den 28sten Mei 1848. Na 64 schoten uit een nieuwen houwitser, was het zundgat genoegzaam verwijd om het inzetten van een nieuwen zundgattap te Flensburg noodig te maken. Ook de overige zundgaten waren uitgeschoten, maar niet in die mate of de vuurmonden waren nog bruikbaar.

In de praktijk, d. i. bij groote oorlogen, doen zich dan, zoo als men ziet, ook met de beste vuurmonden, de omstandigheden geheel anders voor dan op het proefveld. En bij deze beschouwingen over de duurzaamheid des bronzen geschuts, behoort nog gedacht te worden aan de verhoogde kracht van het buskruid, ten gevolge van eene betere fabricatie, waardoor het bronzen geschut spoediger verslijt, en zodoende maar een 800 schoten zal kunnen uithouden. Bovendien zal de omvang en de hevigheid van het vuurgevecht in volgende oorlogen buiten twijfel nog vermeerderen; zelfs bij vergelijking met de groote veldslagen onder het Keizerrijk, en zodoende 't geen men van het veldgeschut verlangt, buiten verhouding geraken met zijn wederstandsvermogen. Diensvolgens berust klaarblijkelijk op de artillerie de taak, om een nieuw materiaal uit te vinden tot vervaardiging van geschut, hetwelk aan toekomstige behoeften vermag te beantwoorden.

Van een oeconomisch standpunt beschouwd, waarop de artillerist niet mag verwaarloozen zich te plaatsen, omdat zij

wapen in 't bijzonder steunt op de financiële krachten van den staat, valt intuschen niet te ontkennen, dat bij het gebruik van brons tot het gieten van geschut, de grootste waarde niet ligt in den arbeid, maar in het materiaal. Maar de waarde van dit ruwe materiaal is een dood kapitaal. Het is waar, onbruikbaar bronsgeschut wordt vergoten: daarbij gaat echter een deel van het materiaal verloren, zoodat men hoogstens $\frac{1}{3}$ deel daarvan behoudt, en het oorspronkelijk kapitaal na vijf versmeltingen verdwenen is.

Hiervoren deed ik reeds opmerken, dat tot nu toe, buiten het brons, alléén gietijzer geschikt was tot het vervaardigen van geschut, terwijl men echter bijna overal meende te moeten afzien van de ijzeren veldstukken. In Duitschland, Engeland en andere staten, bepaalde men zich tot het gieten van geschut uit Zweedsch ijzer, met het doel om de meestmogelijke zekerheid en duurzaamheid te verkrijgen; doch, zonder te spreken van de ijzerhutten te Finsponz en Aeker, wordt ook te Luik voor rekening van verschillende mogendheden aangegoten. In ieder geval stelt men zich bij den stand der Duitse ijzerhutten afhankelijk van den vreemde, zoolang men het gietijzer, met of zonder het brons, bij uitsluiting aanwendt tot het vervaardigen van geschut; hetgeen een groot nadeel is bij de voorziening in eene zoo gewichtige behoefte; gezwegen dat, zoo als reeds gezegd is, het beste gietijzer niet voldoet aan de vereischten van het veldgeschut.

Opgewekt door de belangstelling van mijn veldheer, Zijne Hoogheid de Hertog

VAN BRUNSWIJK, in iedere verbetering van het krijgswezen, gaven mij deze overwegingen aanleiding om in verstandhouding te treden met den Heer FRIEDRICH KRUPP, te Essen in Rhijn-Pruissen, nadat ter mijner kennis waren gekomen de uitmuntende resultaten, verkregen door de beproevingscommissie der artillerie te Berlijn, met een drieponds kanon van gegoten staal, vervaardigd in de fabriek van genoemden Heer, bij wien ik een kanon van 12 ₤ bestelde. Deze proeven van de bedoelde Pruisische commissie zijn, naar de daartoe door mij gegevene aanleiding, in het *Polytechnische Journaal*, jaargang 1852, CXXIII, blz. 191, openbaar gemaakt. Ik vermeende echter een kanon van 12 ₤, alzoo een grooter kaliber te moeten bestellen, daar ik (op gronden ontwikkeld in de *Pruisische Wehrzeitung*) een kleiner kaliber voor iedere veldartillerie als ongeschikt meende te moeten beschouwen. Te dien opzichte bepaal ik mij hier tot deze bemerking: in de nieuwe veldslagen worden de *Schrapnel-granaten*, door de verbeteringen die de draagbare wapenen ondergingen, tot de hoedanigheid van hoofdprojectielen verheven, hetgeen grootere kalibers dan de tot hertoe meestgebruikelijke noodig maakt.

De Heer ALFRED KRUPP, eigenaar der fabriek van gegoten staal onder de firma FRIEDRICH KRUPP, vervulde mijne wenschen met de meeste bereidwilligheid en belangloosheid. In den loop van dezen zomer leverde hij mij een gegoten stalen granaatkanon van 12 ₤, volgens het door mij bepaalde model, ten einde dit aan elke soort van beproeving te onderwerpen.

Het is bekend dat de beproeving van het ijzeren geschut minder waarborgen van zekerheid oplevert, dan het naauwkeurig gadeslaan van de fabricatie; reden waarom gewoonlijk een bekwaam artillerie-officier met deze taak is belast. — De vuurmonden van gegoten staal daarentegen kunnen even goed als de bronzen beproefd worden; maar desongeacht verzuimde ik niet de fabriek van KRUPP in oogenschouw te nemen, waarbij mij eene scheikundige autoriteit, de hoogleeraar OTTO, ter zijde stond. — De fabricatie van het gegoten staal een geheim zijnde, kan ik mij daarover niet uitlaten. Over de deugdelijkheid der bewerking, als de beste waarborgen opleverende voor de volkomenheid der gevolgd wordende wijze van fabricatie, vermag ik echter het allergunstigst getuigenis af te leggen. De mij voorgelegde monsters van gegoten staal overtroffen het beste wat ik van dien aard immer te zien kreeg. Die monsters werden bij de tentoonstelling te Londen gunstig beoordeeld, en liggen thans te München ter bezigtiging voor de kenners. Wat de hardheid en taaiheid van dit staal betreft, bepaal ik mij tot het opgeven der hier volgende proefnemingen: kurassen, 9 ponden ligter dan de Pruisische, werden niet doorboord met eenen kogel, geschoten uit eene *zundnadelbus*, op den afstand van 5 passen. Diezelfde kurassen, onder eenen druk van 20000 in elkander geperst, vertoonden geene de minste sporen van het verbreken der kristallen op de kanten; een geweerloop, koud hoepelvormig gebogen, had evenmin de geringste breuk aan de ronding.

Het bedoelde door den Heer KRUPP ge-
7. D. N°. 6.

leverde stalen kanon van 12 $\frac{1}{2}$, werd ter beproeving gegeven aan eene commissie, zamengesteld uit Brunswijksche artillerie-officieren, onder mijn voorzitterschap. Bij de opgave der uitkomsten door deze beproeving verkregen, bepaal ik mij tot hoofdresultaten, en ga de bijzonderheden met stilzwijgen voorbij.

Het hoofddoel bij deze proeven was een onderzoek naar de voordeelen die het gegoten staal boven het brons zou kunnen aanbieden; en ten gevolge van dien moesten er uiterste beproevingen (*épreuves à outrance*) plaats vinden; in 't bijzonder om het wederstandsvermogen te onderzoeken: bij aanwending van buitengewoon groote ladingen; bij hare opsluiting in de ziel van den vuurmond, door ongewone middelen, of door meerdere projectielen; bij de uitbarsting van holle projectielen in de ziel van het kanon, alsook de uitwerking van gloeiende kogels met groote speelruimten, nadat ze lang in het stuk verbleven waren; eindelijk het opsporen van de gevorderde lading om de tappen te doen afbreken, het kanon te doen springen, en van de kracht, vereischt om den druifbol af te breken.

Bij de proeven hebben de in de ziel gebarsten holle projectielen, de kogelaanslagen bij zeer groote speelruimten (de ladingen tot het vierdubbele gebragt, met 7 kogels), het schieten met gloeiende kogels, die men eene minuut in de ziel liet blijven voor dat het kanon werd afgevuurd, geen schade te weeg gebragt. De eenige sporen door deze proeven nagelaten in de ziel van den vuurmond, waren vlakken (zichtbare, niet voelbare merkteekenen) en

schrappen, waaronder er slechts eene meetbaar was, en wel ter diepte van $\frac{15}{1000}$ duim. — Bij de schoten met drie- en viervoudige ladingen en twee proppen, bedroeg de terugloop op den natuurlijke bodem 17 voeten, en werden de raderen, de as, de zijwangen en andere deelen van de affuit verbroken. — Daarna werd de terugloop geheel belet, zoodat de geheele kracht van den terugstoot op de tappen nederkwam, en toch openbaarden zich daarin geen scheuren dan na verscheidene schoten. — Hoewel de druifhals niet meer dikte had dan 2,44 Engelsche duimen, waren er 515 slagen van eenen 42 @ zwaren hamer noodig om den druifbol af te breken. — De proeven om het kanon te doen springen zijn niet gelukt, hoewel men daartoe vierdubbele ladingen, met 7 kogels en sterk sluitende proppen aanwendde. — Eindelijk deed ik het kanon geheel vullen, door drie- tot vierdubbele ladingen te doen opsluiten met zand, en vervolgens twee granaten, waarvan de inwendige holte met lood was volgegoten, op hunne beurt wederom opgesloten door twee proppen. Het kanon bleef echter ongeschonden, met uitzondering alléén van eene kleine afbrokkeling onder aan het zundgat.

De eigenschap van gegoten stalen kanons om het schieten met gloeiende kogels toe te laten, terwijl dit het geval niet is bij de bronzen (1), komt mij belangrijk voor, daar, in aanmerking genomen de snelheid waarmede kogels op de smidswagens ge-

gloed kunnen worden, deze soort van projectielen toekomstig meerdere aanwending verdienen dan de onzeker werkende brandkogels.

Wat de prijzen van het gegoten stalen geschut betreffen, zij zijn niet te bepalen dan naar de hoegrootheid der bestellingen; doch in ieder geval beneden die van het bronzen geschut. Daar KRUPP de duurzaamheid van zijn gegoten stalen geschut waarhorgt, als minstens gelijkstaande met de drievoudige duurzaamheid van het bronzen — hetgeen hij na den afloop der proeven ook gerechtigd is te doen — aarzel ik niet het eerste veel goedkooper dan het laatste te noemen, en geloof dat door de invoering van het gegoten stalen geschut een gewichtig doel bereikt, eene bedenkelijke zwakheid verholpen kan worden. Geschiedde dit, het was eene geschikte gelegenheid om eindelijk eene gewenschte eenheid te brengen in het materieel van het Duitsehe bondsleger; eene zaak van hooge waarde voor de krachtige samenwerking, het gemak van de noodige aanvullingen, enz.

Het heeft Z. H. den Hertog van BRUNSWIK behaagd het beproefde kanon met de meeste naauwkeurigheid in oogenschouw te nemen, en mijn verslag over de beproeving te ontvangen, zoodat, bij het gunstig oordeel van Z. H. over het fabrikaat van KRUPP, ik mij durf vleijen met eene gewenschte beslissing op mijn voorstel, strekkende tot het doen uitrusten van twee veldbatterijen met gegoten stalen kanons van 42 @. — Vond dit in andere staten navolging, het stalen geschut zou van lieverlede bij de belegering-, vesting- en

(1) Uit het vervolg der zinsnede is op te maken dat de schrijver hier bij uitsluiting het oog heeft op het veldgeschut. *Vertaler.*

scheepsartillerie kunnen worden ingevoerd, en Duitschland, met betrekking tot eene zoo gewigtige behoefte van zijn weervermogen, onafhankelijk worden van het buitenland. — Bij de geweldige uitwerking der groote holle projectielen op scheepsboorden en dergelijke voorwerpen, zou het in zekere gevallen voor kleine vaartuigen van groot gewigt zijn, met hunne stukken *à pivot* op groote afstanden te kunnen schieten, en de daartoe noodige ladingen zijn slechts aanwendbaar bij gegoten stalen kanons.

Met het openbaar maken van dit opstel heb ik hoofdzakelijk ten doel, de aandacht op het gegoten stalen geschut van KRUPP tot eenen wijderen kring uit te strekken, en vat hieronder de gronden, die ten voordeele van de vervanging des bronzen geschuts door gegoten stalen vuurmonden pleiten, nog eenmaal te zamen.

Klaarblijkelijk is het noodig geworden naar een materiaal om te zien ter vervanging van het brons, daar dit, ten gevolge van de vermeerderde kracht des buskruids en van de levendigheid des vuur-

gevechts, niet meer aan de behoeften vermag te voldoen. Door de kostbaarheid van het materiaal worden, bij de aanwending van het brons tot het gieten van geschut, belangrijke doodliggende sommen aan de industrie onttrokken. Het onvoldoende wederstandsvermogen van de bronzen vuurmonden noodzaakt tot het medevoeren van een groot aantal reserve-stukken. Die vuurmonden laten het gebruik niet toe van gloeiende kogels.

Het gegoten stalen kanon van KRUPP voldoet thans reeds aan ruimere vereischten van duurzaamheid, dan de artilleristen tot hertoe verlangden. De gegoten stalen vuurmonden zijn in volstrekten — nog meer in betrekkelijken — en bovenal in staathuishoudkundigen zin, goedkooper dan de bronzen. Werd ook het ijzer geschut door het stalen vervangen, al de door Duitschland voor het eerstgenoemde besteed wordende sommen bleven binnen zijne grenzen, en het zou ter verkrijging van eene zoo belangrijke behoefte niet meer cijnsbaar zijn aan den vreemdeling.

December 1854.

E.

WIJ ZIEN DEN SPLINTER WEL IN HET OOG VAN ANDEREN, MAAR ONTWAREN
DEN BALK NIET IN ONS EIGEN OOG;

EEN OUD HOLLANDSCH SPREEKWOORD, HERINNERD AAN DE
LUITENANTS DER INFANTERIE

(INGEZONDEN.)

Geachte Redactie!

Onderstaande denkbeelden, reeds eenigen tijd geleden uit mijne ongeoeffende pen gevloeid, had ik reeds voor goed ter griffie gedeponoord, en om onderscheidene redenen der beschimmeling prijs gegeven, toen ik eenige dagen geleden, door de vlejende leger- of kamporders, uitgevaardigd door den Opperbevelhebber der te Zeist gekampeerd hebbende troepen, opgewekt werd die denkbeelden aan U op te zenden, met beleefd verzoek ze een plaatsje in uwe kolommen te vergunnen, indien ze de eer mogten genieten daarin niet geheel en al misplaatst te zijn.

Ten einde zelfs den schijn van personaliteiten weg te nemen, heb ik gemeend mij hier, even als bij het slot van het onderstaande stuk, te moeten teekenen

Een luitenant der infanterie.

October 1854.

Het is een eigenaardige trek van het menschelijk karakter, de handelingen en

opiniën van anderen te willen beoordeelen, vaak te bedillen, soms met vooroordeel te verwerpen.

Indien er zijn, die deze meening niet deelen, dan moet ik veronderstellen, dat zij noch militaire of andere tijdschriften lezen — zoowel binnen- als buitenlandse — noch op de hoogte zijn van de tegenwoordige literatuur in het algemeen, noch van de couranten-polemiek; en in deze gevallen moet ik hen voor menschen houden, die niet op de hoogte van hunnen tijd zijn.

Ik geloof echter te kunnen aannemen, dat dezulke schaars of in het geheel niet onder het officiers-personeel gevonden worden, en dat dus een ieder hunner wel degelijk op de hoogte van den tegenwoordigen tijd is; althans dat elk, even als ik, zich verbeeldt zulks te zijn.

En wat kunnen wij dan bij al die beoordeelingen, bedillingen en verwerpingen opmerken?

Dat, hoe lager wij op de sporten der maatschappelijke ladder geplaatst zijn, des te grooter onze zucht is om de boven ons

geplaatsten te willen beoordeelen; terwijl, naarmate wij ons hooger geplaatst zien, naar diezelfde mate ook die zucht vermindert, totdat zij eindelijk plaats maakt voor eene kalme berusting, zoodra wij meenen het toppunt onzer illusiën, en daarmede de hoogste sport bereikt te hebben, en wij met welgevallen onze blikken benedenwaarts kunnen rigten.

Misschien is mijne bewering onjuist en gewaagd, omdat ik haar in eenen te algemeenen zin toepas. Ik wil er evenwel niets van terugnemen, maar er alleen nog bijvoegen: *er is geen regel zonder uitzondering*. Zij die steeds ter goeder trouw, en derhalve met een goed geweten, hunne denkbeelden aan de algemeene opinie prijsgaven, mogen zich, na dit laatste palliatief, nu volstrekt niet gekrenkt gevoelen in hun gevoel van eigenwaarde; te meer, daar ik het *al of niet* nuttige en doelmatige van vele dier handelingen, geheel en al buiten spel laat. Mijne bewering is dan ook meer in het bijzonder terneêrgesteld voor hen, die uit bedil- en oppositiezucht, uit waanwijsheid, uit ontevredenheid met hun lot, en uit zoovele andere verkeerde neigingen des gemoeds meer, ook een oortje in het zakje willen werpen, opdat zij, onder den invloed van eene zekere dosis ingenomenheid met zich-zelfen, kunnen zeggen: *«J'ai mon idée là-dessus!»*

Evenwel, hoe onmeêdoogend ik hunne teederste gevoelens schok, hen in hun lievelingswerk, in hunne aardsche zaligheid stoor, ik roep hun te gelijker tijd kameraadschappelijk toe: «Broeders, geeft mij de hand!» Ik beken dus in de termen te vallen van: den pot, die den ketel ver-

wijdt dat hij zwart is. Het is dus niet, dat ik mij als een' kwaadaardig' antagonist, in eene dreigende houding tegenover hen stel; of dat ik, met eenen Judas-lach op het gelaat, hen heimelijk ten spot wil leveren! O, neen, die hand wordt hun echtbroederlijk toegereikt, terwijl ik mij als een' regtgeaard' pruttelaar, en in het volle bewustzijn van tot hun gild te behooren, onder hunne banier schaar; maar ik wil ditmaal trachten hen en mij-zelfen tot ernstig nadenken, en welligt tot andere en betere gedachten te brengen!

En nu ik u zoo openhartig beken, steeds volkomen met u gesympathiseerd te hebben, nu moogt gij mij ook niet langer mistrouwen en mijne bedoelingen wraken, maar verwacht ik, dat gij mij opregt van harte de hand zult drukken, die ik u welmeenend heb toegereikt! Ik vertrouw, dat de goede verstandhouding tusschen u en mij thans gevestigd is, en het spreekt dus van zelf dat wij nu vertrouwelijk kunnen zijn.

Weet dan, dat ik verscheidene nachten geleden — ik had den avond te voren, tegen gewoonte, gesoupeerd — een' verschrikkelijken droom had! Mijne pen is niet in staat, u de akeligheid te schetsen, welke die cauchemar mij veroorzaakte, en gij zult mij dus verpligten, indien gij u tevreden stelt, wanneer ik er u niets anders van mededeel, dan dat mij de geest des tijds in eene afzigtelijke menschelijke gedaante verscheen, en eene indrukwekkende *speech*, in mijnen slaap, tot mij hield, waarvan ik het waag alleen de woorden die mij het meest troffen te herhalen; zij waren deze:

«Ontaard dienaar van Mars! gij ziet
«den splinter wel in het oog van anderen,
«maar ontwaart den balk niet in uw eigen
«oog! Zeg het voort!!!»

Ik ontwaakte in hevige gemoedsbewe-
ging, terwijl mij de angstdruppels tappe-
lings langs het voorhoofd en de slapen
rolden; de Geest des tijds was ver-
dyenen, en liet mij alleen in den on-
rustigen nacht. Na eenige dagen kwartier-
ziek was ik eerst in staat mijne dienst te
hervatten.

Verbeeldt u, broeders-pruttelaars, mijne
gemoedsstemming na dien noodlottigen
nacht! Gij, en gij alleen zult mij begrij-
pen, en u in mijnen toestand kunnen ver-
plaatsen, die u met mij sints jaren gewend
hebt, steeds in het heerlijk perspectief van
de laagte naar de hoogte te blikken, om-
dat het rondom en beneden u zoo naar
en eentoonig geleck!

Gedoemd te zijn slechts in *eigen*' werk-
kring werkzaam en nuttig te zijn, den
balk in het eigen oog te *moeten* en den
splinter in het oog van anderen *niet te*
mogen zien, welk eene vreesselijke lots-
verwisseling voor een anders gestemd ge-
moed!

Sedert zijn er dagen verlopen; ik ben
kalmer geworden, en zoo ik oogenblikke
heb gehad, waarin ik de geestverschijning
vervloekte, thans zegen ik den onrustigen,
verschrikkelijken nacht, na welken ik een'
meer helderen blik in het hedendaagsche
mogt werpen.

Even als er in den gang der maatschap-
pelijke dingen soms tijden van stilstand
en keerpunten gevonden worden, die eenen

merkbaren invloed uitoefenen op den ver-
deren gang, zoo gaat het ook vaak in het
leven van den individüelen mensch. Dik-
wijls toch zien wij den losbol na jaren
een ingetogen en soliede mensch worden;
hoe menigmaal gebeurt het, dat Godver-
loochenaars en spotters met deugd en pligt,
ten eenenmale gemetamorphoseerd worden
in dweepers met alles, wat zij vroeger
verwierpen en nu heilig wanen; hij, die
nog kortelings geleden ultra-liberaal scheen,
doet zich thans als ultra-behoudend ken-
nen.

Zoo is het ook mij gegaan na dien vrees-
selijken nacht der verschijning, en daar-
door laat het zich dan ook alleen verklar-
en, hoe mijne volgende redeneringen zoo
zeer in contrast zullen zijn met de beginselen
welke ik vroeger beleed.

Meent echter niet, gij, die nog zoo
even ter goeder trouw de hand hebt aan-
genomen, welke u door mij, als collega-
pruttelaar, werd toegereikt, dat ik mij
thans vijandig tegen u over stel, als wilde
ik u bekampen met de geheimenissen on-
zer zwakheid! Dit zij verre van mij;— ik
wenschte alleen, gedwee voor het orakel
dat mij getroffen heeft, den balk in ons
eigen oog te ontwaren, en mij daartoe te
bewegen in den luitenants-werkkring.

Volgt mij hierin met uwe toegeeflijke
aandaacht, maar verwacht vooral geen
boeiende en geregelde voordragt mijner
beschouwingen; het zijn slechts zamen-
geflanste opmerkingen en overpeinzingen,
die zich nu en dan onwillekeurig aan mijn
oog en mijnen geest voordeden.

Onze werkkring, of liever onze roeping
in vredestijd, bepaalt zich hoofdzakelijk,

in ons voor te bereiden en te vormen tot die deugdelijkheid (bruikbaarheid), welke vooral onontbeerlijk is, zullen wij in tijden van gevaar of oorlog naar behooren de verplichtingen vervullen die ons kunnen opgelegd worden.

Met onze *eigene* voorbereiding en betere vorming, staan *die onzer inferieuren* in onmiddellijk verband, terwijl van onze *eigene* deugdelijkheid *die onzer inferieuren* ontwijfelbaar afhangt.

Door onze voorbereiding en vorming zal nu toch wel niemand *uitsluitend* verstaan, dat wij in wetenschappelijke kennis toenemen, dat wij onzen geest verrijken met die kundigheden, welke wij later zullen behoeven, wanneer wij tot hoogere rangen bevorderd zullen zijn? Hoe aanbevelenswaardig en hoog noodzakelijk die meerdere kennis op het gebied der krijgskunst ook moge zijn, zij is volstrekt niet onontbeerlijk tot het vervullen van die verplichtingen, welke *thans* op ons rusten; en wat meer is, zij waarborgt ons zelfs in geenen deele, dat wij onze *subalterne positie* naar waarde beoordeelen, en er ons naar pligt en geweten in gedragen.

Neen, onder de noodzakelijkste en wezenlijke voorbereiding en vorming van elken ondergeschikten krijgsman, van welken rang ook, verstaan wij het stiptelijk volbrengen van onzen pligt, volgens den geest en de letter der wet. Het is niet genoeg, dat wij *weten*, hoe wij in elk geval, in elke dienstbetrekking te handelen hebben, de hoofdzaak is, dat *de uitvoering* in volmaakte overeenstemming zij met *het weten*.

Gehoorzaamheid en pligtsbetrachting zijn deugden, die men niet enkel door

redenering en besef verkrijgt, maar wier bezit eenen aanhoudenden strijd vordert tegen verkeerde neigingen, die ons te meer beheerschen, naarmate wij het algemeen belang opofferen aan eigene inzichten en opiniën. Daarom, en daarom vooral, mogen wij te regt dweepen met onzen stand, omdat er geen is waarin meer zelfverloochening vereischt wordt.

En wanneer wij aan deze algemeen erkende beginselen — die men trouwens nooit, en vooral in den tegenwoordigen tijd, niet genoeg herhalen kan — waarop de krijgstucht gegrondvest is, in gemoede onze dagelijksche handelingen toetsen, indien wij ons in gemoede afvragen: «*volbrengen wij, tot in de kleinste bijzonderheden, zoo buiten als in tegenwoordigheid onzer meerderen, onzen pligt; toonen wij ten allen tijde en bij elke gelegenheid eerbied voor de wet,*» — want het geringste bevel, het eenvoudigste voorschrift, hebben *in beginsel* dezelfde kracht —; «*zijn wij altijd met hart en ziel ijverende voor de belangen, die aan ons zijn toevertrouwd?*» Moeten velen onzer dan niet bij het antwoord schaamrood bekennen, dat zij duidelijk den balk in hun eigen oog kunnen zien? Of zouden wij in onze blindheid, in onze ingenomenheid met ons zelve, nog durven beweren, dat gehoorzaamheid en pligtsbetrachting diep in ons soldatengemoed gegriffeld staan?

Indien hij, die zich het minst te verwijten hebbe, dit nog een oogenblik durft beweren, hij houde slechts veertien dagen lang een naauwkeurig journaal aan, van hetgeen hij dagelijks doet en rondom zich ziet gebeuren; hij neme onze reglemen-

taire voorschriften en onze orderboeken in de hand, en vergelijkte hun' inhoud met de werkelijke uitvoering, *het gelasten* van den superieur met *het uitvoeren* van den inferieur; zonder er hier nog van te gewagen, of een' ieder *de ware geest* wel bezielt, als hij schijnbaar of slechts voor het oog aan die gegevene bevelen voldoet. De streelende zelfvoldoening van te kunnen zeggen: *«ik mankeer nooit in dienst; ik ben in alle diensten steeds op den bepaalden klokslag present,»* beteekent niet veel, wanneer er geen andere en betere zelfvoldoening aan verbonden is, van in al die diensten door onze presentie *wezenlijk werkzaam en nuttig te zijn geweest*.

Wij verschuilen ons dikwijls achter het gebrekkige en onvolledige onzer reglementen, en indien soms het geweten spreekt, weten wij het met allerlei sophismen en zoogenaamde magtspreuken onmiddellijk tot zwijgen te brengen, omdat ons die sleur van liberaliteit (anders gezegd gemakkelijkerheid, dikwijls ontaardende in een *dolce far niente*) zoo lief is geworden. Maar is het gebrekkige en onvolledige dier reglementen eene vrijpleiting voor het niet nakomen van datgene wat nog kracht van wet heeft, en dit ook verdient te hebben? Is het niet beter, zoo wij gebrekkige en onvolledige reglementen hebben, ons daaraan stiptelijk te houden — zij het dan niet uit sympathie en eerbied voor die reglementen zelve, dan toch uit eerbied voor de beginselen, waaraan zij hun bestaan danken — tot dat wij betere hebben, dan ze te verwerpen, ze niet of slechts gedeeltelijk na te leven, en als 't ware er dus *geene* te hebben? Zou er dit niet

veel van hebben, als gooiden wij oude schoenen weg alvorens nieuwe te hebben?

Als wij den grond zoeken van de vele verkeerde redeneringen en onverantwoordelijke handelingen, dan is die meestal daarin te vinden, dat vele onzer wapenbroeders niet het zuivere en onvervalschte denkbeeld hebben van wat men *ondergeschiktheid* noemt. En dit blijkt te meer en te duidelijker, naarmate wij afdalen naar de geringste dienst-détails, die ons metier in vrede-stijd aanhoudend van ons vordert, en naarmate de denkbeeldige grootheid van ons *Ik*, een grooter contrast daarmede vormt.

Wij willen, om de waarheid van deze bewering aan te toonen, een enkel voorbeeld aanhalen, en daarin een der types van de tegenwoordige luitenanten — zoo als die bij alle regimenten, en, helaas! te veel gevonden worden — zien ageren en in zijne hooge wijsheid hooren redeneren.

Het is Zaterdag morgen; de orders van het rapport van den vorigen dag gelasten, volgens het zomer- of wintertableau, inspectie over de groote en kleine equipementstukken; de kompagnieskommandant heeft, op eigen gezag, toegestaan, dat slechts één officier deze dienst zal waarnemen, omdat de pelotons ter naauwernood de sterkte van escouades hebben. De luitenant, dankbaar voor deze gemakkelijke dienstregeling, begeeft zich op het bepaalde uur — of iets later, zoo hem dit beter convenieert, daar niemand hem toch contrôleert — met een cigaartje in den mond naar de kazerne, wandelt, steeds voortdampende, de uitgepakte bedden langs,

verneemt de aanmerkingen van de sergeanten — indien deze er gevonden hebben — en uiterst over zich-zelfen voldaan, gelast hij, dat er ingepakt kan worden, daar hij deze dienst nu als behoorlijk volbragt beschouwt.

Indien gij nu den moed hebt met dien officier over deze dienst te redeneren en zijne handelwijze in deze af te keuren, dan kunt gij er van verzekerd zijn het voor altijd bij hem verbruid te hebben; hij zal u een kleingeestig dienstdoender, onderwetsch noemen, en u niet voor op de hoogte van den tegenwoordigen tijd houden. Al uwe redeneringen over orde, orders en verantwoordelijkheid, loopen zich te pletteren op zijne rotsachtige denkbeelden van wat een officier vermag en niet vermag, voegt of niet voegt. Dat te laat komen en rooken van een sigaar in dienst, zijn, volgens zijne zienswijze, kleinigheden waarbij de dienst niet lijdt; indien gij hem zegt, *«dat gij per escouade of per sectie ten minste één man behoorlijk en détail naziet, ten einde u te overtuigen dat de escouade- of sectiecommandanten hunne verplichtingen waarnemen en beseft van hunne verantwoordelijkheid bij u hebben;»* hij voegt u toe, dat dit beneden den officiers-rang is, en gij het werk van den korporaal verrigt. Vraagt gij hem: *«maar hoe overtuig ik mij anders van den goeden of kwaden toestand van mijn peloton, waaromtrent ik toch verantwoordelijk ben bij mijnen kompaniescommandant?»* Hij antwoordt u met de meeste flegma en het grootste à plomb van de wereld: *«nu, ik zou mijn kapitein wel hartelijk bedanken voor dergelijke*

«verantwoordelijkheid, en ik ben maar blij, dat wij niet meer in de tijden leven, toen een luitenant uitbranders kreeg, omdat het vlammetje van de chacot, of de souspieds eener slobkous van een man van zijn peloton niet volgens model waren (1)!»

Ziet, wij hebben hier met opzet een schijfbaar nietig voorbeeld aangehaald — zoo als er trouwens ontelbare te opperen zouden zijn — om de verkeerdheid van dergelijke beschouwingen te duidelijker te doen uitkomen. Wij moeten toch in aanmerking nemen, dat de diensten, die wij in vreedstijd presteren, onder anderen de inwendige- en garnizoensdiensten, gedeeltelijk bestaan in eene aaneenschakeling van zoogenaamde détails, die, *«elk op zich-zelve genomen, gering en nietig schijnen, en nogtans een belangrijk geheel vormen, dat is: zij bevorderen uniformiteit en orde, en zij zijn dienstig tot het opkweken in gehoorzaamheid of pligtsbetrachting. Wij weten wel, om bij het aangehaalde voorbeeld te blijven, dat, al worden dergelijke dienstdétails niet zoo conscientieus waargenomen, daarvan de meerdere of mindere bruikbaarheid en deugdelijkheid van een' troep niet geheel en al zullen afhangen, indien het essentiële van ons metier slechts behartigd wordt; maar dit neemt niet weg, dat het geheel verwaarloozen of het anti-militair uitvoeren dier details, allernadeeligst werkt op*

(1) Zij die eeuwig en altijd naar de tijden der vlammetjes en slobkousen verwijzen, hebben veelal in die tijden niet gediend, zoodat zij wel het overdevene dier tijden bij overlevering, maar niet het vele goede er van kennen.

de vorming van een' troep, zoowel van officieren als van manschappen, omdat de eersten tot de laatsten in vreedstijd bijna altijd op dezelfde wijze met elkander in contact komen. Bovendien, het voorbeeld van de meerderen aan de minderen, in naauwgezette pligtsbetrachting, in welke betrekking en in welk dienstvak ook, kan niet te dikwijls als hoogstgewichtig worden aanbevolen, omdat daardoor mede het zoo noodige, morele overwigt bevorderd wordt, en de mindere ook van zijnen kant zich tot gehoorzaamheid en eerbied voelt opgewekt. Want, wie waarborgt ons, dat, wanneer de luitenant het hart eenige duimen te hoog draagt, om kleine diensten, die toch bepaaldelijk volgens reglementen of gegevene orders aan hem zijn opgedragen, naar behooren waar te nemen, deze kanker niet aanstekelijk wordt voor onderofficieren, en ook niet langzamerhand verderfelijk op korporaals en soldaten zal werken? Wat heden nietig schijnt in 't oog van den luitenant, wordt het morgen welligt in dat van den onderofficier, later in dat van den korporaal en soldaat. Het is hiermede gelegen als met eene der bemerkingen van de soldatenschool, waarin onder anderen gezegd wordt, dat de misslag van een' enkelen zich zoude voortplanten tot velen, enz.

Trouwens, wanneer wij de vele kleine diensten, die wij te verrigten hebben, wat minder taxeren naar hare *abstracte waarde*, maar wat meer de *grondbeginselen* op den voorgrond stellen, tot welker bevordering en instandhouding zij strekken moeten, dan geloof ik, dat onze epaulet zich nimmer daardoor bezoedelen zal, dat

wij tot in de kleinste bijzonderheden onze pligten vervullen.

Te lang en te veel is reeds geredeneerd over dit ééne voorbeeld, maar het geldt ook voor allen, omdat zij *één* in beginsel zijn. Want, zoo in belangrijke dienstzaken, de ziel van ons *métier* ons *helderder* in de oogen springt, dan bij minder belangrijke, de laatste verdienen daarom niet minder behartigd te worden. En er behoort soms meer tact en vasten wil toe, zich in de kleinere bijzonderheden te doen gehoorzamen, dan in meer gewigtige omstandigheden, waar de vrees voor *strengeré* straf ons zoo meesterlijk de behulpzame hand biedt.

Hoe hoog noodzakelijk onze reglementen ook dienen herzien en gewijzigd te worden, sommigen echter verdienen tot straf teruggebracht te worden tot de tijden der staarten in den nek, al ware het slechts voor een' zekeren tijd en tot penitentie, om hun ultra-liberalismus voor eeuwig te breidelen, en om hunne ijdelheid met wortel en tak uit te roeijen; het zou echter jammer zijn, dat de goeden het met de kwaden misgelden moesten.

Wij kennen geene kleingeestigheid op het chapitre van dienen, of het is die van alles kleingeestig te noemen, wat wetten en reglementen ons gebieden naauwgezet te volbrengen. En het zou, onzes inziens, niet moeilijk aan te toonen zijn, dat men bewijst beter filosoof te zijn, wanneer men *uit principe* een slaaf dier wetten en reglementen is, dan wanneer men ze *beginselfeloos* telkens tracht te ontduiken of te verkrachten.

Sommigen passen uitdrukkingen toe op

zaken, waarop zij volstrekt niet van toe-
passing zijn, en daardoor komen zij tel-
kens met magtspreuken te berde, waar-
mede zij denken het heeal te kunnen
regeren. Zoo beweren zij onder anderen:
onze reglementen zijn strijdig met den
geest des tijds, met de toenemende ver-
lichting en den vooruitgang, waardoor zich
deze eeuw in alles kenmerkt. Indien het
waarheid is, dat ook *in onzen stand*,
behalve in het intellectueel, ook in het
moreel gehalte verlichting en vooruitgang
zigbaar zijn, dan dunkt mij moet dit in
onzen stand daardoor bewezen worden, dat
onze handelingen hoe langer zoo meer
overeenkomstig zijn met de grondbeginse-
len waardoor onze stand die kracht bezit,
welke hem speciaal kenmerken moet; met
andere woorden, dat wij onze reglementen,
zoo als zij thans zijn, huldigen en eer-
biedigen moeten, tot tijd en wijle ons
andere worden gegeven; als wij dit *niet*
doen, dan geloof ik, dat de geest des tijds
in strijd is met de ware verlichting en den
wenschelijken vooruitgang *wat ons métier*
betreft.

Ik heb het trouwens dikwijls als een
vreemd verschijnsel opgemerkt, dat zich
onder de zoogenaamde verlichtste geesten
soms de slechtste dienaren bevonden. Daar
wijs ik u bijv. op een jong mensch, nog
slechts weinige jaren sieren hem de epau-
letten; hij zal u, als gij aangenaam met
hem zit te praten, op eene wezenlijk boei-
jende wijze en met eene kracht van over-
reding, die gij hem benijdt, eenige phy-
sische en philosophische stellingen voor-
dragen en bewijzen; maar volgt dienzelfden
schranderen, helderen kop daár waar hij

ageren, zijn pouvoir doen gelden moet,
in zijne verschillende dienst- of *beroeps*-
pligten, en gij zult hem zwak, nietig en
een onnut meubel in de militaire huis-
houding vinden. Ik heb dikwijls gedacht,
dat dergelijke uitverkorenen te groot voor
deze prozaische wereld waren; met dat
al, zij laten u de kastanjes uit het vuur
halen, en gij moet het niet wagen hen
kameraadschappelijk te willen onderhou-
den, want zij foudroyeren u met argu-
menten en magtspreuken, waartegen uw
middelmatig verstand en uw eenvoudig
pligtvervullend gemoed niet opgewassen
zijn.

Eeuwig knappe physicus en filosoof!
herinnert gij u nog wel, dat gij uit eigene
beweging uw tegenwoordig *métier* gekozen
hebt, en bedenkt gij wel, dat gij op het
budget van oorlog uitgetrokken staat voor
zekere som, als loon voor de diensten,
die Koning en Vaderland vertrouwen dat
gij hen bewijst, niet door het voordragen
en bewijzen van physische en philosophi-
sche stellingen, maar door naauwgezette
pligtsbetrachting in den stand waarin gij
zijt geplaatst. Bedenk dit vooral bij alles,
wat gij als luitenant in uwen werkring
te verrigten hebt, en gij zult er u lang-
zamerhand aan gewennen, dit zeer pro-
zaische denkbeeld toch eindelijk philoso-
phisch te vinden. — Te bejammeren
evenwel is het, dat de gunstige ontwik-
keling uwer geestvermogens ook niet dien
weldadigen invloed op uw gemoed heeft
gehad, dat edeler en den officier meer
waardige argumenten en stimulanten, dan
die van loontrekkende te zijn, u met het
grondbeginsel vereenzelvigd hebben, *dat*

pligtsbetrachting de hechtste steunpilaar is van eene welgeordende en verlichte maatschappij, en de innige overtuiging hiervan alleen de bron moet zijn, waaruit het gepast gevoel van eigenwaarde voortspruit.

Ten einde van deze laatste stelling door-drongen te zijn, dient ieder individu niet alleen een helder denkbeeld te hebben van zijne verhouding tot die maatschappij, maar tevens zich-zelfen te leeren kennen; iets waartoe men niet ligt geraakt zonder gedurig *op zijn qui vive te zijn.*

Egoïsme is in zekere mate ons aller deel; wij zien het min of meer in vele onzer handelingen doorstralen, *indien wij slechts ten deze ons zelven willen kennen.* Lijnregt tegenover het egoïsme staat de zelfverloochening, wier toepassing — wij gevoelen het allen — onontbeerlijk is in elken stand der maatschappij, maar in den onzen vooral.

Egoïsme is eene den mensch ingeschapene zondige neiging; zelfverloochening daarentegen — eene deugd waarop alle christelijke leerstellingen berusten — kan ons deel niet worden zonder gedurige bestrijding en beheersching van het egoïsme. *In dien strijd moeten wetten en verordeningen onze zwakheden en verkeerde neigingen te hulpe komen.*

Nogtans het egoïsme doet ons de wetten en verordeningen verwerpen, outduiken of wijzigen, wanneer dit zoo met onze eigene inzigten strookt; en juist *daarom* moeten wij, *bij eenig nadenken*, het allernoodzakelijke van hun bestaan en hunne instandhouding beamen. Dan, en dan ook alleen zijn wij, wat de morele waarde van onzen stand betreft, op den weg van voor-

uitgang; dan, en dan ook alleen nemen wij toe in *ware* verlichting, en den geest des tijds mogen wij een' goeden genius noemen, die ons leidt en bewaakt!

De ernstigste zaken eigenen zich het meest om geperifleerd en geparodiëerd te worden, en het zou mij daarom niet moeilijk vallen, en mij soms lusten, die taktiek toe te passen op die liefelijke heddendaagsche thema's van vooruitgang, geest des tijds en verlichting. Maar ik wil dit laten, omdat ik persiflages en parodies onduldbaar en slecht gekozen vind, *op alles wat onzen stand betreft.*

Zoo heb ik u dan op het chapitre van *dienen en reglementen* gebragt. Ik ken het vooroordeel, dat sommigen hieromtrent hebben; gelooft echter niet, dat ik onder diegenen behoor, die er eeuwig en altijd den mond van vol hebben; dit kan welligt eenige jaren later komen, maar tot nog toe is dit het geval niet. Evenwel ik behoor toch onder diegenen, die er nu en dan, als het te pas komt, gaarne een *ernstig* woord over spreken. Aan officiers-tafels en in andere militaire vereenigingen, is het wel doorgaans een der artikels van het reglement, niet over dienstzaken te spreken, maar ik heb die verbanning nimmer kunnen toejuichen; in dit opzigt blijf ik nog altijd eenigzins liberaal gestemd. Verbiedt den handwerksman over zijn timmer- en metselwerk, den boer over zijn land en zijnen ploeg, den handelaar over het rijzen en dalen der fondsen te spreken, wanneer zij vereenigd zijn, en zij zullen u den grootsten despoot noemen, die ooit op twee beenen daarhenen liep. Zijn wij dan van een ander maaksel ge-

fabriceerd dan de rest van het menschen-geslacht?

Onze militaire wetten en reglementen gebieden slechts *éene wijze van dienen*; hieruit moest als van zelf volgen, dat er ook slechts één type van officieren bestond. Dit is evenwel *niet* zoo; men kan het personeel bepaaldelijk in categoriën splitsen. Tot de eerste categorie behooren diegenen, welke strenge dienaren genoemd worden, en dus het volmaakte type, zoo als dat door onze militaire wetten en reglementen verlangd wordt, het meest nabijkomen; zij zijn, zoo als van zelf spreekt, de steunpilaren der krijgstucht; men zou hen de behoudende partij kunnen noemen; hun getal is betrekkelijk gering, en neemt sedert de laatste jaren aanmerkelijk af. Onder de tweede categorie kan men rangschikken diegenen, waarvan ik getracht heb in den loop mijner redeneringen een type te schetsen; gebrek aan ondervinding van de voor- of nadeelen eener goede of slechte krijgstucht *in ernstige tijden*, alsmede hunne verkeerde grondbeginselen daaromtrent, doen hen onwillekeurig de krijgstucht ondermijnen; men zou hen de liberale partij kunnen noemen; hun getal is even als hun zedelijke invloed in de laatste jaren aanmerkelijk toegenomen. Eindelijk, tot de derde categorie behooren diegenen, die alle goede eigenschappen missen der eerste, en de nadeelige gemeen hebben met de tweede categorie; zij onderscheiden zich hoofdzakelijk van de tweede soort door dat hunne intellectuele ontwikkeling meer gelijken tred houdt met hunne weinige morele waarde, nit een militair oogpunt beschouwd; men kan hen niet zoo

bepaald tot de eene of andere partij classificeren, of 't zou die *zonder kleur* moeten zijn; hunne handelingen zijn geheel en al beginselloos; zij geven zich zoo geene rekenschap van hun doen en laten; zij zijn aan allen invloed blootgesteld, doch het meest vatbaar voor verkeerden invloed; hun getal is vooral in de allerlaatste jaren zeer toegenomen (1).

Ik heb in den loop mijner redeneringen slechts één der types, waaruit het personeel der tegenwoordige luitenants is zamengesteld, tot voorbeeld gekozen, ten einde als maatstaf te dienen, waarnaar de toestand der krijgstucht moet beoordeeld worden. Met opzet heb ik mij in die keuze tot de tweede categorie bepaald, omdat hun getal en hun zedelijke invloed het grootst zijn.

Vergeeft mij, Collega's! dat ik mij, in opgewondenheid en geestdrift voor de goede zaak, welligt wat te heftig en overdreven heb uitgelaten over ons eigen wezen, en daardoor onwillekeurig het gevoel van eigenwaarde van velen uwer heb gekwetst. Het was mijn doel volstrekt niet den goeden geest, die u bezielt, te miskennen of te ontkennen; daarvoor dweep ik te veel met den stand, dien ik reeds als jongeling koos, en waarin ik zooveel goeds en edels heb leeren kennen en waarderen; het was innige belangstelling en naauwlettende opmerkzaamheid, die mijne pen bestuurden.

(1) Ofschoon overbodig, merk ik hier op, dat ik door de woorden *beginselloos en voor allen invloed vatbaar*, enz., niet in 't algemeen de karaktertrekken bedoel, maar bepaald en uitsluitend over de wijze van dienen en pligsbetrachting in dienstzaken oordeel.

Gij zult toch niet gelooven, dat het toeval mij geplaatst heeft bij een regiment, waar de krijgstucht minder gewaardeerd en gehandhaaft wordt, dan bij eenig ander. Integendeel; ik heb de eer te dienen bij een regiment, dat niet verdient het minst in uwe achting aangeschreven te staan, wat handhaving der krijgstucht betreft, en de gelegenheid heeft mij niet ontbroken vergelijkingen tusschen andere regimenten te kunnen maken.

De drijfveeren die mij aanspoorden tot het ter neder stellen dezer regelen, zijn welwillendheid en bezorgdheid voor de toekomst.

Ik heb de lievelingsdenkbeelden van menigeen, over liberalismus, vooruitgang, geest des tijds, verlichting — allen woorden, volgens sommigen, van synonieme beteekenis — aangerand, en hen welligt onhandig wakker geschud uit den soes waarin hunne combinatie hen sints eenige jaren heeft gebragt. Misschien noemen zij mij daarom, in hunnen toorn, een' troupiër, een' man van den ouden stempel; en toch vergissen zij zich deêrlijk; ik vermeen te zijn, noch het een noch het ander, maar met lijf en ziel tot het nieuwere geslacht te behooren. Evenwel, ik wenschte te behouden wat in de troupiërs en mannen van den ouden stempel goed was, en het vele goede er bij te voegen dat de geest des tijds, door ons nieuwelingen, heeft aangebragt, opdat wij eenmaal een goed geheel, dat hoe langer hoe deugdelijker kan worden, zullen vormen. Zoodoende zullen wij in waarheid bevestigen, dat wij in eenen tijd leven die vooruitgang kan genoemd worden, omdat

intellectuele en militaire morele waarde hand aan hand gaan!

Ik zou hiermede kunnen en willen eindigen, indien ik mij niet nog voor een oogenblik verplaatste in de gevoelens, die ik door mijn geschrijf bij sommige tegenstanders zal hebben opgewekt.

Mij dunkt ik zie hen, in mijne verbeelding, opgewonden en geraakt naar pen en papier grijpen, om mij te bewijzen dat al mijne redeneringen en beweringen nonsens zijn; dat wij wel degelijk volgens de reglementen onze pligten strengelijk volbrengen; dat wij types van strenge dienaren zijn, en *derhalve de krijgstucht bij de Nederlandsche infanterie niets te wenschen overlaat*, mij daartoe welligt verwijzende naar de vlejende legerorders, die nu en dan door inspecteurs en andere autoriteiten gegeven zijn.

Wie echter kunnen beter onzen toestand naar waarde schatten: zij die op een bijzonder standpunt de werkelijkheid beoordeelen, of wij die ons dagelijks in den kring dier werkelijkheid bewegen? Ik kan dan ook moeilijk de wonderlijke indrukken schetsen, die menige regiments-, brigade- of legerorder over de bijzonder goede krijgstucht der troepen op mij gemaakt heeft, ofschoon ik dan toch geregtigd was mij, even als anderen, er door verheerlijkt te gevoelen. Onder die moeilijk te schetsen gewaarwordingen, mengde zich dan ook steeds de toenemende overtuiging, dat het niet iedereen gegeven is, met tact en oordeel, over de uiterlijke kenteekenen van eene goede of slechte krijgstucht te beslissen; of anders, dat men niet genoeg het gewigt er van beseffende,

zich te gemakkelijk daaromtrent tevreden stelt.

Willen wij, luitenants, juist in ons oordeel zijn omtrent den toestand der krijgstuicht, dan is het een eerst vereischte dat wij hierin onpartijdig en met geene blinde vooringenomenheid te werk gaan; terwijl het ware begin om ons te verbeteren moet zijn, dat wij rond en eerlijk erkennen en gevoelen, dat verbetering hoognoodig is.

Dat mijne antagonist, zoo als ik zoo even veronderstelde, *opgewonden* en *geraakt* zouden zijn, zou mij spijten om der goede zaak wille, en mij op de gedachte kunnen brengen hen aan de fabel van Ezopus te herinneren; maar dat zij het tegendeel mijner beweringen bewijzen zouden, daartoe tart, of liever noodig ik hen uit, omdat daardoor *de waarheid van onzen toestand te meer zal blijken*.

Indien een hunner het mogt ondernemen, wensch ik hem van harte toe, dat hij daartoe degelijke bewijzen, gegrond op de waarheid, zal aanvoeren. Ik voor mij heb het tegendeel niet *bewezen*, maar slechts *beweerd*, indachtig en vertrouwend op de toepassing der spreuk: *«Ken u zelven!»*

Het is waar, 't is veelal een vereischte en altijd een voordeel, wanneer men bewijst wat men stelt, maar dit gaat altijd zoo gemakkelijk niet; alles is geen wiskunst, en het woord denk- of zienswijze bestaat nog steeds in het register onzer woordenboeken. Zoo kunt gij bijv. den eenvoudigsten mensch doen begrijpen en gelooven, dat het geheel meer is dan een gedeelte er van; ook — mits hij geen Mahomedaan is — dat hij verdrinken zal, wanneer hij in een diep water springt, en

niet zwemmen kan of gered zal worden. Het eerste kunt gij hem des noods wiskunstig, het tweede volgens physische en andere gronden bewijzen. Zoo is het echter niet gelegen met *alle* waarheden; er zijn er, die men *bevroeden*, *beamen* moet, omdat er iets in ons binnenste bestaat, dat ons zegt en overtuigt, dat zij *zoo* zijn en niet *anders*; onder die waarheden rangschik ik mijne bewering, *dat de toestand der krijgstuicht van de Nederlandsche infanterie niet uitmuntend en voorbeeldeloos is, maar daarentegen veel te wenschen overlaat*.

Dat men mij toch vooral niet hoogdravend voor de voeten werpe: «laat er maar eens oorlog komen, wij zullen toonen hoe het met onze krijgstuicht gesteld is; wij blaken immers van moed en geestdrift!» — Ik betwijfel volstrekt onzen moed en onze geestdrift niet; integendeel, ik ben er zeker van, want zij maken een deel uit van onze nationaliteit. Maar moed en geestdrift waarborgen ons nog niet, *dat wij een fiks en goed gedisciplineerd leger uitmaken*. Trouwens, ik heb dan ook nog nimmer hooren beweren, dat ons leger die laatste eigenschap, in vergelijking van sommige andere natiën, zoo bij uitnemendheid bezit. Wij, in getalsterkte zoo kleine natie, mogen ons niet vergelijken bij andere legers, waar welligt de krijgstuicht *nog meer* te wenschen overlaat, want dan zou op ons het spreekwoord van toepassing zijn: «in 't land der blinden is éénoog Koning;» 't is hier niet de vraag: is de krijgstuicht bij de Nederlandsche infanterie *betrekkelijk* beter; de vraag is: of zij uitmuntend of voorbeeldig is, of

dat zij veel te wenschen overlaat. Wijders staat ons de krijgsgeschiedenis genoegzaam de waarheid, dat moed en geestdrift zonder goede krijgstuicht niet alles, en zelfs soms al zeer weinig vermogen.

Menigeen bevreemdt het welligt dat, indien het kwaad werkelijk bestaat, ik het dan niet hooger-op heb gezocht; hoe hooger geplaatst toch, hoe meer de verantwoordelijkheid en zedelijke verpligting op de individuën rusten om het te weren.

Ik kan die bevreemding begrijpen; maar sta mij toe u te herinneren aan mijn voorgenomen plan, om mij in den werkkring te bewegen waarin mijne collega's en ik geplaatst zijn. Ik verbeeldde mij daardoor meer in den kring mijner bevoegdheid te blijven, en dus meer met hartelijkheid en familiariteit — om het eens zoo uit te drukken — te kunnen spreken. Hierdoor meende ik het voordeel te hebben dat, hoe ook omtrent de juistheid mijner beschouwingen en beweringen door hooger- of gelijkgeplaatsten moge geoordeeld worden, niet één hunner mijne bedoelingen

konde wraken; terwijl de eersten dan toch te gelijker tijd zouden vernemen, hoe sommigen der laatsten er over dachten; zoodoende dacht ik twee vliegen in eenen klap te slaan.

Bovendien de geest des tijds wordt dikwijls bij eenen stroom vergeleken, en indien die vergelijking juist is en die stroom al zoo bestanddeelen aanvoert, welke nadeelig op den krijgsmansstand werken, dan hangt het er slechts van af, of men voor het zinnebeeld van den geest des tijds, het nieuwere of het oudere geslacht kiest.

Mij dunkt die keuze is niet twijfelachtig; het nieuwere geslacht heeft de meeste aanspraak om de voorkeur te verdienen van hij dien stroom te worden vergeleken, welke de bedoelde nadeelige bestanddeelen aanvoert.

Mogt die stroom nog in tijds worden gekeerd, of er althans eene rigting aan worden gegeven, tot heil van het Nederlandsche leger!

Dit is de vurige en opregte wensch van

Een luitenant der infanterie.

JOURNAAL

VAN DE OPERATIEN VAN HET LEGER VOOR

SEBASTOPOL,

van den 22sten tot den 23sten October.

Sedert de uitgave van ons vorig Nummer is het volgende gedeelte van het journaal der belegering van Sebastopol bekend gemaakt, hetwelk wij hier dus als onmiddellijk daaraan sluitend doen volgen.

22 October. 15^e Dag van de geopende loopgraaf. Gedurende den dag houdt men zich bezig met de eerste parallel, alsmede de loopgraven voor- en achterwaarts, en de gemeenschapswegen met de parken, wijder te maken. Aan de linker zijde van den aanval is men genoodzaakt de, door de vijandelijke kogels omvergeworpen, schanskorven weder op te zetten en de fascinen-bekrooningen te vernieuwen.

Gedurende den nacht maakt men onderscheiden loopgraafafdeelingen wijder en dieper; niettegenstaande dezen arbeid is het regter gedeelte van de gemeenschap tusschen de eerste en tweede parallel nog niet gedekt, uithoofde van de gesteldheid van den bodem.

Aan de uiterste regter zijde van de eerste parallel heeft de artillerie eene bat-
7. D. N°. 6.

terij voor 8 stukken getraceerd, om het bastion van den Mast te beschieten; door twee smalle loopgraafgangen is deze batterij in gemeenschap met de eerste parallel.

Het vijandelijk vuur, dat gedurende den dag zeer levendig is geweest, heeft in den nacht geheel of bijna geheel gezwegen.

De vijand, de batterijen verlatende, die aan de werking van ons vuur blootstaan, haast zich, meer achterwaarts nieuwe batterijen te openen, brengt overal, waar hij voor het vuur onzer karabijnen veilig is, geschut in batterij, en schiet van de meest verafzijnde punten der vesting.

Het vuur van den aanval is goed gericht; de bommen van de batterijen N°. 9 (Turksche bewapening), 4 mortieren van ongeveer 27 duim en 5 van 22 duim, springen niet altijd, of te vroeg. Het Turksch materieel is zeer gebrekkig.

Het vuur der scherpschutters achter aardzakken, begint eene goede uitwerking te doen, en vertraagt dikwijls dat van de vesting.

De bommen van de batterij N°. 5 ver-

oorzaken op verscheiden plaatsen brand in de stad, welke zich echter niet verder uitbreidt.

25 October. 14^e Dag. In den nacht van den 22sten op den 23sten (14^e nacht) ontstond er omstreeks drie ure in den morgen een brand tusschen den vernielden toren voor ons aanvalfront en het middengedeelte der stad; hij duurde tot aan den morgenstond, maar er was weinig van te zien.

Een Russisch lineschip, dat in het zuid-oostelijk gedeelte van de zuiderhaven was gekomen en van daar de linker flank der Engelschen beschoot, is van daar verdwenen.

Gedurende den dag verwijdt men de gedeelten der tweede parallel en de gemeenschapswegen, die in den verloop van nacht geopend zijn en graaft ze meer uit; men verbetert de andere, en gaat voort met het verbreed en dieper maken van de achterwaartsche gemeenschapswegen.

In den nacht maakt men het tracé der tweede parallel, van het ravijn af tot aan de regter communicatie, en begint men aan het epaulement; de arbeid aan de andere werken wordt voortgezet.

Van des morgens acht tot half twaalf ure, en van half twee tot half vijf ure des namiddags, is het vuur van den belegerde zeer levendig geweest; het was niet zeer moorddadig, maar al de schietgaten van de batterij N°. 2 zijn vernield geworden.

Ten een ure des namiddags doet de generaal GEORGE BROWN aan het bezettingskorps om ondersteuning vragen, daar melding was gedaan van 's vijands verschijning aan de zijde van Inkermaan.

Het blijkt dat hetgeen men ontwaard heeft een vijandelijk konvooi is, op den weg van Simpheropol en door Russische troepen gedekt. Dit voorval heeft geen verder gevolg.

De Russische kavallerie, die op zekeren afstand Eupatoria geblokkeerd houdt, wordt stouter; in den morgen van den 25sten zijn 5000 à 6000 ruiters op de hoogten verschenen, die den horizon der stad begrenzen; eenige op hen geworpen vuurpijlen nopen hen tot den aftogt.

24 October. 13e Dag. Gedurende den dag verplaatst men een groot getal rotsblokken, die de circulatie bemoeijelijken; men maakt voor het ravijn trappen naar boven; men graaft zich dieper in, om de arbeiders beter te dekken.

In den nacht zet men met kracht den arbeid aan de tweede parallel voort, welke met den dag gereed is. Men werkt aan de gemeenschapswegen; de kommanderende generaal der genie komt tegen zes ure des avonds het tracé der zevende en achtste loopgraaf, welke bevonden was eene verkeerde rigting te hebben, verbeteren. De Engelschen hebben aan de linker zijde van het ravijn der zuiderhaven, regts van onze aanvalswerken, eene batterij van vier stukken gebouwd, welke des morgens gewapend is en haar vuur opent.

Het vuur der Russen is des morgens op eene zeer krachtige en overhaaste wijs begonnen. Aanvankelijk heeft het onze arbeiders gehinderd, daarop is het eenigzins verflaauwd, en vervolgens geregeld tot aan het vallen van den avond voortgezet, toen het bijna geheel opgehouden heeft.

Iederen avond zijn de stukken, de affuiten, de borstweringen en de embrasures van de talrijke vestingwerken min of meer beschadigd; maar gedurende den nacht wordt de schade aan de werken met zandzakken hersteld, en de bewapening weder in behoorlijken staat gebragt, met behulp van nieuwe stukken en nieuwe affuiten. Ondertusschen bemerkt men, dat de belegerde niet meer zoo dikwijls bommen werpt, en dat de schoten der batterij van het Quarantainefort minder goed gerigt zijn.

Gedurende den nacht wordt de batterij N°. 2 (marine) hersteld, waardoor het getal der stukken in batterij met zes vermeerderd wordt.

Tusschen negen en tien ure des avonds wordt van de vesting, op de regter zijde van onze aanvalswerken, eene levendige maar korte kanonnade geopend; zij doet zeer weinig nadeel, alhoewel de Russen met kartetsen schieten. De vijand scheen eene aanvallende beweging van onze zijde te duchten; hij is den geheelen nacht op zijde hoede geweest. Het meer en meer naderen van onze aanvalswerken, die tot op 400 el van de vesting gevorderd zijn, schijnt hem te verontrusten.

In den loop van den dag wordt eene massa Russische troepen in het bovengedeelte van het dal der Tchernajja ontwaard; voor zooveel men van die magt kan zien, bestaat zij uit ongeveer 15 bataillons, 500 à 400 ruiters en artillerie.

De opperbevelhebber laat eene redoute aanleggen op de regter flank der Engelsche liniën, op een vooruitspringend terreingedeelte, dat afhellend in het dal van

de Tchernajja uitkomt, en dat, zonder die voorzorg, den vijand de gelegenheid zou geven, om vrij gemakkelijk het plateau te bestijgen, en de Engelsche en Fransche stellingen die het beleg dekken, op het punt waar zij zich aaneensluiten, in den rug te vallen.

25 October. 16^e Dag. Gedurende den dag worden de eerste en tweede parallellen en de gemeenschapsloopgraven, waar er nog wat aan ontbreekt, breeder en dieper gemaakt.

Gedurende den nacht wordt dezelfde arbeid voortgezet en maakt men toebeidselen tot den bouw van nieuwe batterijen. Deze arbeid is moeijelijk; men moet zich gedurig een weg door de rots banen, en is verpligt letterlijk te mineeren en gedeelten met buskruid te doen springen.

In den loop van den 25sten is het vestingvuur bestendig levendig geweest; het werd vooral gerigt tegen de parallellen, inzonderheid op de punten waar de scherp-schutters opgesteld zijn, die den vijand zeer verontrusten. Tegen den avond heeft het vuur van den belegerde opgehouden, maar van half negen uren des avonds af en om twee ure in den nacht, wordt het terrein van den aanval gedurende een kwartieruurs met kartetskogels overstelpt. Dit vuur werkt niets uit en heeft slechts een man gekwetst.

De vijand is aan den bouw eener nieuwe batterij begonnen voor de regter face van het bastion van den Mast.

Onze bommen vallen goed op de verdedigingswerken en in de vesting; de brandvuurpijlen, die men begonnen is af

te schieten, schijnen nog geene groote uitwerking te doen.

In den namiddag valt eene vijandelijke bom in een der buskruidmagazijnen van de batterijen N°. 2 (marine) en doet het in de lucht springen. De kruidkisten waren niet meer dan halfvol. Ten gevolge van genomen voorzorgen heeft deze gebeurtenis geen nadeelige gevolgen: de batterij zet geregeld haar vuur voort.

Ten half acht ure des morgens wordt de opperbevelhebber onderrigt dat de Russen op Balaclava tegen de Engelschen aanrukken. Hij begeeft zich in galop naar de hoogten, die wij bezet houden. Van daar zendt hij de tweede brigade (Vinoy) van de eerste divisie, die zonder randsel aankomt, langs de berggruggen, die aan onze regter zijde naar Balaclava afdalen, ten einde de Engelschen te ondersteunen en ze met ons te verbinden. De eerste brigade (Espinasse) dezer divisie, houdt de engte bezet met de batterij der divisie en de brigade Afrikaansche jagers; de Turken houden de redouten en de met kanon bewapende werken bezet.

De jagers te voet en de Zouaven, gewapend met karabijnen en vèr dragende geweren, bezetten de voor hen gereedgemaakte verschansingen.

De troepen der derde divisie staan in stelling achter de kruinen der hoogten; de reserve rijdende artillerie staat, aangespannen, regts van deze divisie, gereed om te marcheren.

Nadat deze beschikkingen genomen zijn, begeeft de opperbevelhebber zich op een centraal punt van de kruin der hoogten, tusschen de engte en de telegraaf, niet

ver van lord RAGLAN, ten einde over den staat van zaken te oordeelen.

Na eene mislukte aanvallende beweging van hun' linker vleugel op de bezette hoogten van Balaclava, hadden de Russen zich met hun centrum en hun regter vleugel geworpen op de door de Engelschen gebouwde voorwaarts liggende redouten, die zij door de Turken hadden doen bezetten. De vijandelijke kavallerie, deboucherende tusschen de redouten, waar de Russische infanterie haar ondersteunde, rukte in groote massa tegen de Britsche brigade zware kavallerie aan, die aan de buitenzijde der tuinen van Balaclava stond geschaard. De Engelsche kavallerie wachtte koelbloedig deze charge tot op 100 el afstands af. Zich alstoen in beweging stellende, werpt zij zich op de hoofden der Russische kolonnes, en na handgemeen te zijn geworden, waarbij zij terstond de overhand had, doet zij deze omkeeren en werpt de geheele Russische kavallerie overhoop, die in verwarring tot voorbij de redouten vlugt en de vijandelijke infanterie medesleept, welke in de twee digtst bij ons gelegen redoutes stond.

De Engelsche ligte kavallerie-brigade, die haaksgewijs op eenigen afstand van het tooneel van dezen schitterenden aanval stond, kan er ongelukkigerwijs geen deel aan nemen en hem voltoojien; zij voegt zich vervolgens bij de zware kavallerie en de geheel vereenigde divisie van den graaf LUCAN stelt zich met een breed front loodrecht op de lijn der verschansingen, met zijn regter vleugel naar de zijde van Balaclava, op.

Deze divisie maakte alzoo front tegen

de Russen, die, hun rechter vleugel terughoudende, zich van hun mislukten aanval poogden te herstellen en de verst van Balaclava afgelegene redoute, welke in hun bezit gebleven was, en die de spil hunner jongste bewegingen had uitgemaakt, met infanterie versterkten.

Intusschen daalden twee Engelsche divisien infanterie met hare artillerie in de vlakte van Balaclava af, bezetteden de toegangen tot dit punt, en stelden zich op twee liniën, tusschen de kavallerie en Balaclava.

Daar de generaal CANROBERT de linker flank der Engelsche kavallerie eenigzins blootgesteld achtte, deed hij haar ondersteunen door onze brigade Afrikaansche jagers, die onder de bevelen van den generaal MORRIS, zich regimentsgewijs in echelons achter den linker vleugel, bestaande uit de ligte Engelsche brigade, plaatst. Bovendien vat de eerste brigade van de eerste divisie bij en in de digtst bij onze stellingen gelegen redoute post, en vormt alzoo eene sterke ondersteuningslinie, achter de kavallerie van den graaf LUCAN.

Op dit oogenblik begeeft de Engelsche kavallerie zich voorwaarts; deze beweging stelt haar niet alleen bloot aan het flankvuur der vijandelijke artillerie, maar ook nog aan dat eener Russische batterij, die onder bescherming van vijf bataillons op de heuvelen der Tchernajia is opgesteld, en haar linker vleugel echarpeerde en in de flank beschoot.

Ten einde de Engelschen uit dit vuur te brengen, hetwelk hun verliezen deed ondergaan en hunne bewegingen hinderde,

geeft de generaal MORRIS den generaal D'ALLONVILLE bevel die batterij aan te vallen met het vierde regiment Afrikaansche jagers, waarvan drie eskadrons achtervolgens en *fourageur* chargeren en de vijandelijke infanteristen tot voor hunne carrés neêrsabelen, welke hen met een goed onderhouden, maar gelukkig niet zeer moorddadig tweegeledeervuur ontvangen.

De Russische artillerie rijdt in draf weg en vertoont zich in den loop van den dag niet meer, en de vijf bataillons trekken naar een achterwaarts gelegen punt terug, waar zij verder verblijven.

Deze met evenveel beleid als schitterende stoutmoedigheid uitgevoerde beweging, bevrijdde de Engelsche linker vleugel volkomen en kostte ons slechts 10 gesneuvelden, waaronder 2 officieren, en 28 gekwetsten.

Inmiddels had de Engelsche ligte kavallerie wonderen van dapperheid verrigt, maar ten koste van gevoelige verliezen. Zij was voortgesneld tot in het dal der Tchernajia tegen de Russische kavallerieliniën, door welke zij tweemaal heenjoeg; zij had verwarring gebragt tot in 'svijands achterste gelederen, maar zoowel bij de voorwaartsche beweging als bij het terugkeeren schuins en in de flank, door het kartetsvuur van 16 vuurmonden en het geweervuur eener talrijke infanterie beschoten, had zij bij deze vermetele charge, welke den vijand verbijsterd had, aanzienlijke verliezen geleden.

Het was middag geworden: de generaal CANROBERT en lord RAGLAN doen de op de strijdplaats aanwezende troepen eene minder uitgebreide stelling nemen, digt bij

Balaclava, en behoorlijk in verband met het observatiekorps.

Onze verliezen sedert het begin van 't beleg bedragen 75 gesneuvelden, waar-

onder 4 officieren, en 618 gekwetsten, waaronder 17 officieren.

Voor Sebastopol, 26 October 1854.

De generaal chef van den staf,
(get.) DE MARTIMPREY.

DE GENERAAL CANROBERT.

Onder de krijgsveldhebbers, op welke in de tegenwoordige dagen algemeen het oog gevestigd is, bekleedt voorzeker de generaal CANROBERT eene voorname plaats. De volgende levensbijzonderheden omtrent dien aanvoerder van het Fransche leger in de Krim, zullen, hoewel zeer beknopt, voor onze lezers niet onbelangrijk wezen.

FRANÇOIS CERTAIN-CANROBERT is geboren in 1809, in het *Département du Lot*, nabij het dorp waar MURAT het eerste levenslicht aanschouwde. In 1826 verliet hij na twee jaren van ijverige studie de school van Saint-Cyr, en werd binnen twee jaren als *sous-lieutenant* bij het 47e regiment van linie ingedeeld, in 1852 tot *lieutenant* bevorderd, en in 1853 naar de provincie Oran geëmbarkeerd, waar ABDEL-KADER zich na de affaire van de Macta tegen de Fransche wapenen staande hield. Achtereenvolgens nam hij deel aan de expeditie van Mascara, de verovering van Tlemcen, de expeditiën van den Chélif, van Aarchgoun, van la Mina en verschillende andere togten en gevechten, ten gevolge waarvan hij om zijne schitterende militaire bekwaamheden in April 1857 tot kapitein bevorderd werd. Bij de bestorming van Constantine ontving hij een schot

in het been, aan de zijde van den kolonel COMBES, die zelf op de bres doodelijk gekwetst werd, en den jongen kapitein, nog voor zijn dood, aan den generaal VALÉE aanbeval.

In 1859 keerde hij, gedecoreerd met het legioen van eer, in Frankrijk terug, organiseerde een bataillon van het Vreemdenlegioen, dat uit Spaansche benden bestond, die met CABRERA naar het Fransche grondgebied gedrongen waren, werd in het 6de bataillon jagers ingelijfd, en keerde in 1841 naar Afrika terug. In het volgende jaar tot bataillons-chef benoemd, nam hij aan eene reeks van gevechten en ondernemingen deel, waarin hij zich altijd zeer onderscheidde.

Hij was reeds sedert twee jaren officier van het legioen van eer, toen de kolonel SAINT-ARNAUD, die in 1843 den kolonel CAVAINAC in het kommandement van Orleansville verving, hem tegen BOU-MAZA afzond. Grooten roem verwierf hij zich in de affaires van Bahl, van Oued-Metmour, van Oued-Gri, van Oued-Senzig; in de eerste hield hij zich met voordeel met 250 man staande tegen 5000. In October werd hij dan ook tot luitenant-kolonel bevorderd.

Na acht maanden van onophoudelijke worsteling, gedurende welke hij in Tenez door de Kabijlen geblokkeerd werd, gelukte het hem, die landstreek tot rust te brengen en werd op het terrein zelve van zijne overwinning tot kolonel bevorderd. Eerst werd hem het kommando van het 2de regiment van linie, daarna van het 2de van het *legion étrangère* gegeven. Een aanval op de bergbewoners van den Aurès, dien hij met schitterenden uitslag volvoerde, en waarbij hij den Bey AHMED gevangen nam, verhoogde zijn roem. Aan het hoofd van het regiment Zouaven geplaatst, had hij kort daarop gelegenheid krachtdadig op te treden tegen de Kabijlen en de tribuus van Jurjura, die hij onderwierp.

Maar in 1849 vooral was het, dat de kolonel CANROBERT eene energie ontwikkelde, boven allen lof verheven. De choléra heerschte in Aumale, waar hij met zijn regiment in garnizoen lag, dat door de gebeurtenissen, die te Zaatcha plaats hadden, naar de muren dier oasis geroepen werd. De moed en de kalmte, die hij op dezen gevaarlijken togt ontwikkelde, bij het lijden van allerlei aard, waaraan zijne soldaten waren blootgesteld, waren bewonderingswaardig. Hij was overal in persoon, sprak de zieken moed in, zorgde voor hunne verpleging, wierp in het voorbijgaan versterking in de stad Bou-Sada, die geblokkeerd werd, misleidde den vijand, die hem den doortogt betwistte, door te verspreiden, dat hij de pest met zich bragt en die aan zijne aanvallers zou mededeelen, en bereikte eindelijk Zaatcha, na bijna onoverkomelijke hinderpalen, op

den 8ten November. Den 26sten voerde hij eene der kolonnes van aanval aan. Van vier officieren en zestien soldaten, die hem op de bres volgden, werden er zestien aan zijne zijde gewond of gedood! Vijftien dagen later was hij kommandeur van het legioen van eer.

Na zich nog in het gevecht van Narah onderscheiden te hebben, werd hij den 15^{den} Januarij 1850, dus in den ouderdom van 40 jaren, tot brigade-generaal bevorderd, verkreeg het kommando over eene brigade infanterie, werd als aide-de-camp aan den Prins-president der republiek toegevoegd, en den 14^{den} Januarij 1855 tot divisie-generaal benoemd. Na in het kamp van Helfaut eene divisie infanterie te hebben gekommandeerd, werd hij aan het hoofd gesteld van de 1ste divisie infanterie van het leger van het oosten, in welke betrekking hij van het uitbreken der vijandelijkheden af eene gewigtige rol gespeeld heeft, zoowel door de zoo moeilijke operatie der ontscheping voor te bereiden, als door krachtig bij te dragen tot de overwinning aan de Alma, waar hij op nieuw gewond werd. De maarschalk SAINT-ARNAUD had een onbeperkt vertrouwen in zijnen moed en zijne bekwaamheden, en eene waarheid is het, dat de jeugdige generaal niets had verzuimd om zich dat waardig te maken. Tot de gewigtige taak, die hem nu is opgedragen, had hij zich reeds voor zijn vertrek door grondige studiën over het tegenwoordige oorlogstoneel voorbereid, alsof hij een voorgevoel had van zijne toekomstige bestemming.

DE PLAATSVERVANGERS BIJ HET LEGER.

(INGEZONDEN.)

Plaatsvervangers worden dadelijk in werkelijke dienst gesteld en bekomen eerst groot verlof te gelijk met de lotelingen en nummerverwisselaars hunner ligting. (Reg. N. M.)

Gewezen onderofficieren, plaatsvervanger zijnde, mogen tot geene bevordering in aanmerking komen. (Reg. M. 1820, I, 302; 1829, I, 116; en 1845, I, 226.)

Op grond van dien bevordert men in het algemeen zelden een plaatsvervanger tot korporaal of onderofficier.

Plaatsvervangers, die vroeger niet gediend hebben en 30 jaren oud zijn, mogen zich niet bij de staande armee engageren. Andere gewezen militairen mogen zulks tot hun 40^e jaar. (3 Maart 1846, N°. 5, B.)

Plaatsvervangers mogen niet bij het keurkorps worden ingedeeld. (7 Junij 1829, 17 Dec. 1830.)

Plaatsvervangers mogen niet (gelijk de nummerverwisselaars en lotelingen) bij de marine en mariniers geplaatst worden. (8 Dec. 1837).

enz.

Het ligt geenszins in mijne bedoeling, hier beschouwingen neder te schrijven omtrent het stelsel der plaatsvervanging. Ik wil mij onthouden van te beoordeelen voor hoeverre, in een constitutionnel staat als Nederland, elk ingezeten ook zedelijk verplicht is zijn land in persoon te kunnen helpen verdedigen, en zich dien ten gevolge aan de krijgsdienst niet mag onttrekken.

Evenmin wil ik beslissen in hoeverre het, zoowel in het belang der billijkheid, als in dat van den staat en vooral in dat van het leger, wenschelijk ware dat dit stelsel werde afgeschaft.

Mijne meening is, om al deze punten geheel onaangeroerd te laten, als hebbende onze landswetten te dien opzichte regelingen vastgesteld, die hoogstwaarschijnlijk nog langen tijd gehandhaafd zullen blijven.

Daar het stelsel van plaatsvervangings nu eenmaal bij ons te lande aangenomen en in gebruik is, wenschte ik enkel eenige veranderingen gemaakt te zien in de wijze waarop het toegepast wordt.

Het is niet zoo zeer dit stelsel, als wel de wijze waarop het bij het leger begrepen wordt, en de gevolgen, die dit na zich sleept, welke een schadelijken invloed op den soldatenstand hebben.

Vooroordeelen tegen de krijgsdienst deden het stelsel van plaatsvervangings ontstaan.

Wederom vooroordeelen van een geheel anderen aard deden dit stelsel bij het leger verkeerd begrijpen, en dien ten gevolge: den plaatsvervanger minachten.

Dit veroorzaakte allerlei bepalingen ten nadeele der plaatsvervangers, wien daarbij (nagenoeg) alle vooruitzichten in den militairen stand ontnomen werden, en waardoor zij in zoodanigen toestand verkeerden, dat de benaming van *plaatsvervanger* bijna eene vernedering uitdrukt.

De ondervinding leert ons, welke gevolgen hieruit zijn ontstaan. Het zedelijke gehalte van den plaatsvervanger, uit een militair oogpunt beschouwd, is, over het algemeen genomen, tot een zeer laag peil gedaald.

De plaatsvervangers zijn tevens in zoodanigen getale in ons leger aanwezig, dat het niet te betwijfelen valt, of zij oefenen een beduidenden invloed uit op een groot deel onzer soldaten.

Dat die invloed niet anders dan schadelijk kan werken, is zeker, want zij doet

een anti-militairen geest bij onzen soldatenstand ontstaan.

Om deze verkeerde strekking te doen ophouden, wordt gevorderd: of geene plaatsvervangers meer te dulden, en dit is in strijd met de bestaande wetten; of het zedelijke gehalte der plaatsvervangers te verbeteren.

Dit laatste middel is het eenige wat aan te wenden overblijft. Bij juiste en gepaste maatregelen, zal het gewenschte doel kunnen bereikt worden.

Op enkele weinige uitzonderingen na, komen de plaatsvervangers in dienst om de volgende hoofdredeenen, als:

1. Losbandigheid.
2. Onverstand.
3. Armoede.

1. Verwaarloosde opvoeding, gepaard met eene sterke neiging tot onrust en losbandigheid, brengt velen onzer geringere klassen tot ongeregelde leefwijzen. Arbeidzaamheid en ijver verdwijnen spoedig, zoodat het weldra moeilijk wordt om in het eigen onderhoud te voorzien. Het burgerlijke leven met zijne onafgebroken werkzaamheid, door de mededinging noodzakelijk geworden, vordert meer inspanning dan waartoe zij in staat zijn, omdat het hun aan ijver en volharding ontbreekt. Hunne toevlugt niet tot de misdaad wilende nemen, zoo blijft hun geen andere uitweg over om te kunnen bestaan, dan soldaat te worden. Vermeenende een lui en zorgeloos leven te moeten gaan,

waarbij hun niets ontbreekt dan geld, om in ruimere mate aan hunne neigingen te kunnen voldoen, zoo worden zij plaatsvervanger, om het bezit van dat verlangde geld te genieten.

2. Hiertoe behooren zij, die door zielverkoopers of ronselaars zijn overgehaald. Onkundig van den nadeeligen toestand waarin de plaatsvervanger in het leger geplaatst is, worden zij verleid door het aanbod eener voor hen aanzienlijke som geld, welke hun echter zelden eerlijk wordt uitbetaald.

Veelal behooren deze ongelukkigen tot de armste klasse. Terwijl zij vroeger als lotelingen dienden, leerden zij den soldatenstand eenigzins nader kennen. Hetzij vooroordeel tegen dien stand, of wel eigenbaat om den arbeid des zoons tot hun eigen voordeel te doen strekken, weêrhiel de ouders om hunne toestemming tot de indiensttreding te geven. Na hunne meerderjarigheid, slechts van hun eigenen wil afhankelijk geworden, vallen deze jongelieden, door gebrek aan ondervinding, in handen van bedriegers.

3. Door de armoede, waaraan ongelukkigerwijze de geringere man maar al te veel is blootgesteld, komt menigeen als plaatsvervanger in dienst. Aan velen hunner blijft er geen ander middel ter keuze over, om hunne gezinnen van geheelen ondergang te redden.

Menig eerlijk, maar onbemiddeld huisvader, wordt plaatsvervanger, om met het daardoor verkregen geld zijn gezin het een of ander middel van bestaan te verzekeren. Na verstreken diensttijd keert hij onder de zijnen terug, die hem hunne

verbeterde omstandigheden te danken hebben.

De vooroordeelen van het leger ten opzichte der plaatsvervangers zijn onbillijk. De aanleiding daarvoor bestaat hierin, dat het geld de voornaamste drijfveer van den plaatsvervanger is.

Maar is het geld niet nog altijd de grootste drijfveer, ja zelfs de afgod der geheele menschelijke maatschappij? Heeft men het regt om te vorderen dat de plaatsvervanger hierop eene uitzondering zal maken?

Alleen *die* plaatsvervangers, bij wie loshandigheid de oorzaak was hunner indiensttreding, verdienen berisping. Niet-tegenstaande dat, mogen wij aan *allen* ons medelijden niet onttrekken.

Wat de berisping betreft, zoo zien wij meermalen dat militairen, die zulks in hunne jongere jaren verdienden, door zich aan buitensporigheden en uitspattingen schuldig te maken, daarom niettemin later den lande met eere dienen kunnen.

Eveneens zou dit het geval zijn met vele plaatsvervangers, wanneer goed of verbeterd gedrag hun dan ook weder gelegenheid verschafte om bevordering te maken.

Wat hen betreft, die door onnadankendheid, onkunde of door armoede er toe overgaan om plaatsvervanger te zijn, deze worden dikwerf, even als ook velen der voorgaanden, soms vrij goede soldaten. Wanneer zij eenigen tijd gediend hebben, zijn het niet zelden manschappen, van welke men in het belang der

dienst partij zou kunnen trekken, bijaldien zij niet ontmoedigd waren door de nadeelige bepalingen te hunnen opzigte.

Zoo pligtsbetrachting geen voordeel aanbrengt, terwijl pligtverzuim gestraft blijft, dan bestaat er geen voldoende prikkel ten goede. Door den weg tot bevordering af te snijden, ontnemt men juist die hoop, welke den militair moet bezielen, en die enkel in staat is hem te doen volharden in ijver en lust voor de dienst.

Hoop en vrees zijn de twee hooffdrijfveeren van aller menschen handelingen. Gepaste aanwending van beiden zijn het eenige middel om een leger goed te maken.

De hoop kent de militair onder de bevoordingen van bevordering, onderscheidingen, gepaard met stoffelijk welzijn.

De vrees doet hem slechts denken aan de krijgswetten, en dit is ongelukkigerwijze het eenige woord, dat voor den plaatsvervanger eenige beteekenis blijft houden. Juist het onedele beginsel heeft vat op hem, omdat het edele voor hem nu niet kan bestaan.

Wanneer men beproeft om het andere, en betere beginsel, namelijk dat uitgedrukt wordt door het woord *hoop*, ook op den plaatsvervanger te doen werken, dan zal men zonder twijfel ook goede vruchten

daarvan plukken. Dan eerst zal de plaatsvervanger ophouden langer een vreemdeling in het leger te zijn.

Hij zal dan ook waarlijk *soldaat* worden, in de volle en schoone beteekenis van dit woord.

Hiertoe is noodzakelijk: *volkomen gelijkstelling van den plaatsvervanger met den vrijwilliger, en afschaffing van alle bepalingen daarmede in strijd.*

Onverschillig langs welken weg de man in dienst komt, hij is bij het aantrekken der uniform: *soldaat*.

Op dat kleed kan en mag geen smet kleven, van welken aard dan ook.

Is de plaatsvervanging eene zaak den krijgsman onwaardig, dan dulde men de plaatsvervangers niet langer bij het leger.

Is omgekeerd de plaatsvervanging geen smet die op den man kleeft, dan moet hij ook in alles met elk gewoon soldaat gelijkgesteld worden, want *paria's* kent onze stand niet, en wel omdat de uniform den persoon veredelt; daar het steeds voor iedereen eene eer moet blijven in het leger te dienen, om het even in welken rang of in welke betrekking hij daarin geplaatst moge zijn.

GEPENSIONNEERDE OFFICIEREN.

(INGEZONDEN.)

Hoezeer men gelukkigerwijze, door alle mogelijke gepaste middelen, de eer van den militairen stand in het algemeen, en die van den officiersstand in het bijzonder, tracht te handhaven, zoo bestaat er echter nog eene zekere leemte in die bepalingen, waarin het hoogst wenschelijk ware, dat krachtig konde worden voorzien.

De bedoeling is te doen opmerken, dat er genoegzame maatregelen ontbreken, waardoor ook gepensionneerde officieren genoodzaakt zouden worden, zich te gedragen overeenkomstig de waardigheid van hunnen stand.

In Pruisen is daarin genoegzaam reeds voorzien. Men kan zich daarvan overtuigen door de wet der *Ehrengerichten* na te lezen, waaruit blijkt dat voor sommige gevallen zelfs het pensioen kan ingetrokken worden, enz.

In Nederland wordt het pensioen verloren, ten gevolge van oteerende of lijfstraffen. Het algemeen beginsel dat den *onteerde* geen verder regt op pensioen heeft, is derhalve daarbij erkend door den wetgever.

Maar in een echt militairen zin, en dus geheel in den geest onzer bijzondere wetgeving, ontstaat *onteeering* niet alléén als

het gevolg van een infamant vonnis, maar zelfs ten gevolge van elke handeling, die beneden de waardigheid van een man van eer is.

De instelling van de raden van onderzoek, bewijzen dat men dit beginsel huldigt ten opzichte van de officieren in actieve dienst. Maar omtrent gepensionneerde officieren schijnt deze bepaling vergeten te zijn bij de pensioenwet, alhoewel de geest er van toch volkomen daarin doorstraalt.

Daar men evenwel de gepensionneerde officieren:

- 1°. het dragen eener bijzondere uniform waardig acht en veroorlooft;
- 2°. daar zij in bijzondere gevallen (bij art. 140 Wetboek van Regtspleging) aan krijgswaarden kunnen deelnemen;
- 3°. in tijd van oorlog weder in actieve dienst kunnen worden opgeroepen;
- 4°. daar hun pensioen vervalt ten gevolge van oteerend vonnis.

Zoo kan het immers niet in twijfel getrokken worden, dat de militaire wetgever de gepensionneerde officieren beschouwt als wel degelijk gerekend wordende tot den officiersstand te blijven behooren.

Zou hieruit niet als een natuurlijk ge-

volg moeten voortvloeijen, dat ook gepensioneerde officieren eveneens voor een raad van onderzoek moesten kunnen getrokken worden, wanneer zij door hunne daden den officiersstand onteeren?

Zou het niet billijk zijn, dat men hen de voordeelen, aan dien stand verbonden, ook wederom kon ontnemen, zoodra zij de heilige verplichtingen van dien eervollen stand miskenden of verzaakten?

Waarschijnlijk zijn dergelijke bepalingen verzuimd, omdat zulke gevallen hoogstzeldzaam voorkomen. Met regt mag men van elk oud officier verwachten, dat hij op den goeden weg zal blijven voortgaan.

Ook zijn het gelukkig slechts uitzonderingen, wanneer men personen aantreft omtrent wie zoodanige bepalingen dienstig zouden zijn.

Eene dezer uitzonderingen echter, die wij met leedwezen hebben moeten ontwaren, wekte, en te regt, onze verontwaardiging op.

Daarom zouden wij — zóówel voor de eer van alle gepensioneerde officieren, als voor de eer van den officiersstand in het algemeen — het hoogstwenschelijk achten, indien behoorlijke wettelijke bepalingen hieromtrent krachtige hulpmiddelen voorschreven.

VERHOOGING VAN DE SOLDIJ DER INFANTERIE.

(INGEZONDEN.)

Sedert eenigen tijd schijnt er, met veel grond van zekerheid, sprake te zijn om de soldij der soldaten bij de infanterie met $2\frac{1}{2}$, en die der tirailleurs met 5 cents per dag te verhoogen.

Deze maatregel zoude — wij twijfelen er niet aan — bij de aanhoudende duurte der levensmiddelen, zelfs door de andere, beter bezoldigde wapens, gebillijkt worden.

Zonder dus in het minst de goede bedoelingen in dezen te willen afkeuren, veroorlooven wij ons, op de meest beschei-

dene wijze, de vraag: of deze verhooging van 5 cents daags ook op de miliciens der tirailleurs-kompagnien zoude worden toegepast, dan of dit alleen op de staande armee dier kompagnien betrekking heeft? Immers, het zoude kunnen gebeuren, dat een oud en braaf soldaat, voorzien met de bronzen of zilveren medaille voor trouwe dienst, wegens fysiek gestel of andere omstandigheden buiten zijne schuld, de geschiktheid tot tirailleurs miste, in welk geval hij minder bezoldigd zoude zijn dan de miliciens, die pas onder de wapens

geroepen wordt. — Om deze redenen, in verband met de zucht der hooge regering, om het vrijwillig dienstnemen te bevorderen, zouden wij het raadzaam achten, het voorregt der hoogere toelage voor de tirailleurs alleen tot de vrijwilligers uit te strekken; terwijl daarenboven eene op goede gronden te billijken bezuiniging ten aanzien dezer miliciens daarvan het gevolg zoude zijn.

G. H. S.

MIDDELBURG, November 1854.

VERSCHEIDENHEDEN.

Wanneer men de legers van vreemde mogendheden ziet, dan is het opvallend, dat aldaar de bereden officieren, ook die der artillerie en infanterie, niet alleen goede paarden hebben, maar ook goed te paard rijden.

Zou het niet doelmatig zijn, bij onze infanterie, hetzij al de kapiteins 1e klasse, of wel een zeker aantal hunner, die men berekent, dat binnen 1 à 2 jaar hoofdofficier zullen worden, voorloopig reeds als kapitein fourage voor 1 paard te geven, op beding dat zij een paard zullen houden, want hoogstzelden is men in een garnizoen waar gelegenheid bestaat om te leeren paardrijden.

Dit zou den kapiteins de gelegenheid verschaffen, zich in de rijkunst te bekwaamen, tegen dat zij hoofdofficier moeten worden. Dit zou daarom wenschelijk zijn, dewijl anders bij onverhoopten oorlog hoogstwaarschijnlijk sommige beredene officieren meer aandacht op hun paard, dan wel op hunnen troep zullen moeten vestigen.

Bij de tegenwoordige duurte van levensmiddelen, is voorzeker het traktament van den soldaat ontoereikende. Hieromtrent is men het algemeen eens. De gewenschte verhooging wordt dan ook met genoegen te gemoet gezien. — Daarenboven zou men den soldaat nog bijzonder kunnen te gemoet komen, als men bijv. per ba-taillon een Mr. Schoen- en Mr. Kleeder-maker aanstelde, die tot verminderde prijzen zou kunnen werken, als men het 8^e Hoofddeel der Inwendige dienst, in betrekking met art. 22 van dat reglement, weder in werking wilde stellen. Verminderde tarieven voor de reparatiën veroorzaken ook, dat men den soldaat minder op zijn traktament behoeft te korten. Eveneens zou men bij de depôts kunnen te werk gaan, waardoor zeer verminderde prijzen zullen ontstaan, hetgeen alles ten voordeele der soldaten zal strekken. Wel zullen sommige gemeentebesturen zich daartegen aankanten, in het belang der burger-werklieden; maar wat zal zulks baten, indien de belangen van den sol-

daat door het Ministerie van Oorlog aldus krachtig voorgestaan worden.

De ijverige medewerker, van wien bovenstaande beschouwingen en opmerkingen afkomstig zijn, spreekt verder nog over de bussen en nieuwe vuurwapenen, die nog altijd bij de infanterie reikhalzend te gemoet gezien worden. Hetgeen over dit onderwerp door den minister van oorlog, bij gelegenheid der discussiën over het Budget van oorlog, is gezegd, maakt het plaatsen van die regels overtollig. De gebreken van den hoogsten opzet, waarbij de gespannen haan belet, behoorlijk te viseeren, zullen, zooals te hopen is, uit den weg geruimd worden. Hetgeen hij verder zegt, moge hier zijne plaats vinden:

De latere oorlogen, en vooral de heden-daagsche, bewijzen welke partij men kan trekken van geofende en goed gewapende scherpschutters. Zou dit ons niet moeten aansporen, om zoo mogelijk zorg te dragen, dat bij voorkomende gelegenheid onze infanterie op gelijke lijn met andere scherpschutters gesteld kon worden?

Onze infanterie vormt in tijd van oorlog de kern van het leger. Hare geringe getalsterkte vordert, dat bij haar vooral de hoedanigheid de hoeveelheid vergoede. Zou het dan niet raadzaam zijn, al de thans onder de wapenen zijnde manschappen voorloopig in het busschieten te oefenen, om in tijd van oorlog daardoor ten minste eenige goede scherpschutters per kompagnie te hebben?

Men make den bekwamen scherpschutter soldaat 1e klasse, late hem vrij van eorvée enz., schenke eenige kleine voordeelen meer, en zoo mogelijk geve men hem eenige geldelijke tegemoetkoming, dan kan men verzekerd wezen, dat men goede schutters zal krijgen.

Men binde het onderwijs niet aan reglementaire verordeningen, maar stelle ieder luitenant verantwoordelijk voor zijn peloton, en late hem dit onderrigt geven zoo als hij noodig oordeelt. De onderlinge mededinging wekt den ijver op, en zal ook hier goede uitkomsten leveren.

Bij de verdediging van ons land zal het hoofdzakelijk daarop nederkomen, of onze artillerie en infanterie juist schieten. Daarom moeten wij geene middelen onbeproefd laten, om ook onzen infanterist tot een goed schutter te vormen.

Weder heeft, zoo als wij in *Le Courrier de la Meuse* van den 23sten, 26sten en 27sten December lezen, in Maastricht op den 25sten dier maand een herinneringsmaaltijd plaats gehad van de officieren, die in 1852 aan het beleg van de citadel van Antwerpen hebben deelgenomen.

«Die verdediging,» zegt genoemd dagblad, «heeft als wapenfeit in de laatste dagen eene nieuwe waarde verkregen. Verscheidene buitenlandsche papieren hebben er op gewezen, en den lof verkondigd van het Nederlandsche leger, of liever van de 4500 man, die gedurende ruim drie weken hebben palgestaan tegenover een belegeringskorps, dat zonder de reserve 65,000 man telde. Dat wapenfeit strekt zoowel der natie als het leger tot eer; het

kan met zooveel andere heldedaden, die onze historischebladen in roemrijk aandenken houden, op ééne lijn geplaatst worden. Op een oogenblik, dat de geheele wereld de aandacht gevestigd houdt op de belegeringswerkzaamheden van Sebastopol, voegt het ons ook, onze eigene militaire feiten niet te vergeten."

Na een blik geslagen te hebben op de operatiën voor de Krimische vesting, vervolgt de schrijver:

«Bij de verdediging van de citadel van Antwerpen was het een geheel ander geval, ook zelfs wanneer men de verhouding tussehen de beide ondernemingen in 't oog houdt. Onze troepen werden niet geruggesteund door een legerkorps; de belegeraars hadden niet met al die zwaarigheden van de positie en van het terrein te kampen; zij behoefden slechts een vuur te beantwoorden, dat van ééne zijde kwam, en toch hebben zij tot de vermeerstering ruim drie weken tijds noodig gehad en vonden niets dan een puinhoop. Zulk een wapenfeit verdient niet aan de vergetelheid te worden overgeleverd; integendeel, men moet het verlevendigen, om er den indrukwekkenden luister van te verhoogen. Het is vooral in den tijd, waarin wij leven, niet nutteloos den militairen geest op te wekken. Ten dien einde had men, in 't verleden jaar, reeds de wensch geuit, dat de regeering eene bronzen herinneringsmedaille mogt hechten aan het vaandel van het 7de regiment infanterie, dat aan de verdediging der citadel heeft deelgenomen en door de laatste organisatie is gespaard geworden, enz."

Diezelfde wensch is ook in der tijd door de Redactie van den *Militaire-Spectator* geuit, met wijziging in zooverre, dat voorgeslagen werd de rigtvlaggen der vijf bataillons, die aan de verdediging der citadel hebben deelgenomen en waarvan de overige bij andere regimenten ingedeeld zijn, dat onderscheidingsteeken te geven.

Andermaal komen wij bij deze gelegenheid op datzelfde denkbeeld terug: de herinnering aan dat schitterend wapenfeit door een zichtbaar teeken levendig te houden. Die zichtbare teekenen zijn geene nuttelooze of onbeduidende zaken. Wie, die ooit [de] vaandels van de *Grande armée* gezien heeft, waarop de namen van zoo menig roemrijk slagveld geschreven stonden, heeft ooit, als hij militair gevoel in den boezem omdroeg, er aan getwijfeld, dat die herinnering het hart moesten doen trillen van hen, die zich om dien standaard scharden, zelfs al was geen van hen, die den strijd op die slagvelden had medegestreden, meer in de gelederen aanwezig. Al wat de émulation van het jongere geslacht kan opwekken bij de herdenking aan hetgeen hunne voorgangers hebben verrigt met datzelfde vaandel in hun midden waar zij zich nu op hunne beurt om scharen, is nuttig en noodzakelijk.

Nogmaals vereenigen wij ons dus dringend met den wensch hierboven geuit, overtuigd dat wij weerklink zullen vinden bij allen, die eenmaal deelnamen aan de verdediging der citadel, welke als een der glansrijkste wapenfeiten in onze krijgsgeschiedenis staat opgeteekend.

B I J L A G E VI.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEDE SERIE. — ZEVENDE DEEL, No. 6.

(Maand December 1854.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSIN- GEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Bij den staf van het wap. der inf., tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. J. C. P. Hamminck Schepel, van dien staf, werkz. bij het Dep. van oorlog; tot 1sten luit.: de 2de luit. J. A. de Vossij, van dien staf, werkz. bij de Koninkl. Akad. voor de zee- en landm. Bij het wap. der inf., met bepaling dat hij ook in zijnen nieuwen rang en tegenwoordige betrekking bij het bat. min. en sapp. zal worden gehandhaafd, tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit.-adj. van het wap. der inf. J. D. de Rooij, gedetacheerd bij het bat. min. en sapp. Bij het reg. gren. en jag., tot 1sten luit.: de 2de luit^e. Jhr. H. L. P. Hovy, W. A. Baron Mulert tot de Leemkule en K. J. G. Baron van Hardenbroek, allen van het korps, en laatstgemelde ordonn.-officier bij Z. M. Bij het 1ste reg. inf., tot 1sten luit.: de 2de luit. C. M. W. Kamps, van het korps; tot 2den luit.: de serg. H. A. Dorré, van het 7de reg. inf. Bij het 2de reg. inf., tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. P. G. Snoers, van het korps; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit^e. F. Stoltenhoff, van het korps, en M. Logemann, adj. bij het 6de reg. inf.; tot 2den luit.: de sergeanten J. H. Michaelis, van het 1ste, en F. P. J. Rochell, van het 8ste reg. inf. Bij het 3de reg. inf., tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. P. Straadsheim, van het korps; tot kap. der 2de kl.: de kap. der 3de kl. C. H. L. Quarles de Quarles, van het korps; tot 2den luit.: de serg. W. C. H. Eichholtz, van het korps, en den serg.-maj. T. T. van der Werff, van het 7de reg. inf. Bij het 4de reg. inf., tot 1sten luit.: de 2de

luit. W. G. Weier, van het 3de reg. inf., en A. Pompe, van het instr.-bat.; tot 2den luit.: de fourier E. M. A. Bijleveld, van het 2de reg. inf. Bij het 5de reg. inf., tot 2den luit.: de serg. D. J. A. Millioen, van het korps, Bij het 6de reg. inf., tot majoor: de kap. der 1ste kl. A. H. Lieshout, van het 2de reg. inf.; tot 2den luit.: de sergeanten C. J. H. van Vlierden, van het instr.-bat., en H. A. Callenfels, van het 4de reg. inf. Bij het 7de reg. inf., tot 2den luit.: de serg. J. T. Peuchen, van het korps. Bij het 8ste reg. inf., tot kap. der 2de kl.: de kap. van de 3de kl. C. Ringeling, van het korps; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. H. van der Werf, van het korps; tot 2den luit.: de serg. H. E. L. Prins, van het korps. Bij het instr.-bat., tot 1sten luit.: de 2de luit. J. H. H. Dommers, van het korps. Bij het 1ste reg. drag., tot ritm. van de 2de kl.: de ritm. van de 3de kl. G. H. J. Michelhoff, instructeur van het korps; tot 2den luit.: de wachtm. titulaire E. L. H. van Lanschot Hubrecht, van het 4de reg. drag. Bij het 2de reg. drag., tot majoor: de ritm. der 1ste kl. C. A. Sprenger, van het reg. jag. te paard; tot ritm. der 1ste kl.: de ritm. der 2de kl. G. J. te Boekhorst, van het korps; tot 2den luit.: de wachtm. titulaire J. A. Diehl, van het 3de reg. drag. Bij het reg. jag. te paard, tot ritm. van de 3de kl.: de 1ste luit. Jhr. W. F. Tindal, van het 2de reg. drag.; tot 1sten luit.: de 2de luit. Jhr. L. Ridder van Rappard, van het 4de reg. drag.; tot 2de luit^e.: de wachtm. W. van Ling en de opperwachtm. F. Siemerink, beiden van het 4de reg. drag. Bij den staf van het wap. der art., tot adj. in de 2de art.-direct.: de 1ste luit. F. K. H. M. van Vugt, van het 3de reg. vest.-art. Bij het reg. veld-art., tot adj.: de 1ste luit. J. H. Frankamp, van het korps. Bij het korps ing., min. en sapp., tot luit.-kol.: de maj. E. Mekern, van het korps; tot maj.: de kap. der 1ste kl. P. H. van der Kemp, van het korps; tot kap.

der 1ste kl.: de kap. der 2de kl: J. A. Feith, van het korps; tot kap. der 2de kl.: de kap. der 3de kl. L. J. Nilant Bannier, van het korps; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. G. G. van der Hoeven, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. A. C. Lorentz, van het korps. Bij het wap. der inf. van het leger in O. I., tot 2den luit.: de serg. J. van Weeren, van het 5de reg. infanterie.

Verplaatsingen.

Bij den staf van het wap. der inf., ten einde definitief bij de Koninkl. Milit. Akad. voor de zee- en landm. werzk. te zijn: de 1ste luit. L. C. de Fremery, van het 4de reg. inf., thans tijdelijk gedetach. bij de Koninkl. Akad. voor de zee- en landm. Bij de bat. gren., van het reg. gren. en jag.: de kap. J. C. Hinlopen, van het 2de reg. inf. Bij het 2de reg. inf.: de 1ste luit. F. G. F. L. Charlier, van het 1ste reg. inf. Bij het 7de reg. inf.: de 1ste luit. W. Bellaard Lormier, van het 4de reg. inf. Bij het instr.-bat.: de 2de luit. J. W. Boellaard,

van het 8ste reg. inf. De offic. van gezondh. der 1ste kl. C. J. van Hees, van Bergen-op-Zoom naar Breda; de offic. van gezondh. der 2de kl. A. M. Verhoef, van Utrecht naar Bergen-op-Zoom; J. W. Christan, van Grave naar Utrecht, en J. J. P. Rijnders, van Nijmegen naar Grave. Bij het wap. der inf. van het leger in O. I.: de 2de luit. J. H. J. Sierevelt, van het 7de reg. infanterie.

Gedetacheerd bij de Koninklijke Akademie voor de zee- en landmagt.

De 2de luit. K. P. Kempers, van het 6de reg. infanterie.

Op het daartoe door hem gedaan verzoek op non-activiteit gesteld.

De majoor A. van Citters, van het 6de reg. infanterie.

Overleden.

De kapitein J. J. Verstege, van het 2de reg. infanterie.

CORRESPONDENTIE.

Garne verleen en wij eene plaats aan de onderstaande regelen:

Mijnheer de Redacteur!

Aangezien dat alle wapenfeiten van een officier, eene distinctie zijn die door zijne familie in herinnering moeten gehouden worden als een schoon erfdeel, zoo heb ik de eer UEd. te verzoeken om de navolgende regelen in uw werk wel te willen plaatsen, ten einde eene kleine onnaauwkeurigheid te herstellen, die ik in de beschrijving van den veldtog van 1815 door den overste LORENZ SINS bemerkt heb, betrekkelijk de verrichtingen der artillerie van de derde Ned. divisie bij den slag van Waterloo, of liever omtrent de persoon aan wien de eere toekomt voor de goede diensten van de batterij rijdende artillerie dezer divisie, daar in dat werk op blz. 629—632 geen melding wordt gemaakt van den majoor VAN DER SINSSEN, die deze batterij zelf gedirigeerd heeft, toen zij om 7 uur des avonds haar vuur begon. Genoemde hoofdofficier verloor bij deze verrichtingen drie paarden, welke onder hem zijn doodgeschoten; terwijl hij voor zijne goede diensten door Z. M. WILLEM den Eerste met de Willems-orde derde klasse gedecoreerd werd. De majoor VAN DER SINSSEN had zich toen zoodanig gedistingueerd, dat hij denzelfden avond op het slagveld de complimenten ontving van Lord BLITZ, kommandant van den rechter vleugel (3e divisie), en dat de generaal CENASSI in zijnen brief aan den Hertog van WELLINGTON, gedateerd « *de Roye sur les Hauts*, den 28 Junij 1815, » zich in de volgende bewoordingen over hem uitlaat: « *C'est lui qui a si bien organisé l'artillerie légère de la 3e division et qui dans la bataille du 18 a eu le bonheur de s'attirer l'attention de Votre Excellence et celle de Lord BLITZ, dans le moment où j'ai attaqué à la baïonnette la garde Française, il m'a secouru d'une manière au-dessus de toute attente.* »

Ik heb de eer met achting te zijn,

UWEd. Dienaar,

Jhr. E. GRAVEN v. d. SINSSEN,

1e Luitenant van het N. O. I. Leger.

Aan den geachten inzender van twee korte bijdragen *Over den opzet bij het veldgeschut en Over het aanbrengen van een noodkabel aan de voor anker liggende schepen*, geven wij beleefdlijk in bedenking, of niet het tweede dier onderwerpen beter geplaatst zou zijn in het *Tijdschrift van het zeevezen*, welke redactie garne nieuwe en wellicht voor de praktijk nuttige denkbeelden in hare kolommen opneemt.

Wat het eerste stuk aangaat, vragen wij de vergunning, het eeuigermate om te werken, ten einde het zonder de altijd betrekkelijk kostbare houtenfiguren te kunnen plaatsen, hetgeen naar ons inzien zeer goed geschieden kan. Of evenwel, wanneer men door een opzet met viergeatjes of sleuven rigt, het voordeel, dat men vaste punten heeft, opweegt tegen het nadeel, dat men te weinig veld ziet, meenen wij te moeten betwijffelen. Dit moge bij het vuren op een vast punt der schip van minder invloed zijn, bij het gebruik te velde zal het hoogstwaarschijnlijk bezwaar opleveren.

ERRATA.

Deel V 1853. Blz. 163 reg. 16 v. o. staat: of $\text{Sin } i = 0,02$ lees: voor $\text{Sin } i = 0,02$.

Blz. 163 reg. 15 v. o. staat: 1,757 lees: 0,737.

Deel VII 1854. Blz. 95 staat: rions lees: rien.

» 98 » t + t' lees overal t' — t.

Daar deze misstelling eene drukfout is, blijft de berekende waarde van m onveranderd.

Blz. 112 reg. 6 v. o. staat: proeven van; lees: beschouwingen omtrent de.

Op blz. 197 (November-Nommer), 2de kolom, reg. 21—25 leest men:

Deze werken, als ook de batterijen, waarvan vroeger is melding gemaakt, bestonden, enz.,
moet zijn:

Deze werken, doch niet de batterijen (de Broederschap, de Vrijheid en de Gelijkheid), waarvan vroeger is melding gemaakt, bestonden, enz.

DE HUISSELIJKHEID VAN DEN SOLDAAT.

Eene algemeene klagt wordt er in onze dagen aangeheven, die waarlijk niet van grond ontbloot is, namelijk over de weinige vrijwilligers, die dienst nemen en de velen die na expiratie van hunnen dienstdtijd de gelederen verlaten, om hun fortuin elders te zoeken. Een vlugtige blik op het aantal miliciens, die jaarlijks onder de wapens moeten blijven, om het minimum van sterkte bij de verschillende onderdeelen van het leger voltallig te houden, is voldoende om ons van de juistheid dier opmerking te overtuigen. Veel is er gesproken en geschreven over de redenen, die daartoe aanleiding kunnen geven, veel over de middelen, die aangewend zouden kunnen worden, om dit gebrek te verhelpen, dat niemand aarzelen zal, hoogstnadeelig voor het deugdelijk gehalte van ons krijgswezen te noemen. Verhooging van soldij, vermeerdering van handgeld, onderscheiding van de oude soldaten boven de pas aangekomen nieuwelingen, verbetering van vooruitzichten voor oudgedienden en wat er meer van dien aard zij, is meer dan eens met klem van redenen voorgesteld

en aangeprezen geworden. Behalve deze direkt werkende middelen worden andere, meer tot het wijd uitgestrekte veld der bespiegeling behoorende, en op den langen duur vruchtdragende, voorgesteld, als daar zijn, aankweeking van den, helaas, zeer geringen militairen geest in de natie, releveeren van den soldatenstand in het oog der burgerij, zoowel als van zich-zelfen, bevordering van beschaving bij het leger en zoo voorts. Geen van die middelen is er waaraan wij niet onbepaald ons zegel kunnen hechten, en eene stellige waarheid is het, dat, als zij allen te zamen met vasten wil en ijzeren consequentie worden doorgevoerd, zij eene gunstige werking hebben moeten; maar toch er is een ander punt, waarop wij hier meer bepaald het oog hebben, en dat ons nuttig en goed scheen voor het oogenblik te beschouwen, een punt, waarover wij en voorzeker velen met ons meermalen hebben nagedacht, en tot welks behandeling wij in de laatste dagen bij het doorlezen van de discussiën der 2^e Kamer over de begrooting van oorlog werden opgewekt.

In de Memorie van Beantwoording zegt de minister onder anderen de volgende woorden: dat de inrigtingen van het leger «mede strekken om velen voor verschillende beroepen bekwaam te maken, of hen tot orde, tucht en zindelijkheid te wennen.» Die woorden hebben aanmerkingen uitgelokt, waarvan sommige, hoe welgemeend zij voor een gedeelte ook zijn mogen en hoezeer wij ons dan ook met de goede bedoeling kunnen vereenigen, den toets van eene streng logische redeneering niet kunnen doorstaan.

Een der afgevaardigden (uit Groningen) neemt die woorden op, en voegt er, ter motiveering van zijne afkeurende stem, bij: «Ik zal ook hier niet in details treden, met aanwijzing van het gevaarvolle voor een jonkman, om in zijn negentiende jaar in de militaire dienst te treden; ik zal ook niet optellen wat hij zoo al in die dienst leert of kan leeren, veel minder zal ik er intreden hoe schadelijk het voor jonge menschen is, niet alleen voor den tijd, dat zij militaire diensten verrigten, waardoor natuurlijk eigen verdiensten ophouden te vloeijen, maar dat zij op een leeftijd aan hun beroep worden onttrokken, zoo noodzakelijk om kennis op te doen, om te worden een bekwaam ambachtsman enz., om te zijn een spaarzaam huisvader en nuttig burger voor den staat, enz.»

Een ander afgevaardigde (uit Arnhem), hetzelfde thema behandelende, zegt: «wat betreft dat de soldaten in het leger orde, tucht en zedelijkheid leeren, het is best mogelijk en dat is met de beste bedoelingen door den Minister geschreven, maar ik mag niet ontveinzen, dat ik het leger ongaarne

daartoe zou laten dienen, om als het ware eene school van moraliteit, orde en tucht voor de ingezetenen te zijn. Maar is dit des Ministers bedoeling, dan ga ik verder en ik geloof, dat ik dan geheel in den geest van den Minister spreek, dat er middelen te nemen zouden zijn, om de moraliteit van de miliciens, die in dienst zijn, te bevorderen. De spreker uit Groningen heeft er op gewezen, dat juist het tegendeel plaats heeft en dat soms de immoraliteit wordt bevorderd door het staan bij het leger. Ik vraag dan met bescheiden ernst den Minister, en ik herhaal, ik weet, ik spreek in zijn geest, of er geene middelen kunnen worden aangewend om het leven van de soldaten in de kasernen iets — ik durf het bijna niet zeggen, het klinkt niet regt militair — iets meer huisselijk te maken en de manschappen in de kasernen nuttig en leerzaam en goed bezig te houden. In verband hiermede kom ik terug op de reeds gemaakte aanmerking om de korpsen op Zondag niet te laten marcheren, maar ze in staat te stellen dien dag te vieren. Ik moet erkennen, dat het Hollandsche (Nederlandsche?) leger in dit opzigt zich altijd van andere legers gunstig onderscheiden heeft; maar er kan meer worden gedaan en hiertoe wend ik mij tot den Minister, enz.»

Nog eens, wij zijn er verre van af de goede bedoelingen van dezen spreker te miskennen, of de gevoelens af te keuren, die hem deze woorden in den mond legden, maar wie, die met oplettendheid de over en weder geschrevene en gesprokene woorden nagaat, ziet niet in, dat hij ge-

heel afgeweken is van het terrein, waarop de Minister de zaak plaatste. De inrigtingen van het leger strekken mede om velen aan orde, tucht en zindelijkheid te gewennen. Wij gelooven niet, dat er een meer waar woord in de geheele loop der discussiën gesproken is. Die drie deugden, die zoowel maatschappelijk als militair zijn, vormen de basis van het leger, en wie er een deel van uitmaakt, moet ze zich eigen maken — er is geene transactie mogelijk. Het zou eene bespottelijke dwaasheid zijn, te willen beweren, dat ze bij den soldatenstand uitsluitend gevonden worden, maar dat ze daar bij uitnemendheid worden geleerd, is eene onomstootelijke waarheid, en het voorgeven van den Groninger afgevaardigde, «dat de burgerij op dit punt niet eenstemmig met Zijne Excellentie denkt en in vele gevallen tot tegenovergestelde resultaten komt,» gelooven wij — wanneer wij hier het verstandige gedeelte der natie op het oog hebben, en van de anderen spreken wij niet — gelooven wij evenmin juist te zijn, als de statistieke berekeningen, die deze woorden voorafgaan (1).

De afgevaardigde uit Arnhem gaat nog een weinig verder. De woorden van den Minister: orde, tucht en zindelijkheid, verandert hij, zoo sprekende weg, in orde, tucht en *zedelijkheid*; — eerst meenden wij, dat dit een drukfout zou kunnen zijn, maar een regel of wat verder, wordt de rangschikking der woorden ook een weinig gewijzigd, zoodat de *zedelijkheid* voorop

komt, terwijl het woord zelf «verfranscht» wordt en wij lezen, dat hoewel het wel mogelijk is, dat de Minister dit met de beste bedoelingen geschreven heeft, hij niet mag ontveinzen, «dat hij ongaarne «het leger tot een school van *moraliteit*, «orde en tucht voor de ingezetenen zou «laten dienen.»

En resumé komt het dus hierop neër: De Minister zegt, dat de instellingen van het Departement van oorlog mede strekken, om *velen* aan orde, tucht en zindelijkheid te gewennen, en de afgevaardigde is het er niet mede eens, «dat het leger eene school van moraliteit voor het volk is.»

Eene school van moraliteit — dat is het leger ook niet; dat is er de bestemming niet van. Vooral zouden wij, leden van dat groote gezin, niet gaarne zien, dat het dit werd in den zin zoo als het vaak door zoovelen beschouwd wordt, die al wat in de overige maatschappij niet deugt, «achter het kalfsvet» willen zenden. Wij ontvangen liever wat goed is, dan het bedorven uitwerpsel, dat met ijzeren hand goed *gemaakt moet worden*.

Dat moraliteit evenwel eene hoofddeugd moet zijn in het leger, wie onzer heeft dat ooit ontkend. Maar, dat die deugd er niet aan eigen zou zijn, dat spreken wij met al de kracht onzer overtuiging tegen. Wil men van algemeen heerschende immoraliteit spreken; wil men het tegenwoordig levende geslacht, in massa beschouwd, een minder zedelijk gehalte toeschrijven, dan het hebben moest; wil men klagen over toenemende verdorvenheid en het anathema: «gewogen en te ligt be-

(1) Zie het Bijblad van de *Staatscourant*, 113de vel, blz. 420.

vonden" over de geheele maatschappij uitspreken, wij hebben er vrede meê, al zijn wij het er niet mede eens. Maar hij, die hier *bij uitsluiting* van ons leger spreekt; dat minder zedelijk gehalte en die verdorvenheid daaraan bij uitnemendheid toeschrijft; dat anathema bij voorkeur den soldatenstand naar het hoofd slingert, die kent het leger niet, of hij miskent het opzettelijk. Hij, die in de Vergaderzaal zijne afkeurende stem, hem welligt ingegeven door politieke bedoelingen, die wij eerbiedigen als een constitutionneel regt, wil bedekken met het schijn-schoone vernis van zoodanige woorden, om er een glimp van regt te meer aan te geven, hij bedenke, dat, hoewel zijn spreken geen ingang moge vinden bij hem, die met juistheid en kennis van zaken oordeelt, het nogtans door het gansche land weerklinkt niet alleen, maar, zooals al wat kwaadsprekendheid is, meer en meer in kracht van beteekenis toeneemt, een onverdienden blaam werpt op den krijgsmansstand, en de achting, waar die stand, als zijn wettig deel regt op heeft en prijs op stelt, vermindert en bij velen geheel vernietigt.

Het leven van den krijgsman bestaat uit twee zeer van elkander afgescheiden deelen, namelijk de tijd, dien hij *in dienst* en die welke hij *buiten dienst* doorbrengt. Op het eerste gedeelte mogen wij met het volste regt de woorden toepassen, dat velen daardoor aan orde, tucht en zindelijkheid gewend worden: in het andere gedeelte staat de soldaat, wat zijne maatschappelijke positie aangaat, volkomen gelijk met ieder ander lid van de maat-

schappij, behalve dat hij ook in die uren, wat orde, tucht en uiterlijke welvoegelijkheid aangaat, aan veel strengere regels is onderworpen dan vele anderen zich wel zouden gelieven op te leggen. Heeft hij, wanneer wij hem van dat standpunt beschouwen, werkelijk zooveel minder moreele waarde dan het overige gedeelte der maatschappij? Is dat onderscheid zoo scherp afgebakend, dat het aanleiding geven moet, of zelfs mag, tot het uiten van die overgroote vrees, om den jongman in de gelederen te zien intreden? Verdient het Nederlandsche leger de miskening, die het nog helaas, bij zooveelen aantreft, voor wien het woord *soldaat*, in plaats van een eernaam, die het in den waarachtigen zin des woords is, synoniem schijnt te wezen met iederen term van minachting, waarmede zij elk immoreel individu brandmerken?

O, zij die zoo denken, zij kennen het ware karakter van den soldaat niet. Wij zouden ze kunnen wijzen op die duizende voorbeelden van trouw en zelfopoffering, die zich in een helder licht voordoen, wanneer de ware menschenliefde, wier theorie zoo zoet en gemakkelijk is, op het bloedige oorlogsveld in praktijk gebragt wordt; op de gelatenheid en het volhardende geduld, dat in den krijgsmansstand vaak op zware proeven gesteld wordt, waarvan zij, die in hunne studeerkamers de grondtrekken der christelijke onderworpenheid ontwikkelen, zelfs in de verte geen denkbeeld hebben, en wij zouden hen vragen of een boom, die zulke vruchten draagt, niet een gezonden stam en gezonde wortels hebben moet. En, willen

zij dat op de rekening van de geestdrift en opgewondenheid in de dagen van gevaar stellen, dan willen wij hen spreken van de bete broods, die de goedhartige soldaat altijd over heeft voor den hongerige, die nog armer is dan hij, van zoo menige som gelds, die door hem op het altaar der liefdadigheid neêrgelegd wordt, wanneer hij in zijne rijke dagen is, dat wil zeggen als hij zeven centen per dag in handen krijgt: sommen, die voor honderd man vaak maar eenige enkele guldens bedragen, maar die evenveel en vaak veel meer waarde hebben, dan de duizenden, die met dankbare erkentelijkheid in de kolommen onzer dagbladen vermeld worden. Gaat er ooit één winter, gaan er ooit dagen van nijpend gebrek voorbij, zonder dat het leger, en wel bepaaldelijk de geheel onbemiddelde leden van het groote gezin, hun penning werpen in de offerkist, of dat zij, als hun het geld ontbreekt, hunne eenvoudige talenten ten beste geven en de zuivere opbrengst in de algemeene armen-menage storten. En nogmaals vragen wij of daar, waar dit alles met blijmoedigheid en zonder eenigen praal of ophief gedaan wordt, *ware* moraliteit aanwezig is of niet?

«Wij zouden niet gaarne het leger tot «eene school van moraliteit voor het volk «maken,» wordt er met een ligte tint van ironie gezegd; — maar, *n'en déplaie*, wij willen die woorden eens omkeeren en wij beweren, dat het volk, de maatschappij, de school van moraliteit voor het leger moet wezen.

Er wordt tegenwoordig veel gedaan en vooral veel gesproken, om de beschaving

der mindere klassen te bevorderen, en wat is het deel, dat daarvan voor het leger, dat voor negen-en-negentig honderste uit de mindere volksklasse afkomstig is, wordt afgezonderd. Hoe, men zal het gevoel van eigenwaarde, dien grond van alle zedelijkheid, ontwikkelen bij het volk en laag neêrzien op den soldaat, en hem maar al te dikwijls doen gevoelen, dat hij maar een improductief wezen is, dat zich voedt met het zweet en bloed der arbeidende klassen; dat hij tot een kring behoort, waaraan eene moeder niet dan gedwongen en met huivering hare zonen zal kunnen toevertrouwen? Men zal volksscholen oprigten en beschaving en verlichting, die krachtige hulpmiddelen tot bevordering der zedelijkheid, verspreiden en het voorbijzien, dat dagelijks zooveel gedaan wordt in den boezem van het leger, om de kennis te vermeederen van den onkundige, de beschaving te bevorderen bij den onbeschaafde? Men zal godsdienstzin prediken bij het algemeen, en er met angstige bezorgdheid van spreken, dat het zelfs eenmaal in het jaar kan voorkomen, dat een klein gedeelte van het leger op Zondag marcheert, terwijl men in zoo menig garnizoen er onverschillig voor is, dat den militair in de kerken eene plaats achter kansel en pilaren wordt aangewezen, die niemand anders wil innemen; als of zelfs daar, als jammerlijke parodie, de verkondiger van het evangelie hun den rug moet toedraaijen, zooals zoo menigeen dat in de maatschappij daarbuiten doet? Men zal in uitvoerige beschouwingen treden omtrent het nuttige, het noodzakelijke van de verbetering der woningen voor de arme

klassen, men zal prijsvragen uitschrijven voor doelmatige gebouwen, voor prachtige gevangenissen, en men zal — het klinkt bijna als eene satyre — den soldaat zijne weinige huisselijkheid en daaruit somwijlen voortvloeiende immoraliteit verwijten, terwijl men hem onder dak brengt in vervallen; tochtige, oude kloosters en stallen, die naauwelijks voor die vroegere bestemming meer goed zijn, waar het denkbeeld aan een eigen huisselijken haard zelfs door de meest excentrieke verbeelding onmogelijk aan kan verbonden worden!

Nog eens, wij willen niet in het andere uiterste vervallen en het leger als model van moraliteit aangeven, dat zou belagchelijk klinken, want wij erkennen geen enkele stand in de maatschappij als zoodanig model, maar wij ontkennen ten sterkste, dat de zedelijkheid bij het leger in massa genomen, minder zou zijn dan bij een gelijk getal mannen, van welken stand ook, die even als de soldaat geen eigen gezin hebben, geen eigen haard die hen vereenigt, en vooral dan niet, wanneer het overige der maatschappij zoo weinig doet om die deugd te bevorderen, en zij de hulpmiddelen daartoe in hun eigen boezem moeten opsporen.

En deze is, naar ons oordeel, de eenige maat waarmede gemeten, de eenige schaal waarmede gewogen moet worden, en dan zou het nog moeten blijken, of niet in vele opzigten die schaal ten voordeele van den soldatenstand zou overslaan.

Maar is het leger daarom volkomen wat het wezen kan, wat moreel gehalte aangaat; kunnen wij met eene zekere zelfbehagelijkheid zeggen: zoo als het is, gaat

het nog al; in de overige maatschappij is het, wat dat gehalte aangaat, zoo al niet erger, dan toch ook niet beter gesteld, en wat er aan ontbreekt, kunnen wij op rekening stellen van de algemeene zwakheid der menschelijke natuur? — Dat is eene andere vraag, die wij niet gaarne even toestemmend zouden beantwoorden.

Wat den soldaat ontbreekt en wat er naar ons oordeel gedaan zou kunnen worden, om daarin voor een groot gedeelte te voorzien, willen wij in de volgende regels aantoonen. Wij gaan daarbij van de stelling uit, dat de tegenzin in den dienst, die velen noopt hun ontslag te nemen, voor verre weg het grootste gedeelte te vinden is in de levenswijze van den soldaat *buiten dienst*, en wij mogen twijfelen of zij, die met ons een onderzoeken den blik daarop slaan, dit in ernst zullen tegenspreken. De mensch is uit zijn aard een gezellig wezen, maar dat niet alleen die gezelligheid vinden wil in het gezamenlijk arbeiden, maar haar ook genieten wil in de uren van rust. Het zwaarste werk wordt hem ligt, als hij een tegenwigt vindt in de ontspanning, die er op volgt. Dat tegenwigt vindt de soldaat niet. Zij, die de verschillende standen der maatschappij onder het ontleedmes hunner critische beschouwing brengen, verbeelden zich zoo juist te redeneeren, wanneer zij aantoonen, dat de soldaat vaak nog minder verrigt, dan menig handwerksman, dat hij goede kleeding, voeding en ligging heeft, en voor gebrek is beveiligd: — dat is alles waar, en toch, honderden verlaten dat geroemde leven en keeren terug naar hun gezin, trots de armoede en gebrek,

die zij maar al te dikwijls weten daar te zullen vinden. Er moet dus een factor wezen, die in de berekeningen ontbreekt, en wanneer gij, die bemerkt dat, in weerwil van uwe theorie, uwe uitkomst niet deugt, wilt weten waar de fout schuilt, welke die verzuimde factor is, laat dan voor een oogenblik pen, papier en cijfers rusten en volg ons in het werkelijke leven. En gij vooral, die den soldaat zijne weinige huisselijkheid en zijn daaruit voortvloeiend geringer zedelijk gehalte verwijt, ga met ons, wij zullen de kazerne bezoeken, en zien op welken stam gij die huisselijkheid wilt inënten.

Natuurlijkerwijze gaan wij 's avonds: over dag is er altijd dienst, dan is er leven en beweging en drukte, maar op dit uur zullen wij een toestand van rust vinden, het kalme huisselijke leven van den man, die van de vroegtijdige reveille af geen ander oogenblik van rust gevonden heeft, dan dat, waarin hij 's morgens zijne soep en 's middags zijne ratatouille genuttigd heeft, en die oogenblikken zijn nog niet eens zoo heel lang, want er zijn zoo weinig manschappen in de gelederen, dat al het werk, wat er te verrigten valt in de drie dagen van de vier, dat hij niet op wacht is, voor rekening van eenige weinigen komt. Maar gij zegt: bezig zijn is goed voor den mensch, en ik zeg het met u; gij herinnert mij aan de spreuk van ik weet niet meer welk groot man: «rust ik, dan roest ik,» en ik geef u gelijk; gij voegt er de stelling bij, die als een aanmoedigend motto op de mijlpalen van onzen levensweg geschreven wordt: «Na gedanen arbeid is het zoet rusten,» en

het wordt mij duidelijk dat gij nooit in de kazerne gewoond hebt. Maar voortwaarts, een bezoek gebragt aan die zoete rust. Het is, om de woorden van mijn oppasser te gebruiken, waarmede hij mij dezen morgen verwelkomde, finijnig koud, het vriest dat de steenen splijten. Aan den eenen kant is dat gelukkig, want wij zijn de achterbuurt genaderd, waar wij de kazerne moeten vinden, en nu zijn ten minste de modder en slijk bevroren in de kromme armoedige straat, die er henen leidt. De dagen zijn er nog niet, dat alle gemeentebesturen doordrongen zijn van hunnen pligt, om de verdedigers van het vaderland, de beschermers hunner eigendommen, de hechtste steunpilaren van den Koninklijken troon, niet meer in afgelegen stallen te doen huizen (ik had hier eigenlijk *wonen* moeten zeggen). Daar zijn wij eindelijk aan den ingang; de gedaante, die gij daar heen en weer ziet stappen, is de man voor 't geweer van de policiewacht; hij heeft met eene snelheid van 150 pas in de minuut dat smalle paadje in de sneeuw getrapt, waarop gij hem ziet bewegen. Gij beklagt hem misschien, nu gij-zelf daarbij staat te rillen van de kou, en voor geen zes flesschen fijne wijn zoudt gij die twee uur van hem overnemen, waaryan nog naauwelijks één slepend kwartier verstreken is. — Beklaag hem evenwel niet; hij klaagt immers zelf niet; hij is daar op zijne plaats, op zijn post, in zijne betrekking, en hij doet het, ik wil niet zeggen met plezier, want daar staat de thermometer te laag voor, maar zonder er veel over te denken, als eene natuurlijke zaak. Hij is *nummer twee*

en een kwartiertje geleden, toen hij, in de wacht zittende, de zes slagen van den toren heeft hooren brommen, waar onmiddellijk het: afgeloeoeoeoeoest! van zijn voorganger buiten de deur op volgde, had hij de oproeping: «Nummer een, twee en drie!» van den korporaal van aflossing niet eens noodig, om zijn geweer op te vatten en de plaats in te nemen, die hij twee uur later aan een nieuw nummer zal overgeven, om weer een plaatsje op de brits of op de bank bij de kagchel te gaan innemen.

Beklaag dien man dus niet, al schijnt het u een verschrikkelijk ding, twee uren in dien snijdenden wind op dat sneeuwpad heen en weer te stappen; dat is zijn dienst, dat komt best terecht. Zijn kapot is warm, zijn schildermantel niet minder, en als hij een kwartier stevig doorgemangeld heeft, is hij zelf warm.

De meer of minder zware dienst — daar wringt hem de schoen niet, ten minste wanneer het binnen behoorlijke perken blijft, en als zoovelen hunne deelneming uiten door den soldaat te beklagen om dat vervelende schilderen, dat eeuwige exerceren, die vermoeijende marschen, die machinale ondergeschiktheid, enz., enz., enz., ik verzeker u ze hebben het niet bij het regte eind: daar zijn eene menigte betrekkingen, vooral onder de onbemiddelde klassen der maatschappij, die vrij wat onaangener zijn. Maar wij zullen weldra de ware schaduw zij zien; laat ons binnen gaan. In onze qualiteit van ziende zonder gezien te worden, kunnen wij even een blik in de policiewacht werpen; het is er smoorheet, twee man liggen op de

brits, de overige zitten op de bank bij de kagchel, de korporaal is bezig met een zeer breed liniaal een zeer klein rapportje te trekken. Laat ons voorzigtig de deur weér dicht doen en nu den trap op en deze corridor in. Die deur aan uwe linker hand is die van den sergeant-majoor; zie daar even in, daar is het niet kwaad: de kagchel staat gloeiend en op de platte pijp staat een keteltje koffij. De administratie schijnt druk te zijn; ten minste hij en de fourier zitten beide met zenuwachtige haast staten van allerlei vormen te trekken en cijferkolommen van fabelachtige lengte op te tellen. Een van de drie tafellampen, die in de kazerne aanwezig zijn, staat voor hen; de twee overige zijn van den sergeant-majoor van de andere compagnie, die eene rijke vrouw heeft getrouwd en in November een half varken geslacht heeft. Wij gaan verder, nog voorbij een paar deuren, waar wij ons voorloopig niet bij zullen ophouden en doen de laatste bij den dwarsgang open, waar wij het huiszittend gedeelte der compagnie zullen vinden. Treed binnen: hoe bevalt het u hier? Gij vraagt mij als oningewijde in de kazerne-inrigting, zoodra gij bij het binnenkomen over het eerste ijzeren ledikant aan uwe linker hand struikelt, of dit de slaapkamer is; — ja dat is het, maar ook tevens de eetzaal, de woonkamer, het boudoir, het studeervertrek, zelfs nu en dan het exercitie-terrein bij slecht weder, want de corridors zijn te laag om, met de bajonet op, het geweer te schouderen, — in een woord, 't is nagenoeg alles voor den soldaat, en dat kan het zeer goed wezen. Kom hier des morgens, als de officier der week zijne

ronde doet, en gij zult zien hoe net en beknopt alles ingerigt is, en als gij uwe ergernis bedwingt over het ellendige lokaal, zult gij toch de opregtste hulde moeten brengen aan de militaire orde en netheid, waarmeê het wordt bewoond. Maar een anderen indruk maakt het op u in dit oogenblik. De zaal is vrij lang, regts en links rijen bedden, waarvan gij in het eerst slechts de aan 't hoofdeinde opgevouwen witte lakens en dekens ziet, want het is vrij donker. Geen wonder, de olie kost 47 cent de kan en de deeling is twintig centen in de vijf dagen. Straks bij de visitatie zal de kamerwacht zijn lamp aansteken, om er meê langs de bedden te gaan. Nu brandt er maar een enkel dun kaarsje met een pit, die tot den vorm van een paddestoel is uitgedijd, en bewijst, dat de kamerwacht het Pantheon niet bijgehouden heeft, waar duidelijk te lezen staat, dat het economischer is de kaarsen veel te snuiten dan weinig. In het midden der kamer staat een kagchel, die er door de ingevreten roest uitziet als een pokdalige, maar toch netjes gepotlood is, ten minste hij zal het zeker 'smorgens wezen als er niet gestookt wordt, daar sta ik u borg voor. Het deurtje sluit niet te best en moet door één man worden vastgehouden, als het open is om kolen op 't vuur te doen, want de smid geeft wat hij voor de geringe som kwijt wil wezen, en risqueert niet gaarne een goede kagchel in de kazerne. De pook is al sedert verscheidene dagen opgebruikt, de schop is dus *à deux mains* geworden, maar 't is te vreezen, dat hare constitutie op den duur ook niet tegen die verdubbeling van

werkzaamheden zal bestand zijn. De zeer lange armvormige kagchelpijp, die met omgebogen ijzerdraden aan de zolderbalken vastgemaakt is, steekt naar buiten door eene ruit van plaatijzer, die zijn glazen voorman tot dit doel heeft moeten vervangen, en zendt de zwarte dwarrelwolken in de steeg, langs de kazerne. Gelukkig dat de wind niet noordoost is, want dan brandt de kagchel niet wegens den rook; natuurlijk is er geen schoorsteen, want gij zijt hier op den hooizolder van de voormalige stallen, die de verdieping gelijkvloers uitmaken.

Die kagchel nu, met zijne roestpokken en zijn ontwrichte deur en zijn karig vuur, dat uit zuinigheid in 't begin van den avond onderhouden wordt met de asch en sintels van den vorigen dag, die verlicht verbeeldt te worden door dien gloeienden champignon, die boven op de broodplank tranen van gesmolten kaarsvet schijnt te weenen, dat is nu, wat de dichters noemen «de huisselijke haard» van den soldaat.

Daar rondom zitten nu de weinige manschappen der compagnie, die van avond t'huis blijven ('t is mij iedere keer als eene snijdende ironie, als ik in deze regels het woord «t'huis» gebruik), op de houten banken, die ze zoo dicht mogelijk bij het vuur getrokken hebben, want regt warm wil het nog maar niet worden: daartoe is de kamer te groot en daarbij blazen er eenige van die togtwinden, die men in alle oude vervallen gebouwen, zelfs bij de naauwkeurigste sluiting, aantreft, en die tusschen de voegen van de steenen schijnen door te komen. Op het oogenblik zijn er

acht man aanwezig; het overige gedeelte der kompagnie is op wacht of in de ziekenzaal, of wel er zit geen geest van huisselijkheid genoeg in, zij zijn de deur uitgelopen en amuseeren zich, de hemel weet waar. Vier huizen verder in de straat straalt een verblindend licht door de vensters naar buiten, daar lokken harmonische geluiden, die u doen denken aan eene hevige ruzie tusschen een klarinet en eene viool, de danslustigen henen, die nog eene cent per dans aan den balletmeester betalen kunnen; — daar zouden wij er waarschijnlijk wel eenige van de overigen vinden. Wij zullen ze evenwel ditmaal daar niet opzoeken en ons houden bij de huisselijken. Twee van hen zijn bezig: een, die van daag van de wacht gekomen is, staat in zijne hemdsmouwen den loop van zijn geweer te poetsen, de andere — 't is een korporaal — staat onder de broodplank waar 't dunne kaarsje brandt, en bestudeert de principes der pelotonsschool met afgebroken brommend murmelen: de overigen doen niets, zitten naar de lichtstrepen turen, die door de reten van de kagchel henenschijnen, en wisselen nu en dan eenige weinige woorden, bijna even onbeduidend als de conversatie, die op datzelfde oogenblik in menige rijke salon gevoerd wordt.

Een van hen ziet gij daar achter de kagchel zitten, en wel op een stoel, de eenige die in de soldatenkamers aanwezig is; geen mensch weet waar die stoel van daan komt, hij behoort ook eigenlijk niemand toe; niemand heeft hem op eenigen verantwoordingsstaat staan, drie à vier garnizoenen hebben hem al successievelijk

op die kamer gevonden en zoo blijft hij er; over dag staat hij in den hoek bij de deur, naast de bezems van de kamerwacht, en 's avonds is er altijd iemand, die er op zit — er is eene zekere prédilectie voor dien stoel. En toch is hij verre van gemakkelijk, de matten zitting bestaat geheel en al uit gerepareerde gaten, waardoor zij vrij ongelijk van hoogte is; drie van de vier sporten, die het verband tusschen de pooten onderhielden, zijn sedert lang spoorloos verdwenen, zoodat hij in een gedurigen staat van waggeling verkeert, de rug is wrak en kan maar eene geringe dozis van drukking velen, zoodat het zitten op dien stoel, voor iemand die maar een weinig dommelig is, eene voortdurende oefening is in het equilibreeren; en toch zit altijd een van allen op dien stoel. Waarom? Had ik de pen van Youck, ik zou er een geheel hoofdstuk over kunnen schrijven; mij dunkt, daar is meer huisselijkheid in het idee van op een stoel te zitten in plaats van op een bank.

Hij, die er op 't oogenblik gebruik van maakt, is dan ook geheel onder den invloed daarvan; hij is in een halven dut, die onophoudelijk door voormelde redenen afgebroken wordt, in dien droomerigen toestand van half *to be* en half *not to be*, die men «soezen» noemt. Nu eens rekent hij na hoe lang zijn diensttijd nog duren moet: 't is van daag 5 December, 't is omtrent vijfde half jaar geleden, dat hij voor zes jaar teekende, dat was veertien dagen na St.-Jan; hij weet het nog best en door middel van de verschillende tijdpunten, die hij als jalonneurs op den langen weg zijner berekening neêrzet, komt hij tot het

resultaat, dat hij ook aan zijne kameraden mededeelt: «nog anderhalf jaar, dan zeg ik: zie zoo, nog drie weken dan is mijn tijd, op veertien dagen na, om.” De definitie is wel wat omslagtig, maar naauwkeurig. Trouwens, niemand rekent ze na.

Ongemerkt komen zijne gedachten dan op eene onwillekeurige vergelijking tusschen het verledene, het tegenwoordige en de toekomst. Hij was knecht bij een huurkoetsier; dat is ook niet alles: regen, wind en sneeuw, uren wachten voor de deur van de komedie, rijtuig en poetsen, paarden poetsen, in den stal slapen, laat naar kooi en vóór de zon weér op; als soldaat heeft hij 't beter gehad, wat dat aangaat. Maar toch, als hij weér denkt aan de avonden dat hij niets te doen had, dat hij met de andere knechts en de meiden in de warme achterkamer zat, waar de groote klok aan den muur hing naast den kanarievogel, en waar ze zamen om een kruik heet bier zaten te jassen, of mekaër de krant van de vorige week voorlazen, die in de gelagkamer vóór al lang uitgediend had, of als hij aan de winteravonden denkt, gesleten bij zijne zuster, die met den tolgaarder buiten de poort getrouwd is, en hoe hij hun de kinderen weér t'huis bragt, die hij in den leëgen wagen had laten meërijden naar den stal, en hoe hij altijd een vriendelijk woord en vriendelijke gezigten vond, dan slaat de schaal der vergelijking weér verre naar de andere zijde over, en hij telt zijne anderhalfjaar, drie weken en veertien dagen weér op nieuw over, of hij er niet nog een stuk af kan nemen.

En dan tusschenbeide dwalen zijne ge-

dachten af naar een zijner kameraden, die uit dezelfde stad is en nu bij dezelfde compagnie staat. Hij is timmerman en heeft verleden week een kooi voor den kwartel van de waschbaas getimmerd, en zit nu beneden in diens kamer, en de kagchel brandt er helder, en de waschbaas heeft eene mooie dochter en zijn koffij is extra lekker; hij treft het goed, die kameraad, dat hij timmeren kan.

Zoo sukkelt de avond zachtjes aan voorbij, tot eindelijk de taptoe slaat en er voor een halfuurtje wat leven in de chambree komt.

Gij vindt het tooneel, dat gij hier voor uwe oogen ziet, onuitslaanbaar; gij hadt gehoopt, dat ik u onzichtbaar zou geleid hebben in een kring, waar een echte joviale geest heerschte, waar gij staaltjes zoudt hooren van dien treffenden soldaten humor, waarvan men zooveel spreekt; gij hadt een tafereeltje verwacht, onderhoudend als een hoofdstuk van *CASTIL BLAZE*, iets dat zoo maar had behoeven opgeschreven te worden, om in een of andere nog uit te komen vaudeville te worden geëncadreerd; — en wat vindt gij? Eene ware *type* van verveling, ongezelligheid, onhuisselijkheid. Ligt dat aan het eigenaardige volkskarakter, ligt dat in den aard van onze soldaten? Zie ze dan maar eens in andere omstandigheden, zie ze in de rust van het exercereen, zie ze op hunne marschen, bij al hunne werkzaamheden, waar geen stilzwijgen en onbeweeglijkheid aan verbonden is. Vraag het aan allen, die in de gelegenheid zijn geweest, daarbij den opmerker te spelen, of zij zich niet honderd malen hebben vermaakt met die

ongekende anekdoten, die wonderlijke uitdrukkingen, die curieuse woordspelingen, die nu alle wel niet *en vogue* zullen komen in eene Salon, maar *an Ort und Stelle* eene voortreffelijk plezierige uitwerking doen. Ik zou er wat voor geven, als ik ze u kon opschrijven juist zoo als ik ze gehoord heb, die beschrijvingen der verschillende nachtkwartieren, waar op een marsch ter garnizoensverandering, die zeven dagen duurde, onveranderlijk het begin van den dag meê geïllustreerd werd, of die vergelijkende beschouwingen van de onderscheidene garnizoenen, of het verhaal, dat ik eens een gewezen matroos, die fuselier bij onze compagnie was, heb hooren doen van eene zeereis naar Oost-Indië, waarbij hij den verwonderd luisterenden miliciens eene beschrijving opdischte van de meest onmogelijke zee-monsters, van welke de meeremin nog de minst excentricke specimen was. Daar schuilt in de gelederen van het 1^e regiment eene historie, die voor een liefhebber vijfen-twintig gulden waard is; 't is ruim zes jaar geleden, dat ik haar eens op marsch volledig heb hooren vertellen, en nog heb ik altijd berouw haar toen niet onmiddellijk in al de frischheid van het nieuwe te hebben opgeteekend. 't Is eene echte type, die geschiedenis van den modelsoldaat, baas KOLLEE, die negentien officieren oppaste, die alle kraakproper voor den dag kwamen, en toen de Veldmaarschalk hem daarover zijne bewondering te kennen gaf, met hoog gevoel van eigenwaarde antwoordde: «Ja, Zijn Koninklijke Hoogheid, en alles met één borstel!» En niettegenstaande dat was baas KOLLEE zelf

de properste en de beste soldaat van de heele infanterie. Daar worden verscheidene staaltjes van bijgebracht. Onder anderen, hoe hij zijn geweer in den tiendaagschen veldtocht was kwijtgeraakt en het drie weken daarna, juist op het oogenblik dat ze voor eene groote revue uitrukten, terugvond in eene moddersloot, waar het al dien tijd gelegen had, en hoe toch de Hertog van SAXEN-WEIMAR, zoodra hij op het terrein kwam, uitriep: «Neemt dat geweer van baas KOLLEE weg, want dat blinkt zoo in de zon, dat mijn oogen 't niet kunnen uithouden.» En dan die wonderen, die hij bij 't schijfschieten met dat geweer uitvoerde, en die beschrijving, hoe hij bij Leuven zeker Koning LEOPOLD zou doodgeschoten hebben, als niet ongelukkigerwijs een Belgische geweerkogel den zijnen had weggeschoten, die al een heel eind onder weg was.

O, ik verzeker u, daar zit *spirit* genoeg in onze Hollandsche soldaten, maar 't gaat met hen als met alle menschen, de vonk wil aangeblazen worden, en ze kan niet glimmen als men ze in den doofspot verstikt. En hun huisselijk leven is een doofspot.

«Ik vraag met bescheiden ernst,» heeft de afgevaardigde in de Kamer gezegd, «of er geene middelen kunnen worden aangewend om het leven van de soldaten in de kazernen iets — ik durf het bijna niet zeggen, het klinkt niet regt militair — iets meer huisselijk te maken.»

Ik bid u, waarom zou men dat bijna niet durven zeggen? Voor wien, die een juisten blik op den soldatenstand slaat, klinkt het niet militair? Wij ook, wij

dringen er met bescheiden ernst op aan, niet alleen bij den Minister, maar bij alle officieren, en in 't bijzonder bij de korps-kommandanten, die in dit opzigt veel, zoo niet alles kunnen doen. Het ware belang van het leger vordert, dat hunne zorg zich niet alleen beperke tot het strikt doen uitvoeren der dienstbepalingen en het straffen van alle ongeregelheden, die buiten dienst gebeuren. Het huisselijke leven, het eigentlijke familieleven, waar ieder mensch als gezellig wezen behoefte aan heeft, dat het ideaal is, waar duizenden naar streven, dat alle die in dienst treden, in meerder of minder mate gekend hebben, daarvan doet de soldaat afstand zoodra hij de uniform aantrekt; maar de herinnering daaraan en de onvoldane wensch daarnaar laat eene leegte in zijn gemoed, die toch gewis eenigermate kan aangevuld worden. Het meer huisselijk maken van het leven des militair is geene utopie, is voor den menschkundigen chef geene onmogelijkheid.

Laten wij ons een ander tafereel denken, als tegenhanger van het hierboven geschetste.

Weder zijn wij in de kazerne. Het gebouw is, helaas! nog hetzelfde gebleven, en de hoop dat het verbeterd zal worden, is nog altijd onvervuld. Maar daar is, behalve voor provoosten, cachotten, politiekamers enz., eene kamer afgezonderd waar wij met genoeg binnentreden. Weder is het finijng koud; de kristallen schitteren in den maneschijn op de glasruiten van de korridor, en de sneeuw ligt nog altijd anderhalve voet hoog. Maar daar binnen is het beter; de lijvige kagchel,

die «de sjerp aan heeft,» dat wil zeggen, die rondom gloeiend staat, verspreidt eene verkwikkelijke warmte, en de drie lampen, die vanden zolder afhangen, een helder licht. Wij vinden hier het grootste gedeelte van de manschappen der compagnie bijeen. Eenigen zitten rondom de gezellige kagchel, die nu werkelijk het aanzien van een huisselijken haard gekregen heeft, en smoken de deftige pijp of de moderne sigaar; ga daar bij zitten, als gij voor dien damp niet bang zijt, en gij zult er kwinkslagen genoeg hooren. Anderen hebben zich om een tafel geschaard en genieten de emotiën van de aangroeijende *terns* en *quaterns* op de voor hen liggende kienbladen, waar een jeugdig korporaal, die bij het instructie-bataillon het rekenen geleerd heeft, de nummers bij afleest. Ginds hoort gij het gejuich van de gallerij, die zich om een paar fameuse jassers geschaard heeft, en zich interesseert voor iedere kaart, die opgenomen, voor iedere *roem*, die door dien ouden knevelbaard met het sacramenteel: «deugt niet!» wordt verduisterd. Elders zijn krammen in den muur geslagen en het is niet altijd de beste scherpschutter, die den ring, die met een koord aan den zolder hangt, er op weet te werpen. Aan het andere einde van de kamer is het buffet, een van de tafels, waar de vrouw van den korporaal-tamboer een kolossalen ketel met koffij op een pot met glimmende kolen heeft staan; daar naast staan broodjes, en daar is boter voor hem die zich die *luxé* op zijn commiesbrood permitteeren wil, de messen liggen er bij, daar is zelfs kaas, en kruiken bier, en een kistje met sigaren à 5 voor een cent,

want er moet eene kleine winst voor de koopvrouw overschieten, en daar liggen pijpen en pakjes tabak, en een doos lucifers voor algemeen gebruik. Aan dezelfde tafel zit de korporaal-tamboer tegenover zijne wederhelft op een' stoel, en rookt een geweldig groote Duitsche pijp met de *Schlacht von Wagram* op den kop, eenvoudig voorgesteld door NAPOLEON, die met groote rijlaarzen aan op een soort van kaneelkleurig hobbelpaard schijnt te rijden. Hij heeft vrij tabak, de korporaal-tamboer, maar is daarentegen verantwoordelijk voor de verschillende spellen, kaarten, dam-borden, domino enz., die bij hem op de tafel liggen en waarvoor hij ieder, die er een ten gebruike komt halen, op een expresselijk daartoe ingerigt half vel een soort van reçu laat teekenen, dikwijls op de manier van de middeneeuwsche ridders met een eenvoudig kruis. Maar hij weet best wat die kruizen beteekenen (iets wat men van alle kruizen niet zeggen kan), en op den bepaalden tijd, kwart over negenen, zal alles weër binnen zijn, want daar staat eene boete op van een cent; dat schijnt weinig, maar 't wordt toch zelden verbeurd: de centen zijn de guldens van den soldaat. Aan deze zij van de kamer wordt ook gedaanst en geschermd, en de jood van de derde compagnie speelt er bij op de viool. Verder ziet gij er verscheidene zitten lezen in boeken, die ook aan de societeit behooren en, ze mogen wat ouderwetsch zijn en blijken dragen dat ze vroeger betere dagen gekend hebben, ze vinden hier nog goeden aftrek, even als de opregte Haarlemmer, die volgens een akkoord met den kastelein van de onder-

officiers-societeit, twee dagen na dato voor een prijsje wordt afgestaan.

Gij ziet, daar is gezelligheid en huis-selijkheid; eene groote lacune in het militaire leven is daar aangevuld, en het danslokaal, vier huizen verder in de straat, zal er groote schade bij lijden, en de zedelijkheid zal er groote winst bij hebben, en de ingenomenheid voor zijn stand zal er bij den soldaat door worden aangewakkerd.

Idealen en herschenschimmen! hooren wij hier eene stem uitroepen, en weldra begint de een of andere pessimist ons te bewijzen, dat die theorieën schipbreuk lijden moeten op dit en dat eene proefneming onfeilbaar zou mislukken omdat en dat de ondervinding zou leeren zus en de praktijk zou aantoonen zoo

Voordat wij de analyse van dat alles aanhooren, veroorloven wij ons eene kleine opmerking; zij is deze, dat namelijk de proef genomen is, en met goeden uitslag; dat de ondervinding gesproken heeft en uitmuntende resultaten heeft verkondigd. Wel verre van ons bij het neerschrijven van het bovenstaande vermeid te hebben in het dorre veld van abstracte bespiegeling, hebben wij de werkelijkheid tot basis genomen.

Wij hebben hier voor ons liggen een kasboek van de soldaten-societeit, die eenige jaren geleden te Venlo bestond bij het korps ligte veldartillerie, toenmaals gekommandeerd door den majoor v. RINVELD. Vóór alles willen wij opmerken, dat de inrigting verscheidene jaren bestaan heeft en eerst bij het vertrek uit dat garnizoen

heeft opgehouden, en volstrekt niet wegens gebrek aan deelneming.

Uit dat boek nu, willen wij het een en ander hier opteekenen, dat dus in allen gevalle uit het werkelijke leven is genomen.

De deelneming aan deze societeit was geheel vrijwillig; van de drie kompagniën vinden wij, dat er gemiddeld 185 man lid waren, waarvan ieder een cent in de vijf dagen contribueerde. Een sergeant-majoor was met de administratie, die trouwens zeer eenvoudig was, belast; drie korporaals vormden het bestuur: daarvan was de eene president, de tweede commissaris en de derde secretaris, terwijl een der officieren het algemeene toezigt op zich nam. De commissaris had de verschillende spellen onder zijne berusting, waarvan wij hier ook een lijst vinden, die af en toe schijnt vermeerderd te zijn, zoo als wij vernomen hebben deels door vrijwillige bijdragen (gebruikte spellen kaarten waren bijvoorbeeld zeer welkom) en deels door aankoop bij gelegenheid werden aangeschaft. Daar waren verscheidene dominospellen, een schimmel- en een belegeringsspel, drie damborden, zelfs een schaakspel, een kienspel, schermgereedschappen, enz.

Maandelijks teekende de adjudant-onder-officier het saldo der rekening voor gezien. Dit kasboek is weder een bewijs hoe door de samenwerking van veel kleine onderdeelen betrekkelijk groote zaken kunnen tot stand gebragt worden. De staat der geldmiddelen was voortdurend goed, zelfs al werd er op Konings-verjaardag geweldig uitgehaald. Teen werden er, zoo als het

boek aantoont, buitensporige sommen aan sigaren, bier, brood, boter en kaas besteed; er komt dan ook op dien dag een extra post op de ontvangsten voor; de muziek kostte *f*10; de verf en het schilderen (waarschijnlijk van het decoratief) *f*5; de bediening (alles was op groote schaal) *f*4; 15 man, die in de infirmerie lagen, werden niet vergeten en ontvingen ieder voor hun deel 40 cent; terwijl zelfs aan 25 man, die geen lid waren, waarschijnlijk getrouwen of die andere overwegende redenen hadden waarom zij zich niet hadden kunnen aansluiten, ieder een dubbeltje werd gegeven, zoodat alles zijn deel kon hebben aan de vreugde van den militairen feestdag.

Overigens zien wij uit de rekening, dat alles uit de kas bestreden kon worden, de olie en steenkolen werden bij den aannemer gehaald, de kagehel werd op zijn tijd gepotlood; de speelman verdiende ook nu en dan wat. De vertering kwam voor rekening van den gebruiker, sterke drank mogt niet getapt worden en de cantine gaf toch altijd nog eene kleine winst voor de soldatenvrouw, die er op hare beurt meê belast werd en 't best gebruiken kon.

Ziedaar wat wij uit het authentieke kasboek geleerd hebben, dat met een voordeelig saldo van *f*43,90 sluit. De onderzinking heeft dus geleerd, dat het volstrekt geen onuitvoerbare utopie is, wanneer wij beweerden, dat het gezellige leven van den soldaat in de kazerne voor veel verbetering vatbaar is, en dat die verbetering werkelijk is aan te brengen.

Daar is een regel waartegen in principe niets is aan te voeren, maar die in de

conclusiën, die er uit getrokken worden, maar al te valsch is, namelijk: de soldaat moet beziggehouden worden en doet men dit niet, dan verliederlijkt hij. Doch hoe wordt die regel toegepast? Wij hebben bij eene discussie over de vervanging van het witte ledergoed door het zwarte, hooren klagen: «maar 't is al weder een «middel minder om den man bezig te «houden;» wij hebben verzuchtingen gehoord, bij het vernemen van de zeer verstandige order, dat voortaan de geweerloopen niet meer blinkend mogten gehouden worden; hoewel het klaar bewezen was, dat anders na verloop van weinige jaren onze infanterie zich onbruikbaar gepoetst zou hebben; wij hebben zoo menigmaal met satisfactie hooren uitroepen, na eenen vermoeijenden marsch door regen en slijk: «Zie zoo, morgen is het inspectie; nu «hebben ze van avond weër volop wat te «doen.» Dat alles bewijst, dat men bij ondervinding de noodzakelijkheid had leeren kennen van het beginsel: de soldaat moet beziggehouden worden. Maar wij vragen het den verstandig denkenden militair, zijn die middelen de ware, om tot dat overigens goede doel te geraken? Is het billijk, dat men er op uit is om de rust na het dagwerk te doen bestaan in voorbereiding tot het werk van den volgende dag? Geef den soldaat gelegenheid zich bezig te houden, door hem in staat te stellen zich-zelf in zijne uren van rust eene huisselijkheid te verschaffen, die hem terugbrengt van het verderfelijke uitloopen, dat nu zijn eenige bron van genoeg is. Tracht van zijn kazerne iets anders te

maken dan alleen de plaats, waar hij eet, poetst, slaapt of geconsigneerd is, en gij zult de liefde tot zijn stand vermeerderen. Welligt zal men ons ook tegenwerpen, dat dergelijke proeven ook hier en daar genomen, maar geheel mislukt zijn, doch wijzende op de hierboven gegeven schets, en die geheel overeenkomstig de waarheid is, gelooven wij te kunnen beweerden, dat de wijze van proefneming dan niet goed was.

Want, wat hier op den voorgrond staat, dat is de takt om de behoefte van den soldaat juist te vatten, en daaraan te beantwoorden in eene rigting, die met zijne ideën overeenkomt. Hier geen dwang, geen deftige, stijve reglementen, geen opgedrongen voorschriften of veranderingen in zijn doen en laten, die niet met zijn geest overeenkomen; zoo iets laat zich niet in het corset der dienstpedanterie rijgen. Laat hem zooveel mogelijk vrij, en dwing hem niet zich volgens artikel een, twee of drie te amuseeren, maak er geen reglementaire dienst van. En als gij hem een enkele keer daar bezoekt, kom er dan niet met het strenge gelaat van een commissaris van politie, die komt opnemen of alles wel in orde is; die maatregelen om de orde te bewaren zullen eenvoudig genoeg behoeven te wezen. Wanneer men het maar zoo inrigt dat er vruchten van kunnen verwacht worden, dan zullen die van zelve wel rijpen, want de grond waarop zij moeten voortkomen is hier de bij ieder sterveling ingeschapen, behoefte naar gezelligheid in den kring waarin hij bestemd is te leven.

December 1854.

L. MULDER.

GESCHIEDRUNDIG OVERZIGT

DER

TOEPASSING VAN HET PERCUSSIESTELSEL OP DE DRAAGBARE OORLOGSWAPENEN.

(Uit het *Mémorial de l'Artillerie*, Tome 7e.)

Vervolg van N°. 4, blz. 177 en Slot.

In den zomer van 1840 werd de minister door de omstandigheden, die eenen oorlog deden verwachten, verplicht, aan het Comité last te geven, onmiddellijk een model in te dienen van een vuursteengeweer, dat tot percussiegebruik was hervormd, en een model van een nieuw percussiegeweer.

Veranderd geweer, model 1840.

Het Comité, partij trekkende van de ondervinding, opgedaan in de talrijke proeven, waarvan wij den loop beschreven hebben, stelde eerst een model van een veranderd vuursteengeweer voor, waarvan de voornaamste wijzigingen op het volgende neêrkwamen:

De noodzakelijkheid om het schoorsteentje in eene moer van gehard ijzer te schroeven, sleepte de noodzakelijkheid na zich, de volle staartschroef te vervangen door eene andere met eene kamer van

gecimenteerd ijzer; en men nam een stuk van den loop af, om de vroegere kamer er af te nemen, opdat de geheele lengte der ziel niet vergroot zou worden.

De vizierkorrel, tot nu toe altijd op den bovenband bevestigd, welks beweegbaarheid de riglijn onjuist maakt, werd op den loop gesoldeerd.

De kamer had dezelfde middellijn als de ziel; het zundgat was regt, en op zulk eenen afstand van de as der ziel, dat de riglijn niet door de slaghoedjes met omgebogen rand gemaskeerd werd.

Een opzet op de staartschroef geplaatst, bragt het kernschot op 150 meters, en gaf meer gemak tot rigten.

De pan, pandeksel en pandekselveer vervielen, en men vulde in de slotplaat de insnijding voor de pan in de nutteloos geworden schroefgaten met ijzerstukken aan.

De vuursteenhaan werd vervangen door een haan, die ingerigt was om als hamer

te dienen en het slaghoedje genoegzaam kon omvatten. De rigting en vorm van den kop des haans waren ingerigt zoo als het doelmatigst was bij het gebruik.

Dit waren de voornaamste wijzigingen bij het veranderde model 1840. Zij konden toegepast worden op de geweren model 1822 en op die van lateren datum.

Men ging een contract met den heer CHAROY aan, om de middelen te mogen gebruiken, die hij aanwendde tot de spoedige opdrooging van het vernis, waarmede hij het slagkruid bedekte (1).

Eindelijk bevond men na eenige onderzoekingen, dat het voldoende was, ten einde aan het schoorsteentje genoeg weêrstandsvermogen te geven, om het bovenste gedeelte van den kegel ter breedte van 2 strepen te harden en daarna het geheele schoorsteentje blaauw te laten aanloopen.

Het nieuwe geweer model 1840.

Kort daarna werd het nieuwe percussiegeweer aangenomen. Het was hoofdzakelijk ingerigt als het gewijzigd model; de voornaamste wijziging bij het slot, dat gevolgd was naar dat van de Engelsche vuurwapens, was, dat een enkele veër de groote slagveër en de stangveër van het steenslot verving.

Systema van Consolé.

Het Comité had in den loop zijner laatste

(1) De slaghoedjes met dit vernis voorzien gaven de volgende uitkomsten:

Na twee dagen onder water gelegen te hebben ontpluften er 99 van de 100.

Na negen dagen 96 van de 100, enz.

werkzaamheden een groot aantal voorstellen betrekkelijk het percussiestelsel te onderzoeken gehad; wij zullen alleen de gewigtigste, die, welke nog in meerdere of mindere mate worden toegepast, aangeven.

Het stelsel van verandering der vuursteengeweren, voorgeslagen door CONSOLÉ, vordert een bijzonder soort van patroon en bestaat in het volgende: Men plaatst tusschen de lippen van den haan een stuk ijzer dat tot hamer dient. Het slagkruid is in een buisje besloten, dat achter aan de patroon bevestigd is; het wordt in de pan geplaatst, die door een ander stuk ijzer wordt gedekt en waarop de haan slaat.

In Oostenrijk werd dit stelsel aangenomen, dat in Frankrijk werd verworpen.

Het naaldgeweer.

Men verwierp eveneens het geweer door DREYSSE van SOMMERDA uitgevonden, dat daarna is verbeterd en in later tijd het zündnadelgeweer is geworden, door Pruisen voor het grootste gedeelte van het leger aangenomen. De ontsteking van het slagkruid, dat aan de patroon is aangebragt, geschiedt door een dunne stift, waaraan men den naam van naald heeft gegeven, en die zich in de rigting van de as der ziel beweegt door middel van een spiraalveër.

Verschillende andere modellen, meer of min gevolgd naar die van PAULY, LEFAUCHEUX, ROBERT en DE VALDAHON, werden achtereenvolgens onderzocht en afgekeurd.

Daar de voornaamste inrigtingen van het percussiegeweer schenen vastgesteld

te zijn, wijdden de uitvinders hunne pogingen aan het verbeteren der patroon. De voorgestelde ontwerpen kunnen tot twee onderscheiden hoofdsorten gebragt worden: die, waarbij het slaghoedje bevestigd is in de ploojen van het uitstekende gedeelte papier, zoo als bij de modellen van BAAS, BELCHAMPS, PLANELLI, COLLIN enz., en die waarbij het slaghoedje geplaatst is in een klosje of schijfje van hout, kurk of papier, zoo als CEGONZAT, SOLON en LUFFANOUR hebben voorgesteld, of wel in lood gevat, volgens het denkbeeld van RÉCLUS en THIÉRY. Deze laatste soort werd verworpen, wegens het zamengestelde en de bezwaren aan het approvisionnement verbonden.

Wat de patronen aangaat, waarbij het slaghoedje bevestigd was in de vouwen van het uitstekend eind papier, men bevond, dat die bij het vervoer niet sterk genoeg waren, en dat de stukjes papier, die dikwijls na het opzetten van het slaghoedje er aan bleven zitten, de rigtlijn voor het oog van den schutter bedekten.

Proeven met de verschillende soorten van patronen.

Er bleven dus altijd nog gewigtige en moeilijke vraagstukken op te lossen. De wijze van aanbrenging van het ontstekingsmiddel was nog niet bepaald. En aangenomen dat de keuze gedaan was, dan moest nog, omdat men ingezien had dat men den soldaat bovendien nog eenige losse slaghoedjes moest medegeven, zelfs al was het hoedje aan de patroon bevestigd, beslist worden hoe die losse hoedjes zouden

medegevoerd en uitgegeven worden in alle omstandigheden van den dienst.

Om tot de oplossing van deze verschillende vragen te geraken, benoemde men twaalf commissiën in twaalf regimenten infanterie; ieder daarvan had een generaal tot voorzitter; de hoofdofficieren en drie kapiteins van het korps waren leden en alleen de secretaris was een artillerie-officier. Zij werden belast met het vergelijkende onderzoek van drie soorten van patronen, namelijk:

De gewone patroon, waarbij het slaghoedje met omgebogen rand door middel van een draad aan het omgevouwen gedeelte van het papier bevestigd was;

De patroon met het klosje van zaamgeperst papier, waaraan het slaghoedje bevestigd was;

Eindelijk eene patroon voorgesteld door CLÈRE en DRAPEYRON; zij had den vorm van een afgeknotten kegel en was aan een harer uiteinden voorzien van een cilindroconisch slaghoedje, met twee bindsels van gewaste draad.

Acht van die commissiën moesten daarenboven proeven nemen met het losse slaghoedje met omgebogen rand, gedragen in eene tasch van twee verschillende modellen; eene met een veër en eene van het Beijersche model, waarvan wij vroeger gesproken hebben.

De stevigheid der patronen werd in drie proefnemingen onderzocht, bij welke men in den loopas 1200 à 1500 meters doorliep met de patronen losliggende in de patroontasch, met den kogel naar onderen.

Van de acht commissiën, die het losse slaghoedje moesten beproeven, gaven er

vier aan dit stelsel de voorkeur; drie aan dat van het slaghoedje aan de gewone patroon verbonden en een aan de patroon met het papieren schijfje. Wat aanging de keuze tusschen de drie modellen in de twaalf regimenten, werd aan de patroon met het papieren schijfje door zeven commissiën de voorkeur gegeven; door vijf aan de gewone patroon met aangebonden slaghoedje; door ééne slechts aan de patroon van CLÈRE en DRAPEYRON.

De meerdere of mindere snelheid van het vuren, werd opgemaakt uit de resultaten van tweegelederen vuren, uitgevoerd bij dag, in duisternis en bij regenachtig weder. Van de acht commissiën, die het losse slaghoedje beproefden, gaven zes er de voorkeur aan. De drie andere stelsels werden op de volgende wijze door de twaalf commissiën gerangschikt:

De gewone patroon met het slaghoedje

er aan bevestigd, in de eerste plaats, door zeven stemmen.

De patroon met het schijfje, met zes stemmen.

De patroon van CLÈRE en DRAPEYRON met eene stem (mits het hoedje gespleten wierde).

De duisternis wijzigde de over dag verkregen uitkomsten maar zeer weinig bij de verschillende beproefde patronen. De meerderheid der commissiën, die het losse slaghoedje beproefden, vonden er een voordeel in, dat men het in donker op het gevoel kon opzetten. In verscheidene regimenten kon men tweegelederen vuren doen uitvoeren bij eene temperatuur van 5, 8 en 11 graden onder nul.

De volgende gemiddelde uitkomsten werden door diezelfde commissiën opgemaakt, in vergelijking met proeven, die genomen waren geworden toen de thermometer boven nul stond:

Soort van patronen.	Aantal schoten in de minuut.		Verschil.
	bij 8 à 10 graden boven nul.	5, 8 en 11 graden onder nul.	
Gewone met het losse slaghoedje	2,16	1,80	0,36
Gewone met het aangebonden slaghoedje	2,09	1,82	0,27
Met papieren klosje	1,93	1,78	0,15
CLÈRE en DRAPEYRON.	1,73	1,39	0,34

Van vier commissiën die in staat waren den invloed der koude op de snelheid van het vuur te beoordeelen, gaven er drie de voorkeur aan de gewone patroon met het

losse slaghoedje. Uit het aantal schoten per minuut, dat men in iedere commissie verkreeg voor al de soorten van patronen, bleek niet, dat er eenig noemenswaardig verschil in uitkomsten bestond, als de thermometer op 6, en zelfs op 11 graden onder nul stond.

Te St.-Omer verkreeg men de overtuiging, dat de slaghoedjes met de hand konden geplaatst worden, zelfs met eene fellere koude dan 12 graden, en slechts bij het einde der oefeningen waren van enkele manschappen de vingers te verkleumd om gemakkelijk de slaghoedjes uit de tasch te kunnen nemen.

Gevoelen der commissiën.

De commissiën waren eenstemmig van gevoelen, dat een regenachtige tijd geen invloed op de snelheid van het vuur had, welk soort van patronen men ook gebruikte.

Wat het weigeren van het slaghoedje aanging, verdeelden de acht commissiën hare goedkeuring gelijkelijk tusschen de gewone patroon met het losse en die met het aangehechte slaghoedje; en, ons enkel bepalende tot de drie modellen door de twaalf commissiën beproefd, waren er zes stemmen voor de gewone patroon met het aangebonden slaghoedje en een gelijk aantal voor die met het papieren klosje. De patroon van CLÈRE en DRAPEYRON werd met algemeene stemmen de minst goede geoordeeld; onder andere gewigtige gebreken, was ook dit, dat de eerste slag van den haan gewoonlijk eene weigering van het slaghoedje ten gevolge had, daar

de schutter het bijna nooit geheel vast plaatste.

De acht commissiën rangschikten de gewone patroon met het losse slaghoedje bovenaan, om de eenvoudigheid van den toestel en den spoed waarmede het vervaardigd kon worden. De twaalf andere commissiën, gaven met eene meerderheid van negen tegen drie de voorkeur aan de gewone patroon met het aangebonden slaghoedje.

Vijf van de acht commissiën, die twee modellen van tassen voor de slaghoedjes moesten beproeven, gaven de voorkeur aan het Beijersche.

De besluiten der commissiën resumeerende, vindt men de gevoelens tusschen de drie modellen van patronen, die voor den dienst geschikt geacht waren geworden, op de volgende wijs verdeeld:

Gewone patroon met los slaghoedje met omgebogen rand 5.

Gewone patroon met aangebonden slaghoedje 4.

Patroon met klosje 5.

De patroon van CLÈRE en DRAPEYRON werd met algemeene stemmen verworpen.

Proeven aangaande de vervaardiging en het vervoer der patronen.

Terwijl al deze onderzoekingen plaats hadden, namen vier artillerie-scholen en vier artillerie-directiën proeven omtrent de vervaardiging en het vervoer in caissons van de vier modellen van patronen hierboven genoemd.

Wat den spoed van vervaardiging aanging, werd aan de gewone patroon met

13 losse slaghoedjes per pakje de voorkeur gegeven.

De gewone patroon met aangebonden slaghoedje, en de patroon met het klosje op gelijke lijn, in de tweede plaats.

De patroon van CLÈRE en DRAPEYRON, in de derde plaats, met de aanmerking: *ondoelmatig*.

Wat de stevigheid bij het vervoer aangaat, plaatste men de patroon met het papieren klosje bovenaan.

Daarop volgde de gewone patroon met het losse slaghoedje.

Vervolgens de gewone patroon met aangebonden slaghoedje.

Eindelijk in de laatste plaats de patroon van CLÈRE en DRAPEYRON.

Gevoelen der commissiën.

Alles zamengenomen, verwierpen de commissiën eenstemmig de patroon van CLÈRE en DRAPEYRON; eene groote meerderheid stelde de patroon met het papieren klosje in den derden rang; de gewone patroon met aangebonden slaghoedje verkreeg maar vier stemmen; verscheidene commissiën die vóór eene patroon met daaraan verbonden slaghoedje hadden gestemd, stelden voor, den soldaat buitendien nog losse slaghoedjes te geven; daarenboven werd de gewichtige vraag omtrent het vervaardigen, het breken en het bewaren door de ondervinding zoodanig opgelost, dat men de gewone patroon met aangebonden slaghoedje daarbij minder geschikt keurde.

De meerderheid was voor de gewone patroon met het losse slaghoedje met om-

gebogen rand, dat met de hand geplaatst werd, en dit systema werd door de commissiën, die er de voorkeur niet aan gaven, nooit lager dan op de tweede lijn geplaatst; eindelijk was ook de meerderheid voor de Beijersche tasch.

Invoering van het losse slaghoedje.

Ingevolge deze overwegingen, stelde het Comité voor, voorloopig de gewone patroon met het losse slaghoedje, in de Beijersche tasch geplaatst, aan te nemen, onder voorbehoud van later aan te brengen verbeteringen.

Dit gevoelen werd den 15^{den} Junij 1841 door den minister goedgekeurd.

Alzoo was een nieuwe stap gedaan op den weg om het percussiestelsel op de oorlogsvuurwapenen toe te passen; de taak der infanterie, van welke vijf-en-twintig regimenten achtereenvolgens aan de werkzaamheden hadden deelgenomen, liep ten einde. De opmerkingen, die men bij die uitvoerige proeven had opgezameld, hadden er toe geleid de beginselen van het systema BRUNÉEL te verbeteren; men had de modellen van percussie-geweren, zoowel nieuwe als veranderde aangenomen, even als de patroon en de wijze van het ontstekingsmiddel aan te brengen. Nu bleef nog over, de wijze van vervoer en de verdeling der slaghoedjes te bepalen.

Wijze van vervoer en van uitdeeling der slaghoedjes.

Men had eerst bedacht, de slaghoedjes te plaatsen op een regthoek van papier,

dat verscheidene malen en ter dikte van het slaghoedje was te zamen gevouwen. Die regthoek was als eene zeef met vijftien gaten doorboord; in ieder van die gaten werd een slaghoedje geplaatst; men deelde dus vijftien hoedjes bij tien patronen uit. Om deze regthoeken werd papier gevouwen en zij werden bij de pakjes patronen gevoegd, zoodat de uitdeeling er van gemakkelijk was; maar de proefnemingen omtrent het vervoer bewezen: 1°. dat het blad met slaghoedjes een beletsel was om de pakjes patronen in de kisten te bergen; 2°. dat de slaghoedjes den omslag van hun eigen pakje en zelfs die van een nabijgelegen konden doorboren; 3°. dat zij zelfs eene patroon konden scheuren. In weerwil van deze zwarigheden, bleef men voorloopig bij deze wijze van pakken, omdat men geene andere had, toen men een eenvoudig middel vond om de hoedjes aan de patronen te bevestigen, zonder dat de munitie bij het vervoer gevaar liep te beschadigen. De hoedjes worden in een papieren zakje, welks vervaardiging gemakkelijk is, geplaatst; zij zijn daarin genoegzaam stevig en afgescheiden om niet tegen elkander te wrijven: dat pakje, dat niet veel ruimte inneemt, wordt aan een der uiteinden van het pakje patronen, onder eene vouw van den omslag geplaatst. De proeven van vervaardiging en vervoer waren zeer in het voordeel van deze inrigting; zij is de tegenwoordig gebruikelijke. Alleen heeft men het aantal slaghoedjes per pakje op 12 gebragt, omdat de ondervinding geleerd heeft, dat dit aantal voldoende was.

Afgevijlde schoorsteentjes.

Al de onderdeelen van het percussiestelsel schenen vrij goed bepaald te zijn, toen een rapport van den inspecteur-generaal der bataillons jagers op het veelvuldig weigeren der slaghoedjes opmerkzaam maakte. Ter zelfder tijd gaf de kolonel-inspecteur der wapenfabrieken te kennen, dat het nuttig zou zijn, op nieuw te onderzoeken welke betrekking er tusschen het slaghoedje en het schoorsteentje bestond, daar de dikte van het koper hem toescheen de oorzaak te zijn van de wegeringen, waarover men klaagde.

Die hoofdofficier voegde er bij dat, in weerwil van al de pogingen der vervaardigers, de ontploffing van het slaghoedje met de kavallerie-vuurwapens waarschijnlijk altijd moeilijk te verkrijgen zou zijn. Voor 1840 gingen de slaghoedjes gemakkelijk door den schok van den haan af; zij waren toen van dunner koper, maar de afvliegende stukken schenen gevaarlijk en zij verloren hunnen juisten vorm bij het vervoer. Men was er dus toe overgegaan, de dikte van het koper in de Tafels van afmetingen in September 1840 te vergrooten; aan die verandering scheen men het grootere aantal wegeringen te moeten toeschrijven.

Eene bijzondere commissie werd met het onderzoek hiervan belast; zij stelde voor, het aanrakingsvlak van het schoorsteentje te verkleinen door den top van den kegel langs den kant een weinig af te vijlen; volgens de proeven der commissie voor draagbare vuurwapens in 1829, vermeerde men daardoor de kansen van

ontploffing en te gelijker tijd werd het goed vastgedruken van het slaghoedje gemakkelijker, zelfs wanneer de vernis-laag, die het slagkruid bedekte, de inwendige middellijn eenigzins mogt verminderd hebben door eene kleine dikte tegen den zijwand te vormen. De proeven met deze afgevijlde schoorsteentjes genomen gaven de zekerheid, dat deze verandering de weigeringen der schoten, waarover men klaagde, deden verminderen, zelfs in de ongunstigste omstandigheden, zoo als met een verzwakte slagveer of met wapens, die op het bivak geladen en aan den regen blootgesteld waren geworden.

Gebreken aan de geweren model 1840.

De wijze van veranderen in 1840 aangenomen, voldeed, strikt genomen, aan de voorwaarden die gesteld waren, maar leverde desniettemin vele moeilijkheden en bezwaren in de uitvoering op. De veranderde loopten moesten op nieuw aan de reglementaire proeven onderworpen worden, omdat zij afgesneden waren, eene schroefdraad in de kamer geboord was en er een nieuw staartstuk was aangebracht. Een groot aantal werd dien ten gevolge afgekeurd, tot zelfs 10 ten 100. De staartstukken met kamer konden bij de korpsen niet worden vervangen, omdat zij na de harding op de proefbank moesten gebragt worden en daarom was men verplicht een groot aantal wapens naar de geweerfabrieken te zenden om deze verandering te ondergaan.

Wijziging model 1842.

De tegenwoordige kolonel der artillerie ARCELIN stelde eerst voor, de zundgaten der te veranderen loopten met eene stift te sluiten, de kamer onveranderd te laten en het te lange gedeelte van den loop aan de monding af te nemen. Dat nam evenwel slechts een gedeelte weg van de bezwaren aan de verandering verbonden. Diezelfde officier stelde daarop voor, loodregt in den loop, waarvan het zundgat op bovengezegde wijze gesloten was, een stalen tap in te schroeven om tot moer van het schoorsteentje te dienen. De draaden der staartschroef grepen gedeeltelijk in het onderste gedeelte van dien tap, om hem te beletten zich te verplaatsen, wanneer men het schoorsteentje wilde afnemen. Alle proeven vielen voordeelig voor dit systema uit, dat veroorloofde de oude staartstukken te behouden en in de onkosten der wijziging eene aanzienlijke vermindering aanbragt. Het werd aangenomen, en is nog tegenwoordig in gebruik onder de benaming van *wijziging, model 1842.*

Nieuw geweer, model 1842.

Soortgelijke overwegingen leidden er toe de staartstukken met kamers bij de vervaardiging van nieuwe geweren te verwerpen; op het voorstel van den kolonel DE PONCHARRA, inspecteur der wapenfabrieken, beproefde men op de kamer der nieuwe loopten eene stalen borst te solderen, die bestemd was om tot moer van het schoorsteentje te dienen. Deze proef-

nemingen gelukten volkomen en deze wijze werd aangenomen. Men had dus het infanteriegeweer model 1842 om dat van 1840 te vervangen.

Wanneer wij nu een blik terugwerpen op den zoo moeilijken en zoo langzaam doorloopen weg om tot de toepassing van het percussiestelsel op de oorlogsvuurwapens te geraken, zien wij de bewering in den aanvang van dit overzicht geuit, ten volle bevestigd: dat namelijk men niet in het algemeen bij gevolgtrekking moet besluiten ten gunste van eenig systema van bewapening voor het leger, omdat het bij de jagers met goed gevolg wordt aangewend. Zoo mislukte de toepassing der zoogenaamde *culasse à foudre*, zoo algemeen in gebruik bij jagtgeweren, op de oorlogswapenen geheel en al; geen toestel tot het opplaatsen van slaghoedjes, hoe vernuftig ook bedacht, kan aan de troepen in handen worden gegeven; en het algemeen door de schutters aangenomen hoedje moet gewijzigd worden, om het doeltreffend bij het leger te kunnen invoeren. Wat de vele projecten der uitvinders aangaat, indien men mogt denken, dat zij ligtvaardig verworpen waren, of door dien geest van uitsluiting, welke men zoo dikwijls aan

de speciale korpsen in 't algemeen en aan de artillerie in 't bijzonder verwijt, afgekeurd, dan zij het genoeg er op te wijzen, hoe de vraagpunten betreffende de verschillende voorgestelde ontwerpen — ten minste de meest gewigtige — door commissiën beoordeeld zijn, bijna geheel en al uit officieren der infanterie zamengesteld; dikwijls is de artillerie er slechts door een enkel kapitein vertegenwoordigd, die de pen moest voeren en voor het onderhoud der beproefde stukken zorgen, opdat zij tot aan het einde voor de bepaalde proeven zouden kunnen dienen.

Het voorafgaand historisch overzicht eindigt met 1845. De vuurwapenen hebben sedert groote vorderingen gemaakt, en eenige lezers zouden verwonderd kunnen zijn, dat men er geene melding van maakt in een boek dat in 1855 gedrukt werd. Indien men met dit tijdpunt eindigt, is het, omdat men, zoo als de titel zegt, niet de geschiedenis der percussiewapens, maar alleen die van de toepassing van het percussie-systeem op de oorlogswapenen heeft willen geven, en dat sedert 1845 de wijze van toepassing volstrekt geene verandering heeft ondergaan.

DE OPERATIEN DER BONDGENOOTEN

IN

DE KRIM.

Terwijl aller oogen gevestigd zijn op de gebeurtenissen die welligt spoedig in de Krim zullen voorvallen, twijfelen wij niet of met «grootte belangstelling,» gelijk het *United Service Magazine* (voor de maand Januarij), waaruit wij het overgenomen hebben, zich uitdrukt, zullen gelezen worden de volgende beschouwingen van een kundig en ervaren veteraan des Engelschen legers, den generaal-majoor DOUGLAS, over den afgeloopen veldtogt; en die, bij al hetgeen men thans verneemt over den ellendigen staat des Engelschen legers in de Krim, te meer de aandacht verdienen, daar zij, ter leering en waarschuwing, inlichtingen geven over oorzaken en werkingen.

De Redactie.

De slag aan de Alma en de krachtige aanvallen later door de Russen in het open veld gedaan, alsmede de kloeke verdediging van Sebastopol zelf hebben, schoon de overwinning in ieder gevecht de heldhaftige dapperheid der verbonden

legers heeft bekroond, echter de gelede- ren dezer laatsten zoozeer gedund, dat hunne bevelhebbers genoodzaakt geweest zijn alle actieve operatiën te schorsen, tot zij genoegzame versterkingen van troepen en materieel bekomen, om den goeden uitslag van verdere maatregelen te verzekeren. De noodlottige gevolgen der jongste stormen echter, waardoor schepen met ammunitie en voorraad, waaraan de troepen gebrek begonnen te krijgen, ver- gaan zijn, hebben het leger in een met der daad ellendigen, en zelfs gevaar- lijken toestand gebragt. De dapperheid, de standvastigheid, de ontberingen en de heldhaftigheid van de Fransche en Engel- sche troepen, kunnen niet te hoog worden geschat; het moge ons derhalve vergund zijn in een onderzoek te treden naar de oorzaken eener mislukking, welke zoo bitterlijk de levendige verwachting des publieks op den volkomen goeden uitslag der expeditie heeft teleurgesteld.

Schrijver dezes had er volstrekt niet aan gedacht om over dit belangrijk onder- werp een afzonderlijk geschrift uit te geven, maar van zijn Boekhandelaar vernomen hebbende, dat het werk waarin hij breed-

voerig over de zeeartillerie handelt (1), uitverkocht en er nog steeds veel navraag naar was, kon hij niet nalaten daarvan eene nieuwe editie te bewerken. Hiertoe overgaande, achtte hij zich verplicht tot op den tegenwoordigen tijd aan te halen alles wat op zee-expeditiën betrekking heeft, 't zij door vloten alleen of in gemeenschap met legers verrigt. Na zeer rijpe overweging, bevindende dat hij, krachtens zijne overtuiging, genoodzaakt zou zijn een gedeelte van zijn onderwerp op eene wijze te behandelen welke in strijd is met de heerschende meening: dat de oorlog door onze sterke en grootsche vloot alleen tot een spoedig en gunstig einde zou gebragt worden; overtuigd dat men in deze verwachting zou teleurgesteld worden, en het land in een' oorlog te land zou worden gewikkeld met eene kolossale militaire magt, waartoe wij slecht voorbereid waren, kon hij niet anders dan zijn werk besluiten met te volharden bij zijne vroegere overtuiging en bij zijne vrees, die gedurende dezen oorlog bevestigd werd, en welke hij opentlijk te kennen gegeven heeft, zoo dikwijls gedurende de operatiën van het tegenwoordige jaar (1854) zijn gevoelen werd gevraagd. Ten bewijze dat deze meening niet *ex post facto* is, beroept de schrijver zich op de talrijke personen van allerlei rang en stand, aan wie hij zijne vrees uitte, en zijne gevoelens mededeelde; hij deed dit met eene stoutmoedigheid, voor welke hij in andere omstandigheden zou teruggedeinsd zijn; maar daar hij vroeger aan-

getoond had, dat aanvallen op zeevestingen, bij eene beleidvolle samenwerking van land- en zeemagt, over het algemeen gelukken, moest hij nu aantoonen, waarom met zoodanig leger en zoodanige vloot, deze groote operatie zoozeer mislukken moest. Hij heeft intusschen de openbaarmaking van deze zijne beschouwingen tot heden uitgesteld, nu zij geen ontmoedigende uitwerking op de operatiën van den tegenwoordigen veldtogt meer kan hebben, en omdat zij, door begane misslagen aan te wijzen, strekken kan om tot een betere uitkomst in een volgenden veldtogt mede te werken.

In het begin dezes jaars (1854) bleef er weinig hoop meer over, dat de vrede van Europa zou bewaard blijven, en het werd daarna noodig geoordeeld een Britsch leger naar het Oosten te zenden, ten einde aldaar met een Fransch leger gemeenschappelijk te handelen. Met groote inspanning werden ruim 20000 man troepen, infanterie en kavallerie, ingescheept en naar het Oosten gezonden; het geschut, het materieel en de levensbehoefsten moesten, naar gelang zij konden worden bijeengebragt, verzonden worden. Een klein getal veldbatterijen, naauwelijks een stuk op elke 1000 man, werd afgezonden. Artillerie-voerlieden, treinpaarden, munitiewagens, wagens met veren voor de zieken en gekwetsten, sappeurs en mineurs met hun gereedschap en bruggentrein, en voorts al wat onmisbaar voor een leger te velde gevorderd wordt, werden karig medegegeven, sommige dier voorwerpen ontbraken geheel.

Zoo werd het land uit den staat van vrede eensklaps in een staatkundigen storm

(1) *Treatise on naval gunnery.*

medegesleept en in een geduchten oorlog gewikkeld. Er zijn verscheiden goede infanterie-regimenten en een klein getal eskadrons met een overgroot aantal officieren — regimenten kunnen zij niet genoemd worden — goed geoefende kavallerie, maar allen waren ten eenemale van de noodige middelen ontbloot om onverwijd te velde te trekken en het veld te houden. In dien toestand werd eene militaire magt, die bijna al onze effectieve strijdkrachten uitmaakte, met een verwonderlijken spoed naar het vermoedelijk aanstaand tooneel van den oorlog gezonden, maar de middelen missende, die haar levenskracht moesten geven, is het niet te verwonderen, dat zij niet geschikt was om een veldtocht aan te vangen, toen het voor militaire operatiën geschikte jaargetijde bijna verstreken was.

Deze gebreken en deze ongeschiktheid kunnen evenwel niet met eenig regt aan de tegenwoordige regering geweten worden; ook kon daarin evenmin worden voorzien op het laatste oogenblik, zelfs bij de grootst mogelijke bekwaamheid ten deze, van het nieuwe bestuur der oorlogs-zaken. Het kwaad was te diep geworteld om eensklaps te worden weggenomen; al wat ijver, veerkracht en bekwaamheid vermogen, heeft het gouvernement gedaan om de gebreken te herstellen en in het ongenoegzame te voorzien, voortgesproken uit de volharding van het Parlement bij het einde van den jongsten oorlog, en sedert dat tijdstip bestendig aan den dag gelegd door het nemen van maatregelen, die door een' ellendigen geest van spaarzaamheid werden voorgeschreven, om de mi-

litaire inrigtingen van het land te vernietigen of te verminderen, even als of de natie nimmer meer in oorlog zou komen. Al de zaken, die onvermijdelijk noodig zijn om het leger in staat te stellen te velde te trekken, en wier gemis wij thans te vergeefs bejammeren, moeten hersteld en op nieuw georganiseerd worden. Daartoe moet noodzakelijk meer tijd en gunstiger gelegenheid bestaan, voor dat Engeland zijne verwaarloosde militaire hulpbronnen kan bijeenbrengen en organiseren, en weér in staat zijn, zijne wapenrusting aan te gorden en al zijne militaire kracht te ontwikkelen, 't zij voor de verdediging van zijn eigen grondgebied, of om aanvallen tegen dat van zijne bondgenooten te weêrstaan.

Schrijver dezes gevoelt zich geregtigd tot het opentlijk mededeelen dezer beschouwingen, omdat zij overeenstemmen met hetgeen hij geschreven, openbaar gemaakt en bij vele gelegenheden gesproken heeft, sedert het einde van den jongsten oorlog tot op het tegenwoordige in gebeurtenissen zoo rijke tijdvak. Nu de voorspelde nadeelen ons getroffen hebben, mag men hopen dat het land zal gewaarschuwd zijn, en overtuigd worden, dat er meer dan getalsterkte en persoonlijke dapperheid vereischt worden om een leger in het veld bruikbaar te maken, en dat eene natie, die zoozeer hare militaire inrigtingen heeft verwaarloosd, dat haar leger zoo onvoldoende kon zijn voor de onmiddellijke dienst in het veld, kwalijk voor eene krijgsmogendheid kan gerekend worden, in staat om dadelijk deel te nemen aan een' grooten oorlog op het vaste land, en om onmid-

dellijk vol te houden en te handhaven den hooghartigen toon welke het gouvernement, zonder acht te slaan op onze zeer beperkte militaire middelen, zoo stout aangenomen heeft, en wier geest bij de natie zoo edelmoedig en gemeenschappelijk weerklink heeft gevonden, bij het uitbreken van dezen grooten oorlog.

Onder deze met der daad nadeelige en ongunstige omstandigheden, met betrekking tot het klein getal onzer effectieve krijgsmagt en het late jaargetijde waarin zij zóó ver uitgerust werd om te velde te kunnen trekken, ging het bondgenootschappelijk leger — de kiemen van besmettelijke ziekte reeds in zich bevattende, en, zelfs al ware de gezondheidstoestand voldoende geweest, in getal, vooral wat de kavallerie aangaat, niet sterk genoeg om den uitslag te verzekeren — de zware taak aanvaardden, die het thans nog vervult, en waarvan het doel is de groote vesting en het zee-arsenaal Sebastopol te belegeren, te bemagtigen en te vernielen.

Wel nimmer heeft zich een geval voorgedaan, waarin het meer noodig was, bij het ondernemen van een beleg acht te slaan op de betrekkelijke sterkte der belegerden en der belegeraars, en op hun wederzijdsch belegeringsgeschut, zoowel ten aanzien van de hoeveelheid als van het kaliber; — nimmer een geval, waarin een groot overwigt van het insluitingsleger over de krachten van het vestinggarnizoen, zoo gebiedend gevorderd werd.

Bij de beoordeeling der magt, die vereischt werd om meester van Sebastopol te worden, had men, aangezien den bijzonderen aard dier plaats als militair punt,

moeten bedenken, dat het is eene uitgestrekte vesting, gelegen ter weerszijde eener lange haven, gelijkende op eene breede rivier, en waarvan de noordzijde, alwaar de citadel gelegen is, de zuidzijde beheerscht. De plaats behoort dus tot die soort van vestingen, die door eene ondoorwaadbare rivier in twee gedeelten gescheiden zijn (1), in welk geval de afdeelingen van het insluitingskorps verhinderd worden elkander weérkeerig bij te staan. Om zoodanige plaats in te sluiten, wordt een leger vereischt tweemaal zoo sterk als voldoende wezen zou indien dergelijke verhindering in de onderlinge gemeenschap en ondersteuning niet bestond. In zoodanig geval, al verder, waar de vijand het veld houdt met een talrijk observatieleger, wordt eene sterke en uitgebreide circumvallatielijn vereischt.

Wat betreft de middelen van verdediging, waarmede het wereldkundig was dat Sebastopol overvloedig was voorzien, heeft men hier een uitgestrekt en reeds versterkt maritiem arsenaal, waarvan de werken en het garnizoen, tegen den tijd dat de plaats met een aanval mogt bedreigd worden, nog zeer versterkt konden worden; zij bezit eene verbazende hoeveelheid geschut en munitie, in hare magazijnen opgehoopt, en behalve de artilleristen voor de bediening van het vestinggeschut, kon men van de in de haven liggende vloot een

(1) *Une place partagée par une rivière non guéable exige le double des forces pour son investissement qu'une place autour de laquelle des communications faciles permettent à tous ceux qui en forment l'investissement de s'entre-secourir promptement.* — BOUSMARD, *Essai général de fortification*, Livre I, Ch. 2, p. 65.

groot getal ervaren zeeartilleristen nemen, die zeer nuttig konden worden voor de bediening van het geschut gedurende den tijd van het beleg.

In den oorlog bestaat er geen handeling waarop men zich met meer zekerheid kan verlaten dan het belegeren eener vesting, op den voorgrond gesteld dat het beleg met voldoende middelen ondernomen en met bekwaamheid geleid wordt; maar er is geen ongelukkiger onderneming dan een beleg, zoo als dat van Burgos, waarbij de schrijver dienst deed, in 1812 (1), met eene ongenoegzame magt zoo van menschappen als materieel. De aanvallende magt behoort talrijk genoeg te zijn om de plaats op alle toegankelijke punten in te sluiten, zoodat er niets in of uit kan, en zij behoort eene sterkte te hebben van omtrent vijf- en nimmer beneden driemaal dat van het garnizoen; er behoort bovendien een dekkend leger in het veld te staan, met eene aanzienlijke kavallerie, tot bescherming der belegeringsoperatiën en om te verhinderen dat het belegeringskorps in de voortzetting van dien arbeid door een vijandelijk observatieleger gestoord wordt. Het bondgenootschappelijk leger in de Krim vond zich blijkbaar niet sterk genoeg om het gezegde oogmerk te vervullen, en zelfs de overwinning aan de Alma maakte het, tegenover de vijandelijke overmagt, daartoe nog minder in staat. De verbonden legerbevelhebbers waren toen genoodzaakt een besluit te nemen, aan welke zijde, de noordelijke of zuidelijke, zij Sebastopol

moesten aanvallen; daar zij aan beide zijden te gelijk geen aanval konden doen. De noordelijke zijde is uitermate versterkt; de Russen hadden eene sterke stelling aan de Belbeck; en aan deze zijde der kust was geen bescherming voor de schepen. Met der daad was hier geen enkele geschikte plaats om den belegeringstrein te ontschepen, of een veilig gemeenschaps-punt tusschen het leger en de vloot daar te stellen, welke, aangezien het vergevorderd seizoen, niet lang meer in de open zee kon ankeren. Uit dien hoofde werd besloten de onzekere operatiebasis ten noorden van Sebastopol te verlaten; 's vijands stellingen aan de Belbeck en de noordelijke hoogten door middel van een' zuidelijken flankmarsch om te trekken, ten einde in de Balaclavabaai een nieuwe basis te vestigen, van waar nu de aanval tegen de zuidelijke hoogten van Sebastopol moest gericht worden.

De inval in de Krim, een integreerend gedeelte van het Russische rijk, en het belegeren van Sebastopol in het late jaargetijde, en, zoo als reeds opgemerkt is, met een leger hetwelk de kiemen van ziekte met zich voerde, was, naar de meening van den schrijver, eene hopelooze en gevaarlijke operatie, welke ondernomen werd, zoo gezegd wordt, in strijd met het gevoelen van een uitstekend ingenieur, wiens gevoelen had moeten gevolgd worden, maar die, toen het besluit genomen was, al wat in zijn vermogen was aanwendde om de moeilijkheden voor te komen, en als een noodzakelijken maatregel aanbeval, de basis ten noorden van Sebastopol te verlaten, wjl de gemeenschap

(1) NAPIER, *History of the peninsular war*; vol. V, p. 369; of de Fransche vertaling van DUMAS, T. , p. .

aldaar met de zee in het vergevorderd jaargetijde gevaarlijk werd, en zich in de eene of andere baai ten zuiden van de vesting te versterken, alwaar eene veilige basis kon genomen worden. Deze verandering van stelling was in de moeilijke omstandigheden waarin het bondgenootschappelijk leger uithoofde zijner ongenoegzame sterkte verkeerde, blijkbaar het best te nemen middel; en deze gevaarlijke beweging werd kloekmoedig en met goed gevolg uitgevoerd door een' eenigzins gewaagden marsch van het geheele leger.

Intusschen is het zeer te betreuren, dat het uit gebrek aan genoegzame magt noodzakelijk was, de operatie-lijn te verlaten, langs welke de vesting het eerst genaderd werd, en op welke lijn het leger dat Sebastopol dekken moest, aan de Alma, in die rigting geslagen was. De slag was een schitterend, den bondgenooten zeer vereerend wapenfeit; maar het moet gezegd worden, dat, ten gevolge der verandering van plan, die slag, de zedelijke werking daargelaten, vruchteloos en in sommige opzigten zelfs nadeelig was. Wilde men Sebastopol belegeren, veilig mag men zeggen, dat het voordeeligst aanvalspunt de noordelijke zijde was; daár is het terrein hooger, en het groote acht-hoekig vestingwerk, op het hoogste punt, is de citadel en de sleutel der plaats. Wanneer dit bemagtigd was, zouden ook weldra de Telegraaf- en Wasp-batterijen op de noordelijke hoogten, het fort Constantijn en de lagere forten, alsnu beheerscht en in den rug aangevallen, bezweken zijn; terwijl de stad, de dokken, arsenalen en kasernen aan de zuidzijde van de haven

alsdan prijs gegeven zouden zijn aan de bondgenooten, wier batterijen alles vernielen konden; terwijl daarentegen, bij den aanval der vesting aan de zuidzijde, de vijand in 't bezit blijft van de noordelijke hoogten; en zelfs al waren de werken op de kruin der zuidelijke hoogten in bres gelegd en veroverd, dan nog kan de stad, de eigenlijke vesting, met hare dokken en arsenalen door de belegeraars niet bezet worden, zoolang het groote werk op de noordelijke zijde en al de verdedigingswerken die er van afhangen, niet veroverd zijn; en er is geen twijfel aan of deze zullen nog veel versterkt worden voor dat de bondgenooten in staat zijn hunne aanvallen regtstreeks daartegen te rigten.

De zuidelijke flankmarsch van het geheele leger verschafte den vijand op eens een volkomen vrije gemeenschap tusschen de te veroveren vesting en zijn in 't veld staand observatieleger, en liet zijne operatielijn van de basis te Perecop af open; die marsch bragt het verontrustend feit aan den dag, dat Sebastopol, uit gemis aan genoegzame magt, niet aan beide zijden kon ingesloten worden; dat het voordeeligst aanvalspunt niet kon aangevallen, maar omgetrokken moest worden; dat 's vijands gemeenschap met het sterkste gedeelte der stad, de citadel, en de sleutel der geheele stelling, voor hem open en toegankelijk moest gelaten worden, en dat het bondgenootschappelijk leger, in plaats van Sebastopol te belegeren, nu alleen eene verschanste stelling op de zuidelijke hoogten kon aanvallen, welke in haren rug door de sterkste en geduchtste wer-

ken der vesting ondersteund werd, en open bleef om alle hulp of versterking te ontvangen; zoodat de aanval op de vesting moest ondernomen worden, zonder een dekkend leger, hetwelk, afgescheiden van de belegerende magt, dit kon beschermen tegen verontrusting in zijne operatiën door den vijand te velde, die nu in regtstreeksche en onmiddellijke gemeenschap was gelaten met eene vesting, welke hij uit al zijne magt zal ondersteunen. De flankmarsch van het geheele leger naar de zuidzijde was een strategische misslag, waartoe de bondgenootschappelijke bevelhebbers genoodzaakt waren, uit gebrek aan genoegzame getalsterkte om den aanval op Sebastopol veilig en voorspoedig te kunnen doen; en zoodanige misslag kan alleen verschooning vinden in het volstrekt onvermogen des legers, om aan de voorwaarden te voldoen, onder welke alleen de belegering eener vesting met een sterk observatieleger in 't veld, kan slagen.

Ware het bondgenootschappelijk leger sterk genoeg geweest om zijne voordeelen aan de Alma te vervolgen, door het bezetten van Duwankoi en Kliuton, of Bakchi-Sarai, en om de vesting aan de noordzijde in te sluiten met eene sterke reserve, welke zeker in staat zoude geweest zijn, om het kleine verschanste kamp aan te vallen en te veroveren, hetwelk de Russen kort te voren aan den mond der Belbek-rivier hadden aangelegd, ten einde eene mogelijke landing aldaar voor te komen, — dan zou de staat van zaken in de Krim op dit oogenblik geheel anders geweest zijn. Hoe geducht de verdedigings-

werken van dit kamp aan de zeezijde mogten zijn, gemakkelijk had het aan de landzijde kunnen veroverd worden, terwijl een gedeelte der bondgenootschappelijke magt de vesting omtrok en bezit van Balaclava nam, ten einde hare haven voor de vloot te openen, welke aan boord eene genoegzame reserve had om de vesting ook aan de zuidzijde in te sluiten. Hiertegen kan men inbrengen, dat wij naar het oorlogstoooneel onze geheele effectieve krijgsmagt gezonden hebben, en niet meer konden doen. Dit is ongelukkig waar; maar gelijk de schrijver altijd gemeend heeft en wat nu onloochenbaar is, «onze geheele magt» was blijkbaar onvoldoende, om ons doel te bereiken, en al wat er van te zeggen valt, is: dat eene zoo groote operatie niet had moeten ondernomen worden, alvorens ruimschoots de middelen er toe waren bijeengebragt, en in geen geval in zulk een laat jaargetijde, hoe onvoordeelig het uitsstel in andere opzigten mogt zijn. Maar, bovendien, indien dan onze geheele vrij beperkte magt ontoereikend was om een evenredig contingent te leveren, in de bepaalde verhouding om met onze bondgenooten een leger zamen te stellen, sterk genoeg om in 'svijands land een' grooten oorlog aan te vangen, met eenig gunstig uitzigt op den goeden uitslag, hoe was het dan — en tot het te laat was — met de versterkingen gesteld? Waar waren *onze* reserven? Eene dergelijke operatie mag nimmer ondernomen worden zonder sterke reserven, 't zij bij de hand, of onmiddellijk volgende. Het is intusschen zeer te vreezen dat, al wat van Engeland gezonden

of van de standplaatsen in de Middellandsche zee bijeengebragt wordt, gedurende den tegenwoordigen veldtocht tot niet meer zal dienen dan om de gapingen aan te vullen, welke besmettelijke ziekten en de gevechten in het bondgenootschappelijk leger hebben gemaakt. En wat den veldtocht van 1855 aangaat! De kleine getallen die wij thans uitzenden, en nog wel hoofdzakelijk van nieuw geworven manschappen, zullen geenszins voldoende zijn. 200000 man worden er voor 't minst vereischt om onze zaken te herstellen en den oorlog in de Krim voort te zetten.

Een hoofdbeginsel in de strategie is, een' vrijen terugtocht open te houden, voor 't geval dat het doel der operatie mislukt; een ander is, nimmer een krijgsmaatregel te nemen alvorens den gelukkigen of ongelukkigen uitslag wèl te hebben overwogen. In het onderhavige geval blijkt niet dat men aan het een of ander alternatief gedacht heeft. Het volkomen en spoedig gelukken der onderneming werd zeker geacht: dat Sebastopol vallen moest, niemand scheen er aan te twijfelen, en eene mislukking werd voor onmogelijk verklaard. De droevige teleurstelling wordt thans aan oorzaken toegeschreven die, naar men zegt, niet waren te voorzien: de sterkte der vesting, hare overvloedige verdedigingsmiddelen en de kloeke weêrstand der Russen. Maar daaraan had men vooruit behooren te denken; het was in waarheid door den schrijver voorspeld, wiens overtuiging gegrond was op hetgeen krijgskennis en ondervinding hem geleerd hadden betrekkelijk eene onderneming, onder zoodanige omstandigheden beproefd. De

volgende uittreksels uit een werk door den schrijver in het jaar 1819 uitgegeven, kunnen doen zien, hoedanig in verschillende tijden, sedert de uitvinding van het buskruid, de gevolgen zijn geweest van gedane pogingen om versterkte plaatsen met ongenoegzame magt te belegeren.

Toen Beauvais door KAREL den Stoute in 1472 belegerd werd, was de vesting niet volkomen ingesloten, er werd versterking binnengebragt, en de Vorst, die den misslag ontdekte toen het te laat was, was genoodzaakt het beleg op te breken (1). Dezelfde misslag werd begaan en met dezelfde gevolgen, toen Haarlem door de Spanjaarden in 1575 belegerd werd (2) (?). Toen RABENHAUPT in 1674 Grave met een leger van 11000 man belegerde, terwijl de vesting een garnizoen van 4000 man had, werden er zoo menigvuldige uitvallen gedaan, dat het volgens DE QUINCY in zijne *Histoire militaire de LOUIS XIV*, moeilijk was te zeggen, of RABENHAUPT de aanvaller of de verdediger was; welke omstandigheid bewijst dat men een misslag had begaan met het beleg met zulk eene kleine magt te ondernemen (3).

De magt die vereischt werd om eene vesting als Grave te belegeren, had niet minder dan 21000 man mogen zijn. Het gedeelte vereischt voor het legerkamp en andere diensten, kan wel niet minder zijn dan een tiende gedeelte van het geheele leger, hetwelk op de 11000 man, gere-

(1) *Observations on the motives, errors and tendency of M. CARNOT'S Principles of defense, by General Sir H. DOUGLAS, London 1819, p. 79.*

(2) *Idem, p. 80.*

(3) *Idem 157 enz.*

kend voor drie aflossingen, is 3500 man; de sterkte van de arbeiders, insgelijks voor drie aflossingen, op 3600 man gesteld, zoo zou er alleen 4100 man als loopgravenwacht overblijven, hetgeen, tegen drie aflossingen gerekend, slechts 1566 man zou opleveren, om de uitvallen te keeren die ongetwijfeld met wel 5000 man werden gedaan. In deze berekening is nog niet eens gedacht aan zieken en andere ongelukken; en de geheele dienst wordt ondersteld te geschieden met drie aflossingen, hetwelk de troepen niet dan voor korten tijd en met goed weder kunnen uithouden.

Vele andere voorbeelden van mislukking uit dien misslag voortspruitende, zijn uit de krijgsgeschiedenis aan te halen; men behoeft daartoe zelfs niet eens ver terug te gaan, immers in ditzelfde jaar 1854 vielen de Russen Silistria aan, zonder de vesting te hebben ingesloten, en poogden haar stormenderhand te nemen, doch werden met groot verlies teruggeslagen. Het geflukte aan OMER-pacha versterking in de vesting te brengen, met de belofte dat hij-zelf ter hulpe zou oprukken. De Russen deden thans een nieuwe wanhopige poging om de vesting met storm te nemen, vóór zij ter hulp gekomen werd; maar het garnizoen, bemoedigd door de ontvangende versterking, sloeg den aanval af en de Russen waren genoodzaakt op de nadering der Turken en hunner bondgenooten, die de overmagt in 't veld hadden, het beleg op te heffen, nadat zij 10000 man voor de vesting verloren hadden.

Hoe de troepen voor Sebastopol hunne

werkzaamheden en de dienst in de loopgraven hebben uitgehouden, is een wonder in dezen oorlog. De sterkte der troepen voor de loopgravenwacht kan nu niet geregeld worden naar een geëvenredigd deel van de sterkte des garnizoens; want daar de vesting niet ingesloten is, is die sterkte onbekend; maar dit weten wij dat de dienstdoende manschap in de approches bijna de helft van de effectieve sterkte des legers uitmaakte, en dat een groot gedeelte dergenen die den aanval van den 5^{den} November zoo heldhaftig afwezen, juist van hunne nachtdienst in de loopgraven waren afgelost.

De noodige sterkte voor het bewaken der loopgraven, behoort niet minder dan drievierde gedeelte van de sterkte van het garnizoen te zijn; wordt deze verhouding niet in acht genomen, dan zullen de belegeringsoperatiën en de aanvalswerken gedurig blootstaan van door gedane uitvallen te worden vermeld. Menigvuldige uitvallen uit eene belegerde plaats worden sterk afgekeurd (1), vooral in de eerste perioden van den aanval, wanneer die werken nog op zekeren afstand zijn; omdat, al gelukken de uitvallen, het verlies van een enkel man in eene geheel ingeslotene plaats van meer belang is voor den belegerde, dan dat van zes of zeven man der belegeraars. Maar wanneer het garnizoen eener vesting sterk is en het belegerend leger de geëvenredigde sterkte voor de onderneming niet heeft (welke beide gevallen bij het niet ingesloten Sebastopol bestaan),

(1) VAUDAN, *Traité de la défense des places*, p. 100. Edit. de FOISSAC.

dan heeft het omgekeerde plaats: het verlies van één man is voor het bondgenootschappelijk leger van meer gewigt, dan een veel grooter verlies voor de verdedigers eener stelling, die door hun leger te velde onbepaald versterkt kunnen worden. In deze omstandigheden handelden de Russen zooals 't behoort, met menigvuldige uitvallen te doen en tot eene actieve verdediging over te gaan, wat zij niet hadden kunnen doen ware de vesting ingesloten geweest. Bij deze aanvallen, met hoeveel dapperheid ook afgeslagen, heeft het bondgenootschappelijk leger veel grooter verlies geleden dan bij de voortzetting der belegeringsoperatiën, en dit is een met kostbaar bloed betaalde schuld, voor het ondernemen eener belegering met eene zoo ongeëvenredigde magt, dat zij, gelijk wij zien, dergelijke *retours offensifs* uitlokt en toeliet, welke in gewone omstandigheden even verkeerd als onuitvoerbaar zijn.

De aanval op Sebastopol in het late jaargetijde laat zich door niets regtvaardigen, tenzij door de zekerheid dat men het door een *coup-de-main* kon magtig worden; dat zulks mogelijk werd geacht en er dien ten gevolge op aangedrongen werd, blijkt duidelijk uit den algemeenen toon der publieke organen, die bij het begin en gedurende de oorlogsoperatiën, den grooten misslag begingen van de krachten en het vermogen des vijands klein te achten, en onze eigene te vergrooten. Schrijver dezes is het bekend, dat de opgemaakte rapporten nopens de vesting niet naar waarheid konden zijn, en hij deed al wat in zijn vermogen was om het vertrouwen in

opgaven te doen wankelen, die de verwachting van het volk ten hoogsten top deden stijgen, om daarna gelegenheid te geven tot bittere teleurstelling.

De zuidelijke hoogten mogen door onze batterijen be kroond worden, maar de logementen, die men zou willen maken aan de helling naar de stad, dokken en arsenalen, zouden zoozeer blootgesteld zijn aan het vuur van het groote achthoekige vestingwerk en van al de batterijen, die ongetwijfeld aan de noordzijde aangelegd zijn, dat het bezetten der plaats ten eenemaal onuitvoerbaar schijnt, zoo niet eerst de werken op de noordzijde bemagtigd zijn; en om dat te verkrijgen is een ander beleg noodig. Ziedaar het noodzakelijk gevolg van den aanval der vesting aan de verkeerde zijde.

Uit een strategisch oogpunt beschouwd werd het beleg van Sebastopol onder ongunstige voorteekenen begonnen: de vesting is niet ingesloten; hare gemeenschap naar buiten met het leger te velde en met hare basis, is open en vrij; alle mogelijke hulp en behoeften kunnen ingebracht of uitgevoerd worden; de verdedigende magt in de vesting is in regtstreeksche gemeenschap met de aanvallende in het veld. De belegeraars weten niet, welke magt zij hebben te bestrijden. Het Russische observatieleger kan versterkt worden door aanzienlijke detachementen van een zeer sterk garnizoen; en de stormaanvallen, welke tegen een in getal zeer verzwakt garnizoen, dat van buiten geen ondersteuning kan ontvangen, door de overgave of verovering der vesting zouden gevolgd worden, zullen hier mislukken, zoodra het garnizoen

van buiten versterking bekomt; terwijl, al mogten de bestormingen der door de bondgenooten gemaakte bressen aan de buitenwerken der zuidzijde gelukken, zoo zou dit nog niet tot zoodanig resultaat leiden, als plaats hebben zou wanneer logementen waren gemaakt of bressen geopend in den hoofdwal eener vesting, waarvan het garnizoen niet kan afgelost en waaruit niet kan ontkomen worden.

Zoodanige vesting behoeft en zal niet kapituleren voor een aanval als de tegenwoordige, hoe voorspoedig die ook zijn moge. Het garnizoen kan niet gevangen genomen worden; immers na den kloekmoedigsten tegenstand te hebben geboden, kan het naar de noordelijke hoogten terugtrekken, of wel de vesting geheel ontruimen, en zich met het leger te velde vereenigen, na de stad onbewoonbaar gemaakt en al de oorlogsmagazijnen die zij bevat vernield te hebben.

Het bombardement van den 17^{den} October voldeed in zekere mate aan het verlangen der bevelhebbers, officieren en bemanning der vloten, om mede hun aandeel aan den arbeid en de gevaren van den aanval op Sebastopol te hebben, alsmede om de openbare klagten te bevredigen, wegens de wijze waarop de admiraals wijslijk hunne vloten terughielden, zooals te Bomarsund; maar het bombardement deed niets af tot de overgave der vesting. De medewerking van de vloot kan alleen nut doen als diversie, ter bevordering van een aanval op 't land, dan wanneer het leger gereed stond om 's vijands stellingen te gelijker tijd te bestormen; maar in de bestaande omstandigheden kon zij zooda-

nige uitwerking niet doen, en de aanzienlijke schade en het verlies door de schepen en hunne dappere bemanning geleden, werd op verre na niet opgewogen door de geringe schade, die zij aan de vijandelijke forten en zeebatterijen toebagten, welke, daar zij niet met graniet bekleed zijn, meer beschadigd schenen dan die te Bomarsund. Het gelukken der geheele operatie hangt wezentlijk van de tegenwoordigheid der vloten af en van hunne bekwaamheid om zee te bouwen, gelijk wij hierna zullen zien. De schepen waren niet naar eisch gewapend of bemand. De invaart in de haven van Sebastopol was gesloten door de gezonken Russische schepen, zoodat de batterijen waartegen de vloten haar vuur openden, niet genoeg genaderd, noch omgevaren konden worden door het forceren van den ingang. De uitwerking van het vuur der schepen op de steenen forten was verre van de meening te staven, dat de vloot de vesting kon hebben aangevalen met eenig uitzigt op verovering, zonder de hulp van landtroepen: er bleek veel meer uit, dat een aanval van de vloot alléén op de zeebatterijen der vesting, hoe dapper ook uitgevoerd en welke schade sommige verdedigingswerken ook mogten hebben geleden, ja al werden ook eenige stukken gedemonteerd, geen uitkomsten geëvenredigd aan de ondergane verliezen zou hebben opgeleverd; de schepen zouden nog veel meer doorboord zijn geworden, dan zij het bij den tegenwoordigen aanval waren, en het lijdt geen twijfel of sommige schepen zouden geheel vernield en vele weerloos geworden zijn. De groote uitwerking der Telegraafbatterij en die van

het Waspfort door hun plongeerdend vuur, hetwelk aan hunne hoogte is toe te schrijven, kan wel aangehaald worden als eene practische toelichting van hetgeen elders gezegd is geworden nopens de beheersching van de zee-oppervlakte door kustbatterijen.

De Fransche schepen werden in linie geplaatst tegen de forten van de zuidzijde der haven en gedeeltelijk dwars voor haar mond; de Engelschen lagen in linie tegenover de forten van de noordzijde en de Turksche schepen tusschen beiden. De schepen waren zoo zwak bemand, door dat niet minder dan 4000 matrozen en mariniers van de vloot aan land waren gezet om bij het beleg dienst te doen, dat de dappere admiraal niet wilde toestaan dat iemand van de *Britannia* op het bovendeck blootgesteld was, behalve zijn staf, de seinmanschappen enz., terwijl hij, op den achtersteven heen- en weder gaande, seinen voorschreef voor de rangschikking der schepen in de slagorde. Gedurende het gevecht viel eene bom van een der vijandelijke batterijen op het schip en sprong dicht bij hem. — Het was eene volslagen kalmte; groote moeite werd ondervonden en tijd verloren om de zware zeilschepen der slaglinie door stoomschepen, zijwaarts van hen op sleeptouw genomen, voort te bewegen. Deze wijze van voortbeweging werd verkozen boven het voortslepen of boegseren, en zulks ten einde de stoomschepen aan het gevaar te onttrekken van door 's vijands vuur doorboord te worden; maar door het gevaar aan het boegseren verbonden, te vermijden, geraakte men in andere moeilijkheden, welke allen

deden zien dat geen schepen voor den aanval op landbatterijen kunnen gebezigd worden, dan dezulke die het stoomhulpvermogen in zich-zelve bezitten, want het kostte een uur om de *Britannia*, nadat haar anker geligt was, in de rigting te wenden, om te kunnen naderen.

Niettegenstaande de diversie door het vuur van de landbatterijen der belegeraars gemaakt, leden de Britsche schepen, volgens het rapport van den admiraal DUNDAS, een aanzienlijk verlies; behalve de schade aan den romp, door de bommen en gloeiende kogels toegebracht, waren de masten, ra's en het tuig meer of minder stukgeschoten.

De schade welke de vereenigde vloot leed, werd hoofdzakelijk veroorzaakt door de Russische bommen, die voorzien waren met zoogenoemde tijdbuizen, wier brandtijd naar de vlugttijd geregeld is, zooals die welke zij in het gevecht van Sinope gebruikten. De *Albion* kreeg verscheiden bommen ter hoogte van de waterlijn, drie drongen in het hospitaal door, en eens of tweemaal geraakte het schip in brand. Van de *Retribution* en de *London* werden de groote mast weggeschoten, en daar zij in brand stonden, moesten ze uit de slaglinie gesleept worden. De *Agamemnon* lag dicht bij het fort Constantine en leed bijgevolg geducht. De Fransche schepen schijnen insgelijks zeer veel geleden te hebben. Op de *Ville de Parys*, in gevecht tegen de Quarantaine-batterijen, viel eene bom, die een gedeelte van het achterdek wegsloeg en een groot getal manschappen doodde of kwetste. Deze feiten, opgezameld uit de algemeene rap-

porten der geleden schade, bewijzen ten volle dat de bommen door de Russen geworpen van tijdbuizen voorzien waren. De bommen, die de schepen troffen, drongen er in door en sprongen daarna, en andere, die boven de schepen sprongen, zonder iets te treffen, konden alleen met tijdbuizen zijn voorzien. Bommen met percussiebuizen kunnen niet springen voor dat zij een genoegzaam weerstandbiedend deel van het schip getroffen hebben, en evenmin kunnen zij springen na alvorens te zijn doorgedrongen. Het is dus blijkbaar dat een groote misslag zou begaan worden, indien wij aan de percussiebuizen de voorkeur boven de tijdbuizen blijven geven, bij het werpen van bommen tegen schepen (1); tegen forten zouden zij geheel nutteloos zijn, en de uitslag van dit bombardement staat ten volle wat schrijver dezes bestendig heeft beweerd.

Het is bewezen, dat de Russische kanonnen (ruim 500) het vuur tot op het laatste oogenblik hebben volgehouden. De uitwerking op het metselwerk der forten wordt gezegd zeer gering te zijn geweest: het wulf van twee gekasematteerde schietgaten werd uiteengeslagen, en deze zijn sedert weder hersteld. Volgens het rapport van den admiraal HAMELIN aan het Fransche gouvernement, zou, nadat het vuur van de Fransche schepen omtrent anderhalf uur had geduurd, dat van de tegen-

(1) De schrijver vernam, uit brieven door een hoofdofficier van hoogen rang en door een verdienstelijk artillerie-officier, die bij het bombardement tegenwoordig was geschreven, dat zijne vroegere opmerkingen nopens de groote werking van bommen met tijdbuizen, bij den aanval op de Russische forten opmerkelijk bevestigd werden.

over hen gelegen Russische batterijen verflaauwd en dat der Quarantaine-batterij tot zwijgen gebragt zijn. Van de Britsche zijde verneemt men, dat de Russen tegen het vallen van den avond naar hunne stukken terugkeerden, en dat hunne batterijen het vuur tegen de vereenigde vloot met aanzienlijke uitwerking vernieuwden. Waarschijnlijk ten gevolge van de geringe uitwerking welke de aanval op de forten had gemaakt, keerden de vloten toen het donker geworden was, naar hare ankerplaats terug.

Het verlies door de Russen geleden is niet bekend; hunne artilleristen werden verscheiden malen van hunne stukken verdreven, van welke er vele gedemonteerd waren, maar even dikwijls kwamen zij weér op hun post terug; zij schijnen hun geschut goed te hebben bediend en schoten kettingkogels, vuurpijlen, gloeiende kogels en bommen, met veel juistheid.

De opmerkingen welke de schrijver menigmaal gelegenheid had te maken opzigtelijk de expeditie naar de Krim, worden geheel en al gestaafd door al wat sedert den aanvang van het beleg van Sebastopol heeft plaats gehad. Ten einde een duidelijk begrip te hebben van den tegenwoordigen toestand der strijdende legers, dient te worden opgemerkt, dat de stad aan de aangevallene zijde versterkt is met eene dubbele omwalling van nieuw aangelegde aardewerken, welke ten oosten aan het hoofd der binnenhaven eindigt, van waar een sterk redan zich noordwestwaarts uitbreidt en aan de Careenbaai eindigt. Deze linie besluit in zich de dokken en het kamp van dat gedeelte des

Russischen legers, hetwelk onmiddellijk met het garnizoen der stad tot de verdediging medewerkt.

Het belegerend leger houdt eene uitgestrektheid bezet van niet minder dan vier uren: de Franse, Britsche en Turksche troepen breiden zich uit van de Strelitska-baai aan de westzijde, tot aan de rivier Tschernaya aan de oostzijde, en doorsnijden de wegen van Balaclava en Woronzoff. Het terrein waarop de approches kunnen gemaakt worden is eene opene vlakte omtrent 1800 el breed, tusschen twee ravijns, waarvan de een naar de Quarantainebaai loopt, en de andere naar de binnenhaven, welke de oostzijde van Sebastopol uitmaakt. Dwars over deze vlakte, op 1200 el van de buitenlijn der vestingwallen, is de eerste parallel aangelegd; de tweede is naauwelijks 560 el vóór de eerste.

Eene reeks van batterijen die zich over eene bijna anderhalf uur lange lijn uitbreidt, vormt eene soort van contravallatielijn, tot op 540 el van de stadswallen en de fortificatiën van het verschanste kamp; en verscheidene dier batterijen zijn met het zwaarst geschut gewapend,

De tegenwoordigheid van een Russisch observatieleger in het open veld heeft het noodzakelijk gemaakt een keten van redouten en batterijen, eene circumvallatielijn daarstellende, aan te leggen; zij zijn omstreeks anderhalf uur van de vestingwerken verwijderd, en onmiddellijk voorbij deze lijn hadden de gevechten van den 25sten October en den 5^{den} November plaats, waarin Britsche dapperheid onder de ongunstigste omstandigheden uitblonk.

De taak van het belegerend leger bestaat in den aanval van een sterk verschanst kamp, in verband met eene magtige vesting, welke open staat voor het ontvangen van versterkingen in eene onbepaalde hoeveelheid. Het bondgenootschappelijk leger is met der daad besloten tusschen twee legers, ieder waarschijnlijk even sterk als het geallieerde leger zelf, en dit heeft, ter zake der grondgesteldheid, met de grootste moeilijkheden te worstelen, van dien aard dat er naauwelijks loopgraven te maken zijn; de aanvalswerken der bondgenooten staan onophoudelijk bloot aan het sterk artillerievuur uit de massieve gekasematteerde torens der vesting, alsmede aan de talrijke batterijen der onlangs nieuw gebouwde linie, waardoor deze verdedigingspunten thans gedeekt en in verband zijn gebragt; het wordt onophoudelijk verontrust en afgemat door het sterk vijandelijk leger in zijn rug; terwijl de voornaamste taak op de Franse en Engelsche troepen neerkwam, die maar weinig op hunne Turksche bondgenooten vertrouwen konden.

Na twee maanden geopende loopgraaf zijn de belegeraars nog niet tot op den afstand gekomen om eene bruikbare bres in de vestingwerken te kunnen leggen; en al ware er zoodanige bres, zij zou nog slechts het aanvangspunt zijn van het moeilijkst en moorddadigst gedeelte van den aanval, bij het voorwaarts gaan van uit de derde parallel: de grachtsovergang en het beklimmen der wallen. Alleen door de approches tot aan de contrescarp voort te zetten en de geheele lengte van de twee liniën van den wal in puin te schieten,

zal het mogelijk zijn storm te loopen, met de laatste hoop op een goeden uitslag, vooral indien er in de grachten ingangen in de wallen en steenen kasematten zijn. Maar mogt de rotsachtige aard van den grond de toenadering door middel van den sappenarbeid verhinderen, en mogt de storm beproefd worden, dan is het duidelijk, dat er, even als te Badajoz, een geweldig verlies zal geleden worden: de troepen over eene groote uitgestrektheid open terrein voorwaarts rukkende, zullen in 'tfront en op de flanken door het vuur van al de werken der vesting beschoten worden, en mogten de overblijfselen van de verzwakte en in verwarring geraakte kolonnen tot aan de gracht komen, dan zouden zij den overgang moeten beproeven onder een moorddadig geweervuur en de op hen geworpen brandkogels, alsmede onder het geschutvuur van de flankerende werken der vesting, al hetwelk, naar 't schijnt, op eene groote schaal is ingerigt, uitgebreid en versterkt, sedert het begin van dit langdurig beleg, vooral sedert de aanvallende operatiën tegen de vesting geschorst of met weinig kracht zijn voortgezet; dit alles is nog onafhankelijk van den weêrstand welke de troepen van het garnizoen zouden bieden, versterkt in zoodanig geval door het binnen de liniën gekampeerd leger. Doch het is zelfs niet waarschijnlijk, dat een gelukte bestorming dezer buitenwerken de bondgenootschappelijke legers in staat zou stellen de stad te veroveren en te bezetten, of de haven voor de schepen van de vereenigde vloot te openen, zoolang de beheerschende stelling op de noordzijde niet eveneens be-

magtigd is. Daardoor alleen kan de vesting en het arsenaal van Sebastopol, en al wat zij bevatten, bemagtigd worden.

Een schrijver van groot gezag (1) leert ons, en zijn voorschrift wordt volkomen bevestigd in hetgeen wij thans voor Sebastopol zien gebeuren, dat de meest afdoende wijze om de belegeringsoperatiën voor eene vesting te vertragen, zoowel als om ze moeilijk en bloedig voor het belegerend leger te maken, daarin bestaat, dat de vesting een zoo sterk garnizoen krijgt dat het menigvuldige uitvallen (*retours offensifs*) kan doen, en dat het daarenboven in onmiddellijk verband staat of in zekere gemeenschap is met een sterk verschanst kamp. Dit is juist het geval te Sebastopol, hetwelk tot eene *grande tête* voor de noordelijke stelling met hare citadel en talrijke andere werken dient; het geheel is in den rug open, waardoor versterking van allerlei aard langs den grooten weg van Perecop kan aankomen.

De toestand der Russen te Sebastopol is geheel anders dan die van het Oostenrijksche leger te Ulm in het jaar 1805; door de ligging dezer stad konden de Franschen haar omgeven, en daar het leger hetwelk de verdediging moest ondersteunen ver verwijderd was, was zij genoodzaakt zich over te geven. Beter zou men dien toestand kunnen vergelijken bij dien van de Oostenrijkers te Olmutz, in 1758, toen die stad door het leger van FREDERIK II belegerd werd. Te dier gelegenheid verbond de generaal THIÉRIEM de afzonder-

(1) BOUSMARD, *Des camps retranchés sous les places*. Ch. VII, p. 224.

lijke forten nabij de vesting door aarde- werken tot één geheel, ten einde alzo de stad in een sterk verschanst legerkamp te veranderen, waardoor de vesting de verdediging kon volhouden tot de Koning genoodzaakt was af te trekken (JOMINI, Ch. X). De toestand der bondgenooten voor Sebastopol is bijna gelijk aan dien van BONAPARTE, toen hij in 1796 Mantua belegerde. Deze groote veldheer zich bedreigd ziende van zelf te worden omsingeld door twee aanrukkende legers om de vesting te ontzetten, aarzelde niet het beleg op te heffen, met achterlating zelfs van zijne artillerie. Hij voerde zijne geheele magt achterevoelgelyk tegen ieder der twee Oostenryksche legers, en deze uit het veld slaande, sloeg hij den beslissenden slag, die hem meester van het noordelyk Italië maakte (JOMINI, Ch. XXX).

De actieve operatiën tegen de verschanste stelling op de zuidelyke hoogten van Sebastopol zijn geschorst; het behoud van het bondgenootschappelyk leger gedurende den winter verwekt angstige bezorgheid. Na eene niet betwiste landing, zeer bekwaam en kloek bestuurd door den schout-bij-nacht Sir E. Lyons, onder de leiding van den vice-admiraal opperbevelhebber, op de wijze als de landing bij Abukir in 1801, en na eene reeks van schitterende daden in 't veld, ziet het verbonden leger zich, binnen eenige weken, in zijne verwachtingen op een spoedigen en gunstigen uitslag teleurgesteld, en zelf zich opeengehoopt en belegerd in een *cul-de-sac*, in den meest afgelegen hoek van Europa; terwijl aanzienlyke gedeelten der vloten gedurende

den winter gebruikt worden op een stormachtige zee, aan alle kanten blootstaande, ten einde hulp van de uiterste noodzakelykheid naar de opgesloten troepen over te brengen; in welke dienst reeds zoo menig schip verloren is gegaan. Hier moet het geheele Britsche leger, schier tot den laatsten man toe (al de Britsche koloniën hebben troepen moeten missen), verblijven, afhankelijk voor wat alle artikelen van onderhoud en krygsbehoefden, zoowel als voor bescherming tegen de guurheid van het weder aangaat, van den uit Engeland en Frankryk afgezonden toevoer.

Wat er intusschen ook moge gedaan worden om in de veiligheid, het gemak en de rust van het leger gedurende den winter te voorzien, aan de vloot is geen rust te verschaffen. De schepen hebben te doen met een' geduchteren vijand dan die welke het leger bedreigt, daar zij tot elken prijs hun weg moeten vinden door eene stormachtige zee, die in dit jaargetijde niet veilig kan bevaren worden, ten einde aan de ingesloten troepen den toevoer over te brengen, zonder welke deze onfeilbaar moeten omkomen, of genoodzaakt zijn zich aan den vijand over te geven. Wat gebeurde bij de blokkaden gedurende den oorlog met Frankryk, kan ook hier plaats hebben. Wanneer de vloten door het weder genoodzaakt zijn, zoover mogelijk van het land of voor stormen in verwijderde havens de wijk nemen, kan, lang vóór dat de gecombineerde vloten hunne standplaatsen aan de kust kunnen hernemen, de gelegenheid zich voordoen voor de Russische stoomschepen, waarvan er thans vele onbeschadigd in Sebastopol

zijn, om plotseling op de met hulp bevrachte schepen te vallen, als deze de Balaclava-baai pogen te naderen. Deze baai is klein, zij heeft eene slechte ankerplaats, en naar het ongelukkig lot 'twelk het schip *Prince* trof, is het blijkbaar dat de toegang niet gemakkelijk is. Deze ernstige verhinderingen kunnen plaats hebben bij den aanvoer van hulp en toevoer voor het bondgenootschappelijk leger, langs de eenige bestaande gemeenschapslijn met zijne verwijderde basis in Frankrijk en Engeland. Zij die beweren dat de heerschappij welke de vloten van Engeland en Frankrijk op zee voeren, de bondgenooten altijd in staat zal stellen om versterking en toevoer van allerlei aard naar hunne respectieve legers in de Krim te zenden, met grooter spoed dan Rusland troepen over land daarheen kan zenden, bedriegen zich zeer; of de admiraals der bondgenooten moesten met de magt begaafd zijn om «den dwarlwind te beheerschen en den storm te leiden.» Het tegendeel daarvan zal men gedurende de stormachtige wintermaanden bevinden; maar al te veel blijken daarvan hebben de vreeslijke schipbreuken op de kusten der Zwarte zee onlangs opgeleverd. Het is met der daad te vreezen, dat de vijand in de Krim met grootere zekerheid over land versterkingen kan bekomen, dan zij aan de bondgenooten over zee van Frankrijk en Engeland kan worden toegevoerd, wanneer door sneeuw en vorst de thans voor voertuigen onbegaanbare steppen, met sleden kunnen overgetrokken worden.

Maar wanneer nu al het bondgenootschappelijk leger, gelukkigerwijs, behoer-

lijk voorzien zal zijn met voorraad en behoeften van allerlei aard; wanneer het krachtig versterkt en weder toegerust zal zijn met alle noodige middelen om de offensieve operatiën te kunnen hervatten, (paarden en lastdieren kan men kwalijk verwachten dat, bij gemis aan fourage en stalling, den winter zullen overleven), dan zullen deze operatiën op eene geheel andere wijze moeten bestuurd worden dan die jongst hebben plaats gehad en door welke het leger in zijn' tegenwoordigen gevaarlijken en neteligen toestand is gekomen. Ligt, gelijk ontwijfelbaar is, de groote misslag daarin, dat men in de Krim gevallen is met eene te kleine magt en dat men eene zoo sterk versterkte vesting belegerd heeft zonder haar vooraf in te sluiten, zoo moet eene geëvenredigde magt sterk genoeg om die misslagen te herstellen worden uitgezonden; maar naar de zuidzijde van Sebastopol moet geen grootere magt gezonden worden dan om de thans door de bondgenooten bezette stellingen volkomen te beveiligen; eerder schijnt het noodig, dat een voldoende magt, met het bepaalde doel om de stad van de noordzijde in te sluiten en aan te vallen, afgezonden worde. Het bezit van Eupatoria moet verzekerd worden: deze plaats was als basis een nutteloos punt toen men van den aanval op Sebastopol aan de noordzijde afzag; maar zij zal uiterst voordelig zijn wanneer later een aanval aan die zijde ondernomen wordt, terwijl afdoende middelen moeten worden genomen om te verhinderen dat de vijand zijne gemeenschapslijn van Perecop met Sebastopol behoudt. Nimmer behoort een beleg

op eenig oorlogstoneel ondernomen te worden vóór dat de vijand uit het veld geslagen is en geheel teruggedreven wordt door het dekkingsleger der belegeraars, zoodat de belegeringsoperatiën ongestoord kunnen voortgaan. Dit hadden de bondgenooten kunnen doen, wanneer de inval in de Krim vroeger in het jaargetijde ware ondernomen, met eene grootere magt en beter voorzien met de middelen om naar het doel der expeditie krachtadiger te streven. Een leger van 70000 man, zoodanige troepen als de bondgenooten getoond hebben te zijn, zouden, gelijk de Hertog van WELLINGTON van zijn leger in Spanje zegt: «overal hebben kunnen gaan en alles hebben kunnen doen.» — Het zou eene groote dwaling zijn, de geheele magt, welke uitgerust moet worden om den oorlog in de Krim in 1855 te voeren, te Balaclava te doen landen; en voor de operatiën van dit jaar moeten geheel andere strategische combinatiën dan de jongst uitgevoerde ontworpen worden; maar omtrent dit punt onthoudt de schrijver zich, om goede redenen, in bijzonderheden te treden.

Bij eene beschouwing van den aard der vestingwerken van Sebastopol, zal het niet ongepast zijn op te merken, dat thans eene proef genomen is voor de oplossing van het vraagstuk, betreffende de middelen om de kracht van den aanval en der verdediging van versterkte plaatsen in evenwigt te brengen. Sedert de uitvinding van het buskruid is het overwigt altijd aan de zijde der belegeraars geweest; want hoe groot ook de hulpmiddelen van het garnizoen in manschappen en materieel mogen zijn, zij moeten ten laatste uitgeput raken; maar is het vestinggeschut hoofdzakelijk in gemetselde kasematten geplaatst, overeenkomstig de beginselen van MONTALEMBERT en de jongste Duitsche vestingbouwkundigen, in plaats van het op aarden wallen in batterij te brengen, volgens de beginselen der Fransche school, zoo is, naar veler gevoelen, het voordeel, gelijk in vroegere tijden, weder aan de zijde der verdedigers gekomen. Tot dusver had de gelegenheid zich nog niet voorgedaan om dit vraagstuk aan den toets der ondervinding te onderwerpen.

DE BEOEFENING VAN DEN WAPENHANDEL

III

DE INFANTERIE.

(INGEZONDEN.)

De meerdere of mindere graad van geoefendheid in den wapenhandel bepaalt grootendeels de al of niet bruikbaarheid der troepen.

Wanneer men overweegt hoe die oefeningen plaats hebben, en de verkregene uitkomsten vergelijkt met die welke niet alleen wenschelijk, maar onontbeerlijk

moeten geacht worden, dan zal men door juiste gevolgtrekkingen te maken, ten slotte inzien, welke maatregelen noodig zijn om de gebreken te verhelpen, om in de bestaande leemten te voorzien.

De oefeningen in den wapenhandel met de draagbare vuurwapenen der infanterie, vorderen dat de soldaat dit wapen leere gebruiken, als:

- 1°. vuurwapen, bij de vuren in massa,
- 2°. — bij het tiraileren,
- 3°. blankwapen, bij 't exerceren der handgrepen.
- 4°. — bij 't bajonetvechten.

1. Vuren in massa.

Het gebruik van het geweer bij de vuren in massa, zooals die in de bataillons-school voorkomen, leert den soldaat het spoedigst. In zoodanig geval is hij maar een levend schiet-machine, dat laadt, aanlegt en vuurt, op kommando en in gevolge het reglement. De man, als individu genomen, behoeft hierbij niet te denken. Zijne chefs denken voor hem, en van hun juist oordeel hangt de uitslag alleen af.

Alhoewel het altijd verkieslijker is ook hiervoor geoefende soldaten te kunnen bezigen, zoo valt het niet te ontkennen, dat deze wijze om het wapen te gebruiken, zelfs bij een minderen graad van oefening, nog eene tamelijke uitkomst kan geven. Daarentegen is het hoogstwaarschijnlijk, dat bij voorkomende oorlogen, zeer weinig gebruik van deze vechtwijze zal gemaakt worden.

De weinige oude soldaten die wij hebben, zullen zich hieromtrent genoegzaam geoefend betoonen. De opgeroepen miliciens, waarmede in oorlogstijd onze geleerden voltallig gemaakt zijn, kunnen onmogelijk in alle opzigten naar eisch onderwezen worden. Gebrek aan tijd maakt dat wij dan al zeer tevreden zullen moeten zijn, zoo zij de soldaten- en pelo-

tonsschool oppervlakkig kennen, en dat, wanneer zij met de oude soldaten in de bataillons-school exerceren, het geheel dan maar niet in de war geraakt.

De uitslag der verschillende vuren kan dan niet onzeker zijn, maar zal denkelijk nog veel slechter wezen dan men zich nu voorstelt, omdat de liefhebberij voor het juist schieten bij onze natie niet wordt aangekweekt.

De taktische bekwaamheden der aanvoerders zullen dan moeten trachten te voorzien in hetgeen aan de bruikbaarheid der troepen ontbreekt.

2. Bij het tiraileren.

Het tiraileren dat in deze eeuw juist als eene der voornaamste zaken moest beschouwd worden, is toevalligerwijze iets waarvan onze soldaat slechts verkeerde of oppervlakkige denkbeelden heeft.

Het tiraileren geschiedt op het exercitieveld; — een terrein dat daarvoor juist het ongeschiktste van allen is.

Het ware wenschelijk dat er zulke schikkingen plaats vonden, dat men daartoe ook van verschillende terreinsorten gebruik mogt maken, hetzij dat van regeringswege bepaalde schadeloosstelling aan de eigenaars wierd verstrekt, zoo als in Pruisen geschiedt, of dat er eene zekere huur voor het gebruik daarvan werd betaald.

Maar de terreinbezwaren daargelaten, zelfs op het exercitieveld zou de oefening doeltreffender kunnen worden, zoo men de kleeding der manschappen minder behoefde te ontzien (1), — zoo men op eene, voor den soldaat minder bezwarende wijze wilde voorzien in slijtage en reparatie van zijn goed (2). De vuren konden dan zoo-

(1) Bij de Pruisen hebben de soldaten mouwvesten en daagsche broeken van bombazijn, en kleeven op dragt.

(2) Verminderd tarief van reparatie voorgesteld, zie vorige maand, bl. 286.

wel zittende als liggende, en in allerlei houdingen, even als bij de jagers van Orleans, uitgevoerd worden.

Mogt men hierbij wat ruimer beschikken over losse patronen, dan zou, zoo-wel dit schieten onder allerlei toestanden, als ook het geheele tirailleur-onderwijs, betere vruchten dragen.

Zoodra er slechts met buskruid gevuurd wordt, krijgt dit onderwijs reeds een ander en beter aanzien. De oefening stemt dan meer met de werkelijkheid van het gevecht overeen. Niet alleen begrijpt de soldaat dan beter wat men hem wil leeren, maar hij gewent zich ook om het schieten te hooren.

Bij den aanvang van elken oorlog is dat geluid den soldaat menigmaal zeer vreemd en onaangenaam, en jaagt hem niet zelden groote vrees aan. Het veelvuldig tiraileren met losse patronen is tevens het beste middel om voor het vervolg dien nadeeligen indruk voor te komen.

De onvolledigheid van het onderrigt in het tiraileren nu ook daarlatende, zoo bestaat er nog eene hoofdoorzaak, waarom onze infanterie, voor deze vechtwijze, vooralsnog geheel ongeschikt is.

Ik bedoel de onbedrevenheid onzer soldaten in het schijfschieten.

Dit is iets dat tegenwoordig tegenover den vijand het grootste denkbare nadeel heeft.

Een tirailleur die niet van zijn schot verzekerd is, is niets waard!

De redenen waarom de soldaten slecht schieten, zijn:

- 1°. de weinige bruikbaarheid der geweren;
- 2°. de ondoeltreffendheid van het schiet-onderwijs;
- 5°. de ontoereikende munitie die voor deze oefening verstrekt wordt.

tijdens de behandeling van het budget is medegedeeld.

2°. Hieromtrent wenschen wij geheele afschaffing van alle schijfschiet-reglementen. Daarentegen verlangen wij de luitenants tegenover de kapiteins hunner compagnieën verantwoordelijk gesteld te zien, voor de bekwaamheden hunner onderhebbers in alle takken van den wapenhandel. Zoo als wij daaromtrent reeds gezegd hebben (1) zal de mededinging voldoende zijn, om den ijver te prikkelen.

Het is opmerkenswaardig dat in alle landen waar goede scherpschutters gevonden worden, deze hunne behendigheid in dit opzigt verkregen hebben, door allen hetzelfde beginsel in toepassing te brengen.

Zoowel bij de Tyroler jagers, als bij de Zwitsersche scherpschutters, ook bij de Noord-Amerikaansche landlieden, in een woord, overal waar het busschieten eene nationale liefhebberij is, vindt men hetzelfde stelsel van oefening in gebruik.

Het is buiten allen twijfel dat dit door de ondervinding als het beste gebleken is, en niet tot stand kwam door onderlinge afspraak als anderzins.

Dat stelsel bestaat hierin, dat men eene zeer kleine schijf bezigt, bijv. eene speelkaart, met een' spijker aan een boom gehecht. Men begint op 50 à 40 passen op dat doel te schieten. Zoodra men door oefening de volkomen zekerheid van treffen erlangd heeft, gaat men 4 à 5 passen achteruit, en zoo vervolgens trapsgewijze tot de verste afstanden toe.

De uitkomst bewijst dat dit de ware manier is. Deze Tyrolers, Zwitsers en Amerikanen schieten op zeer groote afstanden met eene ongelooflijke juistheid. Menigmaal zag ik dergelijke schutters, met den kogel de kleinste vogeltjes uit de toppen der hoogste boomen treffen.

Volgens onze reglementen oefent men den man op eene veel te groote schijf, en het overgaan op verdere afstanden is

1°. Wat dit punt betreft zoo zullen wij met erkentelijkheid berusten in de aangename verwachting, dat er betere geweren verstrekt zullen worden, zooals

(1) Zie vorige maand, bl. 287.

te veel aan het geluk overgelaten. Het woord *treffkans* alleen drukt geheel en al den geest uit van het bij ons bestaande beginsel. Het treffen mag niet onderhevig zijn aan kansen; want het is eene zekerheid; of wel het hapert 't zij aan den schutter, of aan het schietwapen, of aan de leerwijze. Het gebruik van te groote schijven leert den soldaat stelselmatig misschieten, want nu is hij reeds vol-daan zoo hij er maar ergens in treft.

Men moet den soldaat overtuigen dat het treffen enkel afhankelijk is van zijne geoefendheid, en niet van het geluk of de kans.

Ook de wijze waarop de schietoefeningen plaats hebben is ongeschikt om goede uitkomsten te verzekeren. Het wordt meer beschouwd als eene onaangename taak, om per man, elk jaar maar zoo spoedig mogelijk zooveel patronen te doen verschieten; dan wel als eene oefening van het hoogste aanbelang.

Het is daarom dan ook een eerst vereischte, dat deze oefening voor den soldaat aangenaam gemaakt worde. Wel gestadige herhaling dezer oefening, maar zonder noodloozen dwang en bemoeijelijke bepalingen; — integendeel vooruitzicht op belooning.

Wil men op dit punt den ijver van den man vorderen — waartoe van zijn kant inspanning, oplettendheid, en oordeel te pas komt — dan is het menschkundig om zich vooraf van zijnen goeden wil te verzekeren. Dezen goeden wil kan men niet dwingen, maar daarentegen zeer gemakkelijk verkrijgen door den man in zijn zwak te tasten. Maar den soldaat door alle wind en weder, op allerlei uren van den dag, met pak en zak te doen schijfschieten, is waarlijk niet het middel om hem genoeg in die oefening te doen smaken.

5°. Ontoereikende munitie. Het is hier de hoofdzaak dat elk soldaat een juist schot leere verkrijgen, om het even of dit veel of weinig munitie zal kosten. Niet die grootere of kleinere hoeveelheid

munitie die verbruikt wordt, komt hier in aanmerking; maar wel de nuttige aanwending daarvan moet op den voorgrond staan.

Het is derhalve noodzakelijk en onvermijdelijk den onderwijzer te veroorloven, over zooveel munitie te beschikken als hij, in het ware belang der dienst, bevindt noodig te zijn.

Het zou gemakkelijker te verkrijgen zijn, dan velen wel denken, om het busschieten, tot eene nationale liefhebberij te maken. — Men zorge slechts de zaak in verband te brengen met het eigenbelang der inwoners.

Wanneer er bepalingen bestonden (1) dat na afgelegde proeven van vereischte bekwaamheid met het een of ander als model daaromtrent voorgeschreven wapen, men het regt op geheele vrijstelling verkreeg, al naarmate der bekwaamheid, hetzij voor de nationale militie of wel voor de schutterij, of wel voor beiden te zamen.

De hoogschutterijen zouden weldra vervangen worden door busschutterijen. Schietbanen, zooals er elders vele zijn, zouden als van-zelve tot stand komen. Het eigenbelang is altijd de sterkste drijfveer.

Het nadeel, dat velen dan van alle dienstplichtigheid zouden ontslagen worden, is geheel denkbeeldig. De jaarlijksche contingenten zijn nog maar een zeer gering gedeelte van wat zij zijn konden, en zullen hierdoor geene vermindering behoeven te ondergaan.

Het voordeel dat daarentegen hieruit zal ontstaan, is onberekenbaar groot. Wij verkrijgen voor het vervolg eene menigte lieden, die zeer juist kunnen schieten.

Bij onverhoopten oorlog doet men een beroep op hunne verknoechtheid aan Vorst en Vaderland. Hunne eigenliefde is weldra gestreeld door zulk beroep op hunne

(1) In de nieuwe wetten die wij te gemoet zien op de militie en de schutterij, zouden dergelijke bepalingen kunnen vastgesteld worden.

krachtige en onmisbare hulp. In hunne eerste opwelling van geestdrift, vatten ongetwijfeld de meesten in opgewondenheid de wapens op, terwijl de overigen, om geene lafaards te schijnen, genoodzaakt zijn met den algemeenen stroom mede te gaan.

Het zou verkeerd zijn dit geval bij de wet te willen voorzien, en de dienst in tijd van nood voor hen verplichtend te maken. Daardoor zou de geheele maatregel doelloos worden. — Er is immers toch zoo bijzonder veel menschenkennis niet noodig, om in oorlogstijd de gemoeieren te kunnen opwinden voor zooverre dit dienstig geacht wordt? en om van die omstandigheden, wanneer de driften eener geheele natie zoo sterk zijn opgewekt, partij te trekken?

Zulke geoefende scherpschutters kan men dan op allerlei wijze gebruiken. Hetzij dat men vrijwillige jagerkorpsen vormt — of wel dat men ze in vestingen of andere vaste punten verdeelt — of wel dat men er vrijkorpsen uit zamenstelt enz., enz., al naar gelang dat de behoeften van het oogenblik het vorderen.

5°. *Exercitiën der handgrepen.*

Tot bewijs, wat door gestadige en doeltreffende oefening kan verkregen worden, strekt de vaardigheid en behendigheid waarmede de soldaat de handgrepen met het geweer verrigt. Een wapen, dat in de hand van ongeoeffenden, zwaar en moeilijk te hanteren schijnt, beweegt hij met zooveel juistheid, dat hij elke beweging, door het geheele bataillon tegelijk verrigt wordende, het oor niet de minste nabeweging verneemt, alsof het allen automaten waren, door een- en hetzelfde raderwerk bewogen.

Hieruit blijkt ook dat, bijaldien de soldaat in de overige takken van den wapenhandel niet even groote vorderingen gemaakt heeft, men dit dan niet mag wijten aan zijne mindere vatbaarheid, of aan

zijn geringeren aanleg om het te kunnen leeren; maar daarentegen alleen aan het ondoeltreffend onderwijs dat hij daaromtrent ontvangt.

Jammer maar dat de verkregen behendigheid in het uitvoeren der handgrepen van weinig nut is in den oorlog! — Niettegenstaande dat zou het zeer verkeerd zijn die oefening te veronachtzamen, want zij blijft altijd het voordeel opleveren, dat de man zijn geweer handiger leert gebruiken.

De exercitiën in het algemeen, mogen dan ook bij de hedendaagsche taktiek van minder toepassing schijnen dan eertijds, — zij blijven daarom toch nog altijd een grondslag om het gevecht met orde en regel te leiden; zij blijven daarenboven nog altijd het beste middel om den troep aan beweegbaarheid en aan vaardige uitvoering der ontvangen bevelen te gewennen, en om de aanvoerders, elk op zijn bijzonder standpunt, gestadig te oefenen.

De goede uitvoering der exercitiën draagt veel bij om oningewijden een hoogen dunk van de degelijkheid der troepen te geven, alsook om het vertrouwen van den soldaat in zijne officieren te versterken. Twee zaken, die beiden zeer gunstig terugwerken op het moreel van den man.

Van al deze redenen hebben de exercitiën hun nut, dat altijd op prijs gesteld, maar nimmer overschat mag worden.

In aanmerking nemende hoe in oorlogstijd onze bataillons, even als voor eene tooneelvoorstelling *geimprovisceerd* worden, zuller er, behalve de vuren in massa, boven vermeld, slechts alleen de bajonet-aanvallen overblijven, waarop men kan rekenen.

Hierbij zal het dan nog alleen van de bekwaamheid der aanvoerders afhangen, of zij den strijd lust zoo hoog kunnen voeren, en het juiste oogenblik daarbij weten te kiezen, als noodig is om zulke aanvallen te doen gelukken. Onze lands-

lieden hebben daartoe moed en lichaamskrachten genoeg, welke juist twee hoofdvereischenen voor deze vechtwijze zijn.

Maar zelfs met den besten wil zijn zulke aanvallen niet altijd mogelijk en doeltreffend.

Dan ziet men dat exerceren en manoeuvreren alleen niet voldoende is om de troepen bruikbaar te maken tegenover den vijand!

Dan eerst blijkt het, hoe onontbeerlijk de beoefening van den wapenhandel, in geheel haren omvang, voor den soldaat is.

4. Bajonetvechten.

Na het schijfschieten is er voorzeker geen oefening die meer behartigd moest worden, dan het bajonetschermen.

Eenige jaren geleden scheen men hiervan meer overtuigd dan nu. Maar toen werd het bajonetschermen bij vele korpsen overdreven. Niet zoozeer de zaak zelve, dan wel de wijze waarop ze werd behandeld.

Ook deze kunst had haar tijdperk van opkomst, van bloei en van verval.

Duitsche reglementen werden nauwkeurig in het Hollandsch vertaald — ingevoerd — van buiten geleerd — en in praktijk gebracht — maar, zonder vrucht, zooals te verwachten was.

Goede maatregelen moeten *altijd* de gewenschte gevolgen hebben, en, omdat dit reglement niet deugde, en daarenboven het onderwijs ondoeltreffend werd geleid, zoo is het onvermijdelijk gevolg daarvan, dat onze manschappen meendeels even ongeoeffend daarin zijn gebleven niet alleen, maar dat deze kunst geheel in verval geraakt.

Zooals het bajonetschermen nu plaats vindt, mag het dien naam niet meer dragen en heeft het niets te beduiden. De soldaat begrijpt niet waartoe hij al die stooten en paraden leert. Een hoogst beperkt getal gaat tot in het partijgevecht over.

Wanneer onze infanterie te velde komt,

zal men kunnen verzekerd zijn, dat verre weg het meerendeel onbekwaam is zich met het geweer als blank wapen te verdedigen.

Het zelfvertrouwen van den soldaat zal ophouden, zoodra zijn schot den loop verlaten heeft.

Verplaatsen wij ons in een gelukkiger tijdperk, dat wij ongetwijfeld langzamerhand te gemoet gaan. Ik bedoel in een zoodanig, waarin onze soldaten, van goede geweren voorzien, allen bij genoegzame bedrevenheid in het exerceren, ook bekwaam zullen zijn in het tiraileren en schieten — een tijdperk, waarin hunne kleeding en verdere uitrusting hun ten minste het vrije gebruik hunner ledematen zullen veroorloven, bijv. wanneer onderanderen de stropdassen, de digte stijve kragen, het overbodig ledergoed enz., zullen vervallen (1). — Dan zou in zoodanig tijdperk nog maar alleen ontbreken: genoegzame behendigheid in het bajonetvechten.

Ik bedoel de behandeling van zijn wapen, als hij man tegen man, over den vijand staat — of, wat ook kan gebeuren, als hij met een overmagtigen vijand te doen heeft.

Wanneer hij dan geen lafaard is, dan is voor hem het uur geslagen van: « te » zijn of niet te zijn!

Maar wat zou het lot van menig infanterie-officier in zulk geval wel zijn? — Zijn zij allen volkomen met de behandeling der wapenen bekend? Dit betwijfel ik zeer.

Een officier behoeft in onze dagen wel geen voorvechter te zijn. Hij moet het gevecht kunnen leiden, of helpen leiden, al naar den rang waarin hij geplaatst is.

Er kunnen zich echter vele gevallen

(1) Zoo als bij sommige troepen in Frankrijk, Pruisen enz.

voordoen, dat de officier om den moed der zijnen krachtig aan te vuren, ook zelf de handen aan het werk kunne slaan. Zoo-wel in het tirailleurgevecht, als hij vele andere omstandigheden, moet de officier altijd tot persoonlijke verdediging in staat zijn.

Wil men dat hij de beoefening van den wapenhandel aan zijne soldaten zal onderwijzen — iets waardoor hij zeer bij hen in achtung rijst — dan mag hij immers voor zijn persoon daarin niet onbedreven zijn.

De officier moet een model wezen, waarnaar de soldaat zich tracht te vormen.

Mijns inziens moet elk infanterie-officier, maar bovenal de subalterne officier, zoowel de behandeling van het geweer, als het schieten en het schermen daarmede verstaan. Daarenboven moet hij degen en sabel goed kunnen gebruiken en goed pistool kunnen schieten.

Bij voorkomende tweegevechten, die, alhoewel streng verboden, tevens voor de eer van den daarin betrokkene meestal even streng gevorderd worden — is het niet voldoende dat een officier den moed hebbe, zich, aan zijn noodlot onderwerpende, onverschrokken te laten doorsteken of doorschieten. Neen zoodanige lijdelijkheid is het bewijs zijner onbekwaamheid in den wapenhandel. Zijne eer als soldaat vordert daarenboven, dat hij bij dergelijke gelegenheden van de vereischte bedrevenheid bewijzen levert, of wel hij maakt eene bedroevende vertooning.

Ligt er niet iets ongerijmds en geheel tegenstrijdigs opgesloten in de gedachte, dat iemand, die in zooverre blijkt weerloos te zijn, daarbij tevens aanvoerder is van krijgslieden; namelijk van weerbare, en tot den strijd gewapende en geoefende mannen? — Een weerloos krijgsman?

Zal men niet mogen veronderstellen dat zulk een officier, bij voorkomende gelegenheid, zich aan den vijand zal moeten overgeven, omdat hij niet in staat is zich te verdedigen? — Of, voor het minst genomen, zal hij eene gemakkelijke prooi voor den vijand zijn!

7. D. N°. 7.

Wanneer soldaten, zich naar zulke modellen vormen.

Even als het onderwijs in het schieten, wenschte ik ook dat in het bajonetvechten op de luitenants te doen rusten.

Even als de kolonel verantwoordelijk is gesteld voor zijn regiment, en de majoor dit is voor zijn bataillon, evenzoo wenschte ik den kapitein *in alle deelen* verantwoordelijk te zien voor alles wat zijne onderhebbende kompagnie betreft. Ik wenschte hem minstens 4 geheele dagen per week volkomen tot zijne beschikking te stellen, om gedurende dien tijd zijne kompagnie naar goedvinden te kunnen oefenen, of naar verkiezen door zijne luitenants onder zijn toezigt te doen oefenen.

Buiten en behalve de reeds bestaande verantwoordelijkheid der luitenants tegenover hun' kapitein, wenschte ik hen nog verantwoordelijk voor de geoefendheid in den wapenhandel hunner pelotons.

Het beginsel om aan elken rang eene bepaalde, en zoover mogelijk uitgestrekte, verantwoordelijkheid te verbinden, is van het hoogste gewigt, en onontbeerlijk om aan elken rang de noodige zelfstandigheid te geven. Dan eerst zal ieder in zijnen bijzonderen graad, doordrongen worden van het nut daarvan. Elk zal het besef erlangen dat zijn graad geen nuttelooze schakel is in de keten der militaire hiërarchie.

Het is voor den officier even noodig om te leeren bevelen als om te kunnen gehoorzamen. De luitenantsrang zal dan reeds daarin eene oefenschool voor hem zijn. Dit heeft ook nog het voordeel dat hij meer in alle opzigten met zijne onderhebbenden bekend wordt — meer soldatenkennis opdoet, die men niet uit de boeken kan leeren, en waarvan men in tijd van oorlog en bij voorkomende gelegenheden de goede vruchten plukt.

Dat de adjudanten der bataillons verantwoordelijk zijn voor de bekwaamheden

der kaders is zeer noodig. Maar wat den soldaat betreft, zoodra die afgeëxerceerd is, moet zijne verdere volmaking niet op dien adjudant rusten, en evenmin worden opgedragen aan bijzondere officieren die bij het bataillon met het een of ander speciaal onderwijs zijn belast.

In dit geval beschouwen de kapiteins en luitenants den wapenhandel hunner manschappen als iets waarmede zij niets te maken hebben. De kapitein is dan slechts de administrateur zijner compagnie — de luitenants zijn dan onnutte, en dus veel te kostbare bijloopers, onder den vorm van adspirant-kapiteins, enkel geschikt voor diensten wier vervulling het den kapitein gemakkelijker maakte.

Om de bajonetvechtkunst aan de soldaten te onderwijzen is het noodzakelijk hen te oefenen in :

- 1°. het schermen met den degen. ;
- 2°. het balstooten ;
- 3°. het partijgevecht als bajonetschermer.

1°. Het schermen met den degen bevat in zich het eenige en zuivere beginsel, van alle vechtwijzen met alle blanke wapenen. Heeft men eenige behendigheid verkregen in het schermen met den degen, dan kent men de theorie voor de behandeling van het geweer als blank wapen. Oefening is dan alleen nog maar noodig om met het geweer diezelfde vaardigheid te erlangen, die men reeds met den degen had.

Het schermen beveelt zich daarenboven bijzonder aan voor de tragsgewijze krachtige ontwikkeling van den mensch. Behalve dat alle spieren daardoor in werking komen, en door gestadige oefening aanzienlijk versterkt worden, deelt het aan het menschelijk ligchaam eene verhoogde mate van vlugheid en juistheid in de bewegingen mede, welke onzen soldaat tot nog toe ontbreekt, en onontbeerlijk is bij persoonlijke verdediging. De gewone exer-

citieën mogen den man eenigzins aan het gebruik van het geweer wennen, maar zich daarmede te verdedigen, leeren zij hem niet, terwijl zij hem daarentegen eene zekere stijfheid en afgemetenheid eigen maken.

Het schermen reglementair te willen onderwijzen, zou verkeerd zijn. De gewone leerwijze der schermmeesters is ongetwijfeld de beste. Dit onderwijs moet hun eigendom blijven, maar men zorge steeds om bekwame schermmeesters te verkrijgen.

2°. Het balstooten, geschiedende naar een bal van 20 Ned. duim diameter, aan een touw opgehangen. In den beginne doet men deze oefening met eene lange stok — daarna met een houten schermgeweer — en eindelijk met het infanteriegeweer, voorzien van een knop op de punt der bajonet. Het doel is om den bal te leeren trefien door het doen van allerlei stooten.

Deze oefening geeft eene juistheid van stoot, en daarbij eene kracht in den arm, die men zich anders bezwaarlijk zou eigen maken, en die bij het gevecht een groot voordeel oplevert.

3°. Het partijgevecht der bajonetschermers; hetgeen, zoowel ter voorkoming van ongelukken, alsook om doeltreffende leiding bij dit onderwijs te hebben, althans minstens onder toezigt der luitenants moest geschieden.

Hierbij wordt de man van defensieve wapenen voorzien en aanvankelijk met houten geweren geoefend.

Dit onderwijs kan eerst met goed gevolg gegeven worden, na volkomen bekwaamheid in het balstooten, en na op den degen in het partijgevecht of zoogenaamd trekken, de bekwaamheid als prévôt te hebben verkregen.

Zijne spierkracht is nu genoeg ontwikkeld, de behandeling en kennis van den degen doet hem stooten, paraden enz. begrijpen. Zijne verdere vorming zal hij nu langzamerhand verkrijgen; hij heeft slechts nog eenige oefening noodig.

Het bestaande reglement op het bajonetschermen heeft in het oog van deskundigen, dat is van beoefenaars der schermkunst, geene waarde. Het is te omslagtig. Het onderwijs volgens dit reglement laat den man even stijf als hij vroeger was, niettegenstaande de voorafgaande gymnastische oefeningen. Het versterkt zijne krachten niet trapsgewijze, maar noodzaakt hem bij den overgang in het partijgevecht eensklaps tot te groote inspanning, waardoor menigmaal ongelukken ontstaan. — Maar de vlugheid die dit reglement den man niet eigen kan maken, is een hoofdvereischte voor het bajonetvechten. — De voorbereidende oefeningen, vóór dat men tot het partijgevecht komt, zijn zoodanig gerekte en zoo veelvuldig, dat de ijver van den man daardoor geheel uitdooft.

Volgens de hierboven opgegeven leiding, ziet men reeds dadelijk eenig resultaat. De man begrijpt wat hij leert, en ziet zelf dat hem zulks wel eens te pas kan komen. Zijne ligchaamskrachten ontwikkelen zich.

Zoo allen dan ook geen eerste bajonetvechters worden, zullen zij niettemin vlugger, lossen, vaardiger en juist in hunne bewegingen zijn, en zich met hun geweer kunnen verdedigen.

Wanneer wij eenmaal zoo gelukkig zullen zijn, om ook bij de infanterie, even als bij andere wapens, soldaten der 1ste klasse te hebben, dan wenschte ik daaromtrent mede als vereischte vastgesteld te zien, dat zij, bij een zeker en juist schot, ook tevens prévôt op den degen waren. Mogten zulke soldaten den lande dan ook 10 cents daags meer kosten, dan zou daarentegen elk hunner meer waard zijn dan zes anderen onzer hedendaagsche gewone manschappen.

Het zou voor het Rijk dan nog altijd eene economie zijn.

Waarom zou ook de soldaat niet betaald worden, naar gelang van hetgeen hij waard is?

Alhoewel wij in het belang van ons Vaderland en in dat der menschheid, hopen dat het nog lang vrede moge blijven, zoo is het echter des krijgsmans dure pligt zich, onder het genot van den vrede, te bewamen om in tijd van nood zijn land te kunnen verdedigen — om de eer van Neêrlands Legervanen altijd te kunnen handhaven.

Mijn voornemen was om een gemoeidelijk onderzoek in te stellen naar de meerdere of mindere waarde van onze infanterie, uit een taktisch oogpunt beschouwd — om in het oog te doen vallen wat nog daaraan ontbrak — en hoe hierin voorzien kan worden.

Mijns inziens wordt gevorderd eene andere leiding der oefeningen, maar geen meerdere reglementen. Deze soort van litteratuur is reeds al te veel bij ons leger voorhanden. Integendeel, ik wenschte minder — maar zakelijker reglementen.

Het voornemen was niet om deze rijke stof geheel uit te putten, maar om ook meer anderen hierover te doen nadenken. — Gaarne had ik over sommige punten iets ruimer uitgeweid, zoo ik niet vermeend had, daardoor misbruik te maken van de bereidwilligheid van de redactie van dit Tijdschrift en van het geduld mijner lezers, daarbij in aanmerking nemende dat korthed en zakelijkheid hoofdvereischten zijn bij militaire geschriften.

Vele waarheden, die sommigen ongaarne vernemen, heb ik gezegd; — maar als de waarheid niet in het licht wordt gesteld, dan doet zij geene goede uitwerking.

Wonden moeten onderzocht en geheeld, worden. Die te ontveinzen en te veronachtzamen is niet het middel tot herstel. De gevolgen leiden dan van kwaad tot erger.

Ik twijfel niet of vele anderen zullen

alles even zoo goed en misschien beter inzien dan ik. Zij duiden mij ten goede dat ik dit onderwerp behandel en mijn oprecht gevoelen zeg, want — ik beschouw den krijgsmanstand niet als eene betrekking zooals elke andere, maar als eene edele roeping, die gebiedend vordert,

dat men zich met hart en ziel toelegt op alles waardoor onze stand tot heil van Vorst en Vaderland kan medewerken.

Alleen degenen wier bijzondere belangen het medebrengen om de gezegde waarheid te willen verduisteren, zullen dit ongepast noemen.

BIJLAGE VII.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEEDE SERIE. — ZEVENDE DEEL, N°. 7.

(Maand Januarij 1855.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Tot luit.-gen., de gen.-maj. H. F. C. bar. Forstner van Dambenoij, minist. van oorl. Bij den grooten staf tot gen.-maj., de kol. G. E. A. van Panhuijs, van den gener. staf, zijner Majest. gemagtigde bij de militaire commissie tot de Duitsche Bondsvergadering. Bij den gener. staf, tot luit.-kol.: de maj. C. J. J. Goffin en J. B. E. von Motz, beiden van dien staf; tot maj.: de kap. der 1ste kl. J. H. W. le Clercq, van den staf; tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. J. A. van den Bosch, van den staf; tot kap. der 2de kl.: de kap. van de 3de kl. H. E. W. Rodi de Loo, van den staf; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. J. V. D. Dittlinger, van den staf. Bij het reg. gren. en jag., tot 1sten luit.: de 2de luit. A. Tuckerman en P. C. Evers, van het korps. Bij het 1ste reg. inf., tot 1sten luit.: de 2de luit. W. Valter Janz., van het instr.-bat. Bij het 2de reg. inf. tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. J. Trip, van het korps. Bij het 5de reg. inf., tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. H. Pfister, van het algem. dep. van discip.; tot 1sten luit.: de 2de luit. J. R. A. Kuijtenbrouwer, van het 1ste reg. inf.; tot 1sten luit.-kwart.: de 2de luit.-kwart. M. A. J. B. van Oijen, van het korps. Bij het 6de reg. inf.: tot bataill.-adjud., de 1ste luit. L. J. Issels, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. J. R. Steinmetz, van het korps. Bij den staf van het wapen der kavallerie, tot luit.-kol.: de maj. der kav. J. M. graaf van Lijnden, adj. van Zijne Maj. Bij het 2de reg. drag., tot luit.-kol.: de maj. R. C. E. de Quaij, van het

korps. Bij het reg. jagers te paard, tot luit.-kol.: de maj. P. A. Erzeij, van het korps. Bij het 1ste reg. vest.-art., tot maj.: de kap. der 1ste kl. jonkh. W. F. von Pestel, van het reg. rijd.-art.; tot 1sten luit.-kwart.: de 2de luit.-kwart. jonkh. F. van Bevervoorde, van het korps. Bij het 2de reg. vest.-art., tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. M. W. van Dort, van het korps; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. M. A. H. Scherer, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. P. C. Badon Ghijben, van het korps. Bij het 3de reg. vest.-art., tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. G. M. Scherer, van het korps. Bij het personeel van de geneeskundige der Landmagt, tot offic. van gezondh. der 2de kl.: de offic. van gezondh. der 3de kl. N. A. Seret, A. N. Vorstman en B. G. van der Hegge Zijnen. Bij de geneesk. dienst der Landmagt in Oost-Indië: tot offic. van gezondh. der 3de kl., de heer C. F. W. Hunnius.

Verplaatsingen.

Bij den gener. staf: de 1ste luit. L. P. van der Beek, van het 8ste reg. inf. Bij het 7de reg. inf.: de 2de luit.-kwart. C. J. Rietbergen, van het 1ste reg. inf. Bij het instr.-bat.: de 1ste luit. A. Pompe, van het 4de reg. inf. Bij het reg. veld-art.: de 2de luit. P. L. Berail, van het 3de reg. vest.-art. Bij het 1ste reg. vest.-art.: de kap.-adj. R. F. de Bruijn, van het 3de reg. vest.-art., zijnde hij tevens eervol ontslagen uit de betrekking van adjudant. Bij het 3de reg. vest.-art.: de kap. A. W. Mosselmans, van het 1ste reg. vest.-art., en daarbij tevens benoemd tot adjudant. Bij het reg. rijd.-art.: de kap. jonkh. A. L. F. T. van der Wijck, van het 1ste reg. vest.-art.; de luit.-kol. ing. P. Baart de la Faille, van Bergen-op-Zoom naar Vlissingen; de maj.-ing. J. Carsten, van Gorinchem naar Bergen-op-Zoom; de maj.-ing.

G. A. van Kerkwijk, van Vlissingen naar Amsterdam; de maj.-ing. P. H. van der Kemp, van Deventer naar Gorinchem; de kap.-ing. J. E. H. B. baron van Voorst tot Voorst, van Breskens naar Deventer; de kap.-ing. C. P. Del Campo genaamd Camp, van 's Bosch naar Breskens; de offic. van gezondheid. der 3de kl. P. S. A. van Dura, van 's Bosch naar Breskens.

Tijdelijk op non-activiteit gesteld.

De 1ste luit.-kwart. A. D. baron Mulert, van het 1ste reg. infanterie.

Gepensionneerd.

De kap. H. J. van der Meij, van het 1ste reg. inf.; de kap. J. G. Smits, van het 2de reg. infanterie.

Overleden.

De maj. P. C. G. van der Kun, van het 1ste reg. vest.-art.; de 1ste luit.-kwart. W. G. Medenbach, van het 7de reg. infanterie.

CORRESPONDENTIE.

Het belangrijk artikel »*Proeve over de uitzettende kracht van het buskruid in mijnovens* zal in ons volgende n^o. geplaatst worden.

Eveneens de opmerkingen van X. uit Sa., waarvoor het ons in dit n^o. aan ruimte onthbroken heeft, en het stuk getiteld: »de Generaal Cnassé en de Citadel van Antwerpen.»

Gaarne voldoen wij aan het verzoek tot plaatsing van het volgende en belasten ons volgaarne met de bezorging van hetgeen daarin bedoeld wordt: »Zij, die bekend mogten

zijn met den titel van eenig boek of plaatwerk, waarruit zou kunnen worden opgemaakt eene beschrijving van de kleederdragt der officieren en manschappen, der verschillende wapens van het Nederlandsche leger voor 1793; worden vriendelijk verzocht daarvan opgave te doen aan de Redactie van Militaire-Spectator.

Zij, die in het bezit van zoodanig boek of plaatwerk mogten wezen en geneegen zijn, het voor eene Militaire bibliotheek af te staan, worden verzocht daarbij op te geven den prijs, voor welken dat boek- of plaatwerk zou kunnen worden overgenomen.»

PROEVE OVER DE UITZETTENDE KRACHT VAN HET BUSKRUID IN MIJNOVENS BIJ DEN ONDERAARDSCHEN OORLOG,

DOOR

M. C. PLASZANET,

Luitenant-Kolonel Ingenieur in Fransche dienst, enz.

§ 1.

Inleiding.

Reeds vóór vijftig jaren heeft de generaal MARESCOT; Inspecteur van het wapen der Genie in Frankrijk, in eene geleerde Verhandeling over den onderaardschen Oorlog (1), de onvolkomenheid aangewezen der middelen, welke gebruikt worden om de lading der mijnovens evenredig te maken aan de werking, die men daarvan begeert. Hij drong aan op onderzoekingen, die later, niet zonder goed gevolg voor de wetenschap, door verschillende officieren van dat wapen zijn ingesteld. De groote verscheidenheid der natuurlijke omstandigheden die de ontploffing van het buskruid, te midden der aan zijne werking onderworpen stoffen, vergezellen, heeft echter niet veroorloofd, de daarvoor gevondene formules als volkomen nauwkeurig te beschouwen.

De formules die in deze mijne proeve voorkomen, zijn uit geheel nieuwe beschouwingen afgeleid, en de overeen-

stemming, die ik gevonden heb tusschen hare uitkomsten en die der wetenschap, spoort mij aan, om ze door den druk openbaar te maken.

Ik zal de benamingen behouden, die het gebruik in de Mineurkunst gewetigd heeft; — eene korte herinnering aan deze, zal niet overbodig zijn.

§ 2.

Bepalingen.

2. Een mijnoven (Fig. 1) is de onderaardsche ruimte, waarin het buskruid is opgesloten (1).

De mijngangen zijn onderaardsche wegen, die naar de mijnovens geleiden.

In den mijntrechter CDFG, eene holte door de uitbarsting van den mijnoven ontstaan, noemt men de lijn AB, loodregt op het bovenvlak KL, *de kortste wederstandslijn*, BC is de straal des trechters.

(1) Zie over deze en andere benamingen: de Handleiding tot de Mineurkunst ten gebruike van de onderofficieren der Mineurs en Sappeurs door S. F. KLEIJNSMA, Majoor-Ingenieur, met medewerking van den Kapitein-Ingenieur P. F. H. MASCHECK, 's Hage 1842.

(1) Zie Journal de l'école polytechnique, onzième cahier, Paris 1802.

Een' oven waarin $BC = AB$ is, noemt men een' *gewonen mijnoven*, en naar gelang BC grooter of kleiner is dan AB , noemt men dien een' *zwaar geladen* of *zwak geladen* mijnoven. De *scheuringsstraal* is de afstand, op welken een' mijnoven eene galerij vernielen kan.

De afstand van het middelpunt der lading tot zoo ver de doordringende kracht van het buskruid hare verscheurende werking uitstrekt, noemt men den *straal van zamendrukking*.

§ 3.

De werking van het buskruid in wederstandbiedende lichamen, zoo als in aarde, steen enz.

5. Daar de theorie der mijnen enkel op de ervaring steunen kan, dient men in de eerste plaats de omstandigheden zorgvuldig na te gaan, die de ontploffing van het buskruid in wederstandbiedende lichamen vergezellen. Die omstandigheden zijn de volgende :

- 1°. eene doffe ontploffing, vergezeld van eene schudding of opheffing van den grond, welke plaats heeft in de gedaante van een bolvormig segment rondom de kortste wederstandslijn, — eene opheffing die langzaam genoeg geschiedt om waargenomen te kunnen worden, en die tevens de lucht, door de ontstane openingen of scheuren, laat ontsnappen ;
- 2°. de oplitting van een gedeelte losgemaakte aarde en hare projectie

in de ruimte in eene ontvlamde schoofvormige gedaante.

Van deze beide werkingen, die, ofschoon door dezelfde lading voortgebracht, wel degelijk van elkander onderscheiden zijn, doordien zij achtereenvolgend en niet gelijktijdig plaats hebben, vernietigt de eerstgemelde den zamenhang van het wederstandbiedende ligchaam, terwijl de tweede den trechter vormt.

Zoo ontstaan na de ontploffing twee cirkels aan de oppervlakte van den mijnoven. De eene, door den generaal MARESCOT *scheurings-cirkel* genoemd, is eene snede door het vlak KL van den bol, waaraan wij hier den naam van *bol van zamendrukking* geven, binnen welken zich aanvankelijk de werking der uitzettende kracht bepaalt, die den zamenhang verbreekt en vreemde lichamen, als: galerijën, bekleedingen enz. vernielt.

Niet altijd kan men op het terrein de grens van dezen cirkel of den omtrek der scheurende werking van den oven nauwkeurig onderscheiden ; doch men zal in het vervolg van dit vertoog zien, dat de straal van dien cirkel, even als die van den bol van zamendrukking, met juistheid kan worden bepaald.

De tweede cirkel, gelegen binnen den zooeven bedoelden omtrek, welks ontstaan de vorming van dezen voorafgaat, is de basis van den trechter, of de uitholling, die door de uitwerping van den oven wordt voortgebracht. Met den generaal MARESCOT en den kapitein-Ingenieur GILLOT (1) be-

(1) Zie zijne *Traité de Fortification souterraine*, Paris 1805.

schouw ik deze uitholling als kegelvormig op het oogenblik, dat de ontploffing heeft plaats gehad. — De wijziging van dien vorm, veroorzaakt door de opvolgende ontwikkeling van het ontbrande buskruid, kan echter geen invloed hebben op de resultaten, welke men zich voorstelt door de werking der ovens te bekomen.

§ 4.

Bepaling van de lading buskruid, benooidigd tot het voortbrengen van gelijkvormige trechters, en van stralen der daaraan evenredige bollen van zamendrukking.

4. Het bepalen van den straal van den bol van zamendrukking, is afhankelijk van de navolgende beschouwing.

Zij BB' de hoogte van den dampkring, welchen men veronderstelt dat dezelfde digten vastheid heeft als die van het terrein, zoodat men den kegel $C'AG'$ als homogeen of gelijksoortig kan aanmerken met den kegel CAG , welke onder den naam van *uitbarstings-ligchaam* bekend staat. De lading F , waardoor de kegel $C'AG'$ is ontstaan, zal tevens, doch door de eerste der twee straksgenoemde werkingen, den bol van zamendrukking $KOLM$ hebben voortgebracht, met een straal AC' , omdat deze laatste de maat is van den afstand AC' , waar de werking der scheurende kracht ophoudt. — Uit de afmetingen van den trechter kan men die van AC' afleiden, en bij gevolg ook de waarde van BK , van den straal van den scheurings-cirkel, ontstaande uit de snijding van den bol van

zamendrukking door de oppervlakte KL van het terrein (1).

Ter bepaling van de lading F , geschikt tot het vormen eens trechters, waarvan de straal met de kortste wederstandslijn h eene zekere betrekking n heeft, laat ik de opmerking voorafgaan, dat de vastheid van den grond reeds vernietigd is op het oogenblik, wanneer hij in de ruimte is geworpen, en dat in dezen staat van afscheiding de dampkringslucht met de vloeistof vereenigd, door haar gewigt dat van het uitbarstings-ligchaam geenszins wijzigen kan.

Dit laatste komt derhalve alleen in aanmerking voor de bepaling van F . Als nu p het gewigt is van den grond bij de eenheid van volume, dan heeft men F evenredig aan ph^3n^2 , en F' evenredig aan ph'^3n^2 voor elk ander gelijkvormig ligchaam in dezelfde grondsoort. Men heeft dus:

$$F : F' = h^3 : h'^3.$$

$$\text{en} \quad F = \frac{F'h^3}{h'^3} \dots \dots \dots (1)$$

Bij gevolg kent men de lading van F , wanneer F' gevonden, of door proeven bekend is.

Ziedaar de uitkomst der eerste proeven, op last van den Maarschalk VAUBAN, in

(1) Het verdient overweging, of men voor het ligchaam van zamendrukking $KOLM$ (Fig. 4), in plaats van een bol, niet eenig ander ligchaam zou behooren te nemen, b. v. eene ellipsoïde: de zamendrukking tot aan het bovenvlak $C'G'$ gekomen, kan vervolgens naar onderen niet eveneens werken als bovenwaarts. — Ook heeft de ondervinding geleerd, dat de onderstelling van eene ellipsoïde van scheuring, vrij goed overeenstemt met de proeven, die in der tijd door het bataillon Mineurs en Sappeurs, op den Galgenberg bij Arnhem, genomen zijn.

1686 te Doornik genomen, — eene uitkomst die door alle latere proeven bevestigd is.

Door middel van de bovenstaande vergelijking, heeft men eene tabel vervaardigd, waarin F de lading van eenen gewonen mijnoven voorstelt in een terrein, dat 0,795 kilog. (N. P.) buskruid vordert om eene kubieke el grond los te maken of uit te werpen.

In het vervolg zal men zien, hoe het bedrag der ladingen van *zwaar geladen* en *zwak geladen* mijnovens in functie van F kunnen verkregen worden.

§ 3.

Bepaling der lading tot het voortbrengen van eenen bol van scheuring of van zamendrukking van een' gegeven' straal.

3. Veronderstellen wij thans, dat de ondervinding heeft geleerd: dat eene lading f onder de kortste wederstandslijn h eene galerij heeft vernield op een horizontalen afstand $AN = d$, en dat men de lading f' wil kennen, welke dezelfde werking zal voortbrengen op eenen afstand AN' (md), evenzeer genomen in een horizontaal vlak, gaande door het middelpunt A' der mijnkamer.

Om dit vraagstuk op te lossen, merken wij op, dat — vermits de stralen d en md der bollen van scheuring evenredig moeten zijn aan de stralen der bollen van zamendrukking, — indien de lading f der proefmijn gegeven heeft den straal van zamendrukking AG' , die wij R noemen, alsdan

de gezochte lading f den straal $A'Q = mR$ zal voortbrengen.

Men bepale de kortste wederstandslijn $A'B$ (h'), welke overeenstemt met f' , en daar uit de gelijkvormige driehoeken $B'AG'$ en $B'A'Q$ de evenredigheid $AG' : A'Q = AB' : A'B'$ voortvloeit, of voor deze lijnen derzelve waarde in de plaats stellende, en daarbij tevens aanduidende door H (zoo als wij voortaan hier altijd zullen doen) de hoogte BB' der herleide dampkringslucht, zoo heeft men:

$$R : mR = H + h : H + h'.$$

$$\text{waaruit } h' = (m-1)H + mh. \quad (2)$$

Uit de evenredigheid: $f : f' = R^3 : m^3 R^3$, gegrond op hetgeen hier wordt voorgedragen, niet om eenen trechter, maar om eenen bol van zamendrukking te bepalen, verkrijgt men de vergelijking

$$f' = fm^3. \quad (5)$$

welke de lading doet kennen, die onder eene kortste wederstandslijn h' geplaatst, de verlangde uitwerking van zamendrukking of van scheuring zal voortbrengen.

Tot het vinden der waarde van R en bijgevolg van die van mR , herleide men de vergelijking:

$$R^2 = (H + h)^2 + n^2 (H + h)^2.$$

$$\text{waaruit } R = (H + h) \sqrt{n^2 + 1}. \quad (4)$$

in welke vergelijking n de betrekking voorstelt tusschen $B'G'$ en $B'A$, of de tangens van den hoek $B'AG'$.

BELIDOR stelt de ladingen betrekkelijk de bollen van zamendrukking, evenredig aan de derde magten der stralen van uitbarsting, of der lijnen, getrokken uit het middelpunt van het buskruid tot aan den rand der trechters, van welke gedaante deze laatste ook moge zijn. Men zal op-

merken dat wij deze bepaling slechts aannemen voor gelijkvormige trechters, terwijl wij tevens in rekening brengen den invloed der dampkringslucht, die in zijne theorie verwaarloosd wordt.

§ 6.

Middel om de ladingen evenredig te maken aan de vermindering der opstopping en der kortste wederstandslijn, om dezelfde werking voort te brengen voor de scheuring of zamendrukking.

6. Het zou kunnen zijn dat de positie of de bepaalde stand van den oven (Fig. 2), bestemd om de lading f' te ontvangen, niet overeenstemde met dien der te vernielen galerij, welke ten opzichte van den oven op dezelfde wijze geplaatst moet zijn, als zij was met betrekking tot de proefmijn. Bij het verdiepen van een put en bij het werk der opstopping is men dikwerf gebonden aan den beschikbaren tijd, alsmede aan de verschillende omstandigheden, die zich bij eenen onderaardschen oorlog kunnen voordoen. — Wanneer men daarentegen de kortste wederstandslijn verkleint, dan vermindert men den sterktegraad van den schok, die den bol van zamendrukking voortbrengt, en aan deze lijn evenredig is. Die scheuring en zamendrukking kunnen alzoo in dit geval niet dezelfde blijven, tenzij door eene behoorlijke vermeerdering van de lading; en het is noodig de wijziging te zoeken, welke deze laatste moet ondergaan, ten gevolge van de wijziging der opstopping, of der kortste wederstandslijn: want door de opstopping

van een' mijnoven te verminderen, vermindert men de kortste wederstandslijn, zoodat hetgeen gezegd wordt van het eene dezer beide gevallen, ook van toepassing is op het andere.

Heeft men dit nu aangenomen, zoo zij (Fig. 2) KL de horizontale oppervlakte van het terrein, en BB' de hoogte der herleide dampkringslucht. Stellen wij vervolgens, dat eene lading f' in den oven A eene galerij N vernield heeft, en men, door den oven te verplaatsen in A', dezelfde werking wil verkrijgen in het punt N', gelegen op eenen evenwijdigen afstand AV, zoodanig dat $AN = A'N'$ zij, terwijl men de kortste wederstandslijn AB der proefmijn met eene hoeveelheid AA' vermindert.

De bol van zamendrukking OKML, voortgebracht door de lading f' in de proefmijn A, is evenredig aan den omgeschreven cilinder PSTO'. Deze lading overgebracht van A tot A' (de aardsoort onbepaald zijnde met betrekking tot de beide vlakken AN en A'N'), zou in A' dezelfde werking veroorzaken, indien de omgeschreven cilinder niet in hoogte afnam. Daar de hoogte van den cilinder of van den halven cilinder in de positie der lading in A geheel dezelfde is als in de positie van die in A' $= UV : UV'$, zoo volgt uit het zoeven aangevoerde, omtrent de daaruit voortvloeiende vermindering van den sterktegraad, dat f' in eene omgekeerde verhouding moet vermeerderen. Wanneer dus F' de lading in A' aanduidt, zoo zal zij daár de uitwerking van f' in A voortbrengen, indien men heeft:

$$f' : F = UV : UV.$$

Als nu h en h' de kortste weder-

standlijnen BA' en BA voorstellen en H de hoogte der herleide dampkringslucht BB', terwijl het gemeenschappelijk gedeelte B'O (buiten de herleide dampkringslucht zijnde) der cilindrische hoogten A'O en AO, die achtereenvolgens gelijk zijn aan de lijnen UV' en UV, hoegenaamd geen invloed kan hebben op de ladingen, zoo heeft men :

$$UV' : UV = A'B' : AB = H + h' : H + h$$

$$\text{dus } f' : F' = H + h' : H + h \text{ en } F' = f' \left(\frac{H+h}{H+h'} \right). \quad (3)$$

Men erlangt dezelfde uitkomst, wanneer men den bol van zamendrukking voorstelt als rakende aan de bovenste oppervlakte van de herleide dampkringslucht (Fig. 5), of als men de lijn B'O gelijk nul beschouwt; want na F' bepaald te hebben, zooals hierboven is gedaan, zal men, indien door F'' de lading wordt aangeduid, welke in het punt A'', geplaatst boven het punt A' in dezelfde verticale lijn, is overgebracht, door dezelfde redenering vinden, dat deze laatste lading aldaar de uitwerking zal voortbrengen van F' en A', als men heeft :

$$F' : F'' = A''B' : A'B'.$$

Maar in dit geval gaan de gelijke bollen van zamendrukking, voortgebracht door de ladingen F' en F'', wier middelpunten in A' en A'' gelegen zijn, buiten de herleide dampkringslucht, zooals die, welke wij reeds vroeger hebben beschouwd en wier middelpunten in A en A' gelegen zijn.

7. Om in de formule (5) de numerieke waarde van H te bepalen, nemen wij onze toevlugt tot de proeven over de opstopping, die door den Majoor Mouzé zijn verrigt (1).

(1) Zie zijne *Traité de Fortification souterraine*, Paris 1804.

Het terrein, dat tot het nemen dezer proeven werd uitgekozen, bestond uit vaste, zeer zware klei, die 0,99 n. p. buskruid per kubieke el (13 fr. ponden (livres) voor eene kubieke toise) scheen te vorderen om een' gewonen trechter voort te brengen. Het gewigt dezer aardsoort bedroeg 124 l. de kubieke voet, waaruit wordt afgeleid, dat de kubieke el 1770,68 n. p. zwaar was. Wij stellen voor het gewigt van den grond, gevoegd bij hetgeen de vastheid (tenaciteit) aanduidt, $1770,68 \times 1,28 = 2266,47$ n. p., in aanmerking nemende dat de vastheid, welke men aan $\frac{3}{100}$ van het gewigt stelt, door onze formule, zooals later blijken zal, de uitkomst oplevert, die Mouzé door zijne proeven verkregen heeft; — eene overeenstemming, die mij veroorlooft om H voor deze soort van terrein, als door de ondervinding bepaald, te beschouwen.

Wanneer men het gewigt van 2266,47 n. p. vergelijkt met dat eener kubieke el kwik ten bedrage van 15360 n. p., en de hoogte der dampkringslucht voorstelt door eene kwikkolom ter hoogte van 0,76 el, dan is $H = 433$ el (ongeveer 14 vt.), welke de kortste wederstandslijn is in de proeven door Mouzé genomen. Laatstgenoemde heeft zijne ladingen berekend volgens den kortsten afstand van de middelpunten der mijnovens tot de te vernielen galerijen; maar daar de meeste wederstand wordt geboden door de zijde der bekleeding, zoo is het blijkbaar dat de vermindering der ladingen in dezelfde verhouding bij elke proef aangebragt, geenerlei afbreuk doet aan de waarheid der vergelijkingen.

8. Is dit nu aangenomen, en stellen wij als eenheid voor de lijnen h en H ,

welke hier gelijk zijn, en eene lengte bezitten van 4,55 el (14 vt.), dan wordt de vergelijking $F' = f' \left(\frac{H+h}{H+h'} \right)$ herleid tot

$F' = f' \left(\frac{2}{1+h'} \right)$. Deze geeft als waarde

der breuk $\frac{2}{1+h'}$, het volgende :

1°. $1 + \frac{1}{3}$ wanneer $h' = \frac{2}{3}$

2°. $1 + \frac{1}{2}$ wanneer $h' = \frac{1}{2}$

3°. 2 wanneer $h' = 0$ is,

of voor het geval dat de opstopping wordt weggelaten; — uitkomsten, welke overeenstemmen met die, welke ook Mouzé verkregen heeft, met uitzondering van de eerste, waarvoor hij $1 + \frac{1}{4}$ in de plaats

van $1 + \frac{1}{3}$ aangeeft (1). Maar Mouzé erkent in zijn verslag dat de lading, verminderd met $\frac{1}{4}$ voor eene opstopping, welke op $\frac{2}{5}$ is teruggebracht, eene betrekkelijk groo-
tere werking heeft veroorzaakt dan die van andere mijnovens.

9. De naauwkeurigheid der formule schijnt dus reeds bewezen, doch zal door het volgende nog nader worden bevestigd. — Voorloopig merken wij aan, dat Mouzé en de schrijvers die hem gevolgd hebben, niet met grond uit zijne proeven konden besluiten, dat de verhoudingen, welke hij er van afleidde, tusschen de vermeerdering der lading en de vermindering der opstopping, gelijk zijn, en tevens onafhankelijk van de lengte der kortste

wederstandslijn. — Men ontwaart in der daad, dat Mouzé, door de waarde der uitdrukking $\frac{H+h}{H+h'}$ gelijktijdig met die van h en h' te veranderen, andere uitkomsten zou hebben verkregen voor elke kortste wederstandslijn, welke van de aangenomene verschilde, en dat bijgevolg zijne opgaven slechts waar zijn voor een bijzonder geval.

§ 7.

Bepaling der ladingen met betrekking tot de verschillende mijntrechters en ballen van zamendrukking, welke men verkrijgen wil.

10. Thans kunnen wij overgaan tot de bovenvermelde bepaling der ladingen, in functie der lading F van den gewonen mijnoven, welke overeenkomen met de zwaar en zwak geladene mijnovens.

Daar de vermindering der opstopping eens mijnovens (zooals gezegd is) gelijk staat met de vermindering der kortste wederstandslijn, zoo volgt hieruit, dat, als f' de benoodigde lading is voor eene kortste wederstandslijn h grooter dan h' , om een' bol van zamendrukking voort te brengen van een straal R , alsdan $F = f' \left(\frac{H+h}{H+h'} \right)$ de lading zal zijn, welke een bol van denzelfden straal geeft onder eene verkleinde kortste wederstandslijn h' .

Dit aannemende, stellen wij vooreerst, dat men de lading bepalen wil met betrekking tot den vorm des trechters DAD' waarvan de straal BD grooter is dan de

(1) Zie Handleiding tot de Mineurkunst bl. 119.

straal BC van den gewonen trechter CAG (Fig. 4).

Wanneer men de hypotenusus AD beschouwt als gelijk aan den straal van zamendrukking AC van den gewonen mijn-trechter CAG, dan zal men deze gelijkheid voorstellen door de uitdrukking:

$$h^2(n^2 + 1) = 2(H + h)^2$$

waaruit $h = \frac{HV\sqrt{2}}{\sqrt{(n^2+1)} - \sqrt{2}} \dots (6)$

in welke vergelijking h de kortste wederstandslijn van den gewonen mijnoven CAG voorstelt; H de hoogte van de herleide dampkringslucht BB'; en n de betrekking van den straal BD tot h .

Daar de lading F , welke vereischt wordt voor den gewonen mijntrechter CAG, bekend is door de aldus bepaalde waarde van h , zoo volgt uit het voorgaande, dat men door F te vermenigvuldigen met de betrekking $\frac{H+h}{h}$, eene tweede lading

$F' = F \left(\frac{H+h}{h} \right)$ zal hebben, welke na aftrek eener grootheid, gelijk aan H , van de kortste wederstandslijn $H+h$, onder welke de lading F den bol CDMD'G' heeft voortgebracht, dezelve uitwerking van zamendrukking zal opleveren.

Laten wij thans, daar de beide kegels DAD' en OAO' gelijkvormig zijn, eene derde lading F'' bepalen, zoodanig dat men heeft $F' : F'' = h^3 : (H+h)^3$ en bijgevolg $F'' = F' \left(\frac{H+h}{h} \right)$, of, voor F' deszelfs waarde in de plaats stellende, is

$$F'' = F \left(\frac{H+h}{h} \right)^2 \dots (7)$$

Deze derde lading zal den bol OM'O' en den trechter DAD' vormen, zooals de la-

ding F den bol CDMD'G' en den trechter CAG heeft voortgebracht.

Indien de trechter BAG (Fig. 5) kleiner moet zijn dan die van den gewonen mijnoven DAD', dan zal de gelijkheid der lijnen AD en AC' worden voorgesteld door de vergelijking $2h^2 = (H+h)^2(n^2+1)$, waaruit na eene korte herleiding volgt:

$$h = \frac{HV\sqrt{(n^2+1)}}{\sqrt{2} - \sqrt{(n^2+1)}} \dots (8)$$

Daar nu F' de gezochte lading is van den trechter CAG, zoo zal $F'' = F' \left(\frac{H+h}{h} \right)$ de lading zijn, welke, het gewigt der dampkringslucht daarbij niet in aanmerking genomen, eenen bol van zamendrukking zou voortbrengen, waarvan AD de straal is. Aangezien nu F steeds de lading van den gewonen mijnoven voorstelt, zoo heeft men, even als in het voorgaande geval, $F'' : F = h^3 : (H+h)^3$, waaruit $F = F'' \left(\frac{H+h}{h} \right)^3$, en voor F'' hare waarde $F' \left(\frac{H+h}{h} \right)$ in de plaats stellende:

$$F = \frac{F'}{\left(\frac{H+h}{h} \right)^4} \dots (9)$$

Door substitutie der beide waarden van h , welke wij door de vergelijkingen (6) en (8) verkregen hebben, de eerste in de vergelijking (7), de andere in de vergelijking (9), verkrijgt men

$$F = \frac{F'(n^2+1)^2}{4} \dots (10)$$

welke overeenkomt met de beide door ons voorgestelde gevallen, en die F' zal geven in functie van F , van alle aan n toegekende waarden, van af $n=0$.

Uit deze laatste veronderstelling volgt de vergelijking $F' = \frac{F}{4}$, welke aanduidt,

dat de betrekkelijke lading voor den camouflet gelijk staat met $\frac{1}{4}$ der lading voor eenen gewonen mijntrechter.

11. De uitwerking der lading $F' = \frac{F}{4}$ zou aan de oppervlakte des gronds zichtbaar zijn, en aldaar een scheuringscirkel voortbrengen, welke de snijding zou wezen van den bol van zamendrukking door deze oppervlakte, terwijl de straal van den bol gelijk zou zijn aan de kortste wederstandslijn $H + h$ van den camouflet.

12. De navolgende beschouwingen leiden tot eene meer algemeene bepaling van de lading F' .

Uit het voorgaande volgt, dat, om dezelfde uitwerking van zamendrukking, of ook van scheuring voort te brengen, eene lading F vermeerderd of verminderd moet worden naar gelang de kortste wederstandslijn $AB' = AB + BB' = H + h$ (Fig. 6) grooter of kleiner genomen wordt. Het *maximum* van vermeerdering heeft plaats, wanneer de lading F van A naar B is overgebracht, om enkel onder den invloed der dampkringslucht BB' te werken. — In dit geval heeft men:

$$F' = F \left(\frac{H + h}{h} \right).$$

Het *minimum* wordt verkregen, wanneer men de lading F loodregt doet dalen, en van A naar een punt A' overbrengt, in dier voege, dat de straal $A'B'$ gelijk is aan den straal $AC' = R = (H + h)\sqrt{(n^2 + 1)}$; waarbij door n altijd de betrekking wordt verstaan van $C'B'$ tot AB' . In het tweede geval is dan:

$$F' = F \left(\frac{H + h}{R} \right) = \frac{F}{\sqrt{(n^2 + 1)}}$$

en als men uit deze waarde van F' de lading f afleidt als overeenkomstig met den bol van zamendrukking, waarvan de straal $= AB + BB' = H + h$ is, dan zal men door middel der evenredigheid $F' : f = R^3 : (H + h)^3$, — wanneer men voor F en R de hierboven verkregen waarden in de plaats stellende — vinden:

$$f = \frac{F}{(n^2 + 1)^2}.$$

Laten wij, na dit te hebben aangenomen, den bol $B'KML$ (Fig. 7) beschouwen, voortgebracht door de lading f . Indien men dezen bol snijdt door een horizontaal vlak *op*, dan zal daardoor een trechter bAb' ontstaan, welke tot straal van zamendrukking heeft de lijn $Ab' = R = (H + h)\sqrt{(n^2 + 1)}$; waarbij n' de verhouding tusschen $B'b$ en AB' voorstelt.

De bol die met R als straal beschreven is uit het punt a als middelpunt, om tangens te wezen aan het bovenvlak bb' der herleide dampkringslucht, zal worden voortgebracht door eene lading $f' = f\sqrt{(n'^2 + 1)^3}$; afgeleid tot de evenredigheid

$$f : f' = (H + h)^3 : R^3.$$

Door vervolgens daarin de lading f' evenredig te maken aan de kortste wederstandslijn $H + h$, door haar te vermenigvuldigen met $\frac{R}{H + h}$, verkrijgen wij C , en voor R' en f de waarden in de plaats stellende, vindt men:

$$C = F \left(\frac{n'^2 + 1}{n^2 + 1} \right)^2 \dots (14)$$

15. Indien men eindelijk de lading F der proefmijn, welke h tot kortste wederstandslijn heeft, onder eene andere kortste wederstandslijn h' wil overbrengen, dan zal zij F' worden, waardoor men heeft:

$$F' : F = h'^3 : h^3$$

waaruit
$$F' = \frac{F h'^3}{h^3}.$$

Stelt men nu F' in de plaats van F in de vergelijking (11), dan verandert C in C' , en daaruit volgt:

$$C' = \frac{F h'^3 (n'^2 + 1)^2}{h^3 (n^2 + 1)^2} \dots (12)$$

Door deze laatste vergelijking zal men, — na door middel eener proef een' trechter te hebben voortgebracht van een' straal nh onder eene kortste wederstandslijn h , — onder elke andere lijn h' de lading kunnen bepalen, welke gevorderd wordt tot het daarstellen van eenen trechter van een' straal $n'h'$. Zij is voldoende voor elk geval dat zich kan voordoen bij de vorming van trechters, die in dezelfde grondsoort aan de werking der mijnovens onderworpen zijn; want:

1°. als men $n = 0$ en $n' = 0$ stelt, dan is $C' = \frac{F h'^3}{h^3}$, welke formule van toepassing is voor gelijkvormige trechters;

2°. als $h = h'$ is, wordt C' gelijk C , en men heeft

$$C = F \left(\frac{n'^2 + 1}{n^2 + 1} \right)^2,$$

of de vergelijking (11), door welke de betrekkelijke ladingen ter vorming van alle trechters, die $n'h$ tot straal hebben, verkregen worden in functie eener lading F , die onder dezelfde lijn h een' trechter zal hebben voortgebracht, waarvan de straal nh is;

3°. als men in de vergelijking (12) $h = h'$ en $n = 1$ stelt, wordt zij

$$C' = F \left(\frac{n'^2 + 1}{4} \right)^2,$$

welke vergelijking in vorm overeenkomt met de vergelijking (10), en die de la-

dingen geeft, vereischt ter vorming van trechters, waarvan de straal $n'h$ is, onder h als kortste wederstandslijn in functie eener lading F , welke onder dezelfde wederstandslijn h , den gewonen trechter heeft voortgebracht.

12. Onderstellen wij verder, dat, in de vergelijking (12), C' en alle andere grootheden bekend zijn, met uitzondering van n' , dan zal men hebben, om deze laatste te bepalen, de verhouding.

$$\frac{C' h^3 (n^2 + 1)^2}{F h^3} = (n'^2 + 1)^2.$$

Hieruit verkrijgt men door het eerste lid gelijk A te stellen

$$n' = \sqrt{-1 + \sqrt{A}}. \dots (13)$$

eene vergelijking, waaruit men ziet, dat, wanneer de straal van een trechter nh , voortgebracht door eene lading F , onder de kortste wederstandslijn h , door proeven bekend is, men ook den straal $n'h'$ bepalen kan van den trechter, die in dezelfde grond- of aardsoort door eene lading C' , onder eene lijn h' , wordt uitgeworpen.

13. Deze vergelijking (11) en bijgevolg ook de vergelijking (12) kan men verifiëren door eene beschouwing, voortvloeiende uit de vergelijking (5), welke aldus is zamengesteld:

$$C' = F \left(\frac{H + h}{H + h'} \right).$$

Zij, in deze laatste, $n(H + h)$ de straal eens trechters, voortgebracht door eene lading F der proefmijn, onder eene kortste wederstandslijn $H + h$; — Zij verder $n'(H + h')$ dezelfde straal, in verband staande met de lading C' onder de lijn $H + h'$; dan volgt uit de gelijkheid der stralen van zamendrukking dezer beide ladingen, de vergelijking

$$(H + h)\sqrt{n^2 + 1} = (H + h')\sqrt{n'^2 + 1}$$

$$\text{waaruit } H + h' = \frac{(H + h)\sqrt{n^2 + 1}}{\sqrt{n'^2 + 1}}$$

Voor de hiervoren vermelde vergelijking (5) kan men dus de volgende in de plaats stellen :

$$C' = F\sqrt{\frac{n'^2 + 1}{n^2 + 1}} \dots \dots (a)$$

en hebben wij dit aangenomen, dan is in de vergelijking (11), $C = F\sqrt{\frac{n^2 + 1}{n'^2 + 1}}$.

C stelt in het algemeen de lading voor, welke onder eene kortste wederstandslijn, die gelijk is aan de eenheid, eenen trechter voortbrengt van een' straal n , zoodat, indien men nu neemt $C : C' = (H + h)^3 : (H + h')^3$ men de lading zal hebben :

$$C' = \left(\frac{H + h'}{H + h}\right)^3 \dots \dots (b)$$

Deze moet gelijk zijn aan de waarde van C' in de bovenstaande vergelijking (a), dat wil zeggen, dat de tweede leden der vergelijkingen (a) en (b) identisch moeten zijn. Deze identiteit heeft werkelijk plaats: want indien men in de vergelijking $F\sqrt{\frac{n'^2 + 1}{n^2 + 1}} = C\sqrt{\frac{H + h'}{H + h}}$ voor C en $(H + h)$ de daaraan toegekende waarden in de plaats stelt, zoo vindt men :

$$\frac{n'^2 + 1}{n^2 + 1} = \frac{n^2 + 1}{n'^2 + 1}$$

16. Alvorens over te gaan tot de rekenkundige toepassing der door de ondervinding verkregen uitkomsten aangaande de formules betrekkelijk de trechters, zal het noodig zijn de formule (5 art. 5), betrekkelijk de hollen van zamendrukking vollediger te maken.

Door het overbrengen der lading f van A' of van a' naar A (Fig. 1), de plaats

van den mijnoven, welks lading f is, wordt de vergelijking (5) $f' = fm^3$ veranderd in $f' = fm^4$, dewijl uit de vergelijking (5) voortvloeit, dat men door die overbrenging verkrijgt :

$$F' = fm^3 \left(m \sqrt{\frac{H + h}{H + h'}} \right) = fm^4 \dots (14)$$

Deze vergelijking gaat nog door, wanneer men heeft ag gelijk aan AB' , of $m(H + h)\sqrt{n^2 + 1} = H + h$, waaruit $m = \frac{1}{\sqrt{n^2 + 1}}$, waarin n de verhouding voorstelt van den straal des trechters der proefmijn tot deszelfs kortste wederstandslijn h . Maar als m kleiner is dan het tweede lid dezer vergelijking, dan zal men hebben (art. 12) $f' = \frac{fm^3}{\sqrt{n^2 + 1}}$ voor

de lading f' , welke men van a tot een zeker punt a' , gelegen boven A, heeft doen dalen, in dier voege dat de bol van zamendrukking, welke zij zal voortbrengen, tangens zal zijn van het bovenvlak der herleide dampkringslucht met een straal $r = ag = a'B' = m(H + h)\sqrt{n^2 + 1}$. Deze straal zal dezelfde zijn voor elk ander standpunt der lading f' , beneden het punt a' , en zij zal er dezelfde uitwerking van zamendrukking voortbrengen.

17. Daar nu de lading $f' = fm^4$ bekend is, die onder eene kortste wederstandslijn h der proefmijn, de verlangde uitwerking van zamendrukking voortbrengt, zoo zal het voldoende zijn ze te vermenigvuldigen met $\frac{H + h}{H + h'}$, om de lading te kennen, die overeenkomt, hetzij met eene vermindering der opstopping, hetzij met eene vermindering of vermeerdering der kortste wederstandslijn, door h' in verhouding

van deze vermindering of vermeerdering te wijzigen.

$$\text{De formule } f' = f n^4 \left(\frac{H+h}{H+h'} \right) \dots (15)$$

is derhalve toepasselijk op alle voorkomende gevallen tot het voortbrengen van bollen van zamendrukking, even als de formule (12) op elk geval betrekkelijk het vormen van trechters. — Deze twee formules bevatten alles wat hierboven gezegd is, over de middelen om de ladingen evenredig te maken aan de uitwerkselen, welke men er van verlangt.

§ 8.

Rekenkundige toepassingen der formules op de uitkomsten der proeven door de ondervinding verkregen.

18. In de opgaven der proeven, die men op verschillende tijden genomen heeft om de theorie der mijnen op vaste grondslagen te vestigen, vindt men niet al de noodzakelijke gegevens voor eene rekenkundige toepassing. — Dikwijls heeft men verzuimd gewag te maken van den aard der gronden en van hunne zwaarte, alsook van de verandering welke beide op verschillende diepten ondergaan. Voegt men hier nog bij, dat er groot verschil in de opgaven der theorie kan ontstaan uit eene dwaling in het meten van de middellijn des trechters — welke meting door de onregelmatigheid van de randen dikwijls onzeker wordt — dan zal men zich niet meer verwonderen over de uiteenloopende uitkomsten van sommige proeven. — Tot vaststelling onzer formules

hebben wij ons bediend van de proeven van Mouzé. Om ze te bevestigen zullen wij hoofdzakelijk gebruik maken van die, welke door BELIDOR in het werk zijn gesteld, om het bestaan van den bol van zamendrukking te bewijzen, aangezien deze laatste proefnemingen ons het meeste vertrouwen hebben ingeboezemd.

Eerste Voorbeeld.

Zoowel in dit Voorbeeld als in de volgende, zullen wij de oude fransche maten bijbehouden die in de beschrevene proeven voorkomen.

Door middel eener eerste lading van 500 ponden (livres) buskruid, heeft men onder eene kortste wederstandslijn van 24 voeten, een trechter verkregen, waarvan de straal $2\frac{1}{2}$ voet bedraagt. Vervolgens heeft men voor eene tweede lading van 1200 ponden den gewonen trechter voortgebracht. In deze dubbele proef wordt de grondsoort als gelijksoortig beschouwd.

Proces-Verbaal der genomen proeven te Doornik in den jare 1686.

Hier heeft men $F = 500$; $n = \frac{2,5}{24} = 0,108$ en door deze gegevens toe te passen op de formule (11), tot het bepalen der lading, die vereischt wordt voor den gewonen mijntrechter, of voor $n' = 1$, vindt men $C = 1175,51$ p. welke lading niet meer dan 24,69 p. verschilt van de hoeveelheid buskruid in de proef opgegeven.

Tweede Voorbeeld.

In 1769 heeft men te Verdun verschillende proeven genomen met het doel om de hoeveelheid buskruid te leeren kennen, benoodigd ter voortbrenging van een gewonen trechter, onder eene kortste wederstandslijn van 15 voeten, in kleigrond gemengd met zand- en kiezelaarde. In eene dezer proeven bragt eene lading van 544 ponden een' trechter voort, waarvan de straal 14 voeten bedroeg.

Men vraagt, de gezochte lading te bepalen voor eenen trechter van 30 voeten middellijn. Als men naar deze gegevens in de vergelijking (11) $F = 544$ p.; $n = \frac{14}{15}$ en $n' = 1$ maakt, zal men vinden 381,71 p.

In de tabel heeft men voor deze grondsoort 544 aangenomen. Men zou dus, de ladingen aldaar aangegeven, met ongeveer $\frac{1}{11}$ moeten vermeerderen.

Derde Voorbeeld.

In het proces-verbaal of verslag der mijnproeven in 1739 te Verdun genomen, onder het toezigt van BELIDOR, leert men, dat in eene grondsoort, waarvan de kub. voet 155 ponden woog, eene lading van 1958,02 n. p. (4000 fr. p.), onder eene kortste wederstandslijn van 4,70 el ($14\frac{1}{2}$ fr. voeten), een' trechter van 32 voeten heeft voortgebracht; waaruit volgt $n' = \frac{52}{14,5} = 2,21$ voor de verhouding van den straal van dezen trechter tot zijne as.

Laat in de vergelijking (11) $C = 1958,02$ n. p. en $n = 1$ zijn, dan zal men voor de lading F, welke overeenkomt met $n = 1$ of met den gewonen trechter, onder eene kortste wederstandslijn van 4,70 el, zijnde die van de tabel van de *Aide-Mémoire* bl. 256 (1), vermenigvuldigd met 1,46, vinden $F = 220,25$ n. p.

Als men deze gegevens in de vergelijking substitueert, dan verandert deze aldus $1958,02$ n.p. $= \frac{220,25 (n'^2 + 1)^2}{4}$ np. waaruit $n' = 2,22$ ongeveer; welke waarde weinig verschilt van de waarde, door de proef van BELIDOR verkregen.

Vierde Voorbeeld.

Zij in de vergelijking (12) $n' = 2,21$ en $h = 4,70$ el, even als in het vorige voorbeeld; zij verder F gelijk aan de lading, welke onder eene kortste wederstandslijn $h = 5$ el een' gewonen trechter zou voortbrengen. Voor dezelfde grondsoort als die der proef van BELIDOR, vindt men $F = 58,56$ n. p. overeenkomende met $n = 1$.

Uit deze gegevens in de vergelijking (12) ingebracht, om de waarde van C' te vinden, heeft men $C' = 1942,09$ n. p., welke waarde zeer nabijkomt aan die van 1958,02 n. p., door de proef gegeven.

Vijfde Voorbeeld.

In de bovenvermelde proef te Verdun genomen (derde voorbeeld), heeft BELIDOR,

(1) Zie *Aide-Mémoire portatif à l'usage des officiers du génie*, par S. LAISNÉ, Capitaine au corps royal du génie, etc. 2me Ed., Paris 1840.

door middel eener lading van 1958,02 n. p. (4000 fr. p.) buskruid, onder eene kortste wederstandslijn van 4,70 el (14½ fr. voeten), bij het ontstaan van den bewusten trechter, waarvan de straal 52 voeten bedroeg, eene galerij vernield, op een bijna horizontalen afstand van 17,55 el (54 fr. voeten). Nu vraagt men de zwaarte der lading f' , welke onder dezelfde lijn, op eenen afstand van 18,85 el (58 voeten) hetzelfde uitwerksel van scheuring zal te weeg brengen.

Indien men in vergelijking (14) $f' = fm^2$, $f = 1958,02$ en $m = \frac{58}{54} = 1,074$ maakt, zoo vindt men $f' = 2604,16$ n. p. Veronderstelt men den afstand, waarop de galerij moet worden ingedrukt, teruggebracht op 58 fr. voeten, dan zal men bij benadering hebben $m = \frac{58}{54} = 0,7$, waaruit $f' = 470,12$ n. p.; en ingeval de kortste wederstandslijn dezer laatste van 4,70 el op 5,24 el (10 fr. vt.) moet worden verminderd, geeft de vergelijking $f' = fm^2 \left(\frac{H+h}{H+h'} \right)$. Door in deze vergelijking $fm^2 = 470,12$ n. p. $h = 4,70$ el; $h' = 5,24$ el en $H = 4,55$ el te maken, welke waarde reeds boven is afgeleid uit de proeven van Mouté, waarvan wij hier gebruik maken, bij gemis van gegevens omtrent de vastheid der aardsoort van de proefmijn, — verkrijgt men $f' = 558,26$ n. p. (1140,41 fr. p.).

Nu ontwaart men uit het verslag der eerste proef, genomen te Lafère in 1752 door BELIDOR, om het bestaan te bewijzen van den bol van zamendrukking, dat door eene lading van 586,50 n. p. (1200 fr. p.),

onder de aangenomen kortste wederstandslijn van, 5,24 el (10 fr. vt.), in een grond, waarvan men noch de soort, noch het gewigt opgeeft, drie galerijen werden vernield op eenen horizontalen afstand van 25,50 en 42 fr. vt. Doch daar men het getal 58 kan beschouwen, als bij benadering het gemiddelde dezer afstanden te bedragen, zoo volgt daaruit, dat de beide proeven van BELIDOR hoogstwaarschijnlijk genomen zijn in twee bodems van nagevoeg dezelfde grondsoort, daar de uitkomsten met die der formules overeenstemmen.

Eindelijk, bijaldien in de uitdrukking $\frac{H+h}{H+h'}$ h' vermeerderde in plaats van te verminderen, of indien de lading eene el lager, dan de oven der proefmijn ware geplaatst, onder eene kortste wederstandslijn van 5,70 el, zoo zou men door de bovengemelde lading van 470,12 n. p. te vermenigvuldigen met $\frac{9,25}{10,25} = 0,902 = \frac{H+h}{H+h'}$ vinden $f' = 424,12$.

19. Wij hebben gezien, dat de formules betrekkelijk het bepalen der stralen van de trechters, welke door zware geladen en zwak geladen mijnovens worden voortgebracht, onafhankelijk zijn van de hoogte H der herleide dampkringslucht. Hetzelfde geldt ook van de formules, welke betrekking hebben op de scheuringsbollen, zoo dikwijls men tot de kortste wederstandslijn die der proefmijn aanneemt. Maar men ziet ook, dat deze laatste ladingen, hetzij door de vermeerdering of de vermindering van h , hetzij door de

vermindering der opstopping, eene wijziging ondergaan, welke in verband staat met de waarde van H , die voor elke grondsoort verschillende is. Een gering verschil nu in deze waarde kan ongetwijfeld slechts zeer weinig invloed hebben op de uitkomsten van berekeningen, waarbij men niet in staat is eene strikte nauwkeurigheid in acht te nemen; maar dewijl men het buskruid bespaart, door de vermeerdering van h binnen de aangewezenen grenzen (art. 12), zoo zullen wij een middel zoeken, om de hoogte van de herleide dampkringslucht te bepalen volgens den aard der gronden. Alvorens echter daartoe over te gaan, geven wij eerst eene vergelijking der uitkomsten van onze formules met de uitkomsten van die, welke tegenwoordig in gebruik zijn.

§ 9.

Vergelijking van de uitkomsten der voorgestelde, met die der gebruikelijke formules.

20. Wanneer men de regels, welke wij hier hebben gesteld, om de ladingen van zwaar geladen en zwak geladen mijnovens te berekenen, vergelijkt met die, welke in de afzonderlijke verhandelingen zijn opgegeven, dan ontwaart men in de uitkomsten zoodanige verschillen, dat wij ze moeten aanwijzen, opdat men des te beter moge zien, welke van beiden het meeste vertrouwen verdienen.

De regels, welke men tot hiertoe gevolgd heeft, zijn in de *Aide-Mémoires* (pag. 239) aldus aangewezen:

» Als C de lading van een gewonen mijnoven voorstelt, waarvan h de kortste wederstandslijn is; en C' de lading aanduidt van een zwaar geladen mijnoven, die den straal voortbrengt van den trechter nh , dan is $C' = C [0,09 + (0,90)n]^2$ (d).

» Stelt C'' de lading voor van een zwak geladen oven, die een straal nh voortbrengt, dan is $C'' = C \left(\frac{4 + 5n}{7} \right)^3$ (e). Om

» de werking van een zwaar geladen mijnoven te bepalen, neemt men aan, dat eene lading buskruid, op eene willekeurige diepte geplaatst, hare onderaardsche werking tot op dezelfde afstanden uitstrekt, alsof zij tot een gewonen mijnoven behoorde. Wanneer C' derhalve eene lading voorstelt, geplaatst op eene diepte h , zoo bepaalt men de kortste

» wederstandslijn $h' = h^3 \sqrt{\frac{C'}{C}}$ van den gewonen mijnoven, welke met deze lading overeenkomt. Men heeft vervolgens:

» de horizontale scheuringsstraal van

$$C' = \frac{7}{4} h';$$

» idem de vertikale $= h' \sqrt{2}$."

Hierbij neemt men aan, dat eene lading buskruid op eene willekeurige diepte geplaatst, dezelfde scheurende werking doet ontstaan, welke zij zou voortbrengen, wanneer zij tot een' gewonen mijnoven behoorde.

De theorie welke in deze proeve is ontwikkeld, neemt die veronderstelling niet aan. Wij hebben betoogd, dat, om dezelfde werking voort te brengen, de ladingen in eene verhouding, welke wij hebben doen kennen, moeten vermeer-

deren voor alle kortste wederstandslijnen, begrepen tusschen de lijn h der proefmijn en $h=0$; — en verminderen voor alle kortste wederstandslijnen, begrepen tusschen h en h = de straal van zamendrukking R der proefmijn; dewijl dezelfde scheurende werking voor eene zelfde lading op verschillende diepte, slechts dan plaats heeft, wanneer h grooter is dan R . Van deze veronderstelling nu, welke grond is op de vergelijking (5), zijn de voorgestelde formules, zoowel ter bepaling van de stralen der trechters als van de scheuringsstralen, afgeleid. In de bovenstaande voorbeelden hebben wij hare

overeenkomst met de proeven van BELIDOR aangetoond.

Onderstaande tabel stelt eene vergelijking voor tusschen de ladingen, welke door de vergelijking (10) verkregen worden, en die, welke men naar de bovenstaande formules berekent. Wij nemen daarbij aan eene kortste wederstandslijn van 5 el in eene grondsoort, als waarin Mouzé zijne proeven, aangaande de opstopping genomen heeft, en welke 0,991 n. p. buskruid voor eene kubieke el vereischte, namelijk een vierde meer dan in de tabel van de *Aide-Mémoire* voor die aardsoort wordt opgegeven.

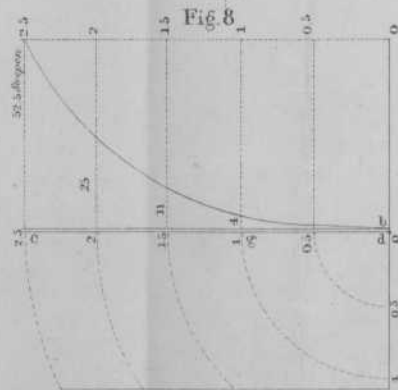
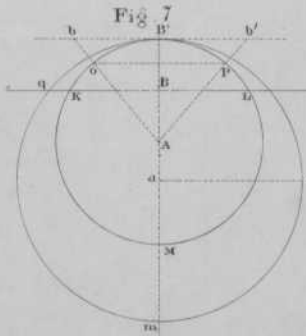
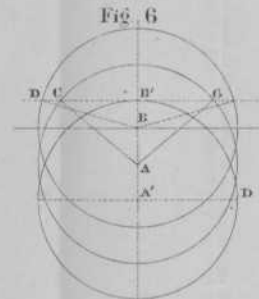
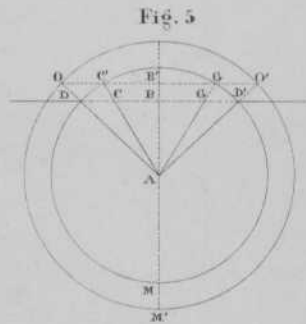
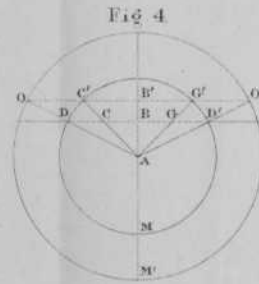
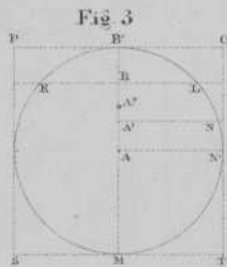
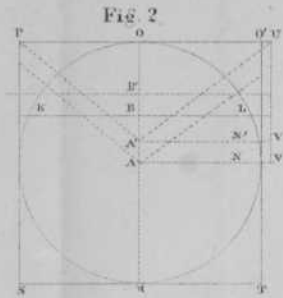
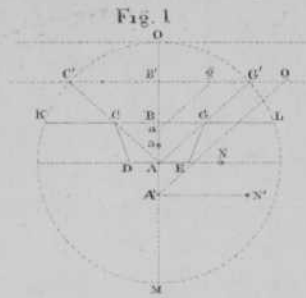
Tabel aanwijzende een aantal ladingen, welke onder eene kortste wederstandslijn van 5 el, trechters zullen vormen, waarvan de straal eene verhouding n met deze lijn heeft, in eene grondsoort, welke 0,991 n. p. buskruid voor eene kubieke el vereischt.

Waarden van n .	Ladingen verkregen door de vergelijking (10).	Ladingen verkregen door de gebruikelijke vergelijkingen d en e .
0	12,26 p. n.	9,15 n. p.
0.5	19,15	23,78
1	49,05	49,05
1.5	134,46	151,07
2	306,50	341,87
2.5	644,38	648,35
3	1226,00	1099,70
3.5	2152,36	1609,86
4	3543,14	2544,71
5	8289,45	4900,09
6	16787,36	8338,50

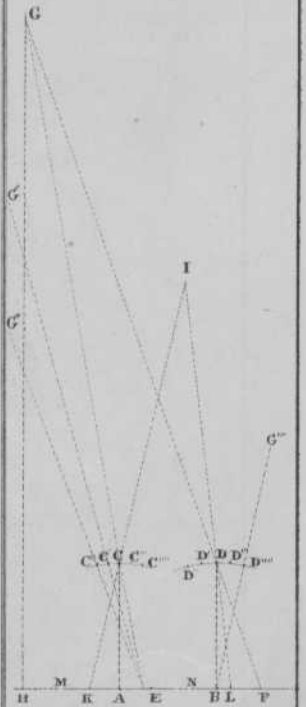
Men ziet uit deze tabel, dat de ladingen, welke door de formule (10) bepaald worden met betrekking tot de laatste waarden van n in eene veel sterkere verhouding toenemen dan die, welke uit de gebruikelijke formules verkregen worden. De

spoedige opklimming dezer vermeerdering heeft zonder twijfel aanleiding gegeven tot de meening, welke sommige mannen van het vak geuit hebben, dat de middel-lijn des trechters het zesvoud der kortste wederstandslijn niet mogt overschrijden.

Proeve over de Uitzettende Kracht van het buskruid
in Mijnovens bij den onderaardschen Oorlog.

Nieuwe wijze van
Afstandmeten op Batterijen
of Vaste stellingen.

Printed and Published by J. G. ...
in ...

...

...

...

21. De bovenstaande tabel kan dienen om voor alle waarden van n , die er op voorkomen, de overeenkomstige ladingen te bepalen voor elke kortste wederstandslijn en voor elke grondsoort, wanneer men de lading kent voor den gewonen mijn-trechter, en bijgevolg die van den camouflet, welke in dezelfde grondsoort er het vierde gedeelte van uitmaakt (10); want daar de ladingen evenredig zijn aan hare werkingen, zoo zal men, aanduidende:

1°. door F de lading der bovenstaande tabel, overeenkomende met $n=0$;

2°. door F' de veronderstelde bekende lading, overeenkomende met dezelfde waarde van $n=0$; en

3°. door C de lading van dezelfde tabel, vereischt voor den trechter, welken men wil voortbrengen door de gezochte lading C' — uit deze gegevens hebben:

$$F : F' = C : C', \text{ waaruit } C' = \frac{CF'}{F}.$$

Wanneer men dus de lading C' wil kennen, welke onder eene kortste wederstandslijn van 4 el een' trechter zal voortbrengen, waarvan de straal het dubbele dezer lijn bedraagt, zoo vindt men in de grondsoort, aangegeven in de tabel van de *Aide-Mémoire*, door deze vergelijking

$$F' = \frac{95}{4} \text{ n. p.} = 23,25 \text{ n. p.}; \text{ — door}$$

$$\text{onze tabel } \frac{C}{F} = \frac{506,50}{12,26} = 25; \text{ alzo}$$

$$C = 25, 25 + 25 = 581,25 \text{ n. p.}$$

22. Het voorgaande leidt tot de be-
7. D. N°. 8.

schrijving der navolgende kromme, door welke men op eene meer algemeene wijze C' door constructie kan bepalen, omdat zij van toepassing is op alle waarden, welke men aan n kan toekennen.

De lijnen de en cd (Fig. 8) vormen de regthoekige coördinaten der kromme. Op de eerste van deze nemen wij een gedeelte db , ter grootte van één streep, voorstellende $F \times 1$; op de tweede stellen wij door een willekeurig genomen gedeelte dg de kortste wederstandslijn voor. — Heeft men dit verrigt, dan is het blijkbaar, dat — daar de lading F wordt voorgesteld door eene ordinaat ter grootte van één streep — indien men op de punten, welke op de lijn der abcissen met $n=0,5$; $n=1$; $n=1,5$ enz. overeenkomen, ordinaten oprigt, achtereenvolgens gelijk aan het getal strepen, uitgedrukt door de betrekking $\frac{C}{F}$, deze zoodanig zullen zijn,

dat men dit getal slechts met F' zal behoeven te vermenigvuldigen, om op die wijze, alleen met behulp van den passer, de gezochte waarde van C' te bekomen, met betrekking tot alle waarden, welke men aan n zal willen toekennen.

Maar men ziet uit de figuur, dat men om de waarden van C' , tusschen $n=0$ en $n=1$ eenigzins naauwkeurig te kennen, afzonderlijk en op eene grootere schaal het gedeelte der kromme zal moeten beschrijven, hetwelk daarmede overeenkomt, na in de bovenstaande tabel een grooter aantal tusschenstaande waarden van C te hebben bepaald.

§ 10.

Bepaling van de hoogten der herleide dampkringslucht H , in verband met den aard der verschillende grondsoorten, welke aan de werking der mijnovens onderworpen zijn.

25. Deze in eene vorige paragraaf reeds aangekondigde bepaling kan men op de volgende wijze bekomen.

Zij $C = 49,05$ n. p. de lading, die in de bovenstaande tabel overeenkomt met $n = 1$, in verband met eene aardsoort waarvan het gewigt (art. 7) $P = 2266,47$ n. p. bekend is, als voorstellende het gewigt der kubieke el van dezen grond, gevoegd bij dat, hetwelk zijne vastheid t uitdrukt. — Zij P' hetzelfde gewigt voor eene andere grondsoort, waarin eene lading C' insgelijks een gewonen trechter onder dezelfde kortste wederstandslijn,

heeft voortgebracht. Uit de evenredigheid $C : C' = P : P'$, welke daardoor ontstaat, zal men verkrijgen :

$$P' = \frac{CP}{C'} \dots \dots \dots (a)$$

Noemt men nu M het gewigt eener kubieke el kwik $= 15560$ n. p., dan zal men H verkrijgen door de vergelijking :

$$H = \frac{M}{P'} (0,76) \dots \dots \dots (b)$$

en wanneer p het gewigt eener kubieke el van den grond voorstelt, waarop P' betrekking heeft, dan zal men hebben $P' = p(1 + t)$ en bijgevolg :

$$t = \frac{P' - p}{p} \dots \dots \dots (c)$$

Uit deze drie vergelijkingen hebben wij de onderstaande tabel afgeleid, waarin wij de verhouding aanwijzen der ladingen van C' met die onder C voorkomende, welke als eenheid wordt aangenomen en wel voor alle grondsoorten in de tabel van de *Aide-Mémoire* pag. 257 aangegeven.

Tabel, aanduidende de waarden van H en t in verschillende grondsoorten.

Bepaling der grondsoorten.	Gewigt van den kub. vt.	Gewigt der kubieke el.	Waarden van P' , afgeleid uit de vergelijking (a).	Verhouding der ladingen C' met die in grof zand.	Waarden van H .	Waarden van t .
	fr. p.	n. p.			el.	
1 ^e . Gewone aarde.	95	1329,89	2030,53	0,8960	5,07	0,52
2 ^e . Grof zand.	124	1770,68	2266,47	1,0000	4,55	0,28
3 ^e . Grove aarde met zand en grint vermengd.	130	1856,10	2018,74	0,8907	5,10	0,087
4 ^e . Vochtig of nat zand.	132	1884,30	2375,36	1,0480	4,34	0,026
5 ^e . Aarde met steentjes vermengd.	133	1899,06	2556,57	1,0128	4,03	0,034
6 ^e . Klei of leemaarde met tufsteen vermengd.	139	1985,12	2810,42	1,0024	3,67	0,041
7 ^e . Vette klei met keisteenen vermengd.	160	2285,00	3063,65	1,0352	3,37	0,034

In deze tabel vindt men de verhoudingen der lading 1 met alle andere, zoo als zij zijn aangegeven in de tabel van de *Aide-Mémoire*. Wij hebben ze beschouwd als door proeven verkregen, maar moesten die ten opzichte van de lading van n°. 5 wijzigen, in overeenstemming met hetgeen vroeger (art. 18, tweede voorbeeld) daaroemtrent is gezegd, naardien de waarde der lading van dit n°, zooals zij uit de gewone tabel bepaald wordt, tot eene negatieve waarde van t leidt, waardoor de voorgestelde verbetering bevestigd wordt.

Hiermede eindigen wij onze proeve over de ladingen der mijnovens. Ondanks de

overeenstemming, welke wij bespeurd hebben tusschen onze formules en de proeven, willen wij onzen arbeid geenszins als volledig beschouwd hebben. Maar wij achten ons oogmerk bereikt, wanneer wij aan anderen de gelegenheid hebben verschaft tot het doen van nieuwe nasproingen over een belangrijk onderwerp, dat naar het oordeel van alle deskundigen, nog geenszins voldoende is toegelicht.

*De Luitenant Kolonel-Ingenieur,
oud kommandant van het ba-
taillon Mineurs en Sappeurs,*

S. F. KLIJNSMA.

DE SLEESWIJK-HOLSTEINSCHE OORLOG,

VAN

1848—1851.

DOOR

L. MULDER,

1° Luitenant der infanterie aan de Koninklijke Akademie voor de
Zee- en Landmagt.

(Vervolg van N°. 5, Blz. 241.)

Terwijl de 1° Deensche brigade (von Bülow), ingevolge de dispositie van den generaal v. HeDEMANN, nog op marsch was, om den Aardbeziënberg te gaan bezetten, gaf deze haar order, door te marcheeren en eenen aanval te doen op den linker vleugel der Pruiszen, ten einde daardoor den aftogt van de voorhoede gemakkelijker te maken. De kolonel von Bülow liet ten dien einde twee kompagniën met twee stukken geschut op genoemden berg achter, om met een eskadron gardehuzaren, dat daar reeds stond, tot *repli* voor zijne vooruitrukkende kolonne te dienen. Met 2 bataillons infanterie, $\frac{1}{2}$ eskadron dragonders en twee stukken geschut zette hij den marsch voort naar de hoogten, die den Bostorfer vijver ten westen begrenzen. Het terrein is hier zoolgolvend en met Knicke bezet, dat de vijand hoegenaamd niets van deze aanrukkende kolonne, die zijne linker flank bedreigde,

gewaar werd voor dat zij onmiddellijk in de nabijheid was.

De kolonel v. Bülow liet zijne beide stukken op de hoogte ten westen van den vijver halthouden, waar zij zich bij de twee andere opstelden, en aan het vroeger beschrevene artilleriegevecht deelnamen; zijne kavallerie bleef in hunne nabijheid; de infanterie daalde bij de zuidelijkste punt des vijvers van de hoogte af en rukte op den dam aan, die daar door het lage terrein leidt.

Zoo als vroeger gemeld is, had zich de voorhoede van BONIX achter het Denenwerk geposteerd; — eene sectie scherpschutters daarvan was links afgezonden om het terrein aan die zijde te eclaireeren; nauwelijks had zij den laatsten akker naar de zijde van den lagen grond bereikt, toen zij daarin de aanrukkende Denen gewaar werd. Zij gaf onmiddellijk vuur en de officier, die haar aanvoerde, meldde terstond dat drie

vijandelijke bataillons — op welke sterkte hij ze schatte — vooruitrukten. De kommandant der voorhoede had evenwel dit rapport nog niet ontvangen, toen hij, het vuren gewaar wordende, reeds eene compagnie, en na de ontvangst daarvan, eene tweede tot ondersteuning afzond. Te gelijker tijd bemerkte de compagnie der voorhoede, die vóór het Denenwerk was opgesteld, de nadering des vijands, wendde zich links en trachtte het verder voortdringen mede te beletten.

Het was nu bijna één uur geworden.

In kompanieskolonnes geformeerd, met tirailleurs voor zich uitgezwermd, rukten de beide Deensche bataillons voorwaarts en breidden zich voornamelijk links uit, zoodat zij veld wonnen vóór het Denenwerk, den vijand terugdrongen en daardoor de Pruisische artillerie, welke nog altijd in gevecht was, in eene hoogstgevaarlijke positie bragt. Tien stukken stonden daar nagenoeg zonder dekking, eene taktische fout, die allernadeeligste gevolgen had kunnen hebben, indien de vijand sterker geweest ware en daardoor nog krachtiger had kunnen doordringen. De garde-artillerie legde onmiddellijk op en retireerde; de twee eerstopgestelde stukken volgden en eindelijk de vier stukken rijdende artillerie. Het ongelijke terrein, de naauwe doorgang, het kwetsen van eenige manschappen en paarden door enkele geweerkogels des vijands, de verwarring, door den onverwachten aanval ontstaan, maakten het opleggen en afmarcheeren hoogst bezwaarlijk; een der voorwagens stortte om, en niet dan met de grootste inspanning, zoodat van de kanonniërs als van eenige

nabijzijnde tirailleurs, werd het geschut uit zijne gevaarlijke positie gered, toen de Denen reeds tot op 50 pas genaderd waren.

Hoewel deze op enkele punten voor een oogenblik tot staan gebragt werden, drongen zij in het geheel met kracht vooruit. Eene enkele tirailleurlinie ging vooraf; de kompanieskolonnes volgden; eene kleine kolonne rukte op de kruin van het Denenwerk vooruit en hield het verband tusschen de troepen, die regts en links daarvan terrein wonnen. In haar midden wapperde de roode Danebrogsvaan en bezielde de Deensche soldaten, die kloekmoedig onder een hevig tirailleurvuur op de wijkende Pruisen indrongen.

Dit was werkelijk voor de aanvallers een kritiek oogenblik, zoo als de generaal v. WRANGEL het ook in zijn officieel berigt noemt. Men wist vooreerst niet, hoe sterk de vijand was, die dezen onverwachten aanval deed, en wanneer wij nagaan, welk een' gunstigen uitslag eene krachtige offensieve beweging aan deze zijde met een sterke troepenafdeeling had kunnen hebben, is het natuurlijk, dat het eerste denkbeeld van den Pruisischen opperbevelhebber wezen moest, dat de vijand van die gunstige omstandigheden partij trekken en met overmagt zou aanvallen. Daarbij waren de drie intacte bataillons der kolonne v. MÖLLENDORFF nog ver verwijderd; wat in de nabijheid was, stond in geïsoleerde stelling uit elkander als soutiens enz., terwijl het terrein eene oogenblikkelijke vereeniging van deze afdeelingen, om ze tegen den vijand te voeren, niet toeliet. De toestand der troepen, die met

de Deensche voorhoede in gevecht waren, en met hunnen regter vleugel tot bij de Schleij reikten en het Selker-Noor in den rug hadden, was allergevaarlijkst.

De generaal v. WRANGEL nam dadelijk de noodige maatregelen, voor zoover hij daartoe op het oogenblik in staat was. Hij zond order aan het gros van de kolonne v. BONIN, zoo spoedig mogelijk vooruit te rukken, en bij het voortdurend opdringen des vijands zond hij genoemden generaal den naderen last, om den straatweg te verlaten, en door eene beweging links den vijand in de regter flank te vallen.

Den Prins FREDERIK, die met de Sleeswijk-Holsteinsche troepen in aanmarsch was, en die men giste dat ongeveer bij Jagel zou gekomen zijn, werd bevel gezonden in marsch te blijven en zoo schiekelijk mogelijk eene batterij naar Bustorf vooruit te zenden.

De reeds in gevecht zijnde troepen hielden evenwel den strijd vol tegen den aanrukkenden vijand. Vier kompagnïën waren in gevecht, gedeeltelijk *en tirailleur* opgelost: weldra werd er weder hier en daar terrein gewonnen, toen plotseling twee bataillons van de kolonne v. BONIN op de kampplaats aankwamen. Deze waren reeds op weg naar Klein-Reide, toen eerst het bevel tot voortzetting van den marsch op Sleeswijk tot hen kwam, daarna dat om snel vooruit te rukken, en kort daarna dat om links van den straatweg af te gaan en den vijand in de regter flank te vallen. De majoor v. STEINMETZ, die de beide bataillons waarvan wij spreken kommandeerde, ontving deze orders alle vóór dat zij tot den opperbevelhebber der kolonne

gekomen waren, maar nam bij elk nieuw bevel terstond op eigen verantwoordelijkheid de maatregelen, die hij oordeelde dat het meest in overeenstemming daarmede waren, zonder het kommando van den generaal af te wachten. Aan deze zelfstandige en beredeneerde handelwijze was het te danken, dat die beide bataillons zoo spoedig ter ondersteuning op het gevaarlijke punt tegenwoordig waren. Hij formeerde zijn' troep in kolonnes van twee kompagnïën, daar hij deze formatie voor beter hield, omdat er zoovele jonge soldaten bij waren, die hij voor te weinig geoefend hield om ze in kompagnieskolonne, dus iets meer zelfstandig te doen optreden. De scherpschutters werden aan 't hoofd geplaatst, en in de nabijheid van het Denenwerk gekomen, tirailleurs uitgezwermd. De retireerende beweging des vijands werd sterker, een algemeen voortdringen der Pruisen, onder een hevig vuur van beide zijden, volgde, de drager der Danebrogsvaan werd doodelijk getroffen, de verwarring bij de Denen vermeerde en ontaardde eindelijk in een volslagen vlugt, bergaf in den moerassigen grond, waar menigeen, zoowel als in den vijver, steken bleef, verdronk of door het lood der vervolgers getroffen werd.

Zoodanig was de noodlottige afloop van eene beweging, die in het tegenovergestelde geval zeer zeker een beslissenden invloed op het gevecht had kunnen hebben. Twee groote fouten hadden de Denen gemaakt: vooreerst was de magt, waarmede zij deze zoo juist overlegde diversie ondernamen, op verre na niet toereikend genoeg om er eene krachtige uitwerking

van te verwachten, en ten tweede verzuimden zij, om aan den oostelijken rand des vijvers eenige reserve op te stellen, die hunnen terugtogt zoo noodig kon dekken, door bezetting van den rand der hoogte en van de daar gelegene Knicke.

Een punt, waar wij weder de aandacht op willen vestigen, is het verlies aan officieren, dat de Denen bij deze kleine episode leden; nagenoeg een derde der bij deze bataillons ingedeelden sneuvelde of werden gewond. De oorzaak hiervan was hunne uniform, die zoozeer van die der manschappen verschilde: zij droegen namelijk de blaauwe jas, waardoor zij duidelijk kenbaar waren te midden van de roode rokken der manschappen, en dus den Pruisischen tirailleur tot een zeker mikpunt dienden. Eene uniformering, die bij den tegenwoordigen toestand der vuurwapenen toelaat op 3 à 400 pas de officieren kennelijk van den soldaat te onderscheiden, deugt niet.

Het was nu ongeveer twee uur geworden. Het gevecht in en ten oosten van Bostorf werd intusschen met hevigheid voortgezet, en bestond voornamelijk in een welonderhouden en moorddadig geweervuur der tegenover elkander vastgenestelde tirailleurs. Verscheidene officieren vielen, en onder deze was het gevoeligste verlies voor de Denen, dat van den overste v. **MAGIUS**, een hunner uitstekendste officieren, aan wien de leiding van de voorhoede was opgedragen en die door een buskogel van een onderofficier der Pruisische scherpschutters op 400 pas doodelijk gekwetst werd. De majoor v. **HOLM** nam het bevel over de voorhoede op zich; de vijand rukte

meer en meer, vooral om zijnen linker vleugel, voorwaarts; het mislukken der offensieve beweging tegen den linker vleugel der aanvallers, en de herinnering aan de order van den generaal v. **HEDEMANN**, zich niet tot het uiterste staande te houden, bewogen hem den terugtogt aan te nemen, maar het bleek, dat het reeds te laat was, om dien met orde uit te voeren.

Zoodra de generaal v. **MÖLLENDORFF** gezien had, dat de omtrekkende vijandelijke bataillons afgeslagen en gedwongen waren geworden terug te trekken, en dat zij in het front insgelijks begonnen te wijken en hier en daar terrein te verliezen, begreep hij, dat eene krachtige offensieve beweging de zaak hier tot eene beslissing kon brengen. Hij liet het 1° bataillon Keizer Frans, dat bij den Margarethenwal in D stond, aantreden, stelde zich-zelf aan het hoofd en rukte in sectiekolonne, voorafgegaan door twee sectiën scherpschutters, die 100 pas vooruit, gedeeltelijk door de tuinen regs en links van den sraatweg drongen, het dorp in. Dadelijk na het doortrekken van Ober-Bostorf sloegen alle tamboers den stormmarsch, de vijand week en de kolonne bereikte den noordelijken uitgang *g* van Neder-Bostorf, terwijl intusschen de regs en links gelegen punten, het Lusthuis bij *a*, den Riesberg en de Pannenbakkerij door de afzonderlijk daartoe bestemde kompagniën waren genomen geworden.

De Denen vlugten in wauorde naar de lage weide, tusschen den straatweg en de Schlei gelegen, waar zij door de Pruisische scherpschutters hevig beschoten werden. Dit was een der moorddadigste tooneelen van den slag; sommige der vlug-

telingen bleven in het moeras steken, anderen liepen regelregt naar de Schleij, waar zij zich den aftogt afgesneden zagen; intusschen troffen de vijandelijke kogels zoo goed als zeker; velen keerden weder om, wendden zich links en trachtten, nog bovendien aangevallen door de scherpschutters van den uitersten regter vleugel des vijands, ten noorden van de brug *g*, over den molenvliet, de stad te bereiken; doch te vergeefs. Het Pruisische bataillon rukte voorwaarts, bezette die brug, zond eene sectie vooruit om de eerste huizen van Frederiksberg van vijanden te zuiveren, en twee stukken, bij *o* geposteed, die de aanvallers met kartetsen begroetten, te verdrijven, en boog zelf regts van den straatweg af, zoodat de vlugtelingen geheel werden afgesneden. Deze wierpen randfels en geweren weg, trachtten noordwaarts te ontkomen door zich in de zogenoemde Otterkuhle te werpen, waar nog velen een kogel nagezonden werd. Van eene geheele Deensche compagnie jagers ontkwamen hier maar vijf man.

Met de geheele verovering van Bostorf was de grens bereikt, die de generaal von WRANGEL gesteld had voor de offensieve bewegingen op dezen dag, maar ten tweeden male dreef de loop der omstandigheden en, zoo als ons uit alles blijkt, de doorzettende kracht van den overste von WALDERSEE, de Pruisen verder dan het plan was.

Gaan wij intusschen de maatregelen op de Deensche zijde genomen na.

De generaal v. HEDEMANN had reeds ten een uur aan het linker zijkorps, dat bij de Hoenderhuizen stond, order gezonden

naar de Pannenbakkerij bij Husbijgaard, ten westen der Diergaard, vooruit te rukken. De 2^e brigade kreeg last tot aan de Diergaard op te marcheeren en zich daarachter op den Husumerweg op te stellen. Eindelijk dirigeerde hij al de niet-ingedeelde artillerie op de Hoenderhuizen, om daar disponibel te blijven.

Uit deze dispositiën blijkt, dat de Deensche opperbevelhebber niet alleen zijne geslagene voorhoede opnemen, maar het gevecht hardnekkig voortzetten wilde, en dit was ingevolge zijne instructie, welke luidde, dat hij slechts voor beslissende overmagt, vechtend van stelling tot stelling mogt terugwijken. — De troepen der voorhoede gingen in de volgende rigtingen terug: het 5^e jagerkorps door Frederiksberg en het slot Gottorp, naar den Stampmolen, waar het zich bij *p* opstelde, als *repli* voor de bezetting van genoemd slot en tevens om den ingang van de Diergaard te verdedigen. Het 12^e bataillon en de jagers van het 2^e korps bezetten gedeeltelijk het Kruidbosch en de voorliggende Knicke. Het 15^e bataillon werd op den Ossenkoppel gedirigeerd, waar het bij *p'* postvatte. De bij en met de voorhoede gebruikte artillerie marcheerde, met uitzondering van twee stukken die in het slot Gottorp werden achtergelaten, naar de pannenbakkerij Königswill, achter de Diergaard gelegen, waar zich ook de twee stukken, met het halve eskadron bedekking, schijnen bijgevoegd te hebben, die, bij gelegenheid der offensieve beweging, op het plateau ten westen van den Bostorfer vijver bij *i* waren achtergebleven. De beide bataillons, die deze beweging

hadden uitgevoerd, trokken eerst naar den Aardbeziënberg en daarna naar het Kruidbosch, volgens Deensche bronnen, in den omtrek van den Kruidmolen terug. Van de reserve die bij *k* was opgesteld, trokken de huzaren naar Schubij of Husbij, en de twee kompagniën en de twee stukken geschut, den terugtocht dekkend, naar den Aardbeziënberg.

Zij werden op de hiel en gevolgd door de twee Pruisische bataillons van het Koningsregiment, die den flankaanval ten zuiden van den Bostorfer vijver hadden afgeweerd en nu noordwaarts in de rigting van den Aardbeziënberg vooruit bleven rukken. Op de hoogten ten oosten van den Bostorfer vijver, hadden zich intuschen de twee fuselierbataillons der voorhoede van den generaal v. BONIN weder geformeerd, de twee kompagniën van het Alexander-regiment marcheerden naar Bostorf terug; 4 stukken der Sleeswijk-Holsteinsche batterij, die, ingevolge de vroeger vermelde bevelen van den generaal v. WRANGEL, opgerukt waren, stonden met 2 eskadrons kavallerie op die hoogten, zonder evenwel iets van den vijand te zien; de 4 andere hadden bij het dorp halt gemaakt.

De opperbevelhebber reed nu, van den Prins FREDERIK KAREL en zijnen staf vergezeld, over den dam ten zuiden van den vijver naar de westelijk gelegene hoogten, zag van daar het Koningsregiment nog altijd in marsch naar de zijde van het Kruidbosch, en zond onmiddellijk bevel tot halthouden, daar hij oordeelde dat het doel voor dien dag bereikt was. De adjudant, die dit bevel overbrengen moest,

vond evenwel den majoor v. STEINMETZ, die de beide bataillons kommandeerde, niet, en de aanvallende beweging werd voortgezet, het tirailleurvuur, over de geheele linie tusschen Frederiksberg en de hoogte Q voor het Kruidbosch gelegen, bleef aanhouden, niettegenstaande het granaatvuur eener batterij, die de Denen op den Schuurberg bij *g* hadden opgesteld. Alles was dus op den linker vleugel in vollen gang, om de reeds overschredene dispositie van dien dag nog verder te overschrijden.

Ditzelfde had ook op den rechter vleugel plaats. Hier drongen de troepen de stad binnen en waren reeds tot bij het Doofstommen-instituut genaderd, terwijl de vijandelijke stukken, die bij *o* hadden gestaan, waren teruggeweken, toen de generaal v. MÖLLENDORFF, ingevolge de bedoeling van den opperbevelhebber, order gaf om het gevecht af te breken en aan de voorste troepen om terug te keeren.

Ten tweedenmale was de overste v. WALDERSEE oopzaak van het doorzetten van het gevecht, in weerwil der genomen dispositie. Zie hier hetgeen wij woordelijk omtrent dit gewigtige punt, dat tot zoo veel verschillende en uiteenlopende meeningen aanleiding gegeven heeft, in de uitvoerige beschrijving van den overste v. FRANSECKY (1) vinden:

» De overste graaf v. WALDERSEE bevond zich op dit oogenblik aan gene zijde noordelijk van de brug bij *g*. Hij had, daar hij nog te paard zat, den stand der zaken beter kunnen overzien dan de andere offi-

(1) *Beiheft zum Militair Wochenblatt für Februar bis einschliesslich September 1854.*

cieren, en was overtuigd, dat de vijand allen zamenhang verloren had. Toen hij nu zag dat de voorste troepen uit Frederiksstad terugtrokken, maakte hij bij den generaal v. MÖLLENDORFF, die zich eveneens aan gene zijde der brug bevond, dringende tegenvoorstellingen, en was bepaald van gevoelen, dat men den vijand door oogeblikkelijke vervolging geheel in verwarring moest brengen. De generaal v. MÖLLENDORFF erkende, dat onder de voormelde omstandigheden het overschrijden der bepaalde grenzen geregtvaardigd werd, veroorloofde dat men het offensieve weder aannam en droeg den overste v. WALDERSEE er de uitvoering van op, daar de kommandant van het regiment Keizer Frans, v. BEQUIGNOLLES en de majoor v. FALCKENSTEIN, kommandant van het 1^e bataillon daarvan, nog niet weder daar aanwezig waren. Hij-zelf, de generaal, begaf zich naar Bostorf terug, om zich weder te paard te zetten, en het verzamelen der troepen, die daar gevochten hadden, te bespoedigen. De vorst RADZIWILL was, ten opzichte van het gewigt van Frederiksberg, volkomen van hetzelfde gevoelen, wat het algemeene vooruitrukken betrof."

De overste v. WALDERSEE liet, toen hem dit opgedragen was, onmiddellijk het signaal «avanceeren» blazen, en het zoo schielijk mogelijk door al de horenblazers, die nog bij de hand waren, in de nevenstraten herhalen.

In dit oogenblik keerde de majoor v. FALCKENSTEIN naar het gros van zijn bataillon terug. Hij stelde zich dadelijk aan het hoofd en voerde het met den stormpas weder in het dorp.

Twee beredene officieren, die zich bij den generaal v. WALDERSEE bevonden, renden terug om alle afdeelingen van de voorhoede het bevel over te brengen: «zoo spoedig mogelijk naar Frederiksberg op te rukken.»

De regimentskommandant v. BEQUIGNOLLES was intusschen in Frederiksstad vooruitgedrongen, en gaf last de groote hoofdstraat van vijanden te zuiveren. Deze zochten zich wel hier en daar nog te verzamelen, zonder evenwel ergens geheel stand te houden. Volgens het zeggen van eenige burgers, had zich eene afdeeling Deensche jagers in het Ahlefeldshof genesteld. De patrouille, die er heen gezonden werd, bragt spoedig de tijding terug, dat deze jagers den terugtogt naar het Kruidbosch reeds hadden aangenomen. De luitenant v. BURGHOFF, kommandant van de troepen die langs de hoofdstraat vooruitrukten, maakte nu aan de brug bij S halt, en zag kort daarna het gros van het bataillon aan de brug bij R aankomen en halthouden. Hij zond een deel der sectie naar S' vooruit, om de brug aldaar te bezetten; maar eer hij hiertoe last gaf, had hij het geluk, met eigen hand een vijandelijken dragonder gevangen te nemen. «Het scheen,» leest men in het verslag van den majoor v. FALCKENSTEIN, «een ordonnance te wezen, die «naar de stad moest rijden. De luitenant «v. BURGHOFF had zich bij een huis ver«borg en greep, toen de ruiter dicht «genoeg bij hem was, diens paard bij den «teugel, den dragonder te gelijker tijd «met de hand wenkende, dat hij onmid«dellijk af moest stijgen! Deze was daar-

«door zoo ontsteld, dat hij werkelijk afsteeg en zich gevangen gaf.»

Even als in dit geval een enkele, zoo hadden ook de terugtrekkende afdeelingen over het algemeen hare kloeke houding verloren, en ten bewijze dat de generaal v. WALDERSEE dit juist had beoordeeld, diene het volgende uittreksel uit een brief die «Foedrelandet» (een Deensch dagblad) vijf dagen na den slag in n°. 114 plaatste, en dat, als eene zeer opregte bekentenis, hier mag bijgebracht worden: «Wij trokken,» luidt het daar, «terug, doch na het verlies van zooveel officieren, in wanorde. Nog eens beproefden wij weêrstand te bieden. Maar alles was te vergeefs. Het was of een panische schrik onze afdeeling bij het zien van zooveel Pruisen had bevangen.» Het officieele berigt van den generaal v. HEDEMANN gewaagt natuurlijk van deze «wanorde» niet.

Toen het gros van het bataillon v. FALKENSTEIN van de brug bij R gekomen was en de vijand overal was teruggetrokken, maakte de majoor halt, terwijl de luitenant v. BURHOFF de bovenvermelde stelling innam. De regimentskommandant, die er kort daarna bijkwam, liet het bataillon op de open plaats bij T teruggaan, waar het de geweren aan rotten zette en rustte. De overste v. WALDERSEE was naar de voorhoede teruggereeden, om haar naar de stad te geleiden.

Het was toen half drie.

Inmiddels was ook de Aardbeziënberg door de aanvallers genomen. De linker zijtroepen van de kolonne, die door Bostorf was vooruitgerukt, en de regts ge-

detacheerde troepen van het Koningsregiment, hadden de twee stukken verdreven die bij k hadden gestaan, en bereikten kort daarop voornoemden berg, dien zij bezetten.

De maatregelen, die de generaal RADZIWIŁL genomen had en nog verder nam tot beveiliging der reeds bezette positie, bestonden in het volgende:

Het fuselierbataillon, van het Keizer Frans regiment, bezette de vensters aan de noordzijde van twee nevengebouwen van het Ahlefeldshof (of Prinsenvaleis) met 2 sectiën scherpschutters; eene andere sectie werd vooruitgezonden, waarvan de helft den weg van Gottorp naar het Kruidbosch bezette en de andere helft zich nestelde in de laatste huizen aan deze zijde van de brug bij S, regts van den straatweg. Het fuselierbataillon Alexander moest, nadat het bij T was aangekomen, onmiddellijk eene compagnie naar den Aardbeziënberg detacheren, om de linker flank te dekken, en tevens zoo noodig de verbinding met de linietroepen aan die zijde te herstellen. De twee scherpschutterkompagniën van de garde behielden hare plaats achter laatstgenoemd fuselierbataillon; er werden echter twee sectiën van vooruitgezonden, om de genoemde huizen mede te bezetten, vooral het zogenoemde *Besellersche* huis; eene derde sectie werd regts naar de Schlei gedetacheerd, om die te observeeren.

Als een karakteristieke trek vinden wij van de Pruisische troepen, die het voornoemde paleis bezetten, aangeteekend, hoe zij, te midden van den bloedigen ernst des oorlogs, de gewoonten van een drie-

en-dertigjarigen vrede niet dadelijk konden afwennen. Het huis- en eigendomsregt, dat zij bij de vredesmanoeuvres zoo streng hadden leeren eerbiedigen, werd door hen nog zoo hoog geschat, dat zij zich liever door eene *slechts aangeduide bezetting* van de bedoelde gebouwen aan het vuur van het slot blootstelden, dan, door eene vastnesteling binnen in en door kamers en vensters te beschadigen, dat regt durfden kwetsen. De overste v. WALDERSEE, dat gewaar wordende, maakte aan die gewetensbezwaren spoedig een einde, en leerde den jongen soldaten het regt kennen, dat de oorlog hun gaf, en waarvan de uitoefening, gepaard met vermijden van alle baldadigheden, het criterium eener goede discipline is.

Natuurlijk wijdde men eene bijzondere opmerkzaamheid aan het slot Gottorp. Aan de beerenmutsen, die men boven de borstwering zag uitsteken, werd men gewaar dat het door de garde bezet was; van artillerie zag men niets. De bezetting bepaalde zich tot waarnemen. Van de zijde der Pruisen begreep men dat voorloopig, en wegens de sterkte van het gebouw, en wegens de vrije communicatie achterwaarts, en wegens de ondermijning van den dam naar Lollfusz, weinig heil van eenen aanval te wachten was.

De verovering van Frederiksberg was den generaal v. WRANGEL, hoe zeer zij hem ook verraste, zeer welkom, te meer daar hij vernam dat zij slechts zeer weinig offers gekost had. Hij meende nu niet anders, dan dat het Koningsregiment en de twee fuselierbataillons van de voorhoede der kolonne v. BONIN, de terreinafsnijding

van de Dannewerkerbeek ten zuiden van het Kruidbosch zou bezetten, en het gros der kolonne, even als de Sleeswijk-Holsteinsche troepen onder Prins FREDERIK, weldra bij het Denenwerk zouden aankomen. Hij wilde dan die troepen zien en de noodige bevelen voor het bivak uitvaardigen. In afwachting daarvan sloeg hij zijn hoofdkwartier in Frederiksberg op.

Hij werd voornamelijk versterkt in zijn voornemen, om dien dag niet verder te gaan, door de meening, dat de vijand den volgenden dag het gevecht weder zou aannemen, en dan, zoo niet op de hoogten ten noorden der Schlei, dan toch zeker, in de linie door de achterliggende meeren gevormd, hardnekkigen wederstand zou bieden; deze laatste stelling nu werd, vooral ingevolge de ingewonnen berigten der inwoners, voor zeer sterk gehouden. De vijand had, en daar kon niemand aan twijfelen, tot nu toe slechts het kleinste gedeelte zijner strijdkrachten in het gevecht gebracht, het grootste deel was nog intact. Men kon zijn terugtocht naar voormelde stelling geen hindernis in den weg leggen. Dáár evenwel was hij in staat een nog hardnekkiger tegenstand te bieden dan in de stelling bij Bustorf. Bovendien zou de avond weldra vallen, en wanneer hij dan aftrok, dan zouden de duisternis, het terrein en de afmatting der aanvallers — die in dat geval sedert ten minste vijftien uren op de been, op marsch en in gevecht zouden zijn, zonder andere voeding dan hetgeen zij in den broodzak meëvoerden — hem gewis voor eene nadrukkelijke vervolging vrijwaren. Dat alles was te natuurlijk en te duidelijk, dan dat men het

buiten rekening mogt laten, en moge ook de uitkomst eene andere geweest zijn dan men verwachtte, de onpartijdige beoordeelaar kan deze redenen voor geldend aannemen, hoewel dit volstrekt niet het geval was met de vele beoordeelaars in die dagen, zoo als blijkt uit de geschriften der democratische partij, die allen hevig uitvaren over het bevel dat de generaal v. WRANGEL gaf tot het schorsen der vijandelijkheden, en dat zij alleen toeschrijven aan de bepaalde instructie, die hem zou gegeven zijn, om het Deensche leger zooveel mogelijk te sparen en een zoogenaamden schijnoorlog te voeren. Bij de latere gebeurtenissen ook, gaan zij altijd van deze stelling uit, en ieder voordeel dat behaald is, wordt op rekening gesteld van de dapperheid der troepen, ieder nadeel op geheime beweegredenen ten gunste van den vijand.

Wanneer wij evenwel bedenken, dat hij de geheele of ten minste zeer groote onbekendheid van de aanvallers met de positie van den vijand enz., het denkbeeld van eene verkenning op groote schaal, zeer begrijpelijk was, zoo als dan ook werkelijk voor dien dag alleen werd bepaald, dan is zeer natuurlijk, dat de bevelhebber, door de omstandigheden reeds verder voortgesleept dan zijn voornemen was, het plan opvatte om, gebruikmakende van de voordeelige terreinafsnijding die hij had bereikt, zijnen troepen rust te verschaffen, liever dan ze tegen een welligt overmagtigen vijand te voeren.

Maar op dit oogenblik ontbrandde de kamp, die men reeds voor dien dag voor geëindigd had gehouden, bij de hoogte

voor het Kruidbosch, en terwijl de generaal v. WRANGEL in de meening was, dat de generaal v. BONIN met zijne troepen was aangekomen en het gevecht weder had opgenomen, kwam er integendeel een rapport van den Prins FREDERIK, dat hij met zijne troepen ten zuiden van Bostorf was aangekomen en een gedeelte daarvan naar Groot-Danneverk had gezonden, om den generaal v. BONIN te ondersteunen.

Wij willen een blik werpen op deze troepen, die nog aan de gebeurtenissen van den dag geen deel hadden genomen.

De generaal-majoor v. BONIN had, zoo als wij vroeger vermeld hebben, order om op Klein-Reide te marcheeren en was ook derwaarts op marsch. Bij het meer ernstig worden van het gevecht in Bostorf, hebben wij gezien hoe er onmiddellijk aan de kolonne v. BONIN last gezonden werd, den marsch op Sleswijk voort te zetten, hoe die order, bij den staart der kolonne, die zich reeds op den zijweg naar Klein-Reide bevond, aankwam, waarop de majoor v. STEINMETZ met de twee bataillons van het Koningsregiment onmiddellijk zijwaarts af marcheerde, en zeer tijdig bij het Denenwerk aankwam, om tot de verijdeling der vijandelijke diversie op dat punt mede te werken.

Onbegrijpelijk is het, maar wij vinden nergens opgehelderd, wiens schuld het was, dat de generaal v. BONIN, die zich aan het hoofd bevond, niet verwittigd werd van den afmarsch van een gedeelte zijner troepen, zoodat hij, ten een uur bij Klein-Reide aankomende, nog in de meening was, dat er niemand was achtergebleven. Evenmin had hij van het gewijzigde bevel

iets vernomen, dat den Prins FREDERIK met zijne Sleeswijk-Holsteinsche troepen naar de zijde van Sleeswijk had geroepen. Hierdoor zag hij zich dus tot zijne groote ergernis genoodzaakt voorloopig werkeloos te blijven, toen hij bij den Kohgraben was aangekomen en daar zag, dat hij slechts met drie bataillons en 8 stukken geschut tegenover den vijand stond, die, zoo als de rapporten van verschillende zijden luiden, met 2 bataillons, verscheidene eskadrons en 10 stukken geschut achter het Denenwerk, dat hij, even als iedereen, voor een' krachtigen verdedigingswal hield, stond opgesteld. Op dit oogenblik kwam de kapitein van den generalen staf v. DELIUS, een der beste ruiters en der best beredene officieren van het Pruisische leger, dwars over het veld door heggen, struiken en moerassen aangereden, om de order van den opperbevelhebber over te brengen, onmiddellijk naar den straatweg terug te keeren en op Sleeswijk aan te rukken. Door de rigting, welke hij had genomen, had hij niets bemerkt van de twee bovengenoemde bataillons van het Koningsregiment, en was insgelijks zeer verwonderd slechts zoo weinig troepen te vinden. De gegevene order was nu evenwel niet meer uitvoerbaar, en de generaal v. BONIN oordeelde dat eene beweging van zijne zijde op Groot-Dannewerk van beslissenden invloed op het gevecht bij Bostorf zou kunnen zijn. Hij droeg daarom den kapitein v. DELIUS op, de twee afgemarcheerde bataillons, die hij nog niet ver af waande, terug te roepen, om daardoor versterkt den aanval te kunnen ondernemen. Deze kwam tegen drie uur terug: hij had ge-

noemde troepen niet eer gevonden, dan nadat hij door Bostorf, dat inmiddels veroverd was, en door Frederiksberg gereden was, daar den voortgang van het gevecht had waargenomen en gezien dat de beide op dat punt geëngageerde bataillons onmogelijk naar hunne hoofdkolonne konden terugtrekken, en bragt nu, na alles wat hij in en om Frederiksberg gezien had, het voor den generaal v. BONIN weinig aangename berigt, dat de vijand aan het terugtrekken was en er voor zijne kolonne niets meer zou te verrigten vallen. Deze hoopte intusschen, zoodra zijne kavallerie, die hij in allerijl uit Jagel had ontboden, zou zijn aangekomen, op den vijand te kunnen aanrukken, om zodoende nog aan de overwinning te kunnen deelnemen.

De Sleeswijk-Holsteinsche troepen waren ten 11 uur uit hunne verzamelaarsplaats ten noorden van Sorgbrück afgemarcheerd, om de kolonne v. BONIN naar Klein-Reide te volgen. Onderweegs hadden zij de meer gemelde order van den generaal v. WRANGEL ontvangen, om den marsch langs den straatweg voort te zetten en dadelijk eene batterij naar Bostorf te zenden, waaraan Prins FREDERIK terstond voldeed. Ongeveer kwartier voor drieën kwam hij met het gros zijner troepen bij het Denenwerk aan, vernam daar, hoe de zaken bij Sleeswijk stonden, vernam van den kapitein v. DELIUS het plan van den generaal v. BONIN, en besloot dadelijk dezen te ondersteunen door den kolonel v. FABRITIUS met 2 bataillons infanterie, 2 kompagnien jagers en 4 stukken naar Groot-Dannewerk af te zenden.

De in en achter Bostorf gebleven Pruis-

sische troepen werden op de volgende wijze door den generaal RADZIWIŁ geplaatst: Het 2^e bataillon Keizer Frans op de Eckernförder straatweg, dicht bij Bostorf; het 1^e bataillon van datzelfde regiment sloot zich hierbij aan; de twee grenadierbataillons van het regiment Keizer Alexander achter Bostorf bij het Denenwerk, waar ook de kavallerie, artillerie en pionniers bleven staan. De twee kompagnieën garde-scherpschutters, die de achterhoede vormden, en de bagage, die zij moesten dekken, stonden nog ten zuiden van Ober-Selk.

Voor een behoorlijk overzicht der laatste perioden van het gevecht, is het noodig op te geven, hoe omtrent drie uren de Deensche strijdkrachten waren opgesteld:

A. In de voorste linie, als vooruitgeschoven posten en repli-stellingen:

1. In het Kruidbosch, bij Annetenhöhe en den Kruidmolen (1):

Ongeveer 4 bataillons, waaronder, zoover wij kunnen naagaan, 2 kompagnieën jagers.

Genoemde huizen waren in der haast, vooral door het inbreken van schietgaten in de daken, tot verdediging ingerigt en bezet; op de hoogte Q hadden zich achter de Knieke de tirailleurs van drie kompagnieën vastgenesteld; evenzoo was de rand van het Kruidbosch bezet.

(1) Twee kleine landhuizen, ten zuiden van het Kruidbosch, aan den weg van Sleeswijk naar Husbij, waarvan het westelijke Annetenhöhe heet, terwijl het oostelijke naar een kruidmolen, die hier vroeger stond, den naam van kruidmolen heeft behouden.

2. In het slot Gottorp:

Een bataillon garde; eene batterij van 16 Espignolen en 2 stukken van de voorhoede, gezamentlijk onder bevel van den kolonel v. JUEL.

3. Achter het slot Gottorp, bij de Stampmolen, p : 1 bataillon.

4. Op den Ossenkoppel, p' : 1 bataillon.

B. In de hoofdstelling:

Op het plateau, zijwaarts en achter de Diergaarde:

5. Bij de pannenbakkerij: het linker zijkorps, onder den kolonel v. SCHREPPREGRELL, bestaande uit 5 bataillons infanterie (waarvan evenwel eene kompagnie sedert den vorigen dag in Eckernförde was gedetacheerd), 1 $\frac{1}{2}$ eskadron en 2 6 C^{e} .

6. Aan den noordrand der Diergaarde: de 2^e brigade, onder den kolonel v. MEYER: 2 bataillons, 1 eskadron en 4 6 C^{e} . (Het 2^e jagerkorps van deze brigade was bij het Kruidbosch, en op den regter vleugel ten zuiden van Husbij gedetacheerd.)

7. Bij de pannenbakkerij Königswill: de kavallerie van de 1^e brigade en van de reserve, te zamen 5 eskadrons dragonders.

Terzelfder plaatse en gedeeltelijk bij de Hoenderhuizen: de artillerie der 1^e brigade en

de niet-ingedeelde artillerie, waarvan 2 kanonnen in het slot en twee granaatkanonnen op den Schuurberg gedetacheerd waren, — in het geheel 9 stukken.

C. Op den regter vleugel:

8. Op den Ossenweg, tusschen Klein-Dannewerk en Husbij, aan het Denenwerk en ten westen van den Ossenweg:

De brigade kavallerie, onder den kolonel v. JUEL, met $\frac{1}{2}$ batterij; 4 kompagniën linie-infanterie, voornoemde jagers van het 2^e korps, en omtrent 260 ruiters, die, hetzij op de voorposten gestaan hadden, hetzij tot aflossing daarhenen gezonden waren en bij de alarmeering in Sleeswijk teruggeroepen.

- D. Eindelijk is niet juist aan te geven waar het eskadron garde-huzaren

zich ophield; denkelijk diende het ter verbinding van de troepen in de hoofdstelling en die op den Ossenweg.

De generaal v. HEDEMANN was vast besloten het gevecht voort te zetten, daar hij, schoon overtuigd dat de tegeupartij hem in sterkte overtrof, het er voor hield dat deze, na een marsch van drie mijlen en een gevecht van vier uren, op dien dag niet veel meer zou ondernemen; daarenboven was tegen zijnen regter vleugel nog niets ondernomen, en oordeelde hij zijne stelling sterk genoeg om, niettegenstaande het tot dusver ondervonden nadeel en den indruk dien dit op zijne troepen had moeten maken, liever het gevecht op nieuw aan te nemen, dan nu reeds naar de sterke linie achter de meren terug te trekken; eene beweging, die hij echter, en door zijne instructie en door de omstandigheden, waarin hij zich op dat oogenblik bevond, wel had kunnen wettigen.

(Wordt vervolgd.)

De kapitale letters zijn overal gebruikt om de opstellingen en bewegingen der Pruisen naar te duiden behalve de letters X en Y welke die der Sleeswijk Holsteiners aangeven.

De kleine cursieve letters hebben alle op de Denen betrekking.

DE GENERAAL CHASSÉ EN DE CITADEL VAN ANTWERPEN.

Wanneer wij in Neêrlands Heldendaden te land, 52de Aflevering, Bladzijde 672 lezen: »Het was toen dat CHASSÉ toe-
» gevende aan de dringende voorstellingen
» van den Hertog van Saxen-Weimar en
» van andere Hoofd-officieren, de witte
» vrede-vaan deed vervangen, enz., enz." en Antwerpen liet bombarderen; en in de 52de Aflevering, Bladzijde 695 (Tiendaagsche veldtogt): »Doch het was een on-
» gunstige omstandigheid, dat CHASSÉ, bij
» een wapenstilstand na het bombardement
» van Antwerpen met den bevelhebber der
» stad gesloten, *zich eene voorwaarde had*
» *laten welgevallen*, waardoor hij verplicht
» was het hervatten van vijandelijkheden
» driemaal 24 uren te voren aan te kon-
» digen."

En daarenboven in het werk: *Zr. Ms. zeemagt voor Antwerpen*, vinden aange-
teekend: » deed den Generaal BELLIARD VAN
» onzen opperbevelhebber CHASSÉ een per-
» soonlijk onderhoud vragen. — *Treuriger*
» *gedachtenis*. Hij verkreeg het." En verder:
» Het antwoord des Konings werd al spoe-
» dig, door de afgezonden stoomboot *de*
» *Leeuw* aangebragt. *Zijner Majesteits wil*
» *was die niet* welken onzen opperbevel-
» hebber vermoed had. Eene staking der
» vijandelijkheden droeg 's Konings goed-
» keuring niet weg, maar het geschikte
» oogenblik voor een *coup de main* was
» voorbij."

Wij herhalen het, wanneer wij zulke redeneringen hooren, die de handelingen van CHASSÉ in een minder gunstig daglicht voorstellen, dan voelen wij ons aangespoord en gedrongen, hoe ongaarne ook, ja! rekenen wij het ons ten pligt, behoudens de achting voor de schrijvers dier werken, een en ander, ter verdediging van den grooten man, die op het stille kerkhof te Ginneken, eenvoudig, zonder praal of eerzuil, rust, eenige inlichtingen vooral voor oningewijden, in het midden te brengen.

Wij weten het, dat welligt nimmer spreekwoord meer bewaarheid is dan dat van: de Profeet in zijn eigen land, wanneer het op CHASSÉ toepasselijk wordt gemaakt; want hoe verre ook de roem zijner krijgsmansdeugden en heldendaden is doorgedrongen — ja! door alle werelddelen heen — in zijn vaderland had hij velen, welke dien roem, die heldendeugd in twijfel trokken. Hebben wij reeds in ons geschrift in 1849 uitgegeven, van dat naar waarde schatten in vreemde landen gewaagd, nog zeer kort geleden werd ons dit nog kennelijk gemaakt door middel der Nederlandsche Diplomatie te Madrid. En meermalen mogten wij daar tegenover, in het vaderland, ons *Leven van CHASSÉ* in handen geven van dwalenden, die, tot onze inzigste zelfsvoldoening getuigen moesten, dat zij ten opzichte van den Generaal CHASSÉ

gedwaald hadden. Het is waar, de Generaal CHASSÉ was er niet op uit om vrienden te maken; want zeide hij steeds: »Ik heb lang geleefd, en weet de waarde »der menschen;» en werkelijk, wij moesten dikwijls ondervinden dat de man à priori gelijk had, toen hij vroeger voorspelde wat op het geroep van Papa CHASSÉ! Papa CHASSÉ! volgen zou; hij had zoo iets bij WELLINGTON gezien, ééns de afgod der Britten, later vluggende voor de woede van het volk in de Londensche straten.

De Generaal CHASSÉ was op de Citadel in een hoogst moeilijke positie geplaatst. Als *Generaal* gelast hij aan den kolonel SPRENGER te Mechelen, geene blikkedoozen te sparen, te mitraileren waar het noodig is, geweld met geweld te keeren, en met 10 man inkwartiering al de voornaamsten te bedreigen, zoo wet en orde niet worden gehandhaafd; en hier zien wij hem in zijn waar karakter; is het zóó, dat hij dat geweld met geweld te keeren aan denzelfden kolonel in het arsenaal te Antwerpen geweigerd heeft, *hier* was hij een *verantwoordelijk Opperbevelhebber*, steeds op hooger belangen bedacht. Ginds stond hij tegen over zijnen Vorst, hier, tegenover de gebiedende Mogendheden van Europa. Zóó was het ook gelegen met het bombardement: hij was de eerste, die hiervan gewaagde, hij, de verantwoordelijke dader; immers, naauwelijks was de Citadel betrokken, of hij waarschuwde reeds aan de bezending van Notabelen, dat hij de stad zoodanig zou beschieten dat men over drie eeuwen nog van hem zoude spreken; en is het waarheid

dat hooggeplaatsten en opperofficieren hier dringend aanhielden, oordeelende de tijd der wrake gekomen, en dat de Generaal CHASSÉ, dit ook beamende, alsnu tot dit uiterste overging, zoo is evenwel het bombardement eener aanzienlijke stad, waarzoo menig schuldellooze wordt nedergeveld, geen daad om ligtzinnig mede te werk te gaan. Zie! hoe de geschiedenis over dat van *Vlissingen*, maar vooral over dat van *Kopenhagen* spreekt!

Het was dan ook niemand anders dan CHASSÉ, die hier niet alleen gedreigd, maar ook gehandeld had; hij nam de algeheele verantwoordelijkheid op zich alléén, ook toen onze regering uit Londen werd aangevallen, en men schadeloosstellingen verlangde voor de groote verliezen, hier geleden. CHASSÉ was daarenboven de man niet, om in zulke ernstige omstandigheden aan twee bezendingen zijn woord te geven, dat hij Antwerpen zoude verwoesten, en dit niet in geval van nood — het moest *hier* zijn van hoogen nood — ook na te komen. Wij zullen nu zien wat het officieële verslag der verzigtingen van Zijner Majesteits land- en zeemagt in en bij de Citadel van Antwerpen, enz., gedurende den tiendaagschen veldtogt, van den kolonel DE GUMOËNS (voorzeker een hoogst bevoegd beoordeelaar) aangaande het gebeurde van 27 October 1850, vermeldt.

De Gumoëns zegt: »Par un acte de vigueur et de sévérité indispensable, provoqué par le meurtre de ses soldats, et pour réprimer des violations de conventions aussitôt rompues que conclues, et qui arrêta les succès de la révolution

Belge, le général CHASSÉ avait fait éprouver à la ville d'Anvers, et par elle à la Belgique entière, la force de la bride dont il disposait pour la contenir etc., etc."

En wanneer DE GUMOËNS gewaagt van de laagheden door het Belgische volk, ja door zoogenaamde Regenten gepleegd; hoe pas gesloten tractaten even spoedig werden verbroken, hoe met edele verachting, bespottingen werden beantwoord en dergelijke meer, waar echter meesttijds de gevolmagtigden der mogendheden tusschen beiden traden, dan zegt hij:

»Ceux-ci (die gevolmagtigden) attribuèrent hautement au Général CHASSÉ d'avoir grandement contribué à prévenir la guerre générale par la *modération* qu'il allia à sa *fermeté* au mois de mai, lors de l'occupation et la mise en état de défense de la *lunette St. Laurent*.

Surtout en Juin, on put reconnaître évidemment que des provocations et des hostilités dirigées principalement à cette seconde époque par des gens de la populace contre la citadelle et la flotille, étaient l'oeuvre d'agens cachés agissant même contrairement aux autorités militaires et aux volontés du soi-disant Régent de la Belgique; on attribue ces menées à Anvers, principalement à THIELEMANS, qui y était alors gouverneur civil; leur but aurait été de provoquer un nouveau bombardement d'Anvers, de rejeter encore sur les Hollandais l'odieuse inculpation de ces désastres frappant une ville rivale, et de hâter par des hostilités graves, sur ce point important la guerre générale qui entraînait dans les combinaisons du parti révolutionnaire ou républicain auquel THIE-

LEMANS appartient. CHASSÉ qui déjoua ces projets par le bombardement du mois d'Octobre 1850, eut encore l'honneur de les faire échouer complètement au mois de Juin 1850."

Zoo spreekt de kolonel DE GUMOËNS van den Generaal CHASSÉ, de man, die dagelijks bij en met hem was, en dus het moeilijke standpunt wist te beamen waarop de opperbevelhebber geplaatst was. En gewis, het was niet ten onregte wanneer de Generaal ons later meermalen mededeelde, dat hij wel gewenscht had, na het volbragte feit (vrijwillige feit) met de 3de Divisie, tegen de garde van NAPOLEON bij Waterloo volbragt — waarmede hij vermeende 1787 te hebben uitgewischt — dat een laatste kogel hem had neêrgeveld. Want, hij was Generaal, en op zoo menig slagveld had hij getoond hoedanig Generaal hij was; maar de steeds gewrongen houdingen, die hij gehouden was aan te nemen, waar hij zoo gaarne voortvarend had willen zijn, deden hem zelfs de herinnering aan de Citadel onaangenaam zijn.

En wanneer nu de *Heldendaden te land* vermeldt: dat het eene ongunstige omstandigheid was, dat CHASSÉ *zich had laten welgevallen* enz., dan zegt het officieel verslag van GUMOËNS: La convention particulière de la ville d'Anvers portait que la reprise des hostilités avec la Citadelle serait annoncée trois fois vingt quatre heures d'avance. *Le Général CHASSÉ y avait fait notifier*: que tant que les infractions susdites de cette même convention subsisteraient, il était en droit de les commencer quand cela lui paraîtrait convenable et sans avis préalable; cepen-

dent le gouvernement de Sa Majesté donna une preuve de plus de son respect inviolable pour tous ses engagements, en ordonnant que néanmoins la dénonciation en aurait lieu avec le délai voulu. Elle eut lieu le 1er d'Août 1851, à 9 heures et $\frac{1}{2}$ du soir.

Hier is geen kwestie van zich te laten welgevallen, maar de bevoegde autoriteit meldt: Le Général CHASSÉ *y avait fait notifier*; dit is gebiedend sprekende. De wapenstilstand was gewis voor de bezetting der Citadel heilzamer dan voor de Belgen; de drie dagen te voren opzeggens, waren CHASSÉ hoogst welkom, en waren den Belgen voorgeschreven. De toestand van CHASSÉ was allerellendigst: zóó schreef hij aan zijnen Koning, dat hij als man van eer niet verbergen kon, dat hij alleen op de artillerie en het algemeen dépôt der landmagt zijn vertrouwen kon stellen; de krijgstucht was verdwenen, ja — wij huiveren bij het ter neder schrijven — verraad was in de gelederen geslopen (1) en zijn leven was zelfs niet in zekerheid waar hij zich nu bevond. Een soldaat die zijn leven bedreigde, werd gespaard om staatkundige beweegredenen, en als zinneloos verwijderd. Ten tweeden male (29 October) schrijft hij aan zijnen Vorst: dat hoe gaarne hij ook de Citadel wenscht te behouden, hij echter vreesde, daar hij zijne eer niet kon, noch wilde overleven, dat de zaak door een *coup d'état* een einde zoude moeten nemen.

Eene circulaire, op aanraden uit den

(1) Wij onderzoeken hier niet door welke heillooze oorzaken die stand van zaken was geboren geworden.

Haag, der bezetting medegedeeld, om een korps vrijwilligers te erlangen, mislukte geheel en al (voorwaar vreemd in de annalen der krijgsgeschiedenis). Ook de Koning deed den Generaal de vleijendste loftuitingen geworden, ja schonk hem het vertrouwen, zelfs naar goedvinden ridderteekens uit te reiken daár waar verdiensten zich voordeden. Neen! dit was nog niet genoeg; *mondeling* moest de adjudant des Directeurs van Oorlog, CHASSÉ de goedkeuring van Zijne Majesteit overbrengen, die dan ook de verzekering mede terugbragt: Dat niets hem zoude terughouden om de belangen van Z. M. tot den laatsten ademtogt, als een man van eer, te verdedigen.

Zulke uitstekende bewijzen van den Vorst vallen niet te beurt, naar onze wijze van zien, aan ondergeschikten die zich *van den vijand iets laten welgevallen*.....

Wij gelooven dan ook niet, dat men toen in België de inschikkelijkheid van CHASSÉ hard roemde.

Thans willen wij in overweging nemen, in hoeverre het ontvangen van den franschen Generaal BELLIARD eenige afkeuring kon verdienen. Het officieële verslag meldt aangaande deze handelingen het volgende:

» Le 4 Août le Général CHASSÉ reçut une dépêche, contenant une longue argumentation, de M. de MEULENAERE, s'intitulant ministre des affaires étrangères du Roi des Belges, qui cherchait à lui démontrer, qui la dénonciation de la suspension des hostilités était contraire à l'armistice général; le général répondit tout court: *qu'elle était la conséquence de la reprise générale des hostilités*. Le même jour le

général reçut une dépêche du Lt.-Général Comte et Pair de France, AUGUSTE BELLIARD, commissaire de la conférence de Londres en Belgique, lui demandant une entrevue et de suspendre les hostilités envers la ville d'Anvers; le Général CHASSÉ y répondit *en refusant de le recevoir* et qu'il n'y avait rien à changer relativement aux hostilités, dont la reprise générale avait lieu, par ordre du Roi; lui rappelait en même temps, l'abus honteux que les Belges avaient fait de son intervention depuis le 17 Mai jusqu'à la fin de Juin. Une seconde lettre du général BELLIARD renouvela le même jour les preuves de la sollicitude que réveillait le danger, menaçant la ville d'Anvers; il ne pouvait supposer que le Roi eut donné l'ordre de brûler une ville inoffensive: il lui fut répondu par le Général CHASSÉ, *que tel ordre aurait répugné au cour paternel de sa Majesté le Roi des Pays-Bas et que le bombardement de la ville d'Anvers dépendrait des circonstances de la guerre.*

» Vers le soir (4) un des habitants les plus recommandables de la ville, généralement estimé à cause de ses vertus publiques et privées, M^r. ELLERMAN, consul d'Hannovre, le même qui avait arraché à une mort certaine, quelques marins Hollandais, miraculeusement préservés de la canonnière de VAN SPUCK, et jouissant de la bienveillance particulière du Général CHASSÉ, vint en parlementaire implorer le Général de ménager la ville; *il remporta l'assurance, qu'aucune considération ne l'empêcherait de sévir contr'elle avec la dernière rigueur, aussitôt que les combinaisons de la guerre l'exigeraient.*

Den 3^{den} Augustus voldeed de bezetting der Citadel met de zoo uitmuntend zamen-gestelde en aangevoerde vloot, op eene schitterende wijze aan hare roeping, terwijl in den vroegen morgen van den 6^{den} andermaal tijding van BELLIARD ont-vangen werd; de kolonel DE GUMOËNS meldt daarvan het volgende:

» Cependant un peu après trois heures du matin le Général CHASSÉ reçut une lettre du Général BELLIARD, qui plaçait la ville d'Anvers sous la protection des cinq grandes puis-sances, lui communiquait le commence-ment d'une dépêche télégraphique de Paris à Lille, annonçant le prompt secours que la France allait apporter au Roi des Belges, et lui demandait de suspendre les hostilités; le Général CHASSÉ lui répondit: qu'il avait servi trop longtems avec honneur pour qu'aucune conséquence personnelle de l'exécution des ordres qu'il avait reçus, pût lui causer la moindre hésitation, mais que sa dépêche faisait entrevoir des consé-quences générales, telles, qu'il consentirait à ne pas faire feu sur la ville d'Anvers, *pendant le temps requis pour transmettre sa communication à la Haye,* et recevoir les ordres qu'il demandait à cet égard, mais sous la garantie positive du Général BELLIARD, comme représentant du gouvernement français, qu'aucune agression contre la citadelle et les forces navales Hollandaises sur l'Escant n'aurait lieu, et qu'aucun ouvrage n'y serait exécuté contre elles pendant ce temps, et le pré-venant que toute infraction de cette condi-tion lui ferait reprendre le cours des hostilités, en rejettant sur les auteurs toute responsabilité, et qu'il attendait sa réponse.

Cette lettre n'était pas encore partie que le Général CHASSÉ en reçut une seconde du Général BELLIARD, contenant la suite de la dépêche télégraphique susdite, qui portait la marche de l'armée Française en Belgique, et lui demandait une entrevue; *les circonstances devenaient si graves par cette annonce imprévue*, que le Général CHASSÉ y accéda par postcription à la lettre susdite, qui fut expédiée à 4 heures et demie du matin.

» L'entrevue eut lieu à 6 heures et demie; le général y répéta au Général BELLIARD, combien les insinuations menaçantes du Général DE TABOR envers un vieux guerrier comme lui, lui avaient paru inconvenantes, *afin de prévenir toute communication de cette nature du Général BELLIARD*, et y joignit l'assurance que rien au monde ne l'empêcherait de ruiner la ville d'Anvers de fond en comble, si la moindre agression était dirigée contre la Citadelle ou la flotte, par qui que ce fut; qu'ainsi l'armée française manquerait son but, si elle se proposait de la secourir de cette manière; *mais la nouvelle positive de l'arrivée Française était si grave, qu'ignorant si elle pouvait être communiquée au gouvernement ou au Prince d'ORANGE par une autre voie aussi prompte, il accéda à la proposition du Général BELLIARD d'une suspension provisoire à dénoncer vingt quatre heures d'avance, afin d'assurer le départ d'un bateau à vapeur, qui devait transmettre avec toute la célérité possible, cette importante communication au gouvernement et au quartier général de l'armée, et prévenir ainsi les conséquences, que pourrait avoir l'ignorance*

d'un événement de cette nature; les avantages remportés la veille avaient rétabli la sécurité et la supériorité de la Citadelle, de manière que cette suspension était sans inconvéniant pour elle-même, et les Belges devaient évacuer le terrain qui précède les fronts extérieurs de la Citadelle à 300 aunes des glacis de ces ouvrage extérieurs, ce qui en complétait le résultat. Cette convention fut conclue le 6 au matin après 7 heures, et avant 10 heures le bateau à vapeur le Zélandais faisait diligence vers Rotterdam, pour porter à la connaissance du gouvernement l'avis positif de ce que l'armée française, se réunissait à marches forcées, pour voler au secours de la Belgique. Il est à présumer que ce fut la première communication que le gouvernement en reçut, et qui put en être transmise au Prince d'ORANGE, auquel une dépêche particulière fut adressée peu d'instants après; *sa Majesté approuva dans les termes les plus satisfaisants la marche suivie par le Général CHASSÉ, sans cependant en ratifier la convention provisoire.*»

Het zoude eigenlijk overvloedig zijn hier meer bij te voegen; ieder onpartijdige zal gewis beamen, dat het wel tijd werd den generaal BELLIARD te ontvangen; de omstandigheden waren te dringend en te positief; met regt beschouwde men, dat het van 't grootste gewigt konde zijn, én de Regering én den Prins VAN ORANJE van dien staat van zaken te onderrigten; daartoe moest eene boot worden afgezonden, en om die haar doel te doen bereiken moest een wapenstilstand gesloten worden. Dit was geheel in het belang

van de Citadel; CHASSÉ verbindt zich, gedurende den tijd dat men de orders uit den Haag zal ontvangen hebben, de stad Antwerpen niet te beschieten. Ook was, zoo als met zaakkennis de, helaas, te vroeg voor het vaderland verloren verslaggever aanmerkt, de roeping der bezetting, om zoo te zeggen op den 3^{den} volbragt; wat konde er veel meer gedaan worden? Zich wagen om afgesneden te worden ware roekeloos geweest; en hoe verre zou dit door eene 2000 man sterke magt infanterie, hebben kunnen geschieden? En met welk doel? — Neen! de tijd voor een *coup de main* ging dus niet verloren; het werk, het doel was voltooid, *de coup de main* volbragt.

In de *meest genoegdoende* termen werd door Z. M. den gevolgden gang van zaken, goedgekeurd, zonder de voorloopige overeenkomst te bekrachtigen.

Was dit niet hoogst vleijend voor den Generaal CHASSÉ? Kon hij, bij mogelijkheid, bij zulke zaken van gewigt, meer verlangen? De overeenkomst werd niet bekrachtigd, maar het aangaan er van werd op de meest genoegdoende wijze goedgekeurd.

En wil men nog meer zien; wil men nog van eene andere zijde weten, of CHASSÉ al dan niet wél gedaan had? Nog liggen aan onze zijde, de eigenhandige, door den nooit te vergeten PRINS VAN ORANJE onderteekende letteren, zij luiden aldus:

Hoofdkwartier Eindhoven, 20 Augustus 1851.

Ik ontving uwe opeenvolgende berigten

van den 16 en 18 dezer. Ik las die met groote voldoening. Ik keur al de maatregelen goed die UHED. in zoo moeilijke gesteldheid van zaken, met den gouverneur TABOR, genomen hebt; en betuig u opregtelijk mijne tevredenheid over die veelvuldige bewijzen van moed en voorzigtigheid die UHED. ook nu andermaal aan den dag hebt gelegd.

*De Opperbevelhebber van het leger,
(get.) WILLEM, Prins van Oranje.*

Wanneer men op deze wijze goedkeuringen hoort geven en loftuigingen aanheffen van den Koning en den Opperbevelhebber des legers; wanneer men zoo door oorspronkelijke bescheiden ziet aangetoond, met welk eene zelfverloochening, een standvastig karakter, en met welk eene zaakkennis, met welk een moed en beleid de moeilijke zaken op de Citadel zijn bestuurd geworden, dan moet men zich verwonderen, hoe de landgenoot hier ongunstige omstandigheden wil aanhalen, dáár waar de bevoegde regter, zijn Koning en Vorst, lofspraken geven. De volksvertegenwoordiger staat tegenover de natie, de generaal tegenover zijn' Koning en Vorst en diens regering. — Neen, groote Tielenaar, dit moest het loon niet zijn van uw gedrag, toen gij te Parijs den Maarschalk LEFEBVRE, die zinspelingen maakte dat de Hollanders goed vochten, indien zij beschonken waren, vrij bits antwoordde: Dat de Hollander, even als alle natiën, gek is, als hij dronken is; maar dat Hij (CHASSÉ) den Maarschalk bewijzen zoude geven, dat de Hollander ook goed vocht als hij nuchteren is; — toen gij, aan de grenzen van

Moraviën, uwe soldaten voorhieldt: *Toont dat gij Hollanders zijt*, en maakt u niet schuldig aan ontvreemding of roof, hoewel ook in 's vijands land; — toen gij aan de grenzen van Portugal, tusschen de lijken van doodgeschoten deserteurs, de geweren deed presenteren, en uwe dapperen voor oogen hieldt, dan zij tegenover zoovele natiën toonen moesten dat zij Hollanders waren, en, ofschoon Holland niet meer bestond, zij, als Hollander hun woord hadden gegeven en dit houden moesten; dan konden zij die nog eens hunne haardsteden zouden wederzien, met een gerust hart, hunnen vader hunne moeder of hun vriend kunnen begroeten en zelfvoldoening in den boezem rondragen. De tranen die de grenadiers achter hunne geweren verborgen, waren bewijzen, dat de Hollandsche bevelhebber tot Hollanders gesproken had. — Neen! Dat moest uw loon niet zijn, toen gij met zelfsverloochening, tegenover den grootsten veldheer der eeuw op het bivouac te *Arcis-sur-Aube*, er niet om dacht, het vragend aanzien van den Keizer te beantwoorden; want hij had uw dierbaar vaderland uit de rij der zelfstandigheden geschrapt; en toen de fransche generaals zich verwonderden dat gij evenwel zoo dapper voor den Keizer streedt, gij antwoorddet:

Ben ik dan niets aan mij-zelfen verplicht, aan de natie, aan de landgenooten, tot wien ik behoort? Ook toen, nadat gij, uit eigen beweging, met uwe 5de Divisie te Waterloo, de keizerlijke garde hadt aangevallen en doen deinzen, en daardoor den evenaar, die wankelde, naar de overwinning deed overhellen; en toen de Engelsche bevelhebber dit in zijn rapport niet vermeldde, gij hierover uwe bezwaren inbragt, u daartoe verplicht achtende, zoolwel voor de braven die er aan deel hadden genomen, als voor de geheele natie. Neen! dat hadt gij van uwen landgenoot niet verdient, toen gij op den vijfhoek als eene star der eerste grootte uitblonkt, en de geheele wereld uwen roem verhief, en de Hollandsche Generaal de bewondering wegdroeg van al wat edel, groot en regtvaardig was, en toen u dáár, uit verre landen, den brief werd in handen gegeven:

AAN CHASSÉ IN EUROPA.

UTRECHT, Januarij 1855.

*De Majoor van het Regiment
Veld-Artillerie,*

W. J. DEL-CAMPO, genaamd CAMP.

**WIJZE VAN AFSTANDMETEN, OP VASTE BATTERIJEN OF STELLINGEN, DOOR MIDDEL
VAN VOORWERPEN, DIE DAAROP GEWOONLIJK AANWEZIG ZIJN, OF DAARBIJ
GEMAKKELIJK KUNNEN AANGESCHAFT WORDEN.**

Daar de vraag, hoe men afstanden moet meten, zonder behulp van hoekmeetinstrumenten of daartoe ingerigte werktuigen, op verschillende wijze kan beantwoord worden, doch de eenvoudigste altijd in de praktijk de voorkeur zal verdienen, achten wij het niet ondoelmatig onzen lezers bekend te maken met de methode, van den kapitein SNOECK, van het 2de regiment vesting-artillerie, die wat de naauwkeurigheid betreft niet heeft achter te staan bij de meeste voorgestelde metingswijzen met of zonder instrumenten (1), en die ten opzichte van den tijd tot opneming, boven deze, de voorkeur verdient, zoomede wegens hare bruikbaarheid en gemakkelijke praktische toepassing. Zij komt in het kort hierop neder:

De in het hoofd dezes bedoelde voorwerpen zijn:

4 Latten, lang 2,5 à 5 ellen dik en breed 5 à 7 duimen om als bakken te kunnen dienen; in sommige gevallen zullen deze met 2 tot 8 overmeerderd worden (dit nader op te geven).

(1) Over afstandsmeters, zie Beknopt Overzicht 1846 bl. 26; 1847 bl. 24; 1848 bl. 20; 1849 bl. 45; 1852 en 53 bl. 59.

2 Latten, lang 8 à 9 ellen dik en breed 4 en 6 duimen.

1 Meetketting of groote rij.

1 Houten el.

De opstelling is als volgt:

Twee bakken A en B (zie de bijgevoegde figuur) stelt men op 40 ellen van elkander, in den grond, in eene rigting, AB loodregt of bijna loodregt op de strekking, waarin het voorwerp G gelegen is, waarvan men de afstand wil meten.

Voor deze bakken A en B, stelt men twee andere bakken C en D op 40 ellen van voorgenoemde, zoodanig dat de rigting over AC evenwijdig is, met die over BD en beide rigtingen in de strekking van de op te nemen voorwerpen zijn.

Laat het terrein niet toe de bakken, onderling 40 ellen van elkander te plaatsen, dan kan men deze afstanden tot 20 ellen verminderen; hoe verder de bakken, echter, van elkander staan, hoe naauwkeuriger meting. AC moet gelijk BD, doch behoeft niet gelijk AB te zijn.

Tegen beide bakken A en B spijkert men de twee latten EM en FN van 8 à 9 ellen, horizontaal op 1,40 el van den grond, in de rigting dezer bakken, die de basis aangeven; op deze latten wordt de ellenmaat aangegeven, de nulpunten bij A en B.

Alle bakken moeten onbeweeglijk vast,

in den grond geplaatst zijn, en de uiteinden der dwarslatten behoorlijk ondersteund worden.

Onderstel nu dat men den afstand van het voorwerp G namelijk de lengte der lijn GH (evenwijdig aan AC en BD) wil meten, dan plaatsen zich twee personen, bij de dwarslatten en zoeken op deze de punten E en F, waarover zij, langs de bakken C en D, het voorwerp G op het midden of één van zijne onderdeelen zien.

Om nu de lengte der lijn GH te berekenen, heeft men:

$$GH : BD = HF : BF \text{ en } GH : AC = EH : AE$$

$$\text{dus } HF \text{ of } HA + AB + BF = \frac{GH \times BF}{BD}$$

$$\text{en } EH \text{ of } HA + AE = \frac{GH \times AE}{AC}; \text{ door deze}$$

vergelijkingen van elkander af te trekken, krijgt men;

$$AB + BF - AE = \frac{GH \times BF}{BD} - \frac{GH \times AE}{AC}$$

stel nu $BF = a$, $AE = b$, $AC = BD = n$,

$$AB = m \text{ en } GH = x$$

dan is de voorgaande vergelijking aldus:

$$m + a - b = \frac{ax}{n} - \frac{bx}{n}$$

en hieruit is

$$x = \frac{nm}{a-b} + n.$$

Valt het op te meten voorwerp tusschen de verlengingen der rigtingen AC en BD van de bakken, bij voorbeeld in I en daarbij $BL = a$ en $AK = b$ stellende, is de afstand

$$x = \frac{nm}{a+b} + n.$$

Daar boven aangenomen is, dat de bakken

40 ellen van elkander afstaan, is in dit geval de afstand

$$x = \frac{1600}{a \mp b} + 40.$$

Door het berekenen van deze formule, hoe allereenvoudigst zij ook is, kan echter nog te veel tijd verloren gaan, daarom zal men voorloopig eene tabel kunnen opmaken, waarin voor de verschillende afstanden van 400, 410, 420 ellen enz., telkens 10 opklimmende, de waarden $a \mp b$ berekend zijn, om, bij het gebruik, omgekeerd, de afstanden, overeenkomende met deze waarden van $a \mp b$ te vinden (zie bijgevoegde tabel).

De lengte van de lijn GH is echter de afstand *niet* van de vuurmonden tot het voorwerp, doch zal hier weinig van verschillen, zoo het punt H niet te ver van deze vuurmonden valt; immers deze lijn GH maakt, met de lijn die van het voorwerp tot de vuurmonden gaat, en de basis een langbeenigen driehoek, wiens basis betrekkelijk zeer klein is; de opstaande zijden zullen dus bijna even lang zijn, en het verschil door een wiskundige oogopslag gemakkelijk geschat en de ware afstand uit de berekende afgeleid worden met de noodige naauwkeurigheid voor het *artilleriegebruik* (1).

Om nu te zorgen, dat de lijn GH niet te ver, van de bakken valt, die ondersteld worden bij de vuurmonden te staan, zal

(1) Om de ware afstand te berekenen, heeft men, zoo de baak A bij de vuurmonden staat

$$EG \text{ of } KI = \left(\frac{m}{a \mp b} + 1 \right) \sqrt{a^2 + b^2}$$

eene formule die voor het dadelijk gebruik ongeschikt is.

men de dwarslatten, naar de binnenzijde, niet langer dan 2 ellen laten uitsteken.

Is AE als maximum gelijk 2 ellen, dan is voor

1600 ellen HA	=	78 ellen
800 " " "	=	58 " "
500 " " "	=	18 " "

zijn er nu voorwerpen, tusschen G en G', die verder uit de strekking liggen, dan zal men deze niet kunnen opmeten zonder baken C' en D' bij te plaatsen, die beter in die strekking zijn. Deze zoude men op niet meer dan 3,5 el van de baken C en D moeten stellen, zullende men, voor voorwerpen, die nog verder uit de eerste strekking liggen, tusschen G' en G'', op denzelfden afstand van 3,5 el, weder bij baken C'' en D'' kunnen plaatsen.

Verder zoude men op die wijze echter niet mogen voortgaan daar de gezigtlijnen, te schuins op de dwarslatten zouden beginnen te vallen, om de waarden van a en b naauwkeurig te kunnen opnemen (1).

Door het bijplaatsen van baken C''' en D''' en C'''' en D'''' aan de andere zijde, zoude men dus op een terrein kunnen opnemen, welks breedte, ongeveer is

Op 1600 ellen	760 ellen.
" 800 "	400 "
" 400 "	220 "

Terwijl de breedte van het terrein, waarop

(1) Deze berekeningen en opgaven en die volgen zijn voor het geval dat de baken 40 ellen van elkander staan; zoo deze onderlinge afstanden minder zijn, moeten betrekkelijk de binnenlengte der dwarslatten ook minder zijn, zoo ook de afstanden der bijbaken enz.

zonder bijbaken kan opgenomen worden is

Op 1600 ellen	196 ellen.
" 800 "	116 "
" 400 "	76 "

Bij naderingsplaatsen van den vijand, van geene groote breedte, zooals dijken, wegen, enz., die in de rigting der batterij loopen, zal men dus dezen afstandmeter kunnen gebruiken zonder bijgevoegde baken.

Voor naderings- of opstellingsplaatsen des vijands van meerdere breedte, zooals dwarslopende wegen, dijken, rivierovergangen, vaarwaters, landingsplaatsen enz. zullen bijgevoegde baken noodig zijn.

In geval een vaarwater evenwijdig aan eene kustbatterij loopt, en zulk eene batterij een hoek van 90° à 120°, als strijdperk voor zich heeft en slechts een hoek van 25°, door zulk een afstandmeter kan opgenomen worden, zoude *ééne* niet voldoende zijn.

Daar de afstand, te weten, van de plaats, waar de vijand het eerst onder het bereik van het geschut komt, echter van het meeste belang is, en eenmaal het vuur daarop begonnen zijnde, men uit de vlugt de projectielen alles kan weten, wat men noodig heeft, en het afstandmeten hierdoor op den achtergrond komt, zoude toch één stel baken, dat zijne strekking, naar het eerste aanvangspunt van het gevecht heeft, voldoende zijn. Hetzelfde is aan te nemen bij voorbijlopende wegen, dijken en rivieren.

De naauwkeurigheid van deze metingswijze hangt voornamelijk af van de juiste plaatsing der baken onderling, en wel hoofdzakelijk dat de rigting langs A en C even-

wijdig is, aan die langs B en D. — Dit kan men het gemakkelijkst verkrijgen, door op 400 of 500 ellen achterwaarts, twee bakken op 400 ellen afstand onderling evenwijdig met de basis, op te stellen en hieraan te rigten; of door op een zekeren afstand ééne baak te stellen en volgens de tabel de bakken te rigten of een der dwarslatten te verspijkeren, zoodanig dat de afstanden op de dwarslatten met den afstand van die voor- of achtergestelde baak overeenkomt.

Deze wijze van meten heeft het groote voordeel, den afstand van een voorwerp te vinden, hoe snel de voortbeweging van dit voorwerp is, daar de beide personen

bij de dwarslatten van A en B geplaatst, door onderlinge waarschuwing op één tijdstip, de waarden van a en b kunnen opnemen, deze aan een' derden persoon opgeven, welke na aftrekking of optelling van deze, a en b oogenblikkelijk in de tabel, den afstand vindt.

Aanbevelenswaardig zoude deze metingswijze van afstanden ook daardoor zijn, omdat bij ongunstig weder, alle instrumenten, dat van GROETAERS vooral niet te vergeten, moeilijk en somtijds onmogelijk te gebruiken zijn, terwijl bij deze wijze, het slechtste weder geen grooten invloed kan hebben.

De afstanden van de bakken tot de dwarslatten, worden door de tabel bepaald, zoodanig dat de afstanden op de dwarslatten met den afstand van die voor- of achtergestelde baak overeenkomt. De afstanden van de bakken tot de dwarslatten, worden door de tabel bepaald, zoodanig dat de afstanden op de dwarslatten met den afstand van die voor- of achtergestelde baak overeenkomt.

De afstanden van de bakken tot de dwarslatten, worden door de tabel bepaald, zoodanig dat de afstanden op de dwarslatten met den afstand van die voor- of achtergestelde baak overeenkomt. De afstanden van de bakken tot de dwarslatten, worden door de tabel bepaald, zoodanig dat de afstanden op de dwarslatten met den afstand van die voor- of achtergestelde baak overeenkomt.

TABEL

VOOR HET AFSTANDMETEN.

De Afstand der bakken onderling is 40 ellen.

$a \pm b$	Afstand.	$a \pm b$	Afstand.	$a \pm b$	Afstand.	$a \pm b$	Afstand.
4,144	400 el.	2,103	800 el.	1,579	1200 el.	1,026	1600 el.
4,522	410	2,079	810	1,568	1210	1,020	1610
4,211	420	2,055	820	1,557	1220	1,014	1620
4,105	450	2,027	850	1,546	1250	1,007	1650
4,000	440	2,001	840	1,553	1240	1,000	1640
5,902	450	1,973	850	1,524	1230	0,994	1650
5,810	460	1,952	860	1,513	1260	0,988	1660
5,721	470	1,929	870	1,502	1270	0,982	1670
5,636	480	1,907	880	1,291	1280	0,976	1680
5,536	490	1,884	890	1,280	1290	0,970	1690
5,478	500	1,861	900	1,270	1500	0,964	1700
5,404	510	1,840	910	1,260	1510	0,958	1710
5,555	520	1,820	920	1,250	1520	0,952	1720
5,265	550	1,800	950	1,241	1550	0,947	1750
5,200	540	1,179	940	1,251	1540	0,941	1740
5,157	550	1,758	930	1,221	1530	0,956	1750
5,077	560	1,740	960	1,212	1560	0,950	1760
5,019	570	1,722	970	1,205	1570	0,925	1770
2,965	580	1,705	980	1,194	1580	0,920	1780
2,909	590	1,685	990	1,185	1590	0,914	1790
2,837	600	1,667	1000	1,176	1400	0,909	1800
2,807	610	1,648	1010	1,168	1410	0,904	1810
2,760	620	1,652	1020	1,160	1420	0,899	1820
2,712	650	1,616	1050	1,151	1450	0,894	1850
2,667	640	1,600	1040	1,145	1440	0,889	1840
2,625	650	1,584	1050	1,155	1430	0,884	1830
2,581	660	1,569	1060	1,127	1460	0,879	1860
2,559	670	1,554	1070	1,119	1470	0,875	1870
2,500	680	1,559	1080	1,111	1480	0,870	1880
2,460	690	1,524	1090	1,104	1490	0,865	1890
2,424	700	1,509	1100	1,096	1510	0,860	1900
2,588	710	1,495	1110	1,089	1500	0,856	1910
2,535	720	1,481	1120	1,081	1520	0,851	1920
2,520	750	1,468	1150	1,074	1550	0,847	1950
2,286	740	1,453	1140	1,067	1540	0,842	1940
2,254	750	1,442	1150	1,060	1530	0,858	1930
2,222	760	1,429	1160	1,055	1560	0,854	1960
2,192	770	1,416	1170	1,046	1570	0,829	1970
2,162	780	1,404	1180	1,059	1580	0,825	1980
2,155	790	1,392	1190	1,052	1590	0,821	1990
						0,816	2000

GEBRUIK VAN KOFFIJ BIJ HET INDISCHE LEGER.

(INGEZONDEN.)

In het vorige jaar werd bij een besluit van den Gouverneur Generaal bepaald, dat aan de Europesche onderofficieren en manschappen, die met oorlogsschepen in Ned. Indië vervoerd wordende, des verkiezende, in plaats van het bepaalde rantsoen jenever of anderen sterken drank, de waarde daarvan in geld kon worden uitbetaald, en dat op de partikuliere schepen, in stede van dat rantsoen, bier of wijn zou worden verstrekt.

Deze bepaling maakte op velen een' aangename indruk. Men zag daaruit, dat het gouvernement op het welzijn en de gezondheid van den soldaat bedacht en genegen was, al mogten eenige verbeteringen in zijn lot ook wat meerdere uitgaven ten gevolge hebben, dit offer te brengen, indien slechts de kanker: *misbruik van sterken drank*, langzamerhand te genezen was. Wel is waar zouden boven aangehaalde bepalingen wel geen radikaal middel tegen het misbruik zijn, maar, al baatten ze dan ook slechts weinig, de soldaat kan er toch de goede bedoeling van het gouvernement uit opmerken. Buitendien, er zijn er wel, vooral onder de jonge, pas uit Nederland aankomende soldaten, die liever geld, wijn of bier dan jenever hebben; maar bestaat de keuze tusschen een' borrel of..... niets! ja, dan zullen zij den jenever wel drin-

ken, al was het dan maar uit gulzigheid, en: «het gouvernement geeft het, dus moet het goed zijn; waarom zouden wij het schenken» is hunne redenering.

Maakte daarom de aangehaalde bepaling van verleden jaar zulk eene goede impressie, des te grooter was de teleurstelling, toen voor eenige weken het besluit verscheen, waarbij zij weér ingetrokken werd. Als redenen werden opgegeven, dat de (het vorige jaar bij wijze van proef ingevoerde) verstrekking van wijn of bier en betaling der geldswaarde van het rantsoen jenever, duurder uitkwam dan het vroeger gevolgde stelsel, om dat rantsoen in natura te verstrekken, en — wat ik, en velen met mij, maar niet kunnen gelooven — dat bij koud en vochtig weder, jenever gezonder is dan wijn! Maar dit daargelaten, dan is zeker toch de borrel, op den nuchteren maag, die den soldaten, zoowel bij hun vertrek uit Nederland als in Indië, aan boord van de transportschepen gegeven wordt, af te keuren. De jenever wordt in eens binnengeslokt, de nog niet hieraan verslaafden krijgen er smaak in, worden er aan gewoon, en de aanleiding, die oorzaak kan worden van misbruik, is ook hun gegeven. Zou het niet veel beter wezen, om dus ook reeds aan boord van het transportschip, even als in de garnizoenen in Indië, 's mor-

gens koffij aan de manschappen te geven? Het grootste gedeelte is dit zeker van hunne jeugd af gewend geweest; zij blijven er vrolijk en frisch bij, terwijl de morgenborrel hun den eetlust ontnemt, hen loom en ontevreden maakt, en voor de meesten een prikkel is, om nog maar zoovéél jenever, als zij krijgen kunnen, in te zwelgen.

De ondervinding heeft bij het fransche leger in Algiers het gezonde van koffij, even als het schadelijke van sterken drank, bewezen. Honderde voorbeelden en de ondervinding van de meesten onzer officieren van het Indische leger, zijn er, om hier hetzelfde bewijs bij te brengen. De soldaat zal de koffij met graagte drinken, als ze maar goed en het geen «*slobkousenwater*» is; hij zal er spoedig aan gewoon zijn, en die gewoonte wordt eene tweede natuur, zooals nu bij de meesten het jenever drinken is.

Eene groote verbetering verleden jaar,— insgelijks bij wijze van proef — voor de inlandsehe soldaten ingevoerd, is gelukkig in stand gebleven, namentlijk: om hun in stede van sterken drank, aan boord

van de schepen koffij te geven. Waarlijk een heilzame maatregel, want de Inlander is een even groot liefhebber van koffij als vijand van allen sterken drank. Daarenboven komt de eerste drank ook goedkoper uit dan de tweede.

Terwijl dus het eene jongstleden genomen besluit een' onaangenamen indruk maakte, zoowel — volgens mijne en veler meening — wegens den ongunstigen invloed op het fysiek van den soldaat, als op zijn moreel (want hij trekt er ook wel de gevolgtrekking uit, dat het gouvernement niet veel voor hem over heeft), was het andere een weldaad voor een leger, dat voor het grootste gedeelte uit inlandsehe soldaten bestaat.

Dat er zich spoedig meerdere stemmen mogen verheffen, om nog meer weldaden en verbeteringen in te roepen voor die soldaten, welke, in het indische leger dienende, reeds herhaaldelijk blijken gegeven hebben van heldenmoed, doodsverachting en trouw, en dat zij goedaangevoerd wordende, voor de Europesche niet behoeven onder te doen.

S^a. 6 November 1854. X.

VERSCHEIDENHEDEN.

De schildwachten in Frankrijk, Duitschland, enz. schilderen zoowel met het geweer over, als in den arm of bij den voet, naar welgevallen;

Waarom zou dit bij ons te lande ook niet plaats vinden mogen?

De ondervinding leert immers dat dit geene de minste bezwaren oplevert voor de pligtsbetrachting der schildwachten, terwijl het daarentegen de man minder afmat.

In de taktische beschouwingen, en in

't bijzonder bij die der voorpostendienst, wordt geleerd dat den schildwachten voornamelijk de waakzaamheid moet aanbevelen, en daarentegen zoo veel mogelijk vrijheid voor hem-zelfen moeten gelaten worden.

Zonder nu daarom te willen beweerden, dat men in de garnizoenen de schildwachten in allen deele dezelfde vrijheden kan veroorloven als te velde, zoo vermeenen wij echter dat niettemin de waakzaamheid hun hoofddoel moet blijven.

De gedwongen houding met het geweer in den arm, schijnt dus als eene dienstétiquette te worden beschouwd.

Maar ook hieromtrent mogen de voorbeelden door Fransche en Duitsche legers gegeven, tot navolging aanmoedigen, — want dáár worden ongetwijfeld immers alle dienstétiquetten naauwgezetter en strenger, nageleefd en gehandhaafd dan bij ons.

Gelukkigerwijze heeft de Infanterist toch eindelijk eene *geringe* verhooging van soldij erlangd. Alhoewel deze zeer weinig bedraagt, zoo heeft het toch in alle deelen eene gunstige uitwerking. De man kan zich nu weder wat schoensmeer, wat naaigaren en andere dergelijke noodwendigheden, als ook wat tabak aanschaffen en — zoo hij zuinig is en met veel overleg te werk gaat — ook nog 's avonds eer hij zich ter ruste begeeft een kommetje koffij genieten. Deze, voor ons niets beduidende zaken, zijn voor den soldaat eene eerste behoefte ze te moeten outbe-

ren, belet hem zich in zijnen stand te vreden te gevoelen. Vóór het erlangen der 2 cents verhooging was dit alles voor hem eene ondenkbare weelde; iets, dat in zijn oog enkel bereikbaar was voor de gelukkigen der aarde, waartoe hij zich niet mogt rekenen te behooren.

Ongelukkig vooral was hij die uit het hospitaal terugkwam. Bij geldelijk verlies aan traktement, had hij ook nog een aanzienlijk verlies aan zijn ligchaam geleden. Behalve de verzwakking zijner krachten, als gevolg der ziekte, had hij nog zijne schade in te halen, van zoo lang eene schrale keuken te hebben gehad. Volgens den soldaat is Schraalhans keukenmeester in het hospitaal. Herstelde zieken hebben gezond en krachtig voedsel noodig om weder tot hunne vorige sterkte terug te komen; ten minste zoo denken wij er over. Of nu de, in het hospitaal op het voedsel bezuinigde gelden, later worden overgemaakt aan de garnizoensbakkerij, en daarom niet te min tot voeding van den soldaat strekken, doet niets ter zake. Zeker is het dat veelal de soldaat lichamelijk verarmd uit het hospitaal in de kazerne terugkeert. Hij is dan hongriger dan vroeger, en de gewone menage hierin niet aan zijne meerdere behoeften kunnende voorzien, — de deeling hem geene extra's veroorlovene — zoo duurde het langen tijd eer hij zich van het geleden verlies hersteld had. Hoe weinig ook, zoo zal de toelage van 2 cent hem hierin eenigzins kunnen te gemoet komen.

B I J L A G E VIII.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEEDE SERIE. — ZEVENDE DEEL, N° 8.

(Maand Februarij 1855.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Tot Gouverneur der Koninklijke Akademie voor de Zee- en Landmagt: de kolonel J. W. Walther, tot dusver Chef voor het Personeel en de Militaire zaken bij het Departement van Oorlog, uit welke laatste betrekking hij, met dankzegging voor de daarin bewezen diensten, eervol is ontslagen. Bij den plaatselijken staf tot 2den luit. plaats.-adjud. der 2de klasse te Rotterdam, de sergeant-majoor T. J. Jager, van het reg. grenad. en jagers. Bij het reg. grenad. en jagers, tot 1sten luit.: de 2de luit. H. P. C. G. van der Hoeven en A. C. T. Gevers Leuven, van het korps. Bij het 1ste reg. inf.: tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. H. J. van der Meulen, van het korps. Bij het 6de reg. inf., tot 1sten luit.: de 2de luit. C. L. Walther, van het korps. Bij het 8ste reg. inf., tot kap. der 2de kl.: de kap. van de 3de kl. J. L. E. Jura, van het korps. Bij het instruc.-batt., tot 1sten luit.: de 2de luit. W. H. Doorman, van het korps. Bij den staf van het wapen der art., tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. C. C. Cox, van dien staf; zijnde hij tevens benoemd tot onder-directeur van 's rijks gieterij van bronzen geschut; tot adjud. in de 1ste artillerie-directie: de 1ste luit. H. A. A. van Rijssen, van het reg. veld-artill., zijnde hij in verband daarmee over-

geplaatst bij gemelden staf. Bij het reg. veld-art., tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. W. A. Sodenkamp, van het korps. Bij het 3de reg. vesting-artill., tot 1sten luit.: de 2de luit. C. D. H. Schneider, van het korps. Bij het korps Pontonniers, tot kap. der 2de kl.: de kap. der 3de kl. H. T. van Lith de Jeude, van het korps. Bij het personeel van de geneeskundige dienst der landm., tot offic. der gezondh. der 1ste kl.: de offic. van gezondh. der 2de kl. A. P. Kleijenberg, van dat personeel.

Verplaatsingen.

Bij het 1ste reg. inf.: de kap. H. P. Everts, van het 5de reg. inf.; de 2de luit. J. H. de Fremery, van het 5de reg. inf. Bij het algemeen depôt van discip.: de 1ste luit. J. Swemer, van het 8ste reg. inf. Bij den staf van het wapen der art. en bestemd om werkzaam te zijn bij de art. stapel- en constr.-magazijnen: de 1ste luit. J. F. W. M. P. Ninaber, van het korps pontonniers. Bij het reg. veld-artillerie: de 1ste luit. bij den staf der art. C. G. C. F. Ising, adjud. in de 1ste art.-direct., uit welke laatste betrekking hij eervol is ontslagen. Bij het 2de reg. vesting-artillerie: de kap. bij den staf der art. W. H. K. van Ingen, onder-directeur van 's rijks gieterij van bronzen geschut, uit welke laatste betrekking hij eervol is ontslagen. Bij het korps Pontonniers: de 1ste luit. J. G. C. van Dijk, van het 2de reg. vesting-artillerie. De offic. van gezondh. der 2de kl. A. N. Vorstman, van Bergen-op-Zoom naar 's Bosch; D. G. van der Hegge Zijnen, van Utrecht naar Delft.

Tijdelijk op non-activiteit gesteld.

De 1ste luit. C. J. Soeters Gosenson, van het 2de reg. inf.

Gepensionneerd.

De kap. jbr. M. P. B. S. Vraux d'Ameliu, van het 2de reg. vesting-artillerie, onder toekenning van den rang van majoor en vergun-

ning de activiteits-uniform van het wapen voortdurend te blijven dragen.

Overleden.

De generaal-majoor jonkheer J. K. ridder van Rappard, Gouverneur der Koninklijke Akademie voor de Zee- en Landmagt; de generaal-majoor Menningh, kommanderende de 3de brigade inf.; de 2de luit. W. Compter, plaatsel.-adj. der 2de kl. te Rotterdam; de kap. N. J. Muijsken, van het 2de reg. vesting-artillerie.

CORRESPONDENTIE.

Den geachten inzenders haren dank voor hunne medewerking betuigende, geeft de Redactie kennis van de ontvangst der navolgende stukken, die zij zoodra mogelijk zal trachten te plaatsen, op eene enkele uitzondering na, waarover zij met den schrijver eerstdaags in Correspondentie hoopt te treden.

Van G. K. Hz. *Bijdragen tot de Geschiedenis der Vreemden-Legioenen.*

Van . . . uit G. twee artikelen, zonder bepaalden titel, van

een Luitenant der Infanterie, iets over de vuurwapen der Infanterie.

Van v. W. uit A. een brief, wiens inhoud reeds aan den belanghebbenden verzonden is.

Van . . . uit B. een artikel *Schrijven en Verscheidenheden*, welke plaatsgebrek ons verhinderd heeft in dit n^o. op te nemen.

Nog iets over den veldtocht in Noord-Holland in het jaar 1799.

Eenige opmerkingen van een officier der kavallerie.

Tabellarisch statistiek overzicht van het Instructie-baillon.

BIJDRAGEN TOT DE GESCHIEDENIS

DER

VREEMDEN-LEGIOENEN.

Na zich aan *Ruslands* taaijen mantel-zoom de toch zoo grage tanden te hebben stompgeknaagd, zonder ergens naar hartelust het deugdzaam hermellijn tot flarden te hebben kunnen vanéénrijten, beginnen de onderling schijnbaar zoo hecht, maar toch steeds kunstmatig verknochte tweeling-staten van 't westelijk *Europa* allengs te beseffen, dat het niet kwaad zou wezen, zich bij hunne collega's van minderen rang te verzekeren van de noodige fokkerijën en stoeterijën, ter aanvulling hunner aan zoo jammerlijke slinking onderhevige strijkrachten. Bij dit streven openbaarde zich echter eene omstandigheid, welke schier geheel werd over 't hoofd gezien, en toch niet dan al te waarschijnlijk op den langen duur eenen allesdoorvretenden kanker in 't hedendaagsch krijgswezen zal in 't leven roepen. Niet alleen toch zien we eene zelfstandige mogendheid hare troepen als huurbenden ten beste geven; niet alleen ronselt de werfers-trom gansche scharen berooide vreemdelingen ter deelneming in eenen kamp, die alleen den inheemschen officieren, eer en bevordering, hunzelve op het gunstigst genomen een doornenvol leven bezorgen kan; neen,

wat meer is, we zien een befaamd partijhoofd, wiens in veler oog toch immer waterige zon zienderoog begon te tanen, zich in hoedanigheid van vrijen burger van een onafhankelijk gemeenebest als *condottieri-hoofdman* verbinden aan de dienst eens eigenmachtigen Keizers, en wel in 't belang eener zaak, welke hij i walijk de zijne noemen kan! Of is de gevierde wortel- en tak-man uit de dagen van het *Sonderbond* iets anders geworden dan de *Condottieri* OCHSENBEIN, die wellicht te eeniger tijd als *Janitsjaar van den vooruitgang*, gelijk de *Stauffacher* (1) zulks gelieft te doopen, nog zal optreden in de eervolle betrekking van chef van de lijfwacht van den Padijsah, Sultan ABDOEL-MESJID?! Generaal Maart behoeft zich slechts even trouw bondgenoot van Prins MENTSJKOF (2) te toonen, als zulks zijne voorgangers deden, en GARRIBALDI de Baudiet wordt met even open armen door Franschen of Britten ontvangen, als thans de aftredende Onder-voorzitter in den Zwitserschen Bondsraad! Nu men de vreemden-

(1) Kern-Zwitsersch weekblad uit den jongsten tijd.

(2) Sedert wegens ziekte vervangen door Prins GORTSJKOP.

legioenen onder eigen aanvoerders en ook ten aanzien van den landaard als een gesloten geheel organiseert, kan 'tkwalijk anders, of ze ontaarden allengs in de Condottieri-benden van 't *Italië* der vijftiende eeuw.

't Is waar, zoodanige verbastering of vervorming kost tijd, en velen zien reeds den vrede gesloten onder verdemoediging van *Ruslands* ergerlijken overmoed; ja zelfs zij die, niet alleen naar aanleidingen, maar ook naar oorzaken vorschende, gekomen zijn tot de overtuiging, dat *Frankrijks* kuiperijen in het Oosten den wel eens door Franschen en Britten zelve, wegens zijne rechtschapenheid, gevierden Alleenheerscher (1) aller Russen ten minsten eenigermate gerechtigden, om toe te zien dat men de kaas niet van zijn brood stal, vleijen zich nog met eenen kortstondigen duur van den oorlog. Doorlees stapels werken, in deze dagen van beroering uitgebroeid, en overal stuit men op het axioma, dat de vrede op duurzame grondslagen zal gesloten worden, waarbij zich alsdan de vaste overtuiging paart, dat het tot stand komen van dien vrede kwalijk tot het volgend schrikkeljaar kan achterwege blijven! Wij voor ons deelen echter die hoop niet. Wij zien in de kolossale botsing van West- en Oost-*Europa* slechts het bloedig voor- spel eener moderne Iliade op reuzenschaal. Dat de bevolkingen van westelijk en zuidelijk *Europa*, met uitzondering mogelijk van die meerderheid onzer eigen natie, welke nog niet door hooggeleerde theorieën

bezwijmeld geraakte, en den Rus, mits in de kuip der westersche beschaving behoorlijk schoongewasschen, gaarne eene ruime plaats aan den broederlijken volkeren-disch zou zien ingeruimd; dat, zeggen we, die bevolkingen nog te midden van den nevel, over recht en waarheid uitgespreid, vrij luide sympathiseeren met de voorvechters tegenover den Noordschen kolossus, heeft naar onze bescheiden meening een diepen zin. Wie geen vreemdeling is gebleven in de geschiedenis der maatschappelijke ontwikkeling in 't algemeen, zal moeten instemmen, dat zich daarbij steeds eene stelselmatige opvolging van *leidende* elementen doet opmerken, en hierbij wenschen we in de eerste plaats de aandacht gevestigd op de rol, vroeger door de Grieksch-Latijnsche volkeren gespeeld, en op die, welke hun bij de ontwikkeling van 't Germaansche element in de laatste tijden bleef voorbehouden. Wel nu; terwijl de Slawen-stammen in hunne, volgens de wetten onzer schepping immer voortschrijdende ontwikkeling, op een standpunt gekomen zijn, dat ze hunne leefkracht als beschaafde natiën beginnen te gevoelen, openbaart zich bij de hedendaagsche toonvoerders in 't maatschappelijk concert der beschaafde volkeren, meer en meer zekere beduchtheid, als kon de tijd nog wel eens komen, waarin de strijdstok van den orchestmeester zich in handen van het thans nog zoo weinig ontholsterde Slawenras bevinden zal. Deze *ahnung* doet de harten der toonvoerders onzer dagen om zoo te zeggen sympathiek popelen, en ge zult gereedelijk moeten toegeven, dat er wel geen erger schrik-

(1) Sedert overleden en opgevolgd door zijnen zoon ALEXANDER II.

beeld voor een beschaafd, of wel verlicht en veredeld (!?) mensch wezen kan, ten zij mogelijk het ook ons, krachtens de algemeene verbijstering van Maart 1848, ten deel geworden vooruitzicht eener ijzeren dwingelandij van de blinde meerderheid!!! Golden we nog als vroeger voor iets degelijks te midden der Europeesche reuzen, en verloochenden we, in den roes onzer politieke moderniseering, niet geheel en al den praktischen geest onzer als echte handelaars tamelijk kosmopolitische voorvaders; misschien vond eene diplomatische nota op het thema: «poets den beer en «laat hem aanzitten; wat kwaad steekt «er in?»” eenigen ingang. Thans echter past ons een diep stilzwijgen, al zien we ook de koetsiers van den bok tuimelen en de paarden op het punt van door te gaan. — In allen ernst toch, ware 't niet beter geweest het gaandeweg daarheen te leiden, dat het Slawenras eenmaal zijne plaats aan den disch kon innemen, zonder dat iemand er een vreemde, een indringer in meende te moeten begroeten? Nu eens de beduchtheid tot eene zoo diepgewortelde antipathie is overgegaan, dat men niet schroomde bloed te willen zien, staat ons eene even langdurige als hardnekkige worsteling tussehen Slawen en Germanen voor de deur. Zoo lang nu de nog ingesluimerde volkeren van Grieksch-Latijnschen oorsprong zich door de Slawophobie of Russenvrees tot aansluiting aan de Germaansche reivoerders laten vinden, is 't nog wel mogelijk, en zelfs waarschijnlijk, den Slawenstroom te stuiten en terug te dringen; maar zal dit altijd het geval wezen, — zullen die Grieksch-Latijnsche

volkeren, welke reeds zoo tamelijk in staat van gisting komen, niet ééns, bij de onvermijdelijk voortschrijdende ontwikkeling der Slawen-stammen, hunne Russenvrees overwinnen uit afkeer van hen, die sedert eeuwen zich te hunnen koste op den voorgrond drongen? En wat dán voor keus, dan eene lijdzame onderwerping aan 't overwicht, of eene volksverhuizing op groote schaal naar de beide deelen der nieuwe wereld! — IJdele droomer, roept gewis menigeen al meesmuilend, of zelfs luid grinnikend uit, — en niets zou ons aangenameer wezen, dan de overtuiging te bekomen dat we ons deerlijk vergisten; maar, men vergunne ons nog voorloopig deze onderstelling, tot nog toe vreezen we eer in de rol van Cassandra, dan in die van Don Antonio'den leugenpropheet te zijn opgetreden.

Wat dan ook de toekomst ons nog verhulle, de mogelijkheid bestaat dat de twintig eeuwen onzer Christelijke jaartelling vervuld worden, alvorens de «Vrienden van den Vrede» hunne pogingen naar wensch bekroond zien; en in deze onderstelling achtten we 't ook voor onze militaire wereld niet geheel ongepast eens na te gaan, wat de Vreemden-legioenen der nieuwere tijden zoo al hebben uitgericht. Te dien einde dachten we allengs, en wel voor zooveel ons hiertoe de vereischte snipper-uren mogten beschikbaar blijven, eene reeks van studiën of overzichten nopens deze aangelegenheid te verzamelen, en achtervolgens aan de geëerde Redactie van den «*Militaire Spectator*» ten verbruike aan te bieden.

Getrouw aan onze leus, dat er nog

steeds te weinig gedaan wordt ter verspreiding van het goede uit den vreemde in ons midden, en dat slechts al te velen onzer dilettanten in 't vak van krijgsv verhalen de feiten naar hunnen smaak verhanzelen, terwijl ze elders bereids sedert lang naar waarheid werden voorgesteld, — behouden we ons voor, deze studiën hoofdzakelijk in te richten bij wijze van bloemlezing uit degelijke buitenlandsche werken; wanneer we tevens de gelegenheid zullen hebben, menig nog in onze meeste militaire bibliotheken onbekenden schrijver als hoog te waardeeren gast bij 't Nederlandsch publiek in te leiden. Zoo zullen we ons onder anderen ditmaal bepalen tot de mededeeling van een gedeelte van Dr. FR. STEGER's uitmuntenden arbeid over *Francisco Sforza en de Italiaansche Condottieri* (1), en wel van die bladzijden, waarin hij ons de lotwisselingen van het eerste Vreemden-legioen der nieuwere tijden voor oogen spiegelt. Moge dit ons voornemen velen althans niet geheel onvallyig wezen.

I.

DE ALMOVAREN IN 'T OOSTEN.

Na de onthaling van den edelen kampvechter voor het recht den *Hohenstaufen*,

(1) *Geschichte Franz Sforza's und der italienischen Condottieri*. Von FRIEDRICH STEGER. Leipzig, C. B. Lorek, 1833. Kl. 8°, VIII en 345 bladz. Prijs 1 Thaler. — Dit werkje behoort tot de *Historische Hausbibliothek*, welke onder toezicht van den Hoogleeraar Dr. FRIEDRICH BULAU wordt uitgegeven, en zoo wel wegens gehalte als prijs aller aandacht waardig is.

den rampspoedigen KOENRADIJN van Zwaben, heerschte KAREL van Anjou met ijzeren vuist over Sicilië. Zijn stedehouder WILLEM L'ETENDART, volgens de karakterschets door *Malaspina* gegeven: «een «bloeddorstig man, een woest soldaat, in tweegevecht onoverwinnlijk, «in den slag een wild dier, en wreed «boven alle begrip,»" woedde tegen de aanhangers van het Huis der *Hohenstaufen* op zoo ongehoorde wijze, dat sommigen tot de onderstelling kwamen, als hadden verscheidene den Huize *Anjou* vijandige praelaten op de benoeming van dezen onmensch aangedrongen, in de hoop dat zijne gruwzaamheid eenen opstand zou te weeg brengen. Op den tweeden Paaschdag 1282 kwam het dan ook tot den zoo vermaarden *Siciliaanschen Vesper*, waarbij de moord aller Franschen het eiland van de zoo gehate overheersching verlost. Nadat het volk, zonder aanvoerder en zonder samenspanning (1), zich zelf had vrijgemaakt, verklaarde zich ook de Adel voor de zaak des vaderlands, en snelde PEDRO van Arragon, de schoonzoon van MANFRED en de erfgerechtigde der *Hohen-*

(1) 't Is hier de plaats niet om te bewijzen, dat PROCIDA steeds ten onrechte als toongever in dit bloedig drama verheerlijkt werd; maar de hierop betrekking hebbende oorkonden, geput uit de Archieven van *Palermo* en *Napels*, vindt men verzameld in een der uitstekendste Italiaansche geschiedwerken van den jongeren tijd, namelijk in: MICHELE AMARI, *Un periodo delle Istorie Siciliane del Secolo XIII* (*Palermo*, 1842). Alvorens in 't licht te verschijnen, onderging dit werk eene dubbele censuur, van de jesuïeten en van den prefect van politie te *Palermo*, terwijl de Koning van *Napels* zelf er zijne goedkeuring aan schonk: desniettemin moest de schrijver wegens dezen arbeid uit zijn vaderland vluchten.

staufen, ter hulpe toe. Met hem kwamen over zee 50000 *Almovaren* of *Almojavaren*, Christelijke krijgsbenden, die in *Arragon* op de grenzen der Saraceense rijken leefden, hun roovers-leven onder een glimp van godsdienst- en staatsbelang verontschuldigen, en, bij het tot stand komen van eenen duurzamen vredes-toestand tusschen Arragoneezen en Saraceenen, elders als huurlingen voegzamer gelegenheid zochten om aan hunnen rooflustigen aard den vrijen teugel te kunnen vieren (1). In de oorlogen met het Huis *Anjou* verwierven deze huurbenden zich een grooten naam. Eene lederen muts, een kort wambuis, een sluitende broek van geitenvellen, een zak voor leeftocht vormden hunne uitrusting; twee werpschichten, eene redelijk lange lans en een zeer spits zwaard hunne wapens. Drie dagen lang konden ze uitsluitend op wortelen en boomvruchten teeren; even onverhoeds als snel stormden ze soms verscheidene dagmarschen ver een vijandelijk gebied binnen, moordden en plunderden, en waren verdwenen zoodra de logge tegenpartij op de been gekomen was. Van hunne dapperheid en geslepenheid verhaalde men wonderen. Een enkele *Almo* vaar zou te voet tegen twintig ruiters gekampt, en er vijf in 't zand hebben doen bijten, alvorens hij aan 't bloedverlies uit zijne wonden bezweek. Van eenen

anderen liep de mare, dat hij, als krijsgévangene aan 't Hof van *Napels*, aangeboden had het tegen eenen volledig uitergerusten ridder op te nemen, en dat hij dan ook, zonder eenig dekkingsmiddel, alleen met werpschicht en zwaard de overwinning behaalde. — Na *PEDRO's* dood ontstonden tusschen diens zonen, *JACOB van Arragon* en *FREDERIK III van Sicilië*, hooggaande oneenigheden, en *JACOB* riep de *Almovaren* naar *Spanje* terug; maar deze lieten hem antwoorden: « De Arragoneezen zijn het vrijste van alle volkeren, die 't gezag van eenen Koning over zich erkennen. Onze wetten en vaderlandsche gebruiken onthefien ons van elken leenplicht jegens een Vorst, die de wapens tegen een rijk voert, dat zijn vader gegrondvest, zijn broeder in bezit genomen, hij zelf vroeger beheerscht en verdedigd heeft. Wij blijven op Sicilië.” (1296). Zes jaren later sloten *FREDERIK III* en *KAREL II van Napels* vrede, en hierdoor geraakten de *Almovaren* in de grootste verlegenheid, daar zij zelfs in 't zoo deerlijk verwoeste *Sicilië* niet langer mogten blijven, en *Italië*, *Frankrijk*, *Spanje* waren voor hen gesloten. Hun aanvoerder *RUTGER van Flor* (1) wist in deze radeloosheid hulp te verschaffen.

RUTGER was de zoon van een Duitsch ridder, die onder Keizer *FREDERIK II* als valkenier diende. In den slag van *Tagliacozzo* (2) sneuvelde de vader; zijne

(1) *Leo*, *Geschiede der Italianischen Staate*, IV, 4, in de aantekening — (*Gibbon* geeft trouwens in het 62de hoofdstuk van zijn beroemd werk: *Decline and Fall of the Roman Empire*, niet onduidelijk te kennen, dat er zijns inziens nog al iets op de Christen-afkomst dezer benden zou zijn af te dingen. — K.)

(1) *Rudiger*, *Rogier*.

(2) Hierin dolf *KOENRADIJN van Zwaben* ten jare 1268 het onderspit. — Men vindt dezen veldslag ook wel dien van *Scurcola* genoemd. — K.

goederen werden aan eenen Franschen ridder toegekend; de moeder, die met den jongen RUTGER te *Brindisi* leefde, verviel tot de grootste armoede. In eene schamele hut, dicht aan de haven, sleet de knaap zijne prilste jeugd, toen er den een of anderen dag een schip van de Tempeliers binnenliep om ballast en leeftocht in te nemen. Voor onzen RUTGER was dit eene gebeurtenis, waarvan hij met al de levendigheid zijner jeugd partij trok. Hij leefde met het scheepsvolk, klauterde langs want en masten op en af, en gaf zoodanige bewijzen van kracht, buigzaamheid en goeden wil, dat de Tempeliers bij zijne moeder er op aandrongen, hem aan hen af te staan. Op vijftienjarigen leeftijd was hij de beste varensgezel der vloot; naauwelijks twintig jaren telde hij, of hem werd het bevel over een groot schip, de *Valk* geheeten, en dat de Genuezen verkocht hadden, toevertrouwd. Zijne verbindtenis met de Tempeliers hield op ten gevolge eener aanklacht, als zoude hij zich bij de bestorming van *Ptolemaïs* door de Saraceenen aan den eigendom der op zijn schip gevluichte Christenen vergrepen hebben. Met een ander schip, dat hij voor eigen rekening kocht, streed hij in dienst van de Genuezen, — bood hij zijnen arm aan de *Anjou's van Napels* aan, en sloot hij zich, door deze teruggewezen, ten laatsten bij *FREDERIK III van Sicilië* aan. Een dolkoen wapenfeit grondvestte in deze nieuwe dienst zijnen roem. Sedert maanden belegerd, te water en te land op het naauwste ingesloten, was *Messina* op het punt door honger tot overgave gedwongen te worden.

Niemand durfde het wagen der veege stad levensmiddelen toe te voeren, toen RUTGER, na twaalf galeijen te *Sciaccia* met granen bevracht te hebben, bij 't opsteken van eenen storm onder zeil ging, en, te midden van de vervaarlijkste beroering der elementen, met volle zeilen dwars door de Napolitaansche vloot, die vóór hare ankers rijdende genoeg met zich-zelve te doen had, de haven van *Messina* binnen liep. Voor dit en menig ander wapenfeit had de Koning hem met twee burchten en het eiland *Malta* in leen verleden; weshalve hij zich dan ook niet persoonlijk wegens den gesloten vrede zou hebben te bekommeren gehad, ware rust hem mogelijk geweest. — Tot dezen man nu wendden zich de benarde Almovaren, daar zij hem onverwijld tot hunnen aanvoerder verkozen.

RUTGER VAN FLOR was bekend met den toestand van het Oosten, en even goed bewust van de na 'tbedaren van den Mongolen-storm snel aangroeiende macht der Turken, als van de beklemming des Griekschen rijks, welks Keizer *ANDRONIKUS PALAEOLOGUS* er zelfs toe gekomen was, zijne onderdanen van wapens en paarden te berooven, om 10000 door hem aangeworven Alanen te kunnen gebruiken tegenover den geduchten Sultan *OSMAN*, naar wien de Turken zich niet zelden noemden. De gezanten van RUTGER, die van zijnentwege aanboden, met de Almovaren voor 't behoud van *Byzantium* te kampen, werden als redders in den nood verwelkomd. Een verdrag regelde de nadere bepalingen: vier onsen gouds maandelijks voor ieder zwaar gewapende, —

twee voor de lichte ruitery, — vier voor de onderbevelhebbers, — één voor de varensgezellen en voetknechten, — twintig taren van twaalf in eene kroon (*scudo*) voor de voetboogschutters; vier maanden vooruitbetaling van soldij; twee maanden soldij voor de uitvallenden; voor CORBERANO VAN ALET het ambt van hofmaarschalk (*sénéchal*); voor RUTGER VAN FLOR de waardigheid van Groothertog of Groot-admiraal der Zeeën, benevens de hand van MARIA, nicht des Keizers en dochter van ATZAN, Koning van *Bulgarië*.

De schitterende voorwaarden van 'tverdrag deden RUTGER's leger in korten tijd voltallig zijn. Behalven de Almovaren schaarden zich onder zijnen vanen ballingen uit *Italië*, — Paterinen, eene toenmaals in *Italië* sterk vervolgte secte, — Genueesche zeeroovers en Saraceenen. Wapens en schepen kocht RUTGER deels met eigen goud, dat hij zich door de vervreemding zijner bezittingen verschaft, deels met de 40000 byzantijnen (solidi van echt ducatengoud, in gehalte nagenoeg vijf gulden waard), die hem de Genueezen voorschoten. De Koning van *Sicilië*, die zich dezen bondgenoot gaarne van den hals schoof, schonk hem leeftocht, en wel meel, kaas, gezouten vleesch, knoflook en ajuin. Onder RUTGER voerden FERDINAND XIMENES VAN ARENOS, FERDINAND VAN AUNY, CORBERANO VAN ALET en PEDRO VAN AROS het bevel. Twee der vermaardste Almovaren-hoofden, BERENGARIUS VAN ENTENZA en BERENGARIUS VAN ROCAFORTE, bleven aanvankelijk uit nader op RUTGER terug, maar volgden later met verse huurbenden. In *Messina*,

dat tot verzamelplaats was aangewezen, monsterde RUTGER 4000 man Almovaren te voet, 1000 varensgezellen en 1500 volkomen uitgeruste ruiters. Op den 1sten September 1505 ging de vloot onder zeil, en de schepen vertoonden de banieren van *Arragon*, van *Sicilië* en van RUTGER VAN FLOR (1).

ANDRONIKUS en MICHAËL, zijn zoon en Mede-Keizer, gaven alom door eene feestelijke ontvangst hunne vreugde over de aankomst hunner redders te kennen. De vier maanden soldij werden onmiddellijk uitbetaald, en eene gansche reeks van gastmalen waardiglijk door de verloving van MARIA met RUTGER bekroond. Het jubelen bleef echter niet buiten stoornis; een dronken Almovaar doorstak eenen Genuees, die hem nijdoude: de Genueezen liepen onverwijd in hun kwartier te wapen; van den anderen kant stroomden ook de Almovaren gewapend toe, en 'tkwam tot een moorddadig gevecht. Trouwens ook zonder die toevallige belediging ware het tot zoodanige botsing gekomen; want Genueezen en Almovaren waren van ouds vijanden, en de laatsten koesterden eene nieuwe grief wegens den haast, waarmee hunne mededingers, toen nauwelijks het eerste schip van RUTGER vóór den Griekschen wal het anker had laten vallen, hun te goed van 20000 byzantijnen hadden ingevorderd. De Genueezen werden op de vlucht geslagen;

(1) Onze hoofdbron voor het thans volgend overzicht is de *Chronijk van Arragon* door MUNTANER, een tijdgenoot, die den tocht in persoon medemaakte en in *Gallipoli* de betrekking van stadsbevelhebber bekleedde.

ANDRONIKUS zag het uit een venster van zijn paleis aan, en gaf er luide zijne vreugde over te kennen, dat de onbeschaamde kramers toch eindelijk eens met de ware munt betaald werden, terwijl hij den overwinnaars wegens hunne dapperheid eene maand soldij vereerde! Dat de aanvoerder zijner lijfwacht van Alanen, toen hij de Almovaren belette storm te loopen op de met schatten opgehoopte Genueesche voorstad *Galata*, door deze woestelingen werd om 't leven gebragt, kwam voor 't oogenblik niet verder ter sprake. — ANDRONIKUS zocht zich echter de onrustige gasten zoo spoedig doenlijk van den hals te schuiven, door ze naar *Asië* te zenden ten einde *Philadelphia* te ontzetten. De Almovaren gaven echter aan 't ontzet van *Cyzikus* de voorkeur, en volbrachten zulks ook door eenen de Grieken met ontzetting en vrees vervullenden veldslag, maar om zich vervolgens naar hartelust ten koste der bevrijders te goed te doen. Zij dreven 't daarmee zoo erg, dat FERDINAND XIMENES VAN ARENOS naar *Italië* terugkeerde, om niet langer getuige te zijn van de schandelijke onderdrukking der rampzalige bevolking. Inmiddels verliep het jaar 1304, en 'tvolgende opende zich onder de slechtste vooruitzichten. Nadat toch de huurlingen alles schoon leéggeplunderd hadden, waren zij zelve den woekeraars in handen gevallen, en deze onverschrokken benden bevonden zich weldra even berooid en hulpeloos als een gevangene voor schulden in de gijzeling. De Keizer hielp hen nogmaals uit den nood, met meer geld dan wel met de karige hulpbronnen van zijn rijk viel overéén te brengen: hierop be-

taalde RUTGER de schulden, die tot een beloop van acht maanden soldij voor de gansche heirmacht waren gestegen, voegde er nog vier maanden soldij bij, en verkreeg zoo doende op nieuw een slagvaardig, kamplustig leger. Op den 9^{den} April 1303 zou men dan ook tegen de Turken oprukken; maar het duurde tot 1 Mei, eer men zich op marsch begaf. Het was toch tusschen de Alanen, die bij *Cyzikus* gelegerd waren, en de Almovaren wegens een meisje tot een ergerlijken twist gekomen; als gewoonlijk greep iedere partij naar hare wapens, en werd er een gevecht geleverd. Alleen door de heimelijke ondersteuning van den kant der Grieken zagen zich de Alanen voor eenen geheel en ondergang gevrijwaard. Hun Hertog GEORGE, wiens zoon gesneuveld was, verwierf op zijne beden met de laatste duizend man zijner benden vrijen aftocht, nadat hij trouwens het hem voor de gevallen aangeboden zoengeld had van de hand ge-
wezen.

De veldslag, welken de Almovaren onder de muren van *Philadelphia* tegen de Turken en den met deze verbonden Sultan van *Karamanië* leverden, bevestigde op nieuw hunnen roem. Binnen weinige uren waren de gelederen der vijfmaal talrijker vijanden overhoop geworpen en zoo gedund, dat er niet meer dan 1000 voetknechten en 500 ruiters moeten ontkomen zijn. De Grieken ademden nu vrijer; verscheidene hoofdplaatsen wierpen het Turksche juk af, of openden hare poorten voor de Almovaren, die, nagenoeg zonder eenigen wederstand te ontmoeten, *Karië* en *Lycië* doorkruisen en tot aan de berg-

keten van den *Taurus* voorwaarts dringen konden. In de kluften van 't gebergte lagen echter de Turken ten getale van 20000 man voetvolk en 10000 ruiters op de loer; naauwelijks vertoonden zich de spits van het Christenheir, of deze geduchte macht stormde er onder luid getier op in. RUTGER en de zijnen werden als door een orkaan van menschen en paarden gestuit; het voetvolk aarzelde bij het aanschouwen van den geweldigen stroom, die in zijne vaart alles dreigde meê te sleuren: in dit beslissend oogenblik echter ijldde RUTGER vóór 't front zijner ruitersbenden, hief de banier omhoog, liet de slagkreet: *Arragon, Arragon!* daverend weërgalmen, en wierp zich te midden der vijanden. De kans was herwonnen; spoedig deinsden de Turken terug, en ten laatsten sloegen ze gansch en al op de vlucht. Een ganschen dag en nacht duurde het moorden; toen er niets levends meer te vernielen was, wierpen de overwinnaars de lijken, waarvan er 18000 gevonden werden, in hoopen op elkander, en sleepten ze uit bloed en stof den buit te samen: paarden, wapens, vaandels, goud en zilver, kostbare kleinoodiën en kampgereedschap.

Niet alleen de spoedig invallende winter, maar ook de arglistigheid der Grieken bellette den Almovaren hunne veroveringen voort te zetten. De Keizer gevoelde over de zegepralen zijner huurlingen slechts middelmatige vreugde; want hij dachtte dat zij hem zijn rijk niet zouden teruggeven, hadden zij dit eenmaal van Turken schoongeveegd. De najverige Genuezen stijfden zijne bekommring door te ver-

spreiden, dat er in 't Westen onder den bastaardbroeder van *Siciliëns* Koning een talrijk kruisheir werd bijééngetrokken, waarvan de voorhoede onder BERENGARIUS VAN ENTENZA juist aan land gekomen was;— dat het Latijnsche Keizerrijk weder zou worden opgericht, en dat zulks ook de drijfveer was, die de Almovaren naar *Asië* gevoerd had. De Palaeoloog schonk aan deze geruchten geloof, en riep de huur-benden uit den *Taurus* terug, ten einde ze, zoo 't heette, onder den Mede-Keizer MICHAËL tegen de Bulgaren te laten kampen. Dit opontbod vond de Almovaren onder de muren van *Magnesia*, dat zij juist met woede aantastten om weêr in 't hezit van hunnen krijgsbuit te geraken, die hier opgehoopt lag en door de Grieken, na 't verdrijven der bezetting van Almovaren, was prijs verklaard. Toen het Keizerlijk bevel hun gewerd, beproefden de Almovaren nogmaals een storm, maar te vergeefs; hierop begaven zij zich werkelijk op marsch, doch niet verder dan *Gallipoli*, waar zij den uitslag der door RUTGER met den Keizer aangeknoopte onderhandelingen wilden afwachten. De avonturier eischte veel: voor zich-zelfen de waardigheid van *Caesar*, voor zijnen vriend BERENGARIUS VAN ENTENZA den Hertogs-hoed, voor zijne benden nog ettelijke maanden soldij. De Keizer beloofde alles, doch begon in de eerste plaats met de soldij in valsch gemunt goud te doen uitbetalen, dat niemand aannam, zoodat de Almovaren hun onderhoud met plunderen moesten zoeken. Ten slotte kwam men daarin overéén, dat de Almovaren *Asië*, voor zoo ver zij dit veroveren konden, als leenmannen van 't Grieksche

Rijk zouden in bezit houden, mits zij van alle soldij, uitgezonderd jaarlijks 50000 ducaten en 120000 mud (*maller*) koren afzagen (1506). Daar het verdrag op een beeld der Heilige Maagd bezworen werd, zoo koesterde de argelooze RUTGER geenerlei achterdocht, en reed hij van slechts weinige der zijnen vergezeld naar *Adrianopel*, om zich met den Mede-Keizer MICHAËL nopens 't afspringen van den veldtocht tegen de Bulgaren te verstaan. Men had hierop gerekend. Toen hij in 't paleis afsteeg, zag hij het binnenplein gevuld met gewapende Alanen, en aan dier hoofd Hertog GEORGE, wiens zoon door zijne Almovaren was om 't leven gebracht. Schoon eenigermate onthutst wegens de aanwezigheid dezer gasten, ontrok RUTGER zich toch geenszins aan de hartelijke omhelzingen van MICHAËL, plaatste hij zich welgemoed aan den disch en zat hij vrolijk aan, toen plotseling de deuren opensprongen, de Alanen binnenstormden, en de weêrlooze vreemdelingen afmaakten. RUTGER VAN FLOR stortte onder tal van houwen met strijdbijlen ter aarde; zijn afgekapt hoofd werd ten toon gesteld op de kanteelen van 't paleis, waarin hij als gast was opgenomen. Keizerlijke boden verbreedden de mare van 't gebeurde door 't gansche rijk, en 't Grieksche gepeupel behoefde niet tot nabootsing te worden aangespoord. De Almovaren, die zich na de sluiting van 't verdrag her- en derwaarts hadden verstrooid, werden afzonderlijk of bij troepjes overvallen, gejaagd en neêrgeveeld. Meer dan duizend hadden bereids het leven verloren, alvorens de tijding tot *Gallipoli* doordrong. MICHAËL was in persoon met

50000 voetknechten en 14000 ruiters in aantocht naar dat oord, en hij zou ook zijne slachtoffers onvoorbereid op het lijf gevallen zijn, hadden zijne benden niet bereids in den omtrek der stad aangevangen met ettelijke Almovaren dood te slaan. Eenige vluchtelingen bereikten de stad en maakten alarm; hierop vermoordden de Almovaren onverwijld al de Grieken binnen de muren der stad, brachten deze in staat van tegenweer, en dreven de Grieksche krijgsbenden ver terug. Wraak was aanvankelijk de eenige drijfveer, waardoor zich de avonturiers bij hunne tochten langs de kusten der beide zeeën lieten leiden. Had men eene stad vermeersterd, zoo moordde men haar uit en stak den brand er in, zonder zich om den buit te bekommeren; ter naauwernood nam men het gemunte goud en zilver aan boord der schepen mede. De veege Grieken konden de woede hunner vijanden niet beteugelen, en de eenige ernstige tegenspoed, welke den Almovaren na RUTGERS vermoording trof, werd hun toegebracht door de Genueezen, die onder het masker van vriendschap de vloot der Almovaren overrompelden en BERENGARIUS VAN ENTENZA met al zijn scheepsvolk gevangen namen. De Almovaren boden voor hunnen held als losprijs al het geld, dat zij onderling vermogten bijéén te brengen: de Genueezen echter sloegen alle losgeld van de hand, en wilden zelf niet weten van de 25000 ducaten, die de Grieksche Keizer hun wilde uitbetalen, mits hij BERENGARIUS persoonlijk in handen kreeg. Met bezwaard gemoed zagen de Almovaren te *Gallipoli* de schepen voorbij zeilen, welke hunnen

Hertog geboeid naar *Genua* overvoerden. Velen weenden, toen zij op het dek de boven allen uitstekende gestalte des fieren krijgers meenden te onderkennen.

De gausche macht, waarover thans BERENGARIUS VAN ROCAFORTE als maarschalk met twaalf toegevoegde raadslieden het opperbevel aanvaardde, beliep nog slechts 1236 man voetvolk en 200 ruiters. Hun moed was echter onverflauwd, en eerst nu kwamen onze fortuinzoekers tot het besef, dat zij onder de Grieken, Alanen en Turken, eenig en alleen het ware geloof vertegenwoordigden. Terwijl een ontelbaar Grieksch leger tegen *Gallipoli* oprukte, plantten de Almovaren de banier van den H. Petrus op de muren, hieven zij lofzangen ter eere der H. Maagd aan, biechtten zij en lieten zij zich het H. Avondmaal toedienen. Daags vóór den strijd ontvlamde een wonder hunnen moed. Met het Grieksche leger daagde aan 't zwerk eene zwarte onweërsolk op; maar toen de schare der Almovaren het avondgebed had uitgesproken en naar boven zag, was de wolk verdwenen. Naauwelijks was den volgenden morgen de dag aangebroken, of de Almovaren stormden in eene enkele drom vereenigd en onder 't veldgeschrei van: «Er op los, er op los! Arragon en St. George!» op den vijand in. Tegen den avond was de bloedige taak volbracht, en de nederlaag der vijanden zoo geducht, dat de Almovaren in het geloof verkeerden, als konden niet zij alleen zoo velen verslagen hebben, maar als had de Heer der Heirscharen hunne vijanden met blindheid bezocht, en als hadden deze zich onderling vernield. Behalven de verzwakking van den vijand

verwierven die van *Gallipoli* door deze zegepraal ook nog rechtstreeks eene versterking hunner macht: Spanjaarden, Franschen en Italianen, zeelieden, handeldrijvenden en gelukzoekers sloten zich bij eene zaak aan, welke door zoo krachtvollen arm werd geschraagd. — Eene nieuwe overwinning opende voor de Almovaren geheel *Thracië*. Van deze overwinning hoorden zestig Catalanen, die den rampspoedigen RUTGER naar *Adrianopel* begeleid hadden, en sedert in eenen toren der stad aan ketenen geklonken waren opgesloten. In de vervoering der geestdrift verbrijzelden zij hunne kluisters, overweldigden den toren en trachtten ook de poort open te breken: deze bood wederstand, en inmiddels snelden de Grieken toe ter verzekering van den uitgang. De duizenden daarbuiten streden met alle degelijke wapens dier tijden; de zestig binnen den toren hadden niets dan steenen, balken en de stukken hunner ketens: desniettemin vermogten de Grieken slechts de poort te verdedigen, maar niet den toren te vermeesteren. Rijshout en stroo moesten den kamp beslissen. In vlammen en rook gehuld, sprongen de zestig van boven neer in den vuurgloed, en kwamen zóó allen om het leven. Een enkele had een sein gemaakt, dat hij zich wilde overgeven; hem wierpen zijne lotgenooten van de kanteelen naar beneden.

Thracië viel den Almovaren als prijs hunner overwinningen voor goed in handen; *Gallipoli* bleef hunne hoofdwapenplaats. Verzamelplaatsen voor hunne tochten werden buitendien *Medito* aan de *Aegaeische Zee*, *Rodosto* en *Paktia* naar

den kant der *Propontis*. Zij drongen zelfs tot in de nabijheid van *Constantinopel* door, dat niet zelden door hunne strooperijen werd verontrust, daar nu eens vrij aanzienlijke benden, dan weder enkele ridders zich tot onder de muren der hoofdstad waagden. Eens 's nachts verloor PEDRO VAN NACLARA met dobbelen al zijn geld; den eerstvolgenden morgen steeg hij met zijne zonen te paard, reed vijf-en-twintig uren ver midden door 't vijandelijk gebied, en hield geen stand voordat hij zich in de tuinen van *Constantinopel* bevond. Aldaar vond hij, wat hem faalde: twee rijke Genueezen, die hij met zich voerde en slechts tegen een losgeld van 5000 goudstukken, het dubbel van zijn verlies, in vrijheid stelde.

De Alanen-huurbenden des Griekschen Rijks hadden in hunne rampspoedige gevechten tegen de Almovaren hunnen roem verbeurd. Daarover balsturig, vorderden zij hun ontslag, en togen zij met hunne gezinnen en rijkdommen huiswaarts. Aan den voet van 't *Haemus*-gebergte vonden ze echter de Almovaren, die zich hier hadden opgesteld, om wraak te nemen over den moord van RUTGER en diens lotgenooten. Volgens hun krijgsgebruik bouwden de Alanen onmiddellijk eene wagenburcht, waarachter zij hunne vijanden wilden afwachten. Toen deze trouwens aanrukten, overweldigde de schaamte over zijne lafheid Hertog GEORGE, en deze verliet nu met zijne beste strijders de wagenburcht en aanvaardde den kamp in 't vrijveld. Haat en woede waren aan weerszijden zoo buitenmatig, dat in de verschillende drommen al wat naar eenige orde

zweemde als in een oogenblik verdween; een ieder drong voorwaarts om persoonlijk handgemeen te worden met eenen vijand, dien hij ter neer kon vellen. Ruiters en knechten streden bont onderéén. Hier was een hoop Alanen ver vooruitgedrongen; dáár deelde een troep Almovaren zelfs in de onmiddellijke nabijheid der wagenburcht zijne woedende slagen uit. Toen Hertog GEORGE met zijne koenste tochtgenooten gesneuveld was, poogden de overgebleven Alanen zich binnen de wagenburcht terug te trekken, maar de onder hen gemengde Almovaren bereikten gelijktijdig met hen den ingang. Het geschreeuw der vrouwen spoorde de verdedigers tot eene laatste inspanning hunner krachten aan; vreesselijk was de weërbieding, maar nog vreesselijker de aanval. Eindelijk was alle hoop verloren, en nu maakten de Alanen zelve hunne vrouwen en kinderen af, — slingerden de bloedende, nog trillende lijken den vijand in 't gezicht, en wierpen zich voorts in diens zwaarden. Van 9000 Alanen baanden zich op zijn hoogst genomen 500 eenen uitweg midden door de inéengeschoven wagens, en deze waren de eenigen, die er 't leven afbrachten.

Met het gevoel van bevredigde wraak en met buit beladen keerden de Almovaren naar *Gallipoli* terug. Vóór de stad vertoonde zich echter een zonderling schouwspel aan hun oog. Hunne vrouwen kwamen hun te gemoet, maar de eene met een verband om 't hoofd, — de andere met den arm in een doek, — vele met waggelende schreden, als waren zij door bloedverlies uitgeput! De oplossing van het raadsel vervulde de koene harten met

innige blijdschap. Daags te voren toch hadden de Grieken en Genuezen eenen aanval beproefd, en de stadsbevelhebber MUNTANER had de vrouwen op de muren ontboden, opdat zij de plaats harer afwezende echtgenooten konden vervullen. Thans hield zich MUNTANER aan 't hoofd aller mannen onledig met het nazetten van den vijand, en de vrouwen vormden de eenige bezetting der stad, welke onder zoodanigē bescherming echter tamelijk veilig bleek.

De bedoelingen, door de ergdenkendheid der Grieken te onrechte aan hen toegeschreven, werden thans werkelijk een onderwerp van ernstige overweging bij onze Almovaren. Zij zonden gezanten naar den vreemde, in de eerste plaats wel om de bevrijding van BERENGARIUS VAN ENTENZA te bewerken, maar voorts ook om den Paus en de Vorsten der Christenheid tot omverwerping van het Grieksche Rijk aan te sporen. Het eerste oogmerk werd ten vollen bereikt, daar de Genuezen op het nadrukkelijk verlangen van den Koning van Arragon aan hunnen gevangene de vrijheid schonken; en het beroep op de Vorsten der Christenheid had ten minsten het gevolg, dat de Koning van Sicilië den Infant DON FERNANDO overzond om het opperbevel op zich te nemen. De Almovaren hadden nu drie aanvoerders; den Infant, BERENGARIUS VAN ENTENZA en BERENGARIUS VAN ROCAFORTE; ieder dezer had zijn aanhang, die niets vuriger wenschte dan het vraagstuk nopens den voorrang door het zwaard te beslissen. Het eerste jaar (1508) liep nog in dragelijk goede verstandhouding ten einde, daar de drie

mededingers elk voor zich, ver van elkan- der verwijderd, met krijgs-aangelegenheden de handen vol hadden. In 'thierop volgend jaar echter wilde men tot eene onderneming overgaan, waartoe gemeenschappelijke samenwerking vereischt werd: men had namelijk eene volslagen verwisseling van wapenplaats op het oog, daar Gallipoli onhoudbaar geworden was. Bij hunne ruwe wijze van krijgvoeren, bij hun moorden en branden, hadden de Almovaren nog het minst van alles de omstreken van hun eigen hoofdkwartier verschoond. Tot op tien dagmarschen van Gallipoli was alles platgebrand en verwoest: geen dorp, geen bebouwde akker, geen mensch was er heinde of ver te bespeuren. Gallipoli lag te midden eener woestenij; nagenoeg elke maand heerschte er gebrek aan leeftocht, en dien ten gevolge kwamen de Almovaren tot het besluit, zich in een ander hoofdkwartier te vestigen. Nadat zij vooraf Gallipoli tot op den grond toe hadden afgebrand, togen zij naar Macedonië op weg. DON FERNANDO, die op dezen tocht voor 'tlaatst het opperbevel wilde voeren, maar alsdan naar Sicilië dacht terug te keeren, had den marsch zoodanig geregeld, dat ROCAFORTE met de eerste afdeeling op de tweede onder ENTENZA eenen dag vooruit had. Het nachtkwartier, dat ROCAFORTE heden betrokken had, nam den volgenden avond zijnen mededinger op; zoo doende kwamen ze onderling niet in aanraking, en werd een strijd onmogelijk. Een toeval deed deze berekening in duigen vallen. Op eenen heeten dag toch beviel het den lieden van ROCAFORTE in hun kwartier zoo best, dat

zij veel langer dan gewoonlijk verwijden. Op denzelfden dag begaf ENTERZA, ten einde de hitte te vermijden, zich nog bij nacht op weg, en de afdeelingen stieten op elkander. De wederzijdse vijandschap liet niet toe, dat men zich onderling verstond; na eenige bitse woorden werden door beide partijen de zwaarden getrokken. ENTENZA sneuvelde bereids bij den aanvang, 500 voetknechten en 150 ruiters hadden in 't zand gebeten, alvorens de strijdenden konden gescheiden worden. Don FERNANDO verliet na dezen strijd het leger, dat uit nooddwang éénsgezind werd, voor ENTENZA een verzoeningsgedenkteekeu oprichtte, en voorts op nieuw voortging met het zoeken naar eene geschikte wapenplaats. In *Macedonië* was er zoodanig eene niet meer te vinden, daar de bevolking gebruik gemaakt had van den tijd, dien de Almovaren in tweespalt hadden zoek gebracht, tot het zoo hecht mogelijk bevestigen hunner steden. Alsnu viel de keus op het oude *Kassandria*, gelegen op het voorgebergte aan den regter oever der Golf van *Saloniki*. Hier sloeg de oude veete op nieuw in laaijen gloed uit. BERENGARIUS VAN ROCAFORTE werd als eenige aanvoerder, spoedig willekeurig in zijne handelingen; hij eigende zich de nalatenschap der gesneuvelde soldaten toe, roofde schoone vrouwen en pleegde menig andere euveldaad. Een kortstondig uitstel tegen de algemeene wraak bezorgde hem nog het aanzien van THIBOUT VAN CHAPOIS, dien hij uit *Negropont* tot zich riep en als stadhouder van KAREL van Valois erkende. THIBOUT nam echter ROCAFORTE niet langer in zijne

bescherming, dan totdat hij zich vergewist had, dat de tegen dezen gekoesterde grieven met der daad gegrond waren. Bij een algemeenen opstand liet hij den man, aan wien hij zijn gezag te danken had, gladweg slippen, en dulde hij dat ROCAFORTE geboeid aan boord van een schip gebracht en naar *Aversa* gevoerd werd, waar hij met zijnen broeder in eenen toren aan den hongerdood werd prijs gegeven (1509). Het schip met den gevangene was evenwel nog kwalijk aan den gezicht-einder verdwenen, toen de Almovaren bereids berouw gevoelden over 't gebeurde, en de voornaamste tegenstanders van ROCAFORTE beschuldigden, aanvielen en versloegen.

Aan eene verovering van het Griekse Rijk dachten nu de Almovaren niet meer. Zij hadden thans slechts de keus, als zee-roovers om te zwerven, of zich bij een der leenroerige Vorsten te verhuren, die zich na den ondergang van het Keizerrijk der Latijnen (1261) in enkele Griekse steden hadden staande gehouden. Eene uitnoodiging van WALTHER VAN BRIËNNE, Hertog van *Athene*, bepaalde het besluit der Almovaren. WALTHER bood hun dezelfde voorwaarden aan, als zij vroeger van ANDRONIKUS bedongen hadden, en zij namen dit aanbod aan. Op dat oogenblik waren zij weder nagenoeg 5000 man sterk, daar versche toevoeren van gelukzoekers uit alle natiën, zelfs van Turken, de gapingen in hunne gelederen hadden aangevuld. Gedurende dit gansche jaar (1510), en ook gedurende 't grootst gedeelte van het volgende, trokken zij in *Thessalië* en *Macedonië* strijdend en plun-

derend rond, steeds den besten weg naar *Athene* zoekende, die voor hen natuurlijk de langste was, aangezien zij zich hierbij geheel door den rijkdom der landstreek lieten leiden. In den winter van 1511 bereikten zij eindelijk *Attika*, en alzoo in een jaargetij, dat tot eenen veldtocht niet meer geschikt was. Hunne eerste zorg was, de volgens hen bereids verschenen termijnen hunner soldij in te vorderen; doch *WALTHER VAN BRIËNNE* weigerde elke betaling, alvorens hij daden zag. De Hertog van *Athene* waande zelfs met schrander beleid te werk te gaan, toen hij voorts de vermaardste bevelhebbers aan zich poogde te verbinden door ze met leengoederen te verlijden, terwijl hij den grooten hoop zijn land uitbande. Hij kende echter den korpsgeest dezer lieden niet, die zich wel bij wijze van tijdverdrijf onderling verwurgden, maar het tevens tegen elken vijand van buiten af naauw aaneengesloten opnamen. In stede van zich te laten verdeelen, verbonden de *Almovaren* zich onderling des te inniger; eenparig verklaarden zij, dat zij den in hun oog zoo trouweloozen Hertog tot vervulling zijner beloften zouden weten te dwingen. *WALTHER VAN BRIËNNE* verliet zich op zijne grootere macht, daar hij den 4000 voetknechten en 5500 ruiters der *Almovaren* 8000 man te voet en 6400 te paard tegenover stellen kon. De *Almovaren* verbeidden hem echter met onbezweken moed. Zij waren gelegerd aan een stroom, wiens wateren, terwijl zij den lossen grond doorzippelden, tevens over de gansche vlakte een weelderig grasgewas deden tieren. Dezen vloed nu

leidden de *Almovaren* door kleine greppels gedeeltelijk naar de weilanden af, zoodat deze laatste dras geraakten. Wegens het welig gras merkte een onachtzaam oog de verandering geenszins op. *WALTHER VAN BRIËNNE* verscheen, zag zijne mingeachte vijanden in de vlakte geschaard en eene vrijë ruimte vóór zich uit: dit was hem voldoende; hij riep zijne dapperste ridders bijéén, en snelde in vollen ren voorwaarts. Aldus kwam hij tot aan den rand der overstroomde weilanden, toen de bodem zich plotseling als bij tooverslag onder de hoeven van zijn ros begaf. De zware ridders en paarden zonken diep in 't moer, en terwijl zij zich in de grootste wanorde er weder trachtten uit te werken, snelden de lichte *Almovaren*, die met hunne sprongen steeds op de vaste plekken wisten neër te komen, in aller ijl toe, en wierpen hunne schichten in de zoo dichte drom van menschen en dieren. De achterste afdeelingen der *Atheners* zagen de worsteling, maar niet de oorzaak van de nederlaag hunner wapenbroeders. Zij wilden hulp toebrengen, en verzonken desgelijks in de sompen. *WALTHER* zelf werd aan zijne rijke wapenrusting herkend, en ter neër gehouden zonder dat hij eenigen weêrstand bieden kon. Op hetzelfde oogenblik nu, dat de tijding van zijn dood ontmoediging onder de zijnen verspreidde, viel bovendien de *Turksche* hulpbende der *Almovaren*, die het moerassig terrein was omgetrokken, den leenridders in de flank en voltooide de nederlaag (1 Maart 1512).

Met deze slachting eindigt de geschiedenis der *Almovaren* als *Vreemden-legioen*.

In 't bezit van het door WALTHER's dood onbeheerd gebleven Hertogdom gekomen, werden zij van rooflustige huurlingen eezame ridders, trouwens zonder daarom hunne gewoonten te laten varen; alleen konden zij zich thans op een rechts-titel voor hunne krijgstochten beroepen. Zij kozen zich eenen Hertog — de eerste was ROGIER DESLAU, een der ridders van WALTHER VAN BRIËNNE, — huwden met de weduwen der verslagenen, verdeelden de landerijen en burchten onder zich, en overweldigden verscheidene aangrenzende streken, onder anderen *Thebe*. De opvolger van ROGIER, MANFRED *van Sicilië*, een bastaard van FREDERIK II, die in 1526 aan het bewind kwam, werd de grondvester eener dynastie, welke zich lang staande hield. Eerst de

verovering van *Constantinopel* door de Turken in 1455 maakte ook aan 't Hertogdom *Athene* een einde. Eene laatste, flauwe herinnering aan het rijk der Almovaren is nog langen tijd in den titel en het wapen der Spaansche Koningen be waard gebleven: deze noemden zich steeds Hertogen van *Athene*, hoezeer de hertogelijke waardigheid ten laatsten van MANFRED's nakomelingen op eenen Florentijn ACCIAIOLI was overgegaan.

In de geschiedenis der *Condottieri* nu vormen de Almovaren als ware het eenen aanvang, waarbij het, gelijk wij zagen, geenszins aan eene zekere ruwe grootscheit ontbroken heeft.

M. $\frac{11}{2}$ 55.

G. K. Hz.

IETS OVER DEN VELDTOGT IN NOORD-HOLLAND,

IN HET JAAR 1799.

In het artikel over den veldtocht in Noord-Holland, in het jaar 1799, geplaatst geworden in de 5de aflevering van den *Militaire-Spectator* van de maand November II., is eene onderstelling gemaakt, waaromtrent wij thans, beter ingelicht zijnde, verplicht zijn eene nadere mededeeling te doen.

In het bedoeld artikel is namelijk de reden opgegeven, waarom men als *zeer waarschijnlijk* zou mogen aannemen, dat de generaal DAENDELS op den 27sten Augustus, de bevelen tot het doen van den aanval door de beide vleugels heeft gegeven na- en omstreeks 2 uur des namiddags, en dat omstreeks dat uur de generaal-majoor VAN GUERICKE zijne stelling bij Huisduinen verlaten heeft. Aanleiding daartoe vermeenden wij te hebben gevonden in het verhaal der verrigtingen van het regiment dragonders, volgens hetwelk de kapitein aide-de-camp SCHOBER, des namiddags om 2 uur, met den luitenant BRACONNIER en 50 dragonders nabij de Groote-Keeten naar den kant van den Helder was opgerukt, met het doel, zooals wij onderstelden, om op last van den generaal-majoor VAN GUERICKE versterking van kavallerie te halen.

Wij zijn het aan de welwillendheid van
7. D. N°. 9.

den heer C. H. SCHROBER, den hiervoor vermelden aide-de-camp, verplicht, thans in de gelegenheid te zijn de toedragt der zaak naauwkeurig in het licht te stellen.

Des namiddags tusschen 1 en 2 uur, toen de troepen onder het onmiddellijk bevel van den generaal-majoor VAN GUERICKE nog in stelling stonden op eene vlakke bij de Kleine-Keeten, kwam de generaal-majoor VAN GUERICKE van den generaal DAENDELS terug, en gelaste, ten gevolge van het daartoe ontvangen bevel, den aide-de-camp SCHOBER, aan den kolonel GILQUIN, de order te gaan brengen: «dat hij den «Helder moest ontruimen, na het geschut «vernageld, het kruid in 't water ge- «worpen en zooveel als mogelijk was van «de vestingwerken vernield te hebben, «en dat hij voorts met al zijne troepen «op den hoofdtroep moest repliëren.” De kapitein SCHOBER moest, tot dekking van den terugtocht der troepen, derwaarts medenemen een half eskadron dragonders.

Op de zeer juiste aanmerking van den aide-de-camp, dat de order van den generaal DAENDELS niet schriftelijk — zelfs niet in tegenwoordigheid van eenig ander opperofficier — maar door den bevelhebber, op dat oogenblik geheel alleen staande, onder een hagelbui van kogels,

was gegeven geworden, en dat omtrent het geven van een zoodanig bevel, hetwelk voor de gevolgen van het grootste belang moest worden beschouwd, de generaal-majoor VAN GUERICKE zich onmogelijk zou kunnen verantwoorden als de generaal DAENDELS sneuvelde (hetgeen men zeer waarschijnlijk achtte, omdat hij zich zoozeer aan het vijandelijk vuur blootstelde) reed de generaal-majoor VAN GUERICKE, vergezeld van zijnen aide-de-camp SCHOBER, naar den generaal DAENDELS terug, en verzocht dezen de gegeven order op schrift te mogen ontvangen.

Hoewel dit niet zonder bitse aanmerkingen geschiedde, herhaalde de generaal DAENDELS het gegeven bevel, hetwelk door zijn' adjudant-generaal VAN USLAR in het orderboekje werd opgeschreven. Van daár reed de kapitein SCHOBER naar het regiment dragonders, hetwelk hij, zooals dat ook in het verhaal der verrigtingen van het regiment is vermeld, ten 2 uur verliet, met zich nemende den luitenant DE BRACONNIER en 50 man. Om de dragonders niet noodeloos aan het vijandelijk vuur op te offeren, was hij genoodzaakt ze, op de hoogte van de Schaapskooi zijnde, terug te zenden naar het regiment, en vervolgde zijn' weg met een wachtmeester en een ordonnance. In het kamp bij Huisduinen gekomen zijnde, deelde hij de order van den generaal DAENDELS aan den kolonel GILQUIN mede, die echter zwaarigheid maakte daaraan te voldoen, tenzij hem die order zou worden kenbaar gemaakt in het bijzijn van alle daar tegenwoordig zijnde officieren. Nadat aan dit billijk verlangen was voldaan en alle tegenwoordig

zijnde officieren verklaard hadden de gegeven order te hebben gehoord, keerde de kapitein SCHOBER naar den generaal DAENDELS terug, om hem berigt te geven, dat aan zijne bevelen was voldaan.

Men ziet uit dit verhaal van den toenmaligen kapitein SCHOBER, dat, hoewel de door ons vroeger gemaakte onderstellingen omtrent zijne verrigtingen, op den 27sten Augustus, niet juist zijn geweest, echter de bewering wèl juist is, dat de generaal-majoor VAN GUERICKE eerst na 2 uur des namiddags zijne stelling heeft verlaten, hetgeen daarenboven thans nog door den heer SCHOBER is bevestigd geworden.

Om die reden kan er geen twijfel meer bestaan nopens de juistheid van de door ons gemaakte gevolgtrekkingen, met opzigt tot de bevelen welke zijn gegeven om den aanval door de beide vleugels te laten doen, welke gevolgtrekkingen ons in de meening versterkten, dat de handelingen van de verdedigers op den 27sten Augustus behooren te worden afgekeurd.

Wij zijn in staat hier nog deze bijzonderheid bij te voegen, dat de generaal-majoor VAN GUERICKE, uren lang in de hem aangewezen stelling werkeloos moettende blijven staan, elk half uur een officier van zijnen staf naar den generaal DAENDELS zond, met verzoek de bevelen te willen geven om de troepen tegen den vijand te doen oprukken, hetgeen toen nog, naar zijne meening, met goed gevolg had kunnen geschieden; doch dat de generaal DAENDELS telkens weigerde die bevelen te geven, zoodat de generaal-majoor VAN GUERICKE, vóór 2 uur des namiddags, alle mogelijke pogingen, hoewel

te vergeefs, in het werk heeft gesteld, om voor te komen de fout welke, door het veel te laat geven der bevelen tot het doen oprukken der beide vleugels, is begaan geworden.

—
 Uit het hiervoor medegedeelde omtrent de zending van den kapitein SCHÖBER, blijkt nog iets, dat van groot belang is tot het beoordeelen van de handelingen der verdedigers op dien dag. Daarnit blijkt namelijk, dat het hoogstgewichtig bevel tot ontruiming van den Helder, door den generaal DAENDELS is gegeven vóór of omstreeks 2 uur des namiddags.

Men mag onderstellen, dat die generaal daartoe besloot, omdat hij zich van den uitslag van het gevecht het ergste voorstelde; — en toch moest de strijd tot des namiddags 6 uur worden volgehouden!

Die strijd zal toch wel niet zijn voortgezet om den terugtocht van de bezetting van den Helder mogelijk te maken? De gebeurtenissen van den dag hebben geleerd, dat zoodanig doel niet is bereikt geworden; want de terugtocht is geschied nadat de strijd reeds was geëindigd. Mogt het in de bedoeling van den bevelhebber evenwel hebben gelegen, dan bejammeren wij het, dat zooveel menschen zijn opgeofferd geworden; hetgeen had kunnen vermeden worden, wanneer de kolonel GILQUIN den last last gekregen had, in plaats van met zijne troepen op de hoofdmagt te «repliëren,» zich met de zijnen aan het Nieuwe Diep in te schepen, op de vaartuigen die aldaar, volgens getuigenis van den Schout-bij-Nacht STORU, voorhanden waren, om zich daarmede over

de Zuiderzee naar of achter den polder van de Zijp te laten overbrengen.

Wanneer men in het jaar 1799 goede beschikkingen had genomen, om, als dit noodig mogt worden, den terugtocht van de bezetting aan en bij den Helder te verzekeren, dan zouden er, even als men dit in volgende jaren deed, toen men andermaal aan eene landing der Engelschen geloofde, ongetwijfeld maatregelen genomen zijn, om verzekerd te zijn dat er een voldoende aantal vaartuigen voor de bezetting beschikbaar bleef.

Omtrent het ontruimen van den Helder in het jaar 1799 leze men: «de verdediging van den Schout-bij-Nacht STORU,» die, wanneer de kolonel GILQUIN dit niet uit eigen beweging had gedaan, van de ontruiming van den Helder niets zou hebben vernomen; en men oordeele of de redenen juist zijn, waarom hij van meening was, »dat zoolang men daartoe niet dadelijk »door overmagt gedwongen werd» — die »ontruiming — «niet alleen niet noodzakelijk, maar integendeel zelfs hoogst onberedeneerd en nadeelig» was.

—
 De kolonel GILQUIN, en dit zij hierbij nog opgemerkt, ontving dus niet, zooals dit wordt opgegeven, omstreeks half zes uur des namiddags den mondelingen last, en dus veel later den schriftelijken last tot ontruiming; minstens vóór 3 uur des namiddags was hem die last reeds bekend; terwijl het voorts blijkt, dat de troepen van den kolonel GILQUIN reeds om 5 uur des namiddags den terugtocht hadden aangevangen. Deze bijzonderheid blijkt uit een berigt van den generaal DAENDELS, van

den 7^{den} September 1799, omtrent het gedrag van een zeventigtal artilleristen en infanteristen, die, in plaats van hunne kameraden op den 27sten Augustus te volgen, zich des namiddags ten 5 uur meester maakten van eene in het Nieuwe Diep liggende kaag, waarmede zij zich naar Enkhuizen lieten overbrengen.

Hoe spoedig de overtocht der bezetting met vaartuigen zou zijn geschied, kan men afleiden uit het berigt van den kapitein der artillerie aan den Helder, FRUCHT, die op de lafhartige vlugtelingen met scherp liet schieten; doch zonder gevolg, omdat, zooals hij schrijft, het vaartuig door den wind voortgedreven » in een moment buiten 't bereik was. »

Even als dit plaats had gehad in den zomer van het jaar 1799, kruisten ook in den zomer van het jaar 1805 vele groote Engelsche oorlogsschepen langs de kusten van Noord-Holland, en de groote toebereidselen welke toen, tot het doen

van eene onderneming, in Engeland werden gemaakt, deden toen andermaal aan eene landing gelooven.

Ook toen zijn maatregelen genomen om de stelling bij den Helder in verdedigbaren staat te brengen, en om eenen vijand, als die zou beproeven te landen, het hoofd te kunnen bieden.

In het jaar 1799 werden zoodanige maatregelen genomen door of in overleg met den luitenant-generaal DAENDELS; in het jaar 1805 zijn ze bevolen geworden door den luitenant-generaal DU MONCEAU.

Naardien het voor de geschiedenis van de verdediging van ons land, nuttig kan zijn ook de maatregelen te kennen, welke tot verdediging van den Helder in het jaar 1805 zijn genomen, zullen de bijzonderheden daaromtrent in een volgend artikel worden medegedeeld.

Februarij 1833.

VAN SYPESTEIJN,

1ste Luitenant-Ingénieur.

LEVENSSCHETS VAN WIJLEN DEN GENERAAL-MAJOR DE FREMERY.

Wij verzoeken de Redactie van den *Militaire Spectator* de navolgende levensbijzonderheden van den, op den 2^{den} Februarij ll., te Oisterwijk in acht en zeventigjarigen ouderdom, overleden generaal-majoor DIDERIK ANNE DE FREMERY, eede plaats in haar Tijdschrift te verleen. Niet alleen de naauwe betrekking van bloedverwantschap tot den overledene, doen ons tot dat verzoek besluiten, maar ook de overtuiging dat het bewaardblijven der levensbijzonderheden van een' van hen, die aan de groote oorlogen van het keizerrijk deel namen, en wier getal steeds kleiner wordt, aan het leger en vooral aan menigeen onder zijne meerbejaarde krijgsmakkers belangstelling kan inzoemen.

Breda, 1 Maart 1855.

L. C. DE FREMERY,

1ste Luit. der Inf. aan de Koninklijke
Akad. voor de Zee- en Landm.

De generaal-majoor DE FREMERY werd den 15^{den} Januarij 1777 te Gorinchem geboren.

In 1795, alzoo op achttienjarigen leeftijd, werd hij aangesteld tot 2^{den} luitenant bij de 7de Halve Brigade, en woonde reeds in het volgende jaar den veldtocht in Duitschland, onder de bevelen van den generaal DAENDELS bij. In 1797 werd hij onder

dienzelfden bevelhebber, met de expeditionnaire divisie die naar Engeland bestemd was, op de reede van Texel ingescheept, en in 1799 vinden wij hem weder bij de armee van het centrum in Noord-Holland, onder den generaal DUMONCEAU. Hier woonde hij de gevechten van Zijperdijk, Warmenhuizen, Bergen en Koedijk bij, en werd hij bij Bergen door een geweeschot in de dij gewond.

Kort daarna (10 April 1800) werd hij tot 1sten luitenant benoemd, en bleef in Noord-Holland bij het 8ste Regiment van de Bataafsche Infanterie van linie dienst doen. Dat hij zich ook in die tijden van momentaneele rust van de gunstigste zijde deed kennen, blijkt onder anderen uit eene verklaring van den chef van den generalen staf der troepen in het kamp van de Helder, waarin wij van hem lezen: »Cet officier *distingué sur tous les rapports* mérite les plus grands éloges » de ma part pour les bons services qu'il » a rendus."

In 1804 werd hij ingedeeld bij de mobiele armee in het kamp van Zeist, onder den generaal MARMONT, en woonde in 1805 en 1806, ingedeeld bij de divisie van den generaal Grouchy, den veldtocht in Oostenrijk bij en was tegenwoordig bij het beleg en de innahme van Ulm. De aanhoudende marschen en bivouaks hadden

zijn sterk gestel aangetast, zoodat hij, ten gevolge van een ongemak aan den voet, vierentwintig dagen in het hospitaal te Augsburg moest doorbrengen, hetwelk hij den 19^{den} November verliet, om met twee en twintig man eenige wagens met geld en krijgsbehoefden naar Weenen te brengen, van waar hij in December zijn regiment rejoigneerde.

In 1806 woonde hij, onder de bevelen van den Koning van Holland, den veldtocht in Pruissen bij, en was tegenwoordig bij den slag in het beleg van Hamel. Hij was in den loop van dat jaar aangesteld tot 1sten luitenant-adjutant majoor bij de garde van den Koning van Holland, en bleef daarbij tot October 1807, toen hij door de vermindering der garde geplaatst werd bij het 2de Regiment Hollanders.

Het is bekend welk een gewigtige rol de smokkelhandel in ons land speelde, ten tijde van de regering van Koning LODEWIJK: — door het gouvernement voor het uiterlijke tegengegaan, maar oogluikend toegestaan of bevorderd, was het voor de militaire magt, tot het beletten daarvan gedetacheerd, een uiterst moeilijke taak geworden. In het begin van 1808 werd ook de luitenant DE FREMERY tot dat einde in Oost-Friesland gestationneerd en in 't midden van velen, die zich daarbij vrij aanzienlijke sommen wisten te verwerven, met manschappen, die overvloed van geld hadden en gouden horologies op zak droegen, wier herkomst aan geen twijfel onderhevig was, ten doel aan de meest verleidelijke aanbiedingen, en toch door al die omstandigheden buiten magte zijne taak in al haren omvang

uit te voeren, gedroeg hij zich steeds met de striktste eerlijkheid, en was door niets van zijn pligt af te brengen, zelfs niet door de klaarblijkelijke onmogelijkheid om te vervullen wat hem was opgedragen. Deze regtschappen handelwijze mag dan ook wel de oorzaak geweest zijn, dat men hem van dat tooneel der geprivilegeerde smokkelarij wegnam en hem de order gaf naar Spanje te marcheeren.

Dit oorlogstooneel was het voornaamste van zijne belangrijke militaire loopbaan. Van 1808 tot 1814 diende hij daar achtereenvolgens onder de bevelen van den Koning van Spanje, den maarschalk VICTOR, den generaal SEBASTIANI, den maarschalk SOULT, de generaals CAFFARELLI, CHASSÉ, CLAUZEL, de kolonels PFAFFENRATH, ABERSON en anderen. Hier woonde hij, behalve eene menigte schermutselingen, vooral met de guerilla's, de volgende veldslagen en gevechten bij: in 1809 den 17 Maart *Mesa d'Ibor*, 18 Maart *Val de Canjas*, 28 Maart *Medellin*, 27 en 28 Julij *Talavera de la Reyna*, 5 Aug. *Aranjuez*, 9 Aug. *Toledo*, 11 Aug. *Almonacil*, 18 Nov. *Aranjuez*, 19 Nov. *Ocana*; 1810, 18 Junij *la Solano*, 21 Junij *Alcaras*, 25 Sept. *Argamasilla*, 4 Oct. *Portillano*, 11 Nov. *Algondo*, 4 Dec. *la Calsada*; 1811, 11 en 14 April *Almasette*, 13 Julij *Ubeda*, 17 Julij *Torré et Molino Alto*, 14 Aug. *Casorlo*; 1812, 6 Aug. *Pancorbo*, 24 Aug. *Posa*; 1815, 1 Jan. *Arsenega*, 2 Jan. *Ville-Nueva* enz.

Uit deze eenvoudige opgave reeds blijkt het, welk aandeel hij aan de gebeurtenissen van dien tijd op dat moeilijke oorlogstooneel genomen heeft. Eene aantekening van zijne eigene hand geeft ons

eene soort van itinéraire, die bijna dag voor dag de plaatsen opgeeft waar hij zich bevond, waaruit eenigermate de kracht en inspanning kunnen afgemeten worden, die daartoe werden vereischt. Zoo vindt men daarin bijv. een tijdsverloop van nog geen twee maanden, gedurende hetwelk, behalve de gevechten die er werden geleverd en waarbij hij tegenwoordig was, niet minder dan vijf-en-twintig nachten gebivakkeerd werd.

Overal en ten allen tijde onderscheidde hij zich in die moeilijke periode zijns levens door onomstootbare koelbloedigheid en dapperheid. Als een karakteristiek bewijs daarvan is ons verhaald geworden, hoe hij gewoon was, als er heete oogenblikken op handen waren, met de grootste kalmte zijne pijp te stoppen, welk voorbeeld van verachting van 't gevaar nooit naliel gunstig op het moreel zijner manschappen te werken. Zij waren hier dan ook zoo aan gewoon, dat zij in die gevallen al reeds vooruitzagen, wat er komen zou. « Jongens », zeiden ze dan tot elkander: 't zal er weér spannen; de oude « stopt zijn pijp. »

Bij den hierboven aangehaalden slag van Mesa d'Ibor, op den 17 Maart 1809, hadden de Spanjaarden eene sterke stelling ingenomen. Vier regimenten van het Duitsehe legioen hadden vruchteloos na elkander die stelling aangevallen, toen eindelijk het 2de regiment Hollanders, na een moeilijken marsch op één gelid door het gebergte, en hoewel het veel door het vijandelijk vuur geleden had, de stelling aanviel, overvleugelde en vermeesterde. Hierbij onderscheidde de luitenant DE FRE-

MERY zich bijzonder door zijne dapperheid (1).

In Julij 1809 verliet het korps Estramadura en plaatste zich tusschen Madrid en Talavera de la Reyna, ten einde de vijandelijke armée die uit Portugal kwam, haren togt naar Madrid te beletten. Den 25, 26 en 27 dier maand nam het Hollandsch regiment deel aan den grooten slag bij Talavera de la Reyna (2). Ook hier was het gedrag van DE FREMERY, als altijd, een voorbeeld van dapperheid, vooral bij het ontzetten der vaandels. Na den slag bij Almonacit te hebben bijgewoond, nam hij den 28 Nov. eveneens deel aan die bij Ocana, waar de armée onder Koning JOSEPH en den maarschalk Victor ruim 25000 gevangenen maakten (5). Ten gevolge van zijn loffelijk gedrag was hij den 6 Sept. tot kapitein bij de voltigeurs van zijn toenmalig regiment aangesteld geworden. Wij willen de beide dagorders, die hierop betrekking hebben, hier inlasschen, daar zij als eene kleine bijdrage tot de geschiedenis van de Hollandsche troepen in Spanje, welligt eenig belang kan hebben :

*Hoofdkwartier van Toledo, den
19 van Wijnmaand 1809.*

Orde van den dag,

Zijne Majesteit een blijk willende geven van Hoogstdeszelfs tevredenheid over het gehouden gedrag van de troupes der Bri-

(1) Meerdere bijzonderheden omtrent dezen slag vindt men in BOSSCHA *Ned. Heldendaden te Land*, deel III, bladz. 332.

(2) Zie BOSSCHA, deel III, bladz. 334.

(3) Zie BOSSCHA, deel III, bladz. 370.

gade, heeft op den 6^{en} en 8^{en} van Herfst-
maand, gedaan de navolgende benoe-
mingen:

van de colonel LYCLAMA A NYHOLT tot
brigadier, van de lieut.-col. VON PFAFFEN-
RATH tot collonel, commandant van 't 2° reg.
inf. van ligne;

van de capiteins GROENIA, STEINS BISCHOP,
VAN NIJVENHEIM, ABERSON EN NOGUES tot
lieut.-colonels;

van de 1° lieut. DE FREMERY, STOEKER,
SCHÖNSTADT EN SPRENGER tot capiteins, van
de lieut. SMIT, BOELEN EN ARENDSMA tot
1^{en} lieut.,

en van den adj.-onderoffi. VAN WESSEM,
en de sergeant DE WINTER tot lieutenants.

Alle welke voornoemde officieren, bij
het 2° regiment zullen gevoerd worden,
en geplaatst zooals den generaal, ten
meesten nutte Zijner Majesteits dienst zal
vermeenen te behooren.

Conform register, den ritmeester chef
van de generale staf der Hollandsche bri-
gade in Spanje.

(w. g.) ZUYLEN VAN NYVELD.

*Hoofdkwartier te Toledo, den
19^e van Wijnmaand 1809.*

Orde van den dag,

Zijne Majesteit den Koning, op nieuw
een blijk willende geven van deszelfs goed-
keuring over 't gehouden gedrag van Hoogst-
deszelfs troupen in Spanje, heeft bij de-
creet van den 11^{en} van Herfstmaand,
n°. 25 bepaald.

«Dat iedere veldtocht in Spanje voor
dubbeld zoude worden aangerekend.»

Waarvan de exacte staten zullen opge-

maakt worden, om bij 't ministerie van
oorlog te worden geconserveerd, van alle
de Heeren officieren, welke deze veldtocht
bijwoonen, terwijl de corpsen op de sig-
nalements-registers exacte aantekening
zullen moeten doen van alle onderofficieren
en verdere manschappen, welke mede bij
de armée in Spanje zijn geëmployeerd.

Conform register, de ritmeester chef
van de generale staf van de Hollandsche
troupes in Spanje.

(get.) VAN ZUYLEN VAN NYVELD.

Den 8sten Augustus 1812 ging hij over
als kapitein eener grenadier-kompagnie
bij het 150ste Franse regiment van linie.

De Hollanders kregen nu de cervolle
doch moeilijke opdracht, de gevangenen
in onderscheidene kolonnes naar Baijonne
te brengen. Het is bekend, hoe hoogst
moeijelijk die taak, op dat terrein en bij
den geest die de Spaansche natie he-
zielde, was. Met het meeste beleid en
met dezelfde onwrikbare dapperheid kweet
zich de kapitein DE FREMERY ook hier van
zijn pligt. Een geruimen tijd bleef het
Hollandsche regiment belast met het ge-
leiden van gevangenen, koeriers, gene-
raals, krijgsbehoefden enz., dat tot eene
menigte kleine gevechten met de Spaansche
partijgangers aanleiding gaf, waaronder
een tweedaagsch gevecht bij het escorteren
van den generaal SEBASTIANI door de Sierra-
Morena, in hetwelk DE FREMERY zich aan
het hoofd zijner voltigeur-kompagnie bij-
zonder onderscheidde. Later bragt het
bataillon den maarschalk MORTIER veilig
door het gebergte, terwijl het daarna den
maarschalk VICTOR, onder gestadige kleine

gevechten uit la Mancha naar Baijonne geleidde.

In 1812 trok de divisie uit la Mancha naar de Baskische provinciën, om tegen den partijganger MINA te ageeren. Het bataillon moest bij dien togt een groot konvooi van gevangenen, een veertigtal generaals, hoofd- en andere officieren, roerende goederen van allerlei aard van Koning JOZEF, waaronder de kostbaarheden der Spaansche kroon enz. geleiden.

Bij Pancorbo gekomen, werd het eensklaps aangevallen door den partijganger LONGAZ, die zich daar in eene hinderlaag had geplaatst. 5500 man infanterie en kavallerie met twee stukken geschut vielen op het bataillon, dat slechts 500 man sterk was, en nog daarenboven een konvooi te geleiden had, aan. De strijd werd evenwel niet alleen volgehouden, maar met roem geëindigd; het konvooi defileerde zonder eenig verlies en kwam behouden te Pancorbo. Niet weinig bragt hiertoe de houding van den kapitein DE FREMERY bij, aan wien de gewigtige taak was opgedragen, met zijne flankkompagnie, bij welke ook zijne twee officieren HERKENRATH en COLSON ABERSON zich loffelijk onderscheidten, de uiterste achterhoede te vormen. Het bataillon verloor 20 dooden en 80 gewonden in dit gevecht, 't welk den roem der Hollandsche wapenen in dezen veldtogt daardoor nog vermeerderde (1).

In 1815 was de kapitein DE FREMERY gedurende negen maanden geblokkeerd in de vesting Santana, die aan de land-

zeezijde door de Engelschen en Spanjaarden was ingesloten, en onderscheidde zich ook daar weder door zijne dapperheid bij menigvuldige uitvalen. Den 29sten September kwam er eene Fransche sloep in de vesting aan, die door het blokkadeeskader had weten heen te komen, en bragt hem onder anderen te tijding, dat hij reeds den 2^{den} April tot luitenantkolonel, chef de bataillon benoemd was, tegelijk met de order om zich onmiddellijk naar Parijs te begeven. Hoe haghelijk de onderneming ook ware, begaf hij zich toch onverwijld in de sloep, en het gelukte hem daarmede aan de waakzaamheid der Engelschen te ontkomen. Zoodra hij op de Fransche kust geland was, reisde hij dag en nacht door naar Parijs, waar de order voor hem gereed lag, deel te nemen aan den veldtogt tegen de Russen. De gebeurtenissen hadden intusschen den bekenden voor NAPOLEON zoo noodlottigen loop genomen, zoodat hij dien ten gevolge tot November in Parijs bleef, eene nadere bestemming afwachtende, die hem dan toen gegeven werd. Hij kreeg namelijk den last zich naar Brussel te begeven en daar een bataillon Belgische militie te organiseeren. Met den meesten ijver kweet hij zich hiervan, hoewel de bezwaren niet gering waren, daar hij zijn bataillon moest zamenstellen uit eene geheel ongeregelde massa, waarbij geen enkel eenig denkbeeld van het militaire had, en waaruit hij toch zijn geheele kader moest kiezen. Toch duurde het slechts zeer korten tijd toen hij zijne manschappen reeds in het vuur moest brengen. Hij werd met zijn bataillon ingedeeld bij het 1ste korps der

(1) Zie de nadere bijzonderheden van dit gevecht in BOSSCHA, *Neêrl. Heldendaden te Land*, deel III, bladz. 380.

groote armée onder den generaal MAISON, en nam den 24sten Januarij 1814 aan het gevecht bij Luik, den 28sten Januarij aan dat bij Leuven deel. Wanneer men nagaat, dat er onder die jonge soldaten nog enkele waren, die gedurende de aanvallen van den vijand nog met de lading moesten geholpen worden, dan voorzeker moet men den chef hoogelijk roemen, die er nog zulk een schitterende uitkomst mede verkreeg, dat in de legerorde van den 29sten Jan. 1814, onder anderen van hen gezegd wordt; » La bravoure et le sang-froid que les officiers, sous-officiers et soldats ont montré en imposèrent à l'ennemi. Il n'osa pas entamer les tirailleurs, et après diverses charges infructueuses, il fut forcé de respecter deux petits carrés que formaient le 72me et la compagnie de voltigeurs de la garde etc. » — En verder :

» Le général en chef se plait à louer hautement l'intrépidité avec laquelle on a combattu etc. »

Alleen hieruit zou men dus reeds bij gevolgtrekking kunnen opmaken, welk aandeel de wakkere bataillonschef aan deze feiten moet gehad hebben; maar wanneer wij daarenboven vermeld vinden, dat in het eerste gevecht zijn paard door zeven kartetskogels gedood werd, terwijl een achtste hem eene kneuzing aan de knie toebragt, terwijl hij in het tweede weder eene wond aan het been bekwam, door een der drie kogels die ook daar zijn paard neêrvelden, dan verkrijgen wij de zekerheid, dat hij weder als altijd geweest is op de plaats, die hij voor de plaats der eer hield, dat is: in het heetste van den strijd.

Hij werd dan ook den 6^{den} Februarij daaraanvolgende benoemd tot ridder van het Legioen van Eer, eene onderscheiding reeds lang door hem verdiend, maar die de loop der omstandigheden en de min of meer valsche positie waarin de Hollandsche troepen, ingedeeld bij een Fransch leger, in dienst van den Spaanschen Koning zich bevonden, hem tot nu toe had onthouden.

In den loop van dit jaar vinden wij hem bij de reserve-armee onder den generaal TINDAL.

Het is overbekend, onder welke verschillende omstandigheden de overgang van de Hollandsche officieren uit het Fransche leger naar het onze plaats had. De luitenant-kolonel de FREMERY achtte zich, door zijn eed aan NAPOLEON gedaan, verbonden; en hoewel de Franschen de vreemde officieren begonnen te wantrouwen en ook hem naar het binnenland bij het 115^e regiment overplaatsten, van waar evenwel de Minister van Oorlog, op aandrang zijner chefs, hem weder bij zijn vroeger korps terugplaatste, bleef hij den Keizer tot aan diens val getrouw, en eerst toen, niettegenstaande men hem bij het Fransche leger den rang van kolonel aanbood, verzocht en verkreeg hij zijn ontslag en vertrok den volgenden morgen naar het vaderland. De volgende brief, door al de officieren van zijn bataillon onderteekend en hem overhandigd, was een streelend bewijs hunner hoogachting, en moge hier eene plaats vinden, omdat hij waarheid bevat in den volsten zin des woords :

72me Regiment de ligne, 2e bataillon.

Nous soussignés officiers du 2me bataillon du dit régiment, certifions et attestons que monsieur DE FREMERY, chef de bataillon, chevalier de la légion d'honneur, s'est toujours conduit avec honneur et probité, que dans les différens combats que nous avons livrés aux ennemis de la patrie, il a toujours montré le sangfroid et l'intrépidité qui caractérise le vrai courage; qu'il a constamment mérité notre estime et notre confiance, et qu'il a cherché, par tous les moyens possibles, à faire le bonheur de ses subordonnés, tant par une sage administration, que par une équité que rien n'a jamais pu troubler.

Nous aurions manqué à notre devoir le plus essentiel, si au moment de perdre notre brave commandant, nous ne lui donnions une preuve authentique de notre amour et nous ne lui exprimions d'une manière au delà de toutes expressions, combien sa perte nous est sensible.

MAUBEUGE, le 14. Mai 1814.

Volgen de handteekeningen.

In zijn vaderland teruggekomen, vond hij de plaatsen bezet; hij bleef dus gedurende eenigen tijd op halve soldij en werd eerst den 18 October 1814, aangesteld tot majoor met rang van luit.-kolonel, rang nemende van 26 Junij 1814 bij het 2e bat. Hollandsche militie-infanterie. Den 2e April 1815, werd hij aangesteld tot luit.-kolonel bij het 22e bataillon landmilitie dat te Brugge moest worden opgericht; den 5 Mei 1825 werd hij kommandant van het dépôt der 2e afdeeling infanterie,

den 20 Dec. 1826 kolonel en plaatselijk kommandant te Ostende, en werd 21 Julij 1828 in denzelfden rang te 's Hertogenbosch geplaatst. Ook hier kweet hij zich bijzonder van zijne moeilijke taak in de dagen der Belgische omwenteling, en mogt dan ook den 25 Mei 1855 een blijk van Zijner Majesteits goedkeuring ontvangen, ter zake van de buitengewone diensten gedurende die tijdsomstandigheden. Den 19 Februarij 1858. ontving hij den rang van generaal-majoor en werd 27 April 1840 op pensioen gesteld. Bij zijn vertrek uit 's Bosch, ontving hij van den stedelijken raad een brief, waarin deze verzekerde, steeds met dankerkentenis te zullen gedenken aan de veelvuldige diensten door hem in zijne hoogstmoeijelijke betrekking, in de hageheijkste tijden, zoo aan de stad als aan de ingezetenen bewezen.

Wij kunnen deze schets niet beter eindigen dan met de woorden ons dezer dagen omtrent zijn karakter geschreven, door een zijner vroegere wapenbroeders en chefs, wien wij bij dezen openlijk onzen hartelijken dank betuigen voor zijne gegevene inlichtingen, waarvan wij ruimschoots gebruik hebben gemaakt.

« Van 1795 tot 1815 in verschillende tijdpunten met uwen oom gediend en vele dagen van gevaar met hem doorgebracht hebbende, heb ik hem leeren kennen als een allerbraafst soldaat, bijna zonder wederga; zijne leer bestond uit lijdelijke gehoorzaamheid, zonder morren of tegenstreven te volbrengen wat hem gelast werd, stipte gehoorzaamheid te vorderen van alle ondergeschikten, een goed voorbeeld in alles te geven en zorg voor allen te

dragen, waardoor zijne bevelen vollediger werden uitgevoerd; volmaakt eerlijk man, braaf in den volsten zin, overleggende en trouw in alle geldelijke zaken zoo voor zich-zelfen als voor zijne ondergeschikten, uiterst dapper zonder roekeloosheid, een trouw vriend, die liever zich-zelfen dan zijne vrienden of bekenden te kort zou

doen; iemand die in al zijn doen er naar streefde den roem der Hollandsche wapenen te verhoogen, zonder eigenbelang of bijkomende inzigten."

Deze eenvoudige woorden, die reine waarheid behelzen, zijn de schoonste lofspraak, die den gestorven veteraan zouden kunnen gegeven worden.

KAVALLERISTISCHE VRAGEN EN OPMERKINGEN.

(INGEZONDEN.)

De ondervinding der laatste tijden heeft alweder ontegenzeggelijk bewezen, hoezeer het noodig is dat de staande legers in tijd van vrede zóó uitgerust worden, dat zij in tijd van oorlog aan hunne bestemming kunnen beantwoorden. De ellendige toestand waarin 't Engelsche leger in de Krim verkeert, heeft doen zien hoezeer men voor de verwaarloozing der, in tijd van vrede, zoo ligt met den naam van kleinigheden bestempelde, behoeften van een leger in tijd van oorlog boeten moet. Onder den indruk dier gedachten bij ons opgewekt, bij het lezen der wederwaardigheden van het Engelsche leger in de Krim, wagen wij het de volgende opmerkingen te maken, daarbij den wensch voegende, dat, zoo ons wapen eens geroepen wierd deel te nemen aan de groote verwickelingen die thans plaats hebben, de lessen door de Engelschen zoo duur betaald, voor ons niet verloren mogten zijn gegaan.

Onze eerste opmerking is: waarom heeft men voor ons wapen nog geen vaste depôtplaatsen bepaald? Terwijl onze zusterwapens regimentsgewijze een vast depôt hebben, ziet men bij ons wapen, bij elke garnizoensverandering, de depôts gelijktijdig met de veldeskadrons verhuizen. Dit geeft, behalve andere ongerieven, aanleiding tot onnutte uitgaven, tot verspillen van gelden, die, bespaard zijnde, doeltreffend konden aangewend worden, om zoo

al niet de uitrusting der kavallerie te verbeteren, deze dan ten minste te completeeren. Moest het geen bevreemding wekken, toen men onlangs een regiment zag marcheeren, waarbij tal van remonte-paarden aan de hand geleid moesten worden, omdat er geen harnachement voor kon ontvangen worden? Tevens doet zich hier van zelf de vraag voor, in hoe verre Tilburg, geheel buiten onze defensie-liniën gelegen, als een geschikt verblijf voor een depôt mag aangemerkt worden.

Ware eenmaal het beginsel van vaste depôtplaatsen aangenomen, zoude het dan niet doeltreffend geacht kunnen worden, ze dáár te vestigen waar tevens de gelegenheid gevonden werd, met de Stedelijke Besturen eene overeenkomst te treffen, om, bij de gewone voorwaarden, vooral ook die te maken, dat er eene goede rijbaan daargesteld werd, en dat, voor zooveel mogelijk, de thans bij den vreemde gedetacheerde élèves-instructeurs, bij de depôts ingedeeld werden, en onder de leiding van den ritmeester-instructeur, belast werden met de vorming van remonte-berijders, met de afrigting der remonte-paarden, en de afrigting der rekruten? De jonge officieren zouden dan de gelegenheid hebben zich aldaar in de rijkunst en in het geven van onderrigt te bekwamen. Immers, men zal ons toch moeten toestemmen, dat, hoezeer ook de opleiding der jonge

officieren te Breda behartigd wordt, men aldaar de gelegenheid mist, om de kaval-
 lerieofficieren praktisch genoeg te vorm-
 men, en wij gelooven dat, met de reeds
 bij hen gelegde degelijke grondslagen, eene
 detachering voor eenigen tijd bij een depôt,
 het bijwonen van en het behulpzaam wezen
 in het vormen van geschikte ruiters, het
 afrigten van remonte-paarden enz., voor
 de bovenbedoelde jonge officieren allezins
 heilzaam zou wezen. Behalve opgemelde
 voordeelen lost zich daarmee de zoo 't
 schijnt zoo moeilijk te beantwoorden
 vraag op: Waar zal men de rijsschool vest-
 tigen? als van zelve op; en eene niet
 onbelangrijke som geld wierd er door
 bespaard.

Verder wagen wij de opmerking, of 't
 niet dienstig zoude wezen bij een der
 depôts de smids-school te plaatsen? De
 elevés-smeden zouden dan tevens, bij hunne
 opleiding als smid, tot goede kavalleristen
 gevormd kunnen worden.

Al verder vragen wij: Is ons systema
 van remonteering wel goed? vroeger moge
 de bepaling om niet dan 5-jarige paarden
 aan te nemen, goed gewerkt hebben; nie-
 mand die zich de remonten van 1829
 en 30 herinnert, zal zulks ontkennen.
 Maar nu in de laatste jaren alle goede
 vierjarige paarden reeds door de Fransche
 opkoopters worden weggehaald, nu vragen
 wij, of er (1) veel goeds te wachten is

(1) De Redactie meent in de wijze waarop de
 laatste aanbesteding van remonte-paarden is uit-
 gevallen, een groot bewijs te zien ten voordeele
 der hier gemaakte opmerking.

Immers heeft zich slechts één inschrijver opge-
 daan, om 20 paarden te leveren tegen de som
 van f 339.

van de paarden die op hun 4e jaar door
 de Franschen geweigerd werden, en die
 men ons, als zij vijf jaar teekenen, tracht
 af te leveren?

Wanneer, al verder, eenmaal 'tzoover
 mogt komen, dat een gedeelte van ons
 wapen marschvaardig zal moeten wezen,
 dan vragen wij: Is de bepaking zooals
 zij nu is vastgesteld wel doeltreffend?
 't komt ons voor, dat de plaatsing van
 de dekensingel om de wasdoos geen nut
 heeft, en dat men beter zou doen met den
 roskam, de borstel, spons en manenkam in
 den regter poetszak te bergen, omwon-
 den, zoo als vroeger, met den dekensingel,
 en in dien poetszak de wasdoos en schaar
 te bergen. In den linker poetszak vinden
 wij 't eigenaardiger de schoenen en 't
 kleine poetsgetuig met 't naaizakje te plaat-
 sen. Bij ons wapen klaagt men immer,
 nu minder dan vroeger, over de ondoel-
 treffende wijze van den mantel en jas op
 den voorlepel van 't zadel te bergen. In
 de leerboeken van praktische mannen,
 wordt het dragen van den mantel *en*
bandouillère over den linker schouder aan-
 bevolen. Zou het zoo kwaad wezen de
 manschappen reeds in tijd van vrede te
 gewinnen, den jas alzo mede te voeren,
 en alleen 't manteltje gerold op den voor-
 lepel te plaatsen? De hooinetten, zaliger
 gedachtenis, zijn vervallen, en 't hooi zal
 nu gesponnen op den mantelzak mede-
 gevoerd worden. Heeft men 't wel eens
 in toepassing gebragt, en zijn de ruiters
 wel zeer handig in het hooi spinnen?
 Wij mogen wel vragen, is er wel ge-
 legenheid het hun te leeren? Immers de
 bossen hooi zijn te klein om er veel van

te kunnen missen, en bijzondere fondsen om hooi te koopen, ten einde tot instructie te dienen, zijn ons niet bekend.

De plaatsing van den haverzak onder 't kussen van den zadelbok, heeft onzes inziens geen nut, en de berging van 't ration haver in den mondzak is ondoel-treffend. Waarom niet de haver in den haverzak, en den mondzak vrij gehouden, om het voeder er uit te eeten? De gevulde haverzak in de zitting des zadels, zoo als vroeger, is beter.

Waarom toch maken bij alle wapens de veldflesschen een deel der oorlogsuitrusting uit, en waarom moet de kavallerist alléén haar missen?

In alle voorschriften tot het bivouac-queren, leest men van piketpalen voor de kavallerie. — Hoe moeten die worden medegevoerd?

Welke is de tegenwoordige inrigting der kookgereedschappen? Of zal men ons, zoo als vroeger, pakpaarden toestaan die na een' marsch van een 10-tal dagen peil-looze wonden aan de schoft hebben, en dan onbruikbaar worden achtergelaten. Heeft men 't pakken van die paarden wel eens bijgewoond, en de arme dieren onder den zoo beweeglijken last zien zwoegen. Daarbij rekent men 1 pakpaard per eskadron; hoe moeten de gedetacheerde pelotons zich behelpen? Zou het zoo on-

doenlijk wezen, op de plaats van een der ijzerzakjes of wel achter tegen den mantelzak een keteltje te bevestigen, waardoor de ruiter in staat gesteld is op 't bivouac zich te behelpen, als hij de groote kookketels mist, en waarin hij voor een dag mondbehoefte kan bergen.

De praktische oefeningen zijn zeker van veel nut voor elk wapen. Waarom wordt er nooit praktisch gebivouackeerd, en waarom moeten de kookketels altoos in Delft bewaard worden en mogen zij niet bij de regimenten voorhanden zijn, om des verkiezende bij de bivouac oefeningen er gebruik van te maken?

Gesteld dat men zich met het denkbeeld vereenigde om vaste depôtplaatsen aan te wijzen, en de te Berlijn en Hannover gedetacheerde officieren daarbij plaatste, zou het dan niet nuttig wezen op nieuw eenige officieren aldaar te detacheeren, die later bij de depôts konden ingedeeld worden?

Wij eindigen hier onze opmerkingen, en geven ze ter beoordeeling van 't ruiterpubliek, ten einde zoo mogelijk eene wisseling van denkbeelden op te wekken, die misschien bij hooggeplaatste personen tot ernstige overweging zou kunnen leiden.

A. Januarij 1855.

X.

INSTRUCTIE-BATAILLON.

Overzicht van het Pesoneel, hetwelk sedert de oprigting des Bataillons daarbij is aangenomen, of ter opleiding tot onderofficier of korporaal daarbij is gedetacheerd geweest.

	Bij de oprigting van de regimenten overgenomen.	Als rekrut aangenomen.	TOTAAL.	Ter opleiding bij het Bataillon gedetacheerd geweest.								
				van de regimenten.			van het kolon. werfdepôt.		van het leger in West-I.		TOTAAL.	
				korporaals.		Soldaten.	Korporaals.	Soldaten.	Onderofficieren.	Onderofficieren.	Korporaals.	Soldaten.
				herkomst van het Instr.-Bat.	bij het korps zelf opg.							
Van 1 Febr. tot ult. December. . . . 1851	124	183	309	"	72	68	7	11	"	"	79	79
gedurende 1852	"	373	373	20	52	68	"	"	7	7	72	68
" 1853	"	293	293	37	63	"	"	1	1	1	100	1
" 1854	"	429	429	67	69	"	"	3	"	"	136	3
Totaal.	124	1280	1404	124	256	136	7	15	8	8	387	151
				380								

ASPIRANTEN-KWARTIERMEESTER.

Van de korpsen gedetacheerd in	1851	15
» » » » »	1852	5
» » » » »	1853	2
» » » » »	1854	21
TOTAAL.			45

waarvan er 25 tot 2de Luitenant-Kwartiermeester werden bevorderd, en 15 naar hunne respectieve korpsen teruggekeerd zijn.

Van de onderofficieren des Bataillons werden er 8 tot 2^{den} Luitenant bevorderd, terwijl 5 onderofficieren van het West-Indisch leger gedetacheerd, na het afleggen van een voldoende examen bij het West-Indisch leger, tot 2^{den} Luitenant benoemd zijn.

Gepasporteerd	}	Sergeanten	gedurende	1851	1
			»	1852	»
			»	1853	»
			»	1854	»
			TOTAAL.			
Gepasporteerd	}	Soldaten	gedurende	1851	4
			»	1852	1
			»	1853	10
			»	1854	12
			TOTAAL.			
Gepasporteerd	}	Overleden	gedurende	1851	1
			»	1852	2
			»	1853	5
			»	1854	»
			TOTAAL.			

Aanwijzing van het getal, onderofficieren, korporaa's en manschappen door het

	Van de bij het Bataillon aangenomen jongelingen zijn bij de regimenten of bij het Oost-Indische Leger overgegaan als:											
	Sergeanten			Fouriers			Korporaals			Soldaten		
	bij de regi- ment.	bij het leger in O. I.	To- taal.	bij de regi- ment.	bij het leger in O. I.	To- taal.	bij de regi- ment.	bij het leger in O. I.	To- taal.	bij de regi- ment.	bij het leger in O. I.	To- taal.
Van 1 Febr. tot ult. Dec. 1851	1	»	1	»	»	»	47	1	48	4	»	4
gedurende 1852	11	1	12	2	»	2	166	2	168	3	1	6
» 1853	12	20	32	3	3	8	223	1	224	10	2	12
» 1854	15	25	40	4	3	7	283	4	289	17	»	17
TOTAAL	39	46	85	11	6	17	721	8	729	36	3	39

Bataillon aan de Regimenten Infanterie en het Oost-Indische Leger verstrekt.

	Van de bij het Bataillon gedetacheerde militairen zijn overgegaan bij de regimenten of bij het Oost-Indisch Leger als:											
	Sergeanten			Fouriers			Korporaals			Soldaten		
	bij de regi- menten.	bij het leger in O. I.	Totaal.	bij de regi- menten.	bij het leger in O. I.	Totaal.	bij de regi- menten.	bij het leger in O. I.	Totaal.	bij de regi- menten.	bij het leger in O. I.	Totaal.
	2	»	2	»	»	»	3	2	7	»	»	»
	52	1	53	7	»	53	111	1	112	7	1	8
	69	6	75	23	1	75	10	»	10	»	»	»
	76	2	78	21	»	78	1	»	1	»	1	1
	100	9	208	51	1	51	127	3	130	7	2	9

Staat der korporaals als jongelingen bij het Instructie-Bataillon gediend hebbende,

Van het Instructie-Bataillon sedert de oprigting tot ultimo December 1854 als korporaal bij de Regimenten overgegaan.	Bovorderd of teruggebragt tot			Overgegaan bij het Leger in Oost-Indië als:				
	Sergeant.	Fourier.	Soldaat.	Sergeant.	Fourier.	Korpor.	Soldaat.	
Grenadiers en Jagers.	29	7	8	»	1	2	»	
1 ^e . Regiment Infanterie.	94	5	10	1	»	10	»	
2 ^e . — —	68	4	4	»	»	2	»	
3 ^e . — —	67	17	13	»	»	5	1	
4 ^e . — —	80	12	7	»	»	4	»	
5 ^e . — —	79	13	8	1	»	6	»	
6 ^e . — —	66	9	6	1	1	1	»	
7 ^e . — —	64	10	3	»	2	»	1	
8 ^e . — —	84	10	12	4	2	6	»	
Instructie-Bataillon.	61	20	5	»	1	1	»	
Depôt van Discipline.	1	»	1	»	»	»	»	
Kader Koloniaal Werfdepôt.	2	»	1	»	»	»	»	
Overgegaan in de Categorie der Kolonialen.	26	»	»	»	26	»	»	
TOTAAL	721	107	78	20	32	5	36	2

met aanwijzing hunner tegenwoordige positie.

Door vonnis van eenen krijgsraad ontslagen.	Gepasporteed.	Overleden.	Naar andere korpsen overgegaan.	Nog als korporaal bij het korps aanwezig.	Totaal gelijk aan de 1 ^e kolom.	Aanmerkingen.
»	1	»	»	10	29	
»	1	»	4	62	94	
»	»	»	2	54	68	
»	1	»	5	22	67	
»	»	»	4	49	80	
»	1	2	4	41	79	
»	1	»	4	41	66	
»	»	1	3	43	64	
1	»	1	5	43	84	
»	»	»	3	31 (*)	61	(*) Waarvan 6 Sergeanten titulair.
»	»	»	»	»	1	
»	»	»	»	1	2	
»	»	»	»	»	26	
1	5	4	34	397	721	

KAMPEN, den Februarij 1855.

De Majoor,
Kommanderende het Instructie-Bataillon.

Recapitulatie van het getal onderofficieren, korporaaIs en soldaten aan de regimenten en het Oost-Indisch Leger verstrekt, sedert de oprigting des Bataillons.

	Van het Bataillon naar			Van gedetacheerd naar			Totaal-Generaal.
	de regi- menten.	het O.-I. leger.	Totaal.	hunne korpSen.	het O.-I. leger.	Totaal.	
Als :							
Sergeanten.	39	46	85	199	9	208	293
Fouriers.	11	6	17	51	1	52	69
Korporaals.	721	8	729	127	3	130	839
Soldaten.	36	3	39	7	2	9	48

SCHRIJVEN.

(INGEZONDEN.)

Indien het eene waarheid bevat dat het besturen van 's Lands zaken in het algemeen genomen, eene hoogstmoeijelijke taak is, waarvoor eene bijzondere en aangeboren geschiktheid gevorderd wordt — dan is dit vooral van toepassing op het bestuur van de militaire zaken des rijks.

Het beheer over alle andere takken des bestuurs moge dan wel met vele zwarigheden gepaard gaan, het geniet daarentegen een onbetwistbaar voordeel daarin, dat het nut van zoodanig bestuur meer algemeen ingezien, beter erkend en op prijs gesteld wordt; alsook daarenboven, dat de werkring van zulk bestuur, van eene gelijkmatige en bestendige aard zijnde, door alle tijden heen, ten naastebij gelijke inspanning en werkzaamheden vereischt — en ten slotte, dat de beschikbaar gestelde geldmiddelen gewoonlijk evenredig zijn aan de behoeften.

Geheel omgekeerd is het gesteld met het beheer der krijgskaken. Twee verschillende tijdperken, dat van vrede en dat van oorlog, wijzigen zijnen werkring op de gevoeligste wijze.

Het bestuur over het krijgswezen heeft derhalve eene zwaardere en moeilijker roeping dan alle andere.

De zorg voor 's Lands verdediging en voor de handhaving onzer nationale eer,

tegenover het buitenland, is aan hetzelfde opgedragen.

De werkring in tijd van vrede, alhoewel geheel verschillend van dien in tijd van oorlog, is daarom niet minder moeijelijk.

In tijd van vrede, is het de zorg voor het onderhouden van een bruikbaar en aan de behoeften geëvenredigd leger, en van al wat daarbij behoort, met betrekkelijk *te geringe* geldelijke middelen.

In tijd van oorlog, de geheele leiding over het krijgswezen, 't welk dan eensklaps eene buitengewone uitbreiding heeft erlangd, terwijl zich tevens allerlei onvoorziene moeijelijke omstandigheden opdoen.

Voorts, het onderhouden van een onmisbaar verband tusschen de beide toestanden van vrede en van oorlog, om het krijgswezen, zonder bijna onoverkomelijke hinderpalen van den eenen in den anderen toestand, en omgekeerd te kunnen doen overgaan.

Ten slotte is, in weerwil der buitengewone en onbegrijpelijke zwarigheden aan zulk bestuur verbonden, doorgaans miskenning der goede bedoelingen het loon door de meerderheid toebedeeld.

In tijd van vrede als onnut en overbodig beschouwd, wordt de krijgsman slechts geduld als een onvermijdelijk kwaad. De penningen voor het beheer der militaire zaken toegestaan, worden zoo karig mogelijk berekend.

In tijd van oorlog, wanneer het gevaar van buiten 's lands dreigt, dan weet men zich wel te herinneren dat men een leger bezit, hetgeen men in vreedestijd zoo gaarne zou willen vergeten. Naarmate het gevaar klimt, stijgt dan ook de waarde van het krijgswezen in de algemeene opinie. Wij zullen hier geenszins de verschillende en zeer uiteenlopende drijfveren ontleden die daartoe aanleiding geven, — want het is voldoende dat men dien uitslag kent. Maar ik wil enkel hieruit de natuurlijke gevolgtrekking doen voortvloeijen, dat de natie ook in vreedestijd gunstiger omtrent het krijgswezen zou gestemd zijn, bijaldien men zich meer en beter beijverde om haar het nut daarvan te doen inzien. En hiertoe kan en moet het leger zelf veel bijdragen (1).

Zooals de zaken nu staan vloeit enkel in oorlogstijd het geld in ruimere mate

(1) Wij hebben dezer dagen gezien, dat de Redactie van het *Vaandel* besloten heeft, de bestemming van dit tijdschrift te veranderen, door het voortaan voor het algemeen en niet meer bijzonder voor de onderofficieren in te rigten. — Een tijdschrift over *militaire zaken* voor den niet *militair* in Nederland uit te geven, is eene onderneming die vele bezwaren zal te overwinnen hebben, maar die, wanneer zij met den juisten takt geschiedt, een zeer groot nut kan hebben, door den geest van het volk met betrekking tot het leger te wijzigen en het legio verkeerde begrippen, die nu nog in alle standen bestaan, uit te roeijen.

De Redactie.

toe. Bijaldien goed georganiseerde, gewapende en geoefende troepen enz. dan maar voor geld te koop waren — even als men alle andere zaken voor geld aanschaft als men ze noodig heeft — dan zou ongetwijfeld het beheer over het krijgswezen zeer gemakkelijk worden.

Men zou dan gedurende den vrede niet jaarlijks bijdragen uit 's rijks middelen voor het krijgswezen met zoo veel moeite behoeven te bedingen. Het geld zou volgens het oordeel van velen dan beter besteed kunnen worden, want er zou enkel in oorlogstijd een krijgswezen bestaan.

Ongelukkigerwijze is ook dit bij velen onzer landgenooten eene diep ingewortelde meening, dat opoffering van geld en het te wapen snellen der bevolking alleen voldoende zijn om in tijden van oorlog het behoud des vaderlands ruimschoots te waarborgen. Zoo ook niet allen in dit droombeeld deelen, dan toch vermeent verreweg de grootste meerderheid, dat *een klein leger* volkomen voldoende is, om de kern eener algemeene verdediging te vormen.

Maar nu is wederom het woord *klein* zoo betrekkelijk. Het heugt ons nog, hoe voor weinige jaren geleden een onzer (!?) volksvertegenwoordigers in 's lands vergaderzaal beweerde, dat de waardigheid en onafhankelijkheid van ons land voldoende gewaarborgd waren, indien het leger tot op vijfduizend man werd herleid.

Het is dus immers met alle regt dat ik hierboven aanhaalde, dat in vreedestijd ons krijgswezen slechts geduld wordt, en dat men vermeent reeds veel te veel onkosten daarvoor te doen.

Indien wij maar eenige jaren vrede houden, dan zal men eindelijk nog het onderhoud van het leger, met alles wat daartoe betrekking heeft, ten laatste aan den minstbiedenden willen aanbesteden!

Dat in Nederland, 't welk zijne plaats in de rij der volkeren verzekerde door den tachtig-jarigen oorlog, welks vlag de zeeën in alle hare uitgestrektheid overheerschte, dat nimmer dan door verraad of binnenlandsche tweedragt door de magtigste rijken is ten onder gebracht geworden, wiens invloed eertijds een zwaar gewigt in de schaal legde bij alle staatkundige verwikkelingen, — dat in zulk land de meerderheid zóó ligtvaardig over het krijgswezen kan denken, en den vroeger behaalden roem zoo geheel kan vergeten is onbegrijpelijk!

Het militaire publiek, voor 't welk ik schrijf, behoef ik de moeilijkheden, verbonden aan het bestuur van het krijgswezen, niet verder te herinneren. Het deelt voorzeker in de overtuiging die ik daaromtrent bezit.

Eene andere overtuiging echter wordt minder algemeen gedeeld. Ik bedoel die, dat het de plicht van elk krijgsman is, het bedoelde bestuur zijne taak gemakkelijker te maken, door alle hulpmiddelen die daartoe kunnen medewerken.

Ik bedoel niet die passieve hulp van een onbezield werktuig, maar die actieve medewerking van een redelijk wezen, dat al zijne geestvermogens daartoe dienstbaar maakt.

Velen mogen het ruimschoots voldoende

achten zoo zij de hun reglementair opgelegde dienstverrigtingen pligtmaticg vervullen en nimmer daartegen zondigen. Dit is echter nog niet genoeg. Zij begripen de geheele uitgebreidheid hunner verpligtingen niet, of althans verkeerd.

De roeping van den krijgsman is veel edeler, en bestaat niet uit louter slaafsche dienstvaardigheid.

Daarentegen moet hij zich van ganscher harte op alles toeleggen, waardoor hij zijn stand tot eer en tot nut kan zijn, en waardoor die stand hare dure verpligting kan vervullen om tot heil van Nederland te strekken.

Iets dat tot het zooveen aangewezen doel zeer bevorderlijk kan zijn, bestaat daarin, dat elk beproeve om zijne, hetzij meerdere of mindere mate van kennis hiertoe dienstbaar te maken; dat elk zijnen bijzonderen aanleg en zijne geestvermogens ook tot dat einde meer en meer tracht te vormen, dat elk op eene gepaste en daarbij bescheiden wijze zijne denkbeelden leere ontwikkelen en mededeelen.

De welligt geringe kennis van dezen, gevoegd bij de opmerkingen van genen, zoowel als de verschillende denkbeelden van allen te zamen genomen, zullen, door overweging en vergelijking, en getoetst aan de ondervinding der anderen, ongetwijfeld vele goede vruchten moeten voortbrengen.

Althans zal het algemeen veel daarbij winnen, omdat nadenken, vergelijken en overwegen, iedereen meer eigen zal worden.

Het voornaamste doel van elk speciaal tijdschrift is om zooveel mogelijk mede te werken tot het nut van zijne lezers. Daartoe is het een eerst vereischte, dat het de kolommen openstelt om de verschillende meeningen daarin te doen opnemen; want wrijving van denkbeelden is bevorderlijk voor uitbreiding van kennis, en voor de vorming van het oordeel.

Niet lang geleden las ik ergens (1) dat er bij ons leger weinig geschreven wordt.

Dit is waar, en ik wenschte het anders, omdat ik overtuigd ben dat daaruit voor iedereen, zoowel voor schrijvers als voor lezers, veel nut zou ontstaan.

In een tijdschrift als dit, waarin uitsluitend voor officieren geschreven wordt en, waarin voorzeker nooit een profaan oog doordringt, gevoelt men zich zoo geheel en al vrij en onbelemmerd. Het is bijna als of wij *en famille* de onderwerpen behandelden. Men heeft hier geen vrees voor eene scherpe, soms hatelijke recensie. De meer geoefende schrijver ontwaart hier met genoegen de pogingen van een' nog ongeoeffenden beginner. Wij zien in elkander geene mededingers, maar wel medehelpers; want allen beoogen wij hetzelfde doel: de eer van onzen stand.

Men legge dan vrij zijne denkbeelden bloot; en mogt men hierdoor blijken geven van iets verkeerd te beoordeelen, welnu dan is deze of gene immers ook in de gelegenheid om zijne tegenbedenkingen op eene bescheidene wijze aan den dag te brengen.

Bij onze landgenooten, zeide ik, bestaat

weinig deelneming in het lot van het leger, weinig belangstelling in alles wat ons vak betreft. Maar terwijl wij dit hier als een verwijt doen gelden, moeten wij de bewijzen leveren, dat wij ten minste er dan toch geheel anders over denken, of wel wij zijn veel schuldiger dan zij. Onze plicht vordert derhalve, dat wij beginnen met omtrent alles wat het leger betreft, juiste denkbeelden te verkrijgen.

Zoodra wij ons een beter overzicht der krijgsgaken hebben eigen gemaakt, zullen wij ons ook sterk genoeg gevoelen om ons niet alleen op het terrein van ons eigen wapen, maar ook op dat van alle andere dienstvakken met goed gevolg te kunnen begeven. Een beter en helderder inzicht in het geheel, zal ons ook tevens meer middelen aan de hand doen om op de overtuiging onzer landgenooten een' krachtigen en onwederstaanbaren invloed te kunnen uitoefenen. Zoo dikwerf wij dan met hen in aanraking komen, zullen zij in de gelegenheid gesteld zijn, alles aangaande het krijgswezen uit een juister oogpunt te beschouwen. Dien ten gevolge zullen zij gunstiger daarvoor gestemd worden.

De overtuiging is in deze eeuw een krachtig wapen en een zeker middel om tot het doel te geraken.

De algemeene opinie regelt zich naar de overtuiging, en regelt dan van zelf al het overige.

Wij moeten ons derhalve beijveren om die overtuiging in *ons* voordeel te krijgen. Dan zal ook de publieke opinie overeenstemmen met de ware belangen des lands, ten opzichte van het leger. De gevolgen

(1) *Nieuwe Spectator*, Beelden uit het kamp bij Zeist.

zullen zoowel tot voordeel van het algemeen, als tot het onze in het bijzonder strekken.

Maar ook de wisseling van denkbeelden helpt het oordeel vormen, 't welk vooral in onze stand onontbeerlijk is.

Waartoe dient onze hedendaagsche wetenschappelijke opleiding, zoo die niet strekt tot de vorming van ons oordeel?

Het kan ons allen te beurt vallen in moeilijke omstandigheden als chef te moeten optreden, onverschillig in wat rang wij geplaatst zijn. Zoo wij dan geen zelfstandigheid bezitten zijn wij verloren. Die zelfstandigheid kunnen wij ons enkel eigen maken door ons oordeel te scherpen; want die een gezond oordeel bezit, zal zijne tegenwoordigheid van geest nooit verliezen. Dat is alleen het lot der ongeschikten.

Wanneer men met zijne onderhebbers is afgezonderd, kan het noodzakelijk wezen, deze of gene maatregelen te moeten nemen.

Daar alle mogelijke gevallen niet van hoogerhand voorzien kunnen worden, zoo kan men geene reglementen ontwerpen die in alle omstandigheden de gewenschte middelen aan de hand geven.

Het zal dus van het oordeel van den officier afhangen, of hij zich al dan niet weet te helpen.

Zal men dan kunnen volstaan met de uitkomst aan het toeval over te laten?

Toeval, is een woord dat veel gebruikt wordt, maar dat eigenlijk niets beduidt,

dan dat het dient tot verberging der onbekwaamheid.

Er bestaat geen toeval, want alles heeft eene oorzaak. Al ontsnapt die aan ons verstand, dan is haar bestaan daarom niet te min zeker.

Alles is te beschouwen als gevolgen van oorzaken.

Eerst moeten wij ons toeleggen om alles uit dat standpunt in te zien, en daarna trachten de oorzaken van die gevolgen op te sporen.

Dan zullen wij de overtuiging erlangen, dat het nemen van maatregelen slechts bestaat in het daarstellen van oorzaken, die dus geene wisselvallige, maar wel bepaalde en zekere gevolgen moeten hebben.

Beantwoorden de gevolgen niet aan de verwachting, dan moet men omgekeerd daaruit besluiten, dat dit alleen te wijten is aan het nemen van verkeerde maatregelen, die wederom noodwendig hunnen oorsprong moeten vinden in, of de gevolgen zijn van een slecht of bekrompen oordeel.

Het oordeel kan op elken leeftijd gevormd zijn. Het is onafhankelijk van den ouderdom.

Het grondt zich vooreerst op scherpzinnigheid, de vrucht van nadenken en opmerken, en ten tweede op wetenschap, waarbij men zich eene practische strekking moet hebben eigen gemaakt, of wel zij blijft onnut.

Eigen ondervinding is het middel om praktisch te worden. De grens der vereischte ondervinding is daár, waar zij voldoende werd om den geest de vatbaar-

heid te geven, het oordeel verder door studie te kunnen volmaken.

Elkeen die veel gereisd en andere landen met oplettendheid heeft gadege- slagen, zal met mij moeten toestemmen dat ons land met geen ander kan ver- geleken worden. Dit is niet alleen het geval met betrekking tot ligging en grond- gesteldheid, maar ook tot de geaardheid onzer landgenooten en alles wat daarmede in verband staat. Dien ten gevolge heeft ons land behoefte aan instellingen die veel verschillen van die waaronder andere natiën leven. Maar dit alles daargelaten — waar- over echter zeer veel gezegd zou kunnen worden — ik wenschte enkel met weinige trekken te doen opmerken, hoe ook omtrent alles wat tot het krijgswezen betrekking heeft, ons vaderland niet op gelijke leest geschoeid kan worden met andere rijken.

Ons stelsel van militie en schutterijen strekt reeds tot bewijs dat zulks eenig- zins te begrijpen is. Wij mogen hopen en verwachten dat, bij de nieuwe wetten die hieromtrent weldra gemaakt zullen wor- den, het blijken zal dat steeds meer en meer in den geest der natie is door- gedrongen; dat die zaken beter nog in verband zullen zijn gebragt met de ware belangen des lands.

De studie der militaire wetenschap, hoe nuttig ook, is ons overbodig, wanneer wij haar niet gedurig toetsen aan de bijzon- dere behoeften van Nederland. Wanneer wij niet daaruit toepassingen maken voor de bij ons bestaande omstandigheden.

Zulke toepassingen wenschte ik uit te lokken.

De Sleeswijk-Holsteinsche oorlog in dit tijdschrift voorkomende, is ongetwijfeld in velerlei opzigten ons zeer dienstig. Maar ik wenschte toepassingen die meer bepaald voor ons land waren (1). Ik verlang zoo- wel strategische als taktische beschou- wingen, zelfs ook die omtrent organisatie, wapening, administratie enz., enz., in één woord, omtrent alles wat ons krijgs- wezen betreft, te doen geboren worden.

Ik wenschte de verschillende hulpmid- delen die ter beschikking onzer landsver- dediging voorhanden mogen zijn, zoo mogelijk gestadig door nieuwere te zien vermeerderd, alsook omtrent alles steeds naar de volmaaktheid te zien streven. Hier- door zal de bewustheid onzer magt bij een ieder meer en meer tot eene onver- anderlijke overtuiging overgaan.

Nederland vergeet maar al te veel de rol die het vroeger op het wereldtooneel gespeeld heeft.

Het schat meestal zijne eigene magt te gering, in vergelijking met die van andere landen. Dit is ongelukkigerwijze bij de meeste onzer landgenooten eene diep in- gewortelde overtuiging geworden, die ook reeds langzamerhand bij het leger begint ingang te vinden.

(1) Zooals uit de Inleiding tot den Sleeswijk- Holsteinschen oorlog blijkt, is dit ook een hoofddoel van den schrijver daarvan. Enkele van die toepas- singen zijn reeds in voorn. stuk te vinden; ver- scheidene andere zijn dan ook te harer plaatse te verwachten.

Het leger moet eene geheel tegenovergestelde overtuiging aan zijne medeburgers weten te geven; want — in aanmerking nemende Neêrlands ouden luister, en de hulpsbronnen die ons nu nog ten dienste

staan zou het eene laaghartige zwakheid verraden, zoo wij de hoop verloren om dien roem, eertijds door onze voorvaderen bevochten, niet nogmaals te doen herleven.

MANOEUVRE DE FORCE.

Bij de overbrenging van geschut en materieel naar de nieuwe forten, heeft men in den vorigen zomer, welligt hier of daar, waar geen geschikte schuiten in de grachten te brengen waren, de vuurmonden, althans de zwaarste, buiten de forten gelaten, om reden dat de meeste, zoo niet alle forten, zooals met onbewoonde posten gewoonlijk het geval is, door het niet bouwen der bruggen of door het wegnemen van brugdeelen, ontoegankelijk zijn gelaten of gemaakt.

Daar het jaargetijde weldra de voortzetting dier werkzaamheden zal gedoogen, en het toch beter is, dat het geschut binnen de forten worde opgelegd, zoo durf ik mij vleijen dat de volgende opgaaf, eener vermoedelijk minbekende wijze, om geschut over grachten te brengen, eenige belangstelling zal vinden.

Men rigte bij elken grachtsboord een bok als schrank op, en bevestigte aan elk bokshoofd het uiteinde van eenen schrankreep. Men hale het losse einde van elken reep, eerst door een op den vuurmond vastgemaakt boksblok, vervolgens door het bokshoofd, waaraan het andere einde van den reep vast is, over de onderschijf, en legge eindelijk het overschietende, op

de gewone wijs, eenige slagen om den boksrol.

Men begint voorts aan weêrskanten gelijktijdig te winden, en op de overzijde blijft men daarmede bestendig voortgaan, doch aan deze zijde slechts zóó lang, totdat de vuurmond volkomen vrij hangt. Zoodra dit het geval is, begint men daar gelijkmatig bij te vieren, en wel in dier-voege, dat het stuk zoodra mogelijk tot schier op het water zakt, en vervolgens, gedurende den overtocht, bestendig op dien-zelfden afstand boven het water blijft.

In aanmerking nemende, dat de touwen de gedaante van kettinglijnen aannemen, zoodra de vuurmond maar iets is overgehaald, dan is, ingeval men de spanning van den dubbelen reep, tijdens de vuurmond nog loodregt afhangt, gelijk 1 stelt, voor eene 20 el breede gracht, waar de watervlakte 4 el lager is dan het bokshoofd; de spanning van den dubbelen reep:

op 4 el van de kant,	1,122,
» 6 » » » »	1,247,
» 9,123 » » »	1,543, max.
» 12 el » » »	1,207,
» 14 » » » »	1,015,
» 16 » » » »	0,404.

Daar nu een enkele goede reep, vol-

gens het Zakboek 7220 pd. kan dragen, zoo behoeft men, bijv. met kanons a 24 Lt. welke 1766 pd. wegen, zeker niet bekommerd te zijn voor het breken van de dubbele reepen. Alleen de piketpalen voor de achtertouwen, moeten met meer dan gewone zorgvuldigheid worden vastgezet; want zoodra het stuk nabij het midden van de gracht zal gekomen zijn, zullen deze palen een weêrstand moeten bieden, alsof er vier vuurmonden op de gewone wijze aan den bok hingen. Men late zich echter door dit getal niet afschrikken, want het bewijst alleen, dat de achtertouwen gewoonlijk weinig hebben te lijden.

De spankracht is voor elk derzelve naauwelijks zoo groot, als door het aanhangen van een vierde van het gewigt des vuurmonds zou worden te weeg gebragt, dus, met kanons à 24 pd. Lt. naauwelijks 500 pd., en zij kunnen eene ruim zesmaal grootere spankracht verdragen.

Hoe men de piketpalen genoegzaam vast kan zetten is overbekend.

Men zal ligt inzien dat de vuurmonden op dezelfde wijze van de contre-escarpe der torengracht, op het torenplaat kunnen worden overgebragt.

A. 25 Maart 1855.

J. N. C

VERSCHEIDENHEDEN.

(INGEZONDEN.)

De toekomst meer dan ooit onzeker zijnde, zoo mogen wij veronderstellen dat de noodzakelijkheid vroeg of laat zal vorderen, dat wij in zoo weinig tijd mogelijk ons leger in eenen strijdvaardigen toestand brengen.

De miliciens dan in de verschillende deelen des rijks af te halen en naar hunne regimenten te zenden, in één woord, de zaak dan te behandelen zooals gewoonlijk in vollen vrede geschiedt, is dan ondoenlijk. Het zal alsdan noodig zijn maatregelen te nemen, waardoor alle onnut tijdverlies voorkomen wordt, als volgt:

Men deele de miliciens van elke provincie in bij de korpsen die er in garnizoen houden. De korpsen, waartoe deze miliciens eertijds behoorden, kunnen nu reeds op 't papier deze opgave bewerkstelligen.

Bij het oproepen van ligtingen zal men alsdan in weinig tijds de korpsen voltallig hebben. Het eene zal wel iets sterker zijn dan het andere, maar zoodra zij slechts eenmaal voor den vijand geweest waren, zouden immers de verliezen aan dooden en gewonden ook zoodanig verschil doen ontstaan, want allen kunnen toch op den duur niet van gelijke sterkte blijven.

De wapenzalen der onderscheiden bataillons konden reeds nu met zooveel

stel wapens vermeerderd worden als noodig wordt geacht.

Eveneens handele men omtrent de kleeding-magazijnen bij de korpsen.

Dergelijke bezendingen kunnen reeds nu zeer goed geschieden.

De administratieve bezwaren mogen niet in aanmerking komen, als het een maatregel geldt, waardoor men in 2 dagen tijd alle bataillons zoo goed als strijdvaardig kan hebben.

Maar ook zelfs de administratieve bezwaren zullen zich spoedig schikken. Bovendien zou het nog beter wezen dat de administratie een weinig in verwarring kwam, dan dat het geheele land verloren ging.

Wat de schutterijen betreft, de plaatselijke besturen kunnen gelast worden daarvoor de lijsten op te maken, en de schutters in bataillons en kompagnien in te deelen.

Het door ons voorgestelde in het artikel *Schutterijen* (1), geeft de middelen aan de hand om terstond 56 schutterbataillons à 5 kompagnien elk te organiseren.

Het in tijds beschikbaar stellen der benoodigde stellen wapens, en de verzen-

(1) Zie 1854, maand Maart bladz. 426.

ding daarvan aan genoemde besturen is onvermijdelijk.

Zoo men bij de infanterie in tijds de kaders vermeerderd had — ingevolge het voorstel onder schutterijen vermeld — zou de mobilisatie der schutterij reeds gemakkelijker zijn geworden. Het is evenwel nu nog zeer goed doenlijk om de infanteriekaders volgens het bewuste voorstel uit te breiden. Men neme dit kader uit het instructie-bataillon, en verder uit de compagnieën, des noods uit de plaatsvervangers (1), of wel uit de nu in dienst zijnde miliciens. Vroeg of laat zal die uitbreiding toch moeten plaats vinden. Nu kan zij nog tot stand komen zonder verwarring, maar later hoogstwaarschijnlijk niet.

Zoo deze maatregel genomen wordt, dan zorge men reeds dadelijk, op het papier, althans de indeeling van de kaders bij de schutterijen vast te stellen, opdat elk terstond zijne destinatie wete.

De voorgestelde maatregelen kosten *geen geld*. Het opmaken der lijsten, zoo voor de indeeling der miliciens, als voor die der schutterijen, en der hierbij in te

(1) Zie ons artikel *Plaatsvervangers*, maand December 1884.

deelen kaders, zijn immers waarlijk geene kostbare voorzorgen.

De eenige kosten die er bijkomen, zouden zijn die voor de verzendingen van wapens en kleederen.

Het voordeel dat deze maatregel aanbiedt, bestaat dáárin dat men bij eene dergelijke regeling der zaken, in 2 dagen tijds onze 56 bataillons infanterie, met 56 even sterke schutterbataillons strijdvvaardig kan hebben; terwijl er zonder de aangewezen voorzorgen, wel 2 maanden zullen verloopen eer men hetzelfde doel bereikt.

De geneeskundige dienst bij de te velde zijnde bataillons, en door wie die zal worden waargenomen, blijft een bijna onoplosbaar vraagstuk.

Bij lange oorlogen is het gebleken dat 1 doctor per bataillon niet genoeg is, maar dat er 2 gevorderd worden.

Het getal onzer officieren van gezondheid is ontoereikend om de noodige docters te leveren.

Elke militaire doctor zal derhalve wel niet anders vervangen kunnen worden dan door 2 personen, namelijk 1 doctor en 1 chirurgijn, omdat die twee te zamen de vereischte bekwaamheden bezitten van onze militaire docters, die zoowel de genees- als de heelkunde te gelijktijd verstaan.

BIJLAGE IX.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEEDE SERIE. — ZEVENDE DEEL, N°. 9.

(Maand Maart 1855.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Bij het Departement van Oorlog tot Chef van het Bureau voor het Personeel en de Militaire zaken bij het Ministerie van Oorlog, de maj. A. Verkat Egter van Wissekerke, Adjunct-Chef van gemeld Bureau. Bij het wapen der inf.: tot generaal-majoor, kommandant van de 3de Brigade Infanterie, teven belast met de functiën van Provinciaal Kommandant van Friesland, Groningen en Drenthe, den kolonel M. Baron van Geen, kommandant van het reg. gren. en jag., adjudant van Zijne Majesteit in buitengewone dienst. Bij het reg. gren. en jag.: tot kommandant van het korps de luit.-kol. J. Scheltus, van het 5de reg. inf., adjudant van Zijne Majesteit in buitengewone dienst; tot kapt. der 2de kl.: de kapt. van de 3de kl. F. H. Sleurs, van het korps. Bij het 1ste reg. inf. tot 1sten luit.: de 2de luit. N. E. Pereboom, van het korps. Bij het 2de reg. inf. tot kapt. van de 3de kl.: de 1ste luit. E. D. Trip, van het korps. Bij het 5de reg. inf. tot luit.-kol.: de maj. J. J. Verschoor, van het korps; tot majoor: de kapt. der 1ste kl.

C. P. F. G. van Emden, regem.-adj. bij het 6de reg. inf. Bij het 6de reg. inf. tot adj. bij het reg.: de kapt. H. F. N. de Ronde, van het korps. Bij het 8ste reg. inf. tot kapt. der 1ste kl.: de kapt. der 2de kl. J. W. Stahl, van het korps. Bij het wapen der kavallerie, bestemd tot Adjunct-Chef van den staf van den Inspecteur van het wapen der kavallerie, de kapt. bij den Generalen Staf J. Schuurman, gedetacheerd bij het 3de regiment dragonders. Bij het wapen der art., bij het 1ste reg. vest.-art., tot kapt. van de 3de kl.: de 1ste luit. F. G. van Beusekom, van het 2de reg. vesting-art.; tot 1sten luit.: de 2de luit. A. F. J. A. Baron van der Duijn van Maasdam, van het reg. veld-art. Bij het 2de reg. vesting-art. tot 1sten luit.: de 2de luit. A. M. Mazel, van het reg. veld-art.

Verplaatsingen.

Bij den staf van het wapen der inf.: de kapt. adjud. N. Mac-Leod, van het 5de reg. inf., zijnde hij uit de betrekking van adjud. eervol ontslagen. Bij het 1ste reg. vest.-art., de 1ste luit. A. M. Mazel, van het 2de reg. vest.-art. Bij het 2de reg. vest.-art., de kapt. Jonkheer W. G. Witwaal van Stoetwegen, van het 1ste reg. vesting-artillerie.

Gepensionneerd.

De 1ste luit. H. van Slooten, van het 3de

reg. inf.; de offic. van gezondh. der 2de kl. S. H. W. van der Heiden, van het personeel van de geneeskundige dienst.

Overleden.

De 1ste luit. P. V. van Stein Callenfels, van het 1ste reg. vesting-artillerie.

CORRESPONDENTIE.

Men heeft ons de aanmerking gemaakt, dat hetgeen in ons nummer van de vorige maand, bij gelegenheid van het bespreken der verhooging van de Infanteriesoldij, gezegd wordt van het voordeel, dat dit ook onder anderen heeft voor den soldaat die van ziekte hersteld bij zijn korps terugkomt, voor velen den schijn zou kunnen hebben, alsof daarmee eenige blaam geworpen werd op de administratie of op het beheer der hospitalen of andere ziekeninrichtingen.

In geenrelei opzigt is dit de bedoeling geweest van den schrijver, die ons de bedoelde aantekening, opgenomen in de Verscheidenheden, ter plaatsing toezond. Bij het toevoegen van de verbetering, die het lot van den soldaat in het algemeen door dien maatregel heeft ondergaan, heeft hij voornamelijk op den herstelden zieke gewezen, en de uitdrukking „dat deze veelal lichamenlijk verarmd in de kazerne terugkeert,“ hongeriger is dan vroeger en dus gebaat wordt door een tractementsverhoging die hem iets extra's veroorlooft, heeft geenszins de bedoeling die verarming toe te schrijven aan de inrigting van het etablissement, waarin hij ter geneezing was opgenomen, maar aan de ziekte zelve, ten gevolge waarvan hij lichamenlijk armer is, dan zijne kameraden met welke hij op dat oogenblik dezelfde menage deelt.

Volgens beschikking van den 19den November 1821, worden de gelden, die in de zieken-etablissemten overblijven, gedeponceerd in de kas van eene der korpsen van het garnizoen. Het is waar dat tegenwoordig zoodanige overstorting nimmer plaats heeft, om de eenvoudige reden, dat er geene gelden overschieten: doch het Reglement

schrijft het evenwel voor. De infirmerieën bestaan volgens het Reglement van den 1sten Februarij 1821, enkel door middel der soldij en toelage van brood der militairen die daarin worden opgenomen, — de soldaat betaalt daar dus, als het ware, zijne eigene verpleging. Is die verpleging minder kostbaar dan zijn gewoon onderhoud, wordt daarop dus bezuinigd — niet uit het principe van bekrimping of beknipting, waarvan hier geene sprake zijn kan, maar ten gevolge van de omstandigheden, waarin de zieke zich bevindt — dan wordt dat geld gestort.

Enige extra-voeding evenwel, die den herstelden zieke in de eerste dagen veelal zoo welkom zou zijn, bekomt hij daarvoor niet, — hem zal dus vooral de vermeerdering van soldij dubbel welkom wezen.

Wij verzoeken den geachten schrijver, die ons zijne opmerkingen over genoemde regelen mededeelde, die woorden in dezen en volstrekt geen anderen zin op te vatten, zoo als wij ook veronderstellen, dat het door onze lezers in 't algemeen zal gedaan zijn, daar het soort de bedoeling geweest kon zijn een ongunstig tafereel te leveren van de inrigting of het administratief beheer der militaire zieken-etablissemten, waarvan wij de deugdelijkheid in de ruimste mate erkennen.

De Redactie.

De ingezonden *Bijdrage over de vereenigde manoeuvres der Kavallerie en Rijdende Artillerie*, zal in het volgende Nummer geplaatst worden.

Den Brief van een *oud onbevooroordeeld Militair*, zal de Redactie in het volgende Nummer ter sprake brengen.

ERRATA IN N°. 8.

- Op blz. 341 staat: M. C. PLAZANET, Luit.-Kol. Ing. enz.
moet zijn: M. C. PLAZANET, Oud Luit.-
Kolonel Ingenieur enz.
„ „ 341, reg. 3 v o. staat: KLEIJNSMA, moet zijn: KLEIJNSMA.
„ „ 353, „ 2 „ „ „ S. LAISSÉ, „ „ J. LAISSÉ.
„ „ 355, „ 2 „ „ „ *Aide-Mémoires*, moet zijn:
Aide-Mémoire.

DE ZOUAVEN.

In het laatstvoorgaand Nummer van de *Revue des deux mondes* komt eene Geschiedenis voor van het bekende korps Zouaven, welk korps, op 't laatst van 1850 in Algerie opgerigt, door zijne uitstekende dapperheid groote diensten bewezen heeft tot bevestiging van de Fransche heerschappij in Afrika, en thans, gelijk men weet, tot het leger in de Krim behoort, waar het onder de beste troepen van het Fransche leger in het Oosten gerekend wordt. Dit stuk heeft bij zijne verschijning veel van zich doen spreken, omdat het spoedig de opmerking trok, dat onder al de verdienstelijke bevelhebbers en officieren van dat korps, aan wie uitbundige lof wordt toegezwaaid, de naam van den maarschalk DE SAINT-ARNAUD, die er ook toe heeft behoord, naauwelijks genoemd wordt, en omdat men vernaam dat de regering met de bekendmaking dier geschiedenis weinig ingenomen was.

Het stuk is onderteekend door den Heer M. V. DE MARS, die in der tijd zijn naam ook heeft geplaatst onder eene andere bijdrage, getiteld: *De geschiedenis van het eskader van de Middellandsche zee*, 't welk in 1852 in de *Revue des deux mondes* werd geplaatst en aan de pen van den Prins VAN JOINVILLE werd toegeschreven. De geschiedenis der Zouaven is echter kennelijk van eene andere hand, en wordt

door vele gehouden voor het werk van den Hertog VAN AUMAËLE, die in der tijd over een der afdeelingen van het korps Zouaven bevel heeft gevoerd, en wiens naam er toch volstrekt niet in voorkomt, hetgeen juist als eene soort van aanwijzing wordt beschouwd, wien men voor den steller dezer schets te houden heeft.

Wat hiervan zij, het stuk geeft een geregeld overzicht van de vorming, de organisatiën, de daden der Zouaven, het hangt een levendig tafereel op van 't geen zij zijn, en geweest zijn, op marsch, in 't gevecht, op het bivouac; en doet zien wat met een zoo wèl georganiseerden en goed geoefenden troep is uit te rigten. Het kwam ons alzoo niet ongepast voor, het voornaamste dezer schets, de hoofdtrekken der geschiedenis van het korps, onzen lezers meê te deelen.

De Redactie.

Toen de generaal CLAUZEL, in de maand Augustus 1850, het opperbevel over het leger in Afrika verkreeg, was de taak die op hem rustte niet gemakkelijk te vervullen, ja zelfs was zij niet duidelijk en bepaald aangewezen. Het uit de Julij-omwenteling voortgekomen gouvernement had de roemrijke nalatenschap der restauratie wel niet van de hand gewezen, maar

net was eenigzins verlegen wat er mee te doen. Het nationaal gevoel kwam tegen het denkbeeld op dat men Algiers wederom zou verlaten, maar dit was meer een soort van instinct, dan een rijp overwogen besluit. Men wilde Algiers wel behouden, maar niemand zou de middelen hebben willen verleenen om het Turksche regentschap geheel te vernietigen, en dit was toch een onvermijdelijk gevolg van de omverwerping der Turksche autoriteiten. De maatregelen van het gouvernement droegen het kenmerk van die tweeledige strekking der gemoederen: het effectief van het leger werd aanzienlijk verminderd; maar de naam alleen van den generaal die in de plaats van den maarschalk DE BOURMONT werd benoemd, duidde genoeg aan, dat het bevelhebberschap van het leger in Afrika eene ernstige en gewigtige opdracht bleef.

De generaal CLAUZEL zag zich dan aan het hoofd van een gereduceerd leger geplaatst, zonder bepaalde instructiën, omgeven door kuiperijen en allerlei aanzoecken, hebbende vóór zich een schier onbekend land, en eene nog meer onbekende, woeste en oorlogzuchtige bevolking, die gewoon was hare wetten uit Algiers te ontvangen, en die door den val van den Deij in regeringloosheid verkeerde. Als om de moeilijkheden ten top te voeren, had men alle Turken verjaagd, zij die sedert eeuwen het voorwerp waren van den eerbied der Arabieren, gewoon over hen 't bevel te voeren en hen te bestrijden, en die niets liever zouden verlangd hebben dan om hunne overwinnaars getrouw te dienen. Deze verjaging der Turken heeft

men zeer gemaakt; thans moet erkend worden, dat, hoe ook het beginsel was, de gevolgen althans gelukkig geweest zijn; men is er door noodwendig in regtstreekse aanraking met de landbewoners gekomen, en de toepassing van het Europeesche stelsel, het beheer der Arabieren door Fransche officieren, heeft veel betere resultaten opgeleverd dan men ooit van het Turksche stelsel had kunnen verwachten. Toenmaals echter, in de laatste maanden van 1850, deden zich slechts de oogenblikkelijke verlegenheden en bezwaren gevoelen, en als een der middelen om daarin gedeeltelijk te voorzien, alsmede om het effectief zijner troepen te vermeerderen, beval de generaal CLAUZEL de organisatie van inlandsche infanterie- en kavalerieskorpsen, en bij een door hem genomen besluit van 1 October 1850, bij koninklijke ordonnantie van 21 Maart 1851 bekrachtigd, werden twee bataillons gecreëerd, die den naam kregen van *Zouaves*, in 't Arabisch *Zouaoua*.

De Zouaven zijn een stam, of liever eene verzameling van kabijlsche stammen, die de verstaafgelegen engten van het Jurjuragebergte bewonen; het is een fier, stoutmoedig en werkzaam menschenras, dat slechts in naam aan de Turken onderworpen, maar te Algiers zeer bekend was, waar zij gedurig hunne olie en de ruwe voortbrengselen hunner nijverheid tegen levensmiddelen kwamen inruilen, waaraan zij in hun weinig vruchtbaar gebregte gebrek hadden. Daar zij als de beste soldaten werden geroemd en zij somwijlen hunne dienst aan de Barbarij-sche vorsten hadden geleend, werd hun

naam aan den nieuwen troep gegeven. Deze nam echter alle inlanders in zijne gelederen op, zoowel bergbewoners als die uit de vlakke, arbeidslieden of landbouwers, Kabijlen, Arabieren of Coulouglis. Fransche onderofficieren en officieren, allen vrijwilligers, werden met hunne instructie en het bevel over hen belast. Sommigen daarvan dienden reeds jaren bij de infanterie, zooals LEVAILLANT (1), anderen waren eerst pas in dienst getreden, gelijk VERGÉ (2), of voormalige Philhellenen, gelijk MOLLIÈRE (3), officieren der speciale wapens zooals LAMORICIÈRE, allen jeugdige lieden, vol moed en veerkracht, die opgeruimd zich alle opofferingen en arbeid getroostten en hun leven waagden. Het bevel over het 1ste bataillon werd aan een officier van den staf, MAUMET gegeven. Het 2de bataillon, een weinig later gevormd, kreeg tot bevelhebber den kapitein der genie DUVIVIER (4), een man van een vast karakter en nadenkenden geest. Daar de toeloop van inlanders niet zeer groot was en het bovendien gevaarlijk zou geweest zijn dat het kader geheel geïsoleerd onder deze inlanders was, welke men toch niet geheel vertrouwen kon en wier taal zelfs door hunne chefs niet verstaan werd, besloot men ook Europeanen onder de Zouaven op te nemen. De eerste *volontaires de la charte* welke het gouvernement naar Afrika zond, werden er bij ingelijfd; ook

eenige vreemdelingen; maar daar het getal van beiden weldra zeer sterk toenam, werd uit de niet-Fransche Europeanen een vreemdenlegioen georganiseerd, en van de nieuwe detachementen die uit de Fransche hoofdstad aankwamen, het 67ste linieregiment gevormd. De kern der Zouaven, intusschen, bestond uit de zoogenoemde *enfants de Paris* en inboorlingen uit de omstreken van Algiers.

Nauwelijks zes weken na zijne oprigting toog het korps reeds te velde. De Zouaven namen deel aan de eerste expeditie van den generaal CLAUZEL tegen Medeah, kwamen voor het eerst aan de engte van Mouzaïa in 't vuur en gedroegen zich dapper. Zij bleven vervolgens twee maanden te Medeah, waar de generaal CLAUZEL een klein garnizoen van Franschen en inboorlingen gelaten had, en stonden aldaar eene zware proef, dapper en volhardend door. De plaats werd dikwijls aangevallen; steeds waren de Zouaven op de voorposten. Een hunner officieren sneuvelde bij de pachthoeve van den Beij; hij was de eerste van de lange en roemrijke reeks der in Afrika gesneuvelde Zouaven-officieren, onder welke de doorluchtigste namen zoo van het oude als nieuwe Frankrijk voorkomen: een zoon van den hertog d'HARCOURT (1), die den randsel en 't geweer gedragen had, naast een BESSIÈRES (2), en een grenadier van het eiland Elba, PERAGUEY (3), wiens grijze kruin zijne

(1) Thans divisie-generaal van de 3de divisie van het leger in het Oosten.

(2) Thans brigade-generaal.

(3) Als kolonel overleden na zijne terugkomst van 't beleg van Rome.

(4) Als generaal te Parijs, in Junij 1848 aan de gevolgen zijner wonden overleden.

(1) Gesneuveld in 1840; hij was kort te voren tot sous-lieutenant bevorderd.

(2) Neef van den Maarschalk van dien naam; hij sneuvelde bij de bestorming van Laghouat, in 1832.

(3) Gesneuveld als bataillonschef in 1842.

jongere kameraden zoo lang met eerbied had vervuld.

Medeah werd in 't begin van 1851 door de Fransche troepen ontruimd, maar in de maand Junij daaraanvolgende, voerde de generaal BERTHEZÈNE een deel van het leger weder derwaarts, om het gezag van den door de Franschen aldaar aangestelden zwakken Beij te schragen. Op den terugtogt dier expeditie werd de achterhoede, toen zij uit de bergengte van Mouzaïa afdaalde, woedend aangevallen. De troepen waren vermoeid door een langen nachtmarsch, en mat wegens de ondragelijke hitte; de kolonne besloeg op het naauwe bergpad eene al te groote lengte: de kommandant der achterhoede wordt gekwetst, de soldaten, in geen verband, zonder chef en door den vijand omgeven, wijken in verwarring, toen de bataillons-kommandant DUVIVIER, het gevaar ziende dat het leger bedreigt, eensklaps aanrukt met het 2de bataillon Zouaven. De inlanders heffen hun krijgsgeschrei aan, de vrijwilligers van het charter, nog in de fransche blaauwe kiel, den *Marseillaise*, en allen vallen gezamentlijk op de Kabijlen, wier vervolging zij door hun plotselingen aanval intoonden. Den ganschen overigen dag dekte DUVIVIER den terugtogt, door kloeke en ervaren officieren bijgestaan, meester van zich-zelf en van zijn' troep. Van de eene hoogte naar de andere aftrekkende, zijne kompagnien overal echelonnerende, overal het terrein betwistende, bereikte hij de pachthoeve van Mouzaïa, waar het leger zich verzamelde, zonder den vijand een zegeteeken gelaten te hebben.

De terugtogt van Medeah strekte groot-

telijks tot eer der Zouaven en gaf hun het burgerregt in het Fransche leger. Bij al de nu volgende gelegenheden handhaafden zij waardiglijk den verkregen goeden naam; maar de toenemende vijandelijke gezindheid der inboorlingen, de oprigting van het 67ste linieregiment en van het vreemden-legioen, verzwakten hen derwijze, dat zij tot één bataillon vereenigd werden. Bij ordonnantie van 7 Maart 1855 werd het getal kompagnien op 10 bepaald, 8 Fransche, 2 inlandsche, terwijl bij ieder der twee laatste nog 12 Fransche soldaten moesten zijn. De kommandant MAUMET moest, wegens een gewigtige zaak, naar Frankrijk terugkeeren; DUVIVIER was naar Bugia gezonden. Het bevel, met den rang van bataillonschef, werd nu aan den kapitein DE LAMORCIÈRE gegeven, die reeds bij de oprigting van het korps er toe had behoord, en die zich steeds door zijne krijgsgedenden had onderscheiden, bovendien zich met de taal en de zeden des lands had bekend gemaakt, die begaafd was met een schranderen geest, evenveel stoutmoedigheid als voorzigtigheid bezat, en onvermoeid was.

Men had het besluit genomen de troepen in de omstreken van Algiers te doen kamperen. De post van Dely-Ibrahim werd aan de Zouaven toegewezen. Dáár voorzagen zij zelve in alles, en waren naar de behoeften metselaars, aardwerkers, smeden; de tijd werd tusschen den arbeid en de instructie verdeeld, gedurige togten werden ondernomen in de Sahel, in de Mitidja, tot vooraan in het Atlasgebergte; het eentoonige kampleven werd door talrijke gevechten afgewisseld, en met elken dag werden de Zouaven vernuftiger, meer

gedisciplineerd, meer gehard voor den oorlog; zij leerden snel en lang te marcheren, zonder moeite levensmiddelen voor verscheidene dagen meê te dragen, met juistheid te manoeuvreren, met beleid te strijden. Uniform en equipment werden thans geregeld; 't is, schoon eenigzins gewijzigd, het oostersch kostuum, met de Fransche infanterie-kleuren, en zeker het luchtigste en meest geschikte dat ooit een krijgsman gedragen heeft. Bij uitnemendheid geschikt voor het warme klimaat, noch de ademhaling, noch de bewegingen hinderende, beschermt het den soldaat tegen de plotselinge veranderingen van het weder en leent zich gemakkelijk om ook tegen eene koelere weêrsgesteldheid te beschutten; zelfs de schijnbaar zoo ongemakkelijke tulband is van groot nut, daar hij nu eens over den nek afhangt en tegen de zon beschut, dan als *cache-nez* gebruikt wordt, dan weder, als de veldtogt wat lang duurt, moet hij het eene stuk voor, het andere na missen, om de gaten in mouwvest of broek te digten (1). Wat echter niets van het oostersche heeft, is de regelmatigheid en de zindelijke tenue der Zouaven. Geene kleinigheid wordt daarin veronachtzaamd. In het garnizoensleven moge zulks dikwijls kleingeestig schijnen, maar in den oorlog is het 't sijnbool der krijgstucht, en heeft meer invloed dan men denkt op de gezondheid en den goeden geest der soldaten. In één woord, de Zouaven bezaten weldra al de degelijk-

heid en juistheid van het beste geregelde regiment, zonder dat individuele beleid en die schrandtheid te missen, die men gewoonlijk bij ongeregelde troepen opmerkt, blijvende tevens geheel en al *enfants de Paris* door hun vuur en vrolijkheid.

In het jaar 1855 kwam de maarschalk CLAUZEL in Afrika terug. Bij zijne expeditie naar de provincie Oran, waarmede een reeks van militaire operatiën geopend werd, nam hij ook de Zouaven mede. Bij de expeditie van Mascara streden zij onder de oogen van den Hertog van ORLEANS, die hen hier leerde waarderen. Naauwelijks was de Prins te Parijs terug, of er verscheen eene koninklijke ordonnantie, waarbij het regiment Zouaven zamengesteld werd uit twee bataillons, ieder van 6 kompagnien, maar welke tot 10 konden vermeerderd worden. De LAMORICIÈRE behield het opperbevel, met den rang van luit.-kolonel.

In 't begin van 1856 in de provincie Algiers teruggekomen, volgden zij den gouverneur-generaal naar het tooneel hunner eerste krijgssdaden. De engte van Mouzaïa werd door de Arabieren nog krachtiger verdedigd dan in 1850. Aan de Zouaven werd opgedragen de hoogten die den weg beheerschen en met de bezetting waarvan de verdediging niet vol te houden is, te vermeesteren; roemrijk kweten zij zich van die taak. — Toen daarna de maarschalk naar Bona vertrok, liet hij echter de Zouaven in de omstreken van Algiers achter; zij namen geen deel aan de eerste expeditie tegen Constantine. Het volgend jaar marcheerde een hunner bataillons bij de voorhoede onder de bevelen

(1) De officieren alleen hadden de Europeesche uniform behouden, daar het Oostersch kostuum zeer rijk had dienen te wezen, dus te kostbaar geweest en ligt in het belagchelijke zou gevallen zijn.

van den Hertog van NEMOURS, om het echee van 1856 te herstellen.

Het beleg van Constantine is een der schoonste bloemen in den lauwerkrans der Zouaven. Zij verzuimden niets om zich het grootste aandeel in den roem te verwerven. Bij den bouw der batterijen zag men hen, op klaarlichten dag en onder het vuur der plaats, de 24 ^u tot op de kruin van den Mansourah slepen, welke de artilleriepaarden des nachts niet uit het slijk hadden kunnen trekken. Op den dag der bestorming marcheerden zij aan 't hoofd der eerste kolonne. Al wie de schildergalerij te Versailles bezocht heeft, zal zich de treffende voorstelling van HORACE VERNET herinneren: LAMORICIÈRE op de bres, waar hij bij de vreeslijke mijnontbarsting eensklaps in een wolk van damp en stof verdween, neven hem de de kommandant der genie VIEUS een stuk van den muur beklimmende, waar hij doodelijk getroffen werd, voor het laatst die buitengewone kracht aanwendende, waarmee hij in 1813, bij de intrede zijner krijgsloopbaan, de schuurdeur van La Haye-Sainte openliep; aan zijne voeten de kapitein GARDARENS, gekwetst neerstortende bij het vaandel door hem op de bres geplant; een weinig lager de heldhaftige kolonel COMBES, en zoovele andere dapperen, welke de schilder slechts door de herinnering hunner kameraden gekend heeft. — Het kleine bataillon Zouaven werd bij deze moorddadige bestorming meer dan gedecimeerd; verscheidene officieren sneuvelen op de bres, bijna allen werden zwaar gekwetst of kregen brandwonden ten gevolge der mijnontbarsting.

De bemagtiging van Constantine was het laatste krijgsfeit van het eerste tijdvak van den Afrikaanschen oorlog. Aan de Zouaven werd nu toevertrouwd de bewaking der grenzen in de provincie Algiers. Op de voorposten geplaatst, volbragten zij te Coleah wat zij vroeger te Dely-Ibrahim hadden verrigt; zij schiepen zich de noodige dekking, verschaften zich verblijven, openden wegen, droogden gronden uit, wel een vredelievende, maar moeilijke arbeid, in een ongezond klimaat, bijna evenveel slagtoffers als de gevechten wegroovende. Het regiment werd intusschen zeer versterkt, zoo door inlanders, als door de overblijfselen van het bataillon van Mechouar. Dit bataillon bestond uit vrijwilligers, welke de maarschalk CLAUZEL in 1856 in de Meshouar of citadel van Tlemcen gelaten had, en 't welk haar bij den vrede verliet, na er den grootsten moed aan den dag gelegd en alles verduurd te hebben. Het had den kapitein CAVAIGNAC tot bevelhebber, die in dit kommandement krijgsdeugden van den eersten rang had aan den dag gelegd, doch die, bij gemis van vacature bij de Zouaven, thans kommandant van het 2de Afrikaansche bataillon werd.

De vrede duurde echter niet lang. De heilige oorlog door ABD-EL-KADER aangeblazen, ontbrandde op nieuw op 't laatst van 1859; vele inlandsche soldaten, zelfs van hen die vroeger trouw aan de zijde der Franschen gestreden hadden, verlieten, op de roepstem van den Emir, dien zij als hun profect beschouwden, de gelederen van de Zouaven. Het was eene ernstige krisis voor het korps, maar het

regiment herstelde zich van deze verliezen door den grooten toeloop vrijwilligers, zoo oudgedienden als jonge soldaten, die zich op de tijding van de hervatting der vijandelijkheden kwamen aanmelden, en die, door het uitstekend kader officieren en onderofficieren gevormd, de beide bataillons weldra weër volkomen geschikt voor de dienst te velde maakten.

Nadat de winter was besteed met het leger behoorlijk te organiseren, den vijand uit de omstreken te verdrijven, de vaste punten van het noodige te voorzien, trok het in 't vijandelijk land, namelijk onder die Arabische stammen waarover ABD-EL-KADER onbepaald gebied was. De Hertog van ORLEANS was aan 't hoofd der eerste divisie; de Zouaven behoorden er toe. In de maand Junij 1840 waren drie der voornaamste punten van 's vijands operatiebasis: Cherchell, Medeah en Miliana, in handen der Franschen. Het zou onmogelijk zijn al de gevechten in dien bloedigen veldtocht op te sommen: in de Mitidja, aan de engte van Mouzaïa, aan den voet van den Chenouan, in het dal van de Cheliff, aan de Onamri, aan den Gontas; iederen dag werd er gestreden, iederen dag terrein betwist; de kavallerie van al de stammen der provinciën Algiers en Oran, ondersteund door de *rooden* (1) van den Emir, bedekte de vlakke, alle bergwegen werden door zijne geregelde infanterie en door duizenden Kabijlen verdedigd. De Zouaven ontbraken op geen enkelen marsch, in geen enkel gevecht, en

overal waar eene stelling moest veroverd, eene poging gedaan worden, mengde zich de welbekende tromslag, met het geklank der hoorns. Vele roemrijke of treffende episoden kenmerkten dit tijdperk van den oorlog. Wij willen er slechts een paar vermelden: Op zekeren morgen, 't was de dag van de bestorming der engte, werden er dépêches uit Frankrijk ontvangen, met een aantal promotiën. Een jeugdig sergeant der Zouaven, GIOVANNELLI, was tot sous-lieutenant bevorderd; het geheele regiment complimenteert hem; de kolonel vertrouwt hem eene sectie toe, en GIOVANNELLI, vol vreugd zich de epaulet waardig willende toonen, springt het eerst in eene schans door de geregelde troepen van ABD-EL-KADER verdedigd, en sneuvelt, met verscheidene kogels doorboord. Op een anderen dag laat de kapitein GAUTRIN zich op het slagveld twee vingers afzetten, zonder het bevel over zijne kompagnie over te geven; en hoe te vergeten die Zouaven, die, in het heet gevecht van den 20sten Mei afgezonden om het 17de regiment ligte troepen te ondersteunen, na hunne patronen verschoten te hebben, met steenen ABD-EL-KADER's geregelde troepen verpletteren en alzoo hunne benaauwde kameraden lucht geven.

De zomer en het najaar van 1840 werden besteed om de veroverde plaatsen te bevestigen en van het noodige te voorzien; eene taak even moeilijk en moorddadig als de verovering. De gelederen der Zouaven dunden geweldig door 's vijands lood, door het klimaat en de onophoudelijke inspanningen. — De staf werd vernieuwd. In plaats van den kommandant

(1) De geregelde kavallerie van ABD-EL-KADER, die geheel in 't rood gekleed was.

LAMORICIÈRE, en de bataillonschefs RENAUULT (1) en RENAULT (2), kwamen de luit.-kolonel CAVAIGNAC, de bataillons-kommandanten LEFLÔ (3) en SAINT-ARNAUD (4).

De keus van den moedigen verdediger der Mechouar van Tlemcem, was het geheele korps ten hoogste welgevallig. De nog jeugdige bataillonschefs werden onder de verdienstelijkste voltigeur-kapiteins van het leger gerekend. Nieuwe aanwerving en overplaatsing vulden de ledige plaatsen bij den troep en het kader aan.

De Zouaven bragten den winter van 1840 op 1841 te Medeah door, waar zij eene volkomen blokkade doorstonden. In de maand April kwam de nieuwe gouverneur-generaal, de generaal BUGEAUD, hen aflossen; en hen volkomen in staat vindende om te velde te trekken, nam hij hen mede op zijn' togt naar het Atlasgebergte en in de vallei, waar hij gelegenheid vond schitterende voordeelen te behalen. Een krijgsman als de generaal BUGEAUD, leerde spoedig de Zouaven naar waarde schatten. Hij wilde hen nu naar de provincie Oran medenemen, maar daar de generaal BARAGUAY D'HILLIERS ook belangrijke operatiën in de provincie Algiers had te volvoeren, liet hij hem een der beide bataillons.

De oorlog in Afrika nam intusschen meer en meer in omvang toe. Het stelsel der beperkte bezetting werd opgegeven; het gouvernement besloot aan de magt van

(1) Gesneuveld te Parijs in Junij 1848, als kolonel van het 48ste regiment.

(2) Thans divisie-generaal.

(3) Thans brigade-generaal op retraite

(4) Gestorven als maarschalk van Frankrijk in de Krim.

ABD-EL-KADER voor goed een eind te maken; de kamers stonden de middelen toe; het leger werd aanzienlijk versterkt. Bij ordonnantie van 8 September 1841, werd het regiment Zouaven op drie bataillons gebracht, met een volledigen staf, op den voet der andere regimenten. Slechts éene kompagnie van ieder bataillon mogt inlanders in zijne gelederen hebben, en nog maar een klein getal, als 't ware om den naam en de uniform van het korps te regtvaardigen. De ondervinding had geleerd dat de bijeenvoeging van inlanders en Europeanen weinig vrucht opleverde; zij namen van elkanders ondengden aan, zonder de goede hoedanigheden over te nemen. Men vond beter speciale korpsen, onder den naam van inlandsche tirailleurs, op te rigten, waarvan het kader uit Europeanen bestond, wier chefs het Arabisch spraken en waarvan thans velen met roem in de Krim dienen (1).

Nauwelijks was het regiment Zouaven aldus geconstitueerd, of de drie bataillons werden in ieder der drie provinciën verdeeld; want de oorlog was overal. Na de bezetting van Medeah en Miliana, volgde die van Mascara en Tlemcen, welke plaatsen de basis werden van gedurige operatiën; de voornaamste punten van de landstreek, de linie van den Tell geheeten, waren in der Franschen magt, vele door ABD-EL-KADER versterkte plaatsen waren vermeesterd, maar geen stam had zich onderworpen; eerst in 1842 legde een aantal hunner de wapenen neder, anderen bleven des te hardnekkiger weer-

(1) Onder anderen de generaals BOUSQUET, THOMAS, VERGÉ en BOUBAKI.

stand bieden, de oorlog nam het karakter van een burgeroorlog aan, en die verdubbeling van haat en drift leidde tot de bloedigste gevechten. In de maand September van dat jaar, toen naauwelijks de vallei van Chelif bevredigd was, moest de generaal CHANGARNIER nabij die rivier, in de engte van den Ouarsenis, een der langdurigste en moeilijkste gevechten doorstaan, welke het Fransche leger in Afrika gehad heeft; het duurde onafgebroken zes-en-dertig uren lang; officieren en soldaten wedijverden in stoutheid, koelbloedigheid en beleid. Het 1ste bataillon Zouaven nam een roemrijk deel aan het gevecht van Oued-Foddah en verloor er verscheidene officieren.

In de veldtogten van 1845 en 1844, toen de oorlog, in weerwil der onderwerping van een deel stammen, die staag even spoedig weer afvielen, onafgebroken voortduurde, waren de Zouaven in de meeste belangrijke gevechten met een of twee hunner bataillons tegenwoordig; het waren verbitterde gevechten tegen de Kabijlen, lange marschen door de woestijn, afgeslagen charges der vijandelijke kavallerie; aan de Jurjura, in de Ouarsenis, onder de Beni-Menasser, bij de vermeerstering van de Smalah, in de lusterrijke gevechten van den generaal BEDEAU tegen de Marokkaansche ruitery, en eindelijk in den gedenkwaardigen slag van Isly, die aan den slag der Pyramiden doet denken. Overal treft men de Zouaven aan met hunne talrijke bataillons, steeds goed aangevoerd, in hunne krijgshaftige houding en goed voorkomen, met hunne schelklinkende hoorns, overal dezelfde

degeelijkheid en geestdrift aan den dag leggende.

Zie hen op het bivouac aankomen: eenige manschappen verlaten de gelederen en gaan naar de nabijgelegen bron om hunne escouade-ketels met water te vullen vóór dat de paarden en muilezels het troebel hebben gemaakt. Er wordt halt geblazen, het bataillon staat stil en komt in linie op de aangewezen lijn; de wachtkompagnie alleen gaat een weinig voorwaarts. Terwijl de hoofdofficieren zelve de posten uitzetten, worden de geweren voor het front aan rotten gezet; in een oogenblik zijn de kleine tenten (1) opgeslagen, de vuren ontstoken; levensmiddelen en patronen worden uitgedeeld; de koks zijn aan 't werk, andere manschappen hakken hout, want men moet voorraad voor den nacht hebben; anderen poetsen de geweren; anderen herstellen hunne kleederen met dat voor den Franschen soldaat onmisbaar naaigereedschap, hetwelk hunnen bondgenooten in de Krim in den beginne, zegt men, een glimlach ontlokte. Intusschen is de soep gereed; men heeft er het vleesch niet ingedaan; dat moet den nacht door koken, om voor het ochtendmaal te dienen. Het avondeten bestaat uit uijen, spek en wat tarwebrood, of als dat ontbreekt uit koffij, dat wil zeggen, dat de koffij met behulp van beschuikruim tot een soort van pap wordt gemaakt, die niet iedereen zou smaken, maar die gezond en voed-

(1) De soldaten van het 17de regiment ligte troepen, kwamen het eerst op het denkbeeld om hunne kampementszakken los te maken en ze in kleine tenten te veranderen, door twee aan twee met band zamen te binden, door stokken gesteuwd.

zaam is; of wel de jager of visscher heeft den schotel voorzien, de een met een haas, de ander met een schildpad, een derde met gebraden visch; om niet te spreken van zekere keurige, in stilte genoten spijs, een kip of geit, wier herkomst niet zeer orthodox is. Na de soep wordt de laatste pijp gerookt, een vrolijk lied gezongen. Terwijl de kameraden onder hunne geïmproviseerde tent slapen, verandert de hoofdwacht van plaats: de vijand mogt haar ontdekt hebben. De schildwacht dien men op den heuvel zag is verdwenen; maar volg slechts den wachtgebbedenden officier op zijne ronde; hij zal u, niettegenstaande de donkerheid, op de helling van dien heuvel, een Zouave doen onderkennen, op zijn buik liggende, digt bij de kruin die hem verbergt, met het oog alles bespiedende, met den vinger aan den trekker. Midden op het voetpad, door het bosch, is een vuur ontstoken; een kleine post stond er bij den dag, maar thans is hij er niet meer. De maraudeur of de vijand, die op roof of verrassing uitgaat, verwijdert zich voorzigtig van dat vuur, rondom 't welk hij vermeent dat de Franschen ingeslapen zijn; hij maakt een omweg door het bosch, doch valt daar in de bajonetten der in hinderlaag liggende Zouaven, die hem zonder gerucht afmaken, om de hinderlaag niet te verliezen en hunne tegenwoordigheid aan de kameraden van hun slagtoffer te verraden.

Op zekeren nacht, een enkelen nacht, schoot hunne waakzaamheid te kort; de geregelde troepen van den Emir waren door hunne wachtposten geslopen en

maakten midden in 't kamp een moorddadig vuur. Het vuur was zoo levendig dat de Zouaven een oogenblik aarzelden om op te staan; de officieren moesten hun het voorbeeld geven. De maarschalk Bugeaud was een der eerste; met zijn krachtige hand grijpt hij een paar vijanden en stoot ze neer. Weldra is de orde hersteld; de Zouaven vallen op den vijand en drijven hem terug. Na het gevecht ontwaart de maarschalk, bij het licht van het bivouacvuur, dat ieder die hem aanziet glimlacht; hij brengt de hand aan 't hoofd en bemerkt dat hij getooid is als *le Roi d'Yvetot* van BERANGER. Hij vraagt onmiddellijk zijn pet, en honderde stemmen herhalen: *la casquette, la casquette du maréchal!* Deze wat zonderlinge pet had reeds lang de aandacht der soldaten getrokken. Den volgenden morgen toen de hoornblazers den marsch bliezen, herhaalde het geheele bataillon in koor het refrein:

*As-tu vu
La casquette,
La casquette?
As-tu vu
La casquette
Du père Bugeaud?*

De dag is dan weër aangebroken; de kolonne weër op marsch. Is het in de maand Junij of Julij, of houdt men eenige minuten halt, dan dekken de tulbanden en gordels, over de bajonetten gehangen, de Zouaven voor de gloeiende zonnestralen, zonder het koeltje van den wind te verhinderen. Valt de regen bij stroomen neer, de ruime kap en wijde broek belleten lang dat de regen doortrekt. Het klimaat is nu geen bondgenoot meer voor de Arabieren. Zij die de Zouaven in de

maand Maart zes weken lang door het slijk of de sneeuw van den Jurjura hadden zien marcheren, soms met geen ander schoeisel dan stukken zaamgebonden ossenhuid, geen ander voedsel hebbende dan het graan in de Arabische dorpen gevonden; die hen den volgenden dag, terwijl de hagel hen in 't gezigt sloeg, de stellingen der Kabijten zagen bestormen, en hen twee maanden daarna, na een marsch van dertig uren, in zes-en-dertig uren tijds afgelegd, zonder water, terwijl de woestijnwind hen aanwoei, wederzagen, opgeruimd en fier dat zij den vijand alléén geslagen hadden, voor het bivouac der Afrikaansche jagers te paard defileren, moesten wel uitroepen: dat zij de beste troepen ter wereld waren.

En hiermeê wordt niets te kort gedaan aan de andere troepen in Afrika; maar deze, gedurig afwisselende, moesten eerst voor den oorlog gevormd worden, en keerden daarna weder naar Frankrijk terug. De Zouaven waren bestendig op het krijgstooneel in Afrika. Hunne kaders gedurig door den dood of het avancement gedund, werden steeds naar eisch vernieuwd; de troep werd door gediende soldaten immer aangevuld, de met zorg gekozen hoofdofficieren waren lieden die zich door veelvuldige militaire hoedanigheden onderscheidden; want deze, en wel zeer verschillende hoedanigheden werden vereischt onder een troep die ook zijne gebreken had. Zij die uit lust in de krijgsdienst gaan, zonder hoop op eene schitterende loopbaan, hebben gewoonlijk een wat avontuurlijk karakter en wat losse manieren. Na lange ontberingen weêrstaan zij zelden de verleiding der herberg, zij zijn uit hun aard

verkwisters. Hunne denkbeelden omtrent 't geen al of niet billijk is, zijn niet altijd zeer juist; de verboden vrucht trekt hen sterk aan. Zijn zij in het vijandelijk land, op eene plaats door hare inwoners na eene krachtige verdediging verlaten, met den randsel om, het geweer in den arm, den mond nog zwart van 't kruid, halen zij dan spoedig alles onderst boven, doorsnuffelen alles; niets ontgaat hun onderzoekend oog: kleederen, kippen, voorraad van allerlei aard, vijgen, olie, alles wordt naar het bivouac gedragen, van alles partij getrokken. Zelfs 's gouvernements-eigendom wordt niet altijd geëerbiedigd. Eens had de maarschalk BUGEAUD, na eene volbragte razzia, een schoone kudde schapen, die hij aan de militaire administratie had overgeleverd, in oogenschouw genomen; en rustte in zijne tent, toen hij eenklaps een veelbeteekenend geblaas hoort. IJlings verlaat hij zijne tent en ziet de Zouaven, in weerwil van de wacht, midden onder de kudde druk bezig schapen weg te rooven. Half ontkleed, met den degen in de hand, snelt hij toe onder den hoop en verheft zijne stentorsstem; de Zouaven verdwijnen in een oogenblik, maar met hunne prooi. Een onderzoek in het bivouac leidt tot niets; op het appel ontbrak niemand, en niemand had een schaap gezien.

Een anderen keer maakten de Zouaven de achterhoede uit. De kolonne waartoe zij behoorden, bragt eene talrijke bevolking, die lang de fortuin van ABD-EL-KADER had gevolgd, maar nu achterhaald was, in de landstreek van Tell terug. Men moest elf uren afleggen voor dat men aan water kwam. Toen zag men hen hun be-

schuit en hun drank met de ongelukkigen deelen, vrouwen, kinderen en grijsaards ondersteunen en voorthelpen: zoo hebben zij ook hunne goede zijde; maar om zulke soldaten te besturen, daartoe behoort een vast karakter en tevens veel toegenegenheid; eene strenge krijgstucht, waarvan sommige banden echter nu en dan wat lossers gelaten worden; zij moeten chefs hebben waarin zij vertrouwen stellen, die zij kunnen beminnen, eerbiedigen en zelfs eenigzins vreezen. Zóó waren allen die aan 't hoofd der Zouaven hebben gestaan. — In October 1844 had de kolonel CAVAIGNAC, ten gevolge van promotie, het korps verlaten en was vervangen door den kolonel LADMIRAUT (1), een der overgeblevenen van de bestorming van Constantine.

Toen in 1845 weér een algemeene opstand in Algerië uitbrak, had een der bataillons Zouaven den eersten schok op de grenzen van Marokko te weérstaan; de beide andere doorkruisten de provincie Algiers. Het jaar 1846 brak aan zonder dat zij eenige rust genoten hadden. In de maand April van dat jaar keerde het 1ste bataillon, na zes maanden lang schier voortdurend op marsch en in gevecht te zijn geweest, te Blidah weder, met niet veel meer dan lompen aan 't lijf. De Russische grootvorst CONSTANTIN, die te Algiers was aangekomen, verlangde den troep te zien die zooveel van zich deed spreken. In den nacht kregen de Zouaven hunne nieuwe uniformen, en den volgenden morgen ten negen ure waren zij te Bouffarick, den vorst verbeidende. Toen

deze hen in slagorde, door twee eskadrons spahis geflankeerd, geschaard zag, kon hij zijne verwondering niet inhouden, vooral toen hij vernam dat deze troep, met zijn eigenaardig voorkomen en er toch zoo wél uitzierende, den vorigen dag van een langen veldtogt was teruggekomen, en dien eigen morgen nog zes uren gemarcheerd had, toen hij het krijgshaftig voorkomen dier lieden zag, die sedert zes maanden geen andere legerstede dan den grond en geen ander dak dan den blooten hemel hadden gekend.

In 1847 verliet de maarschalk BUGEAUD Algerië bevredigd en bijna geheel overwonnen. De daarop gevolgde onderwerping van ABD-EL-KADER bekroonde het werk en bevestigde den vrede. De thans bestaande rust veroorloofde het gouvernement voor het eerst sedert 1842, de drie bataillons Zouaven te vereenigen. Zij maakten deel van de reserve uit die in de omstreken van Algiers werd georganiseerd. De troepen in Algerië moesten thans strekken 't zij voor de uitvoering van groote openbare werken, voor de uitbreiding der Fransche heerschappij of tot beteugeling van onlusten, 't zij om eventueel tot kern te dienen van de legers die het vaderland mogt behoeven.

Het voorloopig gouvernement was het eerst in de gelegenheid om van dit laatste voordeel te trekken. Afrika leverde de kern voor het Alpenleger, en geen twijfel of de Zouaven zouden ontboden zijn, ware de oorlog aan den Rhijn of den Po uitgebroken. Zij hadden intusschen een anderen chef bekomen. De generaal LADMIRAUT was door den kolonel CANROBERT vervangen. Bezwaarlijk had men een gelukkiger

(1) Thans divisie-generaal.

keus kunnen doen. De kolonel CANROBERT had zijne militaire loopbaan in Afrika begonnen, onder de leiding van een der dapperste krijgshelden, den kolonel COMBES, wiens adjudant hij was, tijdens diens roemvolle dood bij de bestorming van Constantine; hij had sedert een bataillon gekommandeerd en zich steeds zóó onderscheiden, dat hij voor een der beste officieren in 't leger bekend stond. Het vereenigd regiment bezette nu een belangrijk post op de berghoogte ten oosten van den Jurjura, Aumale genoemd, tot in 1849 de gewigtige gebeurtenissen in 't zuiden der provincie Constantine hen ijlings derwaarts riepen. De belangrijke belegering en de bestorming van Zaatcha zijn bekend. De kolonne, niettegenstaande de cholera er onder woedde en zij aan alles gebrek had, verloor zelfs in weerwil der wanhopende verdediging, hare veerkracht en moed niet, die bij eene laatste krachtinspanning, bij eene beslissende bestorming, waarbij de kolonel CANROBERT het eerst op de bres kwam, met den gewenschten uitslag bekroond werden. In dit lang en moeilijk beleg waren niet minder dan 80 officieren en meer dan 900 soldaten door 's vijands kogels getroffen geworden. Met dit duur gekocht voordeel hadden de troepen echter nog geen rust verkregen. De Zouaven volgden hunnen dapperen chef op de hellingen van de Aurès en besloten den veldtocht met de verovering van Narah. Te Aumale teruggekeerd, en onder een nieuwen chef, den kolonel D'AURELLE (1) geplaatst, waren de Zouaven

gedurende twee jaren in oorlog met de Kabijlische stammen, van wie zij hun naam ontleenen, en namen aan alle operatiën deel in de vallei van de Oued-Sahel en in het gebergte van Groot-Kabijlië.

Aangezien hunne bij voortduring gebleken zoo uitstekende diensten, besloot het gouvernement hun getal te vermeerderen. Bij dekreet van 15 Februarij 1852, kreeg het korps Zouaven eene nieuwe organisatie. Er werden nu drie regimenten, ieder van drie bataillons daargesteld. De drie bestaande bataillons moesten tot kern der nieuwe regimenten dienen, die in de drie provinciën van Algerië werden verdeeld. Er werd voorts besloten hen met getrokken geweren te wapenen.

Reeds in het volgend jaar openden de nieuwe regimenten hunne krijgsloopbaan met een schoon wapenfeit. Schoon de algemeene oorlog sedert zes jaren had opgehouden, herleefde hij toch nu en dan 't zij in Kabijlië of in de woestijn; de bergbewoners rekenden op hun getal, hunne bosschen en rotsen, de bewoners van het zuiden, op den verren afstand en 't gebrek aan levensmiddelen. Onrustige cherifs werkten op de zucht tot onafhankelijkheid der eersten, op de ligtzinnigheid der laatsten, op de ligtgeloovigheid van allen. Zoo gelukte het een dier cherifs, op 'tlaatst van 1852 de stad Laghouat, meer dan 80 uren ver van Algiers gelegen, in opstand te brengen. Spoedig werd zij door de Fransche troepen aangevallen; het beleg had veel van dat van Zaatcha; maar de zeldzame veerkracht van den kolonel PELISSIER overwon alle zwarigheden. Bij eene dubbele bestorming werden de Franschen meester van

(1) Thans brigade-generaal in de Krim.

de stad. Den Zouaven, waarvan hier de twee eerste regimenten tegenwoordig waren, kwam een aanzienlijk deel van de eer van den dag toe; 8 hunner officieren en 125 man werden buiten gevecht gesteld.

Maar nu wachtte hen eene andere en veel meer beslissende proef. In de maand

Maart 1854 verlieten zij vol geestdrift Algerië; zij behoorden nu tot het leger van het Oosten! — Onze taak is hiermeê vervuld; aan anderen zij de eer het deel te verhalen dat de Zouaven aan dezen oorlog gehad hebben, die misschien weldra tot de geschiedenis zal behooren.

NATIONALE MILITIE EN SCHUTTERIJ.

(EENIGE DENKBEELDEN.)

(INGEZONDEN.)

Dat de wetten op de Nationale militie en Schutterij herzien moeten worden, is eene behoefte die algemeen gevoeld, en daarenboven openlijk erkend wordt. Wij loopen dus geenszins den geest des tijds vooruit, door eenige onzer denkbeelden hieromtrent voor te stellen; door onze beschouwingen aan te bieden, in de hoop dat ook anderen, daardoor over dit onderwerp nadenkende, zich genegen mogen gevoelen, om de vruchten hunner overwegingen, ten algemeenen nutte kenbaar te maken.

Bij onze beschouwingen omtrent het gekozen onderwerp moeten wij noodwendig stuiten op punten reeds vroeger bij de wet geregeld. Om echter dit onderwerp te kunnen behandelen zooals het behoort, zullen wij schrijven, even alsof die bepalingen niet bestonden, want, wanneer de algemeene belangen dit vorderen, dan zal het verkieslijker zijn dergelijke wetten te

wijzigen, dan dat deze voortdurend onverzettelijke hinderpalen in den weg stellen voor eene behoorlijke regeling op militie en schutterij.

Wij zullen dus uitsluitend de belangen van ons onderwerp in het oog houden. Wij zullen daarna aan anderen overlaten de zorg om de bestaande hindernissen uit den weg te ruimen, daar wij met alle regt mogen veronderstellen, dat die beletselen nooit zouden zijn daargesteld, bijaldien men reeds destijds eene betere regeling op militie en schutterij had mogen erlangen.

Men verwacht hier geene volkomen uitgewerkte wetsontwerpen. Ons voornemen is slechts om in groote trekken aan te geven den geest en de strekking, die wij hieromtrent wenschelijk achten.

Uit een algemeen oogpunt beschouwd,

moeten de hier bedoelde wetten mede bijdragen tot daarstelling van een zoo volmaakt mogelijk geheel. Daarom moeten dezelfde beginselen waarop onze overige wetgeving berust, ook hier tot grondslag dienen (1), want ook deze wetten moeten strekken tot bevordering van 's lands belangen in het algemeen en van die der ingezetenen in het bijzonder.

De verdeeling van regten en pligten, moet niet enkel op zuiver regtvaardige grondslagen berusten, maar ook tevens met de billijkheid overeenstemmen. Meer- vermogenden moeten niet alleen de regten genieten, terwijl minvermogenden enkel de pligten vervullen, en daarin zal kunnen voorzien worden door betere regeling der dienstplichtigheid, der vrijstellingen en der plaatsvervangings.

Daar overigens de geschiedenis overtuigend bewijst, welken heilzamen invloed doelmatige wetten onvermijdelijk moeten uitoefenen, zoowel op den voorspoed van den staat, als op het geluk der ingezetenen, zoo mogen wij daarvoor herinneren aan het reeds gezegde omtrent *toeval* (2), opdat men niet ligtvaardig handele, maar daarentegen tot in de geringste bijzonderheden rijpelijk overwege, welke gevolgen uit de door deze nieuwe wetten daargestelde oorzaken, onvermijdelijk moeten voortspuiten.

MILITIE.

Den gevorderden ouderdom daarvoor

(1) Geest des Tijds. *Nieuwe Spectator*.

(2) Zie *Militaire Spectator*, Maart 1855, bl. 431.

wenschten wij bepaald te zien op 22 jaar.

Als redenen hiervoor dient:

1°. dat de meeste jongelieden, en wel vooral die der mindere klassen, eerst dan genoegzaam lichamelijk ontwikkeld, en werkelijk geschikt zijn tot het vervullen der vereischte diensten, en tot het doorstaan der vermoeijenissen daaraan verbonden;

2°. dat de jongelieden dan genoegzamen tijd en gelegenheid hebben gehad, om zich te bekwamen in het een of ander vak of ambacht, ten einde daardoor later behoorlijk in hun eigen onderhoud te kunnen voorzien. Men rukt hen dan niet uit de burgermaatschappij op eenen leeftijd waarin hen dit tot nadeel strekt;

3°. jongelieden uit den gegoeden stand, hebben ook dan hunne opvoeding voltooid;

4°. de opvoeding in den schoot der huisgezinnen genoten, kan dan genoegzame wortels geschoten hebben, om te verhoeden, dat het zedelijk gehalte verminderde, door wrijving met anderen van allerlei soort.

LOTING.

Wenschten wij afgeschaft, en elkeen dienstplichtig te zien.

De verschillende wijzen, waarop men zich van dien staatsburgerlijken pligt zal kunnen kwijten, zullen wij hierna aantonen.

DIENSTLIJD.

Deze wenschten wij te zien vastgesteld op 5 jaren, waarvan minstens de eerste

15 maanden, werkelijk onder de wapens, en wel om de navolgende redenen :

1°. hierdoor behoudt men de korpsen van het leger op eene redelijke sterkte, iets dat nu enkel plaats heeft wanneer de miliciens onder de wapenen zijn. Zoodanige sterkte is echter in het ware belang des lands onontbeerlijk, want anders is het onmogelijk om de onderofficieren en korporaa's niet alleen, maar óók om aan de jonge officieren eene behoorlijke militaire opleiding te kunnen geven, en om de goede vruchten daarvan bij de ouderen te kunnen onderhouden ;

2°. de milicien heeft in die 15 maanden, eene, zoo niet volmaakte — want dat is onmogelijk — maar dan toch eene zoo ten naastenbij voldoende militaire opleiding genoten. Ten minste bij de infanterie zal dit het geval kunnen zijn ;

3°. de miliciens, die dan werkelijk 15 maanden onder de wapens blijven, zullen later bruikbaar zijn bij de schutterij ;

4°. na die 15 maanden werkelijke dienst, zal het den milicien voor zijne bijzondere belangen eer voor- dan nadeelig wezen, om verder tot zijn' vollen 5jarigen diensttijd verstreken is, als milicien te boek te staan. Dit bevrijdt hem zoolang van schutterlijke dienst ;

5°. voor de belangen des rijks is het goed, dat de militie-diensttijd op 5 jaren bepaald blijft. In tijd van nood kan men dan over 5 ligtingen beschikken.

De inschrijving en indeeling kan men doen plaats hebben één jaar vóór het begin der dienstplichtigheid ; dan zou men elk voorjaar ook tevens de ligting van dat jaar onder de wapens krijgen. Zoodoende

woulden wij altijd 4 geoefende ligtingen beschikbaar hebben, terwijl elk jaar na afloop der zomer-exercitiën, alle 5 ligtingen geoefend zullen wezen. Deze regeling zal voordeeliger zijn in het belang van 's rijks verdediging.

6°. het tijdelijk verblijf van 15 maanden, der miliciens bij het leger, zal door het aanwenden van gepaste middelen, tevens krachtig kunnen medewerken tot verspreiding van meerdere beschaving onder de geringere klassen (1).

Door het oprigten van elementaire scholen bij de korpsen, zullen zij, die lezen, schrijven, noch rekenen kunnen, genoodzaakt zijn dit gratis te leeren. Ook zullen zij bovendien een' geest van orde en regel en van gepaste ondergeschiktheid erlangen, en, in één woord, zich hoedanigheden eigen maken, die in hun verder maatschappelijk leven een zeer heilzamen invloed zullen uitoefenen, zoowel tot geluk van den staat, als tot welzijn van hen zelve.

VOORWAARDELIJKE VRIJSTELLINGEN.

Geestelijken onbepaald vrij te stellen kan leiden tot groote misbruiken, want het reeds zoo aanzienlijk getal der godsdienstige sekten, zou zich wel eens tot in het oneindige kunnen vermenigvuldigen. Men verleene hen daarom slechts eene voorwaardelijke vrijstelling, onder bepalingen die genoegzame waarborgen verzekeren tegen alle mogelijke misbruiken.

(1) Geest des Tijds. *Nieuwe Spectator*.

Eveneens handele men met betrekking tot ligchaamsgebreken, van welken aard ook.

Wij wenschen het bestaan eener *ongewapende reserve der Nationale militie*, waartoe alle voorwaardelijk vrijgestelden zonder onderscheid moesten behooren. In tijd van oorlog en zelfs in tijd van vrede, wanneer slechts de omstandigheden zulks vorderden of de regering dit goed acht, zou deze reserve dienstpligtig zijn, en dit bestaan in:

1°. werkzaamheden bij de ambulances van het leger te velde, — of wel bij de hospitalen, in vestingen, infirmeriën, zoo te land als ter zee enz. — verder geheel ter beschikking der geneeskundige dienst, zoowel voor die der zee-, als voor die der landmagt;

2°. werkzaamheden in de arsenalen, tuighuizen, landswerveu, enz. ter beschikking van de ministeriën van marine en van oorlog;

5°. werkzaamheden ingevolge hun eigen ambacht of beroep, of wel alle zoodanige arbeid, die gevorderd mogt worden, hetzij ten dienste van het rijk, ten dienste der vloot, of ten dienste van het leger.

VOLKOMEN VRIJSTELLINGEN.

Wenschten wij enkel verleend te zien aan:

1°. zeeloodsen, alsook aan alle zee-
lieden, maar onder behoorlijke bepalingen;

2°. eenige zoons, kostwinners voor hunne ouders, of voor minderjarige of gebrekkige of hulpbehoevende betrekkingen;

7. D. N°. 10.

3°. allen die met een als model voorgeschreven wapen, op een bepaalden afstand, doorslaande bewijzen leveren, dat zij de vereischte juistheid van schot hebben verkregen.

Ten einde hieromtrent in geene herhalingen te moeten vervallen, zoo verwijzen wij naar hetgeen wij reeds daarover gezegd hebben (1).

WIJZIGINGEN DER DIENSTPLIGTIGHEID.

Het stellen van plaatsvervangers voor de Nationale militie, wenschen wij afgeschaft. Daarentegen kon men tegen betaling eener zekere som gelds, bij wijze van boete, van de dienstpligtigheid der militie worden ontslagen, maar — niet-tenstaande dat, zou men dan terstond de schutterijdienst moeten volbrengen.

Deze boete zou geëvenredigd moeten zijn:

1°. aan de klasse der stad of der gemeente waartoe men behoort;

2°. aan de staatsburgerlijke regten, die hetzij de persoon zelve geniet, of wel die zijne ouders genieten of tijdens hun leven genoten hebben. Bijv. verkiesbaar voor de Eerste Kamer der Staten-Generaal — kiezer — geen kiezer, enz., enz.;

5°. aan de tijdsomstandigheden, bijv. in tijden van oorlog of van gevaar, konden deze boeten, volgens termijnen bij de wet te bepalen, verhoogd worden.

De opbrengst van alle deze boeten moest gestort worden in een: *fonds voor*

(1) *Militaire Spectator*, Januarij. Wapenhandel, Schietproeven, bladz. 334.

de schutterij, en konden strekken om te voorzien in de uitgaven, die van 's rijkswege zoo hoogstnoodzakelijk, voor de schutterijen gevorderd worden.

Jongelieden, die studeren aan een onzer hoogeschole, atheneums, of andere dergelijke staatsinrigtingen, zou men onder bijzondere bepalingen een uitstel kunnen verleen tot na afloop hunner studiën, of wel tot een' vast te stellen ouderdom. Ook kon men hen voor sommige gevallen veroorloven hunne militie-dienstjaren bij de schutterijen te volbrengen, boven en behalve de gewone schutterlijke dienst. Het voorbeeld van Pruisen bewijst ontegenzeggelijk dat het wetenschappelijke daardoor volstrekt niet behoeft te lijden.

INDEELING.

Geschiedt bij de verschillende korpsen van het leger, ingevolge dit door het ministerie van oorlog noodig bevonden wordt.

Het overschietende getal wordt ter beschikking van het ministerie van marine gesteld om op de vloot te worden ingedeeld.

Zooveel mogelijk late men de dienst ter zee vrijwillig, en make ze eerst dan verplichtend, wanneer er zich geen genoegzaam aantal vrijwilligers daarvoor opdoet.

ONWILLIGERS.

Onwilligers (*refractaires*) in te deelen, en hun vollen dienstdtijd te doen uitdienen, is noodzakelijk tot handhaving der wet.

Aan den anderen kant is het echter billijk om hen den weg op bevordering *niet* af te snijden, omdat het verblijf in de gelederen nooit tot straf mag strekken. Dit laatste is volstrekt onvereinigbaar met het onontbeerlijk beginsel, dat elk soldaat man van eer is, en als zoodanig moet beschouwd en moet behandeld worden, of wel dat men hem anders niet in de gelederen moet dulden.

SCHUTTERIJ.

Hiervoor wenschen wij dienstplichtig allen wier dienstdtijd bij de Nationale militie geëindigd is. Dus allen die den ouderdom van 28 jaren bereikt hebben.

OUDERDOM.

De dienstdtijd gerekend op 10 jaren, zoude beginnen met het 29ste en eindigen na verloop van het 59ste jaar.

LOTING.

Zou dan ook geen plaats hebben. Alle dienstplichtigen worden ingelijfd. De enkele uitzonderingen volgen hierna.

DIENSTTIJD.

De dienstdtijd van 10 jaren wordt verdeeld in 5 jaren werkelijke schutterdienst, en daarna 5 jaren bij de reserve, welke laatste in tijd van nood ook kan mobiel gemaakt worden.

VOORWAARDELIJKE VRIJSTELLINGEN.

Even als dit voor de Nationale militie bepaald is.

Ook deze vrijgestelden moeten wederom behooren tot eene *ongewapende reserve der schutterij*, die beschikbaar is, zoodra de schutterijën mobiel verklaard zijn. Hunne dienstverrigtingen zijn dezelfde als vastgesteld is voor de ongewapende reserve der Nationale militie.

VOLKOMEN VRIJSTELLINGEN.

Even als hieromtrent is bepaald bij de Nationale militie, — met dien verstande, dat zij die door de schietproef reeds eenmaal hunne volkomen vrijstelling voor de Nationale militie hebben erlangd, nu aan eene zwaardere proef worden onderworpen. Dit laatste moet mede ingevolge de omstandigheden geregeld worden.

WIJZIGING DER DIENSTPLIGTIGHEID.

Het stellen van plaatsvervangers bij de mobiele schutterij in tijd van oorlog veroorloofd, tegen betaling der hoogste boete bij de Nationale militie bepaald, en zonder vrijstelling te erlangen voor schutterlijke dienst binnen de gemeente.

INDEELING.

De schutters kunnen ingedeeld worden, bij eene der drie klassen waaruit de schut-

terij zou moeten bestaan, en die later vermeld zullen worden.

Met uitzondering van hen die tot de brandspuiten behooren wordt de geheele 5de klasse der schutterij bij de marine ingedeeld, zoodra de schutterijën mobiel zijn.

ONWILLIGERS.

Hetzelfde als omtrent dit punt gezegd is bij de Nationale militie.

Ook hier moeten doeltreffende wettelijke bepalingen voorzien tegen alle mogelijke misbruiken, onwil, en alle gebreke aan pligtsbetrachting.

INRICHTING DER SCHUTTERIJ.

Verdeeling in 3 klassen.

Buiten en behalve de verdeeling in 3 bans, die noodwendig moet blijven bestaan, wenschen wij de schutterij verdeeld te zien in 3 klassen, als volgt:

1ste Klasse, die men ook vrijwillige schutterij zou kunnen noemen. Hiertoe behooren allen, die door het storten eener bepaalde som, voor eigen rekening gekleed, gewapend en van al het noodige voorzien worden.

De voorregten aan deze klasse verbonden, zouden bestaan in:

1^e. eene werkelijke diensttijd van slechts 2 jaar, en dus 8 jaar bij de reserve;

2^e. het kiezen hunner tweede luitenants, onderofficieren en korporaa's;

5°. vrijstelling van alle plaatselijke schutterlijke diensten. Zij blijven echter gehouden te verschijnen wanneer Z. M. den Koning de schutterrijen wil inspecteren, alsook om de groote parade op Hoogstedezelfs verjaardag mede te maken;

4°. genieten zij traktement van soldaat 1ste klasse, wanneer zij mobiel zijn.

Men zou zich moeten beijveren om uit deze 1ste klasse ook kavallerie en artillerie zamen te stellen, iets dat zeer goed kan geschieden, wanneer men daarvoor geschikte maatregelen weet in het werk te stellen.

2de Klasse; deze zou de gewone infanterie of linie-schutterij zijn.

Deze is niet gehouden tot het dragen van uniform, maar mogen ze echter des verkiezende aanschaffen, ingevolge de daarvoor bestaande modellen. Zij krijgen wapens en ledergoed in gebruik.

De officieren en het kader, zijn verplicht wanneer zij in hunne dienstbetrekking verschijnen, in uniform gekleed te zijn.

De 2de klasse schutterij, leert de infanterie-exercitieën, doet alle diensten aan de schutterij verbonden, en geniet schadevergoeding voor al den daartoe aangewenden tijd.

5de Klasse, hiertoe behooren:

1°. allen, die bij de brandspuiten zijn ingedeeld. Dergelijke indeeling, alhoewel niet genoegzaam aan het voorgestelde doel beantwoordende, moet echter van kracht blijven, tot dat men er later ook eenmaal toe overgaat om behoorlijke korpsen pompiers op te rigten, waarvan men elders zulke goede diensten geniet;

2°. behoeftigen, die als zoodanig bij hunne gemeente te boek staan;

3°. allen, voor wien men het raadzaam oordeelt geene wapens te verstrekken, uit hoofde dat men hen dit vertrouwen niet mag schenken, — zij die onder toezigt der politie staan, enz. — of een regterlijk correctionneel vonnis hebben ondergaan.

De indeeling bij de 5de klasse, blijft ter beoordeeling der plaatselijke of gemeentebesturen, die door behoorlijke wetsbepalingen gebonden, hiervan geen misbruik mogen kunnen maken.

DETACHERINGEN.

Wil men van de schutterij eene goede uitkomst verwachten, dan zal men ook verplicht wezen, reeds in vreedestijd, zoodanige maatregelen te treffen, als uit den aard der zaak gevorderd worden, om hen in de mogelijkheid te stellen, van bij het uitbreken van eenen oorlog, zoobruikbaaren strijdvaardig mogelijk tegenover den vijand te kunnen optreden.

Men zal daarom de noodige officieren en onderofficieren uit het leger, reeds nu daarbij moeten detacheren. Wij vermeenen dat deze bewering in een militair tijdschrift wel geen betoog behoeft.

De spaarzaamheid, die vereischt moet worden bij het aanwenden van 's rijks geldmiddelen, gebiedt echter dit getal der gedetacheerden zoo beperkt mogelijk te nemen.

Als algemeenen maatstaf zou men kunnen stellen, dat de infanterie-schutterij 1ste en 2de klasse, werd verdeeld in bataillons van 4 à 6 kompagnien elk, en wederom de

kompagnie uit 150 schutters, zooals dit tijdens de laatste mobilisatie het geval was.

De kavallerie-schutterij kon men verdeelen in escadrons van 60 ruiters, en in regimenten van 2 of meer escadrons.

De artillerie-schutterij in kompagnieën van 60 man, en in regimenten van 2 of meer kompagnieën.

1ste Klasse, voor de infanterie-schutterij: per bataillon: 1 kapitein kommandant, met 1 eersten luitenant-adjutant, 1 adjudant-onderofficier en 1 meester geweermaker, als hebbende deze schutters betere vuurwapens (*des armes de précision*);

per kompagnie: 1 eerste luitenant als kommandant, 1 sergeant-majoor, onderwijzer in het schieten en 2 hoornblazers.

Voor de kavallerie-schutterij: 1 ritmeester als regiments-chef, met 1 eersten luitenant-adjutant en 1 adjudant-onderofficier;

per escadron: 1 eerste luitenant als kommandant, 1 opperwachtmeester als instructeur, 2 wachtmeesters en 2 trompetters.

Voor de artillerie-schutterij: 1 kapitein als regiments-chef, met 1 eersten luitenant-adjutant en 1 adjudant-onderofficier;

per kompagnie: 1 eerste luitenant als kommandant, met 1 sergeant-majoor en 4 sergeanten, benevens 2 hoornblazers.

Bij de infanterie-schutterij worden de bataillons-kommandanten met hunne staven alleen verstrekt, wanneer er 2 of meer kompagnieën op eene plaats gevormd of opgerigt zijn.

Eveneens voor de regiments-chefs met hunne staven voor kavallerie en artillerie-schutterij, niet voor dat er op dezelfde

plaats 2 escadrons of 2 kompagnieën tot stand zijn gekomen.

2de Klasse, per bataillon: 1 kapitein als chef, die in oorlogstijd daarmede als kommandant kon te velde trekken, benevens 1 eerste luitenant-adjutant en 1 adjudant-onderofficier.

In gemeenten, waar geen voltallig bataillon kon worden zamengesteld, detachee men 1 eersten luitenant als chef, en per kompagnie 1 sergeant-majoor als kompagnies-kommandant.

Met het oog op eene altijd mogelijke mobilisatie, is alsdan genoegzaam kader bij de schutterij ingedeeld, zoodat zij bij het onverwachts uitbreken van eenen oorlog, tot geene verwarring behoeft aanleiding te geven, en zich reeds aanvankelijk kan redden.

De 1ste klasse is terstond gereed.

De 2de klasse vereenigt men in de hoofdplaatsen der provinciën, waarheen ze door haar kader geleid worden, en men verdeelt ze daar in bataillons, enz. naar goedvinden.

OEFENINGEN.

1ste Klasse. Deze zouden aanzienlijke wijzigingen moeten ondergaan, en wel in dier voege, dat men zich hoofdzakelijk beijverde om goede ligte troepen daaruit te vormen, of hen, zoo niet sll, dan ten minste eenige voorname hoedanigheden daarvoor eigen te maken. De infanterie-schutterij van deze klasse, zou zich voornamelijk op het schieten moeten toelleggen.

Per bataillon zou eene behoorlijke schietbaan ingerigt moeten worden, met bergplaatsen voor de wapens, onder opzigt van daarvoor te detacheren onderofficieren, benevens bergplaatsen voor munitie, werkplaats voor den geweermaker, en woningen voor 't gedetacheerde personeel.

Kleine schijven, op verschillende afstanden geplaatst, en zoodanig ingerigt dat zij bij het treffen, zelve daarvan het teeken gaven, zou den gewonen observatiepost uitwinnen, ongelukken voorkomen en de oefeningen bespoedigen. De schutters 1ste klasse zouden daar onderrigt ontvangen van de gedetacheerde sergeantmajoors, onder bestendig toezigt der kompagnies-kommandanten.

Ten einde deze oefeningen voor den schutter aangenaam en dien ten gevolge doeltreffender te maken, moesten deze schietbanen zooveel mogelijk binnen de stad of gemeente gelegen zijn, wat ook zonder gevaar kan plaats hebben, bijaldien zij goed zijn ingerigt. Voorts zou men door het instellen van boeten op het mankeren, enz., eene kas kunnen vormen, waaruit jaarlijks prijzen in geld werden verschoten.

Er zal veel menscheukennis vereischt worden om zulke kompagnieën en bataillons te kommanderen, omdat zij uit den aard hunner instelling het gemiddelde zijn, tusschen eene gewone kompagnie soldaten en een liefhebberij-gezelschap van scherp-schutters. Geschikte keuze van officieren en onderofficieren zal hier alles afdoen.

Ook wat betreft de kavallerie en artillerie schutterij, zullen goede keuzen van het daarbij te detacheren personeel, het

eenige middel zijn, om een goeden uitslag te verkrijgen.

2de Klasse. Daarvoor moet bepaald worden, wanneer en hoe dikwerf deze te oefenen, alsook de geldelijke schadeloosstelling, die men hun verstrekken zal voor den daartoe besteedden tijd.

AANMERKINGEN.

Zoolang het leger en de schutterij niet bepaald onder één ministerie vereenigd zijn, zal men altijd groote zwarigheden ondervinden bij het daarstellen en onderhouden van het onmisbare verband, dat tusschen leger en schutterij moet bestaan, niet enkel in tijd van oorlog, maar zelfs in tijd van vrede.

Zoodanige vereeniging onder het bestuur van het ministerie van oorlog, ware zeer wenschelijk, en wij hopen dat zij vroeg of laat tot stand moge komen.

Vereeniging onder één hoofdbestuur, van alles wat maar eenigzins tot het krijgswezen of tot 's lands verdediging betrekking heeft, is volgens ons oordeel eene onmisbare zaak. Dit beginsel zal wel langzamerhand meer algemeen erkend worden — want dat is de toekomst die alle waarheden wacht — maar voor dat het in werking of in toepassing wordt gebracht, zal men noodwendig met bijna onoverkoombare en ontelbare zwarigheden te kampen hebben, om uit alle strijdkrachten en uit alle verdedigingsmiddelen dat nut te trekken, dat zij bij eene goede eenhoofdige leiding, niet alleen kunnen, maar ook moeten aanbieden.

Het voornemen, om iedereen dienstpligtig te maken, zal veel kunnen bijdragen om den soldaat meer in de algemeene aching te doen rijzen, en door eigen ondervinding, die het meerendeel der natie dan zal opdoen, zullen alle dwaze vooroordeelen tegen den militairen stand, langzamerhand van zelve verdwijnen. Daarenboven zal men in oorlogstijd kunnen beschikken, over een veel aanzienlijker getal lieden die, reeds vroeger gediend hebbende, dan beter in staat zullen wezen om tot 's lands verdediging mede te werken.

De afschaffing der loting is een gevolg der algemeene dienstpligtigheid.

De voorwaardelijke vrijstellingen, waaromtrent men zeer omzigtig moet te werk gaan, verzekeren ons de medehulp van vele nog zeer bruikbare lieden, die men naar omstandigheden voor alles kan bezigen; want er is immers niemand, van wien men niet op de eene of andere wijze partij kan trekken.

Dat de regering het regt heeft om ten allen tijde gebruik te maken van de ongewapende reserve der Nationale militie, is niet meer dan billijk, want zonder die voorwaardelijke vrijstelling ware ze immers terstond ingelijfd.

De volkomen vrijstellingen zijn onontbeerlijk, om redenen die elkeen begrijpt, en wat het 5de of laatste punt daarvan betreft, zoo moge dit eene opiniezaak wezen, alhoewel onze overtuiging blijft zooals wij die op bladz. 554 uitgedrukt hebben.

Het fonds voor de schutterij zal jaarlijks, en inzonderheid in de groote plaatsen, aanzienlijk gestijfd worden, door

het innen der boeten. Naar onze berekening zullen daaruit alle onkosten, zoo voor materieel, alsook voor personeel der schutterij kunnen bestreden worden, mits dat men deze boeten niet te gering stelt.

Men vordere slechts van alle gemeentebesturen statistieke opgaven, waaruit blijkt hoe sterk jaarlijks het aantal dienstpligtigen gewoonlijk is, — het gemiddeld getal dergenen, die de boeten zouden betalen, en tot welken prijs dat bedrag zou stijgen — en het getal der voorwaardelijk en der volkomen vrijgestelden. Dergelijke opgaven zullen de uitvoerbaarheid van dezen maatregel staven.

De magtiging aan de regering toegekend, om miliciens bij de marine in te deelen, zal hoogst nuttig werken, vooreerst om het soms overgroote getal miliciens geheel te kunnen gebruiken, alsook voor de marine zelve, enz.

De instelling van de 1ste klasse der schutterij, zal wegens de daaraan verbonden voordeelen vele liefhebbers uitlokken. Tot meerdere aanmoediging zou men hun nog kunnen veroorloven, om volgens eene te bepalen schietproef, verder volkomen vrijstelling te erlangen.

De detacheringen bij de schutterij zijn onvermijdelijk voor hare oefeningen in tijd van vrede, alsook om ze goed te doen aanvoeren in tijd van oorlog.

De ten platten lande gedetacheerden, konden, met toevoeging van eenige geschikte korporaals en soldaten, bij wijze van hulpmarechaussée of politie-troepen, zeer goede diensten bewijzen.

Het regt der schutters 1ste klasse om hunne 2de luitenants en verder kader te

mogen kiezen, is noodzakelijk, uit hoofde der bijzondere en eigenaardige zamenstelling dezer troepen. Het spreekt overigens van zelve, dat deze 2de luitenants, geen hooger avancement kunnen maken. Bij de schutterij 2de klasse, blijft het aanstellen van officieren en der onderofficieren enz., uit de schutterij zelve, op den ouden voet. Wel zouden wij het wenschelijk achten, om de rangen van kapitein en hooger, uitsluitend voor officieren uit het leger te bestemmen, indien het gebrek aan officieren zich dan niet al te sterk bij het leger zou doen gevoelen en de kosten daardoor niet al te hoog liepen. Ook kan men detacheringen in tijd van oorlog bewerkstelligen, zooals reeds vroeger is opgegeven (1). In dat geval late men elk schutter-bataillon in vredestand, als een zelfstandig geheel, en deele ze in oorlogstijd in, hetzij bij brigaden infanterie of in de vestingen enz.

Dat de 2de klasse der schutterij, in zoo verre de gewone schutters betreft, zich niet in uniform behoeven te kleeden, is enkel om den minvermogende kosteloos in de gelegenheid te stellen zijn pligt als schutter te vervullen. Bij het mobiel maken worden zij immers allen gekleed.

Geldelijke schadeloosstelling voor de 2de klasse is noodig, om het plaats vinden der oefeningen met billijkheid te kunnen vorderen.

De min of meer strenge bepalingen voor de 5de klasse, vinden hare billijkheid in de noodzakelijkheid.

(1) *Militaire Spectator*, Maart 1854. Schutterij. Bladz. 426.

Zooveel mogelijk hebben wij de schutterij op denzelfden leest geschoeid als de Nationale militie, omdat zij daarvan het natuurlijke en onmisbare supplement is, en ons dus de meest mogelijke gelijkvormigheid wenschelijk voorkwam.

Wij vermeenen, dat volgens ons voorstel, de dienstpligtigheid voor niemand drukkend zijn zal, en dat geen stand in de maatschappij eenige regtmatige klacht tegen zulke verordeningen zal kunnen inbrengen, — terwijl de toepassing der thans nog bestaande wetten, vooral in kleine gemeenten, zooals bijv. ten platten lande, zeer veel aanleiding, zelfs tot groote misbruiken kunnen geven, bijv. keuringen, enz., enz.

De welwillende lezer, die ons tot hiertoe gevolgd heeft, zal welligt zijne verwachting niet geheel bevredigd zien, en had misschien dit hoogstbelangrijk onderwerp, meer en beter uitgewerkt bevonden.

Ons doel was echter slechts om den geest en de strekking aan te duiden, die ons wenschelijk voorkwamen.

Hieraan vermeenen wij te hebben voldaan, en willen nu verder berusten, in de verwachting dat eene bekwaamere pen zich genoopt moge voelen, om dit onderwerp op nieuw te behandelen, ten einde meerder en beter licht daarover te kunnen verspreiden.

Ook langs deze en andere wegen, kan onze stand in tijd van vrede het zijne bijbrengen tot bevordering van het algemeen welzijn. Maar vooral dit onderwerp

is daarom zoo hoogstbelangrijk, omdat kan afhangen, van de wijze waarop deze zaak geregeld wordt.

EENE STEM UIT EN VOOR HET LEGER.

(INGEZONDEN.)

De geachte schrijver L. MULDER, heeft kortelings in den *Militaire-Spectator* op eene zoo juiste en tevens sierlijke wijze de aandacht op het leven van den soldaat gevestigd, dat wij wel niet zonder schroom de pen opnemen, maar toch in vlugtige trekken hetzelfde onderwerp, volgens onze ondervinding ons tot plicht stellen. De oorzaak van gebrek aan neiging voor het leger, de daardoor als van zelve jaarlijks toenemende vermindering van het aantal vrijwilligers, wordt dan eens aan de minder gunstige huisselijke inrigting van sommige kazernen, dan aan zekeren den jongelingen reeds in het ouderlijke huis ingeprenten tegenzin, dan in de gedwongene kleeding, dan in zekeren den Nederlander aangeboren ernst en afkeer van alle kwakzalverij of, zooals een Hoofdofficier in 1848 zich uitdrukte, van marionettenspel, dan weér aan andere redenen toegeschreven; en toch konden wij zelden de aldus opgesomde, voor de ware en meest juiste aannemen. Werd ook vaak, en zelfs in redeneringen in 's rijks vergaderzaal, volgens onze opregte overtuiging geheel ten onregte, zekeren blaam op het leger geworpen en het als minder zedig geschetst,

werd aan de instellingen van het leger, het doel, om in tijd van vrede tevens tot eene school voor jongelingen te dienen, betwist, zulke redenaars konden op die wijze nimmer aan hunne hooge roeping beantwoorden, nimmer noch voor het leger, noch voor de natie nut stichten, en beter zouden dezulke doen, het soldatenleven minder scherp en het burgerlijke leven wat scherper te schetsen. Moet soms de Zondag tot pligtvervulling gebezigd worden, moet de soldaat op Zondagen marscheren en diensten verrigten, daardoor wordt die dag niet misbruikt; van den soldaat wil men ten deze volmaaktheid: omtrent den burger, die op zon- en feestdagen vaak het losbandigste leven aan den dag legt, zoodat zich soms ieder beschaafd ingezetenen slechts met huivering op straat waagt, bewaart men het stilzwijgen, ja men roemt zelfs den ernst den Nederlander aangeboren, zoo lang deze burger is en vergeet, dat de soldaat burger was en zijne menschelijke gebreken en zwakheden in het leger medebragt. Wilt gij eenen volmaakt zedigen soldaat zien, zorg dan eerst den burger zóó te vormen, want de soldaat blijft mensch.

Alle militaire instellingen en beginselen zijn niet alleen op eene strenge krijgstucht, ze zijn ook op eene trouwe en vaderlijke verzorging gegrond. Het onzedige en onbetamelijke blijft ook in het leger plaats vinden, maar wordt echter in het leger hetzij zacht en vaderlijk, hetzij streng terechtgewezen, en menig jongeling, die aan de pligten voldoet, welke de staat van hem eischt, die na volbrachte dienst in het ouderlijke huis terugkeert, zal nog in lateren tijd, en wanneer hij door meer ondervinding zich een beter begrip gevormd heeft, de waarheid erkennen, dat hij niet alleen orde, zindelijkheid en zedigheid, maar zelfs grootendeels zijne gezondheid aan dien tijd te danken had, dien hij in het leger moest doorbrengen; werd hij geoefend in den wapenhandel, hij werd ook aan tucht en orde gewoon. Keerden nu ook andere minder tevreden in het ouderlijke huis terug, wilden andere soms niet erkennen, dat hunne gedragingen oorzaak waren, dat zij zich minder gelukkig gevoelden, ja ondervonden sommige, in plaats van strenge, zelfs harde terechtwijzingen, of trof sommigen een of ander onrecht of de gevolgen van misbruik van magt en van vertrouwen, zelfs dit laatste kan hen geen recht geven deswege een blaam op het leger te werpen en misbruik met gebruik gelijk te stellen; want het misbruik blijft in alle standen en ook in ieder leger bestaan, zoo lang de mensch, als zoodanig zijne gebreken en zwakheden blijft behouden. Vaak zoekt men de oorzaak van een of ander kwaad, waarover men tegenwoordig klaagt, ook in het tegenwoordige, terwijl men deze meer juist in het ver-

ledene zoude vinden. Erkennen wij, dat de instellingen van het leger op trouwe en eerlijke beginselen gegrond zijn, dat een ieder tot plicht gesteld is, onbaatzuchtig en belangeloos de belangen van den soldaat voor te staan, wij moeten ook erkennen, dat soms de strengste middelen moeten worden gebezigd tot handhaving van orde en tucht; maar wij erkennen ook dat soms eigendunk en willekeur kwaad stichtte, waarover men recht en reden had te klagen, en waardoor geheel ten onrechte op de instellingen den schijn viel alsof eigendunk en willekeur in het leger te huis behoorden. In het algemeen heeft men in de laatste jaren daarover minder te klagen; en herinneren wij ons, hoe een regimentschef voor jaren de woorden, Schapenkoppen en dergelijke in den mond voerde, »om bij evolutiën of exercitiën jonge soldaten aan te moedigen,» wij herinneren ons evenzoo, dat een zoodanig chef wel voor korten tijd den autokraat of tiran kan spelen, zich wel voor korten tijd gevreesd kan maken, maar dat dit het middel niet is, om achting te winnen en liefde in te boezemen; en dat jonge soldaten, die met zulke ondervinding, in het ouderlijke huis terugkomen, geen gunstig oordeel kunnen vellen, en zoodoende zekere tegenzin voedsel vond, behoeft geen betoog. Werd in vroegere jaren den miliciens een jaar tijd gegeven voor de oefeningen, van het oogenblik dat die tijd op drie maanden werd gesteld, werd de milicien meer, ja zelfs meer dan noodig was ingespannen; zij die eenmaal aan dat jaar gewoon waren, dachten, dat het onmogelijk was den

miliciens in drie maanden te vormen, en hier en daar werden de uren voor de exercitiën niet alleen gerekt, maar zelfs bijna verdubbeld, en de miliciens boven zijne krachten vermoeid; instructeurs zoo-wel als rekruten, werden daardoor in eene stemming gebragt, waarvan nimmer nut te verwachten is. Evolutiën en manoeuvres kunnen uren achtereen plaats vinden, zonder dat zij den man tot last of verveling worden; de exercitiën *en detail* missen echter gedeeltelijk, vooral wat den rekrut betreft, haar doel, zoodra de verveling opkomt en of het geduld van den onderwijzer of de lust van den rekrut beginnen te dalen: — alle beginselen maar vooral deze, zijn vermoeijend. Hier en daar werd een nieuw beginsel niet juist begrepen, hier en daar wilde men het niet begrijpen, omdat men met andere beginselen een min of meer hoog standpunt beklommen had; en werd dit beginsel ook eerst na herhaalde beproeving aangenomen, had men daarbij bezuiniging en toch de vorming van den soldaat op het oog, werden door vele chefs, de gunstigste rapporten geleverd, zoodat sommige deze drie maanden, zelfs voor meer dan voldoende achtten, en de miliciens reeds voor het einde der drie maanden als voldoende geoefend verklaarden; de hoofdzak, de stabiliteit van het leger, werd daarbij niet genoeg in het oog gehouden; voor deze was dit beginsel niet geschikt. Door de wijze waarop de miliciens ingespannen werden, dachten zij om niets dan om na drie maanden met verlof te gaan; die drie maanden, vielen hun zoo zwaar, dat zij naar het

einde verlangden. Gehechtheid aan hunne kompagniën, liefde voor hunne kameraden leerden zij niet gevoelen, en ieder jaar verminderde alzoo het getal vrijwilligers, en ieder jaar werd de dienst voor het blijvend gedeelte bezwarender; dit gedeelte had den last van de komst en het vertrek der miliciens, zonder later eenige verligting te vinden; dat gedeelte moest daarenboven, door de uitbreiding die aan alle practische oefeningen gegeven werd, meer andere diensten verrigten, en soms zelfs diensten, waarvoor vroeger alleen de bijzonder loontrekkende bebezigd was, en daarbij verminderde de soldij van jaar tot jaar door de duurte der levensmiddelen. Slechts een vlugtige blik in het leven van den soldaat, zal hen, die onpartijdig willen oordeelen, van deze waarheid overtuigen, en het bewustzijn dat wij geene personen beoogen te kwetsen, moet ons de zaak als zaak doen beschouwen. Waarheid is het, dat de kazernering in vele steden nog zeer veel te wenschen laat, ja, dat soms zelfs stallen, als zoodanig, met de daarbij behoorende kazernen, voor troepen te paard geschikt, voor de troepen te voet ingerigt, en voor deze niet geschikt zijn, en dat het welligt beter was wanneer de kazernen van wege den Staat en het nachtleger door de stad onderhouden werd; doch het is ook waarheid, dat sommige steden uitmuntende gebouwen voor de kazernering aanbieden en dat de soldaat zich in beiden toch niet, zooals te wenschen was, huisselijk gevoelt. De soldaat zoekt in ledige uren, al naarmate hij in de stad kennis vindt, buiten de kazernen genoeg te vinden; in stallen

of slechte kazernen klaagt hij soms, maar de soldaat klaagt soms ook in die kazernen, die als uitmuntend kunnen worden aangemerkt. — Evenwel moet het een punt van zorg uitmaken, de inrigting der kazernen eenvoudig en volgens de bestaande verordeningen te handhaven, en moet men in kazernen, wier localiteit geschikt is, om aan deze, een de oogen streelend aanzien te geven, den soldaat niet bezwaren door kwakzalverij.

Den soldaat dient het zindelijk eenvoudige.

Eene kazerne wordt van de stad overgenomen, is in goeden en zindelijken staat; het houtwerk in de kamers, waarin zich nog eene rij slaappleatsen bevindt boven die der benedenkamer en welke rij over eene leuning uitzigt in de benedenkamer heeft, dit houtwerk is alles, even als de pilaren waarop die rij rust, doelmatig toch donker geverwd; nu vindt echter de kommandant der kompagnie goed, al dit houtwerk te laten bekalken en eene kamer, die anders zindelijk en eenvoudig was, wordt nu schijnbaar zindelijkker, in der daad echter den soldaat tot last, die dag in dag uit, zich met witten moet bezig houden. Eene warme zaal wordt voor den soldaat ingerigt, spellen en boeken zijn ter zijner beschikking, de zaal is goed verlicht; maar bij het vuur, dat hij vroeger in de kamer zijner kompagnie bekostigde, konde hij nu en dan ook een of ander equipmentstuk droogen; eene zaal voor alle kompagniën ingerigt, eischt als van zelve zeker toezigt. Hetzelfde toezigt belette hem in zijne kompagnie zoodanig gebruik niet; nu echter wordt hem gezegd: »de warm-

zaal is geen droogzolder,» en ziedaar de soldaat verlangt liever in de kamer zijner kompagnie als in zoodanige zaal te blijven (1). Met diergelijke wrijvingen behoort men bekend te zijn, om te beoordeelen, waarom soms de beste instelling niet aan de verwachting beantwoordt.

Meer dan zulke omstandigheden oefent echter op den soldaat zekere verbrokkeling van gezag invloed uit. De kommandant der kompagnie behoort zijne kompagnie en de belangen zijner onderhorigen te kennen en voor te staan, en hij is daarvan verantwoording verschuldigd aan de bevoegde autoriteiten; de kommandant der kompagnie kan een soldaat met vermaning, een ander wegens dezelfde overtreding door strengheid teregtwijzen, of om die teregtwijzing verzoeken, al naarmate hij oordeelt, dat op den een' vermaning, op een' ander straffen den gewenschten indruk maken; even zoo kan hij ten opzichte van permissiën oordeelen. Nu wordt zijne voordragt echter aan den chef, door een der bataillons-adjudanten,

(1) Ofschoon den schrijver toegevende, dat de beste instellingen in deze en gene punten hare keerzijde vinden, kunnen wij ons niet vereenigen met het denkbeeld dat hij hier schijnt te willen aangeven. De beschouwingen in het artikel «*Huiszelijkheid van den soldaat*» berusten op het grondbeginsel van vereeniging en niet van afzondering. Alleen door zamenvoeging der verschillende krachten kan men hier iets degelijks verkrijgen; — dat in elke kompagnie, in elke afzonderlijke kamer der kazerne te willen tot stand brengen, het moge een enkel voordeel, als dat waarvan de schrijver hier spreekt, aanbieden, maar het zal op onoverkomelijke zwaarigheden stuiten, en zoo zal men weder niets doen, omdat men niet het volmaakte kan verkrijgen.

doch met bemerkingen aangeboden, die den man, welken de kompagnies-kommandant vermaande, straf, of een' ander', welken hij strafte, vermaning doen vinden; ja permissiën worden even zoo toegestaan of geweigerd, en aan de belanghebbenden wordt bekend gemaakt, dat hetgeen de kommandant der kompagnie goedgevonden, door den bataillons-adjutant, soms een betrekkelijk jong officier, anders voorgedragen, en door zulken invloed geweigerd was. Dit dient noch den chef, noch den kompagnies-kommandant, noch onzen stand. De soldaat verliest zoo het vertrouwen op zijne onmiddellijke superieuren, en de chef, die zoo besliste, zal of wil, wanneer hij zich door wederregtelijk gezag, misleid zag, niet erkennen, dat hij het onder anderen invloed deed. — Hem toch is het regt, om naar zijn oordeel, naar regtvaardigheid te beslissen, gewaarborgd, en weigerde hij hetgeen de kommandant der kompagnie verzocht, dan kan de laatste evenmin als de daarbij belanghebbende, zich te kort gedaan achten; maar deze moeten zich in hun regt verkort achten, wanneer wederregtelijke invloed in het spel komt; en toch wordt zoo vaak zekere eensgezindheid verstoord en trachten soms ondergeschikten, wederregtelijk gezag uit te oefenen, om in het oog van minderen meerder en van meerder invloed te schijnen. Dit wordt echter ook door den soldaat niet billijk gevonden; doet den soldaat soms het vertrouwen en daarmee de gehechtheid of liefde voor zijnen stand verliezen.

Het behoeft geen betoog, dat in de laatste 15 jaren het kader van het leger wetenschap-

pelijk een hooger standpunt heeft ingenomen, hulde doende aan de kunde en de beschaving van jonge officieren, zullen deze ons niet kunnen ten kwade duiden, wanneer wij zeggen, dat vele onder hen van hunne roeping soms een schijnbaar vrijzinniger, maar in der daad een verkeerd begrip hebben; wanneer wij zeggen, dat vele, al hetgeen den soldaat betreft, van ondergeschikt belang achten, en om zóó te zeggen, te min voor hunne kunde en bekwaamheden. Vele zullen uitmunten in het uitwerken van denkbeelden en van teekeningen of schetsen, vele zullen zelfs zeker gezag daardoor meenen te verkrijgen; maar vele zullen ook inzien, dat de ware kunde niet in pedanterie bestaat, en deze zullen beter begrijpen, wat zij ouderen en ook wat zij den soldaat verschuldigd blijven; zuiver pligbesef dient den soldaat, en daarvan trekken wij in tijd van vrede soms geene, in tijden van gevaar echter de beste vruchten; maar die gevoelens behooren wij, in tijd van vrede aan te kweeken; de soldaat behoort te zien, dat wij belang in hem stellen. Nuttig en en noodig is het wetenschappelijke kennis te verzamelen; maar het practische behoort daarmee hand aan hand te gaan; en toch hooren wij, helaas, sommige jongeren over anderen oordeelen, als of zij alleen de wijsheid in pacht hadden, ja alsof anderen in kunde en praktijk ver boven hen geplaatst, hen in den weg bleven staan. — Een — en zeker een der kundigste en verdienstelijkste artillerie-officieren, passeerde te paard eene sociëteit, waar zich eenige jonge (in jaren jonge) officieren en burgers bevonden; een der burgers

veroorloofde zich de aanmerking, dat die officier zijne houding te paard nog veranderen moest, om hoofdofficier te kunnen worden; de jonge officier deelde dit oordeel en toch zagen wij den hier bedoelden officier in 1851 te paard, toen hij bij zijne sectie manschappen en paarden verloor, zijne maatregelen met kalmte en beleid nemen en hem zadelvast blijven; de vijandelijke kogels vlogen hem langs de ooren, zonder dat hij zich van zijn stuk liet brengen, — hij kommandeerde toen eene sectie veld-artillerie; — in zulke omstandigheden wordt de man gewogen; in vreedestijd veroorlooft zich soms de minst bevoegde, te oordeelen gelijk een blinde over de kleuren (1).

Tijden van oorlog of gevaar oefenen echter ook op den soldaat den gunstigsten invloed uit en de meest doeltreffende verordeningen, om de neiging van den soldaat te voldoen, zullen nog niet, gelijk het gevaar, dat doel doen bereiken; in gevaar leert de soldaat liefde voor zijne officieren gevoelen en vooral wanneer deze,

(1) Ofschoon wij vele der denkbeelden van den schrijver, in dit stuk voorkomende, deelen, kunnen wij ons niet geheel vereenigen met den loop zijner redeneering in dit gedeelte. Men versta ons wel: wat hij hier veroordeelt, veroordeelen wij ook; maar dat verkeerde juist aan wetenschappelijk gevormde officieren toe te schrijven, dunkt ons onbillijk. Wij gelooven dat het zoodanige verkeerde oordeelvellingen enz. evenzoo, ja meer gevonden zullen worden bij hen, die niet « uitmunten in het uitwerken van denkbeelden. » Het tegen elkan- der overstellen van wetenschappelijke beschaving en praktische bruikbaarheid, dat eene soort van mode dreigt te worden, berust op eene geheel valsche, geheel onlogische vereeniging van denkbeelden, waarmede wij ons nimmer zullen kunnen vereenigen.

al naarmate zij veel van zijne krachten moeten vergen, hem ook, en soms op eigene kosten, eenige bijzondere belangstelling toonen. — De tegenwoordige generaal DUYCKER — wij behoeven hier niet van zijne roemrijke loopbaan te spreken, van de gevaren die hij vroeger doorgestaan had — moest in 1850 uit vier korpsen, eene zogenoemde mobiele kolonne formeren, bestemd voor de verkenningen; officieren, onderofficieren en manschappen waren hem bijna alle vreemd, en toch bragt hij in zijn korps eene eenheid, die men soms na jaren vergeefs bij andere korpsen zoeken zal; streng, maar ook streng regtvaardig, had een ieder in hem vertrouwen en ontzag hem, zonder hem te vreezen; en de soldaat, van wien hij dikwerf buitengewone inspanning eischen moest, die niet altijd op het uur, voor het eten bepaald, in de kazerne konde terug zijn, ontving dan dikwerf, voor zijne rekening, op marsch eenige versterking. Een stuk brood en kaas deden den soldaat zien, dat hij belangstelling vond, en met liefde volgden zijne officieren zijn voorbeeld; met genoeg overtuigden zich deze nog na jaren, hoe soldaten zulke zorg op prijs stellen.

In tijden van gevaar vervalt veel, wat den soldaat in gewone tijden minder aange- naam is; en mogen ook de instellingen en verordeningen omtrent de oefeningen, niets dan het nuttige bedoelen, vaak worden deze, en soms slechts ten gevolge van een zeker *bon plaisir*, van een streven om meerder te schijnen, voor hem lastig. Van gijmnastische oefeningen maakte men gebruik, om den soldaat, welligt eens of een paar malen jaars, voorstellingen te doen geven;

in paardenspellen en bij kermistroepen, zocht men voorbeelden te vinden, om den soldaat athletische standen en andere kunststukken te doen vertoonen; van de zangkunst maakte men gebruik, om aan die voorstellingen luister bij te zetten; soldaten moesten fransche romancen of andere liederen, waarvan zij geen jota begrepen, leeren, in plaats van hen door gezang gevoelens voor Koning, vaderland of voor den krijgsmansstand in te boezemen; van schaatsenrijden maakte men gebruik, om den soldaat met zak en pak te oefenen en geïllustreerde schetsen te leveren; terwijl die oefeningen den soldaat grootelijks tot last werden en menig soldaat liever geen deel nam aan eene oefening, die tevens uitspanning en ligchaamsoefening wezen moest, en zij, die deel namen, vaak slechts uit vrees dat het hun kwalijk konde worden genomen, volgden. Noch de eene noch de andere oefening kan den soldaat tot last zijn, wanneer zij in den geest der verordeningen plaats vindt; alle schijnvertooning of pedanterie drukt echter den soldaat. Men heeft daarmede ook parades gelijk willen stellen, doch wij zeggen, dat deze den soldaat niet drukken, dat deze den soldaat een zeker decorum doen erkennen; dat men echter niet schroomvallig moet wezen ze van het weder onafhankelijk te maken, en dat de parades ter eere van het koninklijke huis, den soldaat en de natie herinneren aan de liefde of den eerbied, die een trouw volk, even als een trouw leger, voor het hoofd van staat en leger gevoelen. — Ware het ook dat niet een ieder gelegenheid vindt ooit daarmede bekend

te worden, zoo behoort toch het vertrouwen op een hogere magt, even als dat op de hoogste, gevoed en voortgeplant te worden; alleen zij, die droombeelden van democratie, stuiptrekkende vasthouden, kunnen deze gevoelens verloochenen, terwijl zij over autokratie klagen, om den autokraat te spelen. — Wij komen thans op hetgeen ons heden bekend wordt, nopens het in 't belang van den soldaat verordende, en moeten deze verordening dankbaar erkennen: — omtrent de ten opzichte van de sergeant-majours gunstige beschikking, wegens het aangaan van huwelijken, kunnen wij niet nalaten nog eenige gevoelens te ontwikkelen. De ondervinding heeft ons geleerd, dat men gehuwde onderofficieren en vooral sergeant-majours wegens begane grove, ja arglistige misdrijven, niet of slechts ligt strafte, dat men hunne familiebelangen in aanmerking nam en deze quasi niet wilde kwetsen; terwijl de ongehuwde volgens de wet gestraft zoude zijn, of wegens geringere overtredingen ook zóó gestraft werd. Ook wij koesteren toegevendheid en belangstelling voor gehuwden en hunne familiën; wij kennen echter voor hem, die na herhaalde vermaningen of pogingen om hem tot inkeer te brengen, toch zijne misdadige gedragslijn, en deze soms arglistig volgt, die toegevendheid niet, en wij houden het voor pligt op deze waarheid opmerkzaam te maken, daar men niet genoeg op het karakter van den sergeant-majoor en op dat van de vrouw, waarmede hij denkt te huwen, kan letten, om hen niet in het verderf te storten, of welligt later de philanthropie op hem ten koste van ondergeschikten toe te passen, en een

zoodanig sujet te ontzien, niettegenstaande het tot oneer van zijnen stand en tot eene verkeerde beoordeeling van anderen, die trouw en eerlijk dienen, vaak aanleiding geeft. — Dikwerf zagen wij zulke sujetten nog voorregten genieten, om hen te verwijderen, terwijl andere, die door ijver en trouw op zulke voorregten billijke aanspraak hadden, daarvoor niet in aanmerking werden gebracht; deze philantropie is strijdig met de belangen en de beginselen van onzen stand. Evenmin als wij dien onderofficier ontzien, die arglistig op den soldaat speculeert, evenmin kunnen wij een officier achten, die het misdrijf van den onderofficier ondersteunt; welligt voorgevende, »dat deze als gehuwd iets verdienen moet, om fatsoenlijk te leven.» Slechts door trouwe en eerlijke beginselen voor te staan, door vrijmoedig misbruik tegen te gaan, kunnen wij onzen stand dienen, kunnen wij de eer van onzen stand handhaven en, schromen wij niet deze gevoelens te openbaren, wij schromen ook niet, hen, die welligt misbruik met gebruik zouden willen gelijk stellen, of deswege een blaam op onzen stand werpen, te overtuigen, dat zulks hun geen regt geeft, maar dat het hun regt zoude geven, wanneer wij wilden ontkennen, dat misbruik plaats vond. De gebreken waarover wij spreken, vinden wij overal waar soldaten zijn, maar wij zullen deze meerder dáár vinden, waar men zich van zekere vrijheid en vrijzinnigheid een verkeerd denkbeeld maakt; russisch moge het zijn, dat zelfs de kolonel, die zich ten koste van ondergeschikten zocht te bevoordeelen, of van magt en vertrouwen mis-

bruik zocht te maken, tot soldaat teruggebracht werd, maar deze russische wijze, is meer geschikt om het regt en de door wetten gewaarborgde vrijheid en de belangen van den soldaat voor te staan, dan wel de toegevendheid, die wij vaak zagen toepassen op hooggeplaatste en zelfs op onderofficieren. — Zonder aanzien van bijzondere belangen, behoort de, een rang of graad bekleedende gestraft te worden, die misbruik maakt van vertrouwen en die welligt op den soldaat speculeert, — den soldaat, die zijne belangen niet kan of mag voorstaan; — de krijgsmacht moet voor willekeur en voor misbruik van dien aard verzekerd blijven. — Dat men in lateren tijd niet meer gelijk vroeger de straf van degradatie zag toepassen, moeten wij niet alleen toeschrijven aan het betere gehalte, wij moeten het ook toeschrijven aan die meerdere toegevendheid, soms uit een hoogst verkeerd begrip van hierarchieke beginselen toegepast; de onderofficiersstand wordt niet onteerd, wanneer het misdrijf gestraft wordt; maar wel, wanneer men voor het decorum van den schuldige, dat van onschuldigen uit het oog verliest. — De strengste krijgsmacht is de beste, en toch zal deze den goeden nimmer hard vallen; worden echter militair regt en militaire, trouwe en eerlijke beginselen aangerand en in het verborgene gekwetst, dan zal men vergeefs, zelfs van de beste verordeningen, de gewenschte vruchten oogsten.

» Dat poenas quisquis expectat,

» Quisquis antem meruit expectat.

SENECA.

 OVER DE VEREENIGDE MANOEUVRES DER KAVALLERIE EN RIJDENDE ARTILLERIE.

(INGEZONDEN.)

De Pruisische Artillerie-Generaal von DECKER, aan wien men voorzeker geen theoretische kennis noch praktische onderzanding zal betwisten, zegt:

» Kavallerie en rijdende artillerie zijn » twee wapens, die door eene doeltreffende » verbinding en onderlinge ondersteuning » de roemrijkste wapenfeiten kunnen uit- » voeren en de beslissendste voordeelen » zullen behalen, mits zij in tijd van vrede » zeer veel vereenigd exerceren en manoeu- » vreren; de officieren der kavallerie, zoo- » wel als die der rijdende artillerie, moeten » derhalve zich met beide wapens bekend » maken, om ze voor den vijand zóódanig » te weten te gebruiken, dat de goede uit- » slag van het gevecht nimmer op het spel » wordt gezet; daarenboven moeten vriend- » schap en kameraadschap en wederzijdsche » achtig tusschen hen tot den hoogsten » trap gevoerd worden."

Een goed voorschrift om met de rijdende artillerie en kavallerie vereenigd te manoeuvreren, is derhalve wel zeer wenschelijk.

Daar men thans, den Hemel zij dank, bezig is het kavallerie-reglement te herzien, zou het welligt niet ongepast zijn, tevens het voorloopig voorschrift, op de bewegingen der rijdende artillerie en kavallerie (in 1852 te *Nijmegen* uitgekomen), ook te herzien. Dat voorschrift is uitsluitend op de formatiën der

kavallerie in natuurlijke orde geground; 't geen thans het geval niet meer wezen kan, en slechts voor vredesmanoeuvres op eene groote heide met zeer vasten bodem geschikt is. Immers wordt daarin van de rijdende artillerie veel meer gevergd dan de paarden op den duur kunnen uitvoeren. Vele veranderingen zijn dus hoogst noodzakelijk.

Ik heb hier in 't bijzonder op het oog de plaatsing der rijdende artillerie. Volgens gezegd reglement is deze, als de kavallerie met pelotons in kolonne of in gesloten kolonne marcheert (pag. 5, § 10), buiten de kolonne op 50 *passen rechts en links* van de flanken, zoodat men met de tussehenruimte der stukken en de breedte der kavallerie-kolonne, bij eene kolonne van pelotons, een terrein noodig heeft van 150 *passen breedte*, en bij eene gesloten kolonne 200 *passen*. Nu vraag ik, welk kavallerie-generaal zal in de tegenwoordigheid of in de nabijheid des vijands, op zulk een breed terrein in kolonne met pelotons blijven.

Zoo iets is zelfs van een ongeoeffend bevelhebber niet denkbaar; en aangezien de vredesmanoeuvres niet anders behoorden te zijn dan manoeuvres zooals die voor den vijand moeten uitgevoerd worden, en al dat *joujou de paix*, gelijk de generaal LA ROCHE ALMON zich uitdrukt, uit een

reglement dient verbannen te zijn, zoo wordt het hoog tijd, dat deze gebrekkige en vooral voor de artillerie zoo nadeelige plaatsing der stukken afgeschafft worde.

Wij vinden die plaatsing voor de rijdende artillerie zeer nadeelig, omdat zij voor de paarden bij de evolutiën zoo vermoeijend is. Men bedenke slechts:

1°. Hoeveel onnoodige beweging om zich in kolonne te stellen (pag. 8, § 1, en pag. 11, § 5).

2°. Welk een gejakker bij de veranderingen van directie der kavallerie-kolonne, vooral der gesloten kolonne, de kolonne in den draf zijnde.

3°. Idem bij de formatiën in bataille, vooral bij front achterwaarts in bataille (pag. 30, § 20).

4°. Dat de artillerie, daar thans de kavallerie zich even goed in omgekeerde orde als in de natuurlijke formeert, hare bewegingen zal hinderen.

Een voorbeeld uit den oorlog zal voldoende zijn om aan te toonen, dat de plaatsing der artillerie op de flanken (zoo als nog voorgeschreven is) met het sijstema van inversie, thans door de kavallerie te regt aangenomen, hoogst gevaarlijk is, en het verlies der stukken ten gevolge kan hebben.

In 1796, na den slag van Lonato, kreeg de generaal STEINGEL, een Elzasser van geboorte en de beste kavallerie-generaal van het Fransche leger in Italië, het bevel van NAPOLEON, om het geslagen vijandelijke leger, met zijne brigade, ondersteund door MURAT, destijds kolonel, na te zetten.

Hij marcheerde in gesloten kolonne in draf, met den regter vleugel voor, in een zeer ruim defilé, door rijstvelden gevormd. Uit het defilé komende, zag hij de Piemontesche kavallerie op zijne linker flank opgesteld; volgens het oude reglement, moest hij van het *achterste der kolonne links in bataille* maken, daar destijds de beweging, *van ter regter of linker zijde* uit de gesloten kolonne, in bataille niet voorgeschreven was. Daar de vijandelijke kavallerie tot den aanval vooruitrukke, en het grootste gedeelte zich nog in het defilé bevond, was de voorgeschreven formatie niet mogelijk, en kommandeerde de generaal: *ter linker zijde in bataille*, en *herhaalde het in het Duitsch*, omdat de brigade uit Elzassers en Lotharingers bestond.

De officieren, hoewel lieden van eene beproefde ondervinding en dapperheid, begrepen deze beweging niet goed; er ontstond aarzeling, vervolgens verwarring, waarvan de vijandelijke kavallerie gebruik maakte en zich op de brigade STEINGEL wierp, die geheel geslagen werd en zware verliezen leed, waarvan de dood van den braven STEINGEL het meest was te betreuren.

Veronderstelt nu, dat eene halve batterij, volgens de thans bestaande voorschriften, op de regter flank der kolonne geweest ware, dan lijdt het geen twijfel of deze had niet in batterij kunnen komen, zou ras verloren gegaan zijn, en de verwarring ware eerder vermeerderd dan verbeterd.

Nu neme men eens aan, dat, volgens ons hier voorgesteld sijstema, de artillerie

achter het hoofd-eskadron hadde gemar- cheerd, hoe snel had dan niet de halve batterij, of hadden zich een paar stukken in batterij kunnen stellen, zonder de formatie der kavallerie te hinderen, te meer, daar de linker flank der artillerie, door den rand van het defilé gedekt zijnde, geene dekking op dien vleugel noodig had.

WERKkring DER RIJDENDE ARTILLERIE BIJ DE VEREENIGDE EVOLUTIËN MET KAVALLERIE.

De artillerie moet :

- 1°. De formatiën in bataille, de de- ploijementen en frontveranderingen door haar vuur begunstigen, en ver- hinderen dat de vijandelijke kaval- lerie de onze gedurende deze be- wegingen aanvalt.
- 2°. De vijandelijke artillerie die de be- wegingen onzer kavallerie door haar vuur wilde verhinderen, bestrijden.
- 3°. Den aanval der kavallerie voorbe- reiden, en
- 4°. Den terugtogt der kavallerie dekken.

Om aan deze bedoelingen te kunnen be- antwoorden, moet niet alleen de artillerie zoo spoedig mogelijk in batterij komen, maar haar vuur ook onmiddellijk op de aan- vallende kavallerie kunnen rigten; bijge- volg moet de onze het in batterij komen zooveel mogelijk begunstigen en zich nim- mer tusschen haar en den vijand in be- geven, of haar zoodra mogelijk demas- keren.

VERPLIGTINGEN DER KAVALLERIE.

Hoewel de bewegingen der artillerie aan

die der kavallerie moeten ondergeschikt zijn en zich daarnaar regelen, moet de kaval- lerie toch wederkeerig hare bewegingen zoodanig uitvoeren, dat het spoedig in batterij komen niet alleen daardoor wordt begunstigd, maar dat ook de artillerie ge- durende dit voor haar zoo nadeelig oogen- blik, niet aangevallen kan worden.

De kavallerie moet zich daarenboven nimmer achter, noch te nabij de artillerie formeeren, daar zij in dat geval veel zou te lijden hebben van de kogels die op de batterij gemunt waren en deze misten; of hare bewegingen zou kunnen hinderen.

NIEUWE VOORGESTELDE PLAATSING DER ARTILLERIE IN BATAILLE.

De plaatsing op den uitersten vleugel ver- eischt eene speciale dekking, die, hoe nuttig ook, niet raadzaam is, uit hoofde van de geringe sterkte der eskadrons, aangezien de eskadrons door het ver- strekken van eene speciale dekking, tel- kens gebroken of uit hun verband gerukt worden.

Wij geven alzoo, onder verbetering, in bedenking, of het niet voordeeliger zou zijn, dat de artillerie op de volgende wijze geplaatst werd :

- 1°. *Tusschen het regter en tweede eska- dron van den regter vleugel, en tus- schen het linker en derde eskadron van den linker vleugel der brigade.*
- 2°. *Achter de vleugel-eskadrons.*
- 3°. *In het midden vereenigd.*

Al naar de inzigten van den komman- derenden officier, en of hij de artillerie be- dekt of niet bedekt wil opgesteld hebben.

Rukt men ten aanval voortuit, nadat deze door het artillerievuur voorbereid is, dan blijven de twee vleugel-eskadrons tot dekking der stukken en als reserve der brigade achter, om in hun geheel of gedeeltelijk bij de stukken te blijven en de brigade te volgen. Op deze wijze handelt men geheel overeenkomstig de regels der taktiek, waarbij bepaald wordt dat men nimmer zonder reserve mag aanvallen, noch de artillerie zonder dekking laten.

IN KOLONNE.

De stukken op de flanken vereischt almede eene speciale dekking, en de artillerie is voor den vijand zeer zichtbaar. Vraagt men nu: Waar moet de artillerie dan marcheren? ons antwoord is, en niemand zal het ons betwisten: dat zij daár moet marcheren »vanwaar zij op de spoedigste en minst vermoeijende wijze in batterij kan komen,» om de formatie in bataille der kavallerie te begunstigen of den aanval voor te bereiden.

Wij zouden dan de artillerie, aangenomen dat de kavallerie zich met pelotons in kolonne bevindt, met sectiën achter het hoofd en vóór het allerlaatste eskadron, of wel in het midden vereenigd doen marcheren.

In gesloten kolonne moet de artillerie ook steeds in de kolonne zijn, omdat men in gesloten kolonne in eene vlakte meest altijd een deployment voorwaarts uitvoert, en omdat, bij ter regter (of linker) zijde, regts (of links) in bataille, de artillerie, door de breedte van een eskadron,

te veel terrein zou moeten afleggen om in batterij te komen.

Marcheert de artillerie in de kolonne, dan geschieden alle formatiën zeer eenvoudig en gemakkelijk.

ALGEMEENE BEPALINGEN OMTRENT DE AFSTANDEN EN TUSSCHENRUIMTEN.

Is de artillerie tusschen de kavallerie in geplaatst, dan moet zij, in linie of kolonne zijnde, bij de formatiën of frontveranderingen als een eskadron beschouwd worden.

De tusschenruimte en de afstand tusschen de artillerie en de eskadrons moeten in den regel, zoowel in bataille als in kolonne, niet minder dan 24 à 25 *passen* zijn. Slechts op een *zeer beperkt* terrein kan men ze tot 12 *passen* verminderen.

De geheele diepte, als de artillerie in kolonne is, met de afstanden van het voorste en het volgende eskadron daarbij gerekend, moet zooveel mogelijk aan de breedte in bataille, of batterij, met de tusschenruimte van de artillerie tot de eskadrons daarbij gerekend, overeenkomen; dat is: 110 *passen* voor eene halve batterij, en voor eene sectie 70 *passen*.

In kolonne met pelotons moet de artillerie met sectiën marcheren; in kolonne met eskadrons, met halve batterijen.

Alhoewel bij het exerceren tot algemeen regel is aangenomen, dat de artillerie zich op 50 *passen* voorwaarts van de vleugel-eskadrons in batterij plaatst, moet echter de artillerie-kommandant bij het manoeuvreren tegen eene als werkelijke

vijand onderstelde tegenpartij, volkomen vrijheid hebben zich meer voor- of zijwaarts te plaatsen, al naar dat het terrein hem eene gunstige gelegenheid voor de uitwerking van het vuur of voor de dekking zijner stukken aanbiedt, in welk geval het dekkings- en het onmiddellijk achter de artillerie volgende eskadron zich naar de artillerie moet regelen en zich meer zijwaarts, doch nimmer achterwaarts van de artillerie moet opstellen.

ALGEMEENE REGEL BIJ DE EVOLUTIËN IN
ACHT TE NEMEN.

De formatiën in bataille, de deploijementen en frontveranderingen moeten zoowel op de artillerie als op de eskadrons plaats hebben, steeds met inachtneming dat de artillerie zoo spoedig mogelijk in batterij kan komen, om het deploijement en de frontverandering te begunstigen.

De vleugel-eskadrons moeten zich als dekking der artillerie en tevens als reserve der brigade beschouwen; zij regelen zich dus naar de artillerie.

Het formeren der gesloten kolonne kan even goed op de artillerie als op een eskadron geschieden.

Na iedere formatie in bataille moet de kavallerie, zoodra de artillerie eenige schoten gedaan heeft, een' frontmarsch uitvoeren tot aan of voorbij de artillerie, opdat deze, nadat zij opgelegd heeft, weder op de gemakkelijkste wijze in de linie van bataille kan inrukken, al ware het ophouden van vuren ook niet geblazen, waartoe niet altijd de tijd is, of wat vergeten kan worden.

Om den aanval voor te bereiden als de artillerie niet achter de kavallerie gedekt staat, zal deze, op het kommando van:

1°. *Om te attaqueren,*

2°. *Eskadrons voorwaarts,*

zich in eenen snellen gang 100—150 *passen* vooruitbegeven, zich in batterij stellen en eenige schoten doen.

Het eerste kommando wordt er bijgevoegd, om de artillerie kenbaar te maken dat men gaat aanvallen en dat zij den aanval moet voorbereiden, wat bij een' gewonen frontmarsch niet altijd noodig is.

De vleugel-eskadrons rukken tot dekking der artillerie mede vooruit, doch slechts in den *draf*, en blijven op eenige passen achter de stukken *halt* houden (1).

De kommanderende officier doet het kommando: *Marsch*, en regelt de gangen zoodanig dat de artillerie eenige schoten gedaan heeft vóór dat de kavallerie ter harer hoogte is gekomen.

Zoodra de kavallerie ter hoogte der artillerie gekomen is, neemt zij den *galop* aan, of wel vroeger, naar gelang het terrein of de vijand zulks noodzakelijk maakt; de artillerie houdt dan op met vuren.

De vleugel-eskadrons laten een vleugel-peloton tot dekking voor iedere sectie bij de artillerie; de eskadrons-kommandant volgt de brigade met de andere pelotons als reserve, om den terugtogt te dekken of den vijand in de flank te vallen.

Gedurende den aanval gaat de artillerie achter- en zijwaarts, met hare dek-

(1) De schrijver schijnt hier vergaten te hebben, dat hij hierboven gewaarschuid heeft tegen het onnaadzame, om de kavallerie als kogelvangster achter de stukken te plaatsen. *De Redactie.*

king, eene stelling nemen, om den terugtogt te dekken.

Rukt de kavallerie na den aanval weder vooruit, of blijft zij staan, dan voegt de artillerie zich weder bij haar.

Is de artillerie achter de kavallerie gedeckt, om plotseling en onverwacht tot het voorbereiden van den aanval op te treden, dan moeten de eskadrons waarafter de stukken staan, deze zoo snel mogelijk demaskeren, waarop de artillerie in een' snellen gang, zoo als boven, met de vleugel-eskadrons vooruitrukt; de brigade maakt een oogenblik *halt*, of gaat *in den stap* over, om daarna, zoo als boven, den *galop* en den *renloop* aan te nemen.

De kommanderende officier commandeert: *Artillerie voorwaarts in batterij*; welk kommando door een signaal herhaald wordt, waarop de eskadrons die vóór de artillerie marcheren zich zoo spoedig mogelijk openen, om de artillerie door te laten (1).

De artillerie achter de kavallerielinie gedeckt staande, moet er niet meer dan 10 *passen* tusschenruimte van het eene

(1) Zou de steller hier niet goed gedaan hebben voor te schrijven, wat de eskadrons te doen hebben om de artillerie te demaskeeren? bijv. de vleugel-pelotons schuins-links en regs in draf te laten maken en zich voor de midden-pelotons te plaatsen; daardoor krijgt de artillerie genoegzame ruimte om met sectien regs en links van het voor haar staande eskadrons te deboucheren.

De Redactie.

stuk tot het andere zijn, zoodat eene halve batterij geheel en goed door een eskadron gedeckt is. De afstand van de linie-kavallerie tot de artillerie is 20 à 25 *passen*, gerekend van het 2e gelid tot de voorste paarden. Om vooruit te rukken behoeft de artillerie niet te wachten tot het geheele eskadron haar gedemaskeerd heeft; zij rukt zoodra mogelijk door de tusschenruimte, die reeds tusschen het vleugel- en het 2e of 5e eskadron 12 *passen* is, en in het midden tusschen de regimenten 24 *passen*. Onmiddellijk vóór de linie herneemt zij weder de vereischte tusschenruimte van 20 *passen*.

OVER DE RIGTING.

De rigting bij den frontmarsch is, wat de kavallerie betreft, op het midden der linie; na de formatie in bataille op het 2^e eskadron van het regter regiment, als de rigting regs is; en op het 5^e eskadron van het linker regiment, als de rigting links is.

Ziedaar eenige algemeene grondbeginselen, waarop een manoeuvre-reglement voor kavallerie en rijdende artillerie behoorde gegrond te zijn. Eenige proeven op het terrein hebben ons doen zien, dat de hier voorgestelde methode beter dan de oude is. Een nader practisch onderzoek zou echter hoogst noodzakelijk zijn.

KAVALLERISTISCHE TEGENBEDENKINGEN EN ANTWOORDEN.

(INGEZONDEN.)

Onder het opschrift: « *Kavalleristische wenken en opmerkingen*, » is in den *Militaire-Spectator* over de maand Maart II., een ingezonden artikel, geteekend X opgenomen, waarbij de schrijver, naar aanleiding van den ellendigen toestand, zoo als hij zegt, waarin het Engelsche leger in de Krim verkeert, in den vorm van vragen, eenige wenken geeft, betrekkelijk verschillende punten, die, naar zijne meening, voorziening of wijziging zouden behoeven, in het belang onzer kavallerie, wanneer die eenmaal geroepen wierd, om aan werkelijke krijgsbedrijven deel te nemen.

Het opschrift en de betrekkelijk geringe omvang van het bedoeld artikel toonen genoegzaam aan, dat men hier, in der daad, slechts te doen heeft met eenige losse opmerkingen of denkbeelden van iemand die belang stelt in de bruikbaarheid van ons leger en in de eer onzer wapenen, en die van de openbaarmaking zijner zienswijze, zooals in het slot van zijn artikel door hem-zelfen wordt te kennen gegeven, welligt eenige verbetering van de door hem aangeduide gebreken verwacht.

Dien indruk hebben de *wenken en opmerkingen* dan ook op ons gemaakt, en wij achten het noodig zulks hier aanstonds te doen uitkomen, opdat er weder-

keerig, geene verkeerde beoordeeling van hetgeen wij hier zullen laten volgen, plaats grijpe, wanneer *wij*, namelijk, die het wapen door X behandeld, mede eenigermate kennen, bij eene gezette overweging van hetgeen door hem in het midden wordt gebracht, over het geheel, met hem in gevoelen verschillen, en van onze zijde, geene verbetering zien in de meeste wijzigingen die hij voorstelt, althans niet op de wijze of langs den weg, die daartoe door hem regtstreeks of zijdelings worden aanbevolen.

Wij nemen dus aan dat van weerskanten hier geen geest van scherpe kritiek, geen *parti pris* tot onvoorwaardelijke bestrijding of goedkeuring de pen doen voeren. — Ieder weldenkende toch, die, naar zijne overtuiging, de handelingen van het bestuur beoordeelt en datgene afkeurt waarin hij vermeent dat wordt misgetast, zal gereedelijk willen aannemen, dat dezelfde zaken, bij anderen, tot eene tegenovergestelde beschouwing kunnen leiden, en het bestaande ook hier en daar, ter goeder trouw, eenen voorstander vinden kan.

Ter zake dus:

» Waarom vraagt X, in de eerste plaats, » heeft men voor de kavallerie nog geene » vaste depôt-plaatsen bepaald?

» Terwijl onze zusterwapens regiments- » gewijze een vast depôt hebben, ziet

» men bij ons wapen, bij elke garnizoens-
 » verandering, de depôts gelijktijdig met
 » de veld-eskadrons verhuizen. — Dit geeft,
 » behalve andere ongerieven, aanleiding
 » tot onnutte uitgaven, tot *verspillen* van
 » gelden, die bespaard zijnde, doeltreffend
 » konden aangewend worden, om, zoo al
 » niet de uitrusting onzer kavallerie te ver-
 » beteren, deze dan, ten minste te com-
 » pleteren, enz.”

Het komt ons voor, dat de schrijver zich een min juist denkbeeld vormt van hetgeen de tegenwoordige depôts bij de korpsen kavallerie eigenlijk zijn: het kan hem namelijk niet onbekend wezen, dat zij eerst kortlings zijn geformeerd, nadat er, gedurende vele jaren, geene depôts bij de regimenten hadden bestaan, en het gemis daarvan, volgens het oordeel van bevoegde en, destijds, op de zamenstelling van het wapen invloed uitoefenende autoriteiten, geen overwegend bezwaar opleverde.

Alles wat thans bij de depôts is ingedeeld, bevond zich toen bij de eskadrons zelve; en had het regiment, in die tijden, ten oorlog moeten marcheren, dan ware het de taak van den chef geweest, om, op de eerste order, al de voor de veld-dienst ongeschikte manschappen en paarden af te zonderen, die alsdan het depôt, bestemd om achter te blijven, zouden hebben uitgemaakt.

Ditzelfde geschiedt nu bijna dagelijks, en men moet daarbij vooral niet uit het oog verliezen, dat bij de kavallerie, uit den aard van dat wapen, het overgaan van manschappen en vooral van paarden, uit de categorie (om het dus te noemen)

» voor alle dienst geschikt' en » ongeschikt', iets geheel anders is, dan bij ieder ander wapen; — het is het werk, om zoo te spreken, van iederen dag, zoodat de schif-ting en de mutatiën aanhoudend zijn, naar gelang dat de rekruten geoeffend, de paarden gedresseerd zijn, of manschappen en paarden, vooral de laatsten, door ziekte of gebreken, buiten staat geraken om hunne plaats in het eskadron naar eisch te vervullen.

Als men nu in aanmerking gelieft te nemen, dat de depôts bij de kavallerie van veel minder omvang zijn, dan bij een regiment infanterie, naardien men bij laatstgemeld wapen, nevens een veel talrijker personeel, ook uitgebreidere magazijnen en ander materieel heeft, waaromtrent de behoefte staat, als voor een korps van ongeveer 4000 man (de reserve niet medegerekend) tot die voor een regiment hetwelk 807 man en 551 paarden telt, terwijl volgens de bestaande organisatiën, de sterkte aan personeel van een depôt bij de infanterie, buiten de officieren, uit 504 hoofden, en bij een regiment kavallerie (dragonders) uit 91 onderofficieren en manschappen en 80 paarden bestaat, — vermeent men met vertrouwen te kunnen zeggen, dat door de plaatsing der depôts bij de regimenten kavallerie, daár waar zich de staf of het grootste gedeelte van het korps bevindt — al moet dit dan ook nu en dan opbreken — de daaraan verbonden uitgaven minder zullen zijn, dan die veroorzaakt zouden worden door het telkens heen- en wederzenden van manschappen en paarden, wanneer de depôts afzonderlijk wierden gestationneerd;

bij welk laatste dan nog gevoegd zouden moeten worden de kosten voor het verzenden van wapenen, kleedingstukken en wat dies meer zij, van de depôts naar de eskadrons en omgekeerd.

Nadat de bevolen garnizoens-verandering op 1 Mei aanstaande, zal zijn volbragt, zullen drie van de vijf regementen kavalierie, in hun geheel, ieder in één en hetzelfde garnizoen vereenigd zijn, de twee overige zullen alleen meer of min verspreide garnizoens-plaatsen bekomen; en indien wij wel onderrigt zijn, dan bestaat het voornemen bij het Departement van Oorlog, om voortaan om de vier jaren, de kavalierie-korpsen, die zich niet geheel vereenigd op een en dezelfde plaats bevinden, van standplaats te doen verwisselen, zoodat drie van de vijf regementen, steeds met hunne depôts vereenigd zullen wezen.

De chef heeft dan het geheele korps onder zijn oog, en hij kan dagelijks die mutatiën doen plaats hebben, waartoe de gang der instructie en der dressuur, of de noodzakelijkheid tot reforme aanleiding geven, al hetwelk niet door hem *in persoon* zou kunnen worden gadegeslagen, wanneer de depôts vaste garnizoens-plaatsen, van den staf verwijderd, erlangden.

Wanneer de bovenbedoelde omstandigheden zich verwezenlijken, dan zal ook gewis aan de wenschen van X, met opzigt tot het rijkunstig onderrigt en de afrigting der remontpaarden worden voldaan. Het detacheren van kavalierie-officieren in den vreemde, om de lessen aan vermaarde rijsscholen bij te wonen, zal wel geen ander doel hebben gehad, dan

om de door hen op te doene kunde en ervaring, later aan de belangen van ons leger dienstbaar te maken, en wat het beschikbaar stellen van de noodige terreinen en andere hulpmiddelen betreft, hieromtrent zijn de gemeentebesturen zelden weigerachtig gebleven, wanneer voor de steden eenig uitzigt op een blijvend kavalierie-garnizoen bestond.

De bezuiniging die, volgens onzen schrijver, zou kunnen worden verkregen door het niet verplaatsen der depôts, wenscht hij, zoo als wij hierboven zagen, te doen aanwenden om de uitrusting der kavalierie te doen completeren. — De bijzonderheid, tot staving daarvan door hem vermeld: »dat, onlangs, bij den marsch van een regiment, een aantal remontpaarden aan de hand geleid moesten worden, omdat er geen harnachement voor kon ontvangen worden;” is ons onbekend; — dat zulks uit gebrek aan het noodig getal zadels bij het korps, zou hebben plaats gehad, mogen wij betwijfelen; of het moest geweest zijn bij een korps 't welk pas eene uitbreiding van sterkte had verkregen, en dan kan men alles niet op eens in gereedheid hebben.

Zoolang er geen nieuwe zadels bij de korpsen ontvangen waren, had men de oude in gebruik; het is thans niet voor het eerst dat de paarden gezadeld bereden worden, en op dit oogenblik zijn al de regementen kavalierie, voor het grootste gedeelte, van geheel nieuw zadeltuig, volgens hun compleet, voorzien; — van hetgeen, wat in de beide laatste jaren niet is vernieuwd, is de tijd van duur nog op lange na niet verschenen.

Wat X al verder bedoelt, met »het vormen der élève-hoefsmeden tot goede kavalleristen,» waarop hij aandringt, begrijpen wij niet regt. De hoefsmid is, in de eerste plaats, kavallerist; niet dan afgeëxerceerde ruiters worden tot élève-hoefsmeden bestemd: eenmaal tot hoefsmid aangesteld zijnde, kan men hem toch niet, zal hij zijn handwerk verrigten, aan alle exercitiën doen deel nemen, en te velde zal de plaats van den hoefsmid ook wel voornamelijk bij de smidse wezen.

Met betrekking tot de remonte worden een paar vragen gedaan, die zoo beknopt als zij dáár staan, tot eene beantwoording, veel ruimer dan ons bestek dit gedooft, zouden kunnen leiden. Ieder die de woorden *systema van remontering* leest, en dit onderwerp eenigermate kent, denkt daarbij al dadelijk aan de menigte uiteenlopende beweringen en beschouwingen, die in alle rijken van Europa, waar over militaire onderwerpen geschreven wordt, omtrent deze aangelegenheid zijn geopperd; en geen wonder! de remonte is de ziel, de zenuw der kavallerie; zoo dus eenig onderdeel van het algemeen legerbeheer, eene stelselmatige behandeling en behartiging verdient, is het gewis dit.

Op dien onbepaalden eisch zal echter altijd, naar gelang van de bijzondere omstandigheden, vooral van kleine Staten, wel iets af te dingen zijn, en onze schrijver valt dan ook het bestuur hier te lande, daaromtrent niet hard.

Hij vraagt alleen, »is ons *systema van remonteren wel goed?*» wij zouden wellicht de vraag hebben kunnen verwachten: »Hebben wij een *systema van remonte?*»

en het antwoord zou zich laten vinden in de hulpmiddelen en omstandigheden van ons Rijk.

Remonte-depôts tot het opkweken van jonge paarden (al of niet verbonden met stoeterijen) kunnen, uit hoofde van hunne groote kostbaarheid, met het oog op de vruchten die men er van plukt, slechts in groote rijken worden aangehouden; voor ons leger komt het er dus alleen op aan, om de paarden op de wijze waarop men ze het best en het goedkoopst verkrijgen kan, aan te schaffen; — en zoo doet men hier te lande ook; daarom worden er publieke aanbestedingen gedaan, en gaat men contracten aan met leveranciers, die van genoegzame soliditeit doen blijken, tot het leveren van *vijfjarige* paarden.

Waartoe zou men nu liever, door den aannemer, *vierjarige* paarden doen leveren, die men na den aankoop nog ongeveer een jaar zou moeten onderhouden, eer men ze tot alle diensten bezigen kon? Dit nutteloos onderhoud zou aan het Rijk, voor ieder paard, gerekend op een *minimum* van 60 cent daags, reeds circa f 220 — kosten, waarmede dus de koop-prijs inderdaad zou worden verzwaaard, (1) dáárgelaten de risico, dat het paard binnen het jaar sterft, of in dat laatste tijdperk zijner ontwikkeling, tegenvalt.

X gaat hier van eene geheel verkeerde onderstelling uit: hij spreekt van het opkopen onzer jonge inlandsche paarden,

(1) Dit en het hier volgende strekke tevens in antwoord op de noot van de Redactie, pag. 418. — Dat de paarden, dit jaar, buitengewoon hoog in prijs zijn, is een gevolg van den algemeenen toestand van Europa.

door Fransche kooplieden, — hetgeen trouwens eene overbekende zaak is, — en waarvan, naar zijne meening, het gevolg zou wezen, dat voor onze armée alleen het uitschot overblijft.

Die redenering zou opgaan, wanneer het Gouvernement de paarden opkocht, en zich dan nog wel alleen tot binnenlandsche paarden bepaalde; doch dit gebeurt, zoo als wij gezien hebben, niet; het bestuur handelt slechts met de aannemers: Deze moeten zien, hoe en waar zij de paarden, waarvan de vereischten bij de contracten omschreven worden, verkrijgen; vertoonen zij, bij de monsterring slechte paarden, dan keurt men ze bij de korpsen af.

De questie nopens eene geheel inlandsche remonte, zal, sedert de ondervinding van de jaren 1848 en 1849, wel *chose jugée* wezen, en wij weten daarenboven, dat voor de soort van kavallerie welke wij bezitten, de paarden der bekende Hannoversche en Mecklenburgsche geïmporteerde rassen, steeds de beste geoordeeld en bij de regimenten het meest gewild zijn; — wat de Fransche kooplieden hier trekken, is voornamelijk bestemd voor de Gendarmerie of de treinen, waartoe onze paarden, en wel inzonderheid die uit de provincie Gelderland en de zoogenaamde Langstraat herkomstig, het meest geschikt zijn.

Eenige bijzonderheden, betreffende de bepakking, het bergen der poetsgereedschappen, het dragen van den mantel en *bandouillère*, het hooispinnen, het plaatsen van den haverzak, gaan wij met stilzwijgen voorbij; het komt ons voor, dat dit on-

derwerpen zijn, die tot de dagelijksche en inwendige dienst bij de korpsen behooren, en waaromtrent eene intelligente behartiging van den chef en der verdere officieren meer nut zullen stichten, dan telkens afwisselende voorschriften en bevelen van hooger hand.

Welke groote gevolgen ook soms aan kleine oorzaken te wijten zijn, zoo gelooven wij echter niet, — terugziende op den aanhef van des schrijvers opmerkingen, — dat de rampen van het Engelsch leger in de Krim, aan zaken van den evengenoemden aard moeten worden toegeschreven.

» Waarom — lezen wij al verder —
» maken bij alle wapens de veldflesschen
» een deel der oorlogsuitrusting uit, en
» waarom moet de kavallerist alléén haar
» missen? »

Het antwoord ligt voor de hand: Omdat de kavallerist alléén ze missen kan; zijn paard kan, op marsch of waar het is, niet zonder drinken blijven, en waar dit voor het paard te bekomen is, zal het voor den ruiter ook wel te verkrijgen zijn.

Even zoo zal de man ook wel weten te kookken, wanneer, te zijner tijd, gezorgd wordt om hem leefstogt te verstrekken, gelijk thans reeds gezorgd is, dat de kookketels voorhanden zijn.

Omtrent het medevoeren van piketpalen en al hetgeen vroeger op de pakpaarden werd geladen, is ons even weinig als aan X bekend; — wij hebben echter wel eens van nieuwe *transportwagens* hooren spreken; welligt heeft de zorg voor de evenbedoelde onderwerpen ook reeds anderen bezigt gehouden, en zal onze schrijver

zijne wenschen ten goede, ook daarom-trent, bij het ingaan van eenen veldtogt — al mogt het dan niet geheel en al, volgens *zijne* denkbeelden wezen — bevre-digd zien. Wat de zoogenaamde *piket-palen* betreft, bij gemis van deze, vindt men ligt overal hout, om daarvan palen in den grond te slaan.

Dit zij genoeg: wij hebben geen pen-

nestrijd willen uitlokken, maar alleen onze tegenbeschouwingen willen doen gelden nopens zaken, die, naar het ons voor-kwam, verkeerd werden beoordeeld; des-kundigen die woord en wederwoord zullen lezen, mogen oordeelen.

April 1855.

Y.

AANTEKENINGEN OMTRENT VERGELIJKENDE PROEVEN MET TWEE ELECTRO-BALISTISCHE SLINGERS VAN NAVEZ.

In de gelegenheid geweest zijnde, om den electro-balistischen slinger van NAVEZ, bij de Kon. Akad. voor de Zee- en Land-magt aanwezig, te vergelijken met een dergelijk werktuig, bestemd voor de Artillerie van het O. I. leger, zoo achtte ik het welligt niet geheel onnut, de daarmede verkregene uitkomsten bekend te maken, daar deze strekken kunnen om het vertrouwen in de aanwijzingen, van dit voor de artillerie zoo belangrijk werktuig, te vermeerderen, en de vergelijkbaarheid, althans dezer twee exemplaren, te staven.

De eerste reeks van proeven, werd als volgt genomen: de twee slingers op genoegzamen afstand van elkander gesteld zijnde, om alle verstorende onderlinge magnetische invloeden te vermijden, werd een zelfde stroom om de beide electro-magneten geleid, die tot ophanging der slingers bestemd zijn. Die stroom doorliep tevens een' gemeenschappelijken stroom-

verbreker (*disjoncteur*). Een tweede stroom doorliep de windingen om den electro-magneet van den gemeenschappelijken stroomhersteller, (*conjoncteur*), en ging insgelijks door den hovenbedoelden stroomverbreker. Eindelijk diende een derde gemeenschappelijke stroom, om de twee groote hoefijzers die den wijzer moeten vasthouden, magnetisch te maken. Ter bekorting zullen wij die drie magneten in de volgorde hunner opnoeming hierboven, A, B en C noemen, en de daarbij behoorende stroomen *a*, *b* en *c*.

Door die inrigting kon er bijgevolg slechts een zeer gering verschil in aanwijzing ontstaan, zoo men de stroomen *a* en *c* gelijktijdig door den gemeenschappelijken stroomverbreker verbrak; een verschil dat slechts afhankelijk kon zijn: van de spanning der veertjes die de wijzers met de eigentlijke slingers verbinden, van den afstand der zacht ijzeren platen dier wijzers tot de

magneten C; van de magneetkracht zelve dezer laatsten, en van nog enkele kleine omstandigheden, die ligtelijk zijn in te zien. Het bleek evenwel dat er waarschijnlijk nog andere voorname verstorende oorzaken bestonden.

De twee toestellen werden beurtelings door den luit. A. HAGA (1) en mij gebruikt, met inachtneming van alle ons maar eenigzints noodig voorkomende voorzorgen. Zoo bijv., werden de beide slingers op het geluid af, steeds gelijktijdig afgetrokken en aangehangen. Ook hadden wij ons vooraf overtuigd, dat wij met elk toestel afzonderlijk werkende, een' zelfden en zeer voldoende graad van naauwkeurigheid bereikten, daar de verschillen bij het verbreken der stroomen *a* en *c* met den stroomverbreker, bij twee kort opvolgende proeven, gewoonlijk binnen een $\frac{1}{4}^{\circ}$ bleven, dat ongeveer met 0,"0004 tijds overeenkomt.

De honderde proeven mede te deelen op deze wijze genomen, zou te wijdoopig zijn, en niets belangrijks opleveren; genoeg zij het op te teekenen, dat het gemiddeld verschil in aanwijzing, toen de toestellen in geregelde werking waren 0,"006805 bedroeg. De verschillen behielden hetzelfde teeken; het grootste verschil was 0,"008209, het kleinste 0,"004689.

Het kwam mij na overweging dezer proeven niet onmogelijk voor, dat er nog

eene nadeelige wederkeerige werking van den eenen toestel op den anderen bestond. Welligt bijv., dat het aantrekken van den wijzer, door een der magneten C, een inductiestroom opwekt, die den hoofdstroom een oogenblik verzwakkende, daardoor een' verstorenden invloed moet uitoefenen, op het aantrekken van den wijzer die het laatst wordt vastgehouden. Het ontstaan althans van zulk een inductiestroom, is mij uit opzettelijk genomene proeven overtuigend gebleken.

Ten einde hieromtrent meer zekerheid te verkrijgen, en vooral om de toestellen, meer overeenkomstig hunne eigenlijke bestemming, onafhankelijk van elkander te gebruiken, zoodat de aanwijzingen geheel moesten overeenkomen met hetgeen zij zouden zijn, indien men door twee afzonderlijke toestellen den vlugttijd van een zelfden kogel wilde meten, werd ieder toestel door afzonderlijke batterijen in werking gesteld, en bij iederen slinger de daarbij behoorende stroomverbreker en hersteller gebruikt. Daar er echter geene gelegenheid bestond om de draden te doorschieten, eindigden de stroomen *a* en *b* van iederen toestel, in vier kwikbakjes, die door een vierarmig stukje koperdraad in verbinding werden gesteld. Door het snel uitligten van dit koperdraad verbrak men de beide stroomen *a* en *b* kort achter elkander, doch in dier voege dat de beide stroomen *a* volkomen gelijktijdig werden afgebroken, en evenzoo de stroomen *b*. De schets in Fig. 1, zal deze inrigting genoegzaam ophelderen; de stippelijnen bij *mm* stellen de verbinding voor door het vierarmig koperdraadje; *m, m, m, m*, zij

(1) 2° luit. bij de Art. van het O. I. leger, en belast met het overnemen en de verdere behandeling van den toestel voor de O. I. bestemd. — Zijn Ed. was mij bij het nemen dezer proeven, met de meeste bereidwilligheid behulpzaam.

de vier kwikbakjes, en G de batterijen. Daar wij bovendien den lezer volkomen bekend onderstellen met de inrigting van den toestel zelve, hebben wij ter vermijding van verwarring, de stroomen *c* weggelaten die om de magneten C loopen.

De verbreking der stroomen *a*, was even als die van *b* volkomen gelijktijdig, en meer dan dit bij werkelijk schieten het geval zoude geweest zijn; daar de kogel bij dit laatste de draden ongelijk kan rekken, of welligt een oogenblik eene verbinding van twee stroomen kan veroorzaken. De fout werd nu eerst voor elk toestel afzonderlijk door zijn stroomverbreker bepaald; dit geschiedde echter gelijktijdig bij beiden. De uitkomsten waren nu als volgt:

Tijdverloop tusschen het verbreken der stroomen *a* en *b* gemeten door den

N ^o .	1 ^o toestel.	2 ^o toestel.	Vershil.
1	0,"086315	0,"086657	0,000142(+)
2	14833	16217	1562(+)
3	06744	09790	3046(+)
4	02940	02327	0415(—)
5	24140	16290	7850(—)
6	17093	16714	0381(—)
7	15436	12722	0734(—)
8	44496	44982	0486(+)
gemiddeld verschil. . . .			0,000345(—)

Behalve dat de onafhankelijkheid der beide toestellen dus de regelmatigheid schijnt te bevorderen, en dit niettegenstaande er nu twee toestellen meer gebruikt werden dan bij de eerste proeven; blijkt het bovendien, en dit scheen mij van veel belang toe, dat de toestellen als zeer voldoende vergelijkbaar zijn te achten, en dat hunne naauwkeurigheid verreweg

die van alle andere bekende chronoscopen overtreft.

Hierbij dient bovendien nog in aanmerking genomen te worden, dat bij de eerste proeven, de volstreckte grootte van het verschil niets ter zake afdoet, maar slechts de ongelijkheid dezer verschillen; moetende bovendien slechts de helft der gezamenlijke fout ten laste van elken toestel komen. Omtrent de uitkomsten der tweede proeven merken wij op, dat het ontstaan van afgeleide stroomen daarbij niet geheel vermeden is; dat de toestellen niet op hun voordeeligt werkten, doordien men, den vermoedelijken vlugtijd niet vooraf kunnende begrooten, de bogen van den slinger niet zoo dicht mogelijk bij den vertikaal kon nemen, en eindelijk, dat de beide toestellen ook hier weder gelijkelijk in de fout deelen.

Tot mijn leedwezen bleef er geen tijd beschikbaar om een grooter aantal proeven, in den geest der laatste te nemen; intusschen is het niet onbelangrijk op nieuw de voortreffelijkheid van den toestel van NAVEZ bewezen te zien, en de verzekering te bezitten dat de proeven die onze O. I. artillerie daarmede zal nemen, vergelijkbaar zullen zijn met de uitkomsten die welligt eenmaal hier te lande op hooger bevel zullen genomen worden. — Reeds is de artillerie der marine ons daarin voor geweest.

Tevens ware het te wenschen, dat de toestel der Koninklijke Akademie en die bij den geweerwinkel voorhanden, op de bovenbeschrevene of op eene nog betere wijze vergeleken werden. Met de drie toestellen had men insgelijks zeer belangrijke waarnemingen kunnen doen, door bijv.

twee vlugtijden en de som daarvan te meten enz.

Ten slotte is het welligt niet overbodig, de wijze op te geven, waarop de stroomverbrekers door mij onderzocht zijn. Voor eerst kan de mededeeling daarvan anderen op een beter middel doen bedacht zijn; ten tweede, zal dit een denkbeeld kunnen geven van de juistheid waarmede de stroomverbrekers van den instrumentmaker JASPAR vervaardigd zijn. Zij 1, 2, 5 en 4, Fig. 2, de klemschroeven van den stroomverbreker, waarvan wij de inrigting als bekend aannemen. Bij het afdrukken van de veer wordt de geleiding tusschen 1 en 2, zoo mede die tusschen 5 en 4 verbroken. Zij G een galvanisch element, waarvan men de pooldraden in 2 en 4 vastklemt; en vereenige men nu verder 1 en 5 door een kort geleiddraadje, en 1 en 4 door een langen geleiddraad, waarin ergers een galvanometer S wordt ingelascht. De draad 1 S 4 neme men lang genoeg, door tusschenplaatsing bijv. van een draadrol, opdat de galvanometer-naald weinig of niet afwijke door den afgeleiden stroom. Door eene kleine verdraaijing van den galvanometer kan men dan de naald weder in de rigting van den stroom terugbrengen, zooals zulks bijv. bij de sinus-boussole geschiedt. Alsnu late men den stroomverbreker uitspringen; bestond er dan nog eenige geleiding tusschen 1 en 2, nadat die tusschen 5 en 4 was afgebroken, dan zou de hoofdstroom langs 2 1 S 4 kunnen loopen, en den galvanometer doen afwijken. Door daarna

de einden van den draad 1 S 4, in 2 en 5 te bevestigen, kan men eveneens onderzoeken of er eene geleiding langs 5 en 4 bestaat, nadat die tusschen 1 en 2 is verbroken.

De beide stroomverbrekers door mij op die wijze onderzocht, gaven geen spoor van eenige ongelijkheid in de afbreking.

Daar sommige galvanometers niet dan traag aan de werking der stroomen gehoorzamen, zoodat een zeer kortstondig bestaande stroom wel eens geene afwijking van den naald veroorzaakt, zoo is het bij bovenstaand onderzoek raadzaam, om den stroomverbreker na het afdrukken der veer tegen te houden en niet dan zeer langzaam te laten uitspringen.

Om zeker te zijn dat een klein verschil in het oogenblik van verbreking der beide stroomen, den galvanometer doet afwijken, werd een zeer fijn koperdraadje of de kant van een dun koperen plaatje tegen het uiteinde van een der vaste koperen geleidstaafjes gehouden, ten einde zich op die wijze te kunnen overtuigen, dat er werkelijk eene afwijking van den galvanometer-naald te bespeuren was, bij een klein verschil in het oogenblik der verbreking. Bij eene behoorlijke keuze van den galvanometer, (korte of lange, dikke of dunne draad), kon men altijd in dat geval eene geringe afwijking waarnemen, zelfs al sprong de stroomverbreker snel terug.

BREDA, 20 April 1855.

F. A. T. DELPRAT,
Kapitein der Artillerie.

IETS OVER DE TROMPETTERS DER KAVALLERIE.

(INGEZONDEN.)

Niemand die wel denkt zal kunnen ontkennen, dat men in de laatste tijden zeer veel heeft gedaan, om het lot van den militairen stand te verbeteren, niet alleen door het uitzigt op bevordering, maar ook door de wetsbepaling omtrent het traktement, de reis- en verblijfkosten en het pensioen.

Doch waaraan mag het zijn toe te schrijven dat de trompetters der kavallerie daarvan zijn uitgesloten? Zij toch zijn niet alleen onmisbaar bij alle voorkomende dienstplichten, maar zelfs door hun muzikaal talent tevens zoo nuttig en noodig tot opwekking en bemoediging, bijzonder in tijden van gevaar en ontbering; zij die, wanneer zij wegens ouderdom of gebreken buiten dienst worden gesteld, zoo zelden meer in staat zijn om in hunne behoeften te voorzien, nadat zij, gedurende hun geheele leven en hun ganschen diensttijd, zich uitsluitend aan de muziek hebben gewijd, waarvoor zij dan ook zelden meer ge-

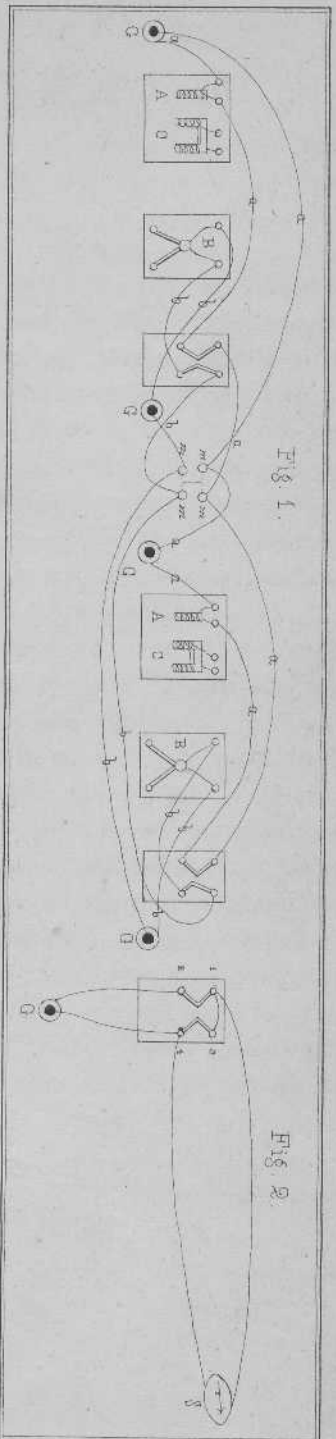
schikt zijn. Bij hen, en enkel bij hen, schijnt men het toegestane pensioen niet in evenredigheid met het traktement te hebben berekend, daar zij bij 65 cent daags gelijk gesteld zijn met den man, die slechts van 25 tot 35 cent geniet.

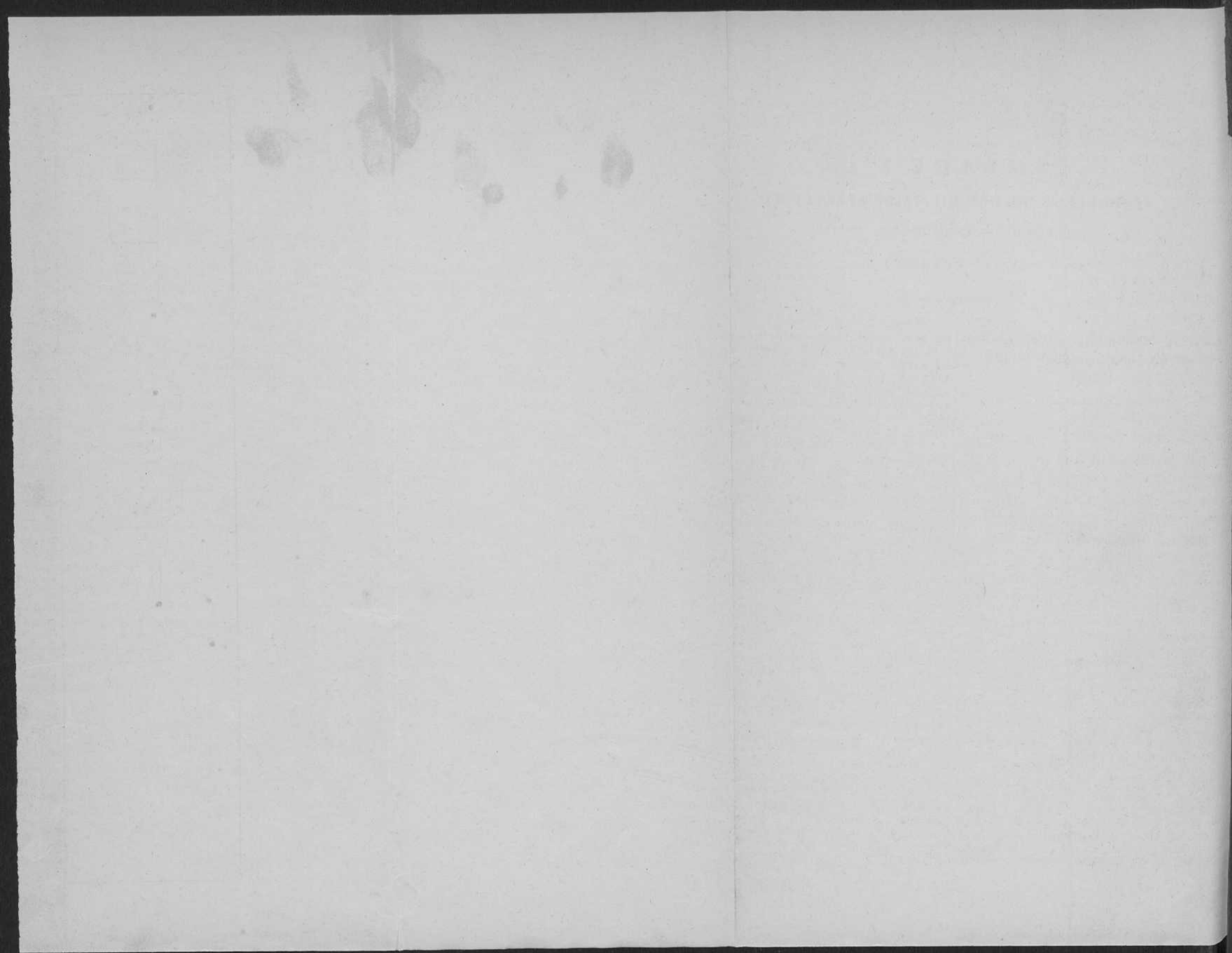
Zou het ook niet daaraan zijn toe te schrijven, dat men zoo dikwijls en veelal zonder gunstig gevolg, aanvragen om trompetters in de dagbladen vindt?

Het zou grootelijks te wenschen zijn, dat men ook voor deze weinige zoo nuttige menschen het pensioen eenigzins verhoogde, ten einde daardoor niet alleen hun toekomstig lot te verbeteren, maar ook tevens de gelegenheid open te stellen, om met minder moeite en kosten meer geschikte en talentvolle toonkunstenaars te bekomen.

20 April 1855.

Een oud onbevoordeeld Militair.

BIJLAGE X.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR.

TWEEDE SERIE. — ZEVENDE DEEL, N° 10.

(Maand April 1853.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Bij den Provinciaal staf, tot maj. en adj. in het provinciaal kommandement van Noord-Brabant, de kapt. der 1ste kl. G. Berghauser, van den staf van het wapen der inf., werkzaam bij het Departement van Oorlog; tot maj. en adj. in het Provinciaal kommandement van Gelderland, de kapt. der 1ste kl. D. Voogt, van het instructie-bataillon; bij den plaatselijken staf tot kap. en plaatsel. adj. der 1ste kl. te Grave: de 1ste luit. W. J. Verhagen, van het 3de reg. inf.; tot kapt. en plaatsel. adj. der 1ste kl. te Naarden: de gepen. kapt. der inf. M. Latour. Bij het wap. der inf., tot gener.-maj. kommand. van de 1ste brigade inf., tevens belast met het opperbevelhebberschap der vesting Maastricht en der troepen in het Limburgsche en met de functien van provinciaal kommandant aldaar, voor zoo veel de werkzaamheden der nationale militia betreft, de kolonel adj. van Zijne Majesteit in buitengewone dienst L. H. W. Baron van Aijlva Rengers, kommandant van het 3de reg. inf. Bij den staf van het wapen, tot kapt. der 2de kl.: de kapt. der 3de kl. A. C. T. Eijmaal, van dien staf, werkzaam bij het Departement van oorlog. Bij het reg. gren. en jagers, tot kolonel: de luit.-kol. adj. van Zijne Majesteit in buitengewone dienst J. Schellus, kommand. van het reg.; tot kapt. der 1ste kl.: de kapt. der 2de kl. W. J. P. Ravens, van het korps; tot kapt. der 2de kl.: de kapt. van de 3de kl. A. G. F. Beekman, van het korps. Bij

het 1ste reg. inf., tot kapt. der 1ste kl.: de kapt. der 2de kl. G. N. Peperkamp, van het korps; tot kapt. der 2de kl.: de kapt. der 3de kl. K. W. C. Reichmann, van het korps; tot kapt. van de 3de kl.: de 1ste luits. J. L. J. Tomson en J. M. van den Oudendijk Pieterse, beiden van het korps; tot 1ste luits. de 2de luits. A. L. H. Gertner, J. F. L. Neeteson en A. A. J. Nijland, allen van het korps. Bij het 2de reg. inf., tot maj.: de kapt. der 1ste kl. L. A. C. de Bock, adj. bij het reg.; tot kapt. van de 3de kl.: de 1ste luits. J. J. Rest van Tonningen, van het korps en C. J. Booms, van het 7de reg. inf.; tot 1ste luits. de 2de luits. E. W. Wichers, van het korps en H. Hendriksen en J. T. Weber, beiden van het algemeen depot van discipline, voorts de 2de luit.-adj. P. G. A. Lanzing, van het reg. zijnde hij tevens in zijne betrekking van adj. gehandhaafd en de 2de luit. F. J. Beltrami, van het 5de reg. inf. Bij het 3de reg. inf., tot kolonel en kommandant: de luit.-kolonel J. L. Coenegracht, van het reg. gren. en jagers; tot kapt. van de 3de kl.: de 1ste luit. C. A. H. Knock, van het 8ste reg. inf. en de 1ste luit.-adj. W. A. Carré, van het 1ste reg. inf. Bij het 4de reg. inf., tot kapt. der 1ste kl.: de kapt. der 2de kl. M. J. Reese, van het korps; tot kapt. der 2de kl.: de kapt. der 3de kl. C. V. Wierdsma, van het korps; tot kapt. der 3de kl.: de 1ste luit.-adj. M. van Doorninck, van het reg.; tot 1ste luits.: de 2de luits. J. P. Pabst en H. Sasburg, beiden van het koloniaal werfdepot. Bij het 5de reg. inf., tot luit.-kolonel: de maj. L. J. L. De Moulin, van het reg. gren. en jagers; tot majoor: de kapt. der 1ste kl. J. G. A. Beijer, van het 6de reg. inf.; tot reg.-adj., de kapt. J. W. Götte, van het korps; tot kapt. der 1ste kl.: de kapt. der 2de kl. H. F. A. von Horn en J. P. A. Can-

selaar, beiden van het korps; tot kapt. van de 3de kl.: de 1ste luit. J. G. Epke, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. L. J. J. D. Paravicini di Capelli, van het korps. Bij het 6de regt. inf., tot luit.-kol.: de maj. P. F. C. Stolte, van het korps; tot maj.: de kapt. der 1ste kl. L. Sweemer, van het reg. gren. en jagers; tot kapt. der 2de kl.: de kapt. der 3de kl. A. G. Debart, H. C. van Lenning en L. A. M. Rottiers, allen van het korps; tot kapt. van de 3de kl.: de 1ste luit.-adj. J. C. M. Baron van Eijnden, van het 1ste reg. inf. en de 1ste luit. H. Roelofs, van het korps. Bij het 7de reg. inf., tot kapt. der 1ste kl.: de kapt. der 2de kl. J. Hamming, adj. bij het reg.; de kapt. der 2de kl. A. L. W. C. Seiffardt, van het korps; tot kapt. der 2de kl.: de kapt. der kl. J. Huijgens, W. Strohmendorfer en J. H. M. Ter Bruggen, allen van het korps; tot kapt. van de 3de kl.: de 1ste luit. H. D. Kissels, van het korps; tot 1ste luits.: de 2de luits. J. J. Bruijns, J. P. M. Gevelaer en E. L. J. van Dijk, allen van het korps. Bij het 8ste reg. inf., tot luit.-kol.: de majoor A. W. F. Tuckermann, van het 2de reg. inf.; tot kapt. der 1ste kl.: de kapt. der 2de kl. H. A. W. G. Buff, van het korps; tot 1ste luits.: de 2de luits. A. Campbell, van het reg. en J. A. Häfeli, van het koloniaal werfdepôt. Bij het instructie-bataillon, tot kapt. der 2de kl.: de kapt. der 3de kl. H. G. Granpré Molière, van het batt. Bij het algemeen depôt van discipline, tot kolonel: de luit.-kol. F. G. Pfeiffer, van het korps. Bij het koloniaal werfdepôt, tot kolonel en kommand.: de luit.-kol. J. H. König, van het 8ste reg. inf. en tot kapt. der 1ste kl.: de kapt. der 2de kl. M. W. Seelig, van het depôt. — Bij het wapen der kavallerie, bij het 1ste reg. drag., tot 1sten luit.: de 2de luit. jonkh. C. E. Du Monceau, van het reg. Bij het 4de reg. drag., tot ritm. van de 3de kl. en instruct. bij het korps: de 1ste luit. H. Del Campo genaamd Camp, van het 3de reg. drag. Bij het reg. jagers te paard: de ritm. van de 3de kl. H. A. Tobias, van het reg. — Bij het wapen der art., tot inspecteur van het wapen: de kol. C. D. P. Singendonck, kommandant van het reg. rijdende art.; tot generaal-majoor, directeur in de 2de art.-directie: de kol. J. P. Baron de Girard de Miolet van Coehoorn, adj. van Zijne Majesteit in buitengewone dienst, kommand. van het reg. veld-art.: tot kolonel: de luit.-kol. C. T. van Meurs, adj. van Zijne Majesteit in buitengewone dienst, directeur der art. stapel- en constructie-magazijnen en den luit.-kol. der art. E. von Loben Sels, adj. in

buitengewone dienst van Z. K. H. Prins Frederik der Nederlanden, zijnde hij tevens benoemd tot chef van het bureau der art. bij het ministerie van oorlog; tot maj.: de kap. der 1ste kl. H. A. van Glansbeek, onder-directeur in het wapendepôt te Gorinchem; tot majoor onder-directeur in het wapendepôt te Dordrecht: de kapt. der 1ste kl. J. N. Caltén, van het 1ste reg. vest.-art.; tot majoor onder-directeur van de art. stapel- en constructie-magazijnen: de kapt. der 1ste kl. A. Gajet, van het 3de reg. vesting-art., tot maj.: de kapt. der 1ste kl. J. C. P. Kraijenhoff van de Leur, van den staf der art., werkzaam bij het departement van oorlog. Bij het reg. veld-art., tot kol. en kommandant: de luit.-kol. jonkh. J. L. de Casembroot, van het korps; tot luit.-kolonel: de maj. J. A. Snellen, van het korps; tot kapt. der 1ste kl.: de kapt. der 2de kl. A. J. J. Dijkmeester, van het korps; tot kapt. der 2de kl.: de kapt. der 3de kl. C. W. F. van Lijnden en C. L. F. Roos, van het korps. Bij het 1ste reg. vesting-art., tot maj.: de kapt. der 1ste kl. J. V. Bomberg, van het 3de reg. vest.-art.; tot kapt. der 1ste kl.: de kapt. der 2de kl. C. L. von Pfaffenrath van Sonnenfels, van het korps; tot kapt. van de 3de kl.: de 1ste luit. P. J. Calkoen, van het 2de reg. vesting-art. Bij het 2de reg. vesting-art., tot kommand. van het korps: de luit.-kol. J. M. Engelberts, van het 1ste reg. vesting-art.; tot luit.-kolonel: de maj. J. van Heel, van den staf der art., onder-directeur der art. stapel- en constructie magazijnen; tot kapt. der 1ste kl.: de kapt. der 2de kl. jonkh. T. H. Snoeck, van het korps; tot kapt. van de 3de kl.: de 1ste luit. A. T. Knoop, van het 3de reg. vest.-art. Bij het 3de regt. vesting-art., tot kol.: de luit.-kolonel T. Sommerton, van het 3de reg. vest.-art.; tot kapt. van de 3de kl.: de 1ste luit. J. J. Launsbach, van het 2de reg. vesting-art. Bij het reg. rijdende art., tot maj. en kommand. van het korps: de kapt. der 1ste kl. P. A. C. van Wickevoort Crommelin, van het korps; tot kapt. der 2de kl.: de kapt. van de 3de kl. A. F. M. d'Hamecourt, adj. bij het reg., zijnde hij tevens eervol ontslagen uit de betrekking van adjud. Bij het personeel van de geneesk. dienst der landm., tot offic. van gezondh. der 2de kl.: de offic. van gezondh. der 3de kl. W. Krol en H. J. Wilson, van gemeld personeel. Bij de geneesk. dienst der landm. in Oost-Indië, tot offic. van gezondh. van de 3de kl.: de heer F. Perk.

Verplaatsingen.

Bij het reg. gren. en jagers: de luit.-kol.

J. J. Verschoor, en de maj. T. Gevers Leuven, van het 5de reg. inf. en beiden bestemd om bij de bat. jagers van het reg. te worden ingedeeld; de kapt. C. P. Weijmar Schultz, van het 2de reg. inf., bestemd om bij de bat. gren. van het reg. te worden ingedeeld. Bij het 2de reg. inf.: de kapt. C. F. de Bock, van het algemeen depôt van discipline. Bij het 3de reg. inf.: de kapt. J. J. Langguth, van het algemeen depôt van discipline; de 1ste luit. E. K. J. Verkouteren, van het 4de reg. inf. Bij het 6de reg. inf.: de kapiteins W. Ijske, van het 4de reg. inf., C. A. A. Knock, van het 3de reg. inf. en H. D. Kissels, van het 7de reg. inf. Bij het 8ste reg. inf.: de 1ste luit. J. C. Smissaert, van het 2de reg. inf. Bij het instructie-bataillon: de kapt. F. J. A. Esau, van het 6de regt. inf.; de 2de luit. W. H. M. C. Baron Sweerts de Landas, van het 5de reg. inf. Bij het algemeen depôt van discipline: de kapiteins A. W. H. Toewater, van het 2de reg. inf. en P. J. Amiot, van het 6de reg. inf.; de 2de luits. J. G. Strootman en H. Murman, beiden van het 4de reg. inf. Bij het koloniaal werfdepôt: de kapt. A. S. Willebrans, van het 6de reg. inf. Bij het 3de reg. drag.: de 2de luit. J. F. H. van Heumen, van het 1ste reg. drag.; de 2de luit. W. G. K. A. van Overveldt, bestemd voor het wapen der kavallerie in Oost-Indië. Bij den staf van het wapen der art.: de kapt. W. H. Köhler, van het 1ste reg. vest.-art., zijnde hij tevens benoemd tot vuurwerker bij de art. stapel- en constructie-magazijnen. Bij het reg. veld-art.: de maj. jonkh. W. F. von Pestel, van het 1ste reg. vesting art. Bij het 1ste reg. vesting-art.: de luit.-kol. C. H. G. Steuerwald, van het 2de reg. vesting-art.; de kapt. P. S. Mommers, van het 2de reg. vest.-art.; de kapt. S. Pijpers, van het 3de reg. vesting-art.; de kapt. G. J. Coerman, van den staf der art., zijnde hij tevens eervol ontslagen uit zijne betrekking van onder-directeur bij het wapendepôt te Dordrecht; de kapt. P. H. van der Meulen, van den staf der art., zijnde hij tevens eervol ontslagen uit zijne betrekking van vuurwerker bij de art. stapel- en constructie-magazijnen. Bij het 3de reg. vesting-art.: de kapt. R. F. de Bruijn, van het 1ste reg. vesting-art.; de kapt. L. Smits, van het 1ste reg. vesting-art. Bij het reg. rijdende art.: de kapt.-adj. M. T. Elout, van het 1ste reg. vesting-art., zijnde hij tevens eervol ontslagen uit de betrekking van adj. Bij het wapen der kavallerie in Oost-Indië: de 2de luit. A. W. de Haas, van het 3de reg. drag. Bij het wapen der inf. van het leger

in Oost-Indië: de 2de luit. J. J. H. Popta, van het 2de reg. inf.

Gepensionneerd.

De generaal-majoor S. T. A. Hubar, kommanderende de 1ste brigade inf., tevens belast met het opperbevelhebberschap der vesting Maastricht en der troepen in het Limburgsche, en met de functien van provincialen kommandant aldaar, voor zooveel de werkzaamheden der Nationale Militie betreft, onder toekenning van den rang van luit.-generaal; de maj. adj. in het provinc. kommand. van Gelderland, W. Bannier, onder toekenning van den rang van luit.-kolonel; de maj. adj. in het provinc. kommand. van Noord-Brabant, A. Pronk; de kapt. plaatsel. adj. der 1ste kl. te Naarden, F. de l'Angle; de kapt. plaatsel. adj. der 1ste kl. te Grave, J. C. van Enkhuisen; de kapt. J. Limburg, onder toekenning van den rang van majoor, en vergunning om de activiteits-uniform van het wapen waartoe hij behoort te blijven dragen; de kapt. A. van der Poort en de 1ste luits. J. B. Baenen en J. van Dulken, allen van het 1ste reg. inf.; de kapt. Straadsheim, van het 3de reg. inf., met vergunning om de activiteits-uniform van het wapen waartoe hij behoort te blijven dragen; de kapt. P. Maas, van het 6de reg. inf.; de 1ste luit. C. G. Doerrleben, van het 8ste reg. inf.; de ritm. der 2de kl. A. IJssel de Schepper, van het 4de reg. drag.; de luit.-generaal M. H. Steenberghe, inspecteur van het wapen der art., onder dankbetuiging voor de langdurige en getrouwe door hem bewezen diensten; de generaal-majoor W. F. Heijdenreich, directeur der 2de art.-directie onder toekenning van den rang van luit.-generaal; de kolonel A. W. de Bruijn, chef van het bureau der art. bij het ministerie van oorlog, met dankzegging voor de door hem bewezen diensten; de kolonel A. F. Brade, van het 2de reg. vesting-art., onder toekenning van den rang van generaal-majoor; de maj. adj. van Zijne Majesteit in buitengewone dienst F. F. J. H. Baron van Heeckeren, van het reg. rijdende art.; de officier van gezondh. der 1ste kl. G. B. Cornelisse, van het personeel van de geneesk. dienst der landm.

Eervol ontslagen uit de betrekking tot het koloniaal werfdepôt en ter beschikking gesteld van het Departement van Oorlog.

De kolonel J. C. Noot, kommandant van het koloniaal werfdepôt; de kapt. A. de Haas, van het koloniaal werfdepôt.

Eervol ontslagen.

De ritm. instruct. G. K. C. Wildeman, van het 4de reg. drag., uit de betrekking van instruct. bij het reg.; de luit.-kolonel der art. E. van Loben Sels, adj. bij Z. K. H. Prins Frederik der Nederlanden, uit laatst-gemelde betrekking, doch tevens benoemd tot

adj. in buitengewone dienst, bij genoemde Z. K. Hoogheid.

Overleden.

De vice-admiraal Koopman, lid van het hoog militair gerechtshof; de luit.-kol. J. Sal-verda, van het 6de reg. inf.

CORRESPONDENTIE.

In ons volgend Nummer zullen worden opgenomen het ingezonden Artikel aangaande de *Rijkschool* en eenige andere stukken, voor wier plaatsing ditmaal de ruimte ontbrak of die te laat zijn ingekomen.

De Redactie.

DE NIEUWE FRANSCHE WET OP DE INSTELLING VAN EEN DOTATIEFONDS VOOR HET LEGER, OP HET REËNGAGEMENT, DE PLAATSVERVANGING EN DE MILITAIRE PENSIOENEN.

De kennis van de militaire instellingen der vreemde legers is ontegenzeggelijk voor ieder officier van het hoogste gewigt; hij zal daardoor niet alleen in staat zijn, een juist en helder oordeel te vellen over hetgeen de militaire geschiedenis van zijnen tijd hem ter bestudeering aanbiedt, maar hij leert daardoor tevens vergelijken, beoordeelen en toepassen, en, komt hij eenmaal in het geval, dat zijn gevoelens over punten onze eigene krijgsmagt betreffende, gevraagd wordt, dan zal hij, zoo al niet door eigene ondervinding, dan toch door den meerderen of minderen omvang zijner nasporingen, in staat gesteld zijn, met kennis van zaken te kunnen oordeelen en zijn gevoelens met meer grond kunnen motiveeren.

Hij, die aan dit gewigtige gedeelte der militaire studie zijne aandacht niet geheel en al onttrekt, zal het voorzeker niet onopgemerkt gelaten hebben, dat onlangs, namelijk op den 28sten Maart van dit jaar door de Wetgevende Kamer in Frankrijk eene wet is aangenomen, die, welligt van alle wetten in het algemeen, maar zeer zeker van de militaire in het bijzonder, verre weg de gewigtigste is, die sedert vele jaren is uitgevaardigd: wij bedoelen

die, welke betrekking heeft op het vormen van het Dotatiefonds voor het leger, op het reëngagement, de plaatsvervanging en de militaire pensioenen.

Het groote gewigt dier wet en de veruitziende gevolgen, die zij voor het Fransche leger hebben kan, zullen uit de volgende beschouwingen duidelijk worden, terwijl wij, om de belangstelling te doen begrijpen, die zij ook bij ons verdient, alleen dáárop behoeven te verwijzen, dat de bazis van de militaire instellingen in Frankrijk, namelijk de conscriptie, de loting, de vrijstellingen en de plaatsvervanging, wat de hoofdtrekken aangaat, dezelfde is als bij ons leger, en dus de bepalingen der nieuwe wet nagenoeg in haar geheel zonder belangrijke wijzigingen op onze krijgsinstellingen zouden kunnen worden toegepast. Hetzij evenwel voorloopig gezegd, dat wij die toepassing, niettegenstaande vele goede beginselen, die in het ontwerp niet te miskennen zijn, en waarvan de behartiging voor ieder leger van aanbelang is, voor ons land niet wenschenswaardig zouden achten. De gronden van dit gevoelens zullen wij aan het eind van dit artikel uiteenzetten.

Wat overigens de beoordeeling van

dezen gewigtigen, maar nog geheel neuen maatregel aangaat, wij hopen, dat men geene kategorische goed- of afkeuring zal verwachten, die trouwens misschien niemand op volmaakt zekere gronden *à priori* zal kunnen geven. De beraadslagingen in de Wetgevende Kamer hebben doen zien, hoe uiteenlopend de gevoelens waren; zoodat de wet, niet wat hare bijzondere bepalingen, maar wat haar hoofdbeginsel aangaat, door den een' als eene allergewigtigste verbetering werd aangeprezen, door den andere als een allerverderfelijkste maatregel werd veroordeeld; historische gronden werden beurtelings door aanvallers en verdedigers aangevoerd om hun gevoelen te staven; meer of minder uitvoerige berekeningen, — meestal op onderstellingen en waarschijnlijkheidsrekening, zelden op stellige gegevens gegrond — werden van weerskanten lijnregt tegen elkander overgesteld; de welsprekendheid van GRANIER DE CASSAGNAC en van DE MONTALEMBERT traden met elkander in het strijdperk, en het komt ons voor, dat zoowel de bestrijders als de voorstanders, in het algemeen meer, als wij die uitdrukking mogen gebruiken, hun instinctmatig gevoel hebben gevolgd, dan de logische regels van de positieve wetenschap, die dan ook hier, zooals men zien zal, bezwaarlijk konden worden toegepast.

Dat de wet met eene meerderheid van meer dan vier vijfde der stemmen (204 tegen 46) is aangenomen geworden, bewijst overigens onder deze omstandigheden en bij den tegenwoordigen politieken toestand der Wetgevende Kamer in Frankrijk, betrekkelijk weinig.

Wij zullen onze beschouwingen doen voorafgaan door het ontwerp van wet in zijn geheel weër te geven, zooals het na de beraadslaging van den Staatsraad, op den 24 Januarij 1855, door Keizer NAPOLEON aan de Kamer werd toegezonden.

ONTWERP VAN WET.

I. TITEL.

Over het Dotatiefonds voor het leger.

Art. 1. Er wordt een Dotatiefonds gevormd, in het belang van het leger, onder het toezigt en den waarborg van den staat.

Dit fonds zal bestaan uit de bijdragen in geld, door deze wet bepaald.

Het kan giften en legaten ontvangen.

De kas van het Dotatiefonds ontvangt, in bewaring, de vrijwillige stortingen, door militairen van alle graden, gedurende hunnen diensttijd gedaan.

Zij wordt bestuurd door de administratie van de *caisse des dépôts et consignations* en vormt eene bijzondere dienst, waarvan het budget en de rekening worden toegevoegd aan die van het ministerie van oorlog.

Art. 2. Het Dotatiefonds voorziet in de betaling der uitkeeringen, vastgesteld door deze wet en in de uitgaven voorzien bij art. 21.

Art. 3. De gelden, die in de kas van het Dotatiefonds overig blijven, worden achtereenvolgens besteed tot het aankopen van staatspapieren.

Die gelden worden ingeschreven op naam van het Dotatiefonds van het leger.

Art. 4. Eene Hoofdcommissie, bestaande uit elf leden, door den Keizer te benoemen, en die voor hunne werkzaamheden geen tractement ontvangen, gaat al de handelingen, op het Dotatiefonds betrekking hebbende, na, en controleert ze (1).

Zij geeft jaarlijks aan den Keizer een verslag in, over den algemeenen staat van het fonds.

II. TITEL.

Over de vrijstelling van dienst.

Art. 5. De jonge lieden, tot het jaarlijksche contingent behoorende, verkrijgen hunne vrijstelling van dienst, door middel van eene storting in de kas van het Dotatiefonds, bestemd om hunne vervanging in het leger te verzekeren door het reëngement van oud-gedienden.

Art. 6. Het bedrag van deze storting wordt ieder jaar op voorstel van de Hoofdcommissie door den minister van oorlog vastgesteld.

Art. 7. De stortingen in het Dotatiefonds moeten gedaan zijn binnen de tien dagen, die op de sluiting der werkzaamheden van den militieraad volgen.

Na verloop van dien tijd verleent de militieraad, in de hoofdplaats van het

(1) Dit artikel van het ontwerp van wet is later op voorstel van de Commissie der Wetgevende Kamer gewijzigd, in zooverre, dat eene Commissie van *vijftien* leden, waaronder drie leden van de Senaat en drie leden van het Wetgevend Ligchaam met de bedoelde controle wordt belast.

departement vereenigd, de vrijstelling op vertoon van de receptissen der storting.

Art. 8. De militairen, die onder de wapens zijn, kunnen vrijstelling van dienst verkrijgen door eene storting, waarvan het bedrag wordt vastgesteld ingevolge de bepalingen van art. 5 en 6.

De vrijstelling wordt in dit geval verleend door de raden van administratie der korpsen, aan welke de receptissen van storting worden vertoond.

Art. 9. De kas van het Dotatiefonds wordt gemagtigd, stortingen te ontvangen op den naam van jonge lieden, vóór de oproeping hunner ligting, en die dienen moeten tot hunne latere vrijstelling van dienst, indien dit noodig mogt zijn.

Art. 10. De wijze van plaatsvervangings, door de wet van 21 Maart 1852 vastgesteld, vervalt; behalve de vervanging door eenen broeder of zwager (1).

De nummervervisseling, bij die wet geoorloofd, blijft bestaan.

III. TITEL.

Over de reëngementen.

Art. 11. De reëngementen zijn voor een tijdsverloop van ten minste drie en ten hoogste zeven jaren.

Zij kunnen niet worden aangegaan dan door militairen, die hun zevende dienstjaar, hetzij bij het actieve leger, hetzij bij de reserve uitdienen, of door vrijwilligers, die in hun vierde dienstjaar zijn.

(1) Op voorstel der Commissie is dit in zooverre gewijzigd, dat de vrijwillige vervanging veroorloofd is tusschen *bloedverwanten tot in den vierden graad.*

Hun duur wordt zoo geregeld, dat de militairen niet na zeven en veertigjarigen ouderdom onder de wapens blijven.

Art. 12. Het eerste reëngagement voor zeven jaren geeft regt:

1°. op eene som van 1000 francs, waarvan 100 te betalen op den dag der reëngageering of der inlijving; 200 francs, hetzij op den dag der inlijving, hetzij gedurende den diensttijd, volgens het gevoelen van den Raad van administratie van het korps, en 700 francs bij het definitieve ontslag uit de dienst;

2°. op eene verhooging van soldij van 10 centimes daags.

Ieder reëngagement voor minder dan zeven jaren geeft, tot aan een diensttijd van 14 jaren, regt:

1°. op eene som van 100 francs per jaar, betaalbaar bij het ontslag uit de dienst;

2°. op de soldijverhooging van 10 centimes.

Na veertien jaren dienst, heeft de gereëngageerde slechts regt op de soldijverhooging van 20 centimes.

Art. 13. Het vrijwillig dienstnemen aan ontslag geeft, wanneer het op de voorwaarden bij art. 11 omschreven en minder dan een jaar na dit ontslag geschiedt, naargelang van zijnen duur, regt op de voordeelen in het voorgaande artikel omschreven.

Art. 14. Op voorstel van de Hoofdc commissie, kunnen door een besluit van den minister van oorlog, de uitkeeringen bij art. 12 bepaald, uitgenomen de soldijverhooging, tot een hooger bedrag worden opgevoerd.

Art. 15. Wanneer het aantal der gereëngageerden en der vrijwilligers, die na hun ontslag verkregen te hebben, dienst nemen, onvoldoende is met betrekking tot het aantal vrijstellingen, dan wordt overgegaan tot de plaatsvervanging langs den administratieven weg.

De kosten voor deze plaatsvervanging worden bestreden door het Dotatiefonds voor het leger.

De prijs der plaatsvervanging, even als de wijze van betaling, wordt door de Hoofdc commissie bepaald, op dezelfde wijze als in het vorige artikel is omschreven.

Art. 16. De onderofficieren, die tot officier worden bevorderd, of tot eenige militaire betrekking geroepen worden, waarop zij ingevolge de wetten en reglementen aanspraak kunnen maken, hebben regt op een deel van de gelden voor het reëngagement bepaald, dat in verhouding staat tot den diensttijd dien zij hebben volbragt.

Art. 17. De bepalingen van het voorgaande artikel zijn van toepassing op militairen, die wegens lichaamsgebreken worden ontslagen, en op die, welke naar een korps overgaan, dat niet door de ligting wordt voltallig gemaakt.

Evenwel worden de gelden, die hun toekomen, slechts ingevolge het advies van den Raad van administratie van het nieuwe korps geheel of gedeeltelijk aan hen uitbetaald.

Art. 18. De gelden, volgens art. 12 en 15 toegekend aan de gereëngageerden of de vrijwilligers, die na ontslag te hebben bekomen op nieuw dienst nemen,

kunnen niet afgestaan en er kan geen beslag op gelegd worden. In geval van overlijden, wordt een gedeelte van die gelden, in verhouding tot den verstrekten tijd van dienst, aan de erfgenamen of regthebbenden uitbetaald.

In geval er zoodanige niet bestaan, komen de verschuldigde gelden ten voordeele van het Dotatiefonds.

Art. 19. De veroordeeling tot lijfstraffen of oteerende straffen, vestingstraf, dwangarbeid of tot eene correctionneele straf van langer dan zes maanden, sleept het verlies na zich van elk regt op de nog niet betaalde uitkeeringen, die een gevolg zijn van het reëngement, gedurende hetwelk de veroordeeling is uitgesproken.

Onwettige afwezendheid, het zenden tot straf bij eene compagnie van discipline, en de veroordeeling tot eene correctionneele straf van zes maanden of minder, sleept het verlies van het regt op de soldijverhooging na zich (1).

IV. TITEL.

Over de pensioenen der onderofficieren, korporaals of brigadiers en soldaten.

Art. 20. Het maximum en het minimum der pensioenen, bepaald bij de wet van 15 April 1851, worden vermeerderd met 165 francs voor de onderofficieren, korporaals of brigadiers en soldaten van de

(1) Dit geheele artikel is bij de beraadslaging door de wetgevende kamer verworpen, zoodat art. 20 is geworden art. 19 enz. tot aan het einde. Wij hebben evenwel de nummers der artikelen van het oorspronkelijke wets-ontwerp bijgehouden.

korpsen, die door de jaarlijksche ligtingen voltallig gehouden worden (1).

Het regt op pensioen voor langdurige dienst, wordt aan die militairen toegekend, na vijf-en-twintig jaren werkelijke dienst.

Alle andere bepalingen van de wet van 11 April 1851 blijven van kracht.

Art. 21. De meerdere uitgaven, ten gevolge der uitvoering van het voorgaand artikel, worden bestreden uit het Dotatiefonds voor het leger.

Art. 22. Eene bijzondere wet zal het pensioen bepalen van de militairen, die tot de gendarmerie en de overige korpsen, welke niet door de jaarlijksche ligtingen voltallig gehouden worden, behooren.

V. TITEL.

Algemeene en transitoire bepalingen.

Art. 25. De onderofficieren, korporaals, brigadiers en soldaten der korpsen, die door de jaarlijksche ligting voltallig gemaakt worden en die op het oogenblik onder de wapens zijn, zijn gehouden hunnen tijd uit te dienen, welke hun ouderdom moge zijn en hoelang zij ook reeds gediend mogen hebben.

Dezelfde manschappen, die op den dag van de uitvaardiging dezer wet nog geen vijf-en-twintig jaar werkelijke dienst heb-

(1) Ten gevolge van de beraadslagingen in de Kamer, heeft men deze bepaling ook uitgestrekt tot die korpsen, die niet door de jaarlijksche ligtingen voltallig gehouden worden; dat zijn: de Gendarmerie, de vétéransen, de vreemdenlegioenen, de *corps indigènes* van Algerië, de ligte infanterie van Afrika en de compagnieën van discipline.

ben en boven de zeven-en-veertig jaar oud zijn, kunnen evenwel de vergunning tot een reëngement verkrijgen.

Art. 24. Het reglement van administratie, dat de noodige maatregelen zal moeten nemen tot de uitvoering dezer wet, zal bepalen :

1°. Het model van de aanvragen tot vrijstelling en de voorwaarden waarop zij kunnen afgegeven worden ;

2°. de organisatie der kas van het Dotatiefonds voor het leger en van hare bijzondere dienst; de wijze van storting en de bepaling der interest van de gelden, die er in gedeponeed zullen worden; de voorwaarden van betaling der reëngementsgelden, en de finantiële betrekking tusschen de staat, den *caisse des dépôts et consignations* en het Dotatiefonds ;

3°. de uitvoering van art. 9 met betrekking tot de stortingen vóór de loting ;

4°. de modellen en algemeene voorwaarden voor de plaatsvervangende in het geval voorzien bij art. 15.

Art. 25. Deze wet zal in werking komen op den 1sten Januarij 1856.

Alle daarmede strijdige bepalingen zullen op dat tijdstip vervallen.

Echter zullen de reëngementen en het dienstnemen op de voorwaarden bij deze wet bepaald, gedurende het jaar 1855, gelden voor vrijstelling van de jongelieden in de ligting van genoemd jaar begrepen, en bijgevolg regt geven op de uitkeeringen in art. 12 en 15 bepaald.

De uitgaven, die in 1855 uit de toepassing van de bepalingen der voorgaande paragraaf voortvloeiën, zullen gedeekt kunnen worden door voorschotten,

die de *caisse des dépôts et consignations* aan het Dotatiefonds kan doen. Die voorschotten zullen in 1856 teruggegeven worden uit de opbrengst der stortingen voor de vrijstelling van de militaire dienst.

Dit ontwerp van wet is overwogen en aangenomen door den staatsraad in zijne zittingen van den 4^{den}, 5^{den}, 13^{den} en 17^{den} Januarij 1855.

De Voorzitter van den Staatsraad,

J. BAROCHE.

Met de verdediging van de wet in de Wetgevende Kamer zijn van gouvernementswege belast geweest, de vice-president van den staatsraad ROCHER, de generaal ALLARD en het lid van den staatsraad PETITET.

Ten einde dit ontwerp met een richtigen blik te kunnen beschouwen, zal het niet overbodig zijn een vlugtig overzicht te nemen van de algemeene grondbeginselen, waarop het voltallig maken van het leger in Frankrijk gegrond is, welke beginselen, zoo als bekend is, slechts in enkele punten van de onze verschillen.

De grondslag, die tot basis van het geheele gebouw dient, vinden wij voor het eerst in de wet van het jaar VI, door den toenmaligen generaal JOURDAN voorgesteld; het luidt: » *Tout Français doit le service à la patrie.* »

Zowel door de wet van 1818 als door die van 1852, is die grondslag behouden: de laatste bepaalt, dat de krijgsveld dienstplichtig is voor ieder Fransch-

man, die twintig jaar oud is (1). Van alle zoodanige jongelieden worden in ieder kanton lijsten opgemaakt; eene wet bepaalt jaarlijks hoeveel er noodig zijn tot voltalligmaking van het leger; eene loting heeft daarop plaats, ten gevolge waarvan allen op eene lijst gebragt worden, waarop de militieraden, na behoorlijke keuring, het benoedigde aantal van boven afnemen, en hen, die alzoo door het lot zijn begunstigd, verklaren als vrijgesteld van de dienst. Ieder, die door de loting tot de dienst, verpligt is, heeft volgens de wet het regt een ander in zijne plaats te stellen: dit is het regt van plaatsvervangin^g. De diensttijd duurt zeven jaren (2).

Door deze inrigting is Frankrijk in staat jaarlijksche ligtingen van 80, 100, 140000 man onder de wapens te brengen, van voet van vrede op voet van oorlog over te gaan, en zijn leger van eene sterkte van 500000 man tot op 500, en zelfs 900000 man te brengen (5).

(1) Bij ons wordt de militie voltallig gemaakt door loting uit de ingezetenen die op den 1sten Januarij van elk jaar in hun twintigste jaar zijn. (Grondwet Art. 181).

(2) Volgens onze Grondwet is de diensttijd vijf jaren (art. 182).

(3) Een overtuigend bewijs, hoe de tegenwoordige militiewet in Frankrijk (even als trouwens bij ons ook het geval is) in den geest van het volk is overgegaan, vinden wij daarin, dat er nagenoeg geen onwilligen of opzettelijke achterblijvers gevonden worden. In 1851 bedroeg hun aantal op 80000 miliciens niet meer dan 229. Als een sterk contrast mogen wij hierbij aanteekenen, dat, volgens een verslag door den staatsraad ALLEST in 1818 opgemaakt, er op het einde van het eerste keizerrijk 233,000 refractaires waren, die 320 millioen boete hadden te betalen, terwijl men nog daarenboven van de tenuitvoerlegging der conscriptiewet in 14 departementen heeft moeten afzien.

De voortreffelijkheid van dit systema van legeraanvulling, dat door zijne groote rekbaarheid zoowel toelaat de krijgsmagt op haar minimum terug te brengen, als haar in tijden van gevaar tot een ontzagwekkend maximum te ontwikkelen, zonder iets aan de wet zelve te veranderen, is door de vele jaren, dat het met vrucht werkt, overtuigend gebleken, en wat de letter der bepalingen aangaat, wordt er door het nieuw voorgestelde ontwerp niets aan veranderd: dit is een punt, waarop zoowel de memorie van toelichting als de Commissarissen, die van wege het gouvernement tot verdediging der wet in de Kamer waren benoemd, sterk hebben aangedrongen. Wij zullen later zien, of deze bewering in hare volkomene toepassing wel zoo geheel gaaf is aan te nemen.

Wanneer wij nu de voorgestelde wet met deze grondslagen der Fransche legeraanvulling in verband brengen, dan valt duidelijk in het oog, dat de bepaling: »ieder die door de loting tot de dienst »verpligt is, heeft het regt een ander in »zijne plaats te stellen,» hier tot basis genomen is, met andere woorden, dat het gouvernement noodig geoordeeld heeft, wel het principe van plaatsvervangin^g te behouden, maar de regeling en de toepassing geheel te wijzigen.

De noodzakelijkheid daarvan, bij de schromelijke misbruiken, waartoe de plaatsvervangin^g in Frankrijk aanleiding gaf, werd sinds lang door iedereen toegestemd, en men behoeft slechts oppervlakkig bekend te zijn met hetgeen in dit opzigt in Frankrijk voorvalt, om zich hiermede volkomen te vereenigen. Allerwege bestaan namelijk

zoogenoemde *Compagnies de Remplacement*, die, zooals ieder die Frankrijk bezocht heeft, zich zal herinneren, zich aan het publiek annonceeren hetzij door de dagbladen, hetzij door hunne kolossale, rijk gekleurde uithangborden, die gewoonlijk een tamboer-majoor in paradenue of een huzaar in groot uniform en dergelijke aan de menigte vertoonen. Deze kompaniën nu belasten zich met de zorg om behoorlijke remplaçanten te vinden, die zij dan, ingevolge contract, volgens een prijs, die natuurlijk naar omstandigheden verschilt, afleveren aan dengene, die zich wil doen vervangen. Natuurlijkerwijze vordert hun belang den hoogstmogelijken prijs daarvoor te bedingen, en omgekeerd hem dien zij enroleeren zoo weinig mogelijk uit te betalen. Allerwege worden nu agenten uitgezonden, die op de armoede, de luiheid, de onbezonnenheid, op alle lage hartstogten van de onbemiddelde klassen speculeeren. De onzedelijkste middelen worden aangewend, om de jongelieden in het net te lokken; dronkenschap en liederlijkheid worden sijstematisch in het werk gesteld, en op die wijze wordt jaarlijks van honderden de moraliteit in den grond bedorven. Dat dit plaats heeft en plaats hebben moet, zou zich reeds bij redeneering alleen laten begrijpen, indien niet de treurige ondervinding het voldingend bewees. Maar dit is nog niet alles. Eene replaceerings-kompagnie is eene speculatie, die hare rente moet opbrengen, en geene middelen worden dan ook gespaard, om het bedrag daarvan tot de grootste hoogte op te voeren. De agenten zoeken de plaatsvervangers in die depar-

tementen waar ze goedkoop te vinden zijn, als in de Elzas, in Bretagne enz., gebruiken de laagste middelen, om ze zoo goedkoop mogelijk te engageeren, en trekken dan van den prijs die hun toekomt, nog een aanzienlijk gedeelte af, onder allerlei vormen, als gelden voor verblijfkosten, voor voeding, voor reiskosten enz.

Uit eene officiële statistiek is gebleken, dat, voor zoover men dit heeft kunnen nagaan, jaarlijks eene som van 42 miljoen franken door de familiën aan de replaceerings-kompagniën worden uitbetaald, waarvan er maar 18 miljoen aan de plaatsvervangers zelve komen; al het overige wordt een prooi voor die kompaniën en hare agenten.

Het verderfelijke van deze inrigting zoowel uit een moreel als een materiëel oogpunt gezien, valt van zelf in het oog. De huisvaders, die hunne zonen vrijkopen, verrijken de kompagniën, die dezen schandelijken menschenhandel drijven; het zedelijk gehalte dergenen, die zich alzoo voor geld verbinden, en wier aantal niet zoo gering is als men wel zou denken (1) moet ontegenzeggelijk, zoo al niet bij alle individuen, toch bij de massa zeer verminderen, en alzoo wordt er tot groot nadeel van het leger jaarlijks een element ingevoerd, dat vele vereischten ten opzichte van militaire deugdelijkheid, ondergeschiktheid en discipline mist.

Hierin dus vooreerst stelt men zich voor, door de nieuwe wet verbetering te brengen.

(1) Men rekent dat van het normale cijfer van 400000 man, die Frankrijk onder de wapens heeft, 87000 plaatsvervangers zijn.

Een tweede punt van belang, dat de aandacht van den wetgever getrokken heeft, is de noodzakelijkheid om zooveel mogelijk oude gedienden onder de wapens te houden.

Het tegenwoordige sĳstema van aanvulling, zoowel in Frankrijk als bij ons, geeft voorzeker de volkomen mogelijkheid, om het leger door vrijwilligers en door oude gedienden, die op nieuw teekenen, aan te vullen, maar de ondervinding leert, hoe weinig men op die aanvulling kan rekenen. Zelfs in Frankrijk, waar men den krijgsmansgeest van het volk doorgaans zoo breed uitmeet, dat zich-zelfen, „*une nation militaire*” noemt, is zoowel de vrijwillige dienstneming als het reëngageeren uiterst gering.

Het militie-stelsel geeft wel is waar een leger, dat vele deugden en de kiem van vele militaire hoedanigheden in zich bevat, maar zij worden niet tot ontwikkeling gebragt. Ieder jaar hernieuwt zich de armee, bij ons nagenoeg voor een vijfde, in Frankrijk nagenoeg voor een zevende; — de oudsten, de best geoefenden gaan weg, zij hebben hunne schuld aan den staat voldaan, en worden vervangen door nieuwe, wier opleiding nog begonnen moet worden; zoodat men in vreedstijd bijna het onmogelijke doen moet, om een redelijk geoefend leger te hebben, terwijl in oorlogstijd dit nadeel zich nog veel sterker doet gevoelen, omdat er dan altijd een zeker aantal is, wier diensttijd ten einde loopt, of wel, indien zij dan langer onder de wapens gehouden worden (1), zal men

(1) Zie, wat ons leger aangaat, hier de bepaling van art. 182 van onze Grondwet.

toch moeten toestemmen, dat zij hun pligt meer zullen vervullen uit pligtbesef en onderworpenheid aan het onvermijdelijke, dan uit vurigen ijver.

Het militie-stelsel op zich-zelfen genomen brengt dus een leger voort, dat nooit boven een zeker maximum van bruikbaarheid komt: als het dit bereikt heeft, blijft het daarop en kan door de gedurige wisselwerking van verlies en aanvulling niet verder gaan.

Dit is bij de zamenstelling van de tegenwoordige nationale legers een onvermijdelijk iets; maar daarom is het van zooveel gewigt, ten minste eene kern van oude soldaten te behouden, die het leger als hun t'huis beschouwen, die er hunne blijvende plaats hebben; soldaten, die door en door geoefend zijn, die tegen vermoeijenissen gehard en aan de militaire tucht gewoon zijn, soldaten in één woord, waar men volkomen op kan staat maken, en die bij de strategische berekeningen van den veldheer ieder voor een man gelden, hetgeen bij de miliciens en jonge manschappen op verre na het geval niet is; daar er een onberekenbaar aantal op marsch en in de hospitalen achterblijven. Merkwaardig is ten dien aanzien, hetgeen de statistiek in Frankrijk aangeeft, dat de sterfte onder de jonge soldaten gemiddeld driemaal zoo groot is dan onder de oudere. Het blijkt namelijk, dat het verlies aan manschappen bedraagt: in het 1° jaar $7\frac{1}{2}$ van de 100, in het 2°, $6\frac{1}{2}$, in het 3°, $5\frac{1}{4}$, in het 4°, $4\frac{1}{2}$, in het 5°, 3 en in de beide laatste jaren 2.

Dit bedrag is in oorlogstijd natuurlijk veel grooter: daár waar oude armeeën

intact op het slagveld aankomen, smelten de jonge op de marschen en bivaks weg (1).

Buitendien volgt hier nog uit, dat een leger hetwelk uit oudgedienden bestaat, zoowel ten gevolge van zijne deugdelijkheid, als door de mindere verliezen waaraan het is blootgesteld, betrekkelijk minder sterk behoeft te wezen, dan een, dat uit jonge manschappen bestaat, hetgeen eene verligting voor het volk en eene vermindering van het budget ten gevolge hebben kan.

Eindelijk is er nog een derde punt, waarop men bij het opmaken der bedoelde wet het oog gehad heeft, namelijk de verbetering van het lot van hen, die langen tijd den staat trouw gediend hebben en daartoe, hetzij door ouderdom, hetzij ten gevolge der vermoeijenissen van de dienst niet meer in staat zijn. Voor dezen te zorgen is de pligt van den staat: in den regel is de soldaat op vijftigjarigen leeftijd, en gewoonlijk reeds eerder, wat het phijziek aangaat, *opgebruikt*; en wanneer dat oogenblik gekomen is en hij vijf-entwintig of dertig jaar gediend heeft, dan is het niet meer dan strikte regtvaardigheid, dat het gouvernement hem voor het overige zijner levensdagen ten minste voor gebrek waarborgt. Wel werd hieromtrent reeds veel gedaan (wij spreken hier van Frankrijk), maar wat het gagement aangaat, het cijfer was werkelijk te laag gesteld, daar de wet van 11 April 1851,

het minimum van het pensioen van den soldaat, op 200, en dat van den onder-officier op 250 francs, bepaalde. Het is waar, dat er buitendien nog op verschillende manieren voor de oude gedienden gezorgd wordt: wij behoeven hier alleen maar te herinneren aan het algemeen bekende *Hôtel des Invalides*, te Parijs, en — hetgeen velen onzer lezers welligt minder bekend zal zijn — aan het 2^e artikel van de wet, die den 5^{den} Julij 1850 werd uitgevaardigd, en die ten doel heeft de voorwaarden tot het begeven van eene menigte betrekkingen bij openbare instellingen, reglementair te maken. Dat artikel schrijft voor, dat er een aantal zoodanige plaatsen bepaaldelijk zal vergeven worden aan oud-gedienden van de zee- en landmagt, die een of meer reëngagementen hebben aangegaan. Wij hebben vermeld gevonden, dat sedert de uitvaardiging van die wet 50000 dergelijke betrekkingen zijn aangevuld, waarvan er 28000 aan oud-gedienden zijn gegeven geworden, zoodat die bepalingen geen doode letter zijn gebleven.

Wanneer wij nu het vorenstaande zamenvatten, blijkt het, dat er drie hoofdpunten zijn, waaromtrent verbetering noodzakelijk was.

1. De schandelijke en zoowel voor de maatschappij als voor het leger verderfelijke praktijken, die door verloop van tijd bij de plaatsvervangng waren ingeslopen;

2. Het betrekkelijk gering aantal van oude soldaten in de gelederen;

3. De verzekering van het lot der gepensioneerden.

(1) Volgens de opgaven uit de Krim bedragen die cijfers, de gewonden en gesneuvelden natuurlijk buiten rekening gelaten, het dubbele.

Wat het eerste punt (de plaatsvervanging) aangaat, reeds herhaalde malen hadden zich hierover stemmen verheven, en merkwaardig is het, dat er telkens wanneer er vrees voor het uitbreken van eenen oorlog ontstond, op wijzigingen op de militiewet van 21 Maart 1852 aangedrongen werd. In 1840 immers stelde de maarschalk SOULT, toenmaals minister van oorlog, hieromtrent verbeteringen voor, die in 1841 en 1842 door de kamers onderzocht werden, maar het ontwerp werd niet aangenomen (1). In 1849 toen de staatkundige horizon weder donkerder werd, bragt de generaal LAMORICIÈRE op nieuw een rapport hierover uit, en de Wetgevende vergadering was in 1851 nog met een project van reorganisatie bezig, toen de coup d'état van den 2^{den} December tusschenbeide kwam.

Het denkbeeld, dat hier natuurlijk het eerst moest opkomen, was, de inrigting te laten zoo als zij was, maar door doeltreffende middelen het onzedelijke er uit weg te nemen. Men schijnt hierin evenwel onoverkomelijke bezwaren te hebben gevonden, die ons, wij moeten het bekennen, echter niet regt duidelijk zijn geworden, vooral wanneer wij daarmede vergelijken, hetgeen in dit opzigt bij ons

(1) In 1844 toen de discussiën hierover zouden beginnen, schreef de Maarschalk BUGEAUD, die toen het leger in Afrika kommandeerde, een' merkwaardigen brief aan de Pairs en Gedeputeerden van Frankrijk, waarin hij onderanderen bepaaldelijk verklaarde, dat de tegenwoordige wijze van plaatsvervanging een aantal slechte sujetten in het leger bragt; hij stelde voor, gedurende den vrede vrijstellingen tegen 1500 francs te verleenen, waarvoor de staat alsdan uitmuntende soldaten zou kunnen werven.

te lande geschiedt, en dat naar ons gevoelen zeer pleit ten voordeele zoowel van de bepalingen, die daaromtrent bij ons bestaan, als van den Nederlandschen landaard, die dergelijke immoraliteiten geen voedsel geeft.

Het gouvernement werd er daarna op bedacht, zelf ook plaatsvervangers te leveren en zodoende het stelsel meer en meer te verbeteren; maar al spoedig begreep men, dat de staat niet kon concurreeren met de *Compagnies de remplacement*, zonder groote schade te lijden, terwijl toch de misbruiken niet geheel konden worden weggenomen. Bij die mededinging zou de staat, die natuurlijk geene andere dan strikt moreele middelen mag gebruiken en daarbij ook niet zoo industrieel is als de particulieren, noodwendig het onderspit delven.

Zoo kwam men op het denkbeeld, hetwelk een der grondslagen van de nieuwe wet uitmaakt, de *geheele* plaatsvervanging in handen te geven van den staat, en zodoende de *Compagnies de Remplacement* feitelijk te vernietigen.

Dit beginsel nu werd in verband gebragt met het tweede der hierboven opgenoemde hoofdpunten, die in overweging werden genomen, namelijk het hooge belang van zooveel mogelijk oude soldaten onder de wapens te houden. Dit doel te verkrijgen door den dienstdijd voor de militie te verlengen, die in Frankrijk reeds zeven jaar bedraagt, was bedenkelijk, en zou waarschijnlijk ook door de Kamer niet aangenomen worden; de positie van den soldaat door verhooging van de soldij enz. te verbeteren, zou tot eene verhooging

van het budget aanleiding geven, die, indien men er eenige goede werking van zou kunnen verwachten, vrij aanzienlijk zou moeten wezen. Men kwam alzoo op het denkbeeld, te trachten de plaatsvervangende, als het ware in het leger zelf te doen plaats hebben, door de gelden, die verstrekt werden door die miliciens welke zich wilden doen vervangen, tot een afzonderlijk fonds te vereenigen en door middel daarvan, aan de reëngagementen zoodanige geldelijke voordeelen te verbinden, dat men op die wijze jaarlijks met reeds gediend hebbende en geoeffende soldaten de plaatsen, die ten gevolge van het regt van plaatsvervangende in de opkomende ligting zouden openvallen, zooal niet geheel, dan toch voor een groot gedeelte kon aanvullen.

Wanneer het aantal reëngagementen hiervoor niet voldoende mogt zijn, dan zal het overige door plaatsvervangers moeten worden aangevuld en ten dien einde zal jaarlijks, ingevolge art. 13 der wet, door de Hoofd-Commissie van het Dotatiefonds de prijs bepaald worden, waarvoor ieder, die overigens voldoet aan de voorwaarden die gevorderd worden, zich als plaatsvervanger bij den staat zal kunnen aanmelden. Ten dien einde zullen in alle *préfectures*, *sous préfectures* en *mairies* registers geopend worden, waarin die jongelieden, welke genegen zijn voor die bepaalde som in dienst te treden, zich kunnen inschrijven, welke registers, na in de hoofdplaats der departementen te zijn vereenigd, aan het ministerie van oorlog zullen worden ingezonden.

Wat eindelijk het derde punt aangaat,

de verbetering namelijk van het lot der gepensioneerde militairen, hetwelk natuurlijk in een naauw verband staat met de vorigen, daar men hierdoor mag verwachten, dat het aantal de reëngagementen zal vermeerderen, — ook hieromtrent heeft de wet in den IV Titel voorzien en de kosten, daaruit voortvloeiende, zullen evenzeer door het Dotatiefonds worden bestreden. Het lot der oude militairen zal daardoor ontegenzeggelijk worden verbeterd: de diensttijd wordt op vijf-en-twintig jaren bepaald, zoodat de man, die zich geheel aan de krijgsveld dienstdienst wijdt, op den ouderdom van 45 à 47 jaren (1) verzekerd is van een kapitaal van ten minste 1000 francs en, wanneer hij geen graad bekleedt, 565 francs jaarlijks pensioen kan hebben, terwijl, wanneer men de meer gunstige omstandigheden in aanmerking neemt, hij als onderofficier 500 francs pensioen kan hebben; waarbij welligt nog riddersoldij of de toelage voor de militaire medaille, en wanneer hij, zooals op dien leeftijd met verscheidene het geval zal wezen, nog de noodige geschiktheid voor eene betrekking heeft, kan het bovengenoemde art. 2 van de wet van 1851 op hem worden toegepast en hij een onbezorgd bestaan hebben.

(1) In Frankrijk zijn de jaren voor de pensionneering bepaald als volgt:

Voor een divisie-generaal	65	jaar.
» » brigade-generaal	62	»
» » kolonel	60	»
» » luit.-kolonel . .	58	»
» » chef de bataillon	56	»
» » kapitein	54	»
» » onderofficier . .	46	»

Ziedaar in groote trekken het doel, dat de wet zich voorstelt en de middelen waarmede zij dat wil bereiken, uiteengezet.

Het valt niet te ontkennen, dat zij bij eene eerste beschouwing iets zeer aanlokkelijks heeft, en dat de voordeelen die zij aanbiedt ook werkelijk van zulk een gewigtigen aard zijn, dat men er zich, ook bij een meer dan oppervlakkig onderzoek, volkomen mede kan vereenigen.

Zij brengt vooreerst, door middel der reëngagementen, soldaten, die de dienst geheel en al kennen, die aan vermoeijensissen en discipline gewoon zijn, dus een zeer deugdelyk element in plaats van de tegenwoordige remplaçanten, die in Frankrijk vooral van een veel minder gehalte zijn.

Deze laatste stelling berust op feiten, zooals de statistieke opgaven bewijzen. Wij hebben namelijk gevonden, dat, wat de veroordeelingen bij de gewone regtbanken aangaat, men voor de jonge soldaten op de 80 man, 1 beschuldigde en van de 132 man 1 veroordeelde vindt: bij de plaatsvervangers vinden wij daarentegen 1 beschuldigde op de 44 en 1 veroordeelde op de 62; — dus bijna het dubbele. Wat de disciplinaire straffen betreft, dit heeft men in 24 regementen (12 van de infanterie en 12 van de kavalerie) nagegaan en de uitkomst geeft op de 100 die voor zich-zelf dienen, 71 dagen provoost en 510 dagen policiekamer; op de 100 remplaçanten 200 dagen provoost en 650 policiekamer.

Brengt men daarenboven den aard der misdrijven daarbij in rekening, dan wordt dit verschil nog veel grooter.

Wel is waar zullen er volgens de nieuwe

wet ook nog plaatsvervangers zijn, daar het zeer onwaarschijnlijk is, dat de aanvulling van de plaatsen der vrijgestelden geheel door de reëngagementen zal kunnen geschieden, maar deze zullen wat hunne moraliteit betreft veel beter zijn: de schandelijke verliederlijking door de agenten der kompagniën in 't werk gesteld en die bij velen een niet uit te roeijen kiem van losbandigheid en insubordinatie legt, vervalt geheel; jongelieden, die zich met die kompagniën niet wilden inlaten, zullen zich nu, om hunne familiën te verligten tegen eene behoorlijk verzekerde uitbetaling, als plaatsvervanger door den staat laten inschrijven, terwijl voor de hinnen een waarborg ten aanzien van hunne moraliteit bestaat, waarvan het gemis vroeger menig huisvader van de in dienststelling zijner zonen afschrikte.

Dit alles zijn voordeelen, die niet geloochend kunnen worden; maar de vraag is, of zij bij de uitvoering werkelijk alle zullen worden bereikt, en wat nog meer zegt, of het ontwerp geene nadeelen zal hebben, die grooter zullen zijn. Het is onmogelijk, hieromtrent iets bepaalds te zeggen: het geheel berust te veel op onzekere gegevens, de tijd alleen zal hier dus zekerheid kunnen verschaffen; maar de verandering is zoo gewigtig, dat wij het er voor houden, dat deze wet eenmaal, nadat de ondervinding er uitspraak over zal gedaan hebben, of onder de voortreffelijkste of onder de meest verderfelijke zal kunnen worden gerangschikt.

Dat dit laatste tot de mogelijkheden behoort, is te begrijpen, wanneer men vooral den geest van de wet nagaat.

Oogenschijnlijk is er aan de militiewet van 1852 niets wezenlijks veranderd, en de verdedigers van het ontwerp hebben hier herhaaldelijk op aangedrongen. » Het beginsel van plaatsvervangings, » zeggen zij, » is geheel behouden zooals het vroeger was; alleen is er nu dit onderscheid, dat de staat vroeger zeide: » volbreng uwe dienst in persoon of geef mij een ander man in uwe plaats; » en nu: » volbreng uwe dienst in persoon of geef mij de waarde van een man in uwe plaats. » Zie daar de eenige wijziging. »

Deze bewering schijnt juist, maar onzes inziens, is zij het niet. De geest van de wet van 1852 is wel degelijk veranderd. Verplichting van alle mannelijke ingezetenen om den staat te dienen, is de basis van de legeraanvulling door de militie. » Ieder Franschman is verplicht het vaderland te dienen, » was de fundamenteele stelling en, bedriegen wij ons niet, dan is deze nu geworden: » Geen Franschman behoeft den staat te dienen, wanneer hij maar eene zekere som gelds in de kas stort. »

Vroeger was de plaatsvervangings eene vergunning, nu is zij een wettelijk regt. Vroeger had de staat alleen met den man te doen, dien zij opriep; zijn persoonlijke dienst werd gevorderd, maar de wet vergunde hem die dienst door een ander te doen vervullen: waar die ander van daan kwam, op welke voorwaarden dit geschiedde, daarmede bemoeide zich het gouvernement niet, dat was eene onderhandsche schikking, die in elk geval tot uitslag moest hebben: een geschikt man onder de wapens. Nu evenwel is het regt geheel overgegaan aan de zijde van den

dienstpligtige; wanneer hij eene zekere som gelds geeft, bemoeit hij zich verder met niets, — hij heeft aan zijne verplichting voldaan, het gouvernement heeft nu verder te zorgen, hoe het in zijne vervangings zal voorzien.

Het militie-systeem geeft ontegenzeggelijk, — hier minder, daar meer, — een zekeren militairen geest aan eene natie; als er een zoon geboren wordt, weet men dat hij over twintig jaren soldaat zal zijn; in het vervolg evenwel weet men zeker, dat hij niet behoeft te dienen, als men in die twintig jaren eenige honderde francs bijeen kan gaëren, die mogelijk bij vrijloting niet eens noodig zullen wezen. Dat dit beginsel nadeelig zal en moet werken op den militairen geest, is zeker. De middelklasse zal langzamerhand uit het leger verdwijnen, en het is juist uit deze, dat de beste onderofficieren getrokken worden.

Een ander gewichtig bezwaar is daarin gelegen, dat men hoe langer hoe minder vrijwilligers zal verkrijgen; want deze laten zich in twee soorten verdeelen: vooreerst zij, die in dienst treden, of omdat zij in het burgerlijke niet vooruit kunnen komen, of wien ten gevolge van slecht gedrag of luiheid, geene andere ressource overblijft, en men kan zeker zijn, dat die zich nu als plaatsvervangers zullen verkoopen, ten einde de geldelijke voordeelen te genieten, die daaraan verbonden zijn; ten tweede, zoodanige jongelieden, die eene voorliefde voor het militaire hebben en uit bepaalde vocatie in de gelederen treden, natuurlijk op hoop van vooruit te komen, die dus op avancement dienen.

Een gevolg van de nieuwe wet zal evenwel noodzakelijk zijn, dat hun dat vooruitzicht voor een gedeelte zal worden benomen; die eenmaal onderofficier zijn, zullen zich, met de zekerheid van een goed bestaan (door de verhooging der soldij) en van een goed pensioen, bijna alle reëngageren tot zij 45 jaar oud zijn; daardoor worden de graden om zoo te zeggen, stationnair en zullen moeilijk in de eerste jaren van den diensttijd te verkrijgen zijn; dit moet natuurlijk de jongelieden uit de burgerklasse ontmoedigen, waarvan er anders velen, vooral in Frankrijk, het vooruitzicht hebben met der tijd officier te kunnen worden; hierdoor gaat dus een zeer deugdelijk element uit het leger verloren.

De bepaling van den prijs, waarvoor men de vrijstelling koopen kan en van dien voor de plaatsvervangers wordt volgens art. 6 door een besluit van den minister van oorlog bepaald; maar wat dit hoogst gewichtige punt aangaat, is men voor de toekomst geheel in het onzekere, en hier vooral zal de tijd moeten leeren, of het mogelijk zal zijn, de bepaling van die sommen altijd in behoorlijke harmonie te brengen. Stelt men dien prijs zeer laag, dan zal een zeer groot aantal zich vrijkoopen, men zal eene menigte plaatsvervangers behoeven, dien ten gevolge de prijs daarvoor moeten verhoogen; maar het is duidelijk, dat die altijd lager zal moeten zijn, dan de som van vrijstelling; want was dit niet het geval dan kochten alle miliciens zich vrij en namen den volgende dag dienst als plaatsvervanger, waardoor zij behalve de andere voordeelen,

altijd eene kleine som zouden overhouden; — hiervan kan dus natuurlijk geen sprake zijn. Stelt men daarentegen een hoogen prijs op de vrijstelling, dan zullen zeer weinig miliciens daarvan gebruik maken en daardoor een deficit in de kas, die toch altijd de verhoogingen van de soldij en van de pensioenen betalen moet, ontstaan.

Wij kunnen dus als onderstellingen twee gevallen als uitersten aannemen; vooreerst, dat alle miliciens zich vrijkoopen en dan zal het fonds wel in het bezit zijn van vele millioenen, maar geene manschappen genoeg vinden om de noodzakelijke legeraanvulling te doen plaats hebben, — of ten andere, dat geen enkele milicien zich vrij koopt en dan heeft het fonds geene gelden in ontvangst, maar wel de zeer aanzienlijke uitgaven, die jaarlijks verscheidene millioenen bedragen ten zijnen laste. Beide gevallen zijn wel is waar onwaarschijnlijk; maar hiertusschen zal het juiste midden moeten gehouden worden, of onberekenbare nadeelen zijn er het gevolg van. De vraag is, of men dat op den duur altijd zal kunnen.

Nog een ander bezwaar heeft men, ten aanzien van den prijs van vrijstelling, in het midden gebragt. Deze zal voor geheel Frankrijk dezelfde wezen, en hierin vinden verscheidene eene onbillijkheid, daar de prijs, waarvoor men tegenwoordig plaatsvervangers verkrijgen kan, in de onderscheidene departementen zeer verschillend is. Veronderstelt men nu, dat men tegenwoordig in sommige streken voor 1200 en in andere voor 1800 francs een remplaçant kan bekomen, en de staat bepaalt de gemiddelde som

van 1500 francs voor de vrijstelling, dan betalen sommige en wel de arme departementen 500 francs meer, en juist de rijke, waar de plaatsvervanging duurder is, 500 francs minder (1).

Nog een ander punt van het hoogste belang is er, waarop wij de aandacht wenschen te vestigen, en dat in de Fransche Kamer bij de beraadslaging over de wet niet genoeg op den voorgrond is gezet, om redenen, die men ligtelijk zal begrijpen.

Het is namelijk de vraag: zal er in den toestand van het leger met betrekking tot het volk geene verandering komen, wanneer de nieuwe wet in werking is. Wij houden dit voor zeker, en de verandering voor eene zeer groote, en zeer nadeelige.

De Europeesche legers, het Engelsche uitgezonderd, zijn in den tegenwoordigen tijd bepaaldelijk nationale legers, en zij zijn dat niet alleen omdat zij zamengesteld zijn uit inboorlingen, maar zij zijn het ook vooral daardoor, omdat zij, ten gevolge van het militiestelsel, bepaaldelijk een integreerend deel van het volk uitmaken. Jaarlijks komt er door de nieuwe ligting, om zoo te zeggen, een nieuw, jeugdig bloed in het leger, de jeugdige twintigjarige kracht van het volk vernieuwt het telken jare voor een gedeelte, en een even groot gedeelte, de oudste klasse der militie, verlaat het en wordt weder teruggegeven in de burgermaatschappij, waar het de

(1) In Oostenrijk, waar een dergelijk stelsel van vrijkoopng bestaat, is een verschillend cijfer voor de onderscheidene deelen der monarchie bepaald; maar het groote gemis aan eenheid in de verschillende landen van dat rijk maakt daar zoodanige inrigting noodzakelijk, die in Frankrijk voorzeker ondoeltreffend zou wezen.

militaire grondbeginselen van orde en tuent in medebrengt. De oudste en de jongste ligting zijn dus de twee magtige banden, waarmede het leger aan het overige gedeelte van de maatschappij verbonden blijft. Hoe meer men die banden verzwakt, door namelijk aan den eenen kant minder mili-ciens aan te nemen, en aan den anderen kant minder individuën uit het leger in de burgermaatschappij terug te voeren, des te krachtiger, ja, zal het leger, op zich-zelf gezien, worden, maar des te meer afscheiding zal er ontstaan, en als men plaatsvervangers koopt voor het geld waarmede de jongelieden uit het volk zich vrijkopen, en die door geldelijke belooningen later onder de wapens houdt, dan wordt het leger meer en meer eene massa op zich-zelve, die wel te midden der maatschappij staat, maar er niet meer zoo bepaald een deel van uitmaakt.

Wij willen niet zeggen, dat men daardoor geheel en al eene bende pretorianen in de handen van den een of anderen willekeurigen Imperator zal vormen, maar het blijft niettemin eene waarheid, dat het zuivere militiestelsel, waarbij men de plaatsvervangng wel toelaat, maar niet aanmoedigt, in dit opzigt een veel grooteren waarborg oplevert: het leger wordt niet afgescheiden van het volk.

Het spreekt wel van zelve, dat dit punt geen bijzonder onderwerp van discussie in de tegenwoordige Fransche kamer geweest is. Wel waren er enkele leden, die er in de verte op gezinspeeld hebben, daarbij evenwel altijd, — dit valt bij de lezing duidelijk in het oog — hunne woorden zoo kiezende, dat zij de susceptibiliteit van het

keizerlijke gouvernement niet opwekken, maar men is er zachtjes over heen gegleden en niemand is er bepaald bij stil blijven staan.

Maar zoo al van de positie van het leger met betrekking tot de natie, niet veel gesproken werd, op de hoogere waarde daarvan bij een' veroveringskrijg werd wel gezinspeeld.

Wij willen hier zonder verdere commentariën in het voorbijgaan de woorden aanhalen, die ons getroffen hebben bij het lezen der redevoering van den vicomte DE LA TOUR, een der ijverigste verdedigers van de wet. Bij het opnoemen der voordeelen, die Frankrijk zou trekken uit de zamenstelling van een leger, als dat waartoe de nieuwe wet tracht te geraken, sprak hij onderanderen: » C'est à la tête des vieilles phalanges de PHILIPPE qu' ALEXANDRE a soumis l'Asie; c'est avec ses légions de la Gaule que César est devenu le maître du monde Romain. Avec quelles troupes SOLIMAN a-t-il conquis une partie de l'Europe? Avec des armées dans lesquelles un grand nombre de soldats, pourvus de siefs militaires, servaient toute leur vie et dans la même arme, de père en fils."

In hoeverre de laatst besprokene denkbeelden den keizer voor den geest gezwefd hebben bij het ontwerpen der nieuwe wet, die persoonlijk van hem afkomstig is, zal wel niemand kunnen beslissen.

Wat nu aangaat den geest in het leger zelf; evenzeer als wij de mogelijkheid veronderstellen, dat op den langen duur de militaire geest in de natie verminderen

zal, evenmin gelooven wij, dat die in het leger onvoorwaardelijk zal verbeteren. De geoefendheid, de fysieke kracht wordt voorzeker grooter, maar is dit hetzelfde met de moreele? Wij hebben reeds aangetoond, dat de waarschijnlijkheid bestaat op het verminderen van het aantal vrijwilligers: hiervoor komt een beginsel van zelfverkoopen in de plaats, dat min of meer eene overhelling geeft tot het Engelsche systema. De dienst wordt veel meer eene geldkwestie dan vroeger. De soldaten worden speculanten en zullen weldra beter gaan rekenen dan het gouvernement. Hieromtrent kan men verscheidene veronderstellingen maken, — bijvoorbeeld: Een man, die 7 jaren gediend heeft, reëngageert zich voor zeven jaar, krijgt dien ten gevolge 1000 francs en verhooging van soldij à 10 centimes daags, (56,50 francs in 't jaar). Wanneer die zeven jaar om zijn, kan hij weder een reëngagement aangaan, of wel zijn ontslag nemen en zich als plaatsvervanger aanmelden: in het eerste geval heeft hij hoe genaamd geen voordeel dan nog 10 centimes daags soldijverhooging (dus gezamenlijk 75 francs per jaar); in het tweede daarentegen kan hij rekenen op ten minste 12 à 1500 francs, misschien 2000 à 3000, als de plaatsvervangers moeilijk te verkrijgen zijn. Dit laatste is klaarblijkelijk veel voordeeliger, daar zijn regt op pensioen toch doorgaat, en hij op die manier aan 't einde van zijn diensttijd over 5 à 4000 francs kan beschikken. De tweede reëngagementen, waar het fonds op rekent om met weinig kosten aanvulling te vinden voor de openvallende plaatsen

der miliciens, die zich vrijgekocht hebben, zullen dus weinig voorkomen. Wel is waar zullen zij, die eenen graad bekleeden en dien zouden verliezen, liever het reëngagement verkiezen, maar de soldaat niet; dit stationnair blijven van de graden heeft evenwel, zooals wij hierboven reeds aantonden, ook zijne nadeelen.

Het is waar, dat de toepassing van deze speculatie veel verhinderd zal worden, door de bepaling dat de plaatsvervangers beneden de 35 jaar moeten zijn, zoodat er verscheidene na expiratie van hun eerste reëngagement te oud zullen zijn.

Wij stellen dit geval dan ook maar alleen als een voorbeeld tot welke berekeningen de wet aanleiding kan geven.

Dergelijke berekeningen zullen er in menigte worden gemaakt, en men kan verzekerd zijn, dat het voordeel nooit aan de zijde van den staat zal wezen.

Hier was nu evenwel slechts eene kwestie van geld, doch er kan zich een nog veel bedenkelijker geval voordoen. Volgens art. 14 kan het bedrag van de geldelijke uitkeering bij reëngagement, dat in art. 12 op het normale cijfer van 1000 francs is gesteld, naar omstandigheden worden verhoogd. Klaarblijkelijk is het doel hierbij om in tijden van oorlog, als het van belang is de oudgedienden in de gelederen te houden, den prikkel tot het reëngageeren aan te scherpen. Doch wat kan hiervan het gevolg wezen? Dat juist in zoodanig geval de soldaten, die in de termen vallen, tegen dien tijd hoogere uitkeering zullen beginnen te vorderen en die tot voorwaarde van hun in dienst blijven

zullen stellen: er zal dus onder de wapens gemarchandeerd worden, en dat wel in de gevaarlijkste oogenblikken. De meerdere kosten, die dit zal veroorzaken komt nog niet in aanmerking bij den hoogst nadeeligen indruk, dien zoo iets maken zal.

Wij gelooven, dat deze de voornaamste, de hoofdbezwaren zijn, die bij eene naauwgezette en onpartijdige beschouwing tegen het ontwerp van wet kunnen gemaakt worden, en men zal moeten toegeven, dat zij evenmin als de voordeelen, die er werkelijk voor pleiten, van groot gewigt ontbloot zijn. Ééne zaak is onweerspreekbaar: vroeger was het gouvernement zeker van het aantal mauschappen tot aanvulling — nu heeft het 't hecht uit de handen gegeven en heeft een problema op te lossen, waarbij maar zeer weinig gegevins bekend zijn; en het *moet* opgelost worden, want het jaarlijksche aantal mauschappen *moet* present zijn.

Enkele bezwaren van ondergeschikt belang, die in den loop der debatten zijn opgeworpen, mogen ten slotte hier nog hunne plaats vinden.

Sommige leden verklaarden zich tegen de oprichting van een bijzonder fonds; zij wilden de wet in haar geheel laten, maar de ontvangsten en uitgaven geheel brengen op het budget van oorlog; volgens hen verklaarde eene gezonde staathuishoudkunde zich tegen het bestaan van afzonderlijke kassen nevens de groote schatkist, zij wezen daarbij op de *Caisse des Invalides maritimes*, die met moeite in stand gehou-

den wordt, door haar 5 percent van het bedrag der aannemingen van het marine-materieel toe te kennen; op de amortisatiekas, die in een bepaalden tijd de publieke schuld zou uitdelgen en hoegenaamd niets uitrigt; zelfs op de dotatie van het Legioen van Eer, die door NAPOLEON I zoo rijkelijk beschonken werd (1) en sedert lang reeds in het deficit is. De meerderheid evenwel heeft hier geen bezwaar in gezien.

Een ander nadeel van zedelijken aard, en dat voor de mindere klasse zeker drukkend zal zijn, vloeit voort uit de geheele afschaffing der vrijwillige plaatsvervangung. Tot nu toe kon de arme, die zelf niet wilde dienen zich door een vriend, of een verren bloedverwant doen vervangen. Menige schikking kon gemaakt worden, die geheel ondershands was. Een daglooner ging voor den zoon zijns meesters, die het geld voor de plaatsvervangung niet betalen kon, in dienst, op voorwaarde dat deze b. v. zijn ouden vader zou onderhouden; of hij kreeg er een stuk grond voor, of eenig vee enz. Gehechtheid, vriendschap, dankbaarheid konden een reden wezen, die een jong mensch aanzette voor een ander de wapens op te vatten. Dit alles moest nu noodwendig vervallen. Het eenige wat men bij de beraadslaging in de commissie tot onderzoek, aangaande dit punt veranderd heeft, was de bepaling van art. 10 volgens welke alleen broeders en zwagers voor elkander konden intreden;

(1) Hij gaf haar uit zijne private domeinen 100,000 francs rente op de kanalen en verder een aanzienlijk deel aan de vruchten van elke overwinning.

dit heeft men uitgestrekt tot de bloedverwanten in den 4^{en} graad.

Nog een ander bezwaar is daarin gelegen, dat men denkelijk in den beginne meer miliciens zal moeten oproepen. Jaarlijks reëngageeren zich tegenwoordig ge middeld 6000 man, en zoo kan men door 80,000 man op te roepen het leger op de behoorlijke sterkte houden. Wanneer nu deze 6000 man volgens de nieuwe wet ter vervangung zullen komen van de lotelingen, die zich vrijgekocht hebben, moeten er natuurlijk om op dezelfde sterkte te blijven, 6000 miliciens meer worden opgeroepen, dat is op de 15 man 1 meer; wordt evenwel het leger gaande weg sterker in blijvende manschappen, dan zal ook het aantal miliciens, die in werkelijke dienst moeten opgeroepen worden, minder kunnen zijn, zoodat in dit opzigt later compensatie zal wezen.

Tegen deze en eenige andere aangevoerde bezwaren staan echter even zoo vele kleine voordeelen van moreelen of administratieven aard over, zoo als wel bij elk nieuw ontwerp het geval zal wezen en zij blijven dus van ondergeschikt belang, waarom wij ze verder onaangeroerd kunnen laten.

Na al het hierboven gezegde zullen onze lezers het ons toegeven, dat het moeilijk, ja geheel onmogelijk is *à priori* over het al of niet doelmatige der nieuwe instelling een juist oordeel te vellen: de ondervinding zal hier moeten leeren. Het is voorzeker een opmerkelijk verschijnsel, men kan het wel een waagstuk noemen, dat het keizerlijk gouvernement in dezen oogenblik, nu het land in een gevaarlijken

oorlog is gewikkeld, tot eene wijziging overgaat, die zoo diep in het leven der militaire magt ingrijpt, doch daarentegen zal de proefneming des te beslissender zijn, daar de vraag, hoedanig de wet in oorlogstijd werkt, toch de hoofdzaak blijft en nu (ten minste indien de vrede, zoo als te voorzien is, nog eenige jaren uitblijft) de gelegenheid daár is om haar ten volle te beantwoorden. Moge al het vele onbekende, dat ter beantwoording van die vraag moet opgelost wordt, de zaak eenigzins gewaagd doen voorkomen, zoo staat daar tegenover, dat de innige overtuiging van het doeltreffende eene verandering vaak even zoozeer tot de invoering wettigt, als berekeningen die met wiskunstige naauwkenrigheid den goeden uitslag kunnen aantoonen, vooral daár, waar die berekeningen volstrekt niet kunnen gedaan worden, en men dus om die reden van alle verbetering zou moeten afzien.

Staan wij nog een oogenblik stil bij de vraag, of de invoering van eene dergelijke wet bij ons te lande op het oogenblik wenschelijk en doeltreffend zou wezen. Wij gelooven het niet; daar een van de hoofdredenen, die er in Frankrijk toe aanleiding gegeven hebben, bij ons niet bestaat, en enkele nadeelen, die er aan zijn verbonden, gewigtig genoeg zijn om ons terug te houden ons al te gewaagd in het onbekende te werpen.

Die hoofdreden is het schandelijke misbruik, dat de *Compagnies* van de wet op de plaatsvervanging maken. De uitmuntende bepalingen, die hieromtrent bij ons leger bestaan zijn een waarborg daartegen.

Aleen zij, die met het opmaken van

authentieke akten belast zijn, mogen de contracten van plaatsvervangers opmaken, terwijl de minute door den militieraad goedgekeurd en ten blijke van dien door den president geteekend moet worden (1), en voorts aan de hoofdofficieren bij de militieraden opgedragen is, die contracten aandachtig te onderzoeken en den plaatsvervangers af te vragen, of de voorwaarden, daarin vermeld, overeenkomen met hunne aangegane verbindtenis (2). Van het geld, dat een plaatsvervanger heeft bedongen, mag hij slechts het vijfde gedeelte, uit handen van dengene, dien hij vervangt, ontvangen, terwijl de overige vier vijfden gestort moeten worden in de kas van het korps en hem bij maandelijksche termijnen wordt uitbetaald (3). Wanneer een vervangene de verbindtenis, met zijnen plaatsvervanger aangegaan, niet gestand doet, zal de burgerlijke regter hieromtrent uitspraak doen (4). Wij kennen dan ook hier te lande die uiterst nadeelige gevolgen niet, die in Frankrijk uit de sistematiese verliederlijking door de *Compagnies* in 't werk gesteld, voortvloeijen.

(1) Art. 34, wet van 1820 en art. 98 v. 1817.

(2) 6 Febr. en 5 Maart 1834.

(3) Art. 106, wet van 1817.

(4) In Frankrijk bleef de plaatsvervanging door middel der *compagnies* altijd eene gewaagde zaak, daar zij juist in kritieke tijden dikwijls bankroet gaan. In 1840 deden zij 3,600,000 francs aan de gassureerden verliezen. Het gouvernement moest tusschenbeide komen, en om niet eene menigte ongelukkigen te maken, gaf het aan 11000 vervangenen dispensatie om op te komen, dat natuurlijk tot groot nadeel van de dienst was.

Bij ons leger kan de vervangene zich van alle aansprakelijkheid bevrijden, indien hij, wanneer zijn plaatsvervanger achtien maanden gediend heeft, f 150 in 's Rijks schatkist stort.

Dat de plaatsvervangers dikwijls zijn (maar ook al te dikwijls geoordeeld worden te zijn) van een minder gehalte dan de overige soldaten, is een algemeen bekende zaak, maar om hierin verbetering te brengen, zal men niet tot zulke uiterste middelen behoeven over te gaan. Het is nog eene groote vraag, of hier niet de oorzaak in plaats van het gevolg genomen wordt, of namelijk niet de nadeelige bepalingen ten opzichte van de plaatsvervangers hun minder gehalte ten gevolge heeft, in plaats dat het omgekeerde het geval is.

Het ontvangen van geld bij de in dienst treding maakt toch zeker den man niet tot een minder goed soldaat. De *Chasseurs d'Afrique* zijn meest allen plaatsvervangers van de kavallerie; bij de *Zouaven*, zeker tegenwoordig de beste veldsoldaten van de geheele wereld, zijn er zeer vele. De heldenmoed van de Engelsche soldaten, die alle aangeworven worden, pleit voor deze stelling niet minder.

Wij laten het overigens aan meer bevoegde beoordeelaars over, te beslissen, welke uitwerking het op de deugdzaamheid der plaatsvervangers hebben zou, indien men hen, bij wijze van proefneming, die eenige jaren kon duren, geheel met hunne overige krijgsmakkers gelijkstelde (1).

Een tweede reden, waarom de invoering van eene dergelijke wet als de hierboven besprokene, bij ons te lande na-deelig zou werken, is de vermindering en dien ten gevolge misschien de geheele vernietiging van den militairen geest der

natie, die, zooals wij aangetoond hebben, er uit kan voortvloeijen. Dat die geest niet zeer groot is, zal niemand ontkennen en in een handeldrijvend volk (getuige ook het Engelsche) zal hij nooit zeer sterk zijn; maar juist dat is eene reden, om in een land, waar de middelklasse tamelijk welgesteld is, geene wet in te voeren, die een ieder het bepaalde regt geeft geld op te brengen, in plaats van in persoon te dienen of een ander man te leveren. Wij betwijfelen zeer of men hier, zelfs met een rijk voorzien fonds, in staat zou wezen de noodige aanvullingen te doen, wanneer men de magt, die het gouvernement nu door het militiestelsel bezit, eenmaal geheel uit de handen had gegeven. En dat is toch het meest kwetsbare gedeelte van deze wet. Het aannemen van plaatsvervangers langs den administratieven weg, wanneer de reëngagementen niet voldoende zijn om de vrijgekochten te vervangen, is als het ware de veiligheidsklep, die opengezet moet worden, maar die hier te lande, vreezen wij, spoedig zou verlammen. De banden, waarmede door het militiestelsel het leger aan de natie verbonden is, moeten zoo sterk mogelijk worden aangehaald in een land, waar in tijden van gevaar het geheele volk kan opgeroepen worden om den vaderlandschen grond te verdedigen.

Twee elementen echter zijn er in de bedoelde wet, die bij onze instellingen niet in voldoende mate gevonden worden: zij houdt namelijk een grooter aantal oude soldaten onder de wapens, en zij geeft hem die zijne beste levensjaren aan den staat gewijd heeft, een verzekeren waarborg

(1) Zie hierover verder de uitvoerige denkbeelden in het artikel *de Plaatsvervangers bij het leger* in N°. 6 van dezen jaargang ontwikkeld.

voor zijn toekomst. Wanneer de verplichte dienstdienst door de grondwet voorgeschreven is afgelopen, dan moet daarna eene plaats in de gelederen eene behoorlijke maatschappelijke positie worden, die bij al het eervolle, dat zij reeds heeft, ook genoegzame materiele voordeelen in het tegenwoordige en geruststellende vooruitzichten voor het toekomstige heeft.

Dat dit evenwel ook langs andere wegen te bereiken is, is zeker, doch uitvoeriger beschouwingen hieromtrent behooren niet onmiddellijk tot het onderwerp, welks opzettelijke behandeling wij ons in de bovenstaande regelen hadden ten doel gesteld.

BREDA, 10 Mei 1855.

L. MULDER.

IETS OVER DE VUURWAPENS DER INFANTERIE.

(INGEZONDEN.)

Ieder wapen moet in het werkzaam gebruik zijner krachten en wapens door geen ander overtroffen worden.

De kracht der Infanterie bestaat juist in de doelmatige aanwending harer vuurwapens.

Allereerste gronden der taktiek.

(Wij hopen, dat de geachte inzender van dit stuk het ons niet ten kwade duidt, dat wij, ten gevolge van gebrek aan ruimte, het eerste gedeelte van zijn schrijven, dat ook niets belangrijks voor het lezend publiek bevat, achterwege gelaten hebben. Wij verkozen liever dit fragment, te plaatsen, dan zijn stuk tot de volgende maand te moeten laten liggen.

Redactie.)

. Zoo kan ik er mij, onder anderen, ook nu niet meê vereenigen, en

hindert het mij zelfs geweldig, dat de toestand der draagbare vuurwapens onzer infanterie, niet alleen niet op *gelijke hoogte* met die van andere legers gebragt wordt, maar zelfs daar *verre beneden* blijft.

Wie toch zal het betwisten, dat voor een land als het onze, de invoering van deugdelijke vuurwapens in het algemeen, en van deugdelijke draagbare vuurwapens in het bijzonder, *met eene ten hoogsten top gevoerde bedrevenheid en geoefendheid in beiden*, meer dan in eenig ander land van Europa, voor den waarborg onzer dierbare vrijheid en onafhankelijkheid on-

ontbeerlijk zijn? Nederland moest een nest van scherpschutters zijn.

Nogtans zien wij sinds jaren, met stoïcijnsche gelatenheid, bij andere legers de invoering van *Zündnadelgewehren*, minié-buksen, *carabines à tige*, en meer andere voortreffelijke schietwapens, met eene ongekeerde geoefendheid in het gebruik daarvan, terwijl onze infanterie nog steeds met geweren gewapend is, waarvan, voor het verstrooide gevecht althans, op 't zachtst uitgedrukt, de inrigting allerdoel-treffendst is te noemen; bovendien hoe is het met de geoefendheid in het schieten onzer infanteristen, in het algemeen, gesteld!

Het is bekend, dat het tirailleur-gevecht, doch voornamelijk het aanwenden van scherpschutters, bij onze landsverdediging eene hoofdrol zal moeten spelen; niettegenstaande dit, hebben wij slechts een handvol buksen-jagers, en zijn de sedert ruim vier jaren opgerigte 5° of tirailleur-kompagniën nog steeds met de gewone geweren gewapend!

Wij zouden, bij de beschouwing van een' zoodanigen toestand van zaken, bijna geneigd zijn, het wapen der artillerie, dat eenmaal Europeesche vermaardheid verwierf, en wiens werkkring het tevens is, de vervaardiging en perfectionnering onzer draagbare vuurwapens behoort, te moeten verdenken van met leede oogen te aanschouwen, dat de uitwerking der draagbare vuurwapens, sedert de laatste jaren, wat afstand en juistheid van treffen aangaan, die van het geschut zoo na op de hielen volgt, waren wij niet doordrongen van de overtuiging harer vaderlandsliefde. Doch, 't zij de vrienden van den vrede

nog steeds bij ons hun' invloed doen gevoelen, of waarin ook de oorzaak en wellicht de vele oorzaken mogen gelegen zijn, dat wij, Nederlandsche infanterie, zoo stiefmoederlijk bedacht worden, dit is zeker, dat het in de tegenwoordige tijden niet bemoedigend voor dit wapen is, in dit opzigt, steeds de oude knecht te blijven. Ja, er zou water, in plaats van bloed, in onze aderen moeten stroomen, om onder dusdanige omstandigheden, het gewone Nederlandsche flegma te bewaren, en de edele zelfverloochening in praktijk te kunnen brengen.

Van het oorlogstooneel in de Krim wordt thans eene waarschuwendende stem ernstig tot ons gerigt! Wij hebben daar reeds talrijke dapperen zien vallen, ten gevolge van den voortreffelijken toestand der draagbare vuurwapens bij de Geallieerden, vergeleken bij den minder goeden toestand van dien der Russische infanterie. En wat ons de nieuwspapierenpraatjes bij den aanvang ook diets hebben willen maken, omtrent de geringe zedelijke strijdkrachten der Russen, ons bedunkens, blijkt uit de toedragt der zaken op dat oorlogstooneel, ten duidelijkste juist het tegengestelde, namelijk, hunne uitmuntende krijgstuicht en hooge morele waarde, aangezien eene der voornaamste stoffelijke krachten — de betrekkelijke toestand der draagbare vuurwapens — niet in hun voordeel is.

Wij, Nederlanders, mogen ons echter niet bij de Russen vergelijken; want al bezat ons leger het *non plus ultra* van zedelijke oorlogskrachten, onze stoffelijke toch staan verre heneden die van hen;

wij zouden een gevoelig verlies van eenige duizenden buiten gevecht gestelden, niet zoo gemakkelijk en spoedig kunnen aanvullen als zij; *bij ons* zou elk verlies er één zijn.

Wij zijn er niet voor, den onheilspellenden profheet uit te hangen; maar wij vinden het, in de tegenwoordige, onzekere en gewigtige omstandigheden, lang niet ongepast, op eene dergelijke belangrijke zaak, als die waarvoor wij op dit oogenblik de pen voeren, met ernst en nadruk te verwijzen, als rustende op iedereen, die het wél meent met het Vaderland en het leger, de zedelijke verpligting tot beider welzijn, door gepaste en bescheidene wenken, het zijne bij te dragen.

Wij weten dat het verbeteren der vuurwapens geld, en zelfs veel geld kost; wij weten dat er bij *een deel* der natie de teederste snaar aangeroerd en veelal eens dooven deur geklopt wordt, wanneer men er slechts van kikt, dat men zijne beurzen zal moeten openen; maar wij weten ook, dat het meer beredeneerde gedeelte, de kern der natie, liefst niet wacht tot het gevaar voor de deur staat, met offers te brengen, wanneer men het noodzakelijke er slechts van aantoot; de recalcitranten moeten dan maar andermaal ondervinden: *«point d'argent, point de Suisses.»*

Trouwens wanneer het der natie slechts duidelijk en onwederlegbaar aan het verstand wordt gebracht, dat het een of ander *vrijwillig* offer onvermijdelijk is, wil zij later geene *gedwongen* grootere offers brengen, dan is zij zoo afkeerig niet van betalen, als kwaadwilligen het wel eens willen doen voorkomen. De geschiedenis

is immers dáár, om aan te toonen, dat alle natiën vroeger of later, duurder of goedkooper, reeds den tol hebben betaald, aan het spreekwoord: *als het kalf verdronken is, wil men den put dempen.* Zouden de lessen der ondervinding dan niet gebaat hebben, bij eene *zich verlicht* noemende natie, terwijl een ezel zich slechts éénmaal stoot?

Vraagt het den welgezinden en meest belanghebbenden eens gemoedelijk af: » Wat doet gij liever, ettelijke duizende » guldens, nu, terwijl het nog tijd is, » vrijwillig en gaarne afstaan, voor het » behoorlijk wapenen van hen, die gij gede- » legerd hebt tot het verdedigen van » hetgeen u het dierbaarst is, of later, » wanneer het te laat kan zijn, diezelfde » vroeger beknibbelde penningen, mildelijk » op het altaar der liefdadigheid en men- » schenliefde offeren, voor de nagelatene » betrekkingen van hen, die in den onge- » lijken strijd hunne zonen, echtgenooten » en broeders verloren (1), of om de hos- » pitalen en ziekeninrigtingen rijkelijk te » voorzien van wijnen, verfrisschende dran- » ken, pluksels, verbandlakens enz., zoodat » die voorraad nog vele jaren strekt (2),

(1) Dat de Nederlanders zich thans spiegelen aan de Engelschen! *Thans* zijn deze overvloedig mild en liefdadig met het inzamelen van gelden voor alles wat slechts betrekking heeft op het beklagenswaardig leger in de Krim. Geene offers zijn *thans* te groot! — Nu 't kalf verdronken is, wil men daar ook den put dempen.

(2) Nog onlangs hebben eenige compressen, afkomstig van de Nederlandsche milddadigheid uit de revolutie-dagen van 1830—1831, niet weinig bijgedragen, een mijner door kou ontstoken en scheefgetrokken wangen, in hare normale positie terug te brengen.

» nadat de door u zoo liefderijk verzorgde
 » gekwetsten en verminkten aan hunne
 » wonden zijn bezweken, of weér spring-
 » levend, bereid zijn op nieuw goed en
 » bloed voor u veil te hebben?

Doet hun deze vragen eens met gemoe-
 delijken ernst, en gij zult zien, waartoe
 de Nederlandsche natie bereid is, en wat
 hare roijaliteit vermag!

Behalve dat door dergelijke redenerin-
 gen steeds bereidwilligheid en onbekrom-
 penheid van het Nederlandsche volk kan
 verkregen worden, is er ook nog een
 ander middel, waardoor vele onnaden-
 kenden voor reden vatbaar worden ge-
 maakt. Dit tweede middel is, de dikwijls
 hersenschimmige en bekrompene denk-
 beelden te bestrijden en weg te nemen,
 die sommige oningewijden over de oorlogs-
 voering hebben.

Zoo hoorde ik nog onlangs, bij toeval-
 lige gelegenheid, iemand — het scheen
 mij toe, naar zijn uiterlijk en zijne kleed-
 ding te oordeelen, een welgesteld burger-
 man te zijn — beweren, dat, even als
 bij een gewoon tweegevecht, de secon-
 danten, met conscientieuse naauwgezete-
 heid, de lengte der degens, armen en
 beenen van de duellisten meten, of
 bij een duel op het pistool, de kwali-
 teiten dezer wapens onderzoeken, opdat
 de kamp voor beide partijen toch vooral
 gelijk zou zijn, evenzoo bij eene ophanden
 zijnde oorlogsverklaring, de sterkste partij
 bij den vooruitgang der beschaving wel een-
 maal zóó wellevend en redelijk zou wor-
 den, van, op de eene of andere manier, de
 oorlogskansen gelijk te maken, enz., enz.

» Wel zeker, zei ik bij mij-zelfen,

» lagchende om die naïveteit, » wel zeker,
 » zóó complaisant zou de Duitscher of
 » Franschman wel zijn, » en in mijne ver-
 beelding hoorde ik, bij eene oorlogsverkla-
 ring van Duitschland, het navolgende
 aanbod van die zijde: » *Sie werden uns*
 » *unendlich verpflichtet, wenn sie so gütig*
 » *sein wollen, diese wenige tausend Zünd-*
 » *nadelgewehre gefälligst an zu nehmen;*
 » *bitte, u. s. w.* » Of bij eene catastrofe
 met Frankrijk: » *Avant de commencer la*
 » *guerre, ayez la complaisance d'accepter*
 » *quelques centaines de carabines à tige,*
 » *vous nous obligerez infiniment etc.* »

Hoe beleefd dit nu ook zou zijn, weinig
 zou het ons nog baten, indien er ook niet
 eenige spiritus geoefendheid in het gebruik
 dier wapens bij werd overgemaakt.

Zie, bij dergelijke hersenschimmige
 denkbeelden over convenances tusschen
 oorlogvoerende partijen, moet het ons niet
 bevreemden, dat eene verhooging van het
 budget van oorlog met eenige duizend
 gulden, zooveel tegenkanting ondervindt.
 Dergelijke en meer andere dwalingen
 moeten derhalve gekeerd worden, zal
 het eindelijk beter gaan.

Intusschen hoop ik van gauscher harte,
 dat onze jager- en tirailleur-kompagniën
 spoedig van doeltreffende schietwapens
 voorzien zullen worden, al ware het, be-
 halve om hoogere belangen, alléén om de
 vergelijking ten opzichte van eerstgenoem-
 den onwaar te maken, dat zijn iet anders dan
 in 't groen gekleede infanterie zouden zijn.

Dat ik zoo ernstig, op de verbetering
 onzer vuurwapens aandring, spruit niet
 alleen uit innige belangstelling in ons Vader-
 land en leger voort, maar, ik beken het

volgaarne, ook een weinig uit belangstelling in N°. 1, zoo van mij-zelfen als van mijne lotgenooten.

Ik heb den vuurdoop nog niet ondergaan, en het zou dus bluffen kunnen heeten, indien ik beweerde een dapper tirailleur-officier te zullen zijn. Immers omtrent het bezit van moed of dapperheid kan, geloof ik, eerst dan beslist worden, wanneer de ziel de verschillende gewaarwordingen van het krijgsgevaar werkelijk en onversaagd heeft doorgestaan. Wel mogen we, als telgen onzer voorvaderen en met Hollandsch bloed in de aderen, op goede gronden voor elkander instaan, en ook vóór de kennismaking met die plegtige en indrukwekkende oogenblikken, in ons binnenste, *ieder voor zich*, de hoop en overtuiging koesteren, dat het krijgsmanshart goed geplaatst is, maar met *zekerheid* kunnen wij er ons niet op laten voorstaan; daarvoor is de mensch, en dus ook de soldaat, een te raadselachtig wezen; de soldaat is ook een mensch, en houdt niet op dat in het krijgsgewoel te zijn.

Doch ofschoon ieder onzer daaromtrent met kalmte en gerustheid de toekomst behoort te ontmoet te gaan, niemand zal toch de hierboven uitgedrukte belangstelling in mij-zelfen en mijne lotgenooten, (veronderstellende ik dit gevoel natuurlijk aan iedereen deelachtig te zijn), als symptomes van angst of lafhartigheid beschouwen, omdat ik met minder zelfvertrouwen, opgewektheid en hoop op goed succes, in het werkelijk gevecht, een tirailleur-peloton zal aanvoeren, wanneer ik en de mijnen het heerlijk perspectief hebben van door de tegenpartij reeds

met zekerheid getroffen te zullen worden, op den dubbelen afstand van dien waarop mijne scherpschutters, met den besten wil en de meeste courage, steeds gewoon zijn, gemiddeld in *de groote schijf* te raken, dan het geval zou zijn wanneer de tegenover elkander agerende tirailleurs, wat kracht of uitwerking der wapens betreft, tegen elkander opgewassen zijn. Zelfvertrouwen in de kracht of uitwerking van zijn wapen, is een magtige hefboom, onontbeerlijk voor den infanterist; zij verheft den bestaanden moed; zij wakkert dien aan, wanneer hij verflaauwd is.

Wel leert ons de krijgskunst: *met de voorhanden zijnde middelen* het best den oorlog te voeren; maar diezelfde wetenschap verwijst ons tevens naar de hulpwetenschappen, welke ons de zedelijke verpligting opleggen, onze stoffelijke krachten — en dien ten gevolge onze zedelijke — zooveel mogelijk te verhoogen. Wel beaam ik, dat het een vereischte en een kenmerk van een' dapperen aard is, om, zelfs met betrekkelijk minder stoffelijke krachten, eenen sterkeren en dapperen vijand onder de oogen te durven zien; maar er moet toch één van de zóoveel kansen aan onze zijde zijn om te triumpferen; zonder dat, is dapperheid een dollemansstreek, eene utopie.

Hoe het zij, dit weet ik, dat ik tegenwoordig nacht op nacht droom aan het tiraileren te zijn; en ofschoon ik de *carabine à tige* maar niet ontsnappen kan, toch sta ik elken morgen weér frisch en gezond, en heel van lijf en leden op, om den volgenden nacht met nieuwen moed van voren af aan te beginnen. Ik hoop,

evenwel nogtans en desalniettemin, dat, mogt het er van daag of morgen in de wezenlijkheid toe komen, het er alsdan een weinig voordeeliger voor ons zal toegaan.

Zie hier dus eene klagte, en zelfs eene lange klagte. Wordt er al dikwijls zonder regt of grond geklaagd, deze klagt is, ik houd er mij van overtuigd, niet onregtmatig en ongegrond. Wel is waar is voor eenigen tijd, bij de bediscussieering van het budget van oorlog, door Z. Exc. onzen hooggeachten Minister van Oorlog, de toezegging gedaan, dat onze infanterie eerlang van deugdelijke schietwapens zou worden voorzien; maar dit houdt mij niet terug, bij die toezegging den hartelijken wensch te voegen, dat daaraan niet alleen spoedig gevolg worde gegeven, maar dat er ook krachtige en doeltreffende maatregelen worden genomen, tot het degelijk beoefenen dier wapens als schietwapens; of met andere woorden, tot het oprigten van korpsen scherpshutters, opdat wij in dit opzigt niet alleen gelijken tred houden met andere legers, maar die zelfs trachten voorbij te streven (1).

Ware de oostersche kwestie, die dezer dagen gansch Europa en zelfs ook andere werelddeelen in spanning houdt, een ge-

(1) Wij behoeven wel niet te zeggen, dat dit artikel bij ons ingekomen was, vóór de oprigting der schietschool in 's Gravenhage; hoewel wij daarom in de woorden des schrijvers geene verandering meenden te mogen brengen.

De Redactie.

woon drama, regelmatig in actes en tooneelen gesplitst, waarvan de rollen onder de verschillende acteurs reeds vooraf verdeeld waren, wij zouden geduldig ons lot kunnen verbeiden, en mogen vertrouwen door den regisseur te regter tijd gewaarschuwd te zullen worden, als het onze beurt zoude zijn van te moeten optreden, ten einde *behoorlijk beslagen* op de planken te verschijnen. Deze onderstelling echter, even als elke andere, slechts eene veronderstelling, en dus geen zekerheid zijnde, zoo wordt het meer dan wenschelijk, voor alle zekerheid, dat we ons bij tijds *en garde!* stellen. En hiertoe wordt vereischt, dat onze infanterie spoedig van goede vuurwapens worde voorzien, vooral ook, *dat haar de noodige tijd en gelegenheid worden gegeven, om zich in het gebruik dier wapens te oefenen.*

Wanneer ik aan alle infanterie-officieren, die nu en dan ernstig over ons metier, ons wapen en de tegenwoordige Europeesche verwickelingen nadenken, met bescheidenheid het verzoek deed: » *indien gij het, wat de hoofdzaak van mijn schrijven betreft, met mij eens zijt, verheft dan uwe stem,* » ik vertrouw dat menige stem, zoo niet al hunne stemmen, even zoo vele waarschuwingen ten deze, en tevens beden zouden bevatten voor het heil van het Nederlandsche leger in het bijzonder en voor de Nederlandsche natie in het algemeen.

Een Luitenant der Infanterie.

EEN PAAR WOORDEN AANGAANDE DE RIJSCHOOL.

(INGEZONDEN.)

Toen, ongeveer twee jaren geleden, officieren der kavallerie naar de rijsschool te Hannover werden gedetacheerd, werd de hoop verlevendigd op het weder te voorschijn roepen van eene rijsschool in ons land. Die hoop is tot dusver teleurgesteld. Wat daartoe aanleiding heeft gegeven, en waarop zich de hoop op het tegenovergestelde grondde, laten wij in het midden, als zijnde het geenszins het doel dezer regelen, om de bewering, dat eene rijsschool zeer wenschelijk is voor onze bereden wapens, in verband te brengen met de redenen, welke voor alsnog daarvan de oprigting schijnen in den weg te staan. Wij kennen die redenen niet, doch wij eerbiedigen ze, en uiten slechts de hoop, dat ze spoedig mogen vervallen.

Maar, met den terugkeer van een der bovengenoemde officieren en met het daarop volgende detacheren van een plaatsvervanger, zijn de discussiën, aangaande het nut van eene rijsschool, wederom eenigermate opgewekt geworden. Velen onzer bereden officieren zijn van dat nut ten zeerste overtuigd. Echter niet allen. Sommigen — mogen zij dan ook waarschijnlijk de minderheid uitmaken — staan die overtuiging niet onverdeeld voor. Deze gelooven, dat men, met behulp van officieren-instructeurs, zooals de rijsschool te Hannover die kan leveren, «evenzeer goede resultaten bij de korpsen kan ver-

krijgen, wanneer men slechts de rijkunstige oefeningen van het kader uitsluitend aan die officieren opdraagt.”

Het is deze zienswijze hoofdzakelijk, welke wij aan eenig nader onderzoek wenschten te onderwerpen.

Dat men, volgens het bovengezegde te werk gaande, *betrekkelijk* goede resultaten zoude verkrijgen, lijdt voorzeker geen tegenspraak. De rijkunstige bekwaamheid der onderofficieren en korporaals zoude er bij winnen, en dit voordeel zoude van lieverlede zijn' invloed op de manschappen uitoefenen en aldus allengskens ook ten aanzien van de afrigting der paarden niet zonder goede gevolgen zijn.

Maar het punt van kwestie ligt hier in eene *vergelijking* van dit stelsel met dat, 't welk de noodzakelijkheid van eene *rijsschool* op den voorgrond stelt. Wij moeten den graad van volkomenheid nagaan, waartoe beide stelsels kunnen worden gebracht, en dan uit de resultaten besluiten, welke van de twee de voorkeur verdient.

Wij willen nu niet uitpluizen, waarin die rijkunstige oefeningen van het kader, bij de korpsen, bestaan; doch, wanneer wij aannemen, dat zij aldaar, gedurende de wintermaanden, *dagelijks* zouden kunnen plaats hebben, dan gelooven wij eene veronderstelling te doen, welke door de verschillende dienstaangelegenheden

noodzakelijkerwijze zouden worden gelo-
genstraft. En des zomers? — Mogt men
al den tijd kunnen scheppen voor de rui-
ters, de paarden gaan dan ten minste
driemaal 's weeks naar het exercitie-terrein.

Doch des winters zou het kader dan
toch dagelijks de rij-les kunnen genieten.
Wij willen het aannemen. Merk echter
op, dat dit *dagelijks* zich bepaalt tot
vijf lessen per week, 't welk een hon-
derdtal lessen voor de vijf wintermaan-
den geeft. Merk verder op, dat nu nog
ieder onderofficier en korporaal geenszins
honderd lessen heeft bijgewoond, vooral,
dat de geleidelijke opvolging in die lessen,
voor de meeste, noodzakelijk is verbro-
ken. Want, al stond er op «het tableau
van werkzaamheden,» dat het kader elken
dag zal rijden, toch zijn er vele dienst-
verrigtingen bij een korps, aan welke men
de onderofficieren en korporaals niet tijde-
lijk kan onttrekken, om hen naar de ma-
nège te zenden. Zij *kunnen* dus niet
dagelijks rijden.

Deze bezwaren zijn onvermijdelijk bij
een korps, maar bij eene rijsschool zijn
zij dat niet.

Bij eene rijsschool kan men, in den
volsten zin van het woord, *dagelijks*
rijden. Dan behoeft het jaargetijde geen
invloed te hebben op het al of niet door-
gaan der lessen, en dáár behoeven geene
dienstverrigtingen te bestaan, welke het
bijwonen der rij-les onmogelijk maken.

Wij gaan over tot een ander punt van
vergelijking. Het betreft de paarden en
hun getal.

Bij de korpsen moeten de onderofficieren
en korporaals de hun persoonlijk inge-

deelde paarden rijden; de instructeur kan,
tijdens de rij-les, daarin des noods eenige
verandering brengen, maar daartoe be-
paalt zich dan ook de afwisseling. Aan
hen, die antwoorden: «dat het kader ook
de remonte-paarden kan afrigten,» zij het
ons vergund op te merken, dat zulks slechts
gedeeltelijk kan geschieden; wij wijzen
wederom op de dienst en op den tijd.

Bij eene rijsschool kan men, behalve
de eigen paarden en een of meer remonte-
paarden, ook *schoolpaarden* rijden.

Deze laatste — de schoolpaarden —
brengen ons tot een derde punt van ver-
gelijking, wat misschien niet het onbe-
langrijkste is. Bij een korps — als zoo-
danig — kan men er geen schoolpaarden
op nahouden. Bij eene rijsschool kan dat
wel, en dit pleit zeer voor haar nut.
Deze stelling is reeds vroeger, bij ge-
legenheid van het verlaten der dienst van
den ritmeester BARON VAN DER CAPELLEN,
in dit tijdschrift aangehaald, en het is dus
minder noodig hare gronden breedvoerig
uiteen te zetten. Met een enkel woord
zij slechts aangestipt, dat de instructeur,
zal hij de fouten en de vorderingen zijner
leerlingen juist kunnen beoordeelen, vol-
komen afgerigte paarden behoeft, waarvan
hij de eigenaardigheden in alle opzigten
kent, welke hij allen persoonlijk bereden
heeft. Het is dan niet zelden het paard
dat hem aangeeft wat er aan den ruiter
ontbreekt, en het is zijne zoo even ge-
noemde bekendheid met al die paarden,
welke hem leidt in de keus van die, welke
het meest geschikt zijn, om den ruiter
zijn gebrek te doen opmerken en te doen
verbeteren.

Dat nu, bij de laatst bestaan hebbende rijsschool te Breda, de onderofficieren geen schoolpaarden reden, willen wij niet onopgemerkt laten; maar hier is ook geen sprake om de vorige rijsschool tot model te nemen, wèl om het grootte overwigt van eene goed ingerigte rijsschool eenigermate te doen in 't oog vallen, boven de best mogelijke inrigting van het rijkunstig onderwijs bij de korpsen. Wij wenschen iets bij te dragen tot de verdediging van een *beginsel*, daarin bestaande, dat onze bereden wapens eene rijsschool noodig hebben; welk beginsel natuurlijk in verband moet worden gebracht met de vraag: hoe het onderwijs aan die rijsschool moet ingerigt zijn, om aan de best mogelijke resultaten, aan de eischen van den tijd te beantwoorden, en met tegenstelling tevens van de waarheid, dat het rijkunstig onderwijs bij een korps *niet* zóó kan ingerigt zijn en dus die resultaten *niet* kan hebben.

Als zoodanige bijdrage strekke nog het volgende:

Het is niet slechts eene meerdere vorming van de *rijkskunstige* bekwaamheid onzer onderofficieren en korporaa's, welke wij moeten beoogen; maar evenzeer de vorming van goede instructeurs voor de depôts. Die instructeurs moeten niet slechts zelve volkomen meester zijn van wat zij aan anderen zullen onderwijzen — dit is slechts *eene* der voorwaarden. — Eene andere, eene hoogst noodzakelijke voorwaarde is, dat de instructeur den tact hebbe, om zijne wetenschap aan anderen mede te deelen. Die tact kan hij zich zeker eigen maken door langdurige ervaring, bij het onderrigt zelf, zooals

men, met eenigen toelag, van lieverlede eene zekere routine verkrijgt van zaken, waarmede men zich dagelijks bezig houdt. Maar nimmer zal zich die tact zuiverder en sneller ontwikkelen, dan wanneer de toekomstige instructeur daarvoor een zoo ruim en zoo geschakeerd veld van opmerking vindt, als eene rijsschool kan aanbieden. Geene gelegenheid is doeltreffender dan dáár, om elks bekwaamheden te beoordeelen en het kaf van het koorn te scheiden.

Mogt men ons tegenwerpen, dat een enkel jaar, of zelfs twee jaren, niet altijd genoegzaam zijn, om in den geest van het bovenstaande te handelen; wij kunnen dat gevoelen niet deelen; doch wij vragen: Is het dan noodig zich aan een of twee jaren te binden? Is het zelfs volstrekt noodig, dat, van elk regiment, jaarlijks een *bepaald* getal onderofficieren aan de rijsschool worde gedetacheerd? De diensteischen stellen aan dat getal zekere grenzen, maar daarom behoeft men nog geene jaarlijksche *aflossingen* als een vaste wet te stellen. Zoude men niet een maximum kunnen stellen der te detacheren onderofficieren, doch dat niet *quand même* behoefde te worden volgemaakt? Men kon dit ter beoordeeling van de korpskommandanten laten. Zoude men niet een minimum kunnen bepalen van den aan de rijsschool door te brengen tijd, doch dat, zoo noodig, konde worden verlengd? Dit kon men laten ter beoordeeling van den kommandant der rijsschool.

Met dergelijke gegevens zoude men aan de rijsschool de leerlingen in twee klassen kunnen verdeelen:

1°. Zij die reeds goede ruiters zijn, en wier bekwaamheden men wil volmaken, om hen tot instructeurs te vormen;

2°. Zij die niet genoeg in de rijkunst zijn ervaren, en van wie men dus betere ruiters wil maken. De tweede klasse zou — behoudens de mogelijkheid voor sommigen, om, bij buitengewone vorderingen, tot de eerste over te gaan — niet langer dan één jaar aan de rijsschool behoeven te blijven; want de *ruiter*, die, bij eene goed ingerigte rijsschool, geen voldoende vorderingen heeft gemaakt om aan de vereischten van de gewone dienst te voldoen, zal het een volgend jaar niet verder brengen. De tijd van verblijf der eerste klasse zij onbepaald, doch, naar onze bescheidene meening, zou men voor haar zelden meer dan twee jaren behoeven, ja, voor sommigen zelfs met een enkel jaar kunnen volstaan.

Wat nu overigens de vaste grondslagen betreft, waarop de inrigting van eene rijsschool zoude moeten berusten, als daar zijn: het aantal paarden, het personeel, de manèges enz.; wij zullen het geenszins wagen onze persoonlijke denkbeelden ten deze in bijzonderheden uit te werken. Een paar beweringen, daarentegen, welke ons ter oore kwamen van hen die minder aan de noodzakelijkheid van eene rijsschool gelooven, en welke voornamelijk tegen het manège-rijden gerigt zijn, zij het ons toegestaan nog eenigzins van naderbij te beschouwen.

De eerste bewering geldt den invloed van de manège op het paard.

Men heeft gezegd: « In de manège wordt menig paard bedorven, 't welk op den

langen weg gereden, wel te regt zoude zijn gekomen. Al die wendingen en zijgangen en buigingen enz., zijn te dikwijls oorzaken van verzet van het dier en van ruwheid van den ruiter, en daardoor van vroegtijdige verslijting van menig remonte-paard." Wij nemen deze bewering bijna gaaf aan; wij stemmen toe, dat men in de manège een paard gemakkelijker en spoediger verknoeit, dan op den langen weg, omdat de ruiter daarvoor in de manège meer middelen ter zijner beschikking heeft, dan in het open veld; wij zouden het zelfs niet tegenspreken, indien men beweerde, dat er ruiters worden gevonden, die hunne paarden minder bederven langs den weg, dan in de manège, — maar aan dat alles heeft de *manège* geen schuld.

De tweede bewering geldt den invloed van de manège op den ruiter.

« Het langdurig manège-rijden — zegt men — werkt hoogst nadeelig op de koenheid als ruiter, welke den kavalierist op het terrein vooral eigen moet zijn. Die vier wanden waarbuiten het paard niet kan gaan, die onafgebroken regelmatigheid in de bewegingen, zelfs die hooge mate van afrigting, welke eene, op het terrein, onmogelijke aandacht van den ruiter eischt, — dat alles kan geschikt zijn, om tot zeer fraaije resultaten van hoogere rijkunst te leiden, maar het geschiedt met opoffering van de eerste hoedanigheid, welke wij bij den kavalierist moeten wenschen: driestheid, vermetelheid als 't noodig is. Daarbij komt nog, dat men met die fijn gedresseerde paarden op het terrein niets kan uitvoeren."

Ook deze bewering onderschrijven wij volkomen; alleen het laatste gedeelte met eenig voorbehoud. Dat het langdurig, *onafgebroken* manège-rijden de bovengenoemde slechte gevolgen kan hebben, ligt in den aard der zaak. Men zoude een uitstekend écuyer kunnen zijn, zonder daarom nog een uitmuntend terreinruiter te wezen. Men kan de noodige eigenschappen bezitten, om in de manège een goed gedresseerd paard onverbeterlijk te berijden, zonder daarom nog een bijzonder koene ruiter te zijn. Wij gelooven dan ook geenszins, dat men deze laatste eigenschap in de manège verkrijgt. Maar wat wij met de meeste bescheidenheid gelooven, is, dat dit alles in geenen deele pleit tegen de manège, veel minder tegen eene rijsschool. Het zou kunnen pleiten tegen het gebruik dat men van de manège maakte, en tegen de inrigting, welke men aan eene rijsschool gaf.

Als kavallerist, staan wij de manège voor, als *middel*, niet als *doel*, en de rijsschool: als *beide*.

Maar het is ook slechts als zoodanig, dat wij de laatste verdedigen; geenszins, « omdat wij van de kavallerie een paardenspel zouden wenschen te maken. » Van dit standpunt uitgaande, deelen wij geheel het wel eens door anderen geuite gevoelen, dat men aan eene rijsschool dikwijls te veel geneigd is om de vereischten van den terreinruiter gedeeltelijk op te offeren aan het fraaije van de manège-oefeningen. Maar, wat belet eene betere rigting? Wat belet, dat men aan eene rijsschool den zomer grootendeels toewijdt aan oefeningen op het vrije veld, ten einde met

de daar voorhanden middelen, trapsgewijze het doel te bereiken, waarvoor de manège de eerste middelen leverde?

In deze laatste woorden vinden wij de aanleiding tot het antwoord, dat wij ons voorbehielden op de bewering: « dat men met die fijn gedresseerde paarden op het terrein niets kan uitvoeren. » Die uitdrukking: « fijn gedresseerd » is zeer betrekkelijk, en in die betrekkelijkheid zit de knoop. De geoefendheid van den ruiter moet in juiste verhouding zijn met den graad van afrigting van het paard, en daarvoor geeft de manège de middelen aan de hand; maar, wanneer wij nu eens, als met een tooverslag, al onze paarden die zoogenaamde fijne dressuur konden geven, en er dan onze tegenwoordige kavalleristen opzetzten, zeker, dan zouden velen minder met hunne paarden kunnen uitvoeren dan thans. Doch bij onze kavallerie zal de rijsschool de afrigting der paarden niet tot grootere volkomenheid kunnen brengen, zonder tevens, en in dezelfde mate, de rijkunstige bekwaamheid van de ruiters te verhoogen. Het zijn de bij de rijsschool gevormde instructeurs, die, om zoo te spreken, de voermiddelen van de rijkunstige verbeteringen bij de korpsen zijn; en de beginselen, welke bij de afrigting van het remonte-paard op den voorgrond staan, verschillen niet met die waarop de oefeningen der rekruten berusten.

Wij maakten in deze regelen alleen melding van onderofficieren en korporaa's, zonder van officieren te spreken. 't Was, eensdeels, omdat wij gelooven dat de rijkunstige bekwaamheid der laatste in het

algemeen, juist niet in de eerste plaats naar verbetering behoeft te doen wenschen; anderdeels, omdat misschien niet al de bovenaangehaalde punten van vergelijking, tusschen de rijkunstige oefeningen bij de korpsen en die bij eene rijsschool, in allen deele op de officieren van toepassing behoeven te zijn. Desniettemin zullen wel weinigen, om niet te zeggen niemand, het nut bestrijden, dat eene goede rijsschool bij de officieren, vooral bij de jongere, stichten kan, noch het onwenschelijk achten, dat voor hen de gelegenheid besta, om zich een der eerste vereischten van hun wapen in den grond eigen te maken en de hoedanigheden te ontwikkelen, welke zij als instructeurs noodig kunnen hebben.

Veel ware er nog te behandelen, wilden wij alles bespreken, wat in verband staat met de rijsschool-kwestie. Doch de *Militaire Spectator* geeft in zijne verschillende jaargangen, genoegzaam gelegenheid tot gedachtenwisseling ten deze, dan dat wij zouden wenschen er vooreerst nog bij te voegen. Daarenboven was het hoofdzakelijk ons voornemen, de twee stelsels met elkander te vergelijken, welke wij hebben aangehaald, en, wanneer wij één punt van vergelijking — namelijk dat der *kosten* — achterwege lieten, het was omdat wij meenen, dat zulks niet ligt op *onzen* weg.

April 1855.

BESCHRIJVING VAN EEN AFSTANDMETER VOOR HET GEBRUIK TE VELDE; VOORGESTELD DOOR DEN ONDERGETEEKENDE.

(INGEZONDEN.)

Dit instrument komt onder alle afstandmeters het meeste overeen met dat van den Pruisischen kapitein D^r. MORITZ MEIER, (een gewijzigde Kathetograaph) en dat van den Belgischen kapitein LAHAJE; beide bestaan uit een spiegel die op eene stang staat, en bij het gebruik van beide, wordt een zijdelingsch punt aangenomen.

De meting zelve echter berust op geheel andere gronden; bij het eerstgemelde wordt

de lengte der basis gezocht met een vasten hoek, om den afstand te vinden, door een bepaald veelvoud van deze basis te nemen; bij dat van LAHAJE, zijn aan de stang, waarop de spiegel staat, twee linialen bevestigd, die in zoodanige rigtingen kunnen gebragt worden, dat zij met de stang een driehoek formeren, welke gelijkvormig is met den grooten driehoek op het terrein, waarvan de tophoek, de ligging van het

doel aanwijst en de basis bepaald is; op de linialen kan men de veelvouden voor de basis zien, die men nemen moet om den afstand te berekenen.

Bij het door den schrijver dezes uitgevonden en voorgestelde instrument, neemt men bij de meting eene bepaalde basis aan, en vindt men spoediger en gemakkelijker den afstand, daar op de tweede standplaats, het voorwerp zelf op eene schaal in den spiegel aanwijst, op welken afstand het gelegen is.

Deze afstandmeter is zamengesteld, uit een spiegelje (1) AA' (Fig. I) hoog 3 en breed 7 duimen, dat vertikaal op een stang AA'O staat, die 2 of meer palmen lang is en aan welks uiteinde een ooggaatje O is geplaatst.

De spiegel maakt een hoek van 45° met de rigting op de stang, waaraan hij bevestigd is, door middel van een scharnier, en wel zoo, dat hij nog bewegingen kan maken om eene vertikale lijn.

In het bovenste gedeelte van den spiegel aan de regter zijde is een vierkant, waar het verfoeliesel weggenomen is.

De verdere inrigting van, en het meten met dit instrument berust op het volgende:

Zij A, het standpunt, en D het doel, waarvan men den afstand wil meten, dan plaatst men het instrument bij A zoodanig, dat door het ooggaatje kijkende, het doel in den spiegel zichtbaar is, juist onder het midden van het ongefoeliede gedeelte en zoekt daarna, door dit ongefoeliede gedeelte een voorwerp T, dat

(1) Moet van goed vlak geslepen spiegelglas zijn.

boven het beeld van het doel in den spiegel te zien is. — Is er geen voorwerp, dat genoeg herkenbaar moet zijn, aldaar te vinden, dan zal men den spiegel een weinig moeten draaijen, om zulk een voorwerp, boven het beeld van het doel te krijgen (1).

Vervolgens begeve men zich, met het instrument eenige passen, 50 of 100 of meer, naar het punt B in de rigting van F, nemende alzoo dezen afstand AB als basis aan, en rigte het hier weder op het punt F, zoodat dit in hetzelfde punt van het ongefoeliede gedeelte des spiegels gezien wordt.

Alsdan zal in het gedeelte B van den spiegel een ander voorwerp D' (wat men op denzelfden afstand als D aldaar onderstelt te liggen) zichtbaar zijn en het doel D ter linker zijde van dit punt in den spiegel bij B' gezien worden.

Om nu te berekenen, hoever de lijn O'B' van de O'B is afgeweken, welke afwijking toe- of afneemt, naarmate de te meten afstanden kleiner of grooter worden bij gelijke basis, zoodat men op den spiegel eene schaal kan plaatsen, waarop men de de grootte der afstanden kan opnemen, zoo heeft men, de lijn O'B' verlengende en onderstellende dat het punt G op deze lijn en H op de lijn BF, even ver afgelegen zijn van den spiegel als D en D', dat ook $GH = DD'$ en dus gelijk de basis AB zal zijn, en de lijn CB loodregt op O'H trekkende, terwijl GH ook loodregt op OH wordt verondersteld;

(1) Wanneer de spiegel slechts weinig uit den stand van 45° met de gezigtlijn OF komt, zal dit geen groot verschil geven, bij het meten der afstanden.

$$CB : BO' = GH : OH.$$

Hierin $CB = x$, $BO' = 0,2$ el stellende, krijgt men, daar $GH =$ basis en $O'H$ of $BH =$ afstand is, dat

$$x = \frac{\text{basis}}{\text{afstand}} \times 0,2 \text{ el.}$$

Voor de afstanden de 2-, 3-, 4-, 5-, 6-, 7-vouden enz. van de basis nemende vindt men:

Voor	2	×	basis,	$x = 0,1$	el.
»	3	»	»	$x = 0,0667$	»
»	4	»	»	$x = 0,05$	»
»	5	»	»	$x = 0,04$	»
»	6	»	»	$x = 0,0333$	»
»	7	»	»	$x = 0,0286$	»
»	8	»	»	$x = 0,025$	»
»	9	»	»	$x = 0,0222$	»
»	10	»	»	$x = 0,02$	»
»	12	»	»	$x = 0,0167$	»
»	14	»	»	$x = 0,0143$	»
»	16	»	»	$x = 0,0125$	»

Aan de lijn CB , deze verschillende lengten gevende en de lijn CO' , voor elk derzelve, naar het oogpunt O' trekkende zal men, door constructie, in het vlak van den spiegel de snij-punten B' vinden, waardoor op de spiegel verticale lijnen moeten getrokken worden, om eene schaal daar te stellen voor de afstanden.

Deze verticale lijnen, worden achter in het verfoeliesel gegraveerd.

De cijfers 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9: 0, 2, 4 en 6 bij deze lijnen duiden aan, dat de basis 2-3-4-5-6-7-8-9-10-12-14 en 16-maal moet genomen worden, om den afstand te vinden, indien het beeld van het doel op eene van die lijnen te zien is.

De spiegel aldus met eene schaal voorzien zijnde, zal men op de tweede stand-

plaats gemakkelijk kunnen oordeelen, naar de plaatsing van het beeld van het doel op of tusschen de lijnen der schaal, hoe verre dit gelegen is.

Een basis van 100 passen zoude voor de *artillerie* het geschiktste zijn, daar men hiermede tot 1600 passen kan meten.

Waren er grootere afstanden te meten, of wilde men de afstanden van 400 tot 1600 passen naauwkeuriger meten, dan zoude voor de basis 200 of 300 passen moeten genomen worden (1).

Bij *militaire verkenningen* en *opnemingen*, zoude dit instrument dus ook zeer dienstig kunnen zijn.

Wilde men een instrument daarstellen, dat met kleine bazissen, grootere afstanden konde meten, dan zoude de afstand van het oogpunt tot aan den spiegel grooter dan 0,2 el moeten genomen worden; is deze afstand $0,4$ el, dan zal men bij gelijke basis één dubbelen afstand kunnen meten.

Het instrument moet bij het meten zóó gehouden worden, dat de lijnen van de schaal loodregt op het metingsvlak staan, en dat het beeld van het doel op dezelfde hoogte in den spiegel zichtbaar is, op de beide standplaatsen.

Van een zeer eenvoudig en gemakkelijk mede te voeren instrument, dat in bijna

(1) De lengte der lijn BB' kan ook berekend worden, door de formule:

$$BB' = \frac{bc}{a+b} \sqrt{2}$$

waarin a de afstand tot het doel, b de basis en c de afstand van het oogpunt tot aan de riglijn op de spiegel voorstelt.

alle omstandigheden zal kunnen gebruikt worden is de beschrijving als volgt:

Tusschen twee aan elkander bevestigde koperen linialen AB en CD (Fig. II) kan een liniaal EO in- en uitgeschoven worden, en aan deze twee linialen in den laatsten toestand bevestigd worden, door eene schroef bij F, bevindende die schroef zich aan een ijzeren pin, welke als handvat kan dienen, of waarmede men het instrument des verkiezende op een stok kan plaatsen, die men in den grond kan steken, om als voetstuk te dienen.

Op de linialen AB en CD die door een onderplaat aan elkander bevestigd zijn, staat een spiegel als hierboven beschreven is, en wel op een scharnier, die met een pin bij K door eene opening der liniaal AB gaat en door een moer daarop bevestigd wordt.

Ten einde deze spiegel, die door eene nok KM in een vertikalen stand wordt gehouden, om deze scharnier te kunnen neerslaan, wordt de spiegel om de pin K gedraaid tot dat deze nok in eene opening KL kan afdalen.

Op het einde der liniaal EO staat een opstaande lip, waarin het ooggaatje is.

Deze afstandmeter kan geheel toegeslagen worden en is hierdoor volkomen tegen beschadiging beveiligd.

De afstand van O tot S is 0,2 el.

Het draaiingspunt des spiegels moet eigenlijk bij het gezigtspunt liggen, waarover men het aangenomen voorwerp op de basis ziet, doch de plaatsing bij een

ander punt geeft geen noemenswaardig verschil, en dit alleen in het geval de spiegel niet juist 45° met de gezigtlijn maakt.

Het onderzoek door vergelijkende proeven zal moeten aanduinen in hoeverre dit instrument de voorkeur verdient boven anderen.

Even als bij de meeste, die op nauwkeurigheid aanspraak kunnen maken, zal ook bij dit het doel waarvan men den afstand meten wil, niet in beweging moeten zijn.

Wat eenvoudigheid en beknoptheid van samenstelling en min kostbaarheid betreft, alsmede gemakkelijke medevoering te velde, zal het wel de voorkeur verdienen boven al de bestaande instrumenten.

Proeven met hetzelfde genomen, hebben overtuigend bewezen, dat men met de noodige nauwkeurigheid kan meten, daar de verschillen, voor afstanden boven de 1000 passen hoogstens 50 passen, en beneden dien afstand slechts 25 passen waren. En daar men meestal geen spiegelverzetting behoeft te doen, was de tijd dien men noodig had zeer gering. Alle vergissingen en groote afwijkingen zijn hierbij ook onmogelijk, daar de meting zelf zoo allereenvoudigst is.

BREDA, den 25. Mei 1855.

*De Kapitein van het 2de Regiment
Vesting-Artillerie,*

Jhr. T. H. SNOECK.

*Afstandmeter van den
Kapitein der Artillerie
Jhr. F. H. Smeek.*

Fig. I.

Op $\frac{1}{2}$ der ware grootte.

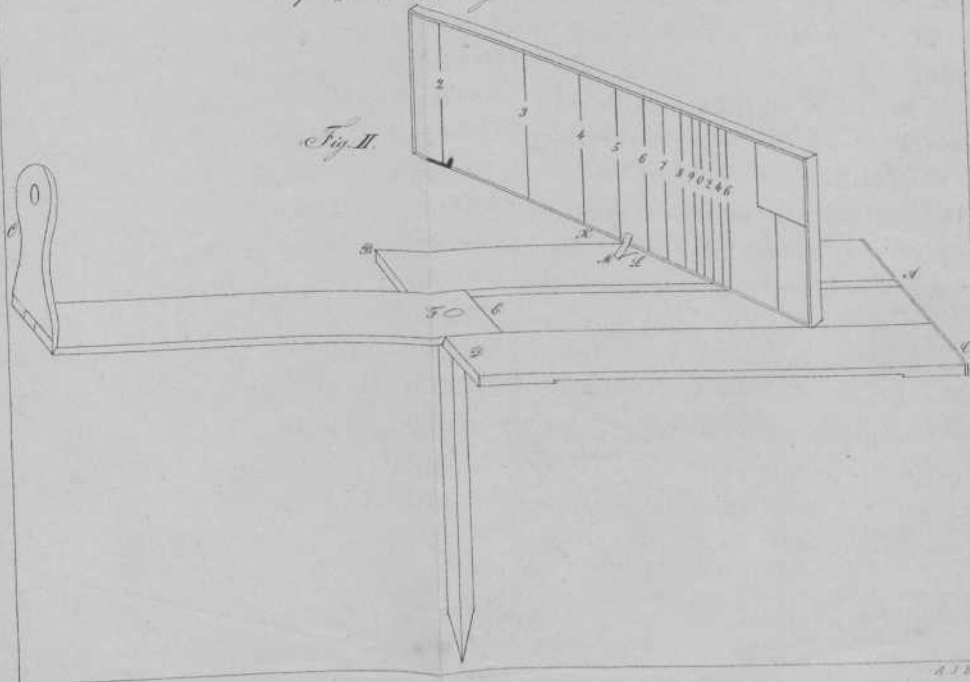
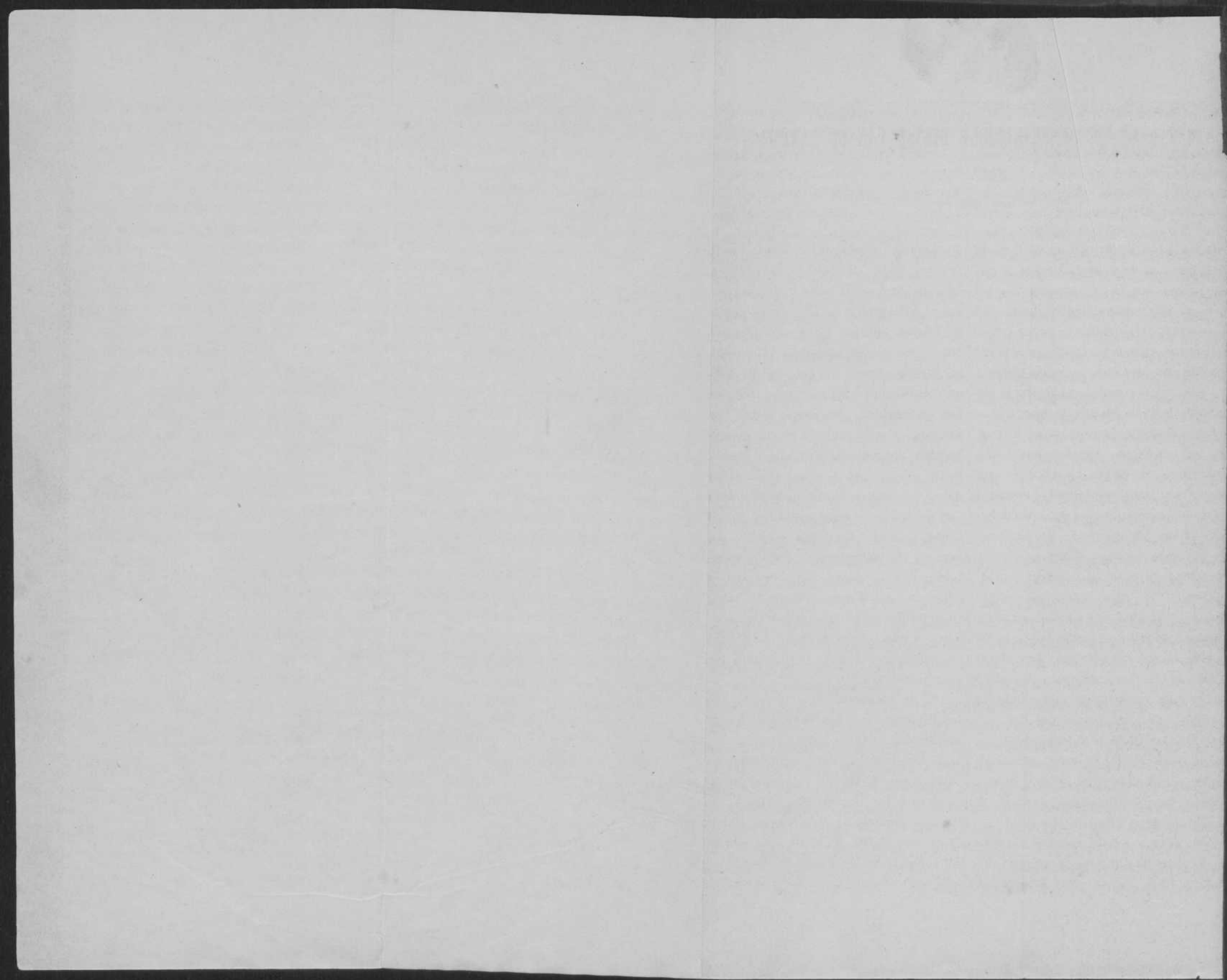

Fig. II.

IETS OVER DE GENEESKUNDIGE DIENST VAN DE LANDMAGT.

(INGEZONDEN.)

In den laatsten tijd zijn nu en dan, in tijdschriften en dagbladen, klagten geuit, over *gebrek* aan en *miskennis* van het personeel der geneeskundige dienst van de landmagt. Die klagten waren echter in algemeene termen vervat en werden door geen bewijzen gestaafd; wij zullen trachten het, naar onze meening, ongegronde van die beide beweringen aan te toonen.

Wat het eerste punt aangaat, hieromtrent zij herinnerd, dat het aantal officieren van gezondheid, bij elk leger, om redenen van finantieelen aard, natuurlijk geheel afhankelijk is van de omstandigheden waarin men verkeert. Het personeel van de geneeskundige dienst zal in tijd van oorlog, evenals alle andere onderdeelen van het leger, merklijk moeten worden uitgebreid; doch zelfs nu, in vollen vreedestijd, staat het getal der militaire geneeskundigen in gunstiger verhouding tot de sterkte van het leger, dan zulks vroeger onder dergelijke omstandigheden het geval was. De sterkte van dat personeel bestond namelijk in 1822, toen wij, met de Zuidelijke Nederlanden vereenigd, een leger van meer dan dubbele sterkte bezaten, uit 255 personen, terwijl de tegenwoordige sterkte 157 bedraagt.

Niet alleen in getalsterkte echter, maar ook in innerlijk gehalte, in wetenschappelijke vorming, is het personeel der ge-

neeskundige dienst aanmerkelijk vooruitgegaan. Ieder deskundige zal zulks erkennen, en dagelijks zien wij daarvan de duidelijkste bewijzen. De vele kundige en uitstekende officieren van gezondheid bij het leger, de uitmuntende kweekschool te Utrecht waar zij gevormd worden, onze Akademiën waar voormalige officieren van gezondheid professorale zetels verkregen, kunnen als zoovele getuigen worden aangehaald. Dit alléén zou wel haast genoegzaam zijn om te bewijzen, dat er overdrijving ligt in de beschuldiging van *miskennis*: eene zoodanige ontwikkeling gaat niet hand aan hand met *miskennis* of onderdrukking! Wij durven veeleer het tegendeel volhouden, en wij gelooven, dat die vooruitgang in wetenschappelijke vorming steeds verbonden is geweest met eene verhooging van zedelijke en stoffelijke welvaart. De bewijzen daarvoor vinden wij in:

1°. de aanmerkelijke verhooging der traktementen van het personeel der geneeskundige dienst, sedert 1841;

2°. het instellen van hoogere rangen in 1841, terwijl tot dien tijd de hoogste rang, behalve dien der Inspecteurs, met dien van kapitein bij het leger gelijkstond. Door dien maatregel is de kans van opklimming of bevordering voor de officieren van gezondheid aanmerkelijk verbeterd,

en zijn zij meer dan vroeger in de gelegenheid tot het verkrijgen van hoogere pensioenen, zoowel voor zich-zelfen als voor hunne weduwen;

3°. het assimileren der verschillende rangen aan die van de hoofd- en andere officieren van het leger, en het gelijkstellen der uniform en distinctieve teekenen, en eindelijk ten

4°. zal het niet worden ontkend, dat ook het geneeskundig personeel nimmer is vergeten, wanneer verdiensten beloond of koninklijke gunstbewijzen uitgereikt zijn.

Tot staving van dit laatste kunnen wij aanvoeren, dat van het jaar 1840 tot nu toe, het volgende aantal personen, behoorende tot de geneeskundige dienst, met de orden van den Nederlandschen Leeuw en Eikenkroon zijn begiftigd, als:

Grootkruis 1,

Kommandeurs 6,

Ridders 27;

zoodat in een tijdsverloop van vijftien

jaren, meer dan $\frac{1}{5}$ van het geheel, of van de vijf personen één gedecoreerd is.

Wij meenen hiermede eenigzins onze bewering te hebben toegelicht, dat de klagt van miskenning van het personeel der geneeskundige dienst, van de zijde der regering geschied, door sommige schrijvers aangeheven, niet van overdrijving, ja zelfs niet van onbillijkheid is vrij te pleiten. — Dergelijke klagten moeten echter nimmer bevreemding baren; bij elk wapen van het leger viudt men personen die vermeenen dat hun vak stiefmoederlijk beedeeld wordt, doch dergelijke klagten brengen ons wel eens het gezegde van den overleden Engelschen generaal SIR CHARLES JAMES NAPIER te binnen, die een zijner officieren toevoegde: «wanneer wij allen naar onze eigen waardering onzer diensten beloond moesten worden, dan zouden wij allen veldmaarschalk zijn.» —

X.

BIOGRAPHIE.

De Luitenant-Generaal JEAN THEODORE SERRARIS.

In het begin dezes jaars vernamen wij opvolgend verschillende sterfgevallen onder de weinige nog in leven zijnde oude soldaten, die tijdens het eerste keizerrijk met eer de militaire loopbaan betraden, die zij later in onze dienst vervolgden en voleindigden, met regt de algemeene achting en bewondering voor hunne krijgsmanshoedanigheden nalatende. — Onder deze komt het eerste voor, de op den 2^{den} Januarij overleden luit.-generaal SERRARIS, en het is aan zijne nagedachtenis dat ik mijne zwakke pen wil wagen, hoezeer ik zijne roemvolle loopbaan eenen beteren geschiedschrijver hadde toegewenscht.

JEAN THEODORE SERRARIS werd den 8sten Mei 1787 te Kieldrecht in Oost-Vlaanderen geboren, en hoewel aanvankelijk niet voor den krijgsmansstand bestemd, trad hij echter den 14^{den} Junij 1806 als vrijwilliger in Fransche dienst, en wel bij de velites-grenadiers der garde. Kort daarop, den 14^{den} October namelijk, woonde hij den slag bij Jena bij, alwaar een kogel hem den regter arm zwaar verwondde. Opvolgend doorliep hij, steeds te velde, de verschillende lagere rangen, tot dat hij op den 10^{den} October 1809 de épaulet verwierf, met rang van onder-luitenant betaalmceester bij het 1ste regt. tirailleurs der oude garde; hij had in dien tusschentijd

mede gemaakt de veldtogten van 1806 en 1807 in Pruissen en Polen, 1808 in Spanje en 1809 in Oostenrijk, en opvolgend bijgewoond de veldslagen van Eylau, Friedland, Esslingen en Wagram. De drie daaraanvolgende jaren woonde de onderluit. SERRARIS de veldtogten in Spanje bij, aldaar werd hij den 6^{den} December 1811 bevorderd tot 2^{den} luit. bij de fuseliers-grenadiers der oude garde, en het was in dien rang, dat hij deelnam aan den veldtocht van 1812 in Rusland. Bij den opmarsch naar Moskou onderscheidde SERRARIS zich herhaaldelijk, ten gevolge waarvan de Keizer hem op het Kremlin het ridderkruis van het Legioen van Eer toekende, en kort daarop hem in den Franschen adelstand opnam, met praedicaat van Chevallier. — Bij den terugmarsch in dezen zoo noodlottigen veldtocht, deelde hij met allen in de ellende, vermoeijenissen en gevaren van het zoozeer geschokte Fransche leger, tot hij te Posen met zijn regiment aankwam en aldaar den last kreeg zich onverwijld per post naar Parijs te begeven, om met verschillende hoofdofficieren en adjudanten, in welke betrekking hij laatstelijk fungeerde, werkzaam te zijn bij de organisatie der nieuwe regementen jonge garde. Ten gevolge zijner bemoeijingen in deze, werd hij den 20sten Fe-

bruarij 1813 tot luitenant bij de grenadiers der oude garde benoemd, en den 8sten April daaraanvolgende tot kapitein-adjutant-majoor bij het 11de regiment tirailleurs, hetgeen hem den rang gaf van bataillons-kommandant bij de linie.

In den veldtocht van 1813 vinden wij den kapitein SERRARIS weder bij de veldslagen van Dresden, Leipzig en Hanau, en het was bij den slag van Leipzig, op den 16^{den} October, dat hij zijne tweede kwetsuur verkreeg, door een schot in de linker zijde. — Het daaraanvolgende jaar woonde hij de verschillende gebeurtenissen in België bij, en wist zich zoodanig bij Antwerpen, alwaar hij ten derden male gekwetst werd, te onderscheiden, dat de generaal CARNOT, opperbevelhebber der vesting, hem tot officier van het Legioen van Eer en chef de bataillon benoemde, onder afwachting der keizerlijke bekrachtiging. — Deze benoemingen bleven echter zonder gevolg, daar de gemeenschap met Frankrijk geheel was afgebroken en de abdicatie van den keizer er de mogelijkheid toe benam.

Van zijnen eersten veldtocht af had SERRARIS de gewoonte aangenomen, in een zakboekje, met enkele, meest zeer laconische bewoordingen, het gebeurde van den dag op te teekenen. Een kanonkogel die hem bij Esslingen, in den letterlijken zin, zijnen randsel van den rug schoot, deed dit merkwaardig zakboekje verloren gaan. Voor ons is echter bewaard gebleven dat, waarin hij zijne dagelijksche aantekeningen in den veldtocht van 1812 maakte, welke zich afwisselend door het karakter van stoïcijnsehen humorkenschetsen. Zoo lezen wij op 12 Junij 1812: »Pas-

» sage de la Vistule, à une lieue en deça
» de la ville; nous sommes déjà à 500
» lieues de Paris; cela sent déjà furieuse-
» ment l'armée. La campagne est dévastée
» par le passage." Op 17 Julij. » Globokoe,
» petite ville en bois, on n'y voit que des
» juifs. — 6 Septembre, Affaire de Mozaïsk,
il y fait chaud; je suis de garde chez le
maréchal MORTIER, notre commandant," en
eindelijk op 18 September uit Moscou:
» un Arménien à turban et à barbe noire,
dont nous préservons la maison, me fait
bon accueil; je lui rends des services; sa
femme m'appelle cupidon; son grand poig-
nard me gêne etc." Al deze kleine,
schier nietsbeduidende opteekeningen,
kenteekenen zoo geheel zijnen echten
soldatengeest, doen geheel den man ken-
nen die te midden der gevaren steeds
eene groote mate van welgemoedheid en
onbezorgdheid wist te behouden.

Ten gevolge der latere gebeurtenissen verliet SERRARIS, in October 1814, de Fransche dienst met eervol ontslag, en bood den Souvereinen Vorst zijnen degen aan, die hem den 4^{den} April 1815 bij ons leger aanstelde tot majoor-kommandant van het 40ste bataillon militie, alhoewel al de overige militie-bataillons door luit.-kolonels werden gekommandeerd.

Den 16^{den} Augustus 1829 werd hij tot luit.-kolonel bevorderd, en hem het kommando opgedragen over een der nieuw opgerigte bataillons grenadiers. Het was in die betrekking dat hij deelnam aan de gebeurtenissen van het volgende jaar te Brussel, en het was onder zijn kommando dat de grenadiers den vuurdoop ontvingen, bij den aanval op de Schaarbeeksche poort.

Te dier gelegenheid benoemde Z. M. de Koning hem tot ridder 4de klasse der Militaire Willemsorde.

Het jaar daaraanvolgende nam de luit.-kolonel SERRARIS, aan het hoofd van het 2de bataillon grenadiers, deel aan den tien-daagschen veldtocht. Buiten dit bestek ligt het de plaatsen aan te wijzen, waar dit bataillon zich loffelijk onderscheidde; de verschillende gebeurtenissen van dat tijdstip staan ook aan velen nog te levendig voor den geest; genoeg zij het te zeggen dat zijn kommandant de onderscheiding te beurt viel, binnen een jaar de tweede Nederlandsche Order te ontvangen.

Tijdens het leger te velde was, kommandeerde SERRARIS de 7de afdeeling infanterie, eerst als luit.-kolonel, later en wel sedert 5 Februarij 1854 als kolonel, welk kommando hij tot 1 Januarij 1841 behield. Gedurende dat tijdsverloop mogt hij steeds de hoogste tevredenheid verwerven, over de wijze waarop hij het bevel over zijne afdeeling voerde.

Hier zijn wij aan het laatste gedeelte van zijne roemvolle loopbaan gekomen. Tot generaal-majoor, kommanderende de 2de brigade der 2de divisie infanterie aangesteld, bleef hij onafgebroken in die betrekking werkzaam tot 28 Novemb. 1850, toen, na het overlijden van den luit.-generaal graaf van LIMBURG STYRUM, aan hem ook het opperbevel over de troepen in Limburg werd opgedragen, na inmiddels in 1842 tot kommandeur van de orde der Eikenkroon te zijn benoemd. Gezegd gewigtig kommandement behield hij tot het oogenblik waarop het Z. M. den Koning behaagde hem op pensioen te stellen. Dit

gebeurde den 8ten September 1852, onder dankbetuiging voor de vele diensten door den generaal bewezen, en met rang van luit.-generaal.

Aldus is, in korte trekken, de militaire loopbaan van den generaal SERRARIS, die wel een ieder met mij roemvol zal noemen. Ik acht mij buiten staat, woorden van personen lof, den overledene betreffende, hier bij te voegen, daar ik hem te weinig van nabij heb kunnen kennen. Gehechtheid aan Koning en Nederland, stralen klaarblijkelijk in al zijne handelingen door, zooals de dagen van 1830 dat ten volle bewezen. Belg van geboorte, wachtte hem de schitterendste toekomst, indien hij, gelijk zoovelen, zich aan de zijde der opgestane gewesten had willen scharen; doch de bewijzen liggen voor mij, hoe hij met fierheid het kommando eener brigade van de hand wees, hem door het voorloopig bewind aangeboden. Koning WILLEM II erkende later persoonlijk dit bewijs van trouw, door hem in 1842 in den Nederlandschen Adelstand op te nemen, met praedicaat van Jonkheer.

De meesten onzer zullen zich nog zeer goed herinneren, dat toen de Koning der Belgen in Junij 1849, de stad Luik met een bezoek vereerde, de generaal SERRARIS van de zijde van ons gouvernement werd afgezonden, om dien Vorst namens den onzen te complimenteeren. Deze zending liep voor hem op de meest vleijende wijze af; en wij aarzelen niet te zeggen, dat koning LEOPOLD hem de duidelijkste blijken gaf, hoezeer hij zijne vroegere handelingen tegenover het voorloopig bewind naar juistheid waardeerde; de koning der

Belgen schonk hem den 14 Junij 1849 het Kommandeurskruis der Leopolds-Orde. Twee maanden te voren was hij door koning WILLEM III tot kommandeur der orde van den Nederlandschen Leeuw bevorderd geworden.

Zooals ik in den aanhef dezes zeide, het was op den 2^{den} Januarij jl. dat de generaal SERRARIS, na eene langdurige ongesteldheid, te Maastricht den geest gaf. Sedert zijne pensionnering was zijne vroe-

gere welgemoedheid verdwenen; zijne verplichte werkeloosheid was hem onaangenaam, en hierin is welligt de aanleiding te vinden dat zijne vroeger krachtvolle gezondheid hem zoo op eens verliet.

Mogten deze weinige bijzonderheden van zijne zoo rijke carrière zijnen vrienden welkom zijn, dan is het doel van den opsteller dezes geheel bereikt.

B. 18 Mei 1855.

VERSCHEIDENHEDEN.

De belegering van Sebastopol zal, wanneer zij eenmaal tot de geschiedenis behoort, eene rijke leerschool worden, zoowel voor den ingenieur als voor den artillerist en infanterist. Nu reeds over de verschillende zich daar voordoende omstandigheden een beslissend oordeel te vellen, zou voorzeker voorbarig wezen, maar niet onbelangrijk is het nu en dan voorloopig de meeningen op te teekenen van bevoegde beoordeelaars, als bouwstoffen, die men later zal kunnen toetsen en aannemen of verwerpen. Daartoe behoort onder anderen het volgende uittreksel uit een brief, die dezer dagen in den *Daily News* geplaatst werd.

. Toen het bombardement (van 17 October) zonder uitwerking bleef, werden regelmatige loopgraven geopend; dit werk ging vrij spoedig voorwaarts en er

werden verscheidene nieuwe batterijen gebouwd en gewapend: maar, — naar het zich laat aanzien is de inneming der vesting noch altijd even zoover verwijderd als bij het begin van het beleg. Bij een resultaat, dat zoozeer in tegenspraak is met alle verwachtingen, moet natuurlijk bij militairen de vraag oprijzen, of alle hulpmiddelen der nieuwe artillerie-wetenschap door den belegeraar bij deze merkwaardige onderneming zijn aangewend, dan wel of er natuurlijke en onoverkomelijke hindernissen aanwezig waren, die dit verhinderden. Niemand zal loochenen, dat de onderneming reeds uit natuurlijke oorzaken eene hoogst moeilijke was, maar aan den anderen kant laten zich misslagen aantoonen, die van het grootste gewigt zijn en vermeden hadden kunnen worden. Daartoe behoort in de eerste

plaats de groote uitbreiding, die men aan de belegeringswerken gegeven heeft. De Franschen namen den aanval op het westelijke en de Engelschen dien op het oostelijke gedeelte der vesting op zich; zoodoende werden de Russische werken in hunnen geheelen omvang omvat. Welligt had dit plaats ten gevolge van de geringschatting der aardewerken, die den vijand in der haast had opgeworpen; maar men had zich de mogelijkheid moeten voorbehouden, om de liniën te verkorten en den aanval te concentreeren. Ieder artillerieofficier moest na den 17^{den} October erkennen, dat de Russen de overmagt hadden, zoodat in de hoeveelheid als in het kaliber hunner stukken en dat zij overvloed aan bedieningsmanschap en munitie hadden. De aanvoering van zwaar geschut werd voor de Engelschen, vooral na het gevecht van Balaclava immer moeilijker, en evenwel kon men er nog aan denken op zulk eene geweldig lange linie een overwegend vuur te verkrijgen. Ware het niet bij de genoegzaam onoverkomelijke zwarigheden om het zwaar geschut in de 2° en 3° parallel aan te voeren, doeltreffender geweest, eene der aanvalsliniën geheel op te geven, en de vereenigde krachten op een of twee punten der stad te rigten? Daardoor hadden de belegeraars niet alleen het vuur der Russen op deze punten tot zwijgen kunnen brengen, maar die ontzettende, menschen en tijd, verslindende arbeid, om zulke uitgebreide loopgraven aan te leggen te bewaken en te verdedigen, zou met de helft verminderd hebben kunnen worden. De Engelsche armee zou door uitputting niet gedecimeerd zijn,

tegen de uitvallen had men zich beter kunnen dekken en de noodzakelijkheid ware vervallen, om ten gevolge van gebrek aan munitie, den geregelde gang van het beleg af te breken. Omtrent het antwoord op de vraag, tegen welk gedeelte der stad men den direkten aanval rigten moest, kan na het gevecht van Inkerman geen twijfel meer bestaan. Eene sterke bezetting gaat natuurlijk op dat gedeelte der stelling tot het offensieve over, waar de verdediging het zwakste en het bezwaarlijkste is, en de Russen grepen onder zeer ongunstige omstandigheden de hoogte van Inkerman aan, opdat de Engelschen den Sapunheuvel niet nog meer zouden naderen en daardoor den Malakowtoren in de flank nemen. Dit gedeelte der vesting was in den beginne zoo zwak, dat zij niet ophielden met alle krachtsinspanning aan de versterking daarvan te arbeiden voor dat zij nieuwe werken er voor hadden aangelegd.

Een tweede misslag is dat een groot gedeelte der Fransche stukken, van betrekkelijk klein kaliber, buiten staat waren eene sterke lading door te staan. Die der Engelschen waren sterker, maar in den beginne zóó ver van de vesting opgesteld, dat er van een naauwkeurig en krachtig schieten geene sprake kon zijn. Men verwachtte te veel van de Lancasterkanonnen. Nooit is zulk eene ontzaggelijke massa buskruid en projectielen zoo onnut verschoten geworden. Het Lancasterkanon is eigenlijk niets anders, dan eene modelbus op grootere schaal, behalve dat het aan het euvel mank gaat van bijzonder kort te zijn, te veel speelruimte te hebben,

eene zwakke lading en een kogel van zeer twijfelachtige gestalte en zonder naauwkeurig zwaartepunt te gebruiken. Ieder van deze gebreken afzonderlijk zou al genoegzaam zijn om het juist schieten op grooten afstand te verhinderen; maar dit is niet het eerste voorbeeld in militaire zaken, dat men de beste resultaten van de meest mogelijke vereeniging van gebreken verwacht.

Overigens vinden wij bij dit beleg, waar men zulke krachtige uitvallen verwachten kon, nergens melding gemaakt van veldartillerie met kartetsen geladen, die ge-

reed stonden om het terrein voor de loopgraven te bestrijken, of van redouten op de vleugels der parallelen aangelegd. Alle berigten zwijgen van blinden voor de schietgaten om tegen de vijandelijke buskogels te beschermen, of van andere behoedmiddelen tegen de rondvliegende bombschermen in de batterijen. Dit zijn wel nevenzaken, maar het onverklaarbaarste is, dat men gedurende het geheele beleg geen enkel woord hoort van het gebruiken van middelen die in den nacht de werken en operatiën des vijands duidelijk zichtbaar maken.

BOEKBEOORDEELINGEN.

Handboek voor de onderofficieren en korporaals der Infanterie, door N. VAN WILLES, 1^e luit.-adjutant, 5^e regiment infanterie, 2^e druk Arnhem, W. H. STENFERT KROESE.

In het 5^e deel dezer serie, van den *Militaire-Spectator* werd reeds op bl. 47 eene aankondiging gedaan en eene korte beoordeeling gegeven van de 1^e aflevering van bovengenoemd werk. Sedert zijn niet alleen de volgende afleveringen verschenen, maar binnen de drie jaren was de eerste druk uitverkocht en had een tweede het licht gezien, die behoudens eenige wijzigingen, van hooger hand op gegevene voorschriften vastgesteld, gelijk is aan de eerste.

De lof, die in bovengemelde aankondiging aan het eerste gedeelte gegeven is, mogen wij in de ruimste mate aan het geheel toezwaaijen. Voor den onderofficier en den korporaal is dit boek eene onmisbare handleiding, die hen volledig bekend maakt met hunne pligten en regten. Iets nieuws wordt er natuurlijkerwijze niet gevonden, maar al wat hun noodig is te weten en wat zij elders niet dan met veel moeite moeten zoeken (iets waartoe hun vaak de gelegenheid ontbreekt) vinden zij hier in een' beknopten bundel bijeen. Het handboek zal hun een vraagbaak wezen, zoowel om de veelvuldige bezigheden van de huishoudelijke dienst na te gaan; of de verplichtingen in de garnizoensdienst naauwkeurig te lee-

ren kennen; het zal hun eene reeks van nuttige aanwijzingen geven op marsch en bij het geleiden van transporten; het vergezelt hen in het kamp en op de voorposten; het onderrigt hen in de praktische pionnierdienst. Dat is de inhoud van de vijf afdeelingen, waaruit het werk bestaat, die dus om zoo te zeggen het geheele leven van den soldaat omvatten.

Het blijkt dus hieruit, dat hoezeer de schrijver, zooals de titel ook aangeeft, meer bijzonder de onderofficieren en korporaals der infanterie op het oog heeft gehad, verscheidene onderdeelen ook voor het kader der overige wapens even nuttig zijn; dit geldt voornamelijk voor al hetgeen de inwendige dienst en krijgstuicht, de garnizoensdienst, de transporten en de pionnierdienst betreft, dat verre weg het grootste gedeelte van het werk uitmaakt.

Schoon dan ook het handboek meer bepaald voor onderofficieren en korporaals bestemd is, mogen wij het in den ruimsten zin ook aan de officieren en vooral aan de jonge infanterie-officieren aanbevelen, die hier een schat van aantekeningen vinden, welke hun ieder oogenblik van nut kunnen zijn, en die zij anders verplicht zijn uit eene groote menigte reglementen, voorschriften en bepalingen uit te trekken en bijeen te verzamelen. In dit opzigt heeft dus de schrijver ook aan zijne kameraden een groote dienst bewezen.

Wat wij vooral bij deze aanprijzing niet willen verzuimen is, de aandacht te vestigen op den uiterst geringen prijs. Een werk van 522 bladzijden zeer correcten druk, met twee uitslaande platen, dat

niet meer dan f 1,50 kost, indien er door militairen tien exemplaren te gelijk genomen worden, en in den boekhandel voor f 1,60 is te verkrijgen, behoort in ons land voorzeker tot de litterarische zeldzaamheden. Het is in het algemeen belang van het leger te hopen, dat de uitgever de waarheid ondervinde van den stelregel, die in onzen boekhandel te veel miskend wordt, dat het voordeelig is vele goedkoopere, dan weinige dure werken te verkoopen, want de verspreiding van dit handboek kan niet anders dan hoogst nuttig zijn. De aanbeveling van Z. Exc. den Inspecteur Generaal der Infanterie, en de invoering bij het Instructie-bataillon, zijn even zoovele streelende bewijzen voor den schrijver, dat de waarde van zijn werk wordt erkend en op prijs gesteld.

Algemeen Nederduitsch-Maleisch Woordenboek in de hof-, volks- en lage taal, met aanduiding der woorden, welke uit Oostersche en Westersche talen ontleend zijn, door Dr. P. P. ROORDA VAN EYSINGA. Te 's Gravenhage bij de Gebroeders VAN CLEEF, 1853.

Eene letterkundige beoordeeling van bovengenoemd werk te leveren, zou geheel buiten den kring van ons Tijdschrift liggen, maar eene aankondiging zal velen onzer lezers, vooral hun, die tot het Indische leger behooren, of zich tot hun vertrek naar Indië voorbereiden welkom wezen. Wij zullen hun derhalve met korte woorden aangeven, wat het bevat.

In de inleiding vinden wij vooreerst eene korte beschouwing over de Maleijers en hunne geschiedenis; eene aanwijzing van de verwantschap van het Maleisch met het Sanskrit en met het Dajaksch, overeenkomst met het Perzisch en Arabisch; daarna geeft de Schr. een verslag van zijne eigene taalstudien, die hij in 1819 in Indië begon, en van de verschillende werken, door hem in de Maleische taal, hetzij met, hetzij zonder vertaling uitgegeven; hierop volgt eene opgave van de hofgebruiken en het regerings-reglement; eene beschouwing van het hoog en laag Maleisch, en eindelijk eene tafel van vergelijking der Nederduitsche letters met het Arabisch karakter. Na deze inleiding geeft de Schr. in 1087 bladzijden een volledig woordenboek; dat vooral die groote verdienste heeft, dat al zoodanige woorden, welke men gebruiken moet om met iemand van de lagere klasse te spreken, en die, zooals bekend is, vaak zoo hemelsbreed verschillen met die van de boek- of beschaafde volkstaal, met de letter L aangeduid zijn, hetgeen natuurlijk de praktische bruikbaarheid zeer verhoogt.

De naam van den schrijver is overigens aanbeveling genoeg voor de deugdelijkheid van zijnen arbeid.

ED. DE LA BARRE DUPARCQ, *Etudes historiques et militaires sur la Prusse. Paris, Tanéra 1854.*

Veelmalen reeds vestigde de *Militaire Spectator*, hetzij door middel van eenvoudige aankondigingen, hetzij door meer uitvoerige beoordeelingen, de aandacht harer lezers op de voortbrengselen der

buitenlandsche pers. Hiermede wordt volgens onze meening aan eene werkelijke behoefte voldaan in eenen tijd, waarin de wetenschappelijke beschaving zoo vasten wortel geschoten heeft op het militair gebied, en daarentegen in het binnenland zoo weinig wordt uitgegeven, dat voor de algemeene krijgswetenschap van belang is. De oorzaak van dit laatste is niet verre te zoeken; zij ligt, naar onze vaste overtuiging, volstrekt niet in de mindere ontwikkeling van het Nederlandsche leger — de degelijke werken, die over militaire onderwerpen in onze taal geschreven werden, zijn er het bewijs van — maar alleen in het geringe debiet, dat de schrijvers ontmoedigt en de uitgevers afschrikt, en op zijne beurt een gevolg is van den beperkten kring, binnen welken die werken zouden gelezen worden, en den hoogen prijs, waarop zij gewoonlijk worden gesteld. Menig voornemen tot uitgave, hetzij van oorspronkelijk werk, hetzij van vertaling, viel in duigen, door voormelde oorzaken, te meer daar niet ieder, die door grondige kennis en studie in staat zou zijn, iets degelijks te leveren, in staat of genegen is, zich de opofferingen te getroosten, die aan eene uitgave zonder genoegzamen voorafgaanden waarborg verbonden zijn. Die oorzaken nu zijn moeijelijk weg te nemen, en zouden zeer belemmerend op de beoefening der krijgswetenschappen werken, indien wij niet in ons leger daarvoor een tegenwigt vonden, in de omstandigheid dat de meeste officieren door hunne kennis van de Fransche, Hoogduitsche en Engelsche taal in staat zijn, de buitenland-sche werken in het oorspronkelijke te le-

zen, daar tegen het vertalen van zoodanige geschriften dezelfde bezwaren bestaan als waarvan wij hierboven spraken.

Het is voornamelijk om deze redenen, dat wij de vermelding en de beoordeeling van de producten der buitenlandsche militaire litteratuur voor hoogst nuttig houden, en wij ons bij onze wapenbroeders aanbevelen, om in de kolommen van den *Militaire-Spectator* hun oordeel over zoodanige geschriften, die uit het buitenland ter hunner kennis komen, in korte trekken te doen opnemen.

Het Fransche wreck aan het hoofd dezer regelen genoemd, is in alle opzigten waardig, dat er de aandacht onzer lezers op gevestigd worde, waarom wij er eenige oogenblikken bij willen stilstaan.

De *Études historiques et militaires sur la Prusse*, van den kapitein der genie DE LA BARRE DUPARCO, professeur d'art militaire à l'École de Saint-Cyr, bevat eene heldere en juiste voorstelling van de voornaamste inrigtingen van het Pruissische leger, of liever het bevat naauwkeurig wat de titel aangeeft: het zijn studiën, doorwerkte beschouwingen en goed gemotiveerde oordeelvellingen.

De volgende woorden van den schrijver, die hij in zijne voorrede gebruikt, zijn de juiste kartakteristiek van zijn werk, zoo als ieder die het met oplettendheid doorlezen heeft, ze gaarne zal willen onderschrijven: »Pruissen, «zegt hij,» is eene jeugdige mogendheid, want nog is het geene eeuw geleden, dat het door 't bezit van het gewigtige Silezië onder de groote mogendheden van het vaste land zijne plaats heeft ingenomen.

» Zelfs sedert zijne vergrooting in 1815, is Pruisen een niet zeer groote, verbrokkelde staat, die bloot ligt voor den aanval.

» Wat zijn de oorzaken van dien spoedigen aanwas? Hoe dekt het zich op de kwetsbare punten?

» Het antwoord op deze dubbele vraag is gemakkelijk: het is groot geworden door het gewigt van het zwaard, het dekt zich door een talrijk leger en uitgebreide versterkingen. Daaruit volgt, dat de militaire toestand van dat land, zoolwel wat het personeel als het materieel aangaat, altijd de hechtste basis geweest is van zijn' invloed in Europa.

» Dien militairen toestand te bestuderen dunkt ons zeer nuttig, omdat men daardoor de rijkste en zuiverste bronnen van de kracht der Pruissische monarchie, wier grondgebied tot aan onze grenzen reikt, zal kunnen onderzoeken en beoordeelen.

» Maar die studie, zal zij vruchten dragen, zal in hare bijzonderheden, zoolwel het verledene als het tegenwoordige moeten omvatten: men zal vooral de geschiedenis moeten raadplegen, en daar het verhaal zoeken van de heldendaden waardoor de Brandenburgers zich onderscheiden hebben vóór dat zij Pruisen werden, en daar zal men de verschillende formatiën moeten opsporen van het leger dier bewoners der Baltische zeekusten.

» Naauwkeurigheid moet de eerste voorwaarde zijn bij dien arbeid; want het historische en militaire Pruisen is, in weerwil van eene groote menigte werken, welke er over handelen, in Frankrijk nog zeer onvolkomen bekend.

» Ziedaar het doel waarmede deze uitgave werd ondernomen; dat zijn de voorwaarden, waaraan wij bij de uitvoering hebben trachten te beantwoorden.

» Hij die eene militaire statistiek van Pruisen zoekt, moet dit werk niet open slaan: de cijfers komen er slechts op den achtergrond in voor, en bijna altijd uit een historisch oogpunt; de krijgsope ratieën, de feiten, die het Pruisische leger karakteriseeren, die zijne rigting en zijn geest doen kennen, ziedaar voornamelijk hetgeen wij verhalen willen en wat men er in vinden zal.

» Ieder onzer tafereelen staat op zich-zelf; zij kunnen afzonderlijk gelezen worden, maar maken te zamen een geheel uit, enz.»

Aan dit plan nu is de schrijver getrouw gebleven, en na doorlezing van het werk zal men zich een juist en duidelijk beeld van het Pruisische leger hebben gevormd.

De elf volgende punten zijn achtereenvolgens behandeld:

1. Opmerkingen over het karakter van Prins HENDRIK van Pruisen (den broeder

van FREDERIK den Grooten). — 2. De groote Keurvorst. — 3. FREDERIK de Groot. — 4. De Pruisische Infanterie onder FREDERIK den Grooten. — 5. Seidlitz en de Pruisische Kavallerie. — 6. Historisch overzicht over de opvolgende organisatiën van het Pruisische leger, sedert zijnen oorsprong tot op onze dagen. — 7. Bespiegelingen over het Pruisische leger. — 8. De militaire Eereteekenen. — 9. De Eergerigten. — 10. De Pruisische Versterkingskunst der 19^e eeuw. — 11. De militaire Tijdschriften.

Ons bestek laat niet toe, door aanhalingen het gunstige oordeel, dat wij over dit werk vellen te motiveeren, maar wij mogen onzen lezers vooral het 4^e, 5^e, 7^e en 9^e hoofdstuk aanbevelen, die bijzonder voor ons de behartiging overwaardig zijn.

Ten slotte mogen wij er nog bij vermelden, dat het werk door een' Pruisischen officier in het Hoogduitsch vertaald is en daar te lande eene zeer gunstige opname heeft gevonden.

B I J L A G E X I.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEEDE SERIE. — ZEVENDE DEEL. N°. 11.

(Maand Mei 1855.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Bij den grooten staf, tot adj. van Z. K. H. Prins Frederik der Nederlanden: Zijner Maj. adj. in buitengewone dienst de 1ste luit. jhr. G. A. C. H. von Goedecke, van het reg. rijd. art. Bij den prov. staf, tot luit.-kol.: de maj. J. F. van Mansvelt, adj. in het prov. kommand. van Utrecht, en de maj. F. J. D. A. Kuil van Trojen, adj. in het prov. kommand. van Zuid-Holland. Bij het 1ste reg. inf., tot adj.: de 1ste luit. A. F. Beijen en de 2de luit. N. J. Baron Mulert tot de Leemkule, beiden van het korps. Bij het 2de reg. inf., tot adj.: de kap. P. H. J. Hoogeveen, van het korps. Bij het 4de reg. inf., tot adj.: de 1ste luit. F. G. H. Driessen, van het korps. Bij het 1ste reg. drag., tot ritm. der 1ste kl.: de ritm. der 2de kl. R. A. Jackson, van het korps; tot ritm. van de 2de kl.: de ritm. van de 3de kl. J. Paulus, van het korps. Bij het 2de reg. drag., tot ritm. van de 3de kl.: de 1ste luit.-adj. H. H. Guerin, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. A. J. M. C. Baron de Posson, van het reg. jag. te paard, zijnde hij tevens

bestemd om in den verhoogden rang bij het reg. jag. te paard te verblijven. Bij den staf van het wapen der art., tot kap.: de 1ste luit. J. F. van Heatsz, van den staf, magazijn-meester der art. van de 2de klasse te Neuzen; de 1ste luit. M. P. Mol, van den staf, magazijnmeester der art. van de 2de kl. te Woerden. Bij het personeel van de geneesk. dienst der landm., tot officier van gezondh. der 2de kl.: de offic. van gezondh. der 3de kl. W. Krol en H. J. Wilson, van gemeld personeel.

Verplaatsingen.

Bij het 4de reg. inf., de 2de luit. A. W. van Dionant, van het 3de reg. inf. Bij het 6de reg. inf., de 1ste luit. W. Fleers, van het 8ste reg. inf. Bij het kolon. werfdepot, de 2de luits. C. G. Zwaanswijk, van het 4de reg. inf., W. G. Munters, van het 6de reg. inf. en M. S. C. de Wijs, van het 1ste reg. inf.

Gepensionneerd.

De ritm. der 1ste kl. G. J. te Boekhorst, van het 2de reg. drag.

Overleden.

De kap. H. F. J. Becking, van het 4de reg. infanterie.

VERBETERINGEN.

In ons vorig N^o. is in het artikel: *Nationale Militie en Schutterij*, eene onduidelijkheid ingeslopen. Na voorgeslagen te hebben, bij de schutterij van die gemeenten, waar geen voltallig bataillon kan worden zamengesteld, een 1sten luit. als chef en per kompagnie 1 sergeant-majoor als kompagnies-kommandant uit het leger te detacheren, zegt de schrijver iets lager, dat het aanstellen van officieren bij de schutterij 2de klasse op den ouden voet blijft. — Het spreekt evenwel dat dit laatste geen plaats kan hebben in het geval waarop de eerstvermelde regelen doelen, en de meening is, dat dan geene officieren bij zoodanige kompagnien of onderdeelen werden aangesteld.

Wij hopen met deze opheldering aan het verlangen van den geachten inzender voldaan te hebben.

De Redactie.

RAPPORT VAN HET COMITÉ VAN ONDERZOEK OMTRENT DEN TOESTAND VAN HET ENGELSCH LEGER IN DE KRIM.

(INGEZONDEN.)

In het laatste nummer van een der voornaamste Engelsche Tijdschriften, *Fraser's Magazine*, vinden wij een uitvoerig artikel, toegewijd aan een overzicht van het parlementaire onderzoek van de misbruiken in het bestuur en in de inrigting van het Engelsche leger in de Krim; — daar het onderwerp zeker niet zonder belang is ook voor de lezers van den *Militaire Spectator*, haasten wij ons, hetgeen wij het meest de aandacht waardig keuren, daaruit mede te deelen.

Het eerste rapport van het comité van onderzoek, is bevat in een dik boekdeel van meer dan zeven honderd bladzijden, welker inhoud bestaat uit het verhoor van twee en veertig getuigen, die op niet minder dan dertien duizend een honderd drie en negentig vragen geantwoord hebben.

Men ziet, dat alles op een even grootsche schaal in Engeland gedreven wordt, — zelfs tot aan de misbruiken toe!

Het spreekt van zelf, dat wij hier alleen kunnen wedergeven hetgeen van het grootste gewigt is, met zorgvuldige vermijding van die bijzonderheden, welke wij reeds in de couranten gelezen hebben.

De eerste belangrijke getuige, die voor het comité geroepen werd, was een lid van het Gemeente-Huis, de heer DUNDAS, die in het hartje van den winter naar de Krim gereisd was, ten einde zich te overtuigen van de waarheid of valsheid der aanklagten, welke men in de Engelsche dagbladen algemeen vond. De heer DUNDAS bleef slechts gedurende de laatste helft van de maand December in de Krim; maar hij zag er in dien korten tijd meer dan genoeg, om hem te overtuigen, dat de couranten zich noch aan overdrijvingen noch aan leugens schuldig maakten, zooals de aanhangers van het toenmalige ministerie wel wenschten te doen gelooven. Zijn bericht aangaande hetgeen waarvan hij op het oorlogstooneel ooggetuige was, luidt als volgt:

» In het kamp van de kavallerie zag men overal niets dan doode paarden liggen; diegene, welke nog leefden, waren of stervend, of grootendeels voor de dienst onbruikbaar. De manschappen, voetvolk en ruitery, waren smerig, in lompen gehuld, zonder schoeisel, vergaande van vochtigheid, koude en honger, onder ellendige tenten, welke naauwelijks eenige

beschutting tegen het weder opleverden. Men had er volslagen gebrek aan brandstof, aan groenten, aan rijst, — en meestal kregen de soldaten slechts halve rantsoenen. Buikloop en ziekten werden dus eerder bevorderd dan tegengehouden. De toevoer van geneesmiddelen was op verre na niet voldoende. Er waren geene middelen om de zieken naar het hospitaal te Balaklava te vervoeren, en als de Fransche ambulances hen daarheen bragten, vond men er geene bedden, waarop zij liggen konden. Men wierp hen dus op den killen, vochtigen grond en daar stierven zij.”

De volgende getuige was de generaal EVANS, wiens rang en stand bij het leger, zoowel als zijn bekende voorzigtige en vastberaden aard een bijzonder gewigt aan zijne getuigenis geven. Het is onmogelijk al hetgeen hij vertelde hier te herhalen; maar het volgende, in zijne eigene woorden, geldt het commissariaat bij het Engelsche leger en komt ons zeer belangrijk vóór:

»Veel van de ongemakken en van de ellende, welke later door het leger verduurd werden, waren, naar het mij voorkomt, van aloude afkomst, en welligt aan de hoogere autoriteiten te wijten. . . . Toen ik te Malta aankwam, eene soort van *dépôt*, waarheen de troepen op weg naar de Dardanellen gezonden werden, stond ik verbaasd, dat de autoriteiten dáár mij meldden, dat de *Commissary General*, die, zooals iedereen zich verbeeldde, naar Konstantinopel gezonden werd, om alles voor het leger in gereedheid te brengen, in het geheel geene, of slechts weinige muilezels, en volstrekt

geene karren aangekocht had, hoewel er een aanzienlijk aantal van beiden op het eiland verkrijgbaar waren. . . . Allen, die tot dat departement van de dienst behoorden en uit Engeland gezonden werden, waren in alle opzigten praktisch onbruikbaar; — vooral diegenen, die met de transportdienst belast waren. . . . Ik geloof dat de heer FINDER, de chef van die dienst, hierop opmerkzaam werd gemaakt; maar het was blijkbaar, dat hij het noch noodzakelijk achtte om zijn staf, noch het personeel voor de transportdienst te vermeerderen of om muilezels aan te koop.

»Ik ging vervolgens naar Scutari, waar vóór de aankomst van Lord RAGLAN, ongeveer 12000 man onder mijn bevel lagen. Ik ondervond, dat het uitdeelen der levensmiddelen met vele zwaarigheden gepaard ging, en was eenigzins verwonderd, dat het hoofd van het commissariaat niet naar mijne bevelen was komen vragen; maar het bleek, dat hij te Konstantinopel woonde. Ik zond hem bevel om bij mij te komen, om mij uitleg van zijne handelwijze te geven. Hij liet mij weten, dat hij ziek was, en ik heb nooit de eer gehad van hem te zien. . . . Vele detachementen moesten dikwijls vier of vijf uren op hunne *vivres* wachten, en werden soms zelfs genoodzaakt om weder weg te gaan zonder ze ontvangen te hebben, en om den volgenden morgen weder terug te komen. Dit was ook het geval met de *fourage*. Er was slechts één klein magazijn ten behoeve van *plus minus* twee duizend paarden. . . . Ik geloof, dat de voornaamste schuld, van al dit

onheil gedragen moet worden door de autoriteiten te huis. Ik ben overtuigd, dat deze oorlog ondernomen werd in de bedriegelijke verwachting, dat die zonder een schot te doen, of zonder behoefte aan eenigen voorraad afloopen zou. . . . In elk geval is het onbetwistbaar, dat er geene beschikkingen genomen werden, die ons in staat zouden gesteld hebben, om dadelijk te velde te trekken. Toen eindelijk de Russen over den Donau trokken, zond OMER-Pacha een dringend verzoek aan de geallieerden om hulp, en het antwoord luidde natuurlijk, dat wij geene middelen van vervoer hadden. Men zou eene maand te voren hierin hebben moeten voorzien. De officier, door OMER-Pacha gezonden, verklaarde, dat hij gereed was om dadelijk 5000 kleine paarden en een aanzienlijk getal wagens, door buffels getrokken, te leveren, als wij maar tot Varna wilden voortrukken. Toen de geallieerden eindelijk te Varna aankwamen, zond OMER-Pacha een groot getal karren; maar men requireerde zijne paarden niet. Men wachtte nog op protocollen uit Weenen, en gaf zich geene bijzondere moeite om het leger marschvaardig te houden. »Het einde van de zaak was,» zeide de generaal EVANS, »dat wij bezwaarlijk in staat waren ons in beweging te stellen.»

De generaal weidde hierop uit over den ellendigen toestand van het commissariaat te Varna, dat geheel in handen van burger-ambtenaren bleef, die »hoewel zij uitstekend rekenen en schrijven konden, grootendeels van de actieve dienst hoegenaamd niets wisten.»

Voorts legde de generaal de verrassende getuigenis af, welke Lord RAGLAN nog niet tegengesproken heeft, dat men geene poging deed om een weg aan te leggen tusschen Balaklava en het kamp, hoewel het geheele leger begreep, dat de bestaande wegen of paden, zoodra het slechte weder inviel, onbegaanbaar zouden worden.

De getuigenis van den kapitein WROTTESLEY, van het korps Ingenieurs, is niet minder belangrijk. Deze officier werd naar Gallipoli, de eerste landingsplaats gezonden, om de stad ter opname van de troepen in gereedheid te brengen, en om werken op te werpen ten einde de positie te dekken. De eenige vervoermiddelen welke hij vond waren eenige *arabas*. Het gevolg was, dat, »zoodra de troepen aankwamen, men de grootste zwarigheden te overwinnen had. Het kostte de grootste inspanning om de tenten, en vooral de werktuigen van de genie, de levensmiddelen en andere benoodigdheden naar de liniën te brengen, — op een afstand van slechts twee uren gaans. Daarentegen, bragten de Franschen met het eerste detachement, dat niet sterker was dan dat der Engelschen, wagens, paarden en voerlui in genoegzaam aantal mede.»

Later werd de heer WROTTESLEY te Varna achtergelaten, om daar werven aan te leggen, en beschrijft aldus de zwarigheden die hij ondervond: — »De grootste werf moest aan den overkant van de baai zijn, waar ze beter tegen den wind beschermd was, en dieper water was, om de paarden te ontschepen. Ik had hoegenaamd geene middelen om hout of andere materialen te vervoeren, en soms

verloor ik een geheelen dag met het ver-geefsche zoeken naar transportmiddelen, terwijl het den Franschen *sappeurs* aan niets ontbrak. Alles wat tot vervoer dienen kon, hadden zij in volmaakte orde uit Frankrijk medegebragt.

Het Engelsche en het Fransche stelsel onderling vergelijkende, zegt hij: »Veronderstelt, dat de Engelschen en de Franschen vlak naast elkander werven bouwden, en dat ik, als Engelsch officier, eene aanzienlijke hoeveelheid hout een paar mijlen ver moest laten vervoeren; — om dit te kunnen doen, zou ik van den majoor eene requisitie moeten vragen op den *Quartermaster-General*, voor transportmiddelen. Deze zou mij zenden naar het commissariaat, en het commissariaat zou mij doen weten, dat, »indien ik een *sappeur* medegeven wilde, om te beletten dat de voerman en zijne ossen weg- liepen, ik morgen, of overmorgen, een *araba* zou kunnen krijgen.» Inmiddels zouden de Franschen met hunne medegebragte vervoermiddelen, ofschoon wel- ligt minder bedreven ingenieurs dan wij, reeds het werk half klaar hebben, en ons telkens in de vlugheid van den arbeid, voor- namelijk door hunne betere middelen van vervoer, overtreffen.

» De Engelsche regering scheen geheel en al op de vervoermiddelen van het land zelf, waar het leger landde, te vertrouwen, en hoewel er overal officieren waren, die paarden voor het Engelsche leger aankochten, werd geen enkel *trekpaard* medegezonden toen de expeditie naar de Krim uitzeilde.»

OMER-Pacha zond vijfhonderd wagens

met buffels naar het Engelsche leger, maar al de voerlui liepen weg. De kapitein WROTTESLEY zegt: »Indien men die menschen behoorlijk van levensmiddelen voor- zien, en ook voor de lastdieren gezorgd had, geloof ik niet, dat de voerlui gede- serteerd zouden zijn.»

De heer VAUX, officier van gezondheid aan boord van een der transportschepen, bewees, dat er eene lading van groenten aan boord gedaan werd, ter waarde van tweeduizend pond sterling, bestaande grootendeels uit verrotte aardappelen. Hij vertelde ook van de aankomst van het schip *Jason* te Balaklava met 250 paar- den, welke vele dagen nadat ze geland waren, aan touwen vastgebonden, dicht bij het strand bleven staan, slechts een paar handvullen zemelen te eten kregen, en letterlijk verhongerden. Een ander schip, de *Victoria*, met houtskool be- vracht, moest zes weken in de haven blijven eer de lading aan wal mogt komen; eindelijk wierp men de houtskool boven op eene groote hoeveelheid meel, die daar- door geheel en al bedorven werd.

Men had een groote tent opgeslagen, in staat om tachtig paarden te bevatten. Twee dagen later, onder aanhoudende regens, bezocht de heer VAUX het kamp, en waagde het in bedenking te geven, of men de paarden, die nog onder den bloo- ten hemel stonden, niet daarin brengen zou. Het antwoord luidde, dat men zoo iets niet zonder order kon doen.

Dezelfde getuige verklaarde, dat groote hoeveelheden brood aan wal gezet werden en in den regen bleven liggen vergaan, hoe- wel er een leëg huis vlak in de buurt was,

en de havenmeester te Balaklava, ofschoon hij de verrotte groenten aan boord van het schip zag, en men hem waarschuwde, dat ze eene pestziekte konden doen uitbreken, durfde zijne toestemming niet geven om ze over boord te werpen.

De heer CLAY, een der voornaamste reeders uit Hull, was ook in den loop van den winter te Balaklava geweest. Hij bevestigde al hetgeen de vorige getuigen verklaard hadden, en voegde vele nieuwe bijzonderheden daarbij. Onder anderen de volgende: Het transportschip *Emperor*, werd door het gouvernement gehuurd voor de som van honderd pond sterling daags. Dit schip moest 500 lasten steenkolen aan boord nemen, welke men te Malta, eer het gouvernement het schip huurde, in één dag aan boord kon brengen. Zoodra men het in 's lands dienst gesteld had, kon men te Konstantinopel niet meer dan dertig last daags aan boord krijgen; dus zou de operatie van het koleninnemen, in den tijd van 10 dagen, de som van duizend pond aan het rijk kosten.

Over het inschepen en het vervoer der paarden werd ook door den heer CLAY geklaagd. »Er worden te Hull,» zegt hij, »meer Engelsche paarden voor de Oostzeelanden ingescheept, dan uit alle andere Engelsche havens te zamen. Zekere VANBERGEN daar, voerde jaarlijks duizende paarden naar Stettin, en zond ze vroeger naar St. Petersburg en Riga. Het is een onbekend iets, dat één dier paarden ten gevolge van de reis gestorven zou zijn. Ze komen gewoonlijk in een even gezonden toestand aan, als men ze aan boord zendt. . . . Toen het 17de reg. ligte

dragonders te Portsmouth ingescheept werd, nam men omstreeks 250 paarden mede, en bij de aankomst te Varna, had men reeds onderweg 25 troeppaarden en twee officierspaarden verloren. Zes en zestig paarden van hetzelfde regiment stierven aan boord van een ander schip eer men de golf van Biscayje bereikt had. — Dit wordt alleen toegeschreven aan de verkeerde wijze van plaatsing aan boord. Ze werden namelijk in afzonderlijke bokken opgesloten, waarin zij de geheele reis door moesten *blijven staan*, terwijl de paarden door den heer VANBERGEN ingescheept, allen kunnen liggen en behoorlijk met stroo-legers voorzien worden. De heer CLAY had te vergeefs en het Ministerie van Oorlog en van Marine op deze feiten opmerkzaam gemaakt. De zaken bleven onveranderd.

Hetgeen wij reeds van het innemen van de steenkolen van de *Emperor* verteld hebben, zal de verbazing opgewekt hebben; hetgeen er echter met de *Arabia* gebeurde, is nog verrassender. Het kostte niet minder dan ongeveer zestigduizend gulden, om de steenkolen aan boord van dat schip te brengen. Het gouvernement betaalde aan huur zestienduizend pond sterling in de maand voor dit groote vaartuig, en men gebruikte het één geheelen dag, alleen om een Oostindievaarder van het Gouden Horen naar de Zwarte Zee te slepen, zoodat deze sleepdienst, — die best door eene kleine stoomboot had kunnen verrigt worden, — niet minder dan zesduizend gulden aan het land kostte.

De kapitein KELLOCH, van het stoomschip *Himalaya*, dat door het land aan-

gekocht werd, verklaarde, dat hij in zijn schip 1682 paarden naar het Oosten gevoerd had, zonder er meer dan twee van te verliezen, omdat, zoolang het schip geen rijks-vaartuig was, de Compagnie zelve, en niet de regering, zich met de inscheping van de paarden belastte. Nadat hij dus zonder eenig ongeluk de *Scots Greijs* aan wal gezet had, werd de kapitein KELLOCH, door Lord RAGLAN naar Varna teruggezonden om eenige trekpaarden en de eerste afdeeling van het korps der ambulances af te halen. Te Konstantinopel scheepte hij 650 zakken houtskool in, waaraan groot gebrek was bij het leger. Hij bragt de paarden en de dronken oude invaliden van de ambulance veilig over; maar de houtskool, hoewel behoorlijk aan den agent te Balaklava geconsigneerd, werd niet door den havenmeester, den kapitein CHRISTIE, in ontvang genomen. Alles moest dus naar Varna teruggebragt worden, waar geen mensch er iets van weten wilde; van daar ging de reis verder naar Konstantinopel, van waar de houtskool gekomen was, en waar ze weder gelost werd, daar de kapitein order ontving om met zijn schip naar Engeland terug te keeren.

Eenigen zijn van meening, dat men te Balaklava beter zou gedaan hebben met de dronken oude invaliden weder naar huis te zenden en de houtskool te houden. De kapitein KELLOCH verklaarde, dat de haven van Balaclava in een' verschrikkelijken toestand was. De afval uit de schepen, de ingewanden van het slagteeve, en zelfs lijken, dreven er in rond en verpestten de lucht. En dit alles had men

gemakkelijk kunnen voorkomen. Toen men den kapitein vroeg, hoe hij de haven gereinigt zou hebben, antwoordde hij: »Ik zou van al de schepen in de haven enkele matrozen tot dat werk gerequireerd hebben, en met honderd man had men de haven en de geheele stad binnen acht dagen kunnen reinigen.» Zelfs zonder requisitie zou de kapitein zich hebben kunnen redden. De manschappen van de meeste transportschepen, zegt hij, hadden niets te doen, en tegen een matig loon, zouden zij maar al te gaarne, in hun eigen belang, de haven gezuiverd hebben. De agent van de *Himalaya*, had, eer het schip aan het rijk verhuurd werd, twaalf à vijftien uren noodig om het van brandstof te voorzien; — 's rijks dienst vorderde zes of zeven dagen voor hetzelfde werk, alleen omdat er niemand was, die wist hoe alles met den meesten spoed gedaan kon worden.

Volgens de verklaring van Lord CARDIGAN, was het ongeveer in de eerste week van November, een dag of drie vier na den slag bij Inkermann, dat het denkbeeld begon veld te winnen, dat het leger in de Krim zou moeten overwinteren. Wij behoeven hier naauwelijks te herinneren, dat geen de minste voorzorgen, voor 't geval eener dergelijke gebeurtenis door de autoriteiten genomen waren. De veld-maarschalk RAGLAN, — even als de heer COBDEN, — schijnt zich met het denkbeeld geveleid te hebben, dat Rusland dadelijk bezwijken en een zijner sterkste vestingen zich overgeven zou, zoodra de geallieerde legers onder de muren verschenen.

Het is bekend, dat de *Times* eene groote som, door middel van de vrijwillige gaven zijner abonneuten bijeenbragt, en dat een agent van dat blad naar het oorlogstoooneel gezonden werd, met volmagt om het hem toevertrouwd geld op de meest doelmatige wijze ten beste van de troepen te besteden.

Betrekkelijk was de som, waarover hij beschikken kon, gering; maar het is verbazend hoe ver beperkte middelen reiken kunnen, in de hand van iemand die zijn gezond verstand bezit en eerlijk man blijft. Toen hij te Konstantinopel aankwam, vond de heer MACDONALD twee duizend acht honderd zieken en gewonden in de kazernen, in de Turksche hospitalen en aan boord der schepen. Na den slag van Inkermann groeide dit getal natuurlijk sterk aan. Het schijnt ongelooflijk, maar het blijft toch eene ontegenzeggelijke waarheid, dat de bezorging van de levensmiddelen en benooidgheden voor al deze lijdens, overgelaten was aan een grijsaard van meer dan zeventig jaren, met twee ondergeschikten, en drie jongens, bij wijze van schrijvers! Sago, arrowroot en al hetgeen men voor de zieken noodig kon hebben, waren ook verkrijgbaar vlak bij de hospitalen, op de bazaars van Konstantinopel. De Engelsche gezant, Lord STRAFFORD, erkent, dat hij volmagt had, om op de plaats zelve alles aan te koopen wat hij wilde, maar dat hij nooit van zijne volmaakt gebruik maakte; en de de ongelukkige zieken, die vooral aan buikloop wegwijnden, moesten wachten totdat zij uit Engeland met deze Oostersehe voortbrengselen voorzien werden. On-

gelukkig echter konden de meesten niet zoolang wachten. Lord STRAFFORD wist niets van de hospitalen. Hij had te veel met zijne protocollen te doen; — gedurende de drie maanden, welke de agent van de *Times* te Konstantinopel bleef, vereerde de gezant de hospitalen slechts met één kort bezoek. De ellende, welke de gewonden op den overtocht tusschen de Krim en Konstantinopel uitstaan moesten, is door de dagbladen genoegzaam bekend gemaakt, en het is zeker, dat zonder de krachtige hulp van den heer MACDONALD en van die weldadige vrouwen, welke zich naar Konstantinopel begeven hadden, de helft der zieken in de hospitalen uit gebrek aan behoorlijk voedsel zoude omgekomen zijn. Het spreekt van zelf, dat de agent van de *Times*, al wat hij noodig had, op de plaats zelve kocht. Alles was er in overvloed te krijgen. De middelen waren, volgens zijne onwederlegbare verklaring, voorhanden, maar de administratie wist niet hoe men kleeding, voedsel, brandstof, reiniging, geneesmiddelen, of iets anders, bezorgen kon. De verschrikkelijke en schandelijke vuilheid der hospitalen werd door verschillende getuigen bewezen. En toch, zegt de heer MACDONALD, was er een groot waschhuis ten bunnen behoeve door de Turken opgericht, dat men echter, de hemel weet hoe, met gehakt stroo opgevuld had, wat ook daár bleef gedurende de drie maanden, welke hij in Konstantinopel toefde. Het wasschen en het bakken waren beide *aanbested*, en het gevolg was, dat de manschappen even vuil gekleed als slecht gevoed bleven.

Ten slotte, werd de volgende vraag aan den heer MACDONALD gedaan :

» Hebt gij ook de Fransche hospitalen bezocht? » Ja."

» In welken toestand waren die? » Alles was er volmaakt in order. Zij waren bijna even goed ingerigt als de groote hospitalen te Parijs en Londen."

Lord LUCAN klaagde over de wijze waarop de kavallerie door het commissariaat behandeld werd. Er was fourage en voedsel in overvloed; maar de administratie wilde niet, dat men er gebruik van maakte. Geheele scheepsladingen van gerst lagen in de haven te Balaklava, en Lord LUCAN wilde er een voorraad van opleggen; maar de administratie zag geen kans ze aan wal te brengen, hoewel er honderde schepen in de haven lagen, welker manschappen niets te doen hadden.

Op den 29sten September diende Lord LUCAN eene officiële klacht aan den opperbevelhebber in. De paarden verhongerden, omdat er geen administratief ambtenaar was, die bepaaldelijk met de bezorging van fourage belast was. De dienst van het commissariaat was overgelaten aan jongelui, die ondervinding noch ijver toonden. Alle klagten, persoonlijk tot den heer FILDEN gerigt, baatten niet. Op dezen officiële brief ontving de bevelhebber der kavallerie geen antwoord. In November, December en Januarij herhaalde hij zijne klagten. Tot antwoord kreeg hij geene wederlegging van zijne beschuldigingen, maar de beleefde uiting van: » de hoop, dat later alles beter zou gaan; » doch er werd niets gedaan om die hoop te verwezenlijken, en de kavallerie bleef in denzelfden ellendigen

toestand, zonder ooit één dag fourage vooruit te ontvangen. Na den storm in het begin van de maand November, zouden al de paarden verhongerd zijn, zoo de generaal CAN-ROBERT de Engelsche kavallerie niet met gehakt stroo, — zooveel als men in dertig dagen noodig had, — voorzien had. — Later werden, gedurende vijf weken, in het hartje van den winter, de kavalleriepaarden ten dienste van het commissariaat gerequireerd, in welken korten tijd niet minder dan 426 van deze kostbare dieren onder den zwaren arbeid bezweken. Lord LUCAN klaagde weder over deze behandeling, en herinnerde den opperbevelhebber tevens, dat het geheele wapen opgeofferd werd aan eene dienst, welke de kavallerie eigenlijk niet geroepen was te vervullen. Lord RAGLAN verwaardigde zich niet om eenig antwoord op dezen brief te geven.

De heer STICKNEY, een der hoofdamttenaren van het commissariaat, en die één en veertig jaren bij dat departement gediend heeft, werd ook voor het comité geroepen. Deze waardige grijsaard, die een type schijnt te zijn van de ambtenaren, welke men daar aantreft, verklaarde, dat al hetgeen de vorige getuigen gezegd hadden, volstrekt niet onwaar was, maar dat het » zoo moeilijk was om in alles te voorzien. » Dit was het eenige antwoord, dat men van hem uitlokken kon.

De heer STRAFFORD, een lid van het Parlement, beschreef aan het comité de afgrijpselijke tooneelen, welke hij in het hospitaal te Scutari bijgewoond had. Hetgeen hij vertelde, was zoo walgelijk in de details, dat het onmogelijk is het hier

weder te geven, en zelfs de couranten hebben het niet gewaagd alles uitvoerig aan het publiek mede te deelen. Wij kunnen dus slechts enkele punten aanstippen. De riolen en geheime gemakken van de hospitalen, werden niet geledigd. De stank en de pestlucht waren onverdragelijk. Toen de heer STRAFFORD onderzoek deed naar de reden van dit verzuim, vertelde men hem zeer bedaard, dat het niet anders kon, omdat het ledigen der putten, volgens het reglement, aan niemand bepaaldelijk was opgedragen. Het moet nog blijken of de majoor SILLERY, de kommandant van het hospitaal, dit verantwoord kan of niet. Verder zeide de heer STRAFFORD: »Het is onmogelijk om den ellendigen toestand der zieken te beschrijven toen zij ontscheept werden. Ik heb er velen gezien, die om vier uur 's namiddags op het plein van het hospitaal te Scutari gebracht werden, en die sedert den vorigen avond hoegenaamd geen voedsel ontvangen hadden. . . . Ik heb zelf aan deze menschen warme arrowroot gegeven, of wat ik maar krijgen kon, en de manschappen zelve vertelden mij dit feit, zoodra zij in staat waren één woord te spreken. . . . Zij werden van de landingsplaats door de Turken den steilen heuvel opgedragen, met de voeten vooruit en het hoofd naar beneden, en hunne lichamen en kleederen waren letterlijk met ongedierte bedekt.»

»Het hospitaal te Balaklava, was in een nog ergeren toestand. De zieken lagen op den grond, terwijl de ledikanten leëg stonden. De eenige ventilatie kwam door de gebrokene ruiten. Het voedsel was

slecht. De bedden waren vuil en er werd in het geheel niet gewasschen. De oppassers deden niets dan razen en tieren tegen de zieken.»

De heer STRAFFORD had van Miss NIGHTINGALE eene lijst van geneesmiddelen en andere voorwerpen medegebragt, die ten dienste van het hospitaal beschikbaar gesteld werden; maar de geneesheeren zeiden, dat er aan niets gebrek was; — dat is, zij hadden geneesmiddelen in overvloed; maar dit baatte niets zoolang het voedsel zoo slecht bleef. Dus liet men de zieken stilletjes sterven. »Het kwam mij voor,» zeide de heer STRAFFORD, »alsof daár op iedereen eene soort van fataliteit rustte. Men scheen geen de minste hoop te koesteren, dat iemand, die in het hospitaal te Balaklava opgenomen werd, ooit beter kon worden.»

Deze getuige eindigde zijne verklaringen met de woorden: »Toen ik weder op weg was naar Engeland, bestond de pijnlijke indruk bij mij, dat ik nergens bij het leger één mensch had kunnen vinden, die voor iets verantwoordelijk was.»

De heeren PERCY, lid van het Parlement, en OSBORNE, waren ook, — de laatstgenoemde drie dagen na den slag van Inkermann, — te Scutari geweest, en vonden het hospitaal geheel en al in de war. Er was geen kommandant en geene tucht. Alles ontbrak, en toen de heer OSBORNE aan den officier van gezondheid MENZIES, de beschikking aanbood over de fondsen, welke hij tot dat doel medegebragt had, antwoordde deze, dat hij overvloed aan alles had. Deze berigten noopten den Hertog van NEWCASTLE, om officieel iets

te doen; maar in plaats van een commissaris, met behoorlijke volmagten voorzien, naar het Oosten te zenden, benoemde hij slechts eene commissie van onderzoek, uit twee geneesheeren en een advocaat bestaande. De dringende brieven door den heer OSBORNE aan Lord STRAFORD en aan den Hertog van NEWCASTLE gerigt, bleven verder zonder eenig gevolg.

Zoodra de commissie te Konstantinopel aankwam, eischte zij van den dirigerenden apotheker en van den hoofdadministrateur eene opgave van al hetgeen zij reeds ontvangen en in voorraad hadden.

Op deze aanschrijving kwam geen antwoord, en na twee of drie weken daarop gewacht te hebben, ging de commissie naar de magazijnen om zelve te zien wat de heeren apothekers deden. Het bleek, dat de eerste apotheker een paar dagen na ontvangst van de aanschrijving overleden was, en toen de commissie naar de boeken vroeg, kreeg zij er twee in handen: één was een copijboek van de correspondentie, het ander heette eene lijst te bevatten van hetgeen men ontvangen had. Sedert meer dan twee maanden, was er in geen van beide ééne enkele letter bijgeschreven. Noch de apotheker, noch iemand anders, wist wat of hoeveel er in voorraad was.

Van den administrateur kreeg de commissie tegen Kersmis het rapport, dat zij op den 28^{den} November gevraagd had. De heer MAXWELL, een der leden van de commissie, zegt: Wij hadden eene opgave verzocht, te *beginnen* van 1°. September, en wij kregen er eene, die met 51 Augustus *eindigde*; — juist wat wij niet

noodig hadden. De administrateur was, even als de apotheker, juist op het kritiek oogenblik overleden. De commissie rigte hare vragen daarop tot den heer WREXFORD, ook hoofdadministrateur, die echter onmiddellijk alle verantwoordelijkheid van zich afwierp; hij verklaarde, dat hij alleen ter adistentie van den overledene gediend had.

Wij gaan nu over tot de verklaringen van de chefs van de geneeskundige dienst.

D^r. ANDREW SMITH, de directeur-generaal van die dienst, verklaart, natuurlijk, dat hij alle mogelijke zorg gedragen had voor de hospitalen in het Oosten; dat hij de meest bekwame geneesheeren daar naar toe gezonden had, enz. Het schijnt ook, dat hij ten dezen opzichte inderdaad niets verzuimd had; maar in alles wat hij deed, was hij deerlijk belemmerd door het omslagtige van de formaliteiten, waaraan hij zich onderwerpen moest, en door de noodzakelijkheid van al hetgeen hij deed, of gedaan wilde hebben, langs den officiëlen weg schriftelijk aan te vragen, waardoor, daar de correspondentie door niet minder dan vijf kanalen moest gaan, de dienst telkens op eene hoogst nadeelige wijze vertraagd werd. De eerste verzending van geneesmiddelen uit Engeland bleef niet minder dan acht weken aan boord van een zeilschip eer dat in zee stak, en de reis naar Malta kostte zes à acht weken meer, zoodat die geneesmiddelen eerst zestien weken na de inscheping te Malta aankwamen. Immiddels was de officier van gezondheid aan wien ze geconsigneerd waren, naar de Krim gegaan, en zoo de admiraal STEWART, die toen te Malta

kommandeerde, niet meer verstand had gehad, dan zijne ambtgenooten, zou men alles teruggezonden hebben. Hij nam het echter op zich, om de lading naar Konstantinopel te zenden.

De geneesheeren door Dr. SMITH naar het oorlogstoneel gezonden, voorzagen hem geregeld met breedvoerige rapporten, welke den bloeienden toestand van alles vermeldden, zoodat de chef van de geneeskundige dienst geen enkel woord geloofde van de berigten in een tegenovergestelden zin, waarvan de dagbladen wemelden. Toen dus de heer MACDONALD vóór zijn vertrek uit Engeland een bezoek bij Dr. SMITH aflegde, om brieven van aanbeveling te vragen aan de geneesheeren te Scutari en elders, gaf deze hem te kennen, dat zijne reis eigenlijk geheel en al onnoodig was, want dat hij zien zou, dat het nergens aan iets ontbrak, en dat de officieren van gezondheid niet gedoogen zouden, dat hij zich met hunne patienten bemoeide.

Hij smeekte hem ook, de uit de hospitalen ontslagen soldaten niet tot dronkenschap te verleiden, door hun geld te geven.

De Hertog VAN NEWCASTLE sprak in denzelfden geest tot den heer MACDONALD. Toen echter een verontwaardigd lid van het comité aan Dr. SMITH vroeg, of hij nog van meening was, dat de reis van den agent van de *Times* onnoodig was geweest, moest de chef van de geneeskundige dienst bekennen, »dat hij zich buiten staat gevoelde, om op die vraag te antwoorden.»

Hierop volgde de getuigenis van Dr. MENZIES, den chef van de geneeskundige dienst in het Oosten, en die, zonder twijfel,

ook de verantwoordelijke persoon was voor den toestand der hospitalen te Scutari, waar hij zelf bleef. Deze was de heer, die aan Dr. SMITH verzekerde, en die van zijn kant het aan den Hertog VAN NEWCASTLE betuigde, dat alles volmaakt in orde was. Toen hij echter vóór het comité verscheen, kon hij niet loochenen, dat alles in de war was geweest. »Over het algemeen,» zegt hij, »waren de hospitalen walgelijk vuil; maar ik had de noodige bevelen gegeven, om ze rein te houden. Evenwel was het zeer moeilijk om dat gedaan te krijgen.»

Hij had ook rapport gemaakt van den toestand der hospitalen aan den kommandant, en zijne ontevredenheid te kennen gegeven. Zijne rapporten waren echter onnoodig; hij had het regt om van den kommandant te eischen, dat de bevelen, welke hij gaf, uitgevoerd werden. Verder zegt hij: »De geheele administratie deugde niet; geen der ambtenaren deed zijn pligt.» En evenwel had hij niemand weggejaagd, noch de hulp van de hogere autoriteiten ingeroepen om dat te doen. Op de vraag, hoe het kwam, dat hij naar Engeland geschreven had, dat hij voorraad en levensmiddelen in overvloed had, antwoordde hij, dat de ondergeschikte ambtenaren hem verzekerd hadden, dat zulks het geval was. Deze ambtenaren vertelden hem ook, dat de hospitalen behoorlijk in orde waren, hoewel hij van het tegendeel overtuigd werd, zoodra hij zelf de ziekenzalen bezocht. Het comité vroeg ook aan Dr. MENZIES, of de zieken datgene kregen wat voor hun levensonderhoud en tot hun herstel vereischt

werd? Zijn antwoord luidde: »Dat was niet het geval.” »Waarom schreeft gij dan aan Lord STRAFFORD, dat zij wèl alles kregen, wat zij noodig hadden?” Omdat men toen genoegzamen voorraad van alles had; — ten minste, zooals men mij deed gelooven.” »De zieken in het hospitaal moesten soms uren achtereen op hunne maaltijden wachten. Wien is dat te wijten?” »De administratie.” — »Hadt gij geene magt over haar? — »Jawel; maar het spijt mij te moeten verklaren, dat de administrateur mijne bevelen niet opvolgde.”

En zoo schijnt het met alles te zijn gegaan. D^r. MENZIES, die daartoe de magt had, gaf zijne bevelen, en als men daaraan niet gehoorzaamde, liet hij het daarbij berusten. Hij schijnt er nooit aan gedacht te hebben, dat hij het regt had om dwangmiddelen tegen zijne ondergeschikten te gebruiken. Inderdaad, zijne geheele geestkracht, zoo hij er eenige bezat, schijnt in de vervulling van de officiële pligten, welke de *routine* hem voorschreef, verspild te zijn geweest. Hij was »meestal 's nachts tot na twaalf uur werkzaam, en stond dan om drie of vier uur 'smorgens op, om aan de noodzakelijke correspondentie te gaan.” Wanneer hij geneesmiddelen te Scutari noodig had, en een

schip van daar naar Engeland onder zeil ging, kon hij ze niet regtstreeks aanvragen, maar moest hij zijne brieven door den opperbevelhebber in de Krim opzenden.

Twee andere, uit de Krim teruggekeerde geneesheeren, verklaarden, dat de dienstreglementen zoo belemmerend waren, en zoo weinig aan de discretie van den officier van gezondheid overgelaten was, dat het voor hem onmogelijk was om zijn pligt op eene behoorlijke wijze te vervullen, terwijl een groot gedeelte van zijn tijd aan het opstellen van onnoodige en toch voorgeschrevene brieven en rapporten besteed moest worden.

Wij hebben hier eene korte schets gegeven van al wat belangrijk en minder bekend was, in het rapport door het comité van onderzoek uitgegeven; — zooals wij herinnerd hebben, met uitlating van hetgeen door de dagbladen reeds algemeen is bekend geworden. Het is te voorzien, dat nog andere grieven ook nu aan den dag zullen komen, en het is te hopen, dat men niet dralen zal met diegene, welke reeds bekend zijn, te herstellen, daar ze een smet laten op het Engelsch gouvernement, die alleen door de grootste veerkracht en de meest afdoende middelen kan uitgewischt worden.

M. P. LINDO.

DE SLAG VAN INKERMANN (1).

(INGEZONDEN.)

Het onderstaande is genomen uit een verhaal van Engelschen oorsprong, over den Krim-oorlog, voorkomende in de *Revue Britannique*. Ieder weet hoedanig de positie was der Engelsche en Fransche troepen vóór den slag van Inkermann, althans voor zooveel als tot bevatting van deze schets noodig is. Na de krijgsgebeurtenissen welke voorafgegaan waren te hebben medegedeeld, gaat de Engelsche schrijver, de heer LAYARD, lid van het Parlement, tot het verhaal van bovengenoemden veldslag over, 't welk wij hier laten volgen.

Nadat tegen het einde van October, buiten het weten der geallieerden, aanzienlijke versterkingen in het Russische legerkamp waren aangekomen, besloot Vorst MENSCHIKOFF een' beslissenden stap te doen en onze positie te veroveren; gelukte hem dit, dan was het verbonden' leger aan zijne genade overgegeven. Het plan was met oordeel ontworpen. Ons front was onvoldoende gedekt, en de flanken en de rug van onze stelling waren geheel bloot; hij wilde van alle zijden zijne kolonnen tegen onze verraste ba-

taillons doen aanrukken, vóór dat men van hunne aannadering kennis droeg. Zijn vertrouwen op het gelukken van zijn plan, was zoo groot, dat hij aan zijnen Souverein, den Keizer, schreef: » Eene verschrikkelijke » ramp hangt den veroveraars Uwer Staten » boven het hoofd. Binnen weinige dagen » zullen zij allen den dood gevonden hebben, óf door ons staal, óf in zee. Ik » smeeke Uwer Majesteit, Hare zonen » hierheen te zenden, opdat ik aan hen » ongeschonden den kostbaren schat kan » wedergeven, welke U. M. aan mijne » zorg heeft toevertrouwd." Inderdaad zag men 48 uren vóór den slag, twee Keizerlijke rijtuigen, voorafgegaan door pikeurs, langs den grooten weg van het noorden, Sebastopol binnenrijden, en de juichtoonen der bevolking drongen tot in ons kamp door.

In den vroegen morgen van den 5^{den} November, even na middernacht, hoorden de soldaten der loopgravenwacht, het luiden der klokken in Sebastopol, als voor eene godsdienstige plegtigheid; diegenen welke het dichtst bij de stad waren, meenden zelfs kerkgezag te kunnen onderscheiden. Twee uren vóór het aanbreken van den dag, nam het statige klokgelui een einde, en een hevig kanongebulder liet zich achter de Engelsche liniën hooren; kort daarop verviel alles in eene doodsche stilte. Alleen de uiterste voor-

(1) Wij behoeven onzen lezers niet te doen opmerken, dat de Engelsche oorsprong van dit verhaal bij de lezing steeds in het oog moet gehouden worden. Wij hopen spoedig een verslag van de Russische zijde gesteld mede te deelen. De vergelijking van beide zal het naast tot de waarheid kunnen leiden.

posten vernamen een dof geraas, tegen zij hielden voor het rollen der voorraadwagens welke de stad binnenreden. Niet dan met moeite brak het daglicht door den nevel welke de hoogten van Sebastopol omgaf, toen eenige ongewapende mannen zich vertoonden op den top des heuvels, welke aan de oostzijde der haven grenst, en in het front der 2de Engelsche divisie gelegen is. Een officier, die hen voor deserteurs hield en hen wilde opnemen, werd eensklaps met zijne manschappen, door een talrijk korps, dat zich in eene hinderlaag achter eene verhevenheid schuil gehouden had, omringd en gevangen genomen. Zoo konden de eerste kolonnen, begunstigd door den nevel, en zonder dat er alarm geroepen werd, tot aan onze liniën voortrukken. De voorposten, welke hen bemerkten, riepen te wapen, hielden den vijand eenige oogenblikken moedig staande, en trokken niet terug, dan nadat hunne munitie verschoten was, en zij als 'tware verdrongen werden door de massa's, welke elkander zonder tusschenpoozen opvolgden. De 2de Engelsche divisie, hoewel door ziekten en 's vijands staal tot de helft van hare effectieve sterkte teruggebracht, was met de verdediging van dit belangrijke punt belast. Verrast door zulk een' onverwachten aanval, had zij ter naauwernood den tijd om zich te verzamelen, ten einde den aanval der Russen af te slaan. Sir DE LACY EVANS, door afmatting en lichamelijke pijn overwonnen, was ziek te Balaclava. De generaal PENNEFATHER, die het bevel op zich had genomen, schaarde zijne gedecimeerde batail-

lons in slagorde, en voerde ze in allerijl tegen den vijand aan, die van alle zijden deboucheerde. Onze Minié-geweren bragten groote verwoestingen in de dichte drommen der Russen te weeg. Deze, ziende dat de Engelschen gereed waren om hen te ontvangen, rukten voorwaarts; onder het uiten van een woest geschreeuw, dat boven het gebulder der kanonnen uitkwam. Terzelfder tijd hadden onze troepen een hevig schrootvuur door te staan van het geschut, dat de Russen in stilte boven op den heuvel gesleept hadden, alsmede van de batterijen der stad en der oorlogsschepen, door welk vuur in ons kamp zelfs tenten verscheurd en vastgebonden paarden gedood werden. Te vergeefs trachtten de batterijen der 1ste en 2de divisien, die zich voor ons front plaatsten, 's vijands vuur tot zwijgen te brengen. Terwijl nu versche kolonnen den heuvel beklommen, welke aan het einde der haven grenst, trokken andere langs den voet en bedreigden gelijktijdig onze flank en onzen rug, langs de twee wegen, welke uit het laagste gedeelte van het dal van Inkermann naar de hoogten geleiden. Een ander korps rukte op tegen de batterij van vijf kanonnen (tegenover den ronden toren gelegen), door eene smalle engte, welke zich uitstrekt van de Carénage-baai tot in het centrum onzer stelling. Aldus was de regter vleugel der verbondenen van alle zijden door eene ontzagwekkende overmagt bedreigd.

De garde, achter de 2de divisie gekampeerd, was nu het digtst bij het punt van aanval. Op het eerste gewerschot, verzamelden zich de grenadiers en de Schot-

sche fuseliers en formeerden zich in bataille. Het grootste deel dezer troepen was eerst even te voren uit de loopgraven teruggekeerd, waar zij sedert den vorigen dag aan den regen waren blootgesteld geweest. Schoon door kou bevangen, van vermoeienis uitgeput en zich niet dan met moeite voortslepende, moesten deze troepen nu tegen den vijand oprukken. Daar zij teregt vermeenden, dat de Russen met overmagt zouden opdagen langs den weg welke in den rug der 2de divisie uitkwam, sloegen zij regtsaf. Een weinig voorwaarts ven den heuvel, welke het dal van Inkermann beheerscht, bevond zich, op eene geringe verhevenheid, eene kleine batterij, met worsten en zandzakken opgezet. Aanvankelijk was zij bewapend geweest met twee belegeringskanonnen, welke gediend hadden om een' vuurmond tot zwijgen te brengen, welke de Russen aan de overzijde der hoogte bij de bouwvallen hadden geplaatst, en waarvan het werkzame vuur ons veel nadeel deed. Toen dit doel bereikt was, had men de twee kanonnen van daar genomen, zoodat de batterij, geheel ontwapend, eerst dien ochtend door eene wacht van het 55ste regiment bezet was. Gedurende den nacht had de vijand tegenover deze batterij eenige zware vuurmonden geplant, welke eensklaps hun vuur tegen de zwakke bezetting openden. Door 's vijands overmagt en gebrek aan ondersteuning, was deze kleine, maar dappere schaar genoodzaakt terug te trekken, na een' wanhopigen tegenstand, waarbij zij twee derde harer manschappen op het slagveld liet. Juist toen deze terugtocht plaats had, en de

vijand zich van de batterij had meester gemaakt, rukten onze grenadiers voorwaarts, en onder een levendig hourrah, wierpen zij de Russen van de hoogte en verdreven hen uit de batterij. De drie garde-regimenten voegden zich nu bij het overige der brigade, heroverden de batterij en bezetteden de hoogte, in linie geformeerd.

Toen begon een worstelstrijd waarvan de weërگا bezwaarlijk in de geschiedenis der oorlogen zou te vinden zijn. Zonder zich door ons vuur te laten weêrhouden, beklommen de vijandelijke kolonnen op nieuw den heuvel, en trachtten den regter vleugel der garde om te trekken. De grenadiers, vereenigd met de Coldstreams rukten weder voorwaarts. De Russen weken een oogenblik; maar door de massa's voortgedreven welke onophoudelijk achter hen aanrukten, hernieuwden zij den aanval. De garde was bijkans zonder munitie en hare gelederen waren zichtbaar gedund; maar zij hield dapper stand, en terwijl zij aan de eene zijde den vijand, die steeds oprong, door geweervuur betugelde, verhinderde zij aan de andere zijde door herhaalde aanvallen, de vijandelijke kolonnen haar te omsingelen. Eindelijk toch gelukte het den Russen, door struiken en terreingolvingen gedekt, eene verschrikkelijke slagting in onze gelederen te weeg te brengen en de garde te omsingelen. Deze wist zich echter uit dit dreigend gevaar te redden; door 's vijands gelederen heendringende, bereikte zij eene borstwering, op eenigen afstand achter de batterij opgeworpen, herzamelde zich en maakte zich gereed om iederen voet

gronds met de bajonet te verdedigen. Gedurende meer dan vijf uren stond deze dappere brigade, bijna geheel alleen, de herhaalde aanvallen door van een geheel leger, bijgestaan door eene talrijke artillerie. In dit gevecht van man tegen man werd zij door 's vijands vuur en staal tot een derde van hare effectieve sterkte teruggebragt. Maar deze dappere lieden wisten, dat van hunne krachtsinspanning het behoud van het Engelse leger afhing, en zij sneuvelden op hunnen post, als martelaars van pligtsbetrachting en eergevoel.

De 4de divisie, op een' aanzienlijken afstand gekampeerd, was reeds vroeg, onder de orders van Sir GEORGE CATHCART, in allerijl naar het slagveld opgerukt, maar verscheen eerst geruimen tijd nadat de garde de batterij van twee kanonnen hernomen had. De brigade van den generaal GOLDIE werd ter hulp gezonden van de 2de divisie, welke op dit oogenblik door de steeds in aantal toenemende vijandelijke kolonnen, ernstig bedreigd werd. De brigade van den generaal TORRENS, sloeg regtsaf, in de rigting der garde, welke bijkans van alle zijden aan 's vijands vuur blootgesteld was. Sir G. CATHCART vermeende, dat men om haar te bevrijden den vijand moest omtrekken, en hem zoodoende noodzaken zijne batterijen te ont-ruimen. Te vergeefs deed men hem opmerken, dat ook de tegenovergestelde hoogten door de Russen bezet waren. Zich aan het hoofd plaatsende van eenige kompagnien van het 68ste regiment, wierp hij zich in een ravijn, dat regts van het werk gelegen was. Zijne vermetelheid kwam hem duur te staan. Nauwelijks was hij

in het ravijn aangekomen, of hij zag de Russen aan alle zijden boven zich. Te laat moest hij erkennen, dat hij ingesloten was, en toen hij den terugtogt wilde aannemen, viel hij doodelijk getroffen ter neder. Zijn lijk bleef eenige oogenblikken onder den vijand, en ook zijn adjudant sneuvelde.

Een niet minder hevige strijd had plaats op den heuvel bij de haven; deze heuvel is door een diep ravijn afgescheiden van de tegenovergestelde hoogte en was door de garde bezet. Het terrein was er doorsneden en met laag struikgewas bedekt. Door talrijke kolonnen ondersteund, rukte eene digte tirailleurlinie tegen onze troepen op, die zich ter naauwernood in bataille konden formeren. De 2de divisie werd versterkt door eene brigade van de 1ste, en beide stortten zich blindelings op den vijand. Toen hare munitie uitgeput was, vielen zij de Russen aan met steenworpen en met de kolven der geweren, totdat zij, van vermoeyenis uitgeput, genoodzaakt waren terug te trekken. Door het onophoudelijke en moorddadige vuur hunner artillerie beschermd, rukten de Russen nu met vast vertrouwen voorwaarts, en onder het uiten van een wild geschreeuw deden zij den aanval. Reeds hadden zij vier onzer kanonnen veroverd, en bevonden zich bijna in het midden van de tenten der 2de divisie. Op dit oogenblik scheen de veldslag verloren en zelfs de onversaagdsten hadden bijkans den moed opgegeven. Maar door eene bovenmensche-lijke inspanning verzamelden onze regimenten zich, deden een' laatsten bajonet-aanval, sloegen den vijand in wanorde terug en heroverden de kanonnen.

De generaal BOSQUET was, volgens zijne gewoonte, in allerijl opgerukt om het gevecht op te nemen. Zoodra hij het gevaar bespeurde, waarin het Engelsche leger verkeerde, gelastte hij dat twee bataillons infanterie onmiddellijk ter ondersteuning zouden oprukken. Hij zelf wilde aan het hoofd van een talrijker korps deel aan den slag nemen; maar toen tusschen 8 en 9 ure het vuur der Russen verminderde, vermeende Sir G. CATHCART dat de vijand terugtrok, en hij deed den Franschen generaal weten dat hij zich niet behoefde te haasten. In den morgenstond was van het korps van LIPRANDI, 't welk het dal der Tchernaiïa bezette, eene kolonne infanterie, door tirailleurs gedekt, voorwaarts gerukt tot aan den voet der hoogten, en had eenige geweerschoten gewisseld met de Zouaven en de Fransche troepen, welke dit gedeelte der stelling verdedigden. De batterijen op de heuvelrij der Tchernaiïa en in de redouten openden haar vuur tegen Balaclava en den rand der bergvlakte, gelegen in den rug onzer stelling. Dit vuur werd beantwoord en duurde eenigen tijd, zonder blijkbaar voordeel aan de eene of andere zijde, tot dat de Russen terugtrokken. Toen het echter bleek dat zij den aanval hernieuwden, en de generaal BOSQUET, daarenboven, te oordeelen naar het verzwakken van hun vuur op het front der Engelsche stelling, vermeende dat de hoofdaanval in den rug der stelling zou plaats hebben, keerde hij ijlings naar zijn post terug. Maar het zwijgen der Russische artillerie was alleen een gevolg geweest van haar nader oprukken, hetwelk onder begunstiging van den nevel had kunnen plaats hebben,

en weldra opende zij haar vuur op nieuw. Gelijkzeitig deboucheerden versche troepen uit de ravijns en verschenen op den top des heuvels. Buiten de mogelijkheid om aan de overmagt langer weêrstand te bieden, trokken onze regimenten op alle punten in de grootste verwarring terug.

De generaal BOSQUET had meer dan een uur moeten besteden om op zijn post terug te keeren. Daar aangekomen, overzag hij de gansche uitgestrektheid van het gevaar; hij vermoedde dat de aanval van den generaal LIPRANDI slechts een schijnaanval was, en met bewonderingswaardig beleid besloot hij volgens deze meening te handelen. Zijne stelling bijna geheel van troepen ontblootende, voerde hij zijne grootste krachten tot hulp der Engelschen aan. Tot binnen het bereik der vijandelijke artillerie gekomen, liet hij zijne troepen halt maken en reed zelf aan het hoofd van zijnen staf tot in het heetste van den strijd. Op dit oogenblik verdween de nevel en de zon verlichtte voor het eerst de kampplaats. Met een bedaard en geoefend oog nam de generaal BOSQUET nu het terrein op, keerde naar zijne troepen terug en gaf order tot den aanval. De veld-artillerie, welke onzen linker vleugel dekte, werd als 't ware verpletterd door het grooter aantal en het zwaarder kaliber der vijandelijke vuurmonden. De generaal BOSQUET zond haar ter hulp twee eskadrons rijdende artillerie en eene batterij veld-artillerie. In een oogwenk hadden de Franschen stelling genomen vóór het front van onze linie en onder het gejuich onzer soldaten. Zij overstelpten de vijandelijke

artillerie met kartetsen, maar desniettemin behield deze de overmagt.

Nergens was echter het gevaar zoo dreigend als bij de 2de divisie, nabij de batterij van twee kanonnen, waar de garde den bloedigen strijd voerde welken wij beschreven hebben. Daarheen zond de generaal BOSQUET het grootste deel zijner troepen. Een regiment Zouaven en inlanders kreeg last om den vijand aan te vallen, die in dichte massa's de helling van den heuvel bezette. Even beleidvol als dapper, hielden deze troepen ook thans hun' gevestigden roem staande. Hun marsch was niet de kalme, onwankelbare marsch der Engelsche troepen. Zich op dit doorsneden' en heuvelachtige terrein naar alle zijden verspreidende, zich verbergende achter struiken en rotsen, met eene onvergelykelijke juistheid schietende, om eindelijk zich als kanonkogels een weg te banen door de vijandelijke gelederen, vielen zij in dier voege den vijand aan, en groot was de ontsteltenis en verwarring die zij onder de Russische troepen verspreidden. Vol bewondering riep de generaal BOSQUET uit: »Ziet hen opspringen als panthers in de struiken.»

De Fransche linietroepen rukten nu ook, hoewel langzamer ter ondersteuning van onzen linker vleugel op. Zij moesten een hevig artillerievuur doorstaan, zoowel van de hoogten der Tchernaja, als van de stad en de schepen. Zij wankelden even, maar onder de kreet van: »*leve de Keizer*,» herzamelden zij zich en rukten onder de hurrah's der Engelschen, met geveld bajonet tegen den vijand op. Door dezen aanval begunstigd, konden onze

regimenten zich verzamelen en ter ondersteuning der Franschen oprukken, die op hunne beurt voor de overmagt terugdeinsden. Weldra waren nu de Fransche en Engelsche troepen doorceengemengd, hunne oorlogskreeten gingen gezamenlijk op, hun bloed stroomde op denzelfden bodem, en de edelste najver bezielde de twee legers. Alles bezweek onder hunne gemeenschappelijke pogingen, en de stroom welke de Engelsche liniën dreigde te doorbreken, werd gekeerd door de onoverwintlijke Fransche en Engelsche bataillons, voor een oogenblik onder dezelfde vanen vereenigd.

Niettemin hield de vijandelijke artillerie zich nog altijd staande, en begunstigde, door een krachtig en wel onderhouden vuur, de herhaalde aanvallen der infanterie. In den slag van Inkermann hadden de Russen niet minder dan negentig vuurmonden in batterij, allen van zwaarder kaliber dan het Engelsche geschut. Daarboven was ons kamp onophoudelijk blootgesteld aan een hevig vuur, zoo van de vloot als uit de vesting. Toen de nevel verdwenen was, werd de strijd een waar artilleriegevecht; maar wat het aantal en het kaliber der vuurmonden betrof waren de verbondenen in het nadeel. In ons reserve-park waren nog twee 18^{cm}.; Lord RAGLAN gaf last, ze voor ons front in batterij te brengen. Maar de kolonel DICKSON was hem reeds voorgekomen. Met behulp van menschen en paarden deed hij de twee kanonnen vervoeren over een bijna onbegaanbaar terrein, bereikte den top eens heuvels in het front der 2de divisie gelegen, en plaatste daar, onder het vijan-

delijke vuur, zijne stukken in batterij. Hij had nu tegenover zich een groot aantal vuurmonden, welligt van zwaarder kaliber, en begreep dus dat alles van de juistheid van zijn schot afhing, vooral ook daar de munitie beperkt was, en men ze bezwaarlijk kon aanvoeren. Ieder schot was een treffer, demonteerde een kanon, vernielde een affuit, of doodde menschen en paarden. Weldra begon de vijand te wankelen en men zag de paarden eene voorwaartsche beweging doen. Nog één welgerigt schot, en er werd aangespannen en de vijandelijke artillerie trok terug tot op den rand des heuvels. Ook daar nog binnen het bereik van ons geschut, verminderde haar vuur langzamerhand, en de infanterie, niet langer ondersteund, trok in alle rigtingen terug. De Zouaven vervolgden haar met geveld bajonet, en in een oogwenk was de heuvel van vijanden gezuiverd; de Russische artillerie zette niettemin het gevecht voort en dekte den terugtocht der infanterie. Tot driemaal toe moesten de bedieningen der twee kanonnen vernieuwd worden, voor dat de Russen het vuur staakten, en hun laatste caisson achter den heuvel verdwenen was. Zij lieten gansche hoopen lijken op het slagveld, benevens 68 paarden, zes caissons en verscheiden' vernielde voertuigen, maar geen enkel kanon. Door eene verbazende krachtinspanning gelukte het hun, te beletten, dat een enkel dezer zegeteekenen in onze handen viel.

Van toen af was de slag gewonnen. Het vuur uit de vesting en van de schepen beschermde 's vijands terugtocht. Lord RAGLAN en de generaals CANROBERT en

BOSQUET, door hun staf omringd, begaven zich naar den rand der heuvels, onder de batterij van twee kanonnen gelegen. De grond was zoozeer met lijken en stervenden bezaaid dat zij moesten afstijgen. Toen de Russen den heuvel afgingen, hadden zij in de grootste verwarring eene kleine vlakte, op den anderen rivieroever bereikt, waar hunne verstrooide kolonnen elkander in de grootste wanorde verdrongen, op een' smallen weg, welke door de moerassen geleidt. Eene Fransche batterij plaatste zich op de naburige hoogte, en door een moorddadig kartetsvuur bragt zij den verschrikten vijand in volslagen verwarring. Zijn terugtocht was een volslagen vlugt. Vóór het vallen van den nacht was de gansche massa verdwenen, welke ons des morgens aangevallen had.

Gedurende het gevecht op de hoogten, trachtte een talrijk korps infanterie en artillerie onder den generaal SOIMONOFF, onzen vleugel, regts van de batterij der vijf kanonnen, te omtrekken. Maar die poging werd met nadruk afgewezen door een detachement mariniers en een bataillon van de 1ste brigade der ligte divisie, onder den generaal CODRINGTON. Terzelfder tijd had een uitval plaats tegen den uitersten linker vleugel der Franschen; vijfduizend Russen, die, door den nevel begunstigd, de stad verlaten hadden, veroverden twee batterijen bij verrassing; maar de generaal FOREY, die de divisie kommandeerde, welke tot dit gedeelte van het belegeringskorps behoorde, rukte aanstonds op en verjoeg de Russen met een aanzienlijk verlies. De generaal DE LOURMEL, door zijn ijver in

het vervolgen des vijands vervoerd, sneuvelde onder de muren der vesting. Het Fransche leger verloor in hem een bevelhebber, bekend door zijn' ridderlijken moed.

Dus streeden in den slag van Inkermann, gedurende bijna zeven uren, 8000 Engelschen en 7000 Franschen, in een gevecht van man tegen man, tegen een leger van 60,000 Russen, ondersteund door eene talrijke artillerie. Van den uitslag van dien strijd hing het lot der geallieerden af. Indien de Russen geslaagd waren, zou de voorspelling van Prins MENSCHIKOFF verwezenlijkt zijn geworden: wij zouden dan den dood gevonden hebben, óf door 's vijands staal, óf in zee.

Het plan des vijands, hoewel meesterlijk ontworpen, mislukte om twee redenen: de weinige veërkracht van den generaal SOIMONOFF, toen hij de 2de divisie wilde omtrekken, en de onhandige wijze, waarop de generaal LIPRANDI zijnen schijn-aanval verrigtte. Vooral aan deze laatste omstandigheid moet de nederlaag der Russen toegeschreven worden. Indien LIPRANDI zijnen aanval tegen Balaklava en in den rug onzer stelling had voortgezet, zou het den generaal BOSQUET niet mogelijk geweest zijn, de Engelschen ter hulp te snellen, en zonder deze hulp zouden onze troepen te vergeefs tegen de overmagt geworsteld hebben. De Russen, door de tegenwoordigheid van 's Keizers zonen aangemoedigd, door hunne priesters vóór den strijd gezegend, bezielde met eene dweepzieke geestdrift en door sterken drank bedwelmd, stortten zich blindelings op onze troepen. Bij gebrek aan ruimte

om zich te deploijeren, werden hunne bewegingen door het struikgewas belemmerd, en talrijke massa's, welke ieder oogenblik op de toppen der heuvels te voorschijn kwamen, drongen degenen op, welke aan het hoofd marscheerden, en beletten hun den terugtogt. De Minié-geweren bragten in deze dichte drommen eene verschrikkelijke slagting en de grootste verwarring te weeg. Van dáár het bloedbad, dat in het Russische leger aangerigt werd. Wanneer de opgewondenheid over eenig behaald voordeel eenmaal bekoeld was, hield de infanterie geen stand meer, maar sloeg geheel ontmoedigd op de vlugt. De artillerie werd goed bediend en deed ons gevoelige verliezen ondergaan; maar de vrees van geschut te moeten achterlaten, maakte ook thans haar schot onzeker en was oorzaak dat zij hare stukken te vroeg terugtrok. Meermalen spanden de Russische artilleristen de paarden reeds aan, als de uitslag van den strijd nog twijfelachtig was. De kolonel DICKSON verzon een middel om haar te bestrijden: in plaats van tegen de vijandelijke massa's te vuren, rigtte hij zijn geschut tegen de vuurmonden zelve, en wanneer de artillerie eenmaal tot zwijgen was gebracht, verloor de infanterie haar vertrouwen en hare stoutmoedigheid. De Engelschen gaven in den slag van Inkermann blijken van eene standvastigheid en koelbloedigheid, hun boven de soldaten van alle legers eigen. Door hunne officieren tegen den vijand aangevoerd, sloegen zij zich herhaalde malen door de Russische troepen heen, en wanneer zij eindelijk, zonder munitie en verpletterd door de overmagt,

genoodzaakt waren te wijken, herzamelden zij zich buiten het bereik des vijands en herhaalden den aanval. Ons behoud op dezen dag hebben wij te danken aan de onverschrokken stoutmoedigheid en de onwankelbare bedaardheid van den soldaat, en teregt is de slag van Inkermann door het geheele leger » de overwinning der soldaten » genoemd.

DE VERSTERKING EN VERGROOTING VAN DE STAD ANTWERPEN.

(MET EEN PLAN VAN DE STAD EN DE WERKEN).

Door het Belgisch gouvernement werd in de zitting der Kamer van Volksvertegenwoordigers van 27 April ll., eene som van negen millioen vier honderd duizend Francs aangevraagd, voor het voltoojien van de werken tot verdediging van Antwerpen en de Scheldeoëvers, te verdeelen over 1855 en de drie volgende dienstjaren. Wij oordeelden het niet onbelangrijk, om 't geen, bij gelegenheid dezer aanvraag, te dier zake in den boezem der Kamer is voorgevallen, met het daarop gevallen besluit, alsmede de wenschen en plannen, die men te Antwerpen zelve gekoesterd en ontworpen heeft, zoo in 't belang der inwoners als van den handel, hier, bij wijze van overzicht, mede te deelen. Antwerpen toch, in de nabijheid onzer grenzen gelegen, heeft, als de voornaamste handelsplaats van België, maar vooral als eene hoofdvesting en als een laatst reduit van het Belgische Rijk, voor ons te veel belang, om 't geen aldaar in den jongsten tijd is daargesteld en er in de toekomst welligt daargesteld zal worden, niet wat nader in oogenschouw te nemen.

Het bedoeld wetsontwerp bepaalde, dat de som van 9,400,000 fr. als volgt zou verdeeld zijn :

Materieel der artillerie. Materieel vereischt voor de wapening der nieuwe werken 1,065,650 fr.; gereedschappen en grondstoffen voor de daarstelling der verschillende werkplaatsen 1,456,550 fr.

Materieel der genie. Voltoojing van het verschanst kamp 5,440,000; idem van het verdedigingsstelsel der Schelde 890,000 fr.; gebouwen ten behoeve der artillerie 570,000 fr.

Van deze sommen werd voorgesteld in het jaar 1855 te besteden :

Materieel der artillerie. Voor de daarstelling eener werkplaats tot vervaardiging en herstel van draagbare wapenen 226,500 fr.; voor de daarstelling eener tijdelijke buskruidfabriek en kogelgieterij 55,500 fr.

Materieel der genie. Voor den escarp-muur, de gekasematteerde batterijen en bedekte wegen van twee forten van het verschanste kamp 1,506,000 fr.; den bouw eener lunette met redan 540,000 fr.; voor bomvrije gebouwen 474,000 fr.

Het wetsontwerp werd voorts door eene memorie van den navolgenden inhoud toegelicht:

» Het groote gewigt van het voor de verdediging der stad Antwerpen en der Schelde-oeveren aangenomen stelsel maakt het ons tot plicht, de werken te voltoojen, die door het vorige kabinet aangevangen zijn met een doel, hetwelk met de verdediging van ons volksbestaan en met het behoud onzer onafhankelijkheid in een naauw verband staat.

» Ongenoegzame verdedigingsmiddelen geven eene bedriegelijke gerustheid en brengen gevaren mede, die door de historie bij menige gelegenheid aangewezen zijn, en die het gouvernement behoort te voorkomen.

» Het doel dezer voordragt is: de werken van het verschanste k mp op een' aan hunne gewigtige bestemming beantwoordenden voet te brengen; aan de middelen ter verdediging der Schelde nieuwe batterijen toe te voegen; het fort Philips weder op te trekken, en de forten van Lillo en St. Maria meer bruikbaar te maken; deze nieuwe of verbeterde werken te wapenen; te zorgen voor eene genoegzame reserve; in de forteres werkplaatsen daar te stellen voor het onderhoud der wapens en voor het vervaardigen van munitie; kortom, te voorzien in al de behoeften, ook die bij omstandigheden van geheel buitengewonen aard te voorzien zijn. Daartoe strekt de voordragt; en wij mogen hopen, dat deze nieuwe opoffering, van het land voor zijne eigen veiligheid gevraagd, ons in staat zal stellen tot het voltoojen van het werk, waartoe het plan

door eene edele en warme vaderlands-liefde bij onze ambtsvoorgangers is opgewekt.

» De aard dezer onderscheiden werken laat niet toe, vooraf de verdeeling der gevraagde sommen te bepalen; maar het departement van oorlog verbindt zich om die som door middel van koninklijke besluiten te verdeelen over de dienstjaren en de artikelen van het budget, waarop de uitgaven zullen moeten worden verrekend.

» Wij verzoeken de Kamer deze voordragt tot het onderwerp harer eerstvolgende beraadslaging te willen maken.

De voorgestelde maatregelen waren te Antwerpen naauwelijks algemeen bekend geworden, of zij verwekten op nieuw ernstige bezorgdheid bij de ingezetenen, reeds verontrust door de, van tijd tot tijd, in de laatste jaren daargestelde werken van het verschanste k mp, waardoor de zoo gewenschte uitbreiding der stad meer en meer onmogelijk werd, terwijl men voorzag dat de handelsbelangen van Antwerpen, die ook die van het geheele land zijn, zouden opgeofferd worden aan het belang van 's Rijks verdediging. De bezwaren van den handelstand werden door het stedelijk bestuur en de kamer van koophandel gedeeld, en reeds den 1sten Mei, vier dagen na de aanbieding van het ontwerp, begaf zich eene van de zijde der ingezetenen afgevaardigde commissie ten gehoor bij den Minister van Binnelandsche zaken. Zij keerde terug met de verklaring des Ministers, dat al hetgeen de versterking der stad en de uitwerking daarvan op de particuliere belangen betrof,

voortaan door den Ministerraad zou behandeld worden als eene het gouvernement aangaande vraag, en niet alleen aan de militaire overheden zou worden overgelaten. Ook de gansche Gemeenteraad met den Burgemeester en de Schepenen, vergezeld door de afgevaardigden van het arrondissement, begaven zich op Zondag den 6den Mei naar Brussel, om den Koning een adres aan te bieden. Zij ontvingen van hem een geruststellend antwoord. De Koning zeide hoofdzakelijk: »dat Antwerpen in staat behoorde te worden gesteld om zich door zijn handel en zijne betrekkingen met alle oorden der wereld te ontwikkelen, en dat men voor die ontwikkeling, in verband met hetgeen voor 's lands weerbaarheid vereischt werd, alle zorg zou dragen.» — Hoe intusschen die beide belangen zijn overeen te brengen, daarin is juist het moeilijke van het vraagstuk gelegen.

Bij de volksvertegenwoordiging vond het ontwerp, bij het onderzoek in de afdelingen, niet minder tegenstand; doch alvorens een bepaald oordeel te vellen, wenschte de groote meerderheid der leden nader te worden ingeficht. Men verlangde onder anderen te weten, of reeds over een gedeelte der aangevraagde som beschikt was; of er een alomvattend plan van defensiewerken door de genie definitief vastgesteld was; of de uitgaven, thans aangevraagd, reeds in 1851 waren vooruitgezien; op welke wijze er in zou worden voorzien. In verscheiden afdelingen was men van gevoelen, dat het oorlogsmaterieel niet door den staat zelven behoorde vervaardigd te worden, maar aan de par-

ticiidre nijverheid moest worden overgelaten, die in België tot zulk eene groote hoogte gestegen was. Met aandrang werd in alle afdeelingen eene opgaaf verlangd van het globale bedrag der geldsommen die reeds voor de Antwerpsche fortificatiën waren uitgegeven en nog uitgegeven zouden moeten worden. In de centrale afdeeling werd herinnerd, dat de Antwerpsche fortificatielijnen, volgens de in 1851 van regeringswege gedane beloften, geen hoogere uitgaven dan ongeveer vier millioenen francs zou vereischen. Ook werd gewezen op het verschil van gevoelen onder de hoofdofficieren der genie, ten aanzien dier linie; men vond daarin reden van twijfel omtrent het volstrekt noodige der voorgestelde maatregelen.

De van regeringswege op de bedenkingen der centrale sectie gegeven antwoorden voldeden deze niet, zoodat zij in hare zitting van Zaterdag den 19^{den} Mei, den Minister van Oorlog tot een onderhoud uitnoodigde. De Minister verklaarde in deze bijeenkomst en betoogde breedvoerig, dat de aangevraagde geldsom onmisbaar en terstond benoodigd was. Erkennende dat zich onder de deskundigen verschil van gevoelen voorgedaan had, betrekkelijk het plan der werken tot versterking van Antwerpen, was het gouvernement zelf aangaande dat plan nooit van gedachte veranderd: het was voor het bouwen van sterke forten, die den vijand zouden doen terugdeinzen vóór dat hij de vesting zelve kon aanvallen. De expeditie van Sebastopol had, volgens den Minister, aan de vestingen weder een gewigt gegeven 't welk men geheel uit het oog ver-

loren had. Antwerpen zou te minder aanvallen hebben door te staan, hoe meer het versterkt zou zijn. Het denkbeeld om aan Antwerpens verweringsmiddelen drijvende batterijen toe te voegen, werd door den Minister niet verworpen; zulks maakte het voorwerp van een onderzoek uit, en het zou worden aangenomen zomen die batterijen in België kon maken. Het gouvernement zou daarvoor dan nog eene nieuwe aanvraag om fondsen moeten doen, daar die batterijen ook voor de versterking van Mechelen en Aerschot, van de rivieren de Nethe en Rupel noodzakelijk konden geacht worden. Ten aanzien der vraag of sommige andere vestingen, zooals Bergen of Charleroy, konden gesloopt worden, behield de Minister zich de beslissing voor, erkennende dat er lieden van oordeel en kunde waren, die zulks bevestigend beantwoordden. Voorts zeide hij, dat Antwerpen de hoeksteen van het gansche stelsel van defensie des rijks was; van de sterkte en het behoud dier vesting hing de toekomst van België af, en bij het oneindig groote gewigt, hetwelk dit bolwerk voor de duurzame bevestiging van België's volksbestaan had, was het bij den Minister eene vraag van zeer gering belang, hoeveel geld dat bolwerk der Belgische nationaliteit zou moeten kosten.

Bij het nader onderzoek in de centrale Afdeling werden een aantal mededeelingen gedaan, nopens de te Antwerpen reeds aangelegde fortificatiewerken en de wijzigingen er achterevolgens in aangebragt. Op het einde van het jaar 1847 benoemde de Koning een comité van defensie, bestaande uit 22 hoofdofficieren, uit wier

boezem eene commissie van vijf leden werd gekozen, onder voorzitting van den Heer GOBLET, en in last hebbende om alles wat betrekking had op 's lands verdediging grondig te onderzoeken. Deze commissie had in Maart 1848 hare taak ten einde gebragt, doch zij werd verlengd, en haar alsnu opgedragen onmiddellijk het plan van een verschanst legerkamp voor Antwerpen te ontwerpen. Dit kamp moest aan twee belangrijke voorwaarden voldoen: het moest zeer spoedig gereed zijn en zoo weinig mogelijk kosten. In Junij 1848 stelde de commissie het tegenwoordig gevolgde stelsel voor, met dit onderscheid, dat het aardenwerken zouden zijn en de keelen der forten open naar de stadzijde; doch er werd geen gevolg aan gegeven tot in Januarij 1852, toen het personeel van het comité van defensie eensklaps veranderd werd, en van nu af alle besluiten regtstreeks door den Minister van Oorlog genomen werden.

Het plan van 1848 bestond dáárin dat men drie verdedigingsliniën zou hebben: de eerste zou gevormd worden (*zie het Plan van Antwerpen*) door de citadel, de lunette Montebello en de forten N°. 4, 5 en 6; de tweede door de lunette Herenthals en de forten N°. 4, 5 en 2; de derde door het fort N°. 1 en de batterijen B, C en D langs het kanaal van Herenthals; de lunetten en batterijen moesten de forten kunnen beschieten en vernielen, in geval de vijand zich er meester van mogt gemaakt hebben. Al die werken zouden niet meer dan 1,520,000 fr. gekost en niet vereischt hebben dat de militaire servituten, waarover men

zich thans zoozeer in de vijfde stadswijk beklaagt, behouden bleven. Alhoewel nu de nieuwe in het comité van defensie benoemde hoofdofficieren alle forten hadden laten bestaan, hadden zij die echter geheel van aard veranderd: de aarden forten met open keelen zijn op zich-zelve staande citadellen geworden, voorzien van reduits en kostbare gebouwen, hetgeen veel groo-tere kosten veroorzaakte, en de noodzake-lijkheid medebragt de voormelde servi-tuten te behouden.

Het in 1848 ontworpen kamp was voor verschillende omstandigheden berekend en kon zoowel dienen voor een leger van 50000 als van 50000 man; het bestond uit sterke veldwerken, waar tusschen de vijand niet zou hebben kunnen doordringen en het Belgisch leger eene onwinbare ver-schanste stelling kon bezetten; met andere woorden: het was een goed slagveld, door de genie daartoe te voren ingerigt. In de plaats van dit plan had men eene aan-zienlijke vergrooting van de vesting Ant-werpen voorgesteld; welk nieuw plan uit het militaire oogpunt zeer goed te verdedigen was, maar daarentegen veel meer zou kosten, het was belemmerend voor de stad Antwerpen, en in zijne bijzonderheden noch door de Kamers noch door den Raad van Ministers ooit goedgekeurd geworden. Het lid, door wien deze opmerkingen ge-maakt werden, beklaagde zich over deze handelingen, en verwonderde zich dat de bevoegde autoriteiten nopens de aanneming van het meer gecompliceerde stelsel dat de overhand behouden heeft, niet geraad-pleegd waren geworden.

Uit de in de centrale Afdeeling voor-

gelezen stukken bleek onder anderen dat de metselwerken, escarpuren, enz. in 1852 nog niet ontworpen waren, en dat de door een hoofdofficier der genie ontworpen re-duits, volgens het gevoelen van het gou-vernement, in plaats van gezegde metsel-werken moesten komen.

Naar de meening van hetzelfde lid der centrale Afdeeling, verdiende het stelsel der gedetacheerde forten de voorkeur boven dat van een verschanst kamp; maar de forten waren als zoodanig slecht geplaatst; uit het oogpunt van een verschanst leger-kamp, daarentegen, waren zij goed ge-plaatst. Hij meende dat men wèl zou doen tot dit laatste stelsel terug te keeren, zoo ten aanzien der verdedigingskracht, als in 't belang van 'slands finantiën.

Een der leden (de Heer Osv) deed ten slotte het voorstel, om voor het oogenblik slechts de kleinere helft van het aange-vraagd crediet te bewilligen, en nopens het overige, namelijk 5,400,000 fr. (de som welke dienen zou tot voltooiing van het verschanste kamp), de beslissing uit te stellen, ten einde zoowel het nieuwe comité voor de verdediging des rijks, als den Raad van Ministers en ook de Kamers beter in de gelegenheid te stellen, later met meer kennis van zaken het hangende vraagstuk te beslechten. Dit voorstel werd bij stemming met eenparigheid door de centrale Afdeeling aangenomen.

In de zitting der Kamer van Vertegen-woordigers van Woensdag den 30sten Mei, bragt de centrale sectie haar verslag uit, 't welk met het zooveengezegde voor-stel besloot, om de beslissing nopens de som van 5,400,000 fr. tot voltooiing van

het verschanste kamp, voor alsnog uit te stellen. Die aanvraag, werd in het rapport gezegd, was uit drie oogpunten beschouwd: uit het oogpunt van 's Rijks verdediging, van het belang der schatkist en van Antwerpen's toekomst. De zorg voor 's lands defensiewezen had echter bij de beraadslagingen op den voorgrond gestaan, doch ook op dit verheven standpunt hadden zich ernstige bedenkingen tegen de uitgave opgedaan. Men had zich de vraag gesteld, of het voor Antwerpen op den rechter Schelde-oever in uitvoering gebrachte plan van defensie het meest afdoende en meest juiste was, of dat stelsel een volledig en door de bevoegde overheden goedgekeurd geheel uitmaakte; dan wel of een plan, wat minder geld en tijd zou vereischen, niet even goed aan het doel zou beantwoorden, te weten: het verschaffen van eene drievoudige weêrstandskracht aan het Belgische leger, in eene steeds bereikbare wijkplaats, voor den dag waarop de een of andere magtige vijand België in de noodzakelijkheid bracht al zijne hulpmiddelen en geestkracht onder de muren van Antwerpen te vereenigen.

Ten slotte verklaarde de centrale Afdeeling dat zij hare goedkeuring niet hechten kon aan de handelwijze, die sedert drie jaren ten aanzien der fortificatiewerken van Antwerpen gevolgd was; zij noemde die handelwijze onregelmatig, inzonderheid daárin dat de regten der wetgevende magt waren uit het oog verloren, daar zij niet in de gelegenheid was gesteld geweest met kennis van zaken te oordeelen. Zij betreurde het, dat de vrijheid van handelen des parlaments was verkort en

om zoo te zeggen aan banden was gelegd, door handelingen van het gouvernement die nu tot de gedane zaken behooren; zij noodigde den tegenwoordigen Minister van Oorlog, den generaal GREINDL (wien dit verwijt niet treffen kon), dringend uit, alle in deze zaak betrokken belangen grondig te onderzoeken en de belangen, die door de lieden van het vak, door de verdedigers der schatkist en door de Antwerpenaars zelve worden voorgestaan, in billijkheid overeen te brengen. Het voorgedragen uitstel bracht, naar hare bedoeling, voor den Minister de verplichting mede, om zich bekend te maken met de verbeteringen, die in de uitvoering van het militaire plan zouden kunnen gebragt worden, en liet aan de Kamer volle vrijheid voor hare later te nemen besluiten.

Reeds vóór dat dit rapport in de Kamer van Volksvertegenwoordigers was uitgebragt, had de Minister van Oorlog te kennen gegeven, dat het gouvernement zich met het voorstel vereenigde om de beslissing van het meerendeel van het crediet, 't welk dienen moest voor de voltooiing van het verschanste kamp, aan te houden tot de verschillende bedenkingen daaromtrent nader zouden onderzocht zijn. Dienovereenkomstig werd het aangevraagde crediet tot de som van 4,400,000 fr. verminderd, en dit door de beide Kamers, in hare jongste zitting, van den 2^{den} Junij, bewilligd. Daarbij is breedvoerig, doch met gesloten deuren, gesproken over de versterking van Antwerpen, als de hoeksteen van het gansche verdedigingsstelsel van België. Aan het slot der beraadslaging, toen de deuren weder voor het

publiek geopend waren, herhaalde de Minister van Oorlog de belofte dat hij het geheele plan der werken tot verdediging van Antwerpen en van de Schelde-oevers, aan een nieuw en grondig onderzoek zou onderwerpen, maar dat het gouvernement geene opofferingen te groot achtte, om Antwerpen tot het vaste bolwerk en de laatste wijkplaats van België's volksbestaan te maken. Hij besloot zijne rede met deze merkwaardige woorden :

» Nog een laatste woord, mijne heeren, over het ontwerp van beraadslaging, hetwelk ons zoo ingespannen bezig heeft gehouden. Het zal wel niet noodig zijn, aan de Kamer te herinneren dat Pruisen, hetwelk feitelijk onzijdig is, gelijk wij regtens zijn, met de op eigen grondgebied voorhanden hulpbronnen niet tevreden is, maar de buitenlandsche werkplaatsen te baat neemt om zijn wapentuig te vermeerderen; dat Duitschland de dienst van onze constructiewinkels inroept om zijne verweringsmiddelen voor goed in orde te brengen; dat Beijeren dezer dagen eene nationale geldleening gesloten heeft alleen om zijn grondgebied te kunnen beveiligen. Kortom, mijne heeren, alle mogendheden van Europa zijn of maken zich gereed voor den oorlog: zou het alleen bij ons aan voorzorg ontbreken?

» Ook is het geen nieuw begrip, dat het noodzakelijk is de plaats te versterken, die in zekere gevallen de zetel van 's lands gouvernement wordt. VAUBAN, de beroemde stichter der reeks van vestingen die Frankrijks voormuur tegen het noorden uitmaakt, betreurde op zijn sterfbed maar één ding, namelijk dat de kwistige uit-

gaven voor praalgebouwen te Versailles hem beroofd hadden van de schatten, die hij tot versterking van Parijs zou hebben willen besteden.

» Daarover peinsde NAPOLEON in het bivouak van Austerlitz, en van hier zond hij bevel om de noodige plannen voor het versterken zijner Keizerlijke residentie op te maken. Op St. Helena betreurde hij het innig, dat die werken niet uitgevoerd waren geworden: zij zouden Frankrijk voor de rampen van 1814 en 1815 behoed hebben, zeide hij; zijne grootste plannen zouden, gelijk men in zijne gedenkschriften zien kan, in duigen gevallen zijn, indien hij de hoofdsteden, die hij zegevierend binnengetrokken is, versterkt en verdedigd gevonden had.

» Ik voor mij zou in het vervolg van tijd niet dan met hartzeer aan mijn ministerschap denken, indien ik niet nadrukkelijk genoeg kon spreken, om u in mijne overtuiging te deelen. Doch ik heb geen vrees daarvoor: zoo ik en mijne ambtgenooten aan onze kinderen iets minder jammerlijks dan een overheerd en veroverd vaderland wenschen na te laten, gij, de vertegenwoordigers van België, de keur eener natie, die in politieke beschaving en vrijheid alle andere natiën voorgaat, zult aan uwe nazaten geen regt willen geven om u te vloeken als de oorzaak van hunnen ondergang."

Hiermede is deze zaak voor het oogeblik rustende, tot dat het Gouvernement, naar zijne gedane toezeggingen en overeenkomstig het verlangen der Wetgevende Kamers, in staat zal zijn, ten gevolge van

een nader en grondig onderzoek, nieuwe voorstellen te doen.

Tijdens de hierboven besproken aanvraag bij de Belgische Kamers hangende was en de voorgestelde maatregelen aller gemoederen te Antwerpen in beweging bragten, wijdde het voorlaatste Nummer van het *Journal de l'Armée Belge* (4e Livraison, Année 1855) een afzonderlijk artikel aan de plannen, die meermalen ter sprake gebracht zijn tot vergrooting der stad, in verband tot hare versterking door de omliggende forten, waarvan de vermeerdering en uitbreiding dezer laatsten het gevolg zou zijn. De kwestie van het vergrooten der stad, reeds sedert verscheiden jaren hangende, zonder tot eene oplossing te kunnen komen, scheen, volgens het *Journal*, nu eindelijk zoover gevorderd, dat men zich welligt met eene spoedige beslissing aangaande dit punt zou mogen vleijen. Na vele beraadslagingen en bemoeijingen, nadat verschillende en tegen elkander inloopende denkbeelden waren voorgestaan en aanbevolen, en een aantal bijzondere aanzoeken bij de regering vruchteloos gebleven waren, hadden thans de gezamentlijke grondeigenaars der stad of harer omstreken, ten getale van niet minder dan zeven à achtduizend, zich tot de Wetgevende Kamers met een adres gewend, waarin zij hunne wenschen opzigtelijk de onderhavige zaak ontboezemen. De volgende zinsnede uit dat adres doet een en ander nader uitkomen:

» Om de crisis te verhoeden en er spoedig een einde aan te maken, kan men de

stad vergrooten door de wallen over een wijderen kring uit te breiden; men kan, ten anderen, er van afzien, om van eene handelplaats eene vesting te maken; eindelijk kan men het getal forten vermeerderen, om het onderstelde nadeel af te wenden, hetwelk de gebouwen (buiten de stad) aan de verdedigingskracht der wallen zouden veroorzaken.»

Hierop nu kwamen de wenschen der Antwerpenaars neer; en het zijn deze drie punten welke het *Journal de l'Armée Belge* in nadere beschouwing neemt, en waarvan wij hier den hoofdinhoud wenschen mede te deelen, bepaaldelijk met het oog op het derde punt, 't welk bij den Belgischen schrijver den meesten bijval vindt. Uit het bovenvermelde wetsontwerp en de daarbij medegeedeelde toelichtende memorie blijkt intusschen wél, dat het Belgisch gouvernement, bij de aanbieding daarvan, de voltooiing van het verschauste kamp op het oog had, maar geenszins, dat het aan eene zoodanige uitbreiding gedacht heeft als waarvan hier sprake is; doch evenmin valt het te zeggen, welken indruk de gedaane voorstellen van de zijde der Antwerpsche grondeigenaren op de leden der Kamers kunnen uitoefenen, en hoe zwaar de hier ontwikkelde denkbeelden en plannen, in het belang van Antwerpen als handelplaats op den voorgrond gezet — welk belang toch ook een der groote punten is, die bij de behandeling der zaak niet uit het oog mogen verloren worden — bij de regering en de wetgevende magt zullen wegen, vooral zoo die plannen het doel niet in den weg staan, dat het Belgische gouvernement zich voorstelt, om Antwer-

pen en zijne forten tot een sterk en uiterst bolwerk van België's onafhankelijkheid te maken. Het voorstel verdient, in alle geval, zoo uit een krijgs- en strategisch oogpunt, als uit dat van het handelsbelang, nader te worden uiteengezet.

Het eerste voorstel der Antwerpsche adressanten is, dat men de wallen der stad verlegge, en over een veel grooteren omtrek eene nieuwe omwalling make, waar binnen zelfs de dorpen Berchem en Borgerhout zouden besloten zijn; dit ontwerp, het oudste van alle, wordt echter, volgens het *Journal*, thans, en wel om verschillende redenen, als onuitvoerbaar beschouwd, waarvan de voornaamste in de geweldige kosten dezer groote onderneming gelegen is. De verwezenlijking namelijk van zoodanig plan, zou niet minder dan 80 millioenen fr. kosten, waarvan er slechts 15 zouden gevonden worden uit den verkoop der oude vestingwerken. Maar wie zou de overige 65 millioen willen betalen? voorzeker niet het land, evenmin de stad of de grondbezitters. Dit ontwerp werd dan ook algemeen geacht, niet meer in aanmerking te komen; en dat het in 't adres der verzoekers nog voorkomt was, volgens den schrijver, alleen met de bedoeling geschied om onder het getal eene keus te meer op te noemen.

Het tweede voorstel, bestaande in de slechting van al de vestingwerken, zonder dat er nieuwe werden gebouwd, vond, gelijk te begrijpen is, bij de Antwerpenaars, veel meer voorstanders; de uit-

voering van dit ontwerp zou niets kosten, en zou zelfs aanzienlijke sommen in de schatkist afwerpen, uit de opbrengst van de te verkoopen militaire gronden. »Maar — vraagt de schrijver — kan men zoodanig voorstel nog in ernst in overweging nemen, op een tijdstip dat de oorlog zich over geheel Europa dreigt uit te breiden, en is het te gelooven dat de voorstellers zulks ernstig hebben gemeend? Men zou, om hun geen snoode gedachten toe te kennen, moeten aannemen, dat zij niet de minste kennis van onze militaire belangen hebben. Dat België liever verga dan dat Antwerpen gebombardeerd worde! Ziedaar de ware beteekenis van dat even antinotionaal als antimilitair voorstel, 't welk niettemin bij het Antwerpsche publiek nog vrij wat ingang gevonden heeft.»

Twee personen hadden daartoe het hunne bijgedragen: de Notaris GHEYSSENS, die in een hoogdravend vlugschrift, zich tot verdediger opgeworpen had van de kleingeestige belangen en de eigenliefde zijner stadgenooten, en de Heer MOLINARI, een jeugdig talentvol staathuishoudkundige, die de zonderlinge stelling had pogen te verdedigen, dat een handelsplaats geen oorlogsplaats kan zijn, zonder in verval te komen. Volgens hem bezaten alleen de opene steden het privilegie van zich uit te breiden en te bloeijen. »De vestingwerken, die dreigen en verontrusten» — meent hij — »verwijderen de speculanten, doen alle bronnen van handelverkeer en bedrijf opdroogen. Om eene onbelemmerde vlugt te nemen, wil de handel in steden gevestigd zijn, waar hij zich vrij ontwikkelen kan, namelijk bevrijd van al de ge-

varen en van de lasten der versterkte plaatsen."

Deze redeneringen worden door het *Journal de l'Armée Belge* volgenderwijs bestreden:

» Eene verleidelijke theorie, maar die zegevierend wederlegd wordt door het onwraakbaar gezag van sprekende voorbeelden! Cadix en Barcelona, de twee belangrijkste handelsplaatsen van Spanje, zijn versterkt; Lissabon is versterkt, Dantzig en Kroonstadt zijn versterkt, Antwerpen is versterkt, enz., enz.

» Ten onregte zou men daartegen willen inbrengen dat Marseille en Odessa opene steden zijn, en meer handelsbedrijvigheid hebben dan Toulon en Sebastopol, steden zoo geducht van wege hare fortificatiën: maar deze omstandigheid ligt alleen dáaraan, dat de beide laatstgenoemde steden, met betrekking tot de groote gemeenschapswegen, minder gunstig dan de beide andere gelegen zijn. Men zou Toulon en Sebastopol kunnen ontmantelen, Odessa en Marseille versterken, zonder de bestaande gesteldheid eenigzins te veranderen.

» Te Antwerpen, alhoewel versterkt, is de invoer in weinige jaren tijds, zóó toegenomen, dat de bassins te klein geworden zijn en de stad genoodzaakt zal wezen nieuwe daar te stellen.

» Doch welligt zal men ons tegenwerpen, dat die voorspoed nog grooter zou geweest zijn, zoo Antwerpen niet versterkt ware geweest; maar men noeme ons slechts een enkele reeder, een enkele koopman, die geweigerd heeft een schip naar Antwerpen te bevrachten, uit vrees voor de la-

ding, ter zake van oorlogsomstandigheden, een beleg, een bombardement of eene blokkade.

» Dit heeft nooit plaats gehad en zal nimmer plaats hebben, om de eenvoudige reden, dat de handel te veel aan gewone gevaren, zooals stormen, schade, zee-roof, desertie van matrozen, enz. blootstaat, om terug te deinzen voor de eventuele schade van een beleg, 't welk welligt in het tijdsverloop van eene eeuw niet eens voorvalt.

» Niets wettigt alzoo de bewering, dat het belang van den Antwerpschen handel medebrengt, dat de stad geene vesting meer zij, hetwelk een ware rampspoed zou wezen uit het oogpunt van 's lands verdediging."

Blijft over *het derde punt*, te weten: *de vermeerdering van het getal forten*, om het onderstelde nadeel weg te nemen, hetwelk de gebouwen (buiten de stad) aan het verdedigingsvermogen der wallen veroorzaken.

Zie hier wat men door deze vrij onzekere aanduiding te verstaan hebbe: De adressanten zouden willen, dat men hun vergunde binnen zekeren kring buiten het glacis eene buitenstad, ongeveer zooals te Weenen bestaat, te bouwen. En daar de aanbouw dier buitenstad noodzakelijk ten gevolge zou hebben, dat het verschanst kamp niet ruim en diep genoeg zou zijn, willen de grondeigenaars zich verbinden drie of vier nieuwe forten voor hunne rekening te laten bouwen, ten einde het kamp zijne oorspronkelijke sterkte te doen behouden.

Dit ontwerp werd eenige maanden ge-

leden op den voorgrond gezet, toen iedereen de onmogelijkheid begon in te zien om Antwerpen te vergrooten door middel van het verplaatsen der wallen.

Een aannemer, de Heer KELLER, had eene daartoe strekkende concessie gevraagd, en sedert is het aantal deelnemers aan dat plan steeds toegenomen.

Het denkbeeld van den Heer KELLER zou gemakkelijk en spoedig te verwezenlijken zijn; het kwetste geenszins het militair belang, nam op de best mogelijke wijze de bezwaren weg waaromtrent de Staat en de Antwerpsche bevolking zich pogen te verstaan.

Met der daad — zegt het *Journal* — wat verlangt de stad, en wat vragen de burgers in hun algemeen en bijzonder belang? Zij vragen:

1) *De uitbreiding van de stadsomwalling aan hare noordzijde*, om aldaar nieuwe bassins te kunnen bouwen, en aan den handel de noodige ruimte voor zijne etablissementen te geven.

2) *De vergunning om in de vijfde wijk te bouwen*, te weten in de binnenruimte van het verschanst kamp, om te kunnen voldoen aan de gebiedende noodzakelijkheid, die voor de stad bestaat om zich uit te breiden.

De eerste vraag is in het uitsluitend belang van den handel en de tweede in het algemeen belang der bevolking, welke zich niet vestigen wil aan de noordzijde en evenmin op den linker oever (aan het Vlaamsche Hoofd), omdat zij, boven de Schelde-aanspoelingen en boven de nabijheid der poldergronden, de voorkeur geeft aan het droogere terrein en de bevallige

omstreken van Berchem, Saint Laurent en Borgerhout.

Om aan den handel te voldoen, stellen dan de Heer KELLER en de door hem gevormde associatie voor, nieuwe vestingwerken ten noorden van de stad te bouwen, door middel van den afstand der gronden, thans door werken bezet die geslecht moeten worden. De uitvoering van dit plan zou noch aan den staat, noch aan de stad, noch aan particulieren iets kosten.

Om de bevolking in 't algemeen te bevredigen en haar in 't bezit te stellen van een behoorlijk terrein, tot bouwen geschikt, stellen dezelfde aannemer en associatie voor, eene buitenstad te bouwen op 500 el afstand van het glacis en even groot als de tegenwoordige stad. De nieuw te bouwen forten en de overige arbeid voor de daarstelling dezer nieuwe stad vereischt, zouden gevonden worden uit de meerdere waarde der binnen dien omtrek gelegen gronden. Deze zoo eenvoudige en billijke bepaling zou geen kosten ten laste van den Staat veroorzaken, en zou de grondeigenaars niet alleen vrijstellen van de servituten, op wier opheffing zij zoozeer aandringen, maar zou hun ook gelegenheid tot groot voordeel geven, door den verkoop der gronden, die, na de inlijving tot stad, zeven of achtmaal meer dan thans zouden waard zijn.

De vraag bleef dan nog maar over, of het belang van Antwerpen als oorlogsplaats of vesting, door de aanneming van dit ontwerp niet zou benadeeld worden. Daaromtrent wordt nadere opheldering

gegeven in eene brochure, door een Belgisch officier, ter ondersteuning van de aanvraag om concessie der meergemelde associatie, in 't licht gegeven, en waarvan het *Journal de l'Armée Belge* vervolgens een uittreksel geeft.

De schrijver dezer brochure, na het plan bestreden te hebben om de omwalling op een grooteren afstand te verleggen, en na zich ten sterkste te hebben uitgelaten tegen het stelsel van toelating, om namelijk hier en daar binnen het terrein van 't verschanste kamp, vergunning tot bouwen te geven, zooals dat tot nu heeft bestaan, komt vervolgens tot het middel, wat, volgens hem, ieders verlangen bevredigt, zonder de schatkist te bezwaren of aan 's lands veiligheid te kort te doen.

Dit middel bestond in het volgende:

a.) Men laat de vesting in haren tegenwoordigen staat, welke aan alle militaire vereischten voldoet; alleen wordt zij aan de noordzijde vergroot, volgens de denkbeelden der stedelijke regering, aangevuld door die van den Heer KELLER.

b.) Men bouwt eene nieuwe poort, verbijdt de thans bestaande poorten, verbetert de passage, zoodat de circulatie over de bruggen even gemakkelijk is als in de straten.

c.) Vóór de tegenwoordige omwalling laat men eene strook terrein, ongeveer 500 el breed, waar volstrekt geene bebouwing mag bestaan.

d.) Voorbij deze demarcatielyn wordt eene ruimte afgepaald en deze in twee gedeelten gescheiden, welke ieder zoo groot zijn als de tegenwoordige stad; in deze ruimte kan vrij gebouwd worden.

e.) Tot voltooiing van het kamp, dat door deze uitbreiding van den aanbouw te klein geworden is, maakt men drie nieuwe forten B, C, D (*zie het Plan van Antwerpen*).

De op het plan aangeduide forten E, F, worden hier niet meêgerekend, omdat zij onnoodig zouden zijn, tenzij het kamp een leger van 100,000 à 150,000 man zou moeten bevatten, welk geval het gouvernement, te oordeelen naar den omvang van het tegenwoordige kamp, niet schijnt aan te nemen immer het geval te zullen zijn.

De uitvoering van dit plan zou de volgende sommen kosten:

1) Uitbreiding van de noordzijde der stad (volgens de plannen van den Heer KELLER) (<i>zie hierboven</i>).	
2) Vergrooting en verbrediging van de poorten en bruggen.	fr. 900,000
3) Het aanleggen van groote wegen tusschen de nieuwe forten (1).	» 500,000
4) Het fort B (2).	» 1,200,000
5) Het fort C.	» 1,200,000
6) Het fort D.	» 1,200,000
Totaal.	fr. 5,000,000

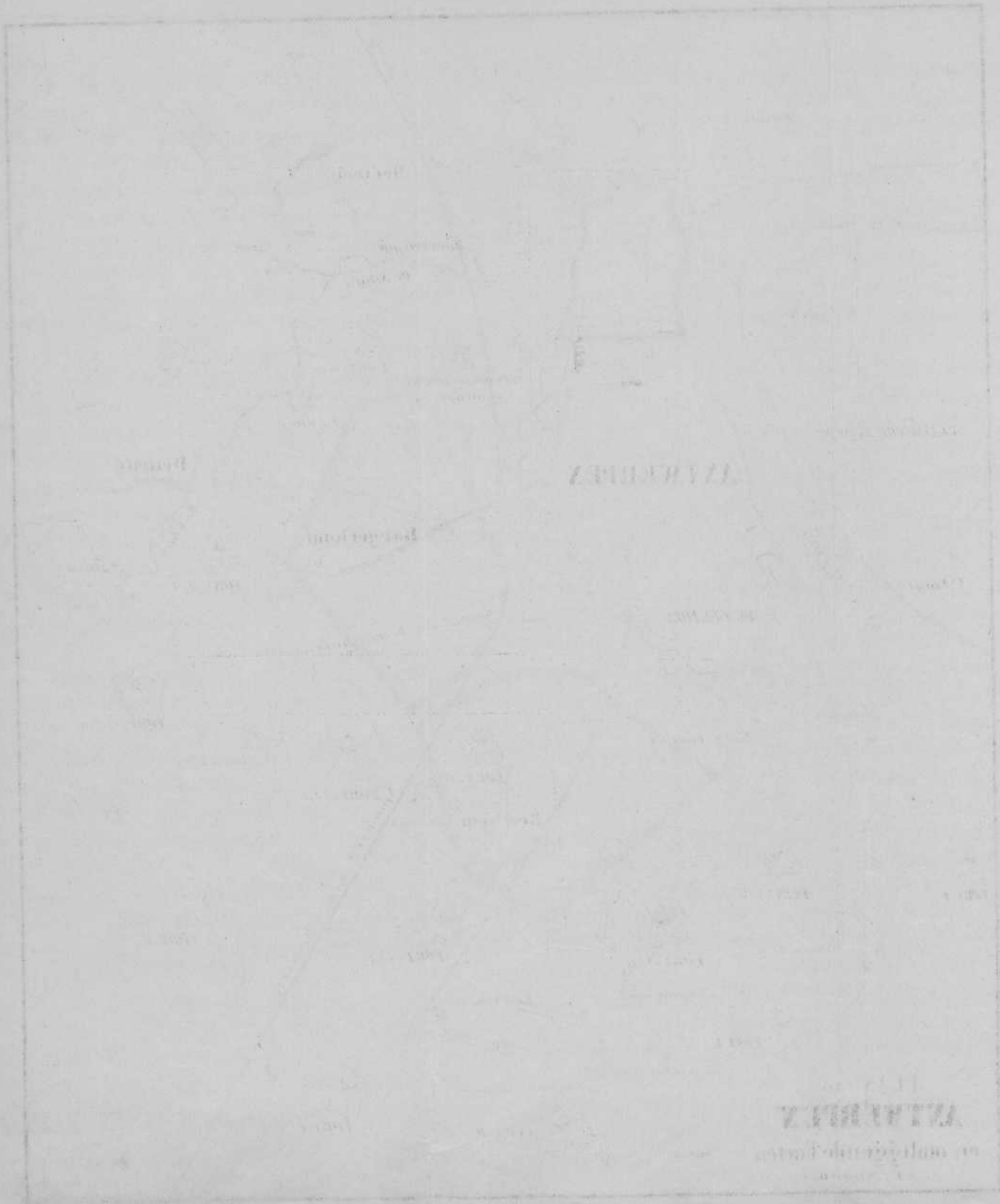
Deze som nu wil de schrijver op eene wijze vinden dat de Kamers er zonder be-

(1) Bij deze som zou het provenu komen van het te slechten fort N°. 4, dat binnen de stadsbuitenvijk zou vallen.

(2) De groote forten van het tegenwoordig verschanste kamp hadden slechts 600,000 fr. gekost, maar de voorsteller ze met escarpimuren willende bekleeden, rekest het dubbele.

PLAN van
ANTWERPEN
en omliggende Forten
1 : 40000

UNITED STATES

UNITED STATES
DEPARTMENT OF COMMERCE

zwaar hun zegel aan hechten, en de kosten alleen gedragen worden door de grondeigenaars, die uit de aanneming van het plan voordeel trekken. Uit het financieel oogpunt beval het plan zich dus van zelf aan; uit het militaire oogpunt was het niet minder voordeelig. Daar de vestingomwallen zouden blijven bestaan, en de forten slechts met drie vermeerderd worden, zou het vestinggarnizoen, in geval het leger zich verwijderd had, met niet meer dan 600 man behoeven versterkt te worden, hetwelk op het effectief van het leger te velde van weinig of geen invloed zou zijn.

Het nieuwe verschanste kamp zou nageenough dezelfde uitbreiding als het tegenwoordige (1), maar eene grootere diepte hebben, en op een minder geaccidenteerd terrein gelegen zijn, alzoo bruikbaar voor de werking der gecombineerde wapens, vooral voor de kavallerie.

De forten N°. 2, B, C, D en 6 zijn onderling ongeveer 1400 el van elkander verwijderd; dezelfde afstand bestaat er tusschen de forten N°. 2 en N°. 5 en tusschen de forten N°. 5 en 6 van het verschanste kamp; de schrijver acht dien afstand in overeenstemming met het kaliber der stukken waarmede de forten eventueel zouden gewapend worden. In geen Europeesch kamp lagen de werken digter bijeen. Mogt het leger, bij uitzondering, aan eene *volstrekt defensieve houding* gebonden zijn,

(1) De inundatie gesteld zijnde, zou het front van het kamp begrepen zijn tusschen de forten N°. 6 en 2, een lengte uitmakende van omtrent 6500 el, zijnde slechts 800 el meer dan het tegenwoordige kamp.

dan kon men, door eenige veldwerken tusschen de forten daar te stellen, den toegang tot de stelling zoo moeilijk maken als men zelf maar verkoos.

Het front van het nieuwe kamp zou evenwijdig zijn met de vestingwerken en zich uitstrekken van het fort N°. 2 tot het fort N°. 6; de linker zijde zou leunen aan de inundatie van de Schijn, de regter zijde aan eene linie van natuurlijke hindernissen tusschen de forten N°. 6 en D.

De schrijver acht deze linie sterk genoeg om een stormaanval te kunnen weêrstaan; een aantal vijvers en grachten vindt men daar; voorts twee kasteelen: *de Vogelenzang* en de *Middelheimhof*, die vergeleken konden worden bij la Haye Sainte te Waterloo, en voorwaarts het kasteel *den Brand*, welks uitgebreidheid en gedaante aan het kasteel Hougoumont deden denken.

Mogt de aanvaller evenwel door deze linie heenbreken, dan zou hij door eene tweede opgehouden worden, welke tot steunpunten had de forten N°. 5 en C.

Men kon alzoo aannemen dat de regter zijde van het voorgestelde kamp even goed gedekt zou zijn als de linker zijde.

Mogt echter daaromtrent nog twijfel overblijven, dan meent de schrijver, dat die geheel vervallen zou, zoo men tot den bouw der forten E en F wil overgaan; maar hij acht, dat door de vermeerdering van die twee forten, het kamp te uitgebreid voor het Belgische leger zou worden; daarom wil hij liever de verdere voltooiing van zijn ontwerp aan het gouvernement overlaten, of dit welligt meenen mogt, dat Antwerpen in zoodanigen staat gebragt

moet worden dat het een gecombineerd leger kan bevatten.

Bij de voordeelen, die het kamp opleverde, somt de schrijver verder de volgende op: dat het eene lengte zou hebben geschikt voor de behoeften van het Belgische leger en geen uitstekend punt heeft dat kon omvat worden; dat de slaglinie, onder bescherming der forten, in goede taktische verhouding zou zijn; dat het leger naar goedvinden, met een van de beide vleugels, eene achterwaartsche frontverandering zou kunnen uitvoeren, en achtervolgelijk goed aangeleunde stellingen kon nemen; dat de terugtocht op het midden of op de flanken der stelling altijd verzekerd zou zijn; dat het kamp de noodige diepte voor een goed slagveld zou hebben.

De vraag bleef over, of de terugtocht van het leger naar de vesting en de verdediging dezer laatste niet zou belemmerd worden door de twee groote bebouwde wijken tusschen het kamp en den vestingwal. Ten aanzien van het eerste punt meent de schrijver dat het leger veelmeer door de bebouwingen in zijne bewegingen zal begunstigd worden. Men behoefde daartoe slechts een oog op het plan te werpen.

De troepenbewegingen toch tusschen de vesting en het kamp werden begunstigd: 1) door de, links en regts, tusschen de werken van het kamp en de buitenstad opengelaten ruimten; 2) door den grooten toegang die de beide buitenstadswijken vaneenscheidt; 3) door de regtlijnige straten in de beide wijken voor welke men zooveel mogelijk de bestaande wegen kiest.

Die straten loopen van de voornaamste punten der stelling en komen tegenover de vestingwerken uit; zij zijn breed genoeg om ze met pelotons, sommige zelfs om ze met divisiën door te trekken. De mid-dentoeegang en hoofdterugtoegtslijn is nog breeder; daardoor moet een eskadron of een gedeploijeerd bataillon kunnen trekken.

Langs deze verschillende wegen konden de troepen tot verdediging der forten uitrukken of op de vesting terugtrekken; langs diezelfde wegen moest de vijand hen na de vermeerstering van het kamp, of na een gewonnen veldslag vervolgen; maar die vervolging was zeer moeilijk, omdat de huizen, links en regts van de toegangen, door gewapende troepen (burgerwachten of vrijwilligers) zouden bezet zijn, en de zegevierende troepen aan het einde der toegangen, door het vestingvuur vernield en in de flank zouden aangevallen worden door de in den ruimte aan den voet der wallen gedeploijeerde troepen.

Wat het beleg der vesting zelve aangaat, de buitenstad zou dit niet gemakkelijker maken; integendeel, de massa gebouwen zou verhinderen dat de facen der vestingwerken op den gewonen afstand konden gericochetteerd worden, zoodat de vijand zijne eerste parallel op omtrent 280 el van de nog ongeschonden werken zou moeten openen, en dus onder het vuur der scherpschutters van den wal.

Daartegen viel in te brengen: 1) dat de verdedigers zouden verontrust worden door vijandelijke scherpschutters in de huizen die het digtst bij het glacis lagen, genesteld; 2) dat de buitenstad het ves-

tinggeschut verhinderen zou de verdedigers van het verschanste kamp te ondersteunen.

Op de eerste bedenking antwoordt de schrijver, dat de ligging van Antwerpen horizontaal zijnde en de gebouwen er in 't algemeen twee verdiepingen hebbende, het gemakkelijk zou vallen de blootgestelde gedeelten van den walgang eenigzins af te graven en van den overtolligen grond traversen te maken. — Het tweede punt was van nog minder belang. In geval het verschanste kamp wierd aangevallen, kon de vesting geen andere dan eene zedelijke werking doen. Zij verzekerde aan de verdedigers eene onwinbare wijkplaats en vergunde hun het terrein tot het uiterste te verdedigen. Dit was hare taak en daarin lag haar nut. Met te willen beweren dat het vestinggeschut de vechtende troepen moest ondersteunen, zou men slechts zijne onkunde aan den dag leggen van 't geen er plaats heeft bij een slag in een verschanst legerkamp geleverd, wanneer het verdedigend leger noodzakelijkerwijs geplaatst is tusschen het vestinggeschut en den vijand. Het vestinggeschut kan dan, op zijn best genomen, in het laatste moment van den terugtogt, wanneer de vervolgende kolonnen reeds nabij het glacis zijn, in werking komen, en dan moet het daarbij nog dag zijn en geen mist of rook het gezicht belemmeren.

Alzoo stonden ook uit het militaire oogpunt geen ernstige bezwaren het plan in den weg.

VERKLARING

van het Plan van Antwerpen en de omliggende Forten.

De Forten N°. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, zijn die van het bestaande kamp.

De Forten B, C, D, E en F. — De aanbouw dezer forten wordt voorgesteld, om aan het kamp de noodige uitbreiding te geven, ingeval men overging tot het daarstellen eener buitenstad; de drie eerste (B, C, D), indien het kamp alleen moest dienen voor het Belgische leger; de beide laatste (E, F), indien het gouvernement de verdedigingswerken van Antwerpen ook voor een gecombineerd leger wilde inrigten.

De drie ruimten, door roode lijnen begrensd, zouden strekken: die ten noorden der vesting, om nieuwe bassins en depôts voor den handel te maken, door fortificatiewerken omgeven; de beide andere ten oosten van Antwerpen, om op dat terrein eene buitenstad te bouwen, zijnde de beide gedeelten door een breeden toegang vaneengescheiden, om het terugtrekkend leger gemakkelijk door te laten. — De gestippelde lijnen, binnen en buiten die beide buitenstadswijken, stellen insgelijks verschillende wegen voor, ten dienste der uit het kamp en de forten op de vesting terug- of van daar uittrekkende troepen.

Het Fort N°. 4, voorgesteld zonder natte gracht en binnen het te bebouwen terrein vallende, zou geslecht worden.

Het terrein ten noorden en noordoosten der vesting kan geïnuundeerd worden door het riviertje de Schijn; de verdediging

van het oostelijk en zuidelijk gedeelte van het kamp wordt begunstigd door het meer geaccidenteerde terrein en de tusschen de forten gelegen kasteelen, buitenplaat-
sen enz.

EENE OPMERKING BETREKKELIJK EEN VROEGER ARTIKEL OVER DE VUURWAPENS DER INFANTERIE.

(INGEZONDEN.)

In den *Militaire-Spectator*, maand Mei 1855, is een artikel opgenomen over de vuurwapenen der infanterie, waarin de navolgende zinsnede voorkomt:

» Wij zouden, bij de beschouwing van » een' zoodanigen toestand van zaken, » bijna geneigd zijn, het wapen der artil- » lerie, dat eenmaal Europeesche vermaard- » heid verwierf, en tot wiens werkkring » tevens de vervaardiging en perfec- » tionnering onzer draagbare vuurwapens » behoort, te moeten verdenken van met » leede oogen te aanschouwen, dat de uit- » werking der draagbare vuurwapens, » sedert de laatste jaren, wat afstand en » juistheid van treffen aangaan, die van » het geschut zoo na op de hielen volgt, » waren wij niet doordrongen van de over- » tuiging harer vaderlandsliefde."

Hoe schoon de laatste woorden dezer zinsnede ook klinken, zij nemen den indruk toch niet geheel weg, welke het eerste gedeelte te weeg brengt; althans maakten deze regelen op mij eene niet veel aangename gewaarwording dan die, welke iemand zou ontvangen, indien men

hem toevoegde: » Ik zou U moeten ver- » denken van gestolen te hebben, ware ik » niet doordrongen van de overtuiging uwer » eerlijkheid," een compliment waarmede zeer weinigen in hun schik zouden wezen.

Door de aangehaalde regelen zal, ongetwijfeld tegen de bedoeling van den schrijver, op de artillerie de verdenking vallen, dat zij zoo naijverig is op de vorderingen, welke andere wapens maken, dat zij die zelfs tracht tegen te werken; hiertegen vermeen ik met kracht te moeten opkomen; met dat oogmerk, en ten einde vooral het ongerijmde dezer veronderstelling te doen uitkomen, heb ik de Eer de Redactie van den *Militaire-Spectator* te verzoeken, deze regelen in een eerstvolgend nummer te plaatsen.

Bij het uitbreken van eenen oorlog tegen een onzer naburen, die, zooals de schrijver aangeeft, geheel of ten deele van verdragende vuurwapenen voorzien zijn, zal vooral de artillerie van de uitwerking dier wapens te lijden hebben; daar het toch eene algemeen bekende daadzaak is, dat men door het vuur der scherpschutters,

de bedieningsmanschappen van het geschut buiten gevecht tracht te stellen, ten einde de artillerie onschadelijk te maken.

Zal de artillerie door de bedekkings-troepen tegen het moorddadig vuur der vijandelijke scherpschutters beschermd worden, dan is het een volstrekt vereischte, dat deze troepen even goede schutters zijn, en niet minder deugdzame wapenen in handen hebben als de vijand; waaruit volgt, dat de artillerie, op zelfbehoud bedacht, bijna nog meer dan de infanterie moet wenschen, dat de bewapening dezer laatste, niet voor die onzer naburen, waarmede wij in een oorlog gewikkeld kunnen worden, onderdoet.

Uit dien hoofde zou ik het kunnen begripen, dat in iemand de gedachte ware opgekomen, dat de Nederlandsche artillerie hare welsprekendheid en haren invloed gebruikt, om aan de infanterie onzer naburen de algemeene invoering van getrokken wapens, zoolang de onze die niet bezit, ten sterkste af te raden; terwijl ik daarentegen maar niet kan vatten, welke reden wij artilleristen kunnen hebben, om de goede bewapening onzer eigene troepen met leede oogen aan te zien; ten ware ik in de ongerijmde veronderstelling verval, dat onze infanterie, om aan de artillerie, welke dan ook, al de kracht der door ons vervaardigde getrockene wapenen eens goed te doen gevoelen, bij gebrek aan eenen vijand, die wapenen tegen ons zou wenschen te beproeven; en in dat geval — de schrijver zal het mij hoop ik niet ten kwade duiden — zou ik er bijzonder veel op tegen hebben, medewerking te verleen.

Maar al bragt ons eigen belang niet mede, dat de infanterie zoo goed mogelijk gewapend wordt, dan nog zouden wij niet zoo kleingeestig zijn, om de vorderingen welke dat wapen maakt, met leede oogen aan te zien; integendeel, wij verheugen ons met haar, dat zij binnen kort in het bezit van nieuwe getrokken wapenen gesteld zal worden; wij zullen zooveel het in ons vermogen is, tot het bereiken van dat doel blijven medewerken, en vertrouwen, dat hare geoefendheid in het schieten zoodanig moge toenemen, dat dit zoo doelmatig wapen geen onnut meubel in hare handen zijn zal.

Kleingeestige naijver omtrent andere wapenen bestaat bij de artillerie niet; want zij weet, dat allen bestemd zijn, om in overeenstemming met elkander te handelen, en om in de handen van den veldheer eendragtig tot de overwinning zamen te werken; zij weet dat het leger aan een zamengesteld werktuig gelijk, waarin de kleinste deelen tot eene goede werking even onmisbaar zijn, als de grootste raderwerken. Daarom zou een veldheer, die uit voorliefde voor eenig wapen, de anderen op den achtergrond stelde, te vergelijken zijn met iemand, die zich moettende verdedigen, vrijwillig van het gebruik van een zijner armen afziet, omdat hij zich bij voorkeur van den anderen bedient.

Buitendien geef ik in het geheel niet toe, dat de werkkring der artillerie door de algemeene invoering van getrokken wapenen minder gewichtig moet worden; en ik vermeen dat de gebeurtenissen des tegenwoordigen oorlogs het ongerijmde

dier veronderstelling klaar doen uitkomen.

De Franschen, Engelschen en Russen hebben in de Krim een groot aantal goed geoeffende en van getrokken wapenen voorziene troepen; — en toch, niet slechts bij het beleg van Sebastopol, maar in den veldslag aan de Alma, en vooral in dien van Inkermann, was de werkring der artillerie niet minder belangrijk dan in de vroegere oorlogen.

Gaarne geef ik toe, dat zij tegenwoordig in het gevecht meer te lijden zal hebben dan vroeger; doch ik heb tevens de overtuiging, dat de Nederlandsche artillerie, niettegenstaande dat grootere gevaar, in het vervolg voor den vijand haren plicht even goed zal weten te doen, als zij het tot nu toe gedaan heeft.

Maar met klem vermeen ik te moeten opkomen, ook uit naam mijner wapenbroeders, tegen uitdrukkingen, die zonder kwaad opzet geschreven, aanleiding kun-

nen geven, om ons onedele bedoelingen toe te dichten; en met gerustheid durf ik op het verledene der Nederlandsche artillerie te wijzen, waarin Goddank, niets te vinden is, waarop zij niet trotsch mag zijn, en dat zulk een vermoeden kan wettigen.

DELFT, Junij 1855.

De Luitenant der Artillerie, tijdelijke Chef van den Geweerwinkel,

REUTHER.

Wij stemmen volkomen in met de bovenstaande regels van den Heer REUTHER, en, hoezeer wij vertrouwen dat het overbodig is, kunnen wij, die de eer hebben den Schrijver van het bedoelde stuk te kennen, hem de verzekering geven, dat eene miskennis van zijne wapenbroeders der Artillerie nooit zijne bedoeling kan geweest zijn; hoewel wij bekennen moeten, dat zijne los weg ter neer geschreven uitdrukking niet geheel en al *de bon goût* is, en aanleiding zou kunnen geven tot verkeerde opvatting.

De Redactie.

AANWENDING VAN DE CHLOROFORME BIJ DE GEKWETSTEN VAN HET FRANSCH LEGER IN 'T OOSTEN.

De Heer MOUJER, eerste officier van gezondheid 2e klasse en leeraar aan de *Ecole militaire de médecine et de pharmacie militaire*, heeft aan de Akademie van wetenschappen, het volgende verslag ingediend, aangaande de methode, bij het leger van 't Oosten in gebruik, bij de inademing van Chloroforme.

De mededeeling van dit verslag, dat voor deskundigen wel niets nieuws zal bevatten wat het wetenschappelijke aangaat, kwam ons evenwel merkwaardig genoeg voor, om het een plaats in te ruimen, daar het de resultaten bevat van eene toepassing op zulk eene groote schaal, als sedert de uitvinding van dit verdooingsmiddel natuurlijk nergens nog heeft kunnen plaats vinden. Zie hier dit Verslag:

» Gedurende een verblijf van zes maanden als eerste officier van gezondheid in het hospitaal van Dolma-Bagtsché te Constantinopel, heb ik eenige duizende malen mijne toevlugt genomen tot het gebruik der Chloroforme, in ligte zoowel als in ernstige gevallen, en ik kan met voldoening aan de Akademie mededeelen, dat de inademingen altijd met het beste gevolg zijn bekroond geworden.

» De toestel, waarvan ik mij altijd bediend heb, was bijzonder eenvoudig: hij bestond in een trechtvormig gerold papier (*cornet*), wijd genoeg aan de basis

om den neus en den mond van den patient te omvatten, en open aan de punt, om de lucht voor de ademing er gemakkelijk in te laten doordringen. Een dotje pluksel, in de punt van den papieren trechter geplaatst, verving het sponsje. Twintig à dertig druppels Chloroforme werden er in gegoten en bevochtigden de oppervlakte van het pluksel.

» De gekwetste lag horizontaal en met het hoofd op zijde.

» Daar de ondervinding ons geleerd had, dat het schijnsel van het licht en het gebrek aan stilte de werking der Chloroforme werkelijk vertraagden of wel geheel beletteden, bedekte men de oogen van den zieke met een compres en nam de diepste stilte in acht. Een deskundige ging den polsslag en de ademing na, en mat den tijd door middel van een seconde-horologe. Het trechtertje werd afwisselend gedurende eenige seconden naderbij gebragt of verwijderd van den mond des lijders; en naarmate de gevoelloosheid zich voordeed, hield men het digter en langer bij het gelaat. Men beproefde de gevoeligheid van den patient door knijpen in het vel, en zijn meer of minder bewustzijn door herhaalde vragen. Zijn stilzwijgen was voor ons het teeken, dat het geschikte oogenblik dáár was, en daarop werd dan ook altijd de operatie begonnen.

» Wanneer zij van langen duur was, goot men in het trechtertje eene tweede en derde dosis Chloroforme, waarbij altijd eenige tuschenpoozing werd in acht genomen.

» Dit is de wijze van toediening der Chloroforme geweest die men op al de gekwetsten van de Alma en van Inkermann, welke in mijn hospitaal gebragt werden, heeft toegepast, en nooit hebben wij, niet alleen een sterfgeval te betreuren, maar zelfs eenig toeval te bestrijden gehad. Het onschadelijke van de Chloroforme en hare bestendig goede werking, schrijf ik toe aan de wijze van aanwending van dit onvertrefbaar verdoovende middel, welke wijze gegrond is op de theorie, met zoo veel geleerdheid en juist oordeel ontwikkeld door den Heer FLOURENS, namelijk: dat de Chloroforme eene toenemende, opvolgende verdooving te weeg brengt, die eerst op het bewustzijn, daarna op de gevoeligheid en ten slotte op het bewegingsvermogen werkt; of, om anatomisch te spreken, op de groote hersenkwabben, op de kleine hersenen, op het ruggemerg, op het verlengde merg.

» Uit deze talrijke toepassingen, die allen onder mijne oogen en onder mijne leiding hebben plaats gehad, volgt, dat het volstrekt niet noodig is, de absorbeering der Chloroforme voort te zetten tot aan de geheele ophouding der beweging; dat het nog veel minder noodig is, dat het zenuwstelsel getroffen worde; dat het, zooals de Heer BAUDENS gezegd heeft, onvoorzigtig en gevaarlijk voor het leven van den patient is, vrijwillig de grens te overschrijden, die de vernietiging der gevoeligheid van die van 't bewegingsvermogen afscheidt.

» De overprikkeling van 't spierstelsel heb ik zelden aangetroffen. Wanneer zij zich openbaarde, deed ik altijd, in plaats van haar tegen te gaan en te trachten haar te bedwingen door het toedienen van nieuwe doses Chloroforme, integendeel het toestel van het gelaat des zieken verwijderen, en, na eenige seconden kwam deze terug tot den toestand, die om zoo te zeggen, het normale punt was voor het begin der operatie, namelijk het verlies der gevoeligheid.

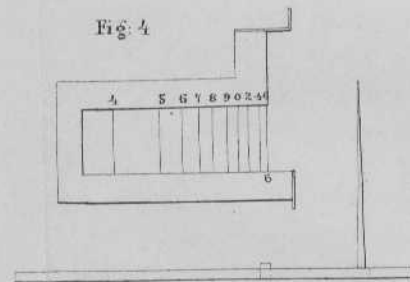
» Deze wijze van behandeling, waar de Heer BAUDENS de regels zoo duidelijk voor heeft uiteengezet, en die gegrond is op het achtervolgens ontstaan der pathologische verschijnselen door de inademing van de Chloroforme teweeggebragt, heeft mij meer dan eens in staat gesteld, een gekwetste op een draagbaar te doen leggen, naar de operatiezaal te doen brengen, te opereeren, te verbinden en hem in zijn bed te doen leggen, zonder dat hij er iets van bemerkte of gevoeld heeft.

» Wanneer men dus de Chloroforme zoo standvastig heeft zien werken bij de meest uiteenloopende operatiën, bij de ligtste, zoowel als bij de gevaarlijkste, dan is dit vraagpunt opgelost, en ieder onpartijdige moet erkennen, dat het niet de Chloroforme zelve, maar de wijze van aanwending geweest is, die oorzaak was van de noodlottige toevallen, welke men te vaak heeft te betreuren gehad. De vele vreemde geneesheeren, die mij de eer hebben aangedaan, de operatiën bij te wonen in het hospitaal van Dolma-Bagtsché en de kweekelingen van Galata-Seraï, die door het Turksche gouvernement tot mijne beschik-

Inrichtingen aan den voorgestelden Afstandmeter aan te brengen om met niet reghoekig loopende Basissen te kunnen meten.

Schaal van Koperdraad.

Fig. 4

Schaal met beweegbare naald.

Fig. 5

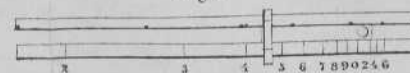
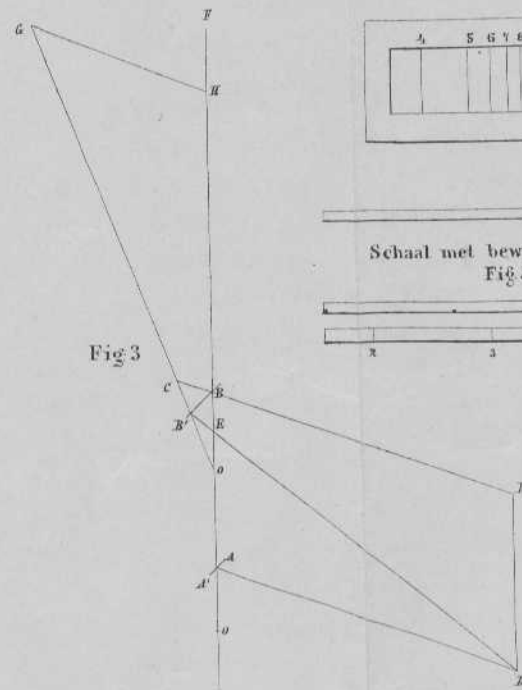

Fig 3

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
DEPARTMENT OF CHEMISTRY

REPORT NO. 10

1954

BY
J. H. GOLDSTEIN

PH.D. THESIS

king gesteld waren, hebben bevestigd bevonden, nadat ik hun de theorie van den Heer FLOURENS had ontwikkeld, dat de loop der verschijnselen van verdooving volkomen was, zooals die uitstekende physioloog hem had beschreven, en allen waren getroffen door de juiste werking zoowel als door de onschadelijkheid der Chloroforme, toegepast volgens de methode van den Heer BAUDENS.

» Het in gebruik brengen van de aanwending der Chloroforme en het doen van kunstbewerkingen op het kadaver, welke ik aan de kweekelingen van de geneeskundige school te Constantinopel heb onderwezen, zijn twee weldaden, die zooals ik hoop, onuitwischbare sporen van de militaire geneeskundige dienst der Franschen in het Oosten zullen achterlaten.»

BIJVOEGSEL TOT DE BESCHRIJVING VAN DEN AFSTANDMETER VOOR HET GEBRUIK TE VELDE, VAN DEN ONDERGETEEKENDE (*),

becattende de beschrijving van inrigtingen bij dit Instrument, om er mede te kunnen meten, indien de basis niet loodregt op de afstandlijn staat.

(MET EEN PLAAT.)

(INGEZONDEN.)

Bij het gebruik in het vrije veld, kan het somtijds voorkomen, dat men geen loodrechte basis op de afstandlijn kan nemen. — In veld- of vestingwerken zal zulks veelal plaats hebben, daar men het terrein evenwijdig loopende aan de borstwering, hiertoe meestal alleen gebruiken kan.

Het is om deze reden, dat de ondergeteekende, de hierna te melden inrigtingen aan den door hem uitgevonden afstandmeter voorstelt, ten einde ook met niet regthoekig loopende bazissen te kun-

nen meten, en wel op de volgende gronden.

Stel (Fig. III) dat AD de afstand is, dien men meten moet, en AF de rigting der basis, dan zal men op de tweede standplaats, bij B, het instrument plaatsende (na op de eerste standplaats, op de voorschreven wijze, den spiegel gesteld te hebben tot het berekenen der schaal, zooals in de voorgaande beschrijving gemeld is) de lijnen OG, GH en CB trekkende (laatstgemelde evenwijdig aan GH) ook krijgen uit de evenredigheid

$$CB : BO = GH : HO$$

$$CB = \frac{\text{basis}}{\text{afstand}} \times 0.2 \text{ el.}$$

(*) Zie voorgaand nummer van den *Militaire Spectator*.

De schaal, die men door deze formule verkrijgt, zal dus op deze lijn CB dezelfde zijn, als op de loodregt staande lijn CB in de gemelde beschrijving.

Verder vindt men door de gelijk- en gelijkvormigheid der driehoeken EBB' en CBB' dat EB gelijk CB is.

Deze lijn EB zal dus op gelijke wijze voor maatstaf van den afstand kunnen genomen worden en eene schaal in deze rigting worden aangebracht.

Dit kan op de twee volgende wijzen geschieden.

1°. Eene schaal te maken van koperdraad (Fig. IV), die aan den spiegel in de rigting van de vizierlijn bevestigd is, zoodat zij aldaar draaijen kan, en men haar op den spiegel kan leggen, of in de rigtingslijn brengen.

Daar deze schaal wel wat hinderlijk is, bij het rigten op de eerste standplaats, plaatst men haar alsdan op den spiegel; en op de tweede standplaats gekomen zijnde, stelt men haar in de rigtingslijn. — Het beeld van deze schaal in den spiegel, zal alsdan de verlangde schaal daarstellen, onder welken hoek de spiegel ook staat.

Bij deze inrigting moet geen schaal op den spiegel zijn, om verwarring voor te komen.

2°. Door eene naald te stellen, op een liniaaltje (Fig. V), dat in de aangegeven rigting OB, op de onderplaat, in eene sleuf heen en weder kan geschoven worden.

Op de sleuf is de, naar bovenstaande formule berekende, schaal aangebracht.

Deze naald zal men nu op de tweede standplaats, na het instrument op het zijdelings punt te hebben gerigt, zoodanig

stellen, dat het beeld daarvan juist op dat van het voorwerp komt, waarvan men den afstand meten wil en zelve daarna op de schaal van de sleuf kunnen lezen hoe groot de afstand is.

De schaal op den spiegel blijft bij deze inrigting bestaan, daar men toch altijd de voorkeur zal geven aan regthoekig loopende bazissen, ten einde op de vaste spiegelschaal te meten; deze inrigting met eene naald dient alleen in bijzondere gevallen.

Het is bij deze beide inrigtingen een hoofdvereischte, dat het draaijingspunt van den spiegel bij het rigtpunt, onder het midden van het ongevoeliede gedeelte geplaatst is.

Onbeslist latende, welke van deze twee inrigtingen de meeste voordeelen aanbiedt, zal men voor het gebruik in het vrije veld, aan de eerst voorgestelde boven deze twee de voorkeur geven, uit hoofde van de gemakkelijker opstelling van den spiegel en de mindere kans van beschadigen, terwijl bij de beide laatste, de opstelling van den spiegel niet zoo eenvoudig is en aan de naald of koperdraadschaal gebreken kunnen komen, terwijl deze ook met verkleumde handen zoo gemakkelijk niet te gebruiken zijn.

Daarentegen moet men in vestingwerken en op beperkt terrein laatstgemelde inrigting verkiezen, zooals hierboven reeds gezegd is.

Deze afstandmeter zou in den vorm van een uitschuivenden kijker kunnen vervaardigd worden; het voordeel, dat men hier-

door verkreeg, zoude zijn, dat men hem ook bij regenachtig weder beter zou kunnen gebruiken, daar de spiegel alsdan van boven gedekt moet zijn; — doch het portatieve van het instrument zal hierdoor niet winnen, wijl de bovenbeschreven instrumenten, toegeslagen en in een lederen foudraal geborgen, niet meer plaats innemen dan een gewone cigarenkoker en even gemakkelijk in den zak gedragen kunnen worden.

Het groote nut van den afstandmeter ook bij het oefenen tot het schatten van afstanden, is door het meer algemeen invoeren der mijs-geweren en bussen aan-

merkelijk vermeerderd; hierbij kan men, na misschoten, niet oordeelen — door dat men op den grooten afstand de trespunten niet zien kan — of men te hoog of te laag rigt, en kan hierbij dus alleen het juist weten van den afstand beslissen (1).

BREDA, den 6. Junij 1855.

*De Kapitein bij het 2de Regiment
Vesting-Artillerie,*

Jhr. T. H. SNOECK.

(1) Wij meenen hier nog te mogen bijvoegen, dat de afstandmeters van den Kapitein SNOECK vervaardigd worden door den Heer HARTING, instrumentmaker van de Kon. Akad. voor de Zee- en Landmagt te Breda, en aldaar te verkrijgen zijn: die in het vorige artikel beschreven à f 12,50, de hier aangegevene met naald à f 13.50.

De Redactie.

VERSCHEIDENHEDEN.

Onze lezers zullen zich welligt herinneren dat wij in N°. 1 van dezen jaargang proeven vermeldden, die in Zwitserland met een zoogenoemden militairen telegraaf genomen werden. Omtrent ditzelfde onderwerp lezen wij in de *Allgemeine Militär Zeitung*, uit Pruisen het volgende:

Als eene gewigtige uitbreiding van de toepassing der telegrafien, kan vermeld worden, dat er zoogenoemde vliegende telegrafienliniën worden georganiseerd. De inrigtingen daartoe zijn zeer vernuftig. In twee wagens wordt het geheele materieel geladen tot opstelling van eene telegrafienlinie van eene mijl lengte, welke in twee

uren in orde kan zijn. De hoofdzaak bestaat daarin, dat men op den eenen wagen, al de telegraafspalen uit hollen ijzeren stangen bestaande, pakt. Deze zijn aan de punt met schroefdraden voorzien, zoodat zij niet behoeven ingegraven te worden, maar in iederen grond, uitgenomen harde rots, kunnen ingeschroefd worden. De leidraden, de toestel aan 't boveinde der stangen, die voor het telegraphieeren, alles is eveneens bij de hand en kan onmiddellijk daár waar 't noodig is gebruikt worden. Bij eene proef, die men met deze inrigtingen genomen heeft, werd op het vrije veld door eenige weinige zaakkundigen en 6 of 8 helpers (eenvoudige

daglooners) eene zoodanige linie in twee uren in orde gebragt, met eene hoofdlinie verbonden en dadelijk met de meest verwijderde stations van het koninkrijk eene correspondentie geopend. Zulke vliegende telegrafien zullen aan de legerkorpsen medegegeven worden, en voortaan een deel van de mobilisering uitmaken. Hoewel deze liniën zeer spoedig opgesteld worden, kunnen zij toch betrekkelijk lang duren en zouden zeer goed verscheidene maanden, ja zelfs wel een jaar in stand kunnen blijven.

Dat het in de tegenwoordige dagen in Engeland niet aan scherpe oordeelvellingen en snijdende kritiek over de oorlogsinrigtingen ontbreekt, is bekend. Onder deze vinden wij de volgende zeer juiste opmerkingen over de zware kavallerie, voorkomende in den *Times* van den 6^{den} April.

»De lessen,» heet het daar, »die de laatste veldtogt ons gegeven heeft, waren bitter genoeg, en dien ten gevolge zouden wij moeten verwachten, dat zelfs wij, de Chinezen van Europa, de Byzantijners van het Westen, iets geleerd hebben. Wij gaan niet meer aan de blinde overtuiging mank, dat, dewijl wij 40 jaren in de krijgswetenschap stil stonden, deze ook volstrekt niet vooruit is gegaan. Wij geven zelfs toe, dat in het militaire, evenals in het mijnwezen, in de spoorwegen en andere mechanische vakken, een zekere zamenhang bestaat tusschen oorzaken en gevolgen enz. Onze bewindhebbers, 'tis waar, blijven volhouden, dat alles voor-

treffelijk is; ondervinding en gezond verstand evenwel voegen zich bij de tegenovergestelde meening. De veldmaarschalk Zus-en-Zoo, en de generaal Lord Dingshier, de honorable Zoo-en-Zus en de generaal-majoor Dings-daar, allen zijn 't volmaakt eens, dat de Britsche ligte en zware kavallerie het *non plus ultra* van alle volkomenheid is. De garde-kavallerie wordt geprezen, maar er is geen mensch, die er zelfs in zijn droom aan denkt, haar naar het tooneel des oorlogs te zenden, omdat deze Aldermen'sche Centauren daar onder hun eigen gewigt bezwijken en den Russen veel moeite besparen zouden. Zooals de ondervinding leert, is er een zeker gewigt, dat een paard vele dagen achter elkander en op eene aanzienlijken afstand kan dragen zonder merkelyk krachtverlies, terwijl ieder pond overwigt tot zekeren en spoedigen ondergang van het dier bijdraagt. De ondervinding leert, dat de ligste onzer kavaleristen dat gewigt te boven gaat, en dus bij de meest gewone velddienst spoedig gedemonteerd moet zijn. De ondervinding leert ook, dat groote paarden eene veel zwakkere constitutie hebben, veel meer voer, zorg en dekking behoeven dan kleine, en dat een systema dat op praal en schijnvertooning gebouwd is, met de ongeschiktste werktuigen werkt. De twee recognosceeringen van Lord CARDIGAN toonen het duidelyk aan, dat onze paarden te zwaar belast zijn. En even als of dit nog niet genoeg ware, verlengen wij de beugelriemen, totdat de man als een zak zit en met zijn geheele gewigt op één punt drukt. Behalve de geweldig zware uit-

rusting van den soldaat, zoeken wij hem van eene grootte en gestalte, die voor het dier zoo drukkend mogelijk is. In alle andere gevallen — bij de keuze van rijknechts, courriers, jockey's en jagers — zoeken wij het kleinste gewigt. Bij de kavallerie daarentegen gelooven wij, dat ieder pond vleesch of been extra, dat wij op 't paard laden, het wapen zooveel geduchter maakt. Ja, wanneer onze kavallerie om op den vijand te stooten, niet verder behoefde voort te scharrelen, dan van de Knightsbridge-kazerne naar Constitutions-bill, waar geene ruimte tot manoeuvreeën is, en wanneer de uiterlijke pracht alleen den goeden uitslag waarborgde, dan kon 't systeem goed zijn, hoewel ook daar een half douzijn brouwerskarren, als wagenburg opgesteld en op oudbritsche wijze op hen los rijdende, in staat zou zijn de prachtige kavallerie te doen wijken. Doch ongelukkigerwijze wordt er niet altijd op den eersten dag des veldtochts een slag geleverd, maar vaak eerst op 't einde, en dan moeten de allergunstigste omstandigheden zamenloopen, of onze zware kavallerie is in zware, hulpeloze infanterie veranderd. Wanneer bovendien de bedoelde slag in de vlakke geleverd wordt, kan de zwaarwigtige massa zeer goed omsingeld en vernield worden door de Parthertaktiek eener ligte kavallerie, die er niet zoo prachtig uitziet, maar haar onophoudelijk in flanken en rug bestookt. Daar komt nog bij, dat de gesloten aanval niet alles, niet eens het gewigtigste gedeelte is van de dienst der kavallerie. Zij moet den veldheer oog en oor zijn; zij moet snel vooruitvliegen en

retireeren kunnen, dépêches overbrengen, escorteeren, den naderenden vijand bedreigen, den vlugtenden vernielen. Daartoe behoeft men evenwel den paarden geene kameel- of olifantenlading op den hals te schuiven. Een goed voetganger had de marsch van CARDIGAN in de Dobrutscha kunnen afleggen en terugkeeren zonder vermoed te zijn door datgene, waardoor hij de helft zijner paarden vernielde. 200 Engelsche mijlen in 17 dagen af te leggen is voor een goed infanterist geen buitengewoon kunststuk; maar er zijn er weinig, die 100 Engelsche mijlen in 24 uren zouden kunnen marcheeren, hetgeen toch onze werkelijk ligte kavallerie in Indië onder eene tropische zon vaak zonder afmatting en verlies gedaan heeft. En toch, hoewel dit alles onomstootbaar waar is, hooren wij niets van de geringste poging om onze kavallerie te verbeteren.

Carabine Delvigne-Minié. In een der nummers van de *Moniteur de l'armée* der vorige maand, vinden wij de volgende ingezonden stukken, die als bijdrage tot de geschiedenis der uitvindingen in den laatsten tijd op het gebied der draagbare vuurwapenen gedaan, onzen lezers wellicht eenig belang zullen inboezemen:

Het eerste is de volgende brief aan de redactie van den *Moniteur*:

Mijnheer de redacteur,

De benaming, welke de Engelsche pers, en meer bepaaldelijk de *Times*, geeft aan de bussen (carabines) die bij het Engelsche leger zijn ingevoerd, heeft een der ondergeteekenden beroofd van de eer,

welke hem toekomt bij de uitvinding van dit nieuwe wapen en laadt op den andere het verwijt, zich uitsluitend de eer daarvan toe te eigenen.

Het Comité van de *Association des Inventeurs en France*, door hare statuten verplicht tot het verdedigen der regten harer leden, heeft onze wederkeerige betrekking in deze gewichtige zaak onderzocht, en zijn advies uitgebracht, waarmede wij ons volkomen vereenigen.

Wij hebben de Eer, U hiernevens toe te zenden het uittreksel uit het proces-verbaal der zitting van dit Comité, geteekend door de leden der Commissie en door ons. Wij verzoeken U dit stuk te plaatsen, om zooveel mogelijk het nadeel in de publieke opinie te herstellen, ons veroorzaakt door het vele dat daarover in Engeland gedrukt is geworden.

Wij hebben de eer te zijn enz.

DELVIGNE, MINIÉ.

Het tweede stuk is het voornoemde uittreksel, en luidt als volgt:

Comité van de *Association des Inventeurs et artistes industriels*.

Uittreksels uit de registers der processen-verbaal, zitting van den 27sten Maart.

De president geeft het woord aan den Heer HENRI GAUTIER, rapporteur van de Commissie, benoemd in de zitting van het Comité van den 7^{den} Maart II., om het punt van wapenvervaardiging met betrekking tot den Heer DELVIGNE te onderzoeken.

Dit rapport, hetwelk door het Comité met groote oplettendheid wordt aangehoord, getuigt van de zorg en den nauw-

lettenden ijver, waarmede de leden der Commissie de brevetten en de vele aanspraken onderzocht heeft, die op deze zaak betrekking hebben en waarvan de oorsprong tot zelfs dertig jaren terugligt.

Eene gewichtige discussie wordt hierover geopend.

De Heer DELVIGNE en de Majoor MINIÉ, worden daarop binnengeleid en nemen deel aan de zitting.

De president resumeert de voornaamste punten van het rapport van den Heer GAUTIER en vraagt dien heeren, of zij eenige aanmerking hebben te maken op hetgeen zij gehoord hebben.

De Heer DELVIGNE neemt het woord, en verklaart, dat hoewel hij zich regten voorbehoudt als eerste uitvinder, hij moet erkennen, dat de Majoor MINIÉ groote verbeteringen heeft aangebracht; dat zelfs in onderscheidene punten, die verbeteringen ware uitvindingen zijn, bij de zijne gevoegd.

De Majoor MINIÉ zegt, dat het hem verheugt, eene nieuwe gelegenheid te vinden, om den arbeid van den Heer DELVIGNE, zijn voorganger in het verbeteren der vuurwapens, regt te doen wedervaren. Hij verklaart, dat al zijne nasporingen werkelijk een gevolg zijn geweest van hetgeen de Heer DELVIGNE reeds op dien weg had gevonden, en indien het hem heeft mogen gelukken eenige goede diensten aan zijn vaderland te bewijzen, verlangt hij, dat het geregte deel, 't welk den Heer DELVIGNE daarvan toekomt, niet vergeten worde.

Hij treedt vervolgens in de volledige beschrijving van zijnen arbeid, en doet het deel van Heer DELVIGNE en het zijne met eene lofwaardige opregtheid uitkomen.

De president vat de discussie nog eenmaal zamen, en volgens het advies van het Comité, stelt hij dien twee heeren voor, als eene geheel vriendschappelijke overeenkomst, dat voortaan het wapen, bekend onder den naam van *Carabine-Minié*, zal genoemd worden *Carabine-Delvigne-Minié*, en dat deze benaming in 't vervolg de eenige zal zijn, waar onder van het verbeterde wapen zal gesproken worden.

De Heeren DELVIGNE en MINIÉ nemen dit voorstel gereedelijk aan, en drukken elkander in 't bijzijn van het Comité hartelijk de hand.

Het Comité biedt hun de hartelijkste gelukwensen aan bij gelegenheid van deze bepaling, en de zitting gaat voort met andere zaken, die aan de orde van den dag zijn, te behandelen.

(was get.) Baron TAYLOR,

President, lid van 't Instituut.

Volgen de namen der overige leden.

Men zal zich herinneren de ukase nog door Keizer NICOLAAS in het begin dezes jaars uitgevaardigd, tot algemeene wapening der Russische bevolking. Dit manifest, in het Dagblad van St.-Petersburg van den 12^{den} Februarij opgenomen, bevat in 97 artikelen de hoofdbepalingen van het speciale reglement tot organisatie dezer algemeene rijksmilitie of landweer, welke bepalingen op het volgende neêrkomen: De militie krijgt den naam van *mobiele rijksmilitie*, zij zal over het geheele rijk worden daargesteld, maar voor het oog-

blik nog slechts in de gouvernementen van het eigenlijke Groot-Rusland worden opgeroepen, te weten: in de gouvernementen St.-Petersburg, Olonetz, Nowgorod, Twer, Smolensko, Kursk, Moskau, Wologda, Kostrowa, Nischey-Nowgorod, Jaroslaw, Kaluga, Oxel, Tula, Reasan, Wladimir, Tambow en Penta. In deze deelen van het rijk moet de landweer van 1 April tot 1 Mei mobiel gemaakt worden. Het getal manschappen, dat op de been moet komen, bedraagt 25 van elke 1000 zielen. Alle klassen van lieden welke hoofdgeld of eene daarmee overeenkomende belasting betalen, uitgezonderd de kooplieden, moeten aan de landweer deelnemen; alle andere bij het gewone reglement op de recruterij of andere privilegiën bepaalde uitzonderingen vervallen. Alleen de vreemdelingen, degenen aan wie de vrijstelling van de militaire dienst gewaarborgd is (de Mennoniten) en de Joden behoeven niet tot de militie te behooren, maar in alle gevallen moeten alle klassen, die van de dienst vrijgesteld zijn, bijdragen in geld voor het korps leveren. Ieder landweerman krijgt van de grondbezitters volledige kleeding en levensmiddelen voor negen maanden. De manschappen mogen niet jonger dan 20 en niet ouder dan 45 jaren zijn, moeten eene lengte hebben van 2 archinen en 2 werschehs (ruim 1,5 el) en moeten gezond zijn. De militie, in het Russisch *opoltscheni* genoemd, is in afdeelingen verdeeld, *druschina* geheeten, waarvan ieder 1089 man sterk moet zijn; 15 voertuigen en 55 paarden worden aan ieder dezer afdeelingen toegevoegd. In elk gouvernement moet de

adel het noodig getal officieren kiezen, in de eerste plaats uit de gepensioneerde officieren, vervolgens uit die burgerambtenaren, die het best tot het bekleeden van officiersplaatsen geschikt zijn. Aan het hoofd van iedere afdeeling staat een staf-officier, voorts heeft zij 4 kapiteins, 6 eerste luitenants, 8 tweede luitenants en vaandrags. De uniform der Russische militie bestaat uit een grijs russisch overkleed (*kaftan*), voor het overige behoudt zij de gewone boerenkleederdragt. Het hoofddeksel bestaat uit een pet, met een kruis als onderscheidingsteeken. De manschappen worden met geweer met bajonet gewapend, voorts krijgt ieder een bijl en schop.

Deze landweer zou over het geheele rijk 800,000 man bedragen; in de bovengenoemde gouvernementen rekt men dat zij 550,600 man sterk zal zijn. Met hare

oprigting heeft men voornamelijk op het oog gehad, het geheele staande leger, daaronder begrepen de garnizoensbataillons of zoogenoemde binnenlandsche wacht, zoo-veel mogelijk beschikbaar te maken. Uit deze landweer moet ook het noodig getal werklieden ten behoeve der linietroepen genomen worden, om deze laatsten zoo-veel mogelijk voor de werkelijke dienst te behouden. Na het einde van den oorlog zal de landweer bij bijzondere ukase ontslagen worden. Zoo lang zij in dienst is, behoeft zij geen hoofdgeld of andere belasting te betalen. Voor die manschappen welke sneuvelen of aan hunne in 't gevecht bekomen wonden overlijden, worden aan de gemeentebesturen of grondbezitters bewijzen afgegeven, dat zij voor de zoodanigen aan de landweerverplichting hebben voldaan.

B I J L A G E XII.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEEDE SERIE. — ZEVENDE DEEL, N° 12.

(Maand Junij 1855.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Tot Lid der speciale Commissie van Inspectie over het Militair onderwijs en zulks meer bepaaldelijk voor het wapen waartoe hij behoort, de kol. jhr. C. D. P. Singendonck, van het wapen der art. Bij het 4de reg. inf., tot kap. der 2de kl.: de kap. van de 3de kl. N. M. van Altena, van het korps. Bij het 8ste reg. inf., tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. J. J. F. Eras, van het 2de reg. inf. Bij het 2de reg. drag., tot adj. de 1ste luit. jhr. J. G. A. van Spengler, van het reg.; tot instruct., de ritm. H. H. Guerin, van het reg. Bij het 4de reg. drag., tot 1sten luit.: de 2de luit. E. D. Bakker, van het 3de reg. drag. Bij het wapen der art. Bij den staf van het wap., tot kap. der 2de kl.: de kap. van de 3de kl. F. A. T. Delprat, van dien staf; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luits. A. G. Visée, van dien staf en L. Z. Veeckens, van het 1ste reg. vesting-art., zijnde laatstgenoemde tevens benoemd tot adj. voor het materieel bij de art. stapel- en constructie-magazijnen. — Bij het reg. vesting-art., tot adj.: de kap. van den staf der art. H. van der Meer de Walcheren, adj. voor het materieel bij de art. stapel- en constructie-magazijnen, zijnde aan hem uit laatstgemelde betrekking een eervol ontslag verleend. Bij het 2de reg. vesting-art., tot kap. der 2de kl.: de kap. der 3de kl. J. W. G.

Pels Rijcken, van het reg. Bij het 3de reg. vesting-art., tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. F. H. L. van Glansbeek, van het reg. Bij het reg. rijdende art., de functien opgedragen van maj. aan den kap. A. C. W. L. J. F. Kellner, van het reg.; tot adj.: de kap. jhr. A. L. F. T. van der Wijck, van het reg. Bij het personeel van de geneesk. dienst der landmagt, tot offic. van gezondheid der 2de kl.: de offic. van gezondheid der 3de kl. J. Wortman. Bij de geneesk. dienst der landmagt in Oost-Indië, tot offic. van gezond. der 3de kl.: de heer F. S. Pauli; tot Lid van het Hoog Militair Geregtschhof, de gepensioneerde kap. ter zee S. J. Graaf van Limburg Stirum. Bij het instructie-bataillon, tot 1sten luit.: de 2de luit. M. L. Burgdorffer.

Verplaatsingen.

Bij het 3de reg. inf.: de 2de luit. F. A. Grube, van het 2de reg. inf. Bij het 4de reg. inf.: de kap. G. H. van Steijn, van het 8ste reg. inf. Bij het reg. veld-art.: de kap. van de 3de kl. E. J. Jacobs, van het 1ste reg. vesting-art.; de 1ste luit. A. M. Mazel, van het 1ste reg. vesting-art. Bij het reg. rijdende artillerie: de kap. van de 2de kl. J. Woortman Spandaw, van het reg. veld-art.; de 1ste luit. F. M. B. Alewijn, van het reg. veld-art. De officieren van gezondh. der 1ste kl. A. P. Kleijnenberg, van Haarlem naar Tilburg; F. Stokhuizen, van Arnhem naar Gouda; de officieren van gezondh. der 2de kl. F. Harbaur, van Tilburg naar Deventer; J. van Minden, van 's Bosch naar Breskens; N. A. Seret, van Deventer naar Arnhem; de officieren van gezondh. der 3de kl. P. S. A. van Dura, van

Breskens naar Tilburg en H. J. Wilson, van Breda naar Nijmegen. De paarden-arts der 2de kl. J. E. C. Schook, van Deventer naar Tilburg; C. H. M. Houba, van Tilburg naar Deventer; de Paarden-arts der 3de kl. J. W. Warnsinck, van Leeuwarden naar Deventer; H. H. Laseur, van 's Hage naar Leeuwarden; F. A. Ludwig, van Deventer naar 's Hage.

Gepensionneerd.

De kolonel J. C. Noot en de kap. A. de Haas, beiden ter beschikking van het Departement van Oorlog.

Eervol ontslagen.

De ritm. J. A. G. Baron van Ittersum, van het 2de reg. drag., uit de betrekking van instructeur bij het reg.; de kap. J. G. J. van Oldenbarneveld genaam Witte Tullingh, van het reg. veld-art., uit de betrekking van adj. bij het reg.; de officier van gezondheid der 1ste kl. J. M. E. van Ghert, en zulks overeenkomstig het hiertoe door hem gedaan verzoek.

Uit de dienst ontslagen.

De 1ste luit. F. J. van Kempen, van het 4de reg. drag.

CORRESPONDENTIE.

Den geachten inzender van het Artikel *Over het snel en geregeld doen uitvoeren der kavallerie-evolutiën*, zij berigt dat dit stuk in het volgend nummer zal opgenomen worden; zoo ook dat van den Heer B. uit L.

